
VE RI
TAS

SLOVANSKÝ PŘEHLED

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR A VYDAVATEL

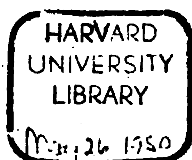
ADOLF ČERNÝ

ROČNÍK X.

S 18 VYOBRAZENÍMI A 1 MAPKOU.

NAKLADATEL F. ŠIMÁČEK V PRAZE

1908.

Na vydání tohoto ročníku přispěly I. a II. třída České Akademie cís. Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze podporou 400 K (po 200 K); I. třída přispěla na vydání Slovanského Přehledu v l. 1907 a 1908 podporami po 200 K.

Tiskem „UNIE“ v Praze.

UKAZATEL

k X. ročníku Slovanského Přehledu.

L, Ł.

M.

OBSAH.

Články.

Z časopisů a knih.

Ze slovanské poesie.

(28 ukázek.)

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

(Podrobný obsah v každém čísle.)

Literatura, umění.

Posudky a referáty.

Zprávy literární, jubilea, nekrology atd.

Vyobrazení.

Podobizny:

Jiná vyobrazení:

Mapky.

Opravy.

Str. 1. řád. 3. shora čti *Strahimir* m. Stratimir.
» 27. » 2. dole » *ni* m. něj.
» 116. » 8. » » *a 3.* m. sl.
» 118. » 13. » » *pješivském* m. plješivském.
» 118. » 9. » » *nerozvážněji* m. rozvážněji.
» 120. » 18. a 37. shora čti *Pješivce*, *Pješivci* m. Plješivce, Plješivci.
» 140. » 27. shora čti *Trubar* m. Turbar.
» 205. » 6. dole » Полицейскій m. Политическій.
» 206. » 11. shora » *otázka* m. stávka.
» 208. » 7. dole » Амстердамскому m. Американскому.
» 315. » 25. shora » *Gewerkschaftlicher* m. Generellschaftlicher.
» 330. » 27. dole vypusť celou zprávu o Tolstém; později ukázala se nepravdivou.
» 393. » 22. dole čti *všímli* m. všímly.
» 415. » 4. shora » *Hodžiji* m. Hdžiji.
» 429. » 24. » za slovo »přední« vlož *peněžní*
» 432. » 12. » čti Тараса m. Тчраса.
» 444. » 5. dole » *na milosti Ruska* m. v milosti.
» 456, 458, 460 v záhlaví čti *Z časopisů a knih.*
» 557, 459 v záhlaví čti *Dr. Jos. Janko: O stycích Slovanů s Turkotatary a Germány.*
» 461. v záhlaví čti *Národnostní statistika Bulharska a Čechoslované.*
» 478. ř. 10. dole vlož podpis *A. Č.*

R, Ř.

S.

JIŘÍ RUBÍN:

Z nové poesie chorvatské.

Silvije Stratimir Kranjčević.

Mramorová Venuše.

(Mramorna Venus.)

S. S. Kranjčević.

Čarovný sad — jako východní snění,
jež upřádá hašiš a milostné chvění
i šumění palem a tajemství dávné
v Gangu a Nilu kdes krajině slavné.
Čarovný sad — sochu z mramoru skrývá,
měsíce zář k ní v polibcích splývá:
bohyně krásy zde kouzelných vděků
jako by údy své koupala v mléku.
Závojem noci, jímž všecko se ztmělo,
celý svět proniká v bujné to tělo.
A kdo je spatří, dech se mu ouží,
krev mu vře v žilách, duše, ta touží,
srdce mu stane, ztrne mu noha.
Pod pláštěm noci čarovné, svůdné
slyš, kterak duše vzdychají bludné:
Ó, vrať mně můj klid, vrať mi Boha!

Také v ta místa zbloudil jsem jednou...
U nohou bílé, kamenné paní
od oné doby červánky ranní
často mne shlédnou!
Ona tu hrdá — já zkrušen v žalu —
nádherně týčí se do mléčné noci,
vítězně, vědoma nade mnou moci
zří na mne s piedestalu — — —

— — — Básníkem byl jsem šílené touhy.
Kraj rodný byl mně záhonek pouhý,
v mateřském hnízdě, ach, těsno mi bylo,
vzlétnout jsem prahnul, kde od hvězd je bílo!
Co mně byl země horizont těsný,
co byla nebes modravá výše?
Všecko mé království, všecko má říše —
co mi vše zářilo ve sny!
Básnický tlumok stáhl jsem v krátku,
políbil zemi — předrahou matku,
sny své jsem složil, touhy a přání,
ještě jsem uronil slzičku bolu —
či snad jen bylo to bolesti zdání? —
a nyní vzhůru a od pólu k pólu!

...»S bohem, vy pozemské stezičky skromné,
slunce mne bratrem činí;
byly jste, nyní nejste již pro mne —
vesmíru občan jsem nyní!«

Sotva jsem zajásal těmito slovy,
nadzemských bytostí řady
zvaly mne: Zdráv buď, občane nový!
Zkus, jaký život je tady!

Neveď' jsem řečí zvědavých, dlouhých,
neptal se, kdo jsou, kam cílí —
Zřel jsem v nich řadu idejí pouhých,
volné jen duševní síly.
Ó, tam je krásně nad zemí temnou,
mizí čas příští i přešlý!
S rozkoší pak jsme — já, ideje se mnou —
v čarovnou zahradu vešli...
Čarovný sad — jako východní snění,
jež upřádá hašiš a milostné chvění
i šumění palem a tajemství dávné
v Gangu a Nilu kdes krajině slavné.
Čarovný sad — sochu z mramoru skrývá,
měsíce zář k ní v polibcích splývá:
bohyně krásy zde kouzelných vděků
jako by údy své koupala v mléku.
Závojem noci, jímž všecko se ztmělo,
celý svět proniká v bujné to tělo...
A kdo je spatří — dech se mu ouží,
srdce mu stane, duše, ta touží —
umírá v chvění —
živ je — i není — —

Bez smyslů dlouho tak jsem se svíjel,
míjela noc a den po ní míjel.
A mnohé noci, a mnozí dnové
mizeli v propast marní jak snové — —
a se mnou celý svět se jí klaní
v čarovném sadu jak východní zdání — —
Ona tu hrdá — my zkrušeni v žalu —
nádherně tyčí se do mléčné noci,
vítězně, vědoma nad námi moci,
zří na nás s piedestalu — —
A kolem hrdé vládkyně vznětů
mnozí zde v slzách hynou a chřadnou,
posledním pocelem smrtelných retů
líbají nožku jí vnadnou.

Voláme k Bohu — zoufalá víra
vyplývá z bolestí směsi.
Marně však; hlas náš v zahradě zmírá,
nehřmí Bůh: Adame, kde jsi? — —
Hlava již sotva... sotva se zvedne
s námahou, smrt než ji skloní...
ret k soše studené přilne, než zbledne,
s rozkoší zmíraje pro ni!
Ona — nám nohu na hlavu klade,
kamenem drtí šíje nám mladé,
otravný pohled k nám točí — —
A já jsem šťasten, když v srdce mé vztekle
pálí mne pochodně, vznícené v pekle —
ledové její oči!

(Izabrane pjesme, 1898.)

Ach, jak je krásná...

(Al je ljepa...)

Ach, jak příroda jest krásná,
když jí Jaro sype kvítí —
ach, jak těžko, ach, jak těžko
v nádheře té mrtvým býti!
Život když svůj svátek slaví,
když se směje země celá —
těžko tomu, jehož duše
smích i pláč již zapomněla!

Na kámen kdes odhozený
tiskne unavenou hlavu,
neví sám, co oko hledá,
po čem touží srdce v davu.
A když padne pohled suchý
na květ, jenž se v slunci nítí,
ubohý, jak hořce šeptá:
Jak je těžko mrtvým býti!

Jaká krása, když se polní
kvítí pestří na souvrati —
jak je těžko, když už duši
nelze zpívat ani lkáti!
Po cestách jen chodí pestrých,
ať jsou dobré, ať jsou zrádné —
jako kámen, který nedbá,
zdali sem či jinam padne.

(Trzaji, 1901.)

Kdysi.

(Onda.)

V kraj večer přikrádal se,
květ voněl s ratolestí —
i tekly blaha slzy,
i tekly slzy štěstí.

I tekly slzy čisté,
jak rosa v noc když padá,
jak perly, v rajské bráně
jichž přemnohá jest řada.

I chvělo se mé srdce
tak tichounce jak svíce,
ach, bylo mně, ó bylo,
jak nikdy, nikdy více...

To políbení bylo,
jež na rtech zahořelo,
to bylo obejmutí,
jež sevřelo mé tělo.

Já v srdci ztichl, zmíral
a blahem chvěl se celý,
jak přerušený šepot,
jak pocel němý, vřelý.

Však v této chvíli štěstí,
v té zapomnění chvíli
ledové, těžké prsty
mé čelo pohladily...

Já probudil se, zima
v tvář moji dechla ostrá —
to dívala se na mne
šklebivá, suchá kostra.

Hlubokých důlků pohled
se po mně přísně točí —
já nemoh' odtrhnouti
se od těch hadích očí.

»Ó, ušetř mne,« jsem šeptl.
»Já často zval tě v žití,
však proč jsi přišla právě,
když srdce štěstí cítí?«

»»Jen života se neboj,««
tak řekla sarkasticky,
»»kde myslíš, že je život,
tam jsem i já s ním vždycky!

*

Tak jedna drobná krůpěj
i zmar i štěstí chová — —«
Se smutným pousmáním
zmizela na ta slova.

A od té chvíle v srdci
ledová zbyla stopa —
jen naslouchám dnes, zítra,
kde smrt mně jámu kopá!

Nejlepší píseň.

(Najljepša pjesma.)

Jen poupě ještě, dítě ani děvče —
kdys před básníka tiše předstoupila
a nevinnými ústy promluvila:
»Kde nejlepší je tvoje píseň, pěvče?« —

Kde nejlepší má píseň, dítě, vzrůstá?
ji marně hledáš, v knize mojí není;
kdys v duši mojí snila v zamyšlení —
já pevně svatá její svíral ústa.

»A kde je teď? Je perlou na dně moře,
je hvězdou jasnou nejvýš na nebesku,
je drahokamem převzácného lesku,
jenž neznám dřímá v nedostupné hoře?«

A kde je teď? Ach, žalář rozbořila
prudkostí sopky bouřně pracující —
vše bylo v ní, co kdy jsem toužil říci,
a ruka má jen slzu zachytila.

Ji zašláp'-jsem — a hned, kde stála noha,
jsem bláto zlíbal, v které jsem ji zdeptal,
a v bolu nad ní jsem jak anděl šeptal,
když v žárlivosti zabil svého boha! —

Excelsior.

Jak šum pláště přemocného Božství, jež se věčně kloní
nad bezdnými taji světa — tak tvá mysl v šíro vzlétá,
lidská povznesená hlavo! Volná od počátku světa
neprosí a nežadoní.

Ona ví, že v ní je síla. Zda to sídlí slunce s nebe
ve skrčeném, křehkém těle? Ach, v posvátném mysl chvění
oltářem si jest i knězem — ve svatyni v zanícení
na kříži ctí sama sebe.

Z Erebu a z praprokletí anděla jak zavolání
vede lidstvo, aby tlouklo na zavřenou ráje bránu,
kráčí věky, žhoucím zrakem v kterou obrátí se stranu,
rozněcuje požehnání.

Smělou rukou k předu velí — stále vpřed, ať vše poznáme!
Jako hrom hřmí: Otevřete dokořán nám rychle bránu!
To je pro nás, kteří vtrhli na vrchol jsme zvykem pánů —
otevřete, nečekáme!

I vypáčí bránu silou — a Duch řekne, jenž tam trůní:
Vítám tě, má milá dcero, vytrhej vše husté býlí,
jež věkové zatemnělí po vší lidské zemi sili
v dýmu kadidla a vůni!

Takovou jsem chtěl tě vidět! Dřív tak mělas vystupovat!
Nudno bez tebe mi bylo — co svět v prostoru se točí,
pokorné jen slyším žalmy, kadidlo mně stoupá v oči. —
A teď pojď — dál pochybovat!

FRANTIŠEK KVAPIL:

O Juliovi Słowackém.

Nazval bych Julia Słowackého básníkem touhy a smutku; touhy za krajinami snů, daleko skutečnosti, za světy vybájenými, v nichž by plno bylo postav i hlasů andělských, v nichž by planuly záře a barvy, o jakých před tím na zemi nikdo neslyšel, jakých nikdo nespatřil. A smutek plnil jeho duši, neboť se svými tužbami cítil se všude sám, a když se z nich zpovídal ve svých nádherných básnických výtvorech, nenacházel porozumění.

Julius Słowacki.

A přece bych zas nazval Słowackého básníkem revolty, básníkem bouřícího se, revolučního ducha lidského. Nebyl to pouhý snílek, jehož sny rozbíjely se o skaliska všedního žití beze stopy — byl to orel, který mohutnými křídly prorážel mračna, aby dolétl tam, kde skvělo se a hořelo slunce idealu.

Mickiewicz šel za svými básnickými vidinami pevným a jistým krokem. Viděl před sebou cíl svůj vždy určitě a jasně, spěl k němu bez váhání, bez rozpaků. Nepochyboval, nekolísal, neboť věřil. Jeho poesie je tou skalou, kterou vichry a bouře nepohnou, o niž marně se rozrážejí ječivé vlny zlých osudů, ať jeho vlastních, ať jeho polské moviny. »Čím jest obrovská Alpa,« dí velmi případně Krasiński, ím pyramidy pouště, čím vše, co jest podstatné a vznešené, a záveň nepohnuté a věčné — tím jsou Mickiewiczova díla.«

Opakem jeho v mnohé příčině jest Słowacki.

Není jeho poesie pouze onou silou odstředivou, onou pantheistiou hudbou, nesoucí se od tvrdé hmoty »k neviditelnému světu neaečnosti«, tím, »čím je«, jak dí opětně Krasiński, »v přírodě plynu-

lost a rozpoutávání se, čím lichotky duh kolem vodopádu, čím oblaka každý okamžik se měnící, čím šepty rozesněných pramenů a daleký šum moře, čím ony melodie písně, které hasnou, vzdalujíce se vždy výš, vždy dále, jako život z lidské hrudi uvolněný.« Má ona v sobě zároveň mnoho bolesti rodící se z ustavičného zápasu ve vlastním nitru, které nevěří, leč pochybuje, o každý poznatek se bije, zoufá a snad i časem vítězí, avšak každé vítězství splácí krví srdce.

Antický ideal krásy vtělil se v díla Mickiewiczova, ve Słowackém však se již ozval plně člověk moderní, duše trpící, kolísající se, podléhající každé vlně citu, každému podráždění, myšlenkou zalétající do výšin hvězd a zase o svých silách zoufající, která stále bojuje, stále hledá, stále hruď trýzní rozrývá — a to jej činí tak blízkým době naší.

Avšak i v ohledu ryze uměleckém předstihl Słowacki svoji dobu současnou. Možno o něm říci, že byl praerafaelitou ještě před Rosettim a Burne Jonesem, modernistou v umění před Baudelairem, individualistou a tvůrcem »nadlidí« před Nietzschem, básníkem nálad i symbolů, Cellinim básnické formy před školami Parnasistů, symbolistů a dekadentů.

A tak Słowacki stanul svým geniem básnickým jako veliký tvůrce, »magnus parens« novověké poesie polské, z něhož vyšli bezprostředně, ač teprve po mnoha letech, Adam Asnyk, Viktor Gomulicki i Marie Konopnicka, Miriam, Antonín Lange i Kazimír Tetmajer a Jan Kasprowicz, i rovněž, a to měrou největší, Stanislav Wyspiański, vrcholný zjev současné poesie polské.

Už jako děcko modlil se Julius Słowacki k Bohu, aby mu dal »život poetický, a třeba jinak nejbídnější — aby třeba po celé žití byl zneuznáván, avšak jen aby měl za to nesmrtelnou slávu po smrti«. Modlitba ta splnila se do slova. Cesty jeho života jsou jako jediná smutná, ale krásná báseň — zklamání šlo za ním při všech tužbách, neúspěchy provázely jeho poetické sny, mlčení nechápavosti a mnohdy i zloby.

Słowacki narodil se 23. srpna roku 1809 v Křeměnci na Volyni, kde prožil dobu nejútlejšího mládí. Otec jeho Eusebius byl v Křeměnci professorem gymnasia, načež (1811) byl povolán na universitu do Vilna. Byla to povaha básnická, skládal tragédie v pseudoklassickém slohu, přeložil veršem Voltairovu »Henriadu«. Ale zemřel, když chlapci bylo pět let. Matka Juliova Salomea, rodem Januszewská, provdala se (1817) po druhé za Augusta Becu, professora mediciny na téže universitě, vdovce, jehož dvě dcerušky, Hersylka a Alexandra, přilnuly k mladšímu bratříčkovi upřímnou láskou a přítulností.

Paní Salomea byla literárně velmi vzdělaná a měla na duševní vývoj Juliův veliký vliv. První kniha, kterou četl, byla Homérova Iliada v překladě Dmochowského. Již na gymnasiu byl přesvědčen o svém poslání básnickém, žil více snům nežli skutečnosti, citová stránka duše jeho byla předčasně vyvinuta.

V saloně professora Becu scházeli se tou dobou přední repraesentanti tehdejšího literárního ruchu ve Vilně. Z tábora klassiků znamenití učenci Jan a Ondřej Śniadečtí, z přátel a průkopníků romantismu

Edvard Odyniec, Julian Korsak, Antonín Górecki, slavný později historik Joachim Lelewel, ano i sám Adam Mickiewicz.

Zápas mezi pseudoklassiky a romantiky dospěl tehdy k vrcholu. Stalo se, že Jan Śniadecki cítil se osobně dotknutým v básni »Romantyczność« v Mickiewiczových »Balladách a romancích«. Kdysi přišel do společnosti k paní Becu, a tváře se, jakoby nepozoroval mezi přítomnými Mickiewicze, jal se tropiti si z jeho básní, jež spatřil v saloně na stolku, nejbezohlednějším způsobem posměch. Professor Becu, pokládaje vše za komické nedorozumění, nejen že Śniadeckému neodporoval, nýbrž ho ještě v ráži jeho popouzel a povzbuzoval.

Mickiewicz, tehda 24letý, v postavení podřízeném, skromný a nesmělý, bledý jako stěna, mlčel — nikdy však na toto své pokoření v domě matky Słowackého zažité nezapomněl.

Julius byl příliš mlád v té době, ale bystře vnímal v duši, co viděl kolem sebe. Cítil, že též jeho úlohou bude, aby sobě »dobyl zemi duchů«, a jako dřív, čítaje s nadšením Iliadu, vřelé slzy proléval nad smrtí Hektorovou, tak smrtelně se nyní nudil nad Vergiliovou Aeneidou. Poesie romantická probudila v něm vlastní jeho svět, zářící, vymykající se všednosti. Ale nežli ještě došlo k tomu, aby se tento svět fantasie vtělil u něho ve viditelný tvar básnické formy, přišly události, které v duši jeho zůstavily pro vždy hluboké sledy.

Ve Vilně začal řáditi pověstný senátor Novosilcov. Veden pudem slídicího psa, ucítil ve vzduchu spiknutí. Odhaleny náhodou tajné spolky filaretů a filomatů. Joachim Lelewel a s ním ještě jiní tři professoři university zbaveni svých míst, Mickiewicz a přátelé jeho Tomáš Zan, František Malewski, Jan Czeczot, Ježowski i mnozí jiní uvězněni. Dlouho vyšetřováno, konečně devět filaretů a jedenáct filomatů posláno do vnitř Rusi a na Sibiř, jiní vřaděni do vojska jako prostí vojáci. Místo knížete Czartoryského stal se kurátorem university Novosilcov.

Strana pseudoklassiků nepřála revolučnímu ruchu, jenž se začal vzmáhati mezi mládeží. Professor Becu, u mládeže stejně nepopulární jako Śniadečtí, byl zabit při bouři bleskem (1824), když seděl ve své pracovně. Zavdalo to příčinu k různým řečem, ale přímo nikdo ho nemohl obviniti ze skutků nečestného. Za to stvůry Novosilcova Pelikán, Bojkov, Botvinko a jiní byli všeobecně v opovržení.

Smrt otčimova za těch okolností dotkla se Słowackého bolestně. Ještě bolestněji však ho dojalo, když milý druh jeho školních let, věkem nad něho starší Ludvík Spitznagel, skončiv studia na akademii východních jazyků a maje se odebrati do Orientu, jak sám toužil, právě před odjezdem v záchvatu těžké melancholie vzal sobě život. Zastřelil se pro nešťastnou, neopětovanou lásku (1827).

Słowacki žil tehdy v podobné fási životní. Zamiloval se vášnivě do Ludviky, dcery slavného fysiologa prof. Ondřeje Śniadeckého, slečny již dospělé, která jej pokládala toliko za »zajímavé děcko s černýma očima«, poeticky exaltované, a podle toho se k němu chovala. Sama byla zamilována do Vladimíra Korsakova, syna ruského generála. Słowacki, nevyslyšen, hluboce pokořen ve své hrdosti, chtěl si též vzíti život, ale z ješitnosti neodhodlal se k tomu, aby se totiž nemyslilo,

že tak učinil proto, že při skončení studií universitních obdržel odměnu druhou a ne první.

Nicméně vzpomínka na Ludviku vine se jako chmurná nit celým jeho životem. První jeho láska ještě po mnohých a mnohých letech rozdírala bolestně jeho nitro.

Bylo též nutno vrátiti se ke skutečnému životu. Słowacki odebral se do Varšavy, kde obdržel místo při státní pokladně (1829). Představený jeho, Vladislav Miniewski, sám básník, přál mu a přidělil jej ku generálnímu sekretariatu.

Julius málo chodil do společností, tím více však snil a — psal. Kromě básně »Hugo«, která jest pouze nezdařilým napodobením epiky Mickiewiczovy, napsal drama »Mindowe«, k němuž se za nedlouho (1830) přidružily ještě romantické povídky veršem »Mnich«, »Arab« a »Bielecki«, jakož i tragédie »Marya Stuart«. Navštívil tehda s jedním ze svých známých, Tom. Potockým, stařičkého pěvce Juliana Niemcewicze v Ursynově. Když mu přečetl druhý akt svého dramatu »Mindowe«, Niemcewicz zvolal: »Mám radost, že před svou smrtí zřím, že ještě v Polsku zůstane básník, jenž má tak veliký talent!«

Ve Varšavě chystalo se k revoluci, ale Słowacki, žije v ústraní, do ničeho nebyl zasvěcen. Konečně revoluce vybuchla. Události šly za sebou ráz na ráz. Nezdařený útok na život velkoknížete Konstantina, carova bratra, který pro lásku krásné Polky vzdal se trůnu, ale pro svou divokou povahu tyrana byl nenáviděn. Opanování Varšavy, první boje povstalců s ruským vojskem.

Uchvácen všeobecným ruchem napsal Słowacki vlastenecké zpěvy »Óda na volnost«, »Hymnus k Bohorodičce«, »Kulig«, »Píseň legionu litevského«.

Druhý z nich, připínaje se k staropolské písni sv. Vojtěchu připisované, volá nadšeně v první sloce:

»Bohorodičko! Děvice!
Slyš nás, ty Božská máti,
to našich otců zpěv!
Svit volnosti zřím pláti,
volnosti bije zvon,
volností kypí krev.
Bohorodičko!
Volného lidu zpěv
před Boží zanes trůn!«

Básně ty rozletěly se po Varšavě v opisech i tiskem a učinily jméno Słowackého obecně známým. S nadšením se čtly a recitovaly, bylyť výrazem myšlenky, která v té chvíli uchvátila celý národ, volaly celý národ k činu. Słowacki sám chtěl vstoupiti do řad mládeže, spěchající do boje proti nepříteli. Ale nedošlo k tomu — náhle, 18. března 1831, opustil Varšavu a odjel do Vratislavi.

Příčinu toho dlužno hledati v poměrech jeho soukromých. Joachim Lelewel, jeden z členů prozatímné vlády, slavný historik, vydal tiskem brožuru o procese vilenských filaretů, v níž působnost prof. Augusta Becu, otčima Juliova, byla vylíčena strannicky, v barvách temnějších

než byla skutečnost. Tím vržen stín i na hlavu matky básníkovy, na hlavu v světě pro něj nejdražší. Słowackému se zdálo, jakoby i s matkou postaven byl na pranýř. Ospravedlňovati matku nebo otčíma nebylo však tehdy na čase. Proto tiše, skoro tajně, z veřejnosti se odsunul.

Opustil vlast, aby se do ní nevrátil již nikdy. A tím se zavřela též kniha mladosti Julia Słowackého.

* * *

Básník »Hymnu k Bohorodičce« nastoupil pouť života, která byla už napotom poutí vyhnance polského bez domova, bez hřejivého, rodného krbu, až kdy konečně hlavu svou složil do lůna země na pařížském hřbitově Montmartru.

Z Vratislavi odjel Słowacki do Drážďan, kde se shledal i s Odyńcem. Tam byl mu od revolučního komitétu polského svěřen list pro generála Grouchyho v Londýně. Poselství básník vykonal, načež se 9. srpna 1931 odebral z Londýna do Paříže. Zde shromáždili se po nešťastném úpadku povstání také jiní vyhnanci polští, mezi nimi kníže Czartoryski a Lelewel.

Słowackému hrozně se Paříž nelíbila. Zdála se mu proti Londýnu prosaickou, ošklivou, a v básni, kterou za těch dojmů složil, nazývá ji novou Sodomou, kterou zničí nikoli dešť plamenů od Boha seslaných, nýbrž dešť kulí ze sta děl. Avšak přece tam zůstal, aby vydal své básnické práce, jichž měl do dvou svazků.

Tiskl je v knihtiskárně slečen Pinnardových. Słowacki častěji do tiskárny docházel, se slečnami se bavil, a mladší z nich, mademoiselle Kora, sotva patnáctiletá, typu poněkud španělského, do mladého poety se zamilovala.

Słowacki se tím bavil a zahrával dost nelítostně se srdcem jemné, ušlechtilé dívky. V jeho duši tkvěl dosud zářící obraz Ludviky Śniadecké — nicméně, kdykoli se ho zmocnil smutek a touha po dálné vlasti, jen u Kory hledal útěchy a zapomenutí. Na konec sám se do ní trochu zamiloval.

Zatím vyšly jeho básně. Nevzbudily vůbec žádné pozornosti, mlčelo se o nich. Když k nim později přidal ještě svazek třetí, báseň »Lambro«, mohl napsati v předmluvě k němu pravdivý, pro autora však bolestný a pokořující stesk: »Nepovzbuzen pochvalami, nezabit posud kritikou vrhám třetí svazek v tu mlčící propast, která pohltila první.«

Vydané dva svazky obsahovaly literární prvotiny Słowackého: veršované povídky »Hugo«, »Arab«, »Mnich«, »Jan Bielecki«, »Zmije«, jakož i dramata »Mindowe« a »Marya Stuart«. Dlouho se u nich nezastavíme. Básně epické jsou pouze výrazným projevem polského byronismu, kterým i »Mindowe«, tento nadčlověk ještě před Nietzschem, jest prosáklý. Také jest patrný vliv »Gražiny« a »Konrada Wallenroda«. Ale že se jimi přihlásil ke slovu básnický talent prvního řádu, bylo jisto. Tak skvělou a bohatou dikcí, takým množstvím půvabných, ano překvapujících obrazů, tak rušnou a stále měnící se fantasií nehonosila

se ani díla Mickiewiczova. Platí to hlavně o »Arabu« a »Mnichovi«, v nichž jsou jednotlivá místa nevšední krásy, třeba celek jevil dosud plně nezralost autorova mládí.

Rovněž tragédie »Marya Stuart« přes všecku scénickou nehotovost jeví ruku rozeného dramatika. Słowacki nešel za Schillerem. Jeho Marie jest vtělením slabosti, rozmaru, lásky a hrdosti. Bez rozmyslu, vedena pouze instinktem, vrhá se v náruč Bothwellovu, hotova jest otráviti pro něj i svého muže, ale svého zločinu jakoby si nebyla ani vědoma. Když mu připraví číši jedu, modlí se, aby jed nepůsobil. Jedná jako děcko, kterému dali do rukou ostrý nůž. Vedle Mickiewiczovy »Grażiny« nebo Aldóny z »Konrada Wallenroda«, těchto jednolitých, mohutných bronzových soch, jaká to bytost měkká, disharmonická, poddávající se a podléhající dojmům, a při tom přece pravdivá a ryze lidská! Bothwell sám, bytost démonická, tvořen jest v duchu Byronova Korsara; za to však vnitřní rozvrat kypí v hrudi »Mnicha« i »Araba« stejně jako v »Janovi Bielecké m«, který se mstí za pokořenou šlechtickou hrdost.

»Lambro«, jenž vyrostl ze stejného ovzduší, ubíjí v hašiši sen své pomsty i své velikosti. Báseň tato napsána byla v Paříži, ale tiskem vyšla teprv za pobytu básníkova v Ženevě zároveň s vlasteneckými zpěvy z časů Varšavských, s »Hodinou myšlení«, o níž dí, že je v ní obsaženo celé jeho dětství, s básní »Paříž« a krásnou »Dumou o Václavovi Rzewuském«.

Słowacki opustil Paříž z podobné příčiny jako před tím Varšavu. Když přijel do Paříže Mickiewicz, nešel k němu Słowacki návštěvou. Nepochybně proto, že nedostal žádné odpovědi, když r. 1829 zaslal některé ze svých básnických prvotin Mickiewiczovi do Petrohradu. Snad byly ještě i jiné příčiny.' Ale setkali se náhodou při hostině na počest generála Dwernického, dávané 7. srpna 1822. Mickiewicz Słowackého oslovil, říkali si navzájem poklony a vzpomínali na události minulých let. Když Julius Adamovi pravil, že jej pokládá za prvního z polských básníků. prohodil za ním jeden z účastníků hostiny, patrně již podnapilý: »Jsi příliš skromný —« a tím oba poety v rozpaky uvedl.

Ve »Spolku litevském a zemí ruských« byl Mickiewicz předsedou odboru historicko-politického a Słowacki jednatelem. Vídali se tedy dost často, srdečně se však nesblížili. Słowacki se dověděl, že Mickiewicz nazval jeho básně, nedávno vydané, chrámem krásně zbudovaným, v kterém však není Boha. Přes to zůstal mezi nimi poměr konvencionelně zdvořilý a zevně přátelský.

Tu však vyšla koncem listopadu 1832 třetí část Mickiewiczových »Dziadů«, dílo mohutné básnické síly, nejvyšší, k čemu se duch jeho v poesii vypjal. V díle tom krutěji a bezohledněji, než před tím od Lelewela, ano zcela nespravedlivě a skutečné pravdě na odpor vykreslen jest prof. Becu v osobě »doktora« způsobem, že jej v postavě té musil každý ihned poznati.

Mickiewicz líčí jej jako rovnocenného druha Pelikánova a Bajkova, dělá z něho podlého lichotníka Novosilcova, stvůru hanebnou a

podlou; smrt jeho bleskem prohlášena za spravedlivý boží trest. Nelítostně pomstil se Mickiewicz za pokoření v saloně paní Salomey od Jana Śniadeckého. Že však professorovi Becu křivdil, toho jest nevývratným důkazem, že Ondřej Śniadecki, tento veliký učenec a ryzí charakter bez všeliké poskvrny, stýkal se s prof. Becu přátelsky až do jeho smrti.

Pro Słowackého bylo objevení se třetí části »Dziadů« hroznou ranou. Chtěl se s Mickiewiczem střileti, a jen po velikém úsilí byl od toho kroku odvrácen starším a rozvážným přítelem Michałem Rolou Skibickým. Avšak nebyl s to, aby s Mickiewiczem dýchal vzduch v témž městě. Odjel z Paříže, přísahaje, že matku svou zakryje »paprskem takové slávy, aby jí kamení jiných lidí nemohlo dolétnout«.

Jen rozloučení se s mademoiselle Korou bylo mu bolestným — plakala, plakala. Jakoby tušila, že se již nikdy osobně nesetká s idealem svého srdce.

(Pokračování.)

Dr. ZDENĚK V. TOBOLKA:

Čechové a Potocki.*)

Ve svém státoprávním boji Čechové třikráte činili si naděje, že dojdou ne-li úplného, alespoň z veliké části uskutečnění svých státoprávních tužeb. Bylo to v době, kdy Belcredi stál v čele politiky tohoto státu, bylo to v době, kdy Potocki přejal otěže politiky rakouské, a bylo to v době, kdy Hohenwart byl pověřen panovníkem k vyrovnání s Čechy.

Belcredi a Hohenwart nebyli rodem Slovani, Potocki byl původem Polák. Poměr Čechů k němu jako slovanskému ministrpresidentovi bude nás v této stati zajímati.

4. dubna r. 1870 ujal se hrabě A. Potocki obtížné úlohy sestaviti kabinet. Učinil tak jen proto, že koruna o vyplnění té úlohy ho žádala.**) Nebyl ctižádostivý a netlačil se na místo, které bylo mu tehdy vyhrazeno. Byl něco málo roků přes padesát let, polský šlechtic, bohatý, majitel velkostatků, které dovedl sám si rozumně a odborně spravovati. Měl příjemné, obratné chování, z něhož hned dalo se souditi,

---

*) Nejdůležitější materiál, týkající se doby kabinetu Potockého, podávají: A. Srb: Politické dějiny národa českého od roku 1861. V Praze 1899. I. 261 a d. — G. Kolmer: Parlament und Verfassung in Oesterreich. Wien 1903. II. — Europäischer Geschichtskalender. Nördlingen 1871—1872. Ročn. XI, XII. — O době Potockého jednají spisy W. Rogge: Oesterreich von Világos bis zur Gegenwart. Leipzig 1873. III. — F. K. d'Abancourt: Era konstytucyjna austrowęgierskiej monarchii od 1848 do 1881 r. Kraków 1881. — J. Fořt: Ven z přítmí. V Praze 1905. 127 a d. — A. Denis: Čechy po Bílé Hoře. V Praze 1905. II. 486 a d. — Pro politiku polskou za Potockého shrnuje důležitý materiál dílo M. Bobrzyńskiego, W. L. Jaworskiego i J. Milewskiego: Z dziejów odrodzenia politycznego Galicyi 1859—1873. Warszawa 1905.

**) Beust: Aus drei Viertel-Jahrhunderten. Stuttgart 1887. II. 330.

že nějakou dobu pobyl služebně při rakouské diplomacii. V Londýně začal kariéru diplomatickou, ale zanechal jí záhy, dávaje přednost před kariérou tou správě svých velkostatků. Byl šlechtic, ale nebyl upiatý a nepovolný feudál, byl katolík, ale nebyl výbojný klerikál, byl Polák, ale nebyl polský šovinista. Ve všech těchto oborech varoval se upadnouti do jakýchkoliv extrémů. Od 30. prosince r. 1867 byl ministrem orby v prvním ministerstvu pro království a země v říšské radě zastoupené a jako ministr orby později v kabinetu Taaffeově souhlasil s názory menšiny tohoto kabinetu, že nedá se udržeti výhradné panství ústavověrné strany a že musí se učiniti koncesse snahám federalistickým. Byl v těchto otázkách žákem hr. Taaffea. R. 1870 chtěl sestaviti kabinet parlamentární, ale pro svůj politický program přišel na nepřekonatelné obtíže. Tím, že bylo o něm známo, že pomýšlí na ústupky federalistům, nemohl spoléhati na žádného význačného člena německých stran v parlamentu, tím, že nevzdal se myšlenky na opuštění ústavy a zavedení přímých voleb do říšské rady, nemohl spoléhati pro kabinet svůj na členy federalistů. Když 11. dubna nastoupil konečně kabinet Potockého, byl to kabinet úřednický a neúplný, který teprve 5. května r. 1870 mohl býti ministry-úředníky doplněn.

Čechové, ačkoliv byli rozradostněni nad pádem krutého ministerstva občanského, neupadli do extrému, aby vítali Potockého, třeba byl Slovan, jako ministra sobě příznivějšího. Po zklamáních z doby Belcrediho byli vůči vládě zdrželivější a nedůvěřivější. Nevěřili žádným zprávám a nadějím, kterých tolik, jako vždy při podobných změnách, se rodilo. Nejprve vyčkávali, nevěnujíce Potockému ani sympathie ani antipathie. Přísně posuzovali každý krok Potockého se svého radikálně oppozičního stanoviska. a nenechali minout ani jediné příležitosti, kde mohli odkrýti Potockého úmysly Čechům nepříznivé. Litovali hned po pověření jeho sestavením kabinetu, že při sestavování kabinetu nepamatuje na Slovany, odmítali jeho názory o přímých volbách do říšské rady, kárali ho, že nemá určitého plánu, dle něhož by se dalo provésti vyrovnání s českou opposicí. Nenadchl Čechy program nového kabinetu, otištěný 15. dubna r. 1870 ve »Wiener Abendpost«, dle něhož vznik ministerstva vyvolaly neudržitelné poměry a dle něhož kabinet se ohlašoval jako kabinet vyrovnávací. Nenadchl proto, poněvadž Potocki nezapíral, že stojí pevně na půdě ústavy, a jen prostředky, které ústava dovoluje, chce dojíti k uskutečnění smíru.

22. dubna r. 1870 vymohla nová vláda amnestii pro politické vězně, kteří byli odsouzeni pro zločiny, přečiny a přestupky tiskem spáchané. Doufala, že tím vyvolá pro sebe příznivou náladu u české opposice státoprávní. Ale krok vlády měl u Čechů účinek jiný nežli očekávala. Částečná amnestie stihla jen devět českých žurnalistův, a za amnestii tak malou Čechové vládě nechtěli přijít vstříc ani o krůček. Byli by změnili svoji rozmrzelost v tajený úsměv, kdyby byla bývala udělena amnestie politickým odsouzencům vůbec, ale po amnestii částečné neměli k přeměně takové příčiny. S Čechy započal Potocki jednání o smír nejdříve. Čechům dal přednost před Poláky a Slovinci, stojícími vůči říšské radě tehdy také v passivní opposici. V pohnuté

době, za nepřátelského napětí mezi Francií a Pruskem, v posledních dnech měsíce dubna r. 1870 ve Vídni hleděl Čechy obou politických směrů i historickou šlechtu z Čech pohnouti k narovnání. Potocki byl by býval mohl sice jednati jen s Čechy, bez historické šlechty, poněvadž tato na sněmu zemském v Praze nebyla zastoupena, ale aby ignorováním historické šlechty nezhoršil si situaci a aby zároveň na neústupnost českých politiků mohl působiti ve prospěch vlády, poněvadž šlechta vzhledem ke koruně vždy chtěla zachovati si světlo loyality, proto přibral k jednání i hr. Clama-Martinice, těšícího se takovému vlivu v otázkách politických u umírněnějšího českého směru politického. Historická šlechta také bojíc se při nastoupení kabinetu Potockého o to, aby nebyla při akci vyrovnávací pominuta vládou i českými politiky, vzhledem k oné i vzhledem k těmto dala rozšířiti na počátku druhé polovice dubna r. 1870*) novinami zprávy, že připojila se k deklaraci českých politiků. Svým připojením k českým politikům učinila tyto nepoddajnějšími a neústupnějšími. Čeští politikové spojeni zase s historickou šlechtou věřili ve větší sílu, kterou mohli disponovati při svém politickém postupu.

Konference vídeňské ke konci dubna r. 1870**) neměly charakteru závazného, byly svolány jen k objasnění stanovisek vyjednávacích stran. Jedno poučení z nich Potocki mohl si odnésti: že Čechové bez rozdílu politických směrův i šlechta historická nechtějí uznati říšské rady, že nebudou do ní voliti a že s přímými volbami do říšské rady se nesmíří. Ale také poznal Potocki, že vůči zemskému sněmu postavení Čechů i historické šlechty není tak odmítavé, jak bylo vysloveno v deklaraci. Ke konci dubna roku 1870 Čechové projevili ochotu obeslati zemský sněm, ovšem, že sněm v novém složení, s protestem, a to i za volebního řádu, tehdy existujícího, jehož nespravedlnost vůči Čechům nezdráhal se Potocki uznati, a to jen pod podmínkou, že vláda podporou historické šlechty při volbách dopomohla by koalici českých politiků s historickou šlechtou ke kvalifikované většině na sněmě. Čechové ke konci dubna r. 1870 ve Vídni chtěli býti spokojeni jen uznáním státoprávní povahy generálních sněmů českých, dávajíce tím zároveň na jevo, že otázka ta v praktickém případě nemůže býti příčinou rozbití případného smíru mezi Čechy a vládou. Vyrovnání s Uhry jakožto věc hotovou byli ochotni uznati veřejně za právně platné a byli by i delegace uznali, kdyby byla nastala jejich reforma v tom smyslu, že by delegace staly se delegacemi zemských sněmů. To, co tvrdíval člen kabinetu Potockého, hr. Taaffe, že deklarace jest jen akt rázu více demonstrativně taktického, nežli politicky praktického, ukázalo se ve Vídni tehdy úplně a do celé budoucnosti seslabilo u vlády význam deklarace. Hr. Potocki proto mohl si činiti naděje, že Čechy pohne

*) »Wanderer« z 18. dubna 1870.

**) Zprávu obšírnou o těchto konferencích přinesl »Wanderer« z 29. a 30. dubna r. 1870. Její věrohodnost dotvrzuje to, co dne 20. května r. 1870 napsal »Pokrok«: »Myslí-li p. hr. Potocki, že naše ústupky vzhledem k formě budoucího ústavodárného českého sněmu a vzhledem k sněmu generálnímu platí pro všecku budoucnost, jest to opět a opět polská illuse.«

k ústupkům větším, nežli jaké chtěli učiniti, a nepřerušil proto s Čechy a historickou šlechtou jednání. V svatojanských dnech jednal v Praze s nimi. Aby v české veřejnosti změnil ve prospěch svého kabinetu nepříznivou náladu, odhodlal se k činům od něho požadovaným, odvolal z místodržitelství království Českého· Čechy nenáviděného bar. Kollera a jmenoval 14. května jeho nástupcem Čechům indiferentního, ale osobně příjemného knížete Alexandra Dietriechstein-Mensdorffa. Kojil se nadějí, že v důvěrných poradách pražských české politiky z Čech i Moravy i historickou šlechtu pohne k novým ústupkům, že získá je za slušné výkupné pro práci v říšské radě, ale v nadějích svých se zklamal. Historická šlechta, aby české politiky učinila vůči Potockému neústupnější, dne 16. května r. 1870 prohlásila v důvěrné poradě, co již dříve dala rozšířiti novinami, že se přidává k deklaraci. Čechové, kteří již ve Vídni opouštěli půdu neústupnosti, českou deklarací vymezenou, vrátili se zase na půdu tu a zmařili tak možnost dohody s Potockým, jehož úmysly vůdcové čeští tehdy i pak po jeho odstoupení považovali za šlechetné. Potocki, který po svých konferencích s Poláky měl již oprávněné záruky, že Poláci říšskou radu za odvděčení se zase obešlou, který mohl se pravděpodobně těšiti, že Slovinci do říšské rady se dostaví, který v Praze po rozhovoru s vůdcem českých Němců, drem Schmeykalem, poznal, že dalším jednáním a snad i ústupky vůči Čechům zhoršil by si svoje posice u Němců, bez nichž vládnouti nemohl a nechtěl, který slyšel, jak v Praze jedině důvěrníci tyrolských konservativců, tehdy v Praze dlící, chtějí býti věrnými následníky každé politiky české,*) rozhodl se jednání s Čechy i historickou šlechtou přerušiti a bez ohledu na ně jednati. Potocki nemohl počítati, že by Čechové jakkoliv přispěli k pracovní schopnosti říšské rady, a proto dne 21. května r. 1870, hned po návratu z Prahy a novém zaručení se Poláků, že do říšské rady vstoupí, provedl částečně, co slíbil již dříve vykonati, aby obrodil říšskou radu: Rozpustil zemské sněmy, mimo sněm království Českého, na nějž nařídil jen doplňovací volby za deklaranty. Vláda, odůvodnil Potocki krok svůj koruně, »může ze všeobecného rozpuštění sněmů vzhledem ke království Českému ponavrhnouti výminku a obmeziti se toliko na to, aby provedly se volby doplňovací. Ministerstvo nenabylo nijak přesvědčení, že by obeslání říšské rady sněmem českým, tudíž nezvratné předpokládání ústavní činnosti, po případě kdyby celý tento sněm se obnovil, nyní již okázalo se býti nepochybným. Nesnadnosti přiměřeného rozřešení záhadných otázek mohly by se však zvýšiti, kdyby snad sněm český zaujal postavení, čelící proti ústavě.« Potocki krokem tímto ponechal sněm království Českého nadále německo-centralistické většině. Chtěl si získati tak částečně české Němce, kteří hrozili mu nepřátelstvím, když pro sebe Čechy získati nemohl. Jednomyslně Češi odsoudili postup Potockého. Byli roztrpčeni nad tím, že pro nic a za nic sdělili za jednání Potockému, v čem chtěli by býti k vládě povolnými, bolelo je, že Potocki ani tolik neměl ohledu na státoprávní program český, aby

*) »Pokrok« z 19., 20., 21. května 1870.

stejně zachoval se k sněmu moravskému jako k sněmu českému. »Naše postavení je nyní takové,« psal 20. května r. 1870 »Pokrok«, »že dokud nebudou muži naší důvěry sedět v ministerských palácích ve Vídni, nikdo nás tam neuhlídá, a že povolnost, již hr. Potocki na zavolání u nás nalezl, nalezne pro budoucnost jen prozatím jmenovaný král. dvorní kancléř koruny české.« Po 21. květnu r. 1870 roztržka mezi Potockým a českou opposicí státoprávní byla úplná a dokonalá. Myšlenka do budoucna v nejmenším vládě neustupovat a neoblomně trvat na zásadách deklarace zapustila tehdy, po přetrženém jednání s Potockým, pevně své kořeny. Měla býti také manifestována při nejbližších volbách. V znamení neoblomného setrvání na zásadách deklarace dála se volební agitace i volby ve všech třech zemích českých. Ale nepodařilo se Čechům manifestaci uskutečniti v té síle, jak by si byli přáli, a v té míře, která byla by svědčila o postupu zásad deklarace mezi voliči. V Čechách sice doplňovací volby dopadly úplně příznivě pro deklaranty, ale tím na složení sněmu Čechům nepříznivého ničeho nemohlo býti změněno, na Moravě, kde leželo těžiště voleb pro Čechy, ztratili deklaranti volbami většinu na sněmu, poněvadž v kurii velkostatkářské byli zvoleni členové strany ústavověrné; pokus kandidatur českých ve Slezsku minul se úplně účinkem. Než výsledek ten nepřiměl přece české politiky k ústupu vůči vládě Potockého: na krajně opposičním stanovisku stáli k němu na dále.

Potocki nezískal Čechův a ani nepřátelství Němcův od sebe neodvrátil, ačkoliv jim ponechal panství na sněmu království Českého. Nedůvěra se strany německé, která ho pronásledovala pro jeho akce vyrovnávací od okamžiku, kdy byl pověřen sestavením kabinetu, a jíž veřejně jménem Němců dal průchod hned dne 8. dubna r. 1870 president poslanecké sněmovny Kaiserfeld, neopustila Potockého ani po 21. květnu r. 1870. Němečtí liberální centralisté ani v nejmenším nechtěli připustiti seslabení svého neobmezeného panství v Předlitavsku, a poněvadž kabinet úplně bez nich zase vládnouti nechtěl a nemohl, nutili vládu, aby jejich novou přízeň si vykupovala. Docílili svojí opposicí, že dne 30. června r. 1870 stal se členem kabinetu Potockého jako ministr kultu a vyučování jeden z vůdců strany ústavověrné, Dr. Stremayer, a vymohli si po prohlášení dogmatu o neomylnosti papeže ze dne 18. července r. 1870, že bylo respektováno jejich liberální a protiklerikální smýšlení a že dne 30. července r. 1870 formálně byl konkordát z 18. srpna r. 1855, tato těžká pouta všeho svobodomyslného snažení, v Rakousku zrušen. Ale více vyhovovati Potocki Němcům, zvláště sdíleti jejich nejkrajnější stanovisko proti české opposici státoprávní, tehdy také nemohl. Zahraniční události přiměly jej k tomu, aby i s českou opposicí navázal zase přerušené styky a dohodl se s ní o jistý způsob spolužití.

19. července r. 1870 vypověděla Francie Prusku válku. Nepřátelství Francouzů a Němců, které ve Francii proti Němcům rostlo od toho okamžiku, kdy utvořen byl spolek severoněmecký a kdy Francouzi ve spolku tom viděli nebezpečenství pro Francii, a které bylo zakořeněno mezi Němci pro úchvaty Ludvíka XIV. a vítězství Napo-

leona I., propuklo tehdy v plné síle. Vypovězení války bylo sice dílem diplomatické zápletky a Francie válku vypověděla jen Prusku, ale přes to válka stala se velikou válkou dvou národů. Němci, po prvé všichni sjednoceni, stáli tu proti Francii, vedle spolku severoněmeckého i německé státy jižní s nadšením sbíraly voje proti nepříteli francouzskému, a stáli tehdy proti sobě jen Němci a jen Francouzi. Velmoci evropské prohlásily se pro neutralitu, Italie, na jejíž pomoc Francouzové spoléhali, byla by bývala ochotna Francii přispěti, kdyby byl Napoleon III. odvolal čety francouzské z Říma a kdyby byla bývala pro válku vojensky dosti připravena; Rakousko, které hořelo od r. 1866 pomstou k Prušku a čekalo na odvetu Prusku, obávajíc se Ruska, a nemohouc jednati proti vůli tehdy již vlivných a Prusku nakloněných Uher, odmítlo válečně vystoupiti po boku Francie. Umínilo si do boje zatím nezasahovati, vyčkati až té chvíle, kdy obě válčící strany budou bojem vyčerpány, a pak v kritickém okamžiku, který však vůbec se nedostavil, vykonati na Prusku dávno obmýšlený plán odvety.

Čeští politikové bedlivě a stále stopovali stoupající nepřátelství mezi Němci a Francií. Od r. 1866 z příkladu Maďarů viděli, jak zahraniční poměry mnoho mohou přispěti boji rakouských národů za jejich samostatnost, a zkušeností z doby Belcrediho (z r. 1866) naučili se vůči rakouské vládě a koruně novému chování za zahraničných poměrů pro korunu a Rakousko choulostivých. Nezapomněli, že r. 1866 za jejich loyální a smířlivé jednání dostalo se jim odmítnutí jejich přání, tehdy ještě ne daleko tak vyhraněných jako po uskutečnění dualismu, čerpali poučení z minulosti a umínili si za hrozivé situace zahraniční nemíti ohledu naprosto k nikomu, nespoléhati na vděk za loyálnost a hleděti si jen svého vlastního prospěchu.

Když zaplétalo se víc a více tkanivo diplomatických styků mezi Francií a Pruskem a když jednání s Potockým bylo přerušeno, vůdcové české politiky, Fr. Palacký a dr. F. L. Rieger, učinili první kroky, které byly důsledkem jejich české, radikálně státoprávní politiky, aby veřejně projevili názor svůj o tom, za jaké jen Rakousko chtějí státi a bojovati.

Na počátku druhé polovice května r. 1870 dr. F. L. Rieger soukromým spisem o poměrech rakouských obrátil se na francouzského vyslance ve Vídni, vévodu Gramonta, a vykládal tu, že zájem Francie vzhledem na její postavení k Prusku nemůže býti jiný, nežli čeliti snahám strany německo-liberální a podporovati snahu Slovanů po přeměně Rakouska ve stát federativní. Dne 29. května r. 1870 Fr. Palacký dopsal pro Schuselkovu Reformu stať, již končil hlasem varovným: »Čechové od nepaměti podali hojně důkazů své loyálnosti: přes to však byli a jsou v Rakousku před očima vlády stále škádleni, tupeni a uráženi; národní čest jejich vydána jest ve Vídni ve psí a vyznamenáváni jsou hlavně jen nepřátelským nakládáním s nimi. Nicméně doufali až do poslední chvíle stále, že konečně přece přijde se k nahlédnutí, že spravedlnost a stejné právo pro všecky jest nejlepší politikou pro Rakousko. Kdyby však kalich zklamaných nadějí vypili až na dno, bylo by tu divu, kdyby konečně lhostejně hleděli na ne-

bezpečí, do něhož vrhá se stát sám, a nad jeho zahynutím ani nezaplakali?« Když válka byla vypovězena, časopisy obou českých směrů politických zahájily taktiku stejnou: »Pokrok« dne 24. července stavěl se vůči zápletkám zahraničným pevně na půdu »deklarace«,*) a »Nár. Listy« 22. července r. 1870 psaly na adressu vládní: »Shledáte národ český právě v nynější době v nejpevnější a nejzřízenější opposici proti politice a systému vašemu. Neboť čím vy se cítíte slabšími, tím více nám přibývá síly.« (Dokončení příště.)

A. ČERNÝ:

K poznání Ruska.

Pod tímto názvem vydal slavný ruský chemik D. J. Mendělějev rok před svou smrtí knihu o Rusku, k níž mu daly podnět výsledky prvního řádného sčítání lidu, vykonaného v Rusku r. 1897. Zpracování statistického materiálu, získaného oním sčítáním, ukončeno r. 1905 — a již v polovici r. 1906 slavný učenec vydal jakéhosi průvodce labyrintem získaných takto číslic, knihu »K poznaniju Rossiji«, která se za půl léta dočkala čtyř vydání.**) Je to kniha vysoce zajímavá již tím, že se v ní zabývá statistikou a různými veřejnými, hospodářskými a jinými otázkami učenec tak speciálního oboru, jako jest chemie. Mendělějev měl vysoce vyvinutý smysl pro životní otázky současnosti, i napsal řadu brožur o povznesení ruského průmyslu a obchodu, o lidové osvětě, o spiritismu atd.***) Ovšem hlavní zájem knihy vyplývá z jejího obsahu, jenž nám otvírá ve mnohém pohled do ohromné ruské říše. Každé takové otevřené okno do Ruska musí nás vábit, každý takový pohled do slovanské veleříše musíme vítat — i saháme rádi po knize Mendělějevově a činíme ji základem tohoto článku. Škoda jen, že popularisační účel knihy svedl autora k zaukrouhlování čísel, tak že práce jeho neposlouží zároveň účelům vědeckým. Někdy užil i takového zjednodušení, že se nad ním zarazíme vidouce, že ho ani popularisační účel nevyžadoval, poněvadž účel ten nemůže hledati zakrývání pravdy. Tak nenajdeme v knize Mendělějevově poučení o věci, která by nás na prvním místě zajímala — totiž o počtu Poláků a jiných neruských Slovanů v Rusku. Mendělějev nepodává ve zvláštním sloupci počet Poláků a v dalších sloupcích počet Čechů, Bulharů atd., nýbrž má jen jediný sloupec: »Poláci a jiní západní a jižní Slované«. Je to

*) 24. července r. 1870 »Pokrok« napsal: »Nestarajíce se o válčící strany, do jichž rozporu nám nic není, musíme vůči Rakousku právě teď tím důrazněji zastávat stanovisko deklarace.“

**) *Д. Менделѣевъ:* Къ познанію Россіи. Съ приложеніемъ карты Россіи. Четвертое изданіе. С. Петербургъ 1906. Изданіе А. С. Суворина. Str. 157. Cena 1 rubl.

***) Na př.: »Уральская желѣзная промышленность въ 1899 г.« — »Нефтяная промышленность въ сѣверо-американскомъ штатѣ Пенсильваніи и на Кавказѣ.« — »Бакинское нефтяное дѣло въ 1886 году.« — »Матеріалы для сужденія о спиритизмѣ.« — »Замѣтки о народномъ просвѣщеніи Россіи.« — »Проектъ Училища Наставниковъ« a j.

dojista závažný nedostatek jinak zajímavé knihy — stejně jako shrnování Němců s ostatními germánskými národy a Rumunů s ostatními národy románskými. Takovým přílišným generalisováním zakrývá se pravý stav věcí — a to nepřispívá k »poznání« Ruska. Proto jsme nuceni v této stati doplňovati knihu Mendělějevovu podrobnými čísly z jiných pramenů, čerpajících svá data jako on z výsledků sčítání r. 1897.*)

Na prvním místě nás zajímá národnostní složení Ruska. Krásným příznakem počátků velikého současného hnutí osvobozenského v Rusku byl svorný postup všech národností ruské říše k společnému cíli: k vnitřní obnově Ruska na základě poctivého zřízení konstitučního. Navždy památným zůstane sblížení Poláků s Rusy na sjezdě zemců v září 1905 v Moskvě. Krásnou tu harmonii, jejímž výkvětem byl »Klub autonomistů federalistů«, rozbila vládní a společenská reakce. Vláda přímo i nepřímo podporovala reakční a nejvýš šovinistický »Svaz ruských lidí« s černými sotněmi, i rozdmychávala tím nacionalistické vášně. Rozpuštěním druhé dumy a oktrojováním reakčního volebního řádu, jímž neruské národnosti ve svých právech neslýchaně zkráceny, vláda přímo v Rusku vyvolala otázku národnostní. Je tedy dobře právě nyní uvésti si na pamět národnostní zbarvení Ruska.

Všeho obyvatelstva celé Ruské říše (i s Finskem) jest v evropské i asijské části dohromady okrouhle **128,240.000** (bez Finska podrobně podle posledního sčítání lidu 125,640.021).**) Z tohoto počtu jest všech Slovanů 92,089.724 čili asi 72%, kdežto na ostatní, neslovanské národnosti připadá 28%. Je tedy Rusko skoro ze $^3/_4$ říše slovanská. Všech Rusů — totiž Velikorusů, Malorusů i Bělorusů dohromady — jest v celém Rusku bez Finska 83,933.567, i s Finskem okrouhle 83,936.000 čili asi $65^1/_2$% všeho obyvatelstva. Je tedy Rusko ruským jen asi ze $^2/_3$. Ale pravou státní národností v Rusku jsou jen Velikorusové, poněvadž Malorusové (Ukrajinci) a Bělorusové jsou z největší části v oposici proti vládě, aneb aspoň se drží svého nářečí (jazyka), opírajíce se vnucování velikoruštiny; vláda také stavěla se dosud proti nim (zejména proti Malorusům) nepřátelsky neb aspoň odmítavě. Malorusů (Ukrajinců) napočetla úřední statistika 22,380.551, Bělorusů 5,885.547 — Velikorusů pak v celé říši bez Finska 55,667.469, v celém Rusku i s Finskem okrouhle 55,668.000. To znamená, že t. zv. státní národnost Ruska netvoří ani polovici všeho obyvatelstva (43·4%).

Z ostatních Slovanů žije v Rusku nejvíce Poláků, totiž 7,931.307, kteří obývají hlavně král. Polské,***) ale jichž jest značný počet i na

*) Maloruská kyjevská »Rada« podala v č. 35. z 11. (24.) února 1907 výtah z podrobných výsledků této statistiky v článku »Ріжноплеменність Россії і її значіння для державн«. Čísla tohoto výtahu jsou úplná, kdežto Mendělějev spokojuje se jen tisíci.

**) Finsko má podle Mendělějeva 2,600.000 ob., v tom počtu 2,254.000 Finů, 340.000 Švédů a 6000 Rusů.

***) V král. Polském jest Poláků 6,768.000, Malorusů 335.100, Velikorusů 267.200, Bělorusů 29.400, Litvínů 310.800, Němců 407.800, Židů 1,268.200,

Litvě s Bělorusí (565.700), na Malorusi (318.200*) a v ostatním Rusku. Po nich jsou počtem nejsilnější Bulhaři, jichž jest 172.650 (hlavně v gub. bessarabské), dále jdou Čechové, jichž statistika udává 50.385 (hlavně v gub. volyňské na Malorusi), a konečně Srbové, Chorvaté a Slovinci malým počtem 1815.

Vedle 92 mil. Slovanů žije na ohromném prostranství Ruské říše celá spousta jiných národností. Jazykem svým jsou Slovanům nejpříbuznější Litvíni, jichž jest 1,210.510, Žmudi (448.022) a Lotyši (1,435.937).

Z románských národností žije v Rusku hlavně 1,121.669 Rumunů (zejména v guberniích bessarabské a chersonské, značnějším počtem i v jekatěrinoslavské a podolské), dále 16.433 Francouzů (v hlavních městech a rozptýleně po celém evropském Rusku), 4760 Vlachů (rovněž), 138 Španělů a Portugalců.

Němců jest v Rusku 1,790.489, a to hlavně v Pobaltí (173.000), v Polsku (407.800), na Malé Rusi (209.200), na Jižní Rusi (379.500) a v jižním Povolží (397.400). Z ostatních germánských národností žije v Rusku bez Finska 14.199 Švédů, ve Finsku kromě toho ještě 340.000, dále v celém Rusku 1640 Norů, 7054 Angličanů a 335 Holanďanů.

Kartvelů čili národů zakavkazských uvádí statistika celkem 1,352.535, totiž: Gruzinů 823.968, Imeretinců 273.186, Mingrelů 239.625 a Svanetů 15.756.

Kavkazských horalů jest celkem 1,091.782, a to Čerkesů (Kabardinců, Čerkesů a Abchazů) 216.950, Čečenců (Čečenců, Ingušův a Kistincův) 274.318 a Lezginců (jichž jest řada kmenů) 600.514.

Arménů (hlavně v Zákavkazí, Kavkazsku a na Jižní Rusi) jest 1,173.096, Řeků 186.925, Tadžiků 350.397, Osetinců 171.716, dále Kurdů 99.949, Tatův 95.056, Cikánů 44.582, Tališinců 35.291, Peršanů 31.723 a nepatrný počet Albánců (936), Afganců (614) a Indů (312).

Židů jest v celé Ruské říši 5,063.156. Nejvíce jich jest na Litvě s Bělorusí (1,414.000 čili 14%), v Polsku (1,268.000 čili rovněž asi 14%), na Malé Rusi (1,432.000 čili 8½%) a na Jižní Rusi (720.000 čili 7%). Jsou to procenta, s jakými se nikde jinde (kromě Haliče) nesetkáváme. I vůči ohromnému počtu obyvatelstva celé Ruské říše jest procento Židů dosti značné (4%).

Pravý kaleidoskop tvoří národnosti a kmeny finské, turkotatarské, mongolské a různé jiné severské. Všech Finů jest v celém Rusku bez Finska 3,502.147, k tomu ve Finsku samém okrouhle 2,254.000.**) Z toho jest v Rusku bez Finska vlastních Finů 143.068, Estonců 1,002.738, Mordvinů 1,023.841, dále Voťaků 420.970, Čeremisů 375.439, Korelů 208.101, Zirjanů 153.618, Permjaků 104.691 a menší počet Čudů, Ižorů, Osťaků, Voguličů a j. Obývají

Francouzů, Rumunů, Vlachů atd. 7200, Finů 7200, Turkotatarů 5.800, Arménů a j. 1500.

*) Po odečtení 50.000 Čechů od čísla Mendělějevova.

**) O Finsku mám po ruce jen okrouhlá čísla z Mendělějeva.

kromě Finska hlavně Estonsko, Livonsko, gub. petrohradskou, tverskou, penzenskou, kazaňskou, Severoruský kraj, zemi Permskou a Dolnovolžskou.

Nejpestřejší národnostní obraz tvoří Turko-Tataři, jichž jest v Rusku celkem 13,373.867. Z toho jest Kirgizů 4,084.139, Tatarů 3,737.627, Baškirů 1,321.363, Sartů 968.655, Čuvašů 843.755, Uzbeků 726.534, Turků různých kmenů 440·412, Turkmenů 281.357, Kara-Kirgizů 201.682, Tepťarů 117.773, Karakalpaků 104.274, dále méně než po stotisíci Karačajevců, Kumyků, Nohajců, Tarantů, Korapapachů a j.

Z mongolských kmenů jsou v Ruské říši zastoupeni Burjati (288.663), Jakuti (225.384), Kalmykové (190.648), Tunguzové (66.270) a Mongolové (817), celkem 771.782.

Z ostatních severských národů jest 15.877 Samojedů, 11.795 Čukčů, 6194 Hyljaků, 6058 Korjaků, 3978 Kamčadalů, 1446 Ajnů, 1099 Eskymáků a méně než po tisíci Jukahirů, Čuvanců, Aleutů a jenisejských Osťaků. Celkem jest všech seveřanů 49.479.

Většina těchto turkotatarských, mongolských a severských národů a kmenů sídlí v asijském Rusku, ale množství jich jest i v evropském Rusku, zejména v gub. kazaňské, v celé zemi Permské (zvláště v gub. ufimské), v dolním Povolží, v Zákavkazí, v kraji Jihoruském a v Kavkazsku.

Na dalekém asijském východě r. 1897 bylo 57.459 Číňanů, 26.005 Korejců, 3394 Mandžurů a 2649 Japonců.

Kromě toho bylo 1696 Arabů, 5353 Syrochaldejců, jiných 74 a osob, které nepřihlásily svého mateřského jazyka, 5127.

(Dokončení.)

Prof. KAREL KADLEC:

Fran Vrbanić.

K jeho šedesátým narozeninám.

Dne 1. listop. t. r. slaviti bude šedesáté narozeniny jeden z nejzasloužilejších chorvatských politiků, prof. Fran Vrbanić, jehož jméno jest spojeno s dějinami posledních uherskochorvatských finančních vyrovnání a politických snah chorvatského národa od r. 1877, kdy ponejprv vstoupil na politické jeviště. Domohli-li se Chorvaté po dlouhých houževnatých bojích s Maďary jisté nápravy původního finančního vyrovnání, má o to prof. Vrbanić právě takovou zásluhu jako několik neohrožených Chorvatů, kteří jednak ve svých sněmovních řečech, jednak ve veřejných listech a odborných brožurách poukazovali na křivdy, jichž se dopouštěli Maďaři na Chorvatech tím, že je finančně ochuzovali. Zásluhy Vrbanićovy jsou vlastně ještě větší než zásluhy ostatních chorvatských politiků, poněvadž ostatním neběželo při bojích těch tak jako jemu o existenci. Jsa universitním professorem a nalézaje se v opposici proti pověstné maďarisační činnosti bána hr. Khuen-

Hederváryho, vydán byl v nebezpečí, že zbaven bude professury, a dával tedy v sázku velmi mnoho.

Fran Vrbanić narodil se 1. listop. 1847 v Gospići v bývalé Vojenské Hranici. Otec jeho Franjo, rodem ze Slunje, byl vojenským úředníkem nejdříve u lického a později u otockého vojenského pluku a přešel roku 1852 do civilní státní služby k tehdejší státní účtárně v Záhřebě. Tak přišel i mladý Fran do hlavního města chorvatského. Dne 1. října 1858 vstoupil do záhřebského gymnasia a absolvoval je r. 1866, vykonav s vyznamenáním zkoušku maturitní.

Na gymnasiu byl mezi jinými jeho professorem slavný dnes slavista Dr. Vatroslav Jagić, který svými přednáškami zvláště působil na další vzdělání Vrbanićovo. Národní ruch nastavší po absolutismu r. 1861 měl veliký vliv na mládež i na mladého nadšence. Dojmy sněmovních řečí, jež horlivě a pozorně poslouchal na sněmovní galerii, zůstaly mu v živé paměti a vytříbily mnohé jeho názory, jimiž později v politickém životě byl veden. V době gymnasijních studií neobyčejně působil na jeho budoucí život užší styk se slavným chorvatským učencem Franem Kurelcem a buditelem chorvatského národa Ljudevitem Gajem. U Frana Kurelce učil se Vrbanić s několika spolužáky slovanským jazykům. Skoro každý den vedli s ním vlastenecké hovory. Odchovával a sílil je ve slovanské myšlence a lásce. Do domu Ljudevita Gaje měl přístup pomocí jeho synů, jichž byl dobrým druhem a blízkým přítelem. Gaj mu velmi často vypravoval o událostech z r. 1848 a o literárním obrodu chorvatském. Vzbuzoval v něm lásku k vlasti a literární práci a svým neodolatelným způsobem hovoru, neobyčejnou přívětivostí a vřelými slovy tak silně na Vrbanića působil, že počal psáti básně a povídky do jeho Ilirské Danice, jež r. 1863 začala opět vycházeti. Z doby té pochází i Vrbanićův překlad Montépinova románu »Krvavá ruka«, který později — r. 1880 — vyšel ve feuilletonu »Obzoru« i ve zvláštním otisku. Ve volných dnech sbíral pilně Vrbanić okolo Gospiće národní písně, z nichž byly některé uveřejněny v »Dragoljubu« a ostatní odevzdány »Matici Ilirské«.

Na podzim roku 1866 vstoupil na tehdejší právnickou akademii v Záhřebě, kde se při každé příležitosti vyznamenával. Tak se mu r. 1867 podařilo, když v Lice vypukl hlad, sestaviti výbor z několika měšťanů a sebrati několik tisíc zlatých pro strádající. Dostalo se mu za to pochvalného písemného uznání tehdejšího velícího generála bar. Gablenze. Téhož roku byl zvolen i za tajemníka prvého chorvatského pěveckého spolku »Kolo« a mnoho přispěl k jeho rozvoji a zvláště ke zbudování jeho pozdějšího domu, za kterýmž účelem vydal i zvláštní kalendář, v němž načrtl krátké dějiny »Kola«.

Sotva vstoupil Vrbanić na právnickou akademii, přijal ho Gaj za spolupracovníka svých »Národních Novin«. Až do r. 1880 zůstal Vrbanić stálým mimoredakčním přispěvatelem tohoto listu, pojednávaje v něm o mnohých národohospodářských a správních otázkách. R. 1869 konal vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník a odbyl důstojnickou zkoušku. V únoru r. 1870, jsa ještě zapsán ve čtvrtém ročníku právnické akademie, byl jmenován konceptním praktikantem chorvatské

zemské vlády. Představení tak si ho pro vytrvalost a píli oblíbili, že mu k jeho žádosti v měsíci říjnu 1870 bez všeliké překážky uděleno bylo stipendium za tím účelem, aby šel na vídeňskou universitu, tam odbyl rigorosa a připravil se k professuře na právnické akademii záhřebské. Ve Vídni Vrbanić docházel zvláště rád na přednášky proslulého prof. Dra. L. Steina, s nímž později vstoupil v užší styk. K jeho vybídnutí počal r. 1877 psáti svoje »Udrugarstvo«, jež mu později v obšírném výtahu v německém jazyku sdělil. Tuto prvou větší Vrbanićovu práci zesnulý L. Stein velice pochválil a vyzýval spisovatele k pokračování, ale mnohé okolnosti od toho autora odvrátily. Již v měsíci březnu r. 1872 dokončil ve Vídni rigorosa a dne 5. října téhož roku byl povýšen za doktora práv. Poněvadž té doby byl v Chorvatsku veliký nedostatek mladých způsobilých sil, nemohli se u zemské vlády Vrbanića dočkati jeho protektoři a vybízeli ho, aby po návratu z Vídně hned opět vstoupil do služby k vládě a aby čekal, až se uprázdní nějaká professorská stolice. Na to nebylo Vrbanići dlouho čekati. Již v prosinci roku 1872 byl jmenován supplujícím professorem na právnické akademii pro obchodní a směnečné právo a dne 3. ledna 1873 vstoupil poprvé na katedru. Hned v prvé době své učitelské činnosti prof. Vrbanić byl vyzván, aby se vyslovil o novém obchodním zákoně, který byl právě tehdy připravován pro země Uherské koruny. Osnovu sepsal prof. dr. Apáthy. R. 1873 sezval bán Ivan Mažuranić za tím účelem zvláštní anketu, a zpravodajem jejím jmenoval prof. Vrbanića. Tento přimlouval se za recepci německého obchodního zákona s jistými změnami a vystupoval zvláště proti oněm ustanovením osnovy, jež nepřihlížela dostatečně k autonomnímu státoprávnímu postavení království Chorvatského, podle něhož v obor společného zákonodárství mezi Chorvatskem a Uherskem náleží jen materiální obchodní právo, kdežto vše, co se týká soudnictví a samého provedení zákona, spadá do autonomní působnosti království Chorvatského. Toto stanovisko zaujala i anketa, ale bohužel bez úspěchu. — I později prof. Vrbanić byl vícekráte zván do rozličných anket a zvláště do oněch, jež jednaly o rozličných správních a hospodářských otázkách.

Fran Vrbanić.

Když byla r. 1874 otevřena chorvatská universita, prof. Vrbanić byl jmenován mimořádným a r. 1876 řádným professorem statistiky a směnečného i obchodního práva. Již v prvé době své professorské působnosti na universitě prof. Vrbanić pociťoval, jak velikou je škodou pro vědecký jeho rozvoj a práci, že musil převzíti přednášky z dvou

tak rozličných oborů. Nebylo však jiné pomoci. Neboť při založení chorvatské university nebylo ani dosti domácích sil pro jednotlivé předměty, a země také nemohla pro každý jednotlivý obor platiti potřebnou sílu. Toto obtížné postavení hnětlo stále prof. Vrbaniće. Nemohlť se ani jednomu předmětu věnovati tou silou a péčí, jak by si byl přál. Prvou jeho starostí bylo, aby si vedle theoretického statistického vzdělání zjednal i potřebnou zběhlost ve statistické praxi. Proto s radostí uvítal založení chorvatského statistického úřadu r. 1875 a účastnil se vedle nynějšího znamenitého a neúnavného přednosty M. Zoričiće ochotně nejen jeho prvých prací, nýbrž pracoval horlivě a neúmorně jako vnější člen tohoto úřadu až do r. 1886, dokud mu politické pletky a zloba politických nepřátel neztrpčily všelikou další práci v onom úřadě. Poněvadž tehdy ve mnohých odvětvích kulturního života nebylo v Chorvatsku dosti pracovníků, usilovali chorvatští vlastenci o to, aby k činnosti v jednotlivých oborech veřejného života připoutali všechny mladé síly, jež jevily vážnou vůli k práci. Proto přiměli i prof. Vrbaniće k rozličným pracím, jimž se z vlasteneckých ohledů nemohl vyhnouti. Že to bylo na újmu jeho literární činnosti, rozumí se samo sebou. Tak ho mezi jiným již r. 1873 zvolila »Matica Ilirska« do výboru, který měl vypracovati nové stanovy, a tu právě jemu připadl úkol sepsati prvý náčrt oněch stanov, podle nichž »Matica Hrvatska« vyvíjí svou blahodárnou a kulturní činnost až podnes. Když pak r. 1875 byl založen chorvatský právnický spolek, zvolil ho do výboru. Prof. Vrbanić byl po více let jedním z jeho nejčinnějších členů. V prvé době trvání spolku konal několik veřejných přednášek a psal mnoho rozprav do spolkového orgánu »Mjesečnik«. Pravá vědecká činnost jeho započala se otevřením chorvatské university a založením chorvatského právnického spolku. Poněvadž »Mjesečnik« byl tenkráte jediným odborným listem pro právníky, Vrbanić rád ho používal pro své práce dotud, dokud systém bána hr. Khuena nepočal usilovati, aby ze všech spolků vytlačil všechny vlastenecké živly a aby do nich dostal svoje stoupence. V chorvatském právnickém spolku podařilo se mu to nejdříve. Byliť členy jeho většinou úředníci, jež svým násilným jednáním a nepotismem za krátkou dobu dostal s velmi řídkými výjimkami na svou stranu. Pomocí onoho úřednictva byl Vrbanić vedle některých jiných vlastenců a výborných právníků vytlačen z výboru právnického spolku. Od té doby nedocházel už do onoho spolku a »Mjesečniku« od té doby práce své mnohem řídčeji věnoval.

Jediná korporace, kam násilí Khuenovo nemohlo dosáhnouti, byla Jihoslovanské akademie věd a umění v Záhřebě. Od Khuenova strannictví chránila ji silná ruka jejího protektora, slavného chorv. mecenáše a zakladatele Akademie, biskupa Strossmayera, a prvého mnoholetého jejího předsedy, proslulého chorv. historika dra Franje Račkého. Jejich přátelství Vrbanić se těšil od té doby, co vstoupil do veřejného života, jejich vlivem pracoval čím dále tím více literárně, tak že r. 1884 byl zvolen za řádného člena Jihoslovanské akademie, a po smrti Račkého r. 1894 stal se prvým jejím tajemníkem, kterýžto úřad zastává až podnes. V této funkci věnoval zvláště své síly jejímu

hospodářství, což bylo tím nutnější, poněvadž za celou dobu bánování hr. Khuen-Héderváryho Akademie nedostávala od země ani krejcaru subvence a byla odkázána jen na úroky svého dosti skrovného kapitálu, který byl sebrán dobrovolnými příspěvky národa. Úsilí prof. Vrbaniće v této příčině úplně se zdařilo. Akademie nejen že mohla přes svoje poměrně nepatrné příjmy vydávati tolik publikací, kolik jich nevydávají mnohé jiné Akademie, jež mají daleko větší jmění a veliké subvence od státu, nýbrž mohla k opatření rozličného a zvláště folkloristického materiálu vydati přes 10.000 K a investovati do svého paláce a na jiné účely přes 100.000 K.

Činnost Vrbanićova na universitě směřovala od samého počátku nejen k tomu, aby v konání svých povinností byl vzorem svěřené mu mládeže, nýbrž aby co nejdříve ze svých oborů napsal potřebné knihy v jazyku chorvatském, aby studentstvo nebylo nuceno učiti se z psaných a litografovaných skript a z knih psaných v cizím jazyku, a aby i právníci v praktickém životě měli potřebné pomůcky ve své mateřštině. V úřední působnosti vždycky rozhodně hájil universitní autonomie a bojoval proti proudu, který chtěl právovědeckou a státovědeckou fakultu učiniti jen přípravkou pro úředníky a ne školou pravé vědy. Bylo toho tím více třeba, poněvadž za dvacetileté vlády hr. Khuena snaha vlády nesla se za tím, aby i universita, zvláště právnická fakulta stala se obyčejným nástrojem tehdejšího vládního systému, a za professory aby se dosazovali lidé pouhým ustanovením vlády bez náležité a důkladné odborné kvalifikace. Toto Vrbanićovo úsilí nebylo po chuti vládnoucím kruhům, které nemohouce mu nic vytknouti v konání jeho professorského povolání, šly tak daleko, že ho odstrkovaly i tam, kde neběželo o politiku. Tak na př. nejen že nebyl do posledních čtyr let jmenován předsedou ani jedné zkušební komise, na kterážto místa byli dosazeni bývalí žáci Vrbanićovi, po dlouhou dobu nebyl vůbec ani členem zkušební komise ani u oněch státních zkoušek, u nichž bylo zkoušeno z předmětů jeho oboru. Za to vyznamenávala ho však universita, zvolivši ho dvakráte rektorem r. 1886/7 a 1901/2, a čtyrykráte děkanem 1878/79, 1888/89, 1893/94 a 1900/01.*) (Dokončení.)

*) K charakteristice maďarského politického boje uvádím tuto episodu. V rektorské řeči z r. 1886 »O važnosti statistike za upravu« mimo jiné vyslovil se Vrbanić proti napadání vlasteneckého duchovenstva s universitní katedry. V chorvatském sněmu napadla jej proto Khuenovská strana a vymyslila si na něj rozličné pomluvy. Když se chtěl V. z té příčiny vzdáti rektorské činnosti, projevil mu akad. senát 18. pros. 1886 jednohlasně důvěru a přiměl ho k setrvání. S druhé strany povstal na jeho obranu biskup Strossmayer, který také navrhl papeži, aby Vrbaniće za jeho rektorskou řeč vyznamenal. Skutečně byl Vrbanićovi papežským breve z 24. ledna udělen komandérský kříž Řehoře Velikého. Vrbanić požádal hned prostřednictvím bana Khuena o povolení k nošení tohoto řádu, a když do dvou let nedostal odpovědi, žádal v březnu 1889, aby mu bylo aspoň papežské breve vráceno. Obdržel odpověď, že listina byla se žádostí poslána na příslušné místo. I čekal další dvě léta a v lednu 1891 přihlásil se znova o své vlastnictví. Teprve po této nové, energické žádosti dostal zpět papežskou listinu, avšak beze svolení k onomu vyznamenání. — Není o to, že běželo o papežský řád — ale zajímavo jest, že povolení, dávané jinému právě při papežském řádu ochotně,

DOPISY.

Z Petrohradu. 12. září 1907.

Dávno jsem vám již nepsal — ale co se vlastně od té doby změnilo?

Neustále ještě se zmítáme v týchž krvavých osidlech, do nichž nás polapila zuřivá Nemesis, ať již má masku »silné vlády« nebo rozpoutané anarchie — i počítáme padající kolem nás hlavy s rostoucí obratností a objektivností. Ba kdož ví, kdyby »silná vláda« rozhodla se ukazovati nám ten proces veřejně, jako se dálo na př. kdysi v Paříži, zda by na to příšerné divadlo nepospíchaly zástupy průměrných občanů a občanek, podobně jako pospíchají na pohostinská představení divadla Stanislavského nebo zpěváka Šalapina — jen že v rukou našich občanek, celkem nemilujících ručních prací, neviděli bychom háčků a drátů jako kdysi u pracovitých žen z Faubourg St. Antoine.

»Černá sotňa« patrně v posledních dobách tak velice zčernala v kritické mysli páně Stolypinově, že se mu zdá být mouřenínem, který, vyplniv svůj úkol, může odejíti. Ale mouřenín ješt příliš horlivým »vlastencem«, aby mohl s tím míněním souhlasiti, i podaří se mu asi opět přesvědčiti, koho třeba, že úloha »spasitele vlasti« nikterak ještě není dohrána, že jest nutno, aby se objevoval v nových a nových tvarech a podobách. Černé setniny diferencují se čím dál určitěji — a na diferencování přec podle Spencera záleží veškerý pokrok. Jinak počíná si pro spásu Ruska obyčejný oděsský »sojuznik«,*) jejž kdosi opatřil browningem (revolverem) a gumovou holí — a jinak »zubr«, objevující se ze svých kurských či bessarabských niv a spěchající ke spáse vlasti na t. zv. sjezd zemstev (zemský sjezd) v Moskvě. Tak málo zbylo té pravěké zvěře, že cena každého kusu byla příliš vysoká i pro carské honby — a tu náhle vyřítilo se jí tolik z rozličných brlohů v středních i pohraničních částech říše, že si lidé údivem oči protírali a nepostřehli ani, jak »zubři« svými rohy zbodali jediný lepší odkaz posledních čtyřiceti let: tvůrčí tradici samosprávy v zemstvech. Nepotřebujeme v zemstvech žádných liberálných a demokratických choutek — povídají »zubři« — ale hlavně v samosprávě nepotřebujeme bratříčkování s mužíkem, rozeným ničemou! Vždyť jim i ministr podlehl a dal vypracovati návrh drobného zemstva, jímž by se scvrkly hranice naší péče o mužíka — volají dále zubři. Pryč s ministerským návrhem — nepustíme mužika ze svých rukou! »Reforma samosprávného zřízení může býti zavedena jen v těch zemstvech, která o ni požádají« — zní resoluce právě ukončeného zemského či spíše šlechtického sjezdu v Moskvě, přijatá ovšem v pevné naději, že nejnovější složení porevolučních, to jest »pravých« zemstev jest nejlepší zárukou, že nynějši zemstva nebudou se o reformu ucházeti.

---

bylo zde odepřeno z důvodů politických, ba že vláda dokonce zadržovala cizí vlastnictví. To přece je počínání ryze — maďarské.

*) Člen »Sojuza russkich ljuděj«.

A což vláda, rozhněvala se na své Benjaminy proto, že odmítli ministerský návrh?

Ba ne. Snaží se namluviti naivním lidem, že považuje sjezd za výraz veřejného mínění — a že proto mileráda »příliš radikální« návrh odvolává! Sluší dodati, že slavného sjezdu, od něhož má se nanovo počíti šlechtické panování, zúčastnilo se ani ne sto lidí a že do konce hlučných a chaotických porad vytrvalo všeho všudy čtyřicet pánů velkostatkářů.

Zdrželi jsme se déle u moskevského sjezdu, poněvadž měl míti význam ouvertury k hudbě, která má převládati v třetí dumě. Ale hudebníci hráli příliš falešně — a volič, rozčilený tím koncertem, odvrátí se asi od nehudebních »zubrů« na stranu docela jinou.

Za několik neděl máme volby. »Po čertech častá zábava,« myslí si průměrný občan — i staví se zatím, jako by o ní nevěděl. Jak dlouho potrvá tato lhostejnost?

»Je to hříšná apathie? Či je to zklamání?« táží se navzájem odborní politikové různých stran.

Notná dávka toho i onoho — ale největší příčinou této volební lhostejnosti jest prostě léto. Kdo zná Rusko, ví, že po celé tři dlouhé měsíce řádný občan nemyslí, nepracuje, netvoří — všecky instinkty Oblomova, utajené v zimě, vylézají v létě bez ostychu na boží svět a ženou nás na »dáče«, na nichž se jen jí, po obědě spí, večer hrá v karty a při tom se hubuje na tu neb onu část národa, na tu neb onu stránku života — podle toho, které se čtou noviny.

Po rozpuštění dvou dum, po neslýchaném množství dojmů z neustálých politických processů atd. připojila se ke starým letním obyčejům národů Oblomovů kocovina novějšího původu — a ochota k politickým činům scvrkla se tak velice, že ani pádnost důvodů politických stran nedovede ji ze skrýše vytáhnouti. I pracovitá a disciplinovaná strana kadetů jen s obtíží pokračuje v započatých theoretických pracích z oboru zákonodárství a vnitřního zřízení Ruska, aby za změněných okolností (kéž!) nepředstoupila před národ s tak prázdnou deskou, jako všecky ostatní více méně zorganisované oposiční strany. V Moskvě stále zasedá zvláštní komise strany konstitučně demokratické, všestranně probírající všecky návrhy zákonů, vládní i konstitučně demokratické, připravené pro první dvě dumy. Nyní dočkají se třetí dumy — možná že se stejným výsledkem...

Jaká bude třetí duma? Očekáváme-li novorozeně, připravujeme mu vhodné jméno ... Prvorozený ruský parlament pokřtí historie »dumou národního hněvu« — druhý »dumou melancholické resignace« — a pro třetí dozrává název »Golgoty« ...

Osudy konstituce, pochybný její život a pravděpodobnější smrt záleží u vysoké míře na tajemné ještě třetí dumě — ale pro nikoho nemůže býti tajemstvím, že přes veškerou illusornost ruského konstitucionalismu budou jeho skon nutně předcházeti kruté bolesti a muky. Není také přehánění v proroctví petrohradského publicisty, který napsal, že Rusko chystá se nyní vstoupiti na kříž, na nějž přibijí umučené jeho tělo, poplvané a zneuctěné. »Ale na druhé straně připravuje

se kříž i naší nynější vládě — neujde mu dříve či později a vztyčí ji na něj dojista týž mužík, o nějž se tak starají páni ministři i pánové z oposice různých odstínův,« který však dosud ani v nejmenším nepociťuje následků jejich dobrodiní na své kůži. Mužíka loví — praví týž publicista — jako drahé kožešiny všecky strany, číhají na něj, kopou na něj jámy, nemluvě o střelné zbrani. Lákadlem jest půda, země. Půdu slibují mužíku socialisté i kadeti, ruští »sojuzníci« i vláda. Týž červík, jen v rozličných dávkách, házen jest do mužických hlubin na rozmanitých udicích. Ale ohlupovaný, hladový mužík, vyšinutý náhle ze své tradiční, hrozné dráhy, polknuv nejednou s červíkem i ostrý hrot udice, stal se dnes opatrnějším i hladoví raději, než by rázem chňapal po vnadidle. »Mužík se uklidnil, tvrdí vláda; mužík se přikrčil, tvrdí rasoví zubři; mužík se připravuje a sbírá síly, praví liberálové; mužík čeká vhodného okamžiku, praví socialisté« — avšak pravda o mužíku bude složitější, skládá se asi ze všech těch jednotlivých tvrzení dohromady. Zatím mužík nese dále svůj odvěký kříž.

Ale nejtěžším snad všenárodním křížem jest hrůza projevů lidské bestie na celém prostranství Ruska, o níž se stále dovídáme. Vraždy, násilí, loupeže, požáry a všeliké formy násilností lidských vlků, páchaných na bližních — toť náš chléb vezdejší. Kolik těchto vlků chodí mezi námi na každém kroku! A co nás vyvede z této propasti bezpráví a mravního úpadku?

»Osvěty, škol jest nám především třeba, nezávislých na politice, na policii, na utiskování slabších národností,« volají nejlepší lidé naší země. »Chceme školy spravedlnosti, neznající rozdílu mezi Řekem a Židem.«

Velmi rozhodně vyslovil se v tom smyslu hr. Iv. Iv. Tolstoj, bývalý president Akademie umění a bývalý ministr vyučování v kabinetě Witteho a Durnova (1905—1906). »Všeobecné vzdělání v Rusku jen tehdy vejde na plodnou dráhu, až orgán, který je řídí, přestane býti pasákem ministerstva vnitra a zejména pomocníkem departementu policie, jakož i až se dovede emancipovati od tradičního příkazu: poruštiti pomocí školy vše, co není ruské.«

Nejsme nikterak zvyklí na takovéto výroky z úst ministrů, ba ani ex-ministrů, i nabýváme přesvědčení, že hr. Tolstoj jest netoliko jemným esthetikem, ale i dobře myslícím člověkem. Chce prý býti zvolen do třetí dumy z první kurie v Petrohradě; možná tedy, že bude tam urbi et orbi rozvíjeti své ideje — ale budou to opět »jen slova a slova« pro onoho Vaśku, o němž praví ruské přísloví: »A Vaśka slušajet da jěst.«

Poslední dobou vzrostla chuť Vaśkova na pojídání rozličných soukromých škol, které nyní rostou jako houby po dešti; zvlášť chutě požírá vyšší školy a populární vědecké kursy. Ubohá lidová universita v Petrohradě točí se v začarovaném kole: historie, literatura, sociologie jsou pro něj opravdovými »tabu«.*) Odborové svazy

*) Věcmi zapovězenými, nedotknutelnými.

se množí, spojují statisíce pracujícího lidu, ale běda, kdyby se někdo odvážil v lidové universitě přednášeti o té látce!

V skutečných universitách a odborných institutech dějí se divy. Mládež béře je útokem jako nikdy před tím. Rektorové nevědí si rady, kde vzíti místa pro posluchače. V petrohradské universitě počet studentů dostoupil již 12.000! Na vyšší ženské kursy (ženskou universitu, trvající již skoro 30 let) přes vládní represse podáno bylo letos přes 6000 přihlášek, ale bylo lze přijmouti jen 1300 nových posluchaček. Ostatní rozejdou se po jiných vyšších ústavech, půjdou na kursy právnické, technické, hospodářské, paedagogické atd. Nejčilejší z našich tvůrcův a reformátorů paedagogických, H. A. Falbork, nadšený velebitel nejnovějšího typu škol anglických a amerických, snaží se nyní uskutečniti překrásně myšlený návrh paedagogické akademie, již naprosto postrádáme, i zdá se, že »Osvětová liga« (v jejímž čele stojí právě p. Falbork) za krátko již přistoupí k otevření této naskrze moderní instituce.

Ale jak dlouho bude na ni pohlížeti Vaška bez — laskomin?

Novyj.

Z Lublaně. 15. září 1907.

Již dávno nevyniklo nic v slovinském veřejném životě tak vysoko, jako květnové volby do rady říšské.

Voliti měli Slovinci 23 poslanců: 11 v Krajině, 7 v Štyrsku, 4 v Přímoří (3 v Gorici a 1 v Terstu) a 1 v Korutanech.

Jelikož ihned předem bylo jisto, že mandáty tyto jsou bezpochyby slovinské a že národnostní boje z dob dřívějších nyní se již neuplatní, běželo jen o to, jak se mandáty rozdělí na jednotlivé slovinské strany politické.

Jako všude, i ve slovinských zemích volební přípravy vykonány byly co možno nejpodrobněji.

Nejmohutnější straně — klerikálům — připravil nový volební řád nejvhodnější půdu. Neboť rozdělení mandátů v zákoně o volební reformě stalo se podle přání a návrhů jejich tak, že všude postoupily do popředí zájmy venkova, kdežto interessy měst a městysů byly úplně zatlačeny do pozadí. Strana klerikální měla svou hlavní oporu u venkovských voličů — proto utvořeny byly až na jediný mandát městský (lublaňský) pouze okresy venkovské. Mimo Lublaň utonula tedy všecka města ve venkově.

I jiné, nejen stavovské zájmy byly obětovány ve prospěch klerikálů. Industrie — které je více v Krajině než v Korutanech — nedošla povšimnutí při osnově zákona volebního; úplně praeterovány byly zájmy řemeslnické, živnostenské a dělnické.

Ale nejhrubší příkoří učiněno bylo národní državě slovinské. Neboť počítaly-li se mandáty podle numerické síly, příslušelo Slovincům v Korutanech 2 a v Štyrsku 8 mandátů. A z pramene docela spolehlivého je známo, že u rozhodujících činitelů byla by se našla ochota, schváliti ten požadavek, kdyby jej byla většina slovinské delegace s potřebnou energií chtěla pozvednouti. S požadavku toho sešlo, poněvadž se obá-

vali klerikálové, že většina výboru pro volební reformu jejich návrhů na rozdělení mandátů v Krajině neschválí.

A rozdělení to tvořilo podklad celé akce slovinských klerikálů při volební reformě. V Krajině jsou politické poměry vykrystalisovány, jednotlivé, více méně vyhraněné strany politické řídí život veřejný. Tak dosud ani v Štyrsku, ani v Přímoří, ani v Korutanech nebylo. V těchto zemích rozhodovala pořád ještě sama t. zv. politika konservativní, t. j. klerikální. V Krajině sice pevně organisované liberální politické strany také jsme neměli, bylo však přes to mnoho protiklerikálních a pokrokových živlů, které, kdyby byly dovednou osobností politicky zorganisovány, mohly v dohledné době utvořiti politickou moc, jež by byla mohutnou hrází proti klerikální potopě. Ty živly chtěla klerikální součinnost při volební reformě rozprášiti a každou politickou akci protiklerikální předem na dlouhou dobu znemožniti. Odtud tedy demokratické usilování klerikální politiky v Krajině a na Slovinsku...

Mimo to připravovala se strana klerikální i jiným způsobem na volební zápas. Leckteré podrobnosti vrhají nadmíru charakteristické světlo na ni. Různé politické spolky »katolické« šmahem se odříkaly tohoto přívlastku; jiné přeměňovaly se v »svazy rolnické«; strana sama přijala oficiální jméno »lidová strana« místo bývalého »katolicko-národní«... V Goricku bojoval klerikalism pod firmou politického spolku »Svornost« (Sloga). V Štyrsku dálo se to tak jako v Krajině. Dokonce i revue »Katoliški Obzornik« se změnila v »Čas«... Jak patrno, neodvážili se klerikálové s »katolictvím« jakožto agitačním heslem mezi lid venkovský a intelligenci.

Nejen celá politická organisace, jež má na každé faře po jednom nebo po dvou vyškolených agitátořích — jak pravil Cankar na veřejné schůzi v Lublani —, nýbrž i t. zv. organisace náboženská a hospodářská měla sloužiti volební akci klerikální. Mariánské kongregace a konsumní spolky i záložny, abstinenční propaganda a kongregace k uctívání nejsv. srdcí, kazatelny a pastýřské listy, osobní agitace i přemlouvání a nátlak na ženy — vše to dobře organisováno konalo při volbách klerikálům znamenité služby. Bylo by zajímavo sestaviti sbírku různých prostředků, jimiž při minulých právě volbách na Slovinsku »byla zachráněna víra katolická, spasena svátost manželství a zabráněno, že nás nepřekvapily poměry — francouzské!...«

Leč ani modlitbami, ni pastýřskými listy, ni zaklínáním lidu v kostelích, ni výborně řízenou žurnalistikou nepodařilo se klerikálům najíti dosti schopných osobností, jež by mohli doporučiti za kandidáty. Osob neměli! Armádu mají, dva tři generály též s nejvyšším pohlavárem biskupem Jegličem — ale nižších schopných důstojníků nemají! V tom tkví bída klerikální strany slovinské...

Prohlásil sice vůdce té strany, že při volbách neběží o osoby, nýbrž o stranu; našli se konečně i kandidáti — — ale dojem byl bídný. Kdyby se mělo podle duševní úrovně většiny těchto kandidátů souditi o politické dozralosti slovinského lidu — ne, nechci ani domyslit! A přesvědčení kandidátů? Katolické? Kdo je hledal u dra Benkoviče, u Fona, u dra Kočevara a jiných před rokem? Způsobilost pro

politickou práci? Kdo ji hledal při Gostinčarovi, Demšarovi, Kregarovi a jiných neznámých snad lokálních veličinách?...

Lid však, když pronikaly protesty z vlastních řad proti takovým osobnostem, dal si namluviti u dra. Šusteršiče, že on a dr. Krek všechno udělají — za ostatní poslance... Pravda! —

Proti klerikálnímu aparátu liberální směry neměly mnoho co postaviti. »Slovenski Narod« repraesentoval jejich tisk v Krajině, »Soča« v Goricku, »Narodni List« v Štyrsku... Málo!

Liberální směry, pravím. Neboť, jak řečeno, jednotné liberální strany politické ve Slovinsku ještě není. Pokusy o stranu takovou jsou teprve v zárodcích — i v Štyrsku i v Goricku; v nejnovější době vře i v Korutanech. Při volbách se ukáže, že i v těchto zemích jsou protiklerikální živly, které dosud nedovedly vytvořiti vlastní organisace, po volbách omezí se veškerá práce protiklerikální (která ještě daleko není positivně pokroková) na činnost žurnálů. Nejvíce při těch poměrech si slibujeme od nově založené strany národní v Štyrsku, která v sebe pojala bývalou frakci »prvákův« a »Domoviny« a centralisovala mladší síly pokrokové do jednotných řad.

Jednotné strany liberální ve Slovinsku — jako máme klerikální všeslovinskou stranu — nebudeme míti ještě tak hned. Chovají sice příslušné směry vzájemné sympatie, mají leckterý bod programu společný (zejména boj protiklerikální), ale na jednotnou politickou stranu to nestačí.

Tak při volbách květnových postupovaly směry liberální či chcete-li pokrokářské (napredne — na jménu mnoho nesejde) každá na svou pěst.

Nejsmutnější postavení zaujímala strana liberální v Krajině. Když tak špatně pochodila při říšské volební reformě, nechtěla s počátku ani postaviti kandidáty, ani se súčastniti zápasu volebního jinak, než kritikou klerikálního boje a nejvýše ještě podporou t. zv. nezávislých kandidátů. Měla svou posici i svou existenci vlastně za ztracenou — a veškerou politickou práci, zejména agitaci, za bezúčelnou. Jedinou Lublaň chtěla si zachovati. A i zde záleželo vítězství pouze na výběru vhodného kandidáta.

Více přálo štěstí pokrokářům ve Štyrsku a v Goricku. Aspoň měli odvahu čeliti klerikálům positivní prací.

V Goricku vystoupila se svými kandidáty i nová politická formace — slovinská selská strana. Zjev efemérní.

Třetí a v tomto volebním období nejsympatičtější činitel byla strana sociálně-demokratická. Nekandidovala ve všech okresech slovinských. A nezvítězila ani v jednom. Přes ten zevnější neúspěch učinila strana tato v posledním volebním boji značné pokroky, zejména slušnou agitací a populárními výklady zásad svých na veřejných schůzích. Odvahu měla — šla proti klerikálům do nejčernějších bašt, jako zejména na Goreňsku. Teprve příkladem tím pobídnuti chopili se také liberálové agitační práce. Myšlenka socialistická a obzvláště protiklerikální našla sociálně-demokratickou propagandou vhodnou půdu a zapustila kořeny. Uvážiti sluší, že orgán sociální demokracie »Rdeči

prapor« vychází v posledních letech jako týdenník, jen za doby volební vycházel denně; a třeba doložiti, že to byl nejslušněji psaný a redigovaný slovinský denník ...

Výsledky voleb bylo tedy lze a priori určiti. V Krajině zvítězili v okresích slovinských klerikálové, v Lublani Hribar. Ve dvou okresích měli čestné menšiny kandidáti liberální, resp. nezávislí. V ostatních okresích měli sociální demokraté více úspěchu; nekandidovali však ve všech.

Ve Štyrsku získali většinu mandátů též klerikálové — ale i liberálové pomocí socialistickou zvítězili ve dvou okresích.

V Goricku zvolili jednoho liberála, dva klerikály; v Terstu prošel kandidát »Edinosti« dr. Rybář.

Korutanští Slovinci prorazili Grafenauera.*)

Podle politických skupin rozešli se potom poslanci na dvě strany. Jedna, docela klerikální, měla původně 11 krajinských, 4 štyrské a 2 gorické poslance; druhá 1 z Krajiny, 2 z Přímoří, 3 ze Štyrska. Později přestoupil dr. Ploj z tábora klerikálního do liberálního. Grafenauer se ještě nerozhodl pro prvou skupinu.

O příčinách rozštěpení tohoto — příště.

Dr. Ant. Dermota.

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Kongres Volné Myšlenky v Praze. Čechové v prus. Slezsku. — Proces lábských občanů a myjavských učitelů. Američtí Sokolové ve Sv. Martině. Věznění českého cestovatele. Působení slov. poslanců v lidu. — Skhadzowanka luž. studentstva. — Hakatistický sjezd. Vláda proti polským učitelům. Útisk ve škole. Návrh kněze Zakrzewského. Nápad sedláka Drzymały. Německé protesty proti hakatistické politice. Rozpuštění dumy a Poláci. Nový volební řád. Polské strany na Litvě a Malorusi. Útoky na Macierz polskou. Polský učitelský ústav v král. Polském. Nový haličský volební řád. — Slované východní: Několik výroků o situaci. Rozpuštění dumy. Zatýkání. Pronásledování poslanců. Pobaltí. Pronásledování tisku. Soudy a ortely. Přípravy k volbám. Násilnosti revoluční. Lupičství. Atentáty. Černá sotňa. Záhadné lodi. Cholera. Reforma agrární. Povinná návštěva školní. Státní hospodářství. Věnování Borozenkovo. Slovanský klub v Moskvě. K. Heruce »Slovo k Rusům«. — Program maloruského klubu. Činnost jeho a roztržka. Rusíni a střední školy. Proces malor. studentů. Malorusové uherští. Z ruské Ukrajiny. Doplňovací volby v Haliči. — Jihoslované: Družba sv. Cirila in Metoda. Germanisace Slovinců. — Věci chorvatské. Vystoupení srbských radikálů z koalice. — Národní skupština bosensko-hercegovských Srbů. Memorandum bosen.-herc. emigrantů. — Obchodní smlouva se Srbskem. Král Petr. -- Krutovláda na Černé Hoře. — Odsouzení vraha Petkovova. Otázka universitní v Bulharsku. Nespokojenost učitelstva a dělnictva.

Slované severozápadní.

Čechům dostalo se letos zvláštního vyznamenání: světový *kongres volných myslitelů*, který se měl původně konati v Pešti, přeložen do Prahy a spojen výslovně s památkou Husovou. Tím vyzdvižena otázka slovenská, neboť brutálnost maďarská proti Slovákům a ostatním nemaďarským

*) Srv. článek »Nové volby a rakouští Slované« v roč. IX.

národnostem byla hlavní příčinou přeložení kongresu. Mimoděk vyplynula na něm i národnostní otázka česká; německé násilnosti protičeské v Prachaticích dne 8. září byly kongresem po zásluze odsouzeny, a to na podnět samých německých účastníků kongresu. Také slovinská otázka v celém svém rozsahu našla na kongresu povolaného tlumočníka v básníku Ant. Aškercovi, jenž byl i zvolen do čestného předsednictva.*) Podobně byl vyznamenán i polský básník A. Niemojewski, zakladatel Volné Myšlenky v Polsku a výborného časopisu »Myśl Niepodległa«. Účast polských volných myslitelů na kongresu byla vůbec značná. Také o založení chorvatské sekce Volné Myšlenky mohla býti podána kongresu zpráva. Za Malorusy byl přítomen ukrajinsko-radikální poslanec dr. Tryłovśkyj, pozdrav zaslal prof. Sumcov z Charkova. Z Rusů nepřijel nikdo, ale vřelé pozdravy poslali L. Andrejev, M. Gorkij, prof. N. Karějev a prof. M. Kovalevskij. Postrádali jsme ze slovanského světa prof. J. Baudouina de Courtenay, I. Franka, W. Feldmana a j. — Příští kongres konati se bude v Brusselu a r. 1915 bude opět kongres v Praze k 500leté památce upálení mistra Jana Husa. Na něm dojista bude již možno podati obšírné referáty o činnosti a rozšíření Volné Myšlenky ve všech zemích slovanských.**)

V »Revue Moravsko-Slezské« (č. 10.—12. roč. III.) vyšel zajímavý článek O. Ondry *»Čechové v Pruském Slezsku"*. Spisovatel dospívá k úsudku, že jest marno veškeré snažení po probuzení lidu ze sna, že není daleka doba, kdy jazyk český ve Slezsku vyhyne docela. Z článku samého soudili bychom spíše o nedostatečnosti probuzenských snah, než o marnosti. Poláci měli své Slezsko také za ztracené — a zatím se nyní hlásí čile k životu. Nemáme věc za ztracenou, opakujeme jen, co jsme řekli u příležitosti lednových voleb: že nesmíme prusko-slezských Čechů pouštěti se zřetele. Podnět k probuzenské práci musí vycházeti od nás, je to část našeho kmene, dosud od nás etnograficky neodříznutá, i jest možno živými styky ji posilniti a vzpružiti, vyvolati v ní skutečný život. Dovedli to úplně osamocení Lužičtí Srbové — proč by to nebylo možno u prusko-slezských Čechů, příslušníků několikamilionového národa vlastní kultury? Národní Rada měla by se tu chopiti záslužného a důležitého úkolu! —*ý*.

*

Ještě před prázdninami zažili **Slováci** nových důkazů krutosti maďarských hegemonů ve formě hromadných odsouzení do vězení. Týkalo se to tentokráte na jednom místě lidu, na druhém učitelstva.

Před okresním soudem v Malackách souzeni byli 17. a 22. června nejpřednější *občané z Lábu* u Prešpurka za to, že o letošním Božím Těle postavili do oken podobiznu svého poslance — uvězněného Ferdiše Jurigy. To ovšem přimělo místního faráře a učitele, velikého Maďara Horáka, k obžalobě těch, kteří opovážili se tak vychvalovati nejnebezpečnějšího »buřiče« slovenského. Učitele Horáka poučil správně obhájce Dr. Dérer, že Juriga sice byl odsouzen pro pobuřování, ale nemohl být vyhlášen za buřiče. Obžalovaní hájili se tím, že podobizny postavily do oken jejich ženy a nikoliv oni. Soud však přece naměřil 4 občanům lábským po 3 měsících vězení a odsoudil je i k zaplacení všech útrat soudních.

Na *Myjavě* pak byli krutě potrestáni všichni tři tamní *učitelé* slovenské evang. školy za to, že při letošní výroční zkoušce dne 9. a 10. června dovolili dětem, aby své učebny ozdobily barvami bílo-červeno-modrými, ačkoliv na škole i na kostele vlály uherské prapory červeno-bílo-zelené. Služný viděl

*) Kromě toho rozdáváno tištěné memorandum slovinské sekce: »Mémoire des Slovènes adressé au Congrès des libres penseurs à Prague 8—12 septembre 1907.«

**) O Volné Myšlence v Čechách vydal důkladnou, hluboce založenou knihu inž. J. Kalivoda: »Volní myslitelé v Čechách.« V Praze 1907, nákl. »Samostatnosti«. Str. 253. Cena 3 K. — Doporučujme pozornosti slovanských sekcí Volné Myšlenky, poněvadž to je kniha hluboce programová vůbec, nejen snad lokálně historická.

v těchto barvách, jako barvách cizího státu (chorvatského), útok na uherský stát a národnostní demonstraci, tak že ze své moci odsoudil učitele Pavla Kulíška, Vladimíra Lajdu a Michala Šimonoviče, každého na 15 dní vězení a mimo to k pokutě 200 K. Ubozí slovenští učitelé, u nichž ovšem 200 K je trestem surovým, se odvolali — ale bude-li to v Uhrách co platno?

Jaká jest vlastně pověstná maďarská svoboda, dokázali Maďaři při návštěvě ***amerických slovenských Sokolů*** z pražských sokolských slavností. V Turč. Sv. Martině na nádraží uvítáni byli američtí Slováci četným obecenstvem martinským — ve stínu bodáků a ani slovem nebylo nikomu dovoleno daleké hosty uvítati. Večer sešli se hosté s domácími ve dvoraně Národ. domu ke společné večeři, jelikož služný slavnostní večírek zakázal. Ale sotva že zasedlo se ke stolům, přišel četník a oznámil rozkaz služného, aby okamžitě vyprázdněna byla dvorana, sice že užije násilí. I musili účastníci pokračovati ve večeři ve vedlejších místnostech slovenského kasina. Američtí Slováci odevzdali pak redakci Nár. Novin americký prapor. Hned druhý den vzkázal si služný pro prapor, že si ho chce prohlédnout. Redakce mu však odpověděla, aby se naň přišel podívati sám, chce-li ho vidět. Služný také přišel, ale nenašed nic panslávského na americkém praporu — zase odešel.

Podobným názorným způsobem poučili Maďaři o své »rytířskosti« i tři české turisty. V lázních Lúčkách dali se totiž tři čeští turisté 21. července 1907 do hovoru s místními ženami a dětmi. O tom však dověděl se tamní notář, vyšetřoval ihned, co hovořili a osopil se na ně na ulici. Jednoho z nich četníci odvedli také do vězení v Ružomberku. Byl to dle zprávy Slov. Týdenníku č. 34. *Fr. Krystín*, úředník pojišťovny a dopisovatel »Nár. Obzoru«. Byl ponechán úplné **4 týdny** ve vyšetřovacím vězení, a teprve na zakročení rakouského ministerstva propuštěn.

Krásně Maďarům odpověděl norský básník *Björnson* odepřením své účasti na mnichovské konferenci míru, poněvadž na něm bral účast ministr maďarské »osvěty« hr. Apponyi. Björnson dokázal tím, že je o poměrech nemaďarských národů uherských lépe informován, než mnohý český politik.*) Také »*Volná Myšlenka*« správně přeložila svůj světový kongres z Budapešti do Prahy. V Uhrách o volnosti a zejména o volnosti smýšlení a svědomí mluviti nelze. Zastydí se Maďaři?

Slovenská strana lidová pracuje opět velmi čile, aby svoji půdu mezi lidem upevnila. Pořádá nyní po skončení polních prací celou řadu lidových shromáždění ve prospěch zavedení všeobecného práva volebního. Tak posl. dr. Ivanka řečnil 8. září na shromáždění v Častě u Pezinku, 15. září v Pudmericích posl. Hodža a dr. Šrobár, který stále ještě čeká i s farářem Hlinkou na pozvání do vězení, a Janček 15. září v Ružomberku, 22. září opět posl. Hodža na náměstí v Žilině, 29. září opět posl. Hodža s drem Blahou v Prešpurku na náměstí Batthyanyho. Téhož dne ve Važci v Liptově posl. Bella. Sláva statečným těmto pracovníkům slovenským, kteří ani ve zlé době nepřestávají neunavně pracovati pro dobro svého lidu! *S. K.*

*

Lužickosrbské studentstvo mělo svou výroční hlavní *skhadźowanku* v Bukecích pod Čornobohem, na jižní hranici srbské Horní Lužice. Byla navštívena hojně nejen studentstvem, ale i zástupci lužické intelligence. z nichž na hlavní schůzi mluvili kromě místního ev. faráře Kubice Jak. Šewčik, Jak. Skala a Mik. Andricki. Jménem místního srbského lidu mluvil statkář Króna, který ohnivě vytýkal srbské intelligenci cizomilství; ba stává se — pravil — že děti našich srbských vůdců ani srbsky neumějí. Bohužel pravda! — Ze zpráv, podaných na skhadźowance, jest patrno, že ze všech studentských spolků jest pořád nejčilejší pražská »Serbowka«. Spolku »Swoboda« (na evang. učit. ústavě v Budyšíně) bylo podniknouti zápas se ředitelstvím o srbskou spolkovou knihovnu, jejíž užívání bylo jim zakázáno, ale potom zase dovoleno. Velkou radost vzbudila zpráva, že budou na budyšínském gymnasiu opět zavedeny hodiny srbštiny pro lužickosrbské gymnasisty, které byly před něko-

*) Podnět dali mu dr. E. Lederer, K. Kálal a A. Heyduk. Viz 1. č. »Přehledu«.

lika lety pro nedbalost tehdejších srbských gymnasistů zrušeny. Opětné zavedení srbštiny jest zásluhou ev. faráře Jakuba. Do srbských hodin přihlásilo se již 23 gymnasistů. — Zvláštního významu nabyla skhadźowanka provedením Jiráskovy hry »Gero« v překladě M. Andrického. Provedení »Gera« odvážil se radwořský ochotnický spolek »Meja«, který Jiráskovo drama hrál před tím již 30. června a 7. července v Radwoři. Není pochybnosti, že mohutné drama českého spisovatele vykoná na lužickém venkově důležité poslání — po silném úspěchu v Radwoři a Bukecích bude následovati řada představení po lužickém venkově. Al. Jiráskovi může to býti nejkrásnější odměnou za jeho umělecké dílo, tak pravdivě založené a tak hluboce slovansky cílené. Č.

*

Postavení **Poláků** v Německu ostře osvítil *hakatistický sjezd*, konaný od 16.—18. srpna v Bydhošti (Bydgoszcz). Byly to orgie šovinismu, vybujelého na nejvyšší míru, jejichž vrcholem byl loupežnický požadavek, aby co nejdříve byl vydán zákon o nuceném vyvlastňování polské půdy. Není o to, že hakatistický vůdce Tiedemann tento požadavek znova vyslovil — ale že za ním stojí ohromná armáda členstva »Ostmarkenvereinu«. V lednu 1906 měl spolek 32.000 členů, nyní jich má již 45.500. A duch spolku ovládá úplně vládnoucí kruhy. Dopisovatel »Birževých Vědomostí« měl rozhovor s pruským státníkem, který svého času zaujímal vynikající diplomatické stanovisko v Petrohradě. Tomuto státníku ani vyvlastňovací zákon nedostačuje — on žádá přímo konfiskaci polské půdy!

Za této nálady není divu, když vláda šlape Poláky na každém kroku. Nejen že veškeré *školství* jest již úplně poněmčeno — i učitele znalé polského jazyka chce vláda úplně ze škol odstraniti. »Posener N. Nachrichten« vypravují tuto historku: V zapadlé vísce žije ubohý učitel, který marně se domáhá lepšího místa. Je původem Polák, ale oženil se s Němkou, vychovává děti německy, odrodil se tedy; ve škole působí vzorně k nejúplnější spokojenosti nadřízených německých úřadů — ale přes to nemůže postoupiti. Podle vynesení ministerského — oznámil mu inspektor — nesmějí býti lepší místa učitelská udílena učitelům, kteří vládnou také polským jazykem. »A nemůžete přec popříti,« dodal inspektor, »že umíte polsky.« Tedy Polák, ani když se odrodí, nedochází milosti u pruské vlády, pokud ještě vůbec umí polsky.

O školském útisku Poláků v Prusku vydalo »Towarystwo pedagogiczne we Lwowie« jazykem francouzským obšírnou sbírku dokumentů, knihu »*L'école prussienne en Pologne 1906—7*« (Paris, Bureau de l'Agence Polonaise de Presse, 23 Boulevard Saint Germain), která nijak neposlouží dobré pověsti německé kultury.

Poláci v Berlíně ovšem marně se domáhají polských bohoslužeb. A tu jest zajímavo, že polský kněz *Zakrzewski* docela vážně v »Dzienniku Berlińském« navrhl, aby berlínští Poláci se svolením papežovým přestoupili k vyznání arménsko-polskému, jehož arcibiskup Jozef Teodorowicz sídlí ve Lvově.

Protipolskou zarputilost vlády a úřadů výborně charakterisuje tento obrázek. Jak známo, dosavadní zákon parcelační nevylučuje sice Poláků od koupě pozemků, ale znemožňuje jim ji úředními šikanami. Na takovém pozemku smí býti vystavěno obydlí jen s povolením »Landrata« (kdežto ke stavbě hospodářských budov není třeba povolení) — a ten Polákům povolení odpírá. Tak bylo odepřeno povolení ke stavbě obydlí i poznaňskému sedláku *Drzymałovi*. Ale vtipný sedlák věděl si rady a pruské úřady napálil. Koupil si kočovní boudu, vůz, jaký bývá obydlím komediantů a jiných potulných »umělců« a podnikatelů — a v té na svém pozemku bydlí . Najde-li následovníky, mohou povstati celé polské osady — na kolech . . . Je v tom výborný humor — jen kdyby nebyl tak trpký!

Slušní Němci proti takovému řádění protestují. Tak bavorský list »Das Bayrische Vaterland« rozhodně protestoval proti požadavkům hakatistického sjezdu, zejména proti žádanému zákonu vyvlastňovacímu. Kdyby se vyskytl socialistický návrh na vyvlastnění půdy pruských junkrů a magnátů (píše bavorský list), byl by prohlášen za převrat celého státního řádu — ale proti Polákům jest vše dovoleno. Velmi vážným *německým protestem proti poli-*

tice protipolské jest brožura H. Ganze »Die preussische Polenpolitik«. Poláci neprosili o připojení k Prusku, byli násilím anektováni. Mají plné právo, aby stát šetřil jejich národní svéráznosti. Musí jim býti zajištěna úplná rovnoprávnost, úplná volnost vlastního kulturního rozvoje. Taková politika sice Poláků neponěmčí, což jest ideálem nynější politiky, ale učiní z nich spokojené občany — a to přec má býti cílem rozumného vládnutí. Ano — ale až v zemích daleké budoucnosti. Zatím zdají se býti vlády jen proto, aby s nimi občané nebyli spokojeni.

Pro ruské Polsko událostí nemalého významu jest *rozpuštění dumy* a nový volební řád. Rozpuštění dumy podle výkladů bratra Stolypinova v Novém Vremeni způsobili Poláci, kteří svojí »dvojakou politikou znemožnili utvoření centra«. Podobně se vyjádřil i sám Stolypin. Také kadetští vážni politikové vyslovili přesvědčení, že poslední příčinou rozpuštění dumy bylo stanovisko, jaké zaujali Poláci k rozpočtu. »Kolo polské« beze vší pochybnosti bylo jazýčkem na váze (ukázalo se to na př. v hlasování o rekrutech) — za své rozhodující hlasy pro rozpočet žádalo zcela přirozeně (jako se děje v každém parlamentě) nějaké ústupky pro Polsko. Ústupky zcela skromné a nejvýš spravedlivé — největším z nich byl požadavek polského školství v Polsku! A proto: pryč s dumou a nový volební řád! To znamená: žádné ústupky Polákům, byť i chtěli jíti s vládou! Potvrzuje to sám carský manifest z 3. (16.) června, jímž duma rozpuštěna a v němž stojí, že poslanci neruských národností »nesmějí do dumy přijíti a nepřijdou v počtu, který by jim dal možnost býti rozhodčími v otázkách ryze ruských«. Tu hned sluší konstatovati, že o ryze ruských otázkách se v dumě vůbec nejednalo, nýbrž jen o všeobecných otázkách ruské říše. Otázka kontingentu rekrutů, otázka agrární, rozpočet atd. — toť jsou přec věci říšské, všem společné a tedy týkající se i 28 millionů národností neruských!

Ale fakt je, že duma byla rozpuštěna a oktrojován *nový volební řád*, jímž, jak jsme již zaznamenali, zredukován počet polských poslanců z král. Polského na 12 (vlastně na 11, poněvadž jeden mandát připadne Litvínům). Nový, reakční volební řád přesunul těžisko ze sedláků na třídy privilegované a zámožné, na velkostatkáře a zámožnější měšťany. Zdálo by se, že tato nespravedlivost pomůže Polákům na Litvě, poněvadž tam jest nejvíce půdy v rukou polských (velkostatkářských). Ale zde bylo politickým úřadům dáno právo k utvoření národnostních kurií, čímž bude zrušena výhoda, plynoucí pro Poláky z nového řádu.

Před volbami vzniklo na Litvě a Malorusi polské »*Stronnictwo krajowe na Rusi i Litwie*«, strana to konservativně-šlechtická, zaujímající kritické stanovisko vůči národní demokracii. Ve věcech Litvy a Malé Rusi vyhrazuje si samostatnost jednání, ve věcech království prohlašuje solidárnost s »Kolem polským«. Proti němu jaksi povstal na Bělorusi »*Zwiazek demokratyczny polski*«, jenž si vytkl za úkol kulturní povznesení a sociálně-ekonomické blaho všech občanů Bělorusi bez rozdílu národnosti, tříd a vyznání. Chce se domáhati všeobecného, rovného, tajného a přímého práva hlasovacího, místní samosprávy se zajištěním práv národních menšin, v otázce agrární uznává nedotknutelnost hospodářství vzorných a takových, která si vlastník sám spravuje, ale jinak souhlasí s vyvlastňováním půdy, když toho vyžadují zájmy všeobecné. Svaz uznává dále potřebu šíření osvěty v mateřském jazyce obyvatelstva.

Po rozpuštění dumy vrhl se reakční a vládní tisk na Poláky neslýchaným způsobem. Hlavním předmětem útoků byla »*Macierz Polska*«. Kampaň protipolskou vedla oficiósní »Rossija«, i zdálo se, že jsou dny důležité národní instituce sečteny. »Macierz Polska« však přinutila »Rossiji« k uveřejnění obšírného vyvrácení, které bylo tak důkladné, že dravý oficiós po několika bezvýznamných přestřelkách umlkl.*) Z jakých zřídel tyto útoky plynuly, patrno jest z černosotěnského orgánu »Russkoje Znamja«, který podobně jako oficiósní orgán obžalovával Poláky, že si ve své »Školské Matici« utvořili polské ministerstvo osvěty, který v pranevinných banderiích při vítání

*) Srv. »Goniec poranny« č. 401.

duchovních pastýřů spatřoval polské národní vojsko atd. a nazval proto Polsko zemí zrádců, věčné vzpoury a černého nevděku... Strašná jest uchvatitelská logika zvrhlého nacionalismu! Hrozně jest člověku při pomyšlení, že takoví černosotěnci jsou — také Slované...

Přejděme od těchto hnusných projevů nenávisti a šovinismu přes krvavé projevy zvrhlé revoluce (v Łodzi) ke zjevu potěšitelnému, který jest dalším článkem řetězu polské svépomoci na poli národní osvěty. Je to založení *prvního polského učitelského ústavu* v král. Polském, ovšem soukromého. Na podnět, vyšlý od A. Osuchowského, ujali se s ním založení ústavu H. Sienkiewicz, Bolesław Prus, L. Górski, hr. Adam Krasiński, baron L. Kronenberg, hr. M. Zamoyski, dr. S. Hassewicz, hr. J. Ostrowski, K. Czarnowski, P. Drzewiecki a Cz. Klarner. Obětavost jejich umožnila založení důležitého ústavu, který bude otevřen již 1. říjnem t. r. Hrabě A. Krasiński věnoval ústavu svůj palác v Ursynově i s parkem a značným kusem orné půdy k pokusům hospodářským a zahradnickým. Ústav nachází obětavé dobrodince již i v obecenstvě: manželé Sobaňští věnovali mu 10 stipendií po 150 rublech ročně. Zakladatelé ústavu opatřili mu takový hmotný podklad, že mohou počítati s ročním rozpočtem 25.000 rublů. Na ústavě budou působiti vědecké a paedagogické síly prvního řádu — bude to svým umístěním, zařízením i vedením ústav vzorný. Před takovým činem — klobouk dolů!

V Haliči za to připravuje strana konservativní občanstvu nepěkný dar: nanejvýš reakční *nový volební řád* podle návrhu M. Bobrzyňského. Pánové šlechtici mohli by podle tohoto návrhu hlasovati pětkrát, velkoprůmyslníci a velkoobchodníci čtyřikrát, občané s universitním vzděláním nebo platící nejméně 75 K přímých daní hlasovali by třikrát, voliči vzdělání středoškolského nebo platící 50 K přímých daní hlasovali by dvakrát, plebejci. platící nižší daň a mající jen normální vzdělání, měli by jen jeden hlas, a pariové, kteří neplatí daní aneb kteří nemají ani normálního vzdělání (a těch je v Haliči spousta), byli by z volebního práva vůbec vyloučeni. Výborně, excellence! A jsou vážné obavy, že toto monstrum ve sněmě — projde.

A. Č.

Slované východní.

Nežli začneme obvyklou kroniku běžných událostí, položíme několik výroků. — Celou situaci **Ruska** formuloval prý — dle Neue Freie Presse — *hrabě Witte* těmito slovy: »Situace v Rusku je divná; za námi leží bahnisko, všecko je zkorumpováno, celý starý režim je pln bláta. Nazpět se vrátiti nemůžeme. A před námi se prostírá širé moře, ale na moře také vyplouti nemůžeme, neboť nemáme vůdců, kteří by nás vedli.« — O minulé dumě a o dumě vůbec, o jejích povinnostech a také o povinnostech k ní vyslovil se *Tolstoj* ke korrespondentu petrohradského »Slova«. Především protestoval proti nařčení, že by byl protivníkem dumy. »Nejsem odpůrcem ani konstituce ani dumy, můj hněv budí pouze dnešní pořádky. Když se svolá národní zastupitelstvo, má býti v pravdě národní, a nikoliv jakýmsi mimoobčanským úřadem, a za druhé, když je již svoláno, nutno vyslechnouti hlasy zástupců národa a nedržeti za zády papír, a jakmile se něco dost maloučko nezalíbí, hned: ‚S Bohem! Můžete si jíti!...‘ Věc se podobá jakési divné hře v karty. Sedli ke hře, rozdali karty, začali vynášeti, najednou úředníci praví: ‚Ne, my prohrajeme!‘ A karty na novo zamíchány. Ačkoli v kartách takového způsobu neznají, v politice prý ano — i v západní Evropě prý se to může díti. Dobrá! Tedy znova usedli, znova rozdali karty, začali vynášeti, a úředníci najednou zase do nového křiku: ‚Prohrajeme!‘ a znovu zamíchali karty. A teď se jim zdá, že si vybrali všecky trumfy, sňali karty a znova usedají ke stolům. Co to má býti? Jsem přece hodně stár a viděl jsem hodně života i lidí, abych přijímal politický margarin za máslo.« Tedy — okřídlené slovo: politický margarin. — Také *Kropotkin* — po jiné stránce — se vyslovil o nynějším režimu: »Hrdinské činy hrstky lidí, kteří se obětují za vlast, nezlomí nynější vlády. Boj se musí začíti pod heslem: země zemědělcům, stroje, železnice atd. dělníkům!«

Státní rada (vyšší sněmovna) přijala zprávu o *rozpuštění dumy* s byzantskou radostí. Když byl přečten manifest o rozpuštění dumy a spolu odročena i státní rada, provázeno bylo čtení potleskem. U dvora na oslavu tohoto rozpuštění pořádána byla hostina a předsedovi »Svazu v pravdě ruských lidí« za jeho projev oddanosti odpověděl car telegrafickým díkem. S touto náladou u dvora souhlasí ovšem i další kroky vlády. Šefovi policie v Gatčině, v Petěrhofu a Carském Sele dána moc jako za stavu obležení. Skoro všichni soc. demokratičtí poslanci z dumy uvězněni, zatčení pak odepřeli všecky výpovědi při výslechu. V Kyjevě zatčeni byli bývalí poslanci Sachno a Humenko. V Teriokách ve Finsku vykonány prohlídky po všech hotelích; hledáni uprchlí poslanci. Sv. Synod odsoudil bývalé poslance kněze Briljantova a Tichviňského na rok ke ztrátě úřadu kněžského, Hriněviče, Kolokol'nikova a Archipova na 3 měsíce do klášterního vězení.

Výminečný stav v Petrohradě byl prodloužen o měsíc. V tomto městě zejména na nádražích *zatčeno* mnoho lidí podezřelých z revoluční propagandy. I v Carském Sele v táboře kyrysníků zatčeni tři lidé a v jejich obydlích nalezeno 10.000 exemplářů revolučních proklamací. V Radomi při všeobecné revisi a zatýkání odhalen ve sklepě výboru krajské autonomní jednoty sklad dynamitu, zbraně, nelegální tisk. V Moskvě došlo k zatčení 21 členů všeruského železničního svazu; zase bylo zabaveno mnoho proklamací. V Bělostoku začátkem srpna zatčeno bylo 7 anarchistů; nalezeny revolvery, brošury a kompromittující korrespondence.

I *proti poslancům* z druhé dumy obrátila se vláda nepřátelsky. Dle zprávy Birževých Vědomostí z konce srpna hodlá vláda pohnati před soud 55 poslanců z druhé dumy, a to ještě, nežli bude zahájena duma třetí. V Moskvě měl býti vyškrtnut předseda rozpuštěné dumy z voličských seznamů pod tou zástěrou, že není ani ve státní ani v obecní službě a byt v Moskvě že má vlastně najatý jeho choť. Také spisovatel Korolenko zakusil opětně přízně policie; za jeho nepřítomnosti — léčilť se v lázních v Neuheimu — zabaveny mu byly všecky papíry a poznámky.

Pobaltský kraj upadl opětně do stavu válečného; ač nebyl prohlášen výslovně, přece vojsko vede si zcela dle stavu válečného. Každou noc konány v Rize prohlídky; denní listy zastavovány. V Mitavě zatčen revolucionář Predo, ozbrojený browningem a mauserovou pistolí; nalezeno při něm 270 exemplářů zakázaného tisku. Uprchlý vůdce lotyšských revolucionářů Jerik Roljav zatčen byl v Oděsse. Aby i v cizině byli uprchlíci v evidenci, organisuje Durnovo za hranicí tajnou policii.

Blaze se má ovšem *tisk*. V Moskvě v červenci sypaly se peněžní pokuty na denní listy: jeden zastaven. V srpnu denník Rěč dostal 500 rublů pokuty pro stať o bouřích v Oděsse. Redaktoři Rusi, Birževých Vědomostí a Petěrbur. Listku byli žalováni před petrohradským soudem pro šíření vědomě lživých zpráv, ale osvobozeni. V Tiflise zastaven tamní gruzínský list a redaktor zavřen na měsíc. V Moskvě kníže Trubeckoj, vydavatel Moskevského Ježeněděl'nika, žalován jest pro urážku veličenstva a pro pobuřování proti stávajícím pořádkům.

Soudy všecky pracují jako mlýny. V Rize v červnu ještě generál Meler-Zakomel'skij vynesl zase dva rozsudky smrti. V Petropavlovské věznici oběšen z výroku váleč. soudu útočník na gen. Ivanova. Zemřel, jména svého neudav. V Kyjevě v červnu pro účast ve vzpouře válečný soud odsoudil 6 obviněných k smrti, 12 k doživotní nucené těžké práci, 20 na kratší lhůty k témuž trestu, 17 na 3 léta do trestních praporů, 30 na 4 měsíce vojenského žaláře, 2 pak propustil; 5 z těchto odsouzenců zastřeleno začátkem července. V Sevastopoli odevzdáno válečnému soudu pro pokus vzpoury 41 námořníků z oddílu admirála Civiňského. Za celý červenec dle Tovarišče odsouzeno v celém Rusku k smrti 110 osob, popraveno 30, na těžké práce odsouzeno 729, před vojenským soudem stálo vojáků 442, sedláků 201, dělníků 92, měšťanů 16, učňů 32, intelligentů 10, žen 6, učitelé 3. V srpnu odsouzeno v Rize k smrti 9 revolucionářů, z nichž 4 se otrávili; další 4 rozsudky vynesl vojenský soud hned potom. V Oděsse skončeno jest předběžné vyšetřování pro revoltu na drahách v r. 1905; obžalovaných jest 500, všichni

jsou ve vězení, tisíce svědků je předvoláno, líčení na podzim potrvá prý 3 měsíce. — V tomto městě odsouzeno gen. gubernátorem 9 členů Svazu ruských lidí pro střílení na ulicích na 1 až 3 měs. vězení. Na podzim se má také konati přelíčení se 169 bývalými poslanci z první dumy pro vyborský manifest. — Dokončeno bylo vyšetřování pro pokus *útoku na cara* a před prokuraturou vojen. soudu postaveno 25 osob; hlavní vinníci Nikitěnko, Purkin, Naumov odsouzeni k smrti provazem, 4 vinníci odsouzeni na nucené práce, 5 k vypovězení a ztrátě obč. práv, 6 osvobozeno. O caru samém se praví, že pod vlivem neustálých zpráv o chystaných útocích upadl opětně do mysticismu, poslouchá všeliké mnichy divotvorce a proroky a je tak úplně pod vlivem kamarilly, kterou vede Frederiks. Již sama cařice vdova brání těmto stálým poradám s mnichy divotvorci a je proto mezi ní a synem napjatost. Velkokníže Konstantin, odpůrce kamarilly, musil dokonce odejíti ode dvora.

Za takovýchto poměrů a za takovéhoto počínání vlády a dvora v díle reakce konají se přípravy k *volbám do nové dumy*. Nový volební řád zhotoven byl podle plánů nebožtíka Pobědonosceva, jenž dlouho před smrtí svou o změně řádu volebního pracoval. Počet poslanců bude 442, Kavkaz bude míti 10 posl., Polsko 14 a z těch 2 budou ještě ponecháni Rusům; na evropské Rusko připadnou 403 poslanci, na asijské 15. Volby konati se budou jinak v guberniích, spravovaných podle ustanovení guberniálního zákona, a jinak v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě, Oděsse, Varšavě, Łodzi a Rize. V království Polském, v irkutské a jenisejské gubernii budou se konati volby podle bývalého voleb. zákona. V pěti městech výše uvedených (mimo Varšavu a Łódź) konati se budou volby přímo.*) Volby konati se budou na guberniálních schůzích volebních, složených z 5 kurií (velkostatek, dvě městské kurie, sedláci, dělníci). Městské kurie se dělí podle census. Guberniální schůze volební volí in corpore nejprve jednoho poslance ze selských voličelů, potom stejně poslance z velkostatkářů, dále jednoho z kurií městských. Podrobnější ustanovení a opatření slíbena a došla také. Instrukce vládní nařídila svolání 3 vol. schůzí k volbě volitelů; ve smíšených krajích mají býti obyvatelé odděleni v kurii ruskou a neruskou; velkostatek nesmí býti majorisován. Tento volební řád tedy 1. vylučuje široké obecenstvo, 2. dává přednost statkářům a vůbec majet. lidem.**) A k tomu se oznamuje, sklame-li vládu i tento řád, že má ještě jeden v reservě. Jaký asi je? Strany pravé arci jsou plny nadějí do voleb. Dle prvních zpráv nejlepší vyhlídky slibovali si *okťabristé*, ale — neměli lidí, proto z 300 mandátů, jež si osvojovali, nabízeli 60 ***kadetům.*** Mezi těmi úsilně agitoval Petr Struve pro spojení s okťabristy a odtržení od stran levých. Mluvilo se o hotové roztržce ve straně kadetů. Na srpnovém sjezdě okťabristé na první místo postavili rovnoprávnost všech národů v Rusku (s autonomií Polska a Finska). Ale zdá se, že naděje okťabristů mnoho poblědly, ač ne zase tak, jak hlásáno, že strana tato zajde. Levice oproti novému volebnímu řádu zprvu nevěděla, co počíti. *Sociální revolucionáři* a *trudovici* vyhlásili po rozpuštění dumy manifest k revoluci, ale v účinek jeho sami asi mnoho nedoufali. *Sociální demokraté* mluvili o všeobecné stávce, ale brzo nechali těchto úmyslů a se skřípáním zubů půjdou do voleb. Pro případ stávky, i částečné, usnesli se továrníci v Petrohradě zaraziti na ráz práci ve všech továrnách, čeliti stávce protistávkou. Bez účinku minul také manifest mezinárodní socialistické kanceláře v Londýně, jímž rozpuštění dumy označeno bylo za nebezpečí, hrozící míru celé Evropy. Na předvolební poradě strany soc. demokratické, konané před polovicí září ve Vilně, z 31 účastníků, vyslaných Svazem a stranou rus soc. demokracie, bylo pro boykot voleb do dumy pouze 7 hlasů, proti boykotu 17, ostatní svých hlasů nepoložili. *Kadeti* na poradách — předběžné v červnu

---

*) Ale kolik je těch »přímých voličů« ve všech těch veleměstech dohromady! Z původního, beztoho směšně nízkého počtu 308.000 zbylo pouhých 115.000! ***Red.***

) Tak na př. v selské kurii zredukován počet voličů ze 387.000 na — 20.000! ***Red.*

ve Finsku, a hlavní konané v srpnu — usnesli se, že půjdou do voleb bez kompromisu, aby neposílili kompromisem živlů ze zemské samosprávy, jichž vítězství by bylo vládě milejší než kadeti i než práce neschopná, protirevolučně naladěná pravice. Kadetská Réč vyzývá stranu svou, aby se připravila na boj i pustila se s chutí do něho, nechce-li jakožto strana zahynouti. Moskevského *sjezdu zemců*, konaného ke konci června, účastnilo se 30 stoupenců stran reakčních, 30 kadetů a 80 okťabristů. Složení významné. O předsedovi Rodžankovi pravilo se, že je to předseda příští dumy. — *Židé* ruští vyslali několik zástupců svých s býv. poslancem Vinaverem k Stolypinovi se žádostí, aby utvořil zvláštní židovskou kurii volební, čímž by židé získali 15 mandátů. V gubernii kyjevské a podolské došlo ke kompromisu mezi ruskými a polskými statkáři. Litevci však ani v příštích volbách nepůjdou s Poláky, žádalič vilenského gen. gubernátora, aby je zařadil do selských kurií. —

Násilností revolučních proti vládě a panujícímu pořádku i nepořádku bylo množství! V druhé půli června jsou nepokoje selské, pálení dvorů a loupení v gubernii tverské, okolo Rostova. Hned nejbližší zpráva za několik dní hlásí po celém středním Rusku *selské bouře* horší než roku loňského — výslovně pro rozpuštění dumy. Ojedinělé bouře udály se ještě v červenci a srpnu. — Mocné vření vypuklo po rozpuštění dumy a pro ně mezi *vojskem*. V Kyjevě byly nepokoje mezi sapeury, výslovně rozpuštěním dumy vyvolané. Celý červenec byly hlášeny z celé říše nesčíslné deserce vojáků. Odhaleno, dle Nov. Vremene, spiknutí ve vojsku proti ministru vojenství; seznam účastníků nalezen. V Oděsse naproti tomu námořníci, patřící ke svazu ruských lidí, jdouce po schůzi domů vrhli se na studenty v restauraci. Studenti začali stříleti, i bylo 5 osob těžce zraněno, 1 malíř zabit.

Ohromné je množství *lupičských útoků*, při nichž revoluční záměry od sprostého lupičství těžko již rozeznati. Tak v Tomsku uloupeno z pošty 10.000 r., v Poltavě 6000, u Novo-Nikolajevska uloupeno z poštovního vozu 25.000 r. V Oděsse na parníku Sofija uloupeno pokladníku oděsské zahraniční banky 50000 r., ostatním cestujícím 1000 r.; pak útočníci naházeli uhlí do moře a zničivše stroje utekli. Podobně na parníku Lubinovu, jedoucím z Permi do Vjatky, 12 lupičů zabilo 2 četníky a komisaře policie, bombou zničilo stroje a s kořistí 35.000 r. prchlo. U Jelizavetgradu z pošty, jedoucí do Zolotopolja, uloupeno 3.500 r. Podobně v Teplicích na Podolsku uloupeno 1.600 r. U Moskvy na stanici Rentovo 12 ozbrojenců uloupilo z továrny 30000 r. U Jekatěrinodaru uloupeno ze staniční pokladny 5.000 r. V srpnu na stanici Malesi na Kavkaze oloupen pokladník o 15.000 r. V polou září u stanice Tajgy v Tomsku uloupeno z vlaku 100.000 rublů. V Tiflise při bombovém útoku uloupeno na Erivanském nám. z vozu 341.000 rublů atd. Seznam ten nikterak není úplný — ale již z něho jest patrna vnitřní rozháranost a nejistota Ruska.

Různých *revolučních útoků* na policii a úřední osoby, připravovaných útoků atd. bylo spousta. Tak v Ašbadě ve střední Asii zastřelen generál Uljanin, šef železnic. Začátkem července nalezen v lese u Petrohradu zabitý náčelník a organisátor černých sotní Kazancev; nabádal prý 2 dělníky k pumovému útoku na Witta, ale ti zabili jej sami. Úředník při speciál. oddělení gen. gubernátorství v Moskvě doznal vyšetřujícímu soudci, že prý Kazancev, jenž zosnoval také vraždu Jollosa, byl jeho agentem a dostával od něho peníze. Při tom nalezeny doklady, že černé sotně dostávaly zbroj od úřadů. V Jekatěrinburce podniknut revolvery útok na šefa policie, jdoucího s kapitánem četnictva Pyškinem, jenž zabit; několik policistů zraněno. V Alexandropoli zabit 2 bombami gen. Michanov, býv. gen. gubernátor v Tiflise, a žena gen. Glěbova; děti jejich, mladý Alichanov a dcera gen. Glěbové, zraněni. V Radomi zastřelen kapitán Samsonov, v Pjatigorsku býv. gen. gub. oděsský Karangozov. V Oděsse v obydlí hlídače vodárenského nalezena dílna na pumy; zatčeno 6 osob, mezi nimi chemik Gurevič, jenž se o své vůli vrátil z administrativního vypovězení. V Petrohradě v bytě zámožné Estonky zabaveny inženýru Bělozerkoviči plány petěrhofského paláce, car-

ských jacht a bomby. Mnoho výbušných látek nalezeno v Oděsse v trestnici. V Sevastopoli při prohlídce v jednom domě vybuchla puma, jíž zabit policista a četník. Nájemník, u něhož nalezena, prchl. V Moskvě zatčeno 20 studentů pro výrobu pum v chem. laboratoři v technice. V Astrachani zachycen náklad lodní 500 karabin. Atd.

Úsilně je činna *černá sotňa*. Estonský revolucionář a spisovatel Insitava zavražděn v Imotri ve Finsku. V Oděsse bylo od čer. sotní pořád bouřno. Začátkem srpna při pogromu zabito 5 osob. Začátkem září četa černé sotně při střelbě na ulicích zranila 15 lidí, jiná četa taková s revolvery chycena. Podrobnější zprávy hlásí, že 31. srpna zabiti 2 policisté a jeden okresní inspektor zraněn od revolucionářů, z toho pak bouře proti židům od 1. do 6. září, v nichž 12 osob zraněno výstřely, 1 zabit, 32 raněno těžce údery atd. Gen. gubernátor oděsský viní židy z agitací revolučních a přičítá jim vinu z pogromu. — Pro pokus útoku na Witta bylo proti předákům »Svazu opravdu rus. lidí« zahájeno vyšetřování. — Známý osnovatel pogromů v Kyšiněvě, Kruševan, obvinil Dubrovina, zakladatele černých sotní, z defraudace 200.000 rublů, ale za 14 dní potom sám byl ze »Svazu opravdu rus. lidí« vyloučen pro zpronevěru 300.000 r.

I o život *carův* zase ukládáno. V Carském Sele byl koncem června zatčen revolucionář v oděvu plukovnickém. V červenci spatřeny ve finských vodách 2 záhadné podmořské lodi, plující na povrchu i ve značných hloubkách, vyhýbající se jiným lodím. Měly tvar rybí, v předu veliká světla. Z jedné vystoupil docela člověk na břeh, dělaje si poznámky. Před jinými loďmi prchaly na širé moře. Zprávu podrobnou přinesl 7. srpna petrohradský denník Sevódňa.

K dovršení zmatku, bídy a neštěstí šíří se v polovici Ruska *cholera*. Zachváceny jsou gubernie pskovská, tverská, stavropolská, bessarabská, kyjevská, minská, mohylevská, moskevská, orlovská. chersonská, černigovská, oloněcká, kubaňská, astrachaňská, saratovská, simbirská, ufimská, kazaňská, nižegorodská i tulská. Školy odloženy. Rus. kříž červený věnoval 100.000 r. na boj s cholerou.

Kdy se dočkáme z Ruska zpráv opravdu radostných?

Pověstný Gurko odevzdán trestnímu soudu kasačního departementu a suspendován z úřadu náměstka ministra vnitra. — Státní kontrolor Švanebach propuštěn z úřadu, avšak ve státní radě zůstane.

Dle Kurjera litevského prý vláda ruská provede *reformu agrární* před sejitím 3. dumy. Lesní departement min. orby odevzdal v 31 guberniích evropských sedlákům k užitku 16.308 děsjatin půdy; v kraji Pobaltském k tomu cíli dáno 7.405 děsjatin. V kyjevské gubernii pozemková komise v srpnu parcelovala k témuž cíli: 107 děsjatin pozemků státních, 4.200 carských a 8.629 ze soukromých statků.

Do Petrohradu došla žádost 125 zemstev za zavedení všeobecné *povinné návštěvy školní*; jako pomoc pro letošek žádají zemstva 7½ mill. rublů, pro příští léta po 5 millionech. — Jaké je *státní hospodářství?* Za prvních 6 měsíců přijato letos v řádných důchodech státních 1.064,200.000 r., o 28 mill. více než loni; na železnicích přijato o 17 mill. víc než loni. — Dle pověsti bude státní banka změněna v samostatný ústav, jehož ředitelem bude prý bývalý ministr financí Šipov. —*ch.*

Oděsský občan *A. A. Borozenko* věnoval 100.000 rub. na nadaci k pořádání všeslovanských sjezdů v Rusku. Šlechetný skutek by to byl a pěkná věc — ale má háček. Pan Borozenko požádal min. Stolypina, aby vláda přijala nadaci ve svou správu, a dostal kladnou odpověď. Tato okolnost již předem vzbuzuje ke sjezdům nedůvěru. To by byly pěkné »slovanské« sjezdy pod ochranou ruské vlády! Škoda peněz.

Zakládá se *Slovanský klub v Moskvě*, v němž prý slíbili účast vynikající předáci strany konstitučně-demokratické a mezi jehož zakladateli se uvádí i Polák adv. Lednicki, poslanec konstitučně-demokratický v 1. dumě; myšlenku podporoval prý i zvěčnělý prof. Golcev, vydavatel Ruské Mysli.

To vše svědčilo by o tom, že to má býti spolek pokrokově slovanský. Bylo-li by tomu tak, byl by »Slovanský klub« vítaným protikladem moskevskému »Slovanskému spolku«, jehož předsedou byl pověstný Čerep-Spiridovič. O pokrokovosti klubu svědčí i odstavec navržených stanov, pravící, že klub má mimo jiné podporovati vzájemnou snášelivost a úctu mezi jednotlivými slovanskými národnostmi a chrániti je před cizím i vzájemným násilím.

Kruníslav Heruc napsal v kyjevském »Ruském Čechu« trpké, ale pravdivé »Slovo k Russkim« (jako kdysi učinil v Petrohr. Védomostech). Jasně pověděl, že Slované nepotřebují od Ruska peněz, nýbrž mravní podpory. Slovanské myšlence neprospěje politika porušťovací, nýbrž jen vzájemné sblížení a bratrská součinnost. Idea náboženské nebo státní jednoty nesmí státi v čele slovanské otázky, nýbrž idea kulturního pokroku. Při tom si stěžuje, že všeliká »obščestva« a »departamenty« vozí po Rusku se slávou různé slovanské dobrodruhy, ale vážných slovanských pracovníků že si tam nikdo nevšimne. Inu, jako u nás! Neboť naši patentovaní rusofilové naplněni jsou duchem oněch ruských »obščestv« a »departamentů«. —*ý*.

*

Pracovní program klubu říšských poslanců **maloruských** z Haliče a Bukoviny, vypracovaný posl. Levyćkým, obsahuje tyto kusy: Odstranění svévole administrativních a soudních úřadů a zavedení stavu shodného se státními základními zákony bez ohledu na národnost, strany nebo stav.*) Rozšíření konstitučních práv. Odstranění speciálně pro Halič sdělaných výjimečných ustanovení volebního zákona. Národnostní autonomie maloruského lidu v Haliči a v Bukovině a vydání zákona jazykového. Hmotné zvelebení vých. Haliče a Bukoviny. Spravedlivé rozvržení berní. Zmírnění voj. služby. Zřízení malor. university ve Lvově. Cesta za tím programem čistě oposiční. Vůči jiným stranám volná ruka. – Radikální křídlo poslanců vyslovilo se: pro voleb. právo žen, jednoroční službu voj., oddělení školy od církve, rozdělení státu od církve, nucené vyvlastnění pozemků ve prospěch bezzemků, volnost rozvodu.

Zprvu *klub rusínský* obsahoval 30 poslanců: 17 haličských národních demokratů, 5 bukovinských nacionálů, 3 haličské radikály a 5 halič. moskvofilů. Jméno klubu bylo ruśkyj (t. j. rusínský, nikoli ruský) — v závorce vedle toho maloruśkyj — a odstavec 3. stanov zněl: »Konstatujíce, že všichni členové klubu uznali existenci maloruské národnosti, . . . usneseno na označení klubu a národnosti užívati buďto terminu maloruśkyj nebo terminu ukrajinśkyj. V němčině officiální název klubu je Ruthenenklub.« Moskvofilští poslanci přistoupili bez výbrady; jako ústupek jim dovoleno upustiti od výhradnosti názvu ukrajinśkyj a užívati též maloruśkyj. Byl pro ústupek ten 1 radikál, 9 národ. demokratů z Haliče a všichni poslanci z Bukoviny, »kde název ukrajinský je velice nepopulární.« (Dilo, č. 126.) Takto ustavený klub podal v říšské radě deklaraci, v níž žádá: Budiž podle záměru z r. 1848 odtržena od Haliče vých. část a se sousední Bukovinou sloučena v maloruskou provincii se zvláštním sněmem. Dále se v deklaraci protestuje proti všem výhradám, jež dány dosud Polákům, zejména proti posledním volbám. Potom podány pilné návrhy proti volbám v Haliči; když návrhy zamítnuty, protestovali poslanci zpěvem: »Šče nevmerla Ukrajina« a »Ne pora«. Čechům vytkl poslanec Vasilko ve své řeči, že nepodporují Malorusů, »Vídeňský Denník« (jakým právem?) odpověděl za Čechy, že Rusíni vedou politiku zcela německou. »Dilo« na to v č. 162 odpovídá, že se jich rozhorlení Čechů netkne, neboť Češi dávno dobrovolně se prý zapřáhli do vozu polského kola. O vystupování malor. poslanců, zejména Budzynovského a Tryľovského, kteří prý mluvili, že budou Poláky věšeti na suchých vrbách a topiti v Sanu,

*) O to usilujeme — ach! — i v Čechách marně od vydání státních základních zákonů! *Red.*

vyslovil se s lítostí Abrahamowicz řka, že tato politika Polákům prospěla, odvrátivši všecky slušné Němce od Malorusů.

Zatím v klubu uzrála *roztržka*, vyvolaná vlastně zvenčí. S jedné strany vyslovil se Haličanin, orgán staroruský čili moskvofilský, proti vstupu moskvofilů do jednotného klubu, žádaje úplné odtržení strany od strany »separatistů ukrajinofilských« na poli politickém, ekonomickém i kulturním. Vstup moskvofil. poslanců do společ. klubu označen tu jako Sedan pro ruskou (velkoruskou) národnost v Haliči. S druhé strany v »Dile« v č. 129. prof. Hruševśkyj ve článku: »Pryč s ruténstvem« vytkl malorus. poslancům, že místo co měli dávno odvrhnouti všecko vnucované rakouské »ruténstvo« a stanouti otevřeně na stanovisku čistého »ukrajinstva«, spojují se ještě se »staroruténstvem«, s moskvofily, s hnutím, jež dávno již hyne a které svým vstupem do spol. klubů dokázalo svou naprostou slabost. Se směrem staroruským nemá býti kompromisův, ten sluší doraziti. Ohně s vodou nesmíříš. Společný klub brzo praskl. Nejprve vystoupil posl. Markov, jak sám dí, nejsa spokojen s deklarací, do níž prý vsunuty ideje, jdoucí přes meze klubu a říše, dále, že moskvofilům nedáno místa v předsednictvu klubu, že nepřijat jeho pilný návrh o krvavé volbě v Horucku, že malor. stát. právo pokládá po stránce formální za slabé, po historické za zkřivené, a že nevidí nic dobrého v »předem zaujatém germanofilství« klubu. Potom došlo k ostudě, když Slovan Slovanu — předseda Žáček poslanci Markovu — na usilování poslanců maloruských vzal slovo, když totiž chtěl Markov mluviti rusky (velkorusky). Markov chtěl svou řečí demonstrovati, že pryč je doba, kdy se ruský národ dusil pod maskou ruténstva. Po něm odešel Hlibovickij (Glěbovickij). Oba jsou mladí lidé, lehce vznětliví. jako poslanci homines novi, proto jejich krok by nic neznamenal. Ale musili potom vystoupiti i staří poslanci Korol' a Kurylovič. Korol' na schůzi ve Lvově byl od studentů staroruských jako zrádce poházen smrdutými vejci i musil s pláčem — on starý člověk — ze schůze odejíti. Po schůzích voličů v Žovkvích a v Sanoku vystoupili oba ze společného klubu a tak je dokázáno, že roztržka je úplná, že šestina maloruské národnosti jde cestou odlišnou. Pravíme »maloruské« a právem, neboť toto právo nám dává sama resoluce této staroruské schůze v Sanoku, v níž řečeno: uznáváme ruský (t. j. русскій čili velikoruský) literární jazyk za prostředek našeho vzdělání, haličské pak nářečí uznáváme za své mateřské nářečí (govor), jímž třeba se obraceti k lidovým massám.« Je-li možný lepší důkaz, že lid ve vých. Haliči není velikoruský, nýbrž jiný, maloruský? Velkoruštině nerozumí! Všecky schůze staroruské — a byly veliké (v Sereti v Bukovině bylo 12.000 lidí, a tu sbiti 3 lidé, což se velice líbilo Nár. Listům) — prohlásily nedůvěru posl. maloruským směru ukrajinského a pochvalu posl. Markovu a Hlibovickému. Nejbližším programem staroruským je: založení velikoruského gymnasia ve Lvově, odnětí dívčího ústavu ve Lvově jeptiškám Vasilijánkám, zřízení moskvofilského školního spolku, vlastní pojišťovny a spořitelny, kursů pro analfabety a j. Pozoruhodno jest, že o polemice obou stran poznamenává polská Nowa Reforma, kterak Haličanin užívá nadávek, »Dilo« pak je klidno. Mezi jiným Haličanin se chlubil: »Duch u nás krěpok, no i kulak ně chuže!« (Duch náš je pevný, ale pěst neméně!) Bylo to znáti. Rvaček bylo dost. V polském »Przeglądě« s podpisem »Rusín« psáno proti snahám ukrajinofilským a dávána tu rada, aby byla zavřena maloruská gymnasia a změněna v polská. »Dilo« míní, že to psal někdo blízký »Haličaninu«, jenž ostatně článek z »Przeglądu« celý otiskl. Byly-li schůze staroruské veliké, byly schůze strany druhé ještě větší a četnější. V jeden den 18. srpna schůze o 10 až 20 tisících lidí v Mikulinci, Terebovli, Čortkově, Berežanech, Rohatyně, Vinnikach a j. bouřně hlasovaly proti moskvofilům.

Letos noviny věnovaly zase hodně místa *středním školám*. »Dilo« ukazuje na nesrovnalost, že v západní Haliči jsou všude skoro školy 4- až 6třídní, z nichž možno jíti přímo do střední školy, kdežto ve vých. Haliči jsou po venkově jen školy t. zv. selského typu. Z takové školy hoch, chtěl-li do gymnasia, musil ještě aspoň 2 léta do školy městského typu. Nyní nařízeno zemskou škol. radou, aby městské školy žáků takových nepřijímaly. Kromě

toho vydán zákaz **přijímati** do středních škol žáky starší 14 let a nad to musí se i v malor. gymnasiích **dělati přijímací** zkouška z polštiny. To vše čelí proti Malorusům. »Dilo« vystoupilo i proti malor. **gymnasiím, na nichž** jsou divné poměry. Řediteli a professoři jsou šplhavci, nechávající propadati až 50% žactva, sekyrující špatnými známkami z pilnosti a mravů a zejména z polštiny (povinné). Řediteli gymn. stanislavovského vytčeno, že ví i to, z čeho se žáci zpovídali katechetovi. (»Dilo«, č. 151.)

Před vídeňským soudem konalo se *přelíčení s maloruskými studenty* pro výtržnosti na universitě lvovské: 2 osvobozeni, Dr. Bačinškyj odsouzen pro pobuřování na týden do vězení. 7 studentů odsouzeno na 1 měs. žaláře pro poškození majetku. Podáno odvolání, proces patřil vlastně před porotu.

Malorusové uherští v posledních volbách nezískali ani jednoho mandátu. Dle statistiky bylo r. 1890 Malorusů ve spišské stolici 17.518, r. 1900 jen 14.333, ale příslušníků řeckého vyznání r. 1890 bylo 21.344 a v r. 1900 22.189. Tedy se Malorusové nevystěhovali; zapsáni jsou jako Maďaři. Hlavní chyba je, že jim chybí inteligence.

Pro *Ukrajinu a jižní Rus* počet mandátů do nové dumy nezmenšen, ale že posunuti do popředí statkáři, vyjde z voleb málo uvědomělých Malorusů. — V Poltavě přestal vycházeti malor. »R i d n y j k r a j«; tiskárna zapečetěna pro »škodlivý« směr listu. —*ch.*

Dne 3. září konaly se 4 *doplňovací volby* do haličského sněmu — a výsledek dvou z nich byl pro nynější politickou náladu velmi příznačný. V okrese turčanském zvolen moskvofil dr. Jos. Hančakovskij a v okr. zbaražském maloruský sociální demokrat Ondřej Šmigelškyj. Hrůza — do haličského sněmu přijde první socialista, a k tomu ještě Rusín! Memento! —*ý.*

Jihoslované.

V důležité **slovinské** instituci, »*Družbě sv. Cirila in Metoda*«, nastala vážná změna: při letošní valné hromadě, která se konala počátkem srpna v Bohinjské Bistrici, přešlo vedení této slovinské Ústřední Matice Školské z rukou klerikálních do rukou pokrokových (liberálních). Dlouho již ozývaly se stesky na liknavou činnost »Družby« a na to, že slouží účelům klerikálním (dává do svých škol jeptišky atd.). Jest nyní na novém vedení, aby »Družba« vedla si opravdu čile i aby sloužila všenárodním potřebám, ne pouze účelům jedné strany.

A je třeba státi na stráži! *Germanisace* ohrožuje severní hranice slovinské národnosti povážlivě. Vzrůst počtu Slovinců ve Štyrsku zůstává za vzrůstem Němců, což svědčí o poměrném ubývání živlu slovinského. Z tisíce obyvatelů bylo ve Štyrsku r. 1880 Slovinců 327·5, Němců 669·9; r. 1890 Slovinců 320·5, Němců 678·3; r. 1900 Slovinců 311·8, Němců však 687·1. Nejhůře jest na jazykové hranici od Radgony k jižní železnici (v okresích radgonském, mariborském v hornoradgonském), za to odtud ke hranicím korutanským jsou Slovinci na postupu (v okr. Arvež, Cmurek a Marbeg). V městě Mariboru slovinský živel sesílil (r. 1880 bylo z 1000 ob. 152·4 Slovinců, r. 1900 však 173·6), za to v Celji a Ptuji rozhodně a stále upadá (absolutně i relativně). Z 1558 štyrských politických obcí mělo r. 1880 slovinskou většinu 536, německou 1022, r. 1900 slovinskou jen 527, německou 1031. V obcích tedy jsou Němci na postupu. Za to v místech postoupili Slovinci: ze 3860 štyrských míst mělo r. 1880 slovinskou většinu 1750, německou 2110, r. 1900 slovinskou většinu 2110, německou 2104.*)

*

Chorvaté byli v uherském sněmu zaskočeni a znásilněni. Vládní návrh o služební pragmatice byl pro chorvatskou obstrukci od druhého para-

*) Srv. čl. dra R. Pfaundlera v »Statistische Monatschrift« (červenec a srpen 1906) a čl. »Narodnostne razmere na Štajerskem ob koncu 19. stoletja« v lublaňské revui »Naši Zapiski« roč. V. str. 113.

grafu odvolán, ale zároveň k němu schválen dodatek, aby služební pragmatika byla zavedena cestou nařizovací (3. července). Před tím již byla chorvatská vláda bana Pejačeviće nucena odstoupiti a do Chorvatska poslán nový bán, vlastně vládní komisař *Alexandr Rakodczay* (který r. 1897 jako předseda soudu navrhl 13 senickým selským lidem trest smrti za »vzpouru«; 3 z nich byli skutečně pověšeni, mezi nimi i žena Marie Lončarova, o níž se později dokázalo, že byla naprosto nevinna). Po těch událostech vydala *chorvatská delegace prohlášení* proti vládě Rakodczayově, v němž kladla důraz na potřebu shody srbsko-chorvatské. (Pokret č. 147.) Následovaly veliké protivládní demonstrace v Záhřebě u příležitosti návratu chorvatských delegátů; po těchto demonstracích nemohla býti vláda v pochybnostech o smýšlení chorvatské veřejnosti. Když pak v panské sněmovně uherské přišlo k rozpravě o železniční pragmatice, podali její chorvatští členové deklaraci proti tomuto porušení ústavy a ohlásili svůj odchod z panské sněmovny. Maďarská vláda s Rakodczayem pokoušeli se potom o roztržení Srbů a Chorvatů, ale *provolání chorvatsko-srbské koalice* (P. 159.) zdálo se svědčiti o pevnosti tohoto spojení. Ale záhy se bohužel ukázalo, že tomu úplně tak není. V polovici srpna *vystoupila srbská radikální strana z koalice* — a za důvod uvedla »nepřátelské působení srbské samostatné strany proti straně radikální.« Zkrátka: Jaša Tomić a jeho strana dala se Maďary koupit za problematické ústupky v církevnictví — a zradila vlastní svůj národ a vše Jihoslovanstvo. Tak přísně posuzují zhoubnou politiku Tomićovu nejvážnější srbské listy z království, jako Trgovinski Glasnik, Dnevni List a j. Tato srbsko-radikální zrada je zatím jediným úspěchem Rakodczayovy politiky. Ostatní koalice je svorná a trvá pevně v oposici na základě riecké revoluce.

*

Odpor **bosensko-hercegovské** vlády proti volbám do *národní skupštiny*, navržené sarajevskou resolucí, změkl — počátkem srpna dal min. Burian svolení ke sjezdu a k příslušným volbám národních delegátů. Volby jsou již v plném proudu, a tak se záhy dočkáme národní skupštiny. Uslyšíme na ní asi podobné stížnosti, jako předložili bosensko-hercegovští emigranti *haagské konferenci míru*, nebo mohamedánská deputace turecké vládě *v Cařihradě*. Memorandum bosensko-hercegovských emigrantů, podepsané Radovanem Tunguzem-Perovićem Nevesinjským a spolupodepsané řadou vůdců hercegovského povstání, žijících nyní na Černé Hoře, i řadou bosensko-hercegovských emigrantů v Srbsku, uveřejňuje v plném znění pařížská »La Revue Slave« v č. 4., svaz. III. str. 534—550. Skvějí se tu před světem na hanbu Rakouska těžké obžaloby!

*

Obchodní smlouva se **Srbskem** dosud není uzavřena — na škodu našeho průmyslu, jehož místo na srbském trhu ponenáhlu zaujímá Německo. Srbsko bylo celní válkou sic těžce postiženo, ale pomalu i bez nás blíží se bývalé rovnováze tím, že si našlo odbyt jinde. Lonského roku klesl sice vývoz masa a slaniny s 8,615.948 kg. (r. 1905) na pouhé 2,091.543 kg., ale letos již za pouhých prvých 5 měsíců dospěl 2,755.148 kg. Ohromně stoupl vývoz kukuřice. Kdežto r. 1905 bylo vyvezeno 20,476.230 kg. a loni 44,590.405 kg., bylo letos do konce května vyvezeno 71,505.873 kg.

Jaké popularitě se těší *král Petr*, ukázala jeho cesta po srbském venkově. A je to popularita zasloužená. V den následníkových narozenin král Petr se s ním účastnil položení základního kamene *nové budovy srbského parlamentu* — »domu narodne volje«. To přec jej staví do světla velmi sympatického.

*

Černohorský kníže Nikola se svojí vládou úplně napodobuje Mikuláše II. a jeho vládu. Ukazem ze dne 26. června (9. července) nařídil *rozpuštění skupštiny* a vypsání nových voleb na 18. (31.) října, svolání pak nové skupštiny až na 8. (21.) listopadu. Již v těchto datech jednal proti vlastní své ústavě, podle níž má býti nová skupština zahájena na 18. (31.) října.

Ale výborné jest, že nyní skupštinu rozpustil, kdežto za krise ministerstva Radovićova nechtěl svoliti ani k odročení. Ale ovšem: tehdy byly by se nové volby dály bez nátlaku, nyní budou volby po celém půlletí nejhorší reakce a za neslýchaného nátlaku vládního. Rozpuštění skupštiny provází vládní »Glas Crnogorca« takovými důvody, jako činívá ruská vláda při rozpouštění dumy. Vytýká skupštině neplodnost — ale nepraví, že právě lidé, kteří se nyní dostali k veslu, na každém kroku skupštině v práci překáželi. A po rozpuštění skupštiny ještě se stupňuje *vláda bodáků a vězení*. Vláda po ruském vzoru pronásleduje poslance Národní strany, buď je uvězňujíc nebo nutíc k dobrovolnému vyhnanství, aby se jich pro nastávající volby zbavila. Pokrokové srbské a chorvatské listy v Srbsku, Chorvatsku, Bosně, Hercegovině a Dalmacii plny jsou nejponuřejších zpráv z Černé Hory. Zejména rozvážný, ale přes to černohorskou vládu rozhodně odsuzující článek mostarského »Narodu« ťal na Černé Hoře do živého — ale »vláda tmy« přes to tam řádí čím dál hůř. Kdo jest přívržencem Národní strany, jest již tím podezřelý ze vzpoury a velezrády — při tom vláda agituje pro sebe, nepřebírajíc v prostředcích. Obžalován a přes odpor svých rodáků zajat a uvězněn právník Marko Daković. Proti poslanci Simovi Šobajićovi podáno 28 žalob! Byl nucen prchnouti za hranice. Podobně prchl poslanec Vaso Čulafić — do Turecka! Z Černé Hory prchají nyní poctiví lidé do Turecka! Atd. Nikšić, Drobnjaci, Piva, Grabovo, Piperi, Kuči a j. — toť jsou kraje, jež má vláda zvláště na mušce; tam žijí vesměs »zrádci« — neboť jsou to nejpokročilejší černohorské kraje. V *propouštění* pokrokovějších úředníků se stále pokračuje a dosazují se vládní stvůry. Tak i bývalí předsedové ministeršti, Marko Radulović i Andrija Radović, členové státní rady — dáni v zájmu státní služby do pense! Lidé mladí — první pětatřicetiletý, druhý čtyřicetiletý! Oba musili býti odstraněni ze státní rady — proto pryč s nimi! *Tisk* mimovládní je tak pronásledován, že vážný »Trgovački List« raději zatím přestal vycházeti. *Vládní agitace k volbám* děje se neslýchaným způsobem. Vojenští starešinové — brigadéři a komandéři — shromažďují z nařízení ministerstva své podřízené i vojsko a ukládají jim, koho mají voliti. Podobně »kapetani« jednotlivých plemen svolávají »kmety« a oznamují jim, koho mají na přání »Gospodarovo« (knížete) voliti. Tak se dělá z tajného hlasování veřejné. I umělé projevy národního nadšení si vláda připravuje — docela jako v Rusku deputace »sedláků« k carovi. Vojenský ministr Martinović — jemuž se všeobecně říká »černohorský Trepov«, takový je samec! — svolává na Cetyni »glavary«, aby demonstrovali věrnost »gospodaru«. Stojí to hezké peníze — drahá to volební agitace! Opravdové lidové deputace vypadají jinak: občané po stech svázaní transportují se do vězení v Podgorici Nikšići a Kočašině jen proto, že odepřeli beze všeho podepsati vládní kandidátní listiny! Za »vzpouru« byl v poslední době pohnán před soud a odsouzen na 10 měsíců i stařičký vojvoda Lazar Sočica, jeden z nejzasloužilejších bojovníků za svobodu! Takové doby jsou nyní na Černé Hoře! Poctiví domácí, zasloužilí aneb mladí snaživí a pokrokoví lidé se uvězňují a vyhánějí — a podporují se domácí i cizí šplhavci. Zvrhlý srbský žurnalista Miloš Živković (jenž píše bídné články do pověstných »Bělehradských Novin«) vítán je na Cetyni, podobně i jiní jemu podobní ptáci (Pera Todorović, Sava Šibanić, Josimović); stejně vlídně jsou vítáni i cizí žurnalisté, jen když jsou nepřáteli Srbska, jako na př. Steinhardt z vídeňské »Die Zeit«.

Ale všeho do času. Vláda může pomocí takových stvůr do světa lhát, ale ne pravdy zakrýt. Ta se prodírá z Černé Hory mocně. V New Yorku konal se *sjezd černohorských emigrantů v Americe*, který přijal ostrou resoluci, odsuzující krutovládu Tomanovićovu. Resoluci podepsalo dosud 11.000 amerických Černohorců a 194 Černohorky! Všech Černohorců v Americe jest 21.000 — i zdá se, že dostane černohorská vláda protest, podepsaný všemi těmito emigranty! Protest bude potom uveřejněn ve všech světových časopisech.

To mluví!

*

V **Bulharsku** *odsouzen vrah Petkovův* Alex. Petrov k smrti. Vláda chtěla aféry té využiti proti »národní straně«, ale nepovedlo se jí. Před soudem (třeba vojenským) se ukázalo, že Petrov neměl spoluvinníků. Nevina všech tří spoluobviněných novinářů byla (podle »Bulharské Sbírky«) dokázána — a přece byl V. Chranov odsouzen doživotně do žaláře, Iv. Ikonomov na 15 let a jen M. Gerov osvobozen. A přec nebyli více spoluvinni, než všichni ti, kdož měli a mají bulharský režim od r. 1903 za národní neštěstí, jak poznamenává »Srpski Književni Glasnik«.

Otázka universitní stále jest nerozřešena. Vláda neví kudy kam. Nový ministr vyučování G. Apostolov několikrát jednal s bývalými univ. profesory, ale nikdy nedodržel slova. Povolal na universitu řadu professorů středoškolských, chtěje tak potrestati bývalé univ. professory za trvání při požadavku universitní autonomie — ale bylo mu to málo platno. Řada středoškolských professorů sama se neodvážila přijmouti jmenování — a proti ostatním studentstvo ohlásilo boykot: nikdo se nedá na universitu za psat, dokud nebude řádně obsazena a dokud nebude jí vrácena řádná auto nomie. To vláda sklízí za svůj nerozložený, husarský kousek!

Malou příjemností pro vládu jest i *nespokojenost učitelstva*, jež se nechce dát déle voditi za nos. Postavení jeho jest nesnesitelně bídné — a vláda jen od něho vyžaduje poslušnosti, aniž by plnila svých slibů. Učitelstvo má značnou oporu ve svém Svazu, jejž vláda chce rozpustiti. Učitelstvo protestuje nejen proti tomu, ale proti celé školské politice vůbec, proti změně školského zákona, proti »mstivé vládní politice«. Rozpustí-li vláda Svaz, málo-jí to pomůže, poněvadž fondy jeho — kolem 300.000 franků —, o něž se učitelstvo opírá, jsou uloženy osobně na jména přátel učitelstva.

Kromě toho znova jsou nespokojeni *dělníci*, poněvadž se jim rovněž kromě slibů dosud ničeho nedostalo — a tak pozadí panovnického jubilea Ferdinandova nebylo tuze skvělé! *A. Č.*

Literatura, umění.

IŠIRKOV A. **Приносъ къмъ етнографията на македонскитѣ Славѣни.** Отговоръ на проф. Др. J. Цвијић. II. изд. Sofia 1907. Stran 97. Cena 1·50 fr.

V záplavě literatury věnované otázce makedonské působila v poslední dobu nejvlivněji brožura J. Cvijiće, professora bělehradské university »Неколика проматрања о етнографији макед. Словена« (Bělehrad 1906), o níž srv. referát v Slov. Přehledu VIII. 479, a jež mimo srbský originál a otisk v Cvijićově nové knize »Основа за геогр. и геолог. Македоније« vyšla i v překladě německém, ruském, francouzském (v Annales de Géographie XV. Nr. 80—81) a anglickém (Remarks on the ethnography of the Maced. Slavs. London 1907). Cvijić v ní odporoval bulharským nárokům na Makedonii národopisným důkazem, že 1. vůbec Skopsko a Tetovsko nenáleží geograficky k Makedonii, nýbrž k Staré Srbii, 2. že Makedonci dnešní nemají určitého národního uvědomění ani na srbskou ani na bulharskou stranu, 3. že jméno »Бугаринъ«, které si dávají, není národní a neoznačuje národnostně Bulhara, nýbrž jen prostého Slovana vůbec a 4. že dosavadní národopisné mapy a statistiky o Makedonii jsou nesprávné.

Vzhledem k literárnímu úspěchu Cvijićovy práce není divu, že se Bulhaři snaží odpověděti a Cvijićovy these uvésti na pravou míru. Úkolu toho se podjal hlavně mladý býv. professor geografie v Sofii A. Iširkov už dříve statí vyšlou v Пер. Спис. (srv. Slov. Přehled IX. 235) a znovu obsáhlou brožurkou vyšlou právě pod titulem nahoře uvedeným. Odpověď tu čísti nutno každému, kdo četl a usuzoval z Cvijiće. V prvé části obírá se Cvijićovým pojmem Makedonie a dobře dovozuje nesprávnost tvrzení, jakoby byly vždy starší mapy a cestopisy čítaly Skopsko a Tetovsko k Staré Srbii název Stará Srbije je vůbec teprve nově zaveden, hlavně od doby Miloje-

vićovy). Potom obrací se proti domnělé »beznárodnosti« makedonských Slovanů a hájí uvědomění bulharské. Jak dalece a v jakém stupni je toto vědomí vyvinuto, nelze nám posouditi. ale faktum je, že se sami Makedonci zovou Bulhary, že je tak před 40 lety zvali vesměs i Srbové a jistě má pravdu Iširkov i v tom, když opírá se Cvijićovu mínění o původu a významu jména »Бугаринъ« v Makedonii. Srv., co jsem pověděl už v Sl. Přehledu VIII. 479. Vůči tomuto faktu nepadá na váhu, že hluboko do Makedonie zasahají od Prizrenu, Vranje a Pirotu dialekty přechodné se znaky staré srbštiny a že prizrensko-timocký dialekt Belič má za srbský, kdežto Conev nebo Teodorov za bulharský.

V celku vytýká Iširkov Cvijićovi, že místo národopisu příliš politisoval. Sám ovšem nevyhýbá se též politice, a zejména se obrací proti srbské ideji děliti Makedonii tak, aby Vardar se Solunı́ zůstal srbským, Struma bulharskou. *L. N.*

TADEUSZ NALEPIŃSKI: **On idzie!** Rzecz o Królu-Duchu Rosyi. Kraków 1907. (G. Gebethner i spół.) Str. 186.

Zvláštní, zajímavá, originální kniha. Jsou v ní uloženy výsledky velkého studia ruské literatury a celého ruského života, hlavně za posledních sto let — a přec to není práce vědecká ve vlastním slova smyslu. Neužívá pouze vědecké methody, nýbrž hlavně podává výsledky studia a pozorování, promítnuté duší autorovou. Je to výsledek hlubokého procítění předmětu, na jehož dno snaží se dohlédnouti autorův zrak v mystickém zanícení. Zajímava jest kniha i tím, že v ní autor Polák připojuje se k ruským badatelům ruské duše, snažícím se odhaliti mystický její kořen i určení, zejména k D. Merežkovskému Je to práce napolo vědecká a napolo intuiční, kritická i umělecká zároveň. Proto těžko podávati její obsah — byl by takový referát skoro stejně obšírný, jako kniha sama. Nejlépe bylo by, přeložiti knihu celou do češtiny. Autor sleduje osvobozenské snahy ruské (ve velkém významu slova »osvobození«) od prvních záblesků v Radiščevu až do hnutí našich dní, sleduje zmítání duše ruské od nejčistších jejích záchvatů a nejvyšších vzletů až k odporným výstřelkům černosotěnským a k temnému blouznění Jana Kronštadtského — zkrátka, jak sám praví, hledá ruského Boha, ruského Krále Ducha v osvobozenské literatuře a bojovném životě. A na konci knihy vidí jej, jako Andrejevův Savva, a stejně jako ten vítá jej výkřikem: »On přichází!« Ve vlastní apostrofě ruské duše pak praví: »Věřím, že z tebe povstane mstitel — nejen Národu tvého, nýbrž celého zhanobeného lidstva — i bude jako déšť pro zvadlou duši světa ...« *A. Č.*

Dr. A. BRÜCKNER: **Geschichte der russischen Litteratur.** Leipzig 1905. C. F. Amelangs-Verlag. Str. 508 velké osmerky. Cena 7·50 mk.

Nakladatelství Amelangovo v Lipsku vydává sbírku »Litteraturen des Ostens in Einzeldarstellungen«, v jejíž prvé řadě ze slovanských literatur dosud vyšly Brücknerovy »Dějiny literatury polské« (vydané zároveň polsky a nyní i v překladě českém u J. Laichtera); připravují se »Dějiny literatury české« z péra prof. J. Jakubce a »Dějiny literatur jihoslovanských« od prof. M. Murka. Nyní vycházejí v této sbírce Brücknerovy »Dějiny literatury ruské«, které nás dvojnásob zajímají: svým obsahem, jeho pojetím — a tím, že pocházejí od polského učence. Ovšem od učence nikterak jednostranného a strannického, nýbrž povzneseného nad zájmy všedního života a sledujícího bystrým duchem jen své vědecké cíle. Je to dílo vědecko-populární, bez vědeckého aparátu, ale přece na základě přesně vědeckém. Moderní pokrokové hledisko, bystrý úsudek autorův, trefné charakteristiky celých dob a směrů i jednotlivých spisovatelů, přístupný, poutavý způsob podání — toť jsou přednosti vítané knihy. Dějiny zpracovány jsou do Kateřiny jen přehledně, od té doby a hlavně v XIX. stol. až do doby nejnovější podrobněji. Obšírné kapitoly věnovány jsou Puškinovi, ruským básníkům-romantikům, počátkům ruského románu a Gogoľovi, kritice doby romantické a Bělinskému, slavjanofilům a západníkům (z nich zvl. Hercenovi), dále kritice nové doby (od r. 1855), ruskému románu té doby, zejména Turgeněvu a Gončarovu, Tolstému a Dostojevskému. Při obou posledních ovšem přihlíženo k celé jejich činnosti a podány jejich zajímavé charakteristiky, v nichž zejména Dostojevskij postaven

na vysoké místo v ruském a evropském románu. V dalších kapitolách věnována pozornost ostatním belletristům od Grigoroviče a Pisemského až do nejnovějších spisovatelů. Zvláštní kapitola obírá se ruskými satiriky, zejména Saltykovem-Ščedrinem, jiná ruským dramatem, jiná lyrikou a poslední novellou. Vše provedeno jest ve velkých rysech, tak že mizejí zjevy méně vynikající, z nichž mnohé (a to i dobré a zajímavé) neuvedeny ani jménem. Zkrátka, není to kniha bibliografických a biografických dat, není to podrobná literární historie, nýbrž kniha celkových pohledů, při nichž — jako při pohledu na krajinu s povýšeného místa — mizejí drobnější předměty a detaily, ale vyniká celkový ráz a hlavní rysy s předměty velikými, dominujícími. *Č.*

Časopisy Počne vycházeti nová revue *»Naše Slovensko«*, věnovaná úplně vzájemnosti československé. Vydávati ji bude Ant. R e i s, ředitel české akc. slevárny písem v Praze II., Vyšehradská tř. 39. Agitační brožurku »Naše Slovensko« obdrží každý na požádání zdarma.

*

Jubilea. Rusové oslavují 55leté spisovatelské jubileum hr. *Lva N. Tolstého*, jež připadlo na 19. září. Při té příležitosti pokrokové listy připomínají kletbu, kterou 21. února 1901 sv. Synod stihl slavného spisovatele, myslitele a hlasatele mravnosti, třináctého apoštola Kristova, jak si Evropa uvykla říkati. A hle, církev pravoslavná prohlásila, že povstal proti Bohu, proti Kristu Pánu a jeho učení — on, který po desítiletí hlásá návrat ke Kristu! Byl tedy vyobcován. A církvi na pomoc přišla ovšem vláda světská (ty dvě mocnosti se ještě vždy na světě svorně našly proti svobodě lidského ducha) — když se počátkem r. 1902 roznesla pověst, že hr. Tolstoj umírá, rozeslal min. Sipjagin gubernátorům »zcela tajný« oběžník, že nesmějí býti konány panichidy za duši Tolstého a že třeba všemi prostředky potlačiti demonstrativní žádosti za takové bohoslužby . . . Tolstoj zatím je živ a dosud zdráv, jméno jeho jest známo celému světu a i po prokletí zůstane na vždy v řadě největších jmen světa — a Sipjagin? Pobědonoscev? *Č.*

*

Slovanské rovy. Dne 15. srpna zemřela *Marie Markovičeva*, jež psávala pod jménem *Marko Vovčok.* Ač rodilá Velkoruska, přilnula k národnosti svého manžela, Opanasa Markoviče, že jala se psáti maloruské povídky, při nichž ostatně manžel jí byl značně nápomocen. Po smrti jeho psala již jen velkorusky, tak že byl i spor, kdo vlastně je autorem těchto povídek, jež vysoko cenil i sám Turgeněv. Starý Taras Ševčenko nazýval autorku svou duchovní dcerou. Některé z povídek byly přeloženy i do češtiny. *—ch.*

M. Markovičeva (Marko Vovčok).

Dne 17. července zemřel v Záhřebě dr. *Josip Pliverić*, professor státního a mezinárodního práva na tamější universitě (nar. 4. února 1847 v Nové Gradišce v býv. Voj. Hranici), autor důležitých německých spisů o státoprávním poměru Uher a Chorvatska. Z chorvatských jeho spisů sluší uvésti dvousvazkové dílo »Parlamentarna povijest Kraljevine Hrvatske«. V pozůstalosti našlo se ukončené hlavní jeho životní dílo: »Hrvatsko-ugarsko državno pravo«. *Č.*

Vydáno 4. října 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

A. I. JACIMIRSKIJ:

Stěpan Gavrilovič Petrov-Skitalec.

Stránka z dějin romantismu v novější ruské belletrii.

S. G. Petrov-Skitalec.

S. G. Petrov narodil se 27. listopadu ruského kalendáře*) r. 1868 ve vsi Obšarovce samarského újezdu.**) Otec jeho, Gavrila Semenovič, měl silný vliv na budoucího spisovatele. Byl to člověk neobyčejně zajímavý, energický, nadaný, těšící se ze života. Žádný nezdar nedovedl ho zlomiti — zanechav jednoho zaměstnání, se zdvojenou chutí chápal se jiného. Byl nevolníkem a při tom truhlářem, i dala jej statkářka do továrny, kde ztrávil asi šest let. Pracoval i po večerech, aby si vydělal na výkup z roboty — ale když konečně požádal o svůj výdělek, byl prostě vyhnán. Bylo to v zimě; dlouhou cestou domů opuchla mu noha, ale přes to dála jej statkářka k vojsku. U vojska proležel skoro rok v nemocnici s bolavou nohou — a zde naučil se čísti. Konečně mu nohu odňali — a on o dřevěné noze začal potulný život.***) Přes to však hleděl jasně vpřed, neúnavně usiluje dostati se na pohodlnější a ozářenější cestu. V této době »putování« stal se Gavrila Semenovič v jakési vesnici výčepníkem v krčmě. Svou veselostí, svými žerty a vtipy vábil k sobě vesnickou mládež — a obchod šel dobře. Synu jeho bylo tehdy asi šest let. A v této místnosti, kde mužíci pili vodku a otec rázně hrál na housle a zpíval písně, počalo se po chvílích i vyučování chlapcovo. Zajímavá a živá vypravování otcova doplňovala učení. Otec vyprávěl hochu o bohatýrech, kteří vždy a nad všemi vítězili, o všelikých netvorech, o slunci, měsíci a moři — a chlapec nemohl se nikdy dočkati, až večer odejdou poslední opozdilci a otec

*) Našeho 9. prosince.

**) Užívám autobiografie Skitalcovy, kterou mi napsal r. 1902 a která nebyla dosud nikde tištěna, dále ústních jeho sdělení o místech v povídce »Skvoz stroj«, která mají úplně hodnověrný ráz autobiografický.

***) Život »skitalce« — tuláka.

začne povídati, povídati bez konce. Otec líčíval i svou minulost, život nevolnický, práci v továrně, vojančinu — a v duši chlapcově klíčil hořký cit urážky za všecka utrpení a ponížení otcova, cit, který se ponenáhlu měnil v protest proti lidem, kteří ponižovali tak rozumného a nadaného člověka, jakým byl v očích rodiny otec.

Tu si osud zase zahrál s otcem. Jednou v noci okradli je zloději, ale na štěstí vzali jen peníze, které byly v zásuvce z denní tržby, kdežto hlavní částku, asi pět set rublů, Gavrila Semenevič zachránil a odevzdal kupci, jemuž krčma náležela. Ten za jeho poctivost chtěl mu při účtování ještě strhnouti dluh jistého mužíka — a to rozhorlilo Gavrila Semenoviče tak, že kupce vyhodil a opustil vesnici. Ženu poslal k dědovi — a sám se synem vydal se jako potulný houslista na nižegorodský trh. Plavba po Volze, vyprávění otcovo o Stěňkovi Razinovi atd., vše to zůstavilo v duši chlapcově hluboké stopy.*) V Nižním Novgorodě počal hltati četbu různých středověkých románů, zde také přečetl »Dona Quijota«, jenž by ho byl málem stál život. Hošík, aby si knížku mohl koupiti, uzmul otci peníz, a po přísném pokárání a potrestání pokusil se o sebevraždu.

Po dvou letech potulného muzikantského života usadil se otec, povolav k sobě i matku, v jednom povolžském městě. Vstoupil zde do jakéhosi mechanického závodu. Večer často přicházíval domů zachmuřen a s hořkostí líčil své nezdary, mluvil o lidské nespravedlnosti — a mocně tím působil na duši svého synka, vnímavě vše poslouchajícího.

Po velkém požáru ve městě vrátil se Gavril Semenovič s rodinou zase do vsi a zařídil si zde truhlářskou dílnu. Ale nebyl jen truhlářem, byl i rádcem mužíků v různých trampotách, věděl poraditi v chorobě, dovedl dáti i právní radu, dovedl se ujmouti utištěných i na mirovém sjezdě jako rozený, ohnivý řečník. Vážili si ho i vesničtí intelligenti, učitel a písař mirového soudce přinášívali mu knihy, »Otěčestvennyja Zapiski«, »Dělo«, sedávali u něho v horlivých rozhovorech pozdě do noci. Dvanáctiletý Stěpan také se jich účastnil. Přečetl také vše, co učitel a písař otci přinášeli (škola mu nestačila). Pro Někrasova šel v zimě půl hodiny cesty — a na zpáteční cestě s drahocennou knihou bloudil v metelici několik hodin. Četl potom Lermontova, který zůstal navždy jeho oblíbeným autorem, četl »Vojnu a mír«, četl Kolcova. Četl také A. Tolstého, ale ten se mu nelíbil; je to básník-pán, ve skutečnosti ke všemu lhostejný; tón jeho jest lživý — mladého Skitalce zejména urážely jeho napodobeniny národního slohu. Četl vůbec vše, co se mu do rukou dostalo, bez všelikého výboru — i vyvstával před ním nový, neznámý život, po jehož poznání pojímala jej bolestná touha. Se zatajeným dechem poslouchal vroucí, hlubokou věrou v lepší svět proniknuté hovory otcovy s učitelem a písařem. Otec mluvíval o příštím štěstí člověčenstva, jehož dosáhne pomocí nauky — a chlapec pojímal úctu k všemocnému vědění.

*

*) Jakou měrou vše to na něj působilo, vylíčil Skitalec v povídce »Ataman«; Stěpka z této povídky, toť Skitalec sám z dětských let.

Skitalci bylo 14 let, když vyšel z vesnické školy. Nyní se stal plnoprávným členem rodiny a počal s otcem pracovati v dílně. Ale časy byly zlé; po dvou letech, r. 1884, na radu učitelovu poslal jej otec do města hledat si lepšího výdělku anebo se učit. Při rozloučení pravil mu: »Žehnám ti, synu můj, do života! Jdi přímou cestou, spoléhej jen na sebe sama, ne na jiné, nikdy se neboj ... Věz, že cesta chuďasova je těžká, i buď připraven na všeliké zkoušky. Nedej se svésti bohatstvím a sladkým životem; pamatuj na nás, na své bratry a sestry i na prostý lid, který strádá. Snad se k nám vrátíš učený, pročež se sháněj více po tom vědění, jehož je třeba lidu; a nevrátíš-li se, pověz pěkně tam ve městě šťastným a bohatým lidem, pěkně jim pověz o utrpeních lidu! Buď ho vždy pamětliv, nedej se svésti!«

Pln radostných nadějí odebral se jinoch do Samary a vstoupil do učitelského ústavu. Ale jeho růžové naděje rozplynuly se hned při prvých krocích. Na vesnické škole pohlíželi na něj jako na »nesedláka« — zde jej považovali za »plebejce«, »nevzdělance«. Jedinou světlou vzpomínkou z těchto dob jest mu vydávání rukopisného časopisu, jejž vyplňoval svými verši i prósou.

Ústav neabsolvoval — před vstoupením do posledního ročníku byl propuštěn jako podezřelý z »něblagonaděžnosti«. Skitalec nezoufal. Stal se zpěvákem a zároveň písařem při okresním a trestním soudě. Za krátko přistěhovala se k němu do Samary i rodina. Bylo jim všem krušno, ale těšili se přece nadějí, že i v jejich témdni přijde svátek. V jejich obydlí na kraji města opět se horlivě disputovalo o vyšších záležitostech, o ideálech, o vědě, o lidském pokroku atd. Mládež přinášela starému Gavrilu Semenoviči Buckleye, Milla, Spencera — a on, s krásnou stařeckou hlavou, připomínající staré filosofy, ohnivě se chápal nových knih. Takovým myslitelem zůstal do konce života.

Minulo ještě šest let. Otec Skitalcův zatím zemřel, rodina se rozptýlila. Roku 1893 Skitalec odebral se do újezdního městečka Grajvorona v kurské gubernii, aby přijal padesátirublové místo v újezdní správě. Ale dlouho na místě nevytrval — podobně jako otce štval jej jakýsi nepokojný duch stále ku předu, za čímsi lepším. Po roce opustil místo — i nastal mu opravdu potulný, »skitalčeský« život. Nejprve vstoupil v Charkově do kostelního sboru, potom přešel k maloruské divadelní společnosti Kropyvnyćkého, s níž procestoval polovici Ruska. Hrál úlohy urozených otců ve vaudevillech, zpíval tureckého sultána v »Záporožcích za Dunajem« — ale konečně i to se mu znechutilo, i stal se znovu zpěvákem; nejhezčí jeho povídky čerpány jsou ze života zpěváků z povolání. R. 1898 přijel do Samary a vstoupil zde do archijerejského sboru. Zde také zahájil svou literární karieru. Počal psáti básně, písně, povídky a uveřejňoval je v »Samarské Gazetě«, v níž se za krátko stal a dvě léta setrval feuilletonistou.

V Samaře setkal se náhodou v domácnosti Marie Sergějevny Pozernové s Maksimem Gorkým, který, shledav v jeho povídkách nadání a originalitu, přemlouval jej, aby nechal všeho vedlejšího zaměstnání a oddal se vážně jen literatuře. Stěpan Gavrilovič přestal spolupracovati v »Samarské Gazetě« a rozhodl se napsati román ze života zpě-

váků (»Oktava«) — ale záhy zase vstoupil k divadelní společnosti v Charkově a psal tu a tam feuilletony, dopisy a drobné články do »Charkovských Gubernských Vědomostí«. Nouze vehnala jej do reakčního orgánu. Na štěstí tehdy nedaleko Charkova ve vsi Mandilovce žil Gořkij. Setkav se s Petrovem-Skitalcem vzal jej k sobě na ves, a zde Skitalec dokončil román, začatý v Samaře, nejlepší ze svých prací pojetím i provedením. Gořkij opět mu důtklivě domlouval, aby se nerozptyloval a věnoval se pouze belletrii — a od té doby věnuje se Skitalec opravdu jen literatuře. Z Mandilovky odjel s Gořkým do Nižního Novgorodu, kdež byli oba uvězněni a držáni tři měsíce ve vazbě.*) Ve vězení Skitalec napsal povídku »Skvoz stroj« (»Ulicí«), v níž líčí své dětství a jinošství. Kromě toho měl zde příležitost pozorovati typy vězňů, což dalo vznik povídce »Za turemnoj stěnoj« a některým básním. Po třech měsících poslán Skitalec postrkem do rodné vsi Obšarovky, ale uvězněn ještě na měsíc, když cestou utekl; potom žil v Obšarovce po celý rok pod policejním dohledem. Episoda tato vylíčena jest v povídce »Kandaly« (»Pouta«). Poslední léta prožil Skitalec skoro nerozlučně s Gořkým, sdíleje s ním všechny strasti i radosti.

*

Základní ráz tvorby Skitalcovy, mluvící z jeho veršů, jeví se i v próse. Ve svých povídkách Skitalec líčí proletáře z lidu i z inteligence. V tom ovšem není ještě nic nového a originálního, co by zasluhovalo pozornosti. Novým jest v nich hledisko, s něhož autor své hrdiny pozoruje: proletáři starších spisovatelů stáli duševně i mravně mnohem níže, než jejich okolí; klesli jedině chatrnou svojí povahou, svojí neschopností k jakékoli práci atd. Hrdinové Skitalcovi zcela naopak klesli »na dno«, poněvadž nenašli pro sebe zaměstnání v rámci současné společnosti, poněvadž nechtěli se podříditi jejím podmínkám. Skitalec ukazuje čtenáři, že při jiném sociálním řádu, který by dával svým členům možnost, aby si volili bližší a přiměřenější sobě zaměstnání, mohli by tito zavržení, většinou lidé tvrdých povah a nadaní, státi se prospěšnými členy této společnosti. Poněvadž se podobné otázky objevovaly dříve u Gořkého, počali kritikové Skitalci vytýkati napodobení. Ale je to obvinění nespravedlivé. Ovšem nelze popírati jisté podobnosti mezi oběma spisovateli, ale tu lze mnohem správněji vysvětliti ne napodobením, nýbrž především bezprostředním vlivem doby, společenské nálady a kromě toho dojmy z vlastního života Skitalcova.

Celý literární směr, v jehož čele stojí Gořkij a k němuž náleží i Skitalec, nebyl k nám přenesen ze západu, nýbrž vznikl docela samostatně na rodné půdě rovněž tak, jako realismus, symbolismus atd. Směr ten neobjevil se nikterak neočekávaně, byl do jisté míry podmíněn i tím, co bylo u nás dříve, i tím, co jest nyní. Tento literární směr úplně se sbíhá se snahami nejlepších našich lidí, kteří usilují vyvésti naši společnost ze strnutí, z »duševního spánku« a snaží se aspoň trochu jí prospěti.

*) Podrobnosti a příčiny zatčení lze seznati z životopisu Gořkého.

Viděli jsme, že Skitalec již v útlém svém dětství spatřoval kolem sebe odporné zjevy. Viděl, že otec jeho, člověk bez odporu rozumný, nadaný a zajímavý, zápasil po celý život o kus chleba; nikde nemohl nalézti zaměstnání, které by jej hmotně zabezpečovalo; neustále se srážel s bídným okolím; stále usiloval o cosi lepšího atd. Tuto »posvátnou nespokojenost«, tuto snahu po něčem lepším, přirozeném zdědil i syn. V jedné své básni Skitalec praví, že jest odtržen od rodných polí, zapomenut dalekým krajem; že se stal cizincem mezi krajany, zapřaženými ve jho, že se stal osamělým zavržencem.

Však ani těm, k nimž osudem jsem vržen zlým,
já nejsem blízek, nejsem jejich druh;
já proklel svatého je hněvu prokletím,
a zavrhl mne sytý jejich kruh.

Přímý a smělý protest proti sociálnímu řádu a »prokletí ve svatém hněvu« nelze vysvětlovati pouhým vlivem Gořkého. Vychází z dětských dojmů, ze srážek s drsnou skutečností při prvých krocích samostatného života. Zároveň se žhavým protestem vyzírá z prací Skitalcových přesvědčení, že už mnozí hledají východu z nesnesitelných poměrů.

Svůj protest vyjadřuje Skitalec také tím, že volí za své hrdiny řídi talentované. Tak na př. v povídce »Kompozitor« předvádí samouka bez odporu talentovaného, jenž za jiných okolností mohl ve společnosti vyniknouti a jí prospěti — ale takto je ztracen pro sebe i pro jiné; nepochopen nikým, ba ani sám sebou, ubíjí se pitím. K téže skupině ztracených umělců náležejí hrdinové povídek »Spěvka« (Kostelní zpěvák), »Ranňaja obědňa« (Ranní mše), »Oktava«. Osoby, líčené v první povídce, jsou také »vyvržení« ze společnosti. Povídka působí však ještě silněji tím, že její hrdinové jsou lidé zcela prostřední, jakých jest mnohem více, než nadaných a silných. V těchto lidech neuhaslo vědomí lidské důstojnosti, ale jest utlumeno. Pouze v opilství vyplývá toto vědomí na povrch; v srdci nítí se zlobná msta za poklesnutí v bídu, z něhož nelze ve skutečnosti nikoho obviniti, ale jímž jsou vinni všichni, celá společnost. V opilství vzkypí ze dna duše těchto lidí nashromážděná hořkost, kterou si vylévají na tom, kdo jim přijde v cestu; jejich utrpení je tak veliké, že nedovedou analysovati — »druzí« jsou vinni již tím, že méně trpí.

Povídka »Ranní mše« kromě motivů sociálních jest prohřáta i vřelou humánností. »Bývalý člověk«, s nímž se v ní setkáváme, náležel kdysi stavu duchovnímu, ale nyní se nadobro spíjí. Po nočním pití vstoupil Urbanov za časného jitra do špatně osvětlené cerkve, v níž zpíval ve sboru. Mše již se končila. Postoupiv nepozorovaně k choru počal se dvěma zpěváky zpívati »Otevř mi dvéře pokání...« Úsměšky, jimiž jej rozcuchaného a umazaného uvítali zpěváci, rázem zmizely, sotva počal zpívati. Mlčelivý zástup věřících v kostele sotva dýchal, vnímaje modlitbu umělcovu. »Urbanov zpíval a pomalu se vzpřimoval, dívaje se ke klenbě. Jakoby byl rázem odstrčil do pozadí ostatní zpěváky — a jen k sobě obracel všeobecnou pozornost... ‚Všecek... všecek... všecek poskvrněn,‘ vzlykal hlas Urbanovův. On sám čím

dál silněji tisknul ke své vpadlé hrudi červené, ozáblé ruce. »Poskvrněn,« hluboce a zoufale vzdychal bas. A ze zástupu lidu rovněž slyšeti vzdechy. Bylo jich tolik, že splynuly v jakýsi tajemný šelest, jako vzdálené hučení řeky... Zdálo se, že vítr letěl vrcholky temného lesa, a les tajemně šuměl; nebo kdesi v dáli vlna tiše přicházela ke břehu a umírala na něm. ‚A v lenosti... a v lenosti...,' jako ohnivým bičem šlehal Urbanov — a náhle ve výši zapěl s takovou silou, ohněm, slzami a mocným citem zoufání, že celý kostel, jak se zdálo, zatajil dech a poslouchal, a přísné podoby svatých dívaly se na pěvce méně přísně. ‚Celý život svůj... jsem vyžil...' Byla to hrůza hořkého poznání, že život jest prožit beznávratně a nenapravitelně, že nadání zahubeno ve tmě i blátě, z nichž nelze se pozvednouti...« Vzlykání pěvcovo, vycházející z hlubin duše, vyvolalo živý dojem v zástupě. A když basy připomněly »strašný den soudu« — klesla první polovina zástupu jako jeden člověk na kolena. Bylo to tajemné spojení mezi zástupem a pěvcem. Jeho duše zazářila krásou a talentem, ale jen proto, aby ukázala pěvci celou bezvýchodnost jeho položení, celou nemožnost východu z něho, když není kam jíti. Nepůjde ke svobodě a světlu — přesvědčuje se ještě více, že »není již kam jíti! Není jiné cesty!...«

(Dokončení.)

Dr. ZDENĚK V. TOBOLKA:

Čechové a Potocki.

(Dokončení.)

Od prohlášení války francouzsko-pruské snažila se vláda Potockého navázati zase jednání s vůdci českých politikův a historické šlechty. S těmito jednal nezávazně místodržitel kníže Dietrichstein-Mensdorff,*) u oněch vyzvídal náladu sv. pán Helfert,**) osobně s mnohými českými politiky známý hned z prvního sněmu říšského v r. 1848/9. Šli by Češi a historická šlechta za hrozivé situace zahraniční na říšskou radu, když by vláda byla ochotna za vstup ten do říšské rady se odvděčiti? Chtěli by tuto loyalitu prokázat? To byly otázky, jejichž zodpovězení přál si míti Potocki co nejdříve. Kníže Karel Schwarzenberg z historické šlechty a Palacký, nevěřící tehdy ani vládě ani panovníkovi, z kruhu českých politiků postavili se k otázkám odmítavě a rozhodli, že odpověď vládě vyzněla dle jejich postavení. Nebyli ochotni za poměrů, jaké byly, vůbec pouštěti se do nějakého většího vyjednávání. Dalo se to po činu Potockého z 21. května zcela očekávati. Potockému nezbývalo proto nežli odčiniti to, co vykonal 21. května a odhodlati se k dodatečnému rozpuštění sněmu království českého

*) Dopis knížete Dietrichsteina-Mensdorffa z Prahy dat. 25. července 1870 v »Politik« ze 4. prosince r. 1904.

**) Helfert: Meine persönlichen Berührungen mit Palacký. Palackého Památník 102—105.

s většinou německo-liberální. 29. července r. 1870 sněm království českého byl proto rozpuštěn. Vláda Potockého se netajila při tom nadějí, že Čechové v době zahraničného napjetí osvědčí se loyálními a obešlou říšskou radu. Dostalo se jí volebním provoláním českých politiků obou směrů z 19. srpna odpovědi: Dokud nebudou Čechům dány záruky federativní organisace říše a uskutečnění historickostátoprávních požadavků českých, dotud vláda na žádnou ochotu se strany české nemůže počítati. V duchu deklarace uváděli Češi vládě na pamět: »My pevně stojíme a státi budeme na právu svém historickém i přirozeném, aby ne jiní, alebrž jedině politický národ český sám rozhodoval o své budoucnosti, o ústavě koruny české, o způsobu spolku svého s ostatními zeměmi říše, a o tu chceme se poctivě smluviti i s legitimním následníkem králů našich.« Volby do sněmu království českého dopadly pro akce českých politiků a historickou šlechtu příznivě. Venkovské okresy volily deklarantsky, v městech objevily se ztráta (2) posic německých a vzrůst radikálně státoprávní politiky české, v obou skupinách velkostatkářských nabyla vítězství, jak se obecně čekalo, historická šlechta. Sněm království českého byl tím zbaven většiny německo-liberální a Češi s historickou šlechtou mohli na sněmu býti tehdy zase většinou. Ale půjdou Češi na sněm království českého? Co chtěla vláda od nově sestaveného sněmu království českého, bylo jasno z motivů jejích po rozpuštění zemského sněmu; chtěla dosáhnouti, aby většina sněmu království českého vykonala volby do říšské rady. Nebylo nyní důvodů, aby pro tu záležitost Čechové sněm obeslali. Bylo by to bývalo v odporu s obsahem deklarace a bylo by to bývalo v odporu s radikální náladou českého voličstva. Ale přes to vláda Potockého pokoušela se, aby získala Čechy pro vstup do sněmu království českého. Sv. pán Helfert jednal stále s českými lidovými politiky a po rozpuštění sněmu království českého nabyl přesvědčení, že by i Rieger i Palacký pracovali v klubu poslanců českých pro obeslání sněmu českého, kdyby se Čechům vyšlo hned při zahájení vstříc, a to vstříc od samého panovníka zvláštním královským poselstvím.*) Historická šlechta, když žurnalistika česká obou směrů**) i po rozpuštění sněmu království českého, jímž byla otevřena historické šlechtě zase brána na sněm český, jevila málo loyalního smýšlení a psala proti vstupu na sněm království českého a pro bezpodmínečné setrvání na deklaraci, zřekla se 5. srpna ve »Vaterlandu« tohoto bezohledného radikalismu českého a naznačila, že na sněm království českého se dostaví. Její odsudek české taktiky sesiloval stejný odsudek tyrolských konservativců, dříve spojenců českých. (N. Tyr. Stimmen 11. srpna.) Předáci historické šlechty, kteří viděli, že k svým akcím, aby měli většinu na sněmu, potřebují i přítomnosti a spojenectví lidových politiků českých, působili na český klub, aby sněm království českého byl obeslán.

Hned od 25. srpna český klub uvažoval o otázce obeslání sněmu, ale nebylo jednoty v klubu při zodpovídání otázky té. Do všech dů-

*) Helfert v Palackého Památníku str. 104.
**) Pokrok z 31. července a z 3. srpna 1870, Nár. listy z 23. srpna 1870.

sledků taktiku passivní opposice deklarací vytknutou hájil žurnalista a poslanec J. S. Skrejšovský; Mladočeši byli pro podmínečné obeslání, kdyby předem bylo na jisto postaveno, že v královském poselství k sněmu »slibuje se spravedlivá oprava řádu volebního a uznání státního práva koruny české« a kdyby historická šlechta dala veřejné záruky, že stojí při deklaraci;*) za obeslání sněmu se přimlouvali dr. Rieger a Fr. Palacký.**) Skrejšovský ukazoval, že klub český nemá míti ohledu na vítězství historické šlechty, že pro vstup do sněmu nemá se rozhodnouti, poněvadž sněm nemá býti sněmem vyrovnávacím, nýbrž jen sněmem, který by vykonal volby do říšské rady. A měl, co do názoru vlády na tehdejší úkol sněmu, úplnou pravdu, poněvadž vláda několik dní před zahájením sněmu působila v tom směru, ale bezvýsledně, prostřednictvím kardinála knížete Schwarzenberga, vždy oddaného prostředníka koruny, a prostřednictvím hr. Boh. Chotka na velkostatek, a prostřednictvím hr. B. Chotka i na Palackého a Riegra.***) Ti, kdo byli pro obeslání sněmu,†) stáli na tom, že úkol sněmu není ještě zcela jasný a vzhledem k slibu vlády, že bude sněm zahájen královským poselstvím, jest nutno, aby čeští poslanci v sněmu byli přítomni a na královské poselství odpověděli; většina klubu považovala už za úspěch politický, když by se podařilo na sněmu přispěním historické šlechty zásady deklarace učiniti sněmovním usnesením a přímo předložiti v adresse panovníkovi, a pro ten úspěch byla odhodlána na sněm jíti. Nechtěla se účastniti žádných prací zákonodárných, dokud nebyla by tato otázka pro ně příznivě vyřízena, a rozhodně odmítala vykonati volby na říšskou radu. Teprve těsně před zahájením sněmu dne 30. srpna rozhodl se český klub obeslati sněm království českého. Ačkoliv tehdy dr. Bělský přinesl právě po návratu svém z Vídně do klubu určitou zprávu,††) že v královském poselství žádných koncessí Čechům učiněno nebude, ačkoliv neuskutečnila se ani jedna z podmínek Mladočechy žádaných, usnesl se ve většině své český klub sezení zemského sněmu se účastniti, ale při žádných zákonodárných pracích nespolupůsobiti.†††) Skrejšovský hleděl se svého stanoviska zachrániti ještě, co se zachrániti dalo, a navrhoval, aby po vyslechnutí královského poselství podala se resoluce a ze sněmu se odešlo; ale nálada většiny poslanců českého klubu byla proti jeho návrhu. 30. srpna r. 1870, téhož dne, kdy svedena byla mezi Němci a Francouzi bitva u Sedanu, čeští poslanci vstoupili do jednoho — i Skrejšovský se podrobil rozhodnutí většiny — na sněm království českého, ačkoliv vláda nenastoupila vůči nim cesty, kterou žádali v deklaraci. Krokem tím na novo v lehkost uvedli opravdovost slov deklarace. Popírali pak,§)

*) Nár. listy z 30. srpna 1870.
**) Nár. listy z 10. září 1870.
***) Dopis Dietrichsteina-Mensdorffa z 26. srpna r. 1870 v Politik z 18. prosince 1904.
†) Názory jich officielně vyložily Nár. l. 1. září r. 1870.
††) Zasláno Skrejšovského v »Pokroku« z 18. září 1870.
†††) Riegrovo prohlášení v »Pokroku« dne 3. září 1870.
§) Nár. listy z 1. září 1870.

že by postavení historické šlechty bylo na jich rozhodnutí mělo vliv, ale těžko věřiti jest slovům těm. Kdyby historická šlechta nebyla při volbách zvítězila, není pochyby, že by Čechové byli setrvali neústupně na deklaraci. Byli by se zachovali jako deklaranti na Moravě, kteří, patrně na radu českého klubu,*) do sněmu moravského tehdy nešli. Nešli tam proto, poněvadž velkostatek na sněmu byl v rukou ústavověrných a historické šlechty na sněmu moravském nebylo.

Měla-li jakákoliv akce na sněmu skončiti úspěchem, bylo potřebí, aby ji Němci nerušili svým nářkem a obavou pro znásilňování s české strany. Češi hned v deklaraci zdůraznili, že restituce českého státního práva nemá znamenati znásilnění německé menšiny v Čechách; před svým vstoupením na sněm, když po nových volbách ve spojení s historickou šlechtou měli zajištěnu na sněmu většinu, snažili se prakticky Němce přesvědčiti o tom, že restitucí státního práva nemá býti princip rovnoprávnosti národní v zemích českých porušen, a byli ochotni německé menšině v Čechách dáti záruky tohoto svého přesvědčení. 26. srpna r. 1870 nabídli, byvše pobízeni ke kroku tomu historickou šlechtou, jíž rozpory národnostní stávaly se silnou překážkou při dosažení jejích cílů, německým politikům ruku k smíru a ruka ta bez váhání vůdci německé politiky v Čechách byla přijata. Zdá se, že nescházelo tehdy opravdové smírné nálady ani na straně české ani na straně německé. Oběma stranám bylo jasno, že poměr obou národností v Čechách musí býti přesně vymezen zemským zákonem, a Češi sami nezdráhali se navrhovati, aby zákon ten předcházel veškery státoprávní a ústavní akce**) a aby vyřizování národnostních věcí na sněmu přenechalo se národnostním kuriím.***) Ale celý náběh k této blahodárné akci neměl praktického výsledku. Nedostal se za kruh přípravných úrad za zasedání sněmovního, a po ukončení krátkého sezení sněmovního byla situace tak změněna, že pokračování v jednání o otázce národnostního smíru v Čechách nezdálo se býti vhodné a naléhavé ani české ani německé straně.

Jak prozradili v první den zasedání sněmu ústy svého náměstka nejvyššího maršálka dra V. ryt. Bělského, očekávali Češi, že úkolem zahájeného sněmu bude vyřízení otázky státoprávní a smír obou národností, myslili, že nit bude navázána tam, kde za Belcrediho byla Beustem přestřižena, ale královské poselství, které bylo přečteno zástupcem vlády, mohlo je vyvésti z tohoto omylu. Koruna sice nevzpírala se někdy zrevidovati poměr království českého k veškeré říši a jevila ochotu »v srovnalosti s potřebami mocnářství a na základě konstitučního veškerého práva a rovné slušnosti ke všem částem« vyhověti, ale pro dobu tehdejší, zaujatou úplně otázkou politiky zahraniční, považovala za jedině naléhavé: bezodkladné vykonání voleb do říšské rady. Názor koruny byl v naprostém odporu s názory historické šlechty a lidových politiků českých, kteří na sněmu stáli vedle sebe sice jako

*) Nár. l. 28. srpna 1870 sdělovaly, že hr. E. Belcredi, Dr. Pražák a Šrom byli přítomni sezení klubu českých poslanců.
**) Pokrok z 21. května 1870.
***) Nár. listy z 28. srpna 1870.

spojenci, ale kteří nedohodli se o společném a jednom právním ohrazení při vstupu do sněmu. Kdežto historická šlechta, zapomenuvši, že se byla v květnu r. 1870 ústně přidala k deklaraci, prohlásila své nové trvání na svém osvědčení z doby Schmerlingovy, dat. 5. dubna r. 1861 — čeští lidoví politikové přihlásili se znovu svým osvědčením k zásadám deklarace, vysvětlujíce, že přišli jen vyslyšet poslání královské, poněvadž nechtěli odmítat ochotu koruny k Čechům, a dávali tak na jevo, což později otevřeně přiznali, že nebudou jednati o žádných záležitostech administrativních a legislativních, dokud nebude dána odpověď koruně na její poselství. Čeští politikové s konservativní šlechtou shodli se, že musí býti odpovědéno na královské poselství adressou a pamětním spisem, který by byl integrující částí adressy, a podali dne 12. září r. 1870 sněmovně své elaboráty. Adressa i pamětní spis bylo dílo kompromissu mezi lidovými politiky českými obou směrův a historickou šlechtou. Adressa pocházela z péra hr. Clam-Martinice,*) tehdy již povolnějšího vůči liberálním, buržoasně demokratickým a nacionálním snahám českým nežli byl tvůrce dřívějších podobných aktů hr. Lev Thun, pamětní spis byl z péra Riegrova.**) Spočívaly jako podobné projevy za Belcrediho na theorii historického státního práva, o skutečných akutních politických potřebách českého lidu nemluvily. Adressa i pamětní spis zmiňovaly se jen mimochodem o koruně české, o této historicko-politické individualitě, zachování jejíž celistvosti nemohli Čechové zapomínat z důvodů nacionálních, a, patrně vlivem nacionálně indiferentní šlechty, dotýkaly se vlastně jen království českého a mlčely o nacionálním stanovisku českém. V tomto směru adressa i pamětní spis byly krokem nazpět vzhledem k deklaraci. V adresse přes to, že koruna ukazovala v poselství svém na hrozící poměry zahraniční, které od vydání královského poselství se ještě zhoršily porážkou a kapitulací Francouzů u Sedanu (2. září), neprojevili ani historická šlechta ani lidoví politikové čeští nejmenší ochotu dáti se tou cestou, kterou koruna, naplněná i dle uznání historické šlechty i českých politiků nejlepší vůlí, naznačovala, a nejevili nejmenší chuti vykonati volby do říšské rady. Stáli na těch názorech, které v pamětním spise, jednajícím o poměru království Českého k celé říši, podepřeli důkladněji a obšírněji nežli kdy před tím, užívajíce zde nových bádání Kalouskovy klassické apologie historického státního práva »Einige Grundlagen des böhmischen Staatsrechtes«, důvody historickoprávními, od r. 1526 až do své doby, že tehdejší sněm království českého není plně oprávněné zastoupení království českého a že tudíž jménem království českého »do trvalých a závazných jednání« nemohou se pustiti, hájili nepřetrženou kontinuitu českého státního práva a nechtěli v ničem zadati státoprávní osobnosti království českého, zvláště jeho právu, jehož se nikdy nevzdalo, rozhodovati o sobě samu ve všech věcech státního práva, ale byli zase ochotni prokázati, že i jim záleží na trvání a bezpečnosti mocnářství. Proti určitě zaujatému stanovisku v deklaraci, kde po-

*) Pokrok z 1. července r. 1871.
**) Toužimský: České státní právo za vlády Beustovy, Osvěta 1887. II. 932.

měr politického národa českého k říši chtěli stanoviti jedině úmluvou mezi králem a národem, učinili čeští lidoví politikové nyní, patrně vlivem konservativní šlechty, ústupky a byli až na Dra Braunera a Skrejšovského, kteří dále trvali na plném obsahu deklarace, ochotni »pro tentokráte a bez veliké újmy na svobodném právu tohoto království, aby rozhodovalo o sobě samo,« »vypraviti ze svého středu poslance, kteří by zastupovali království české co království v delegacích jakožto v celistvém zastupitelstvu všech království a zemí říše«, a byli ochotni »vypraviti ze svého středu deputaci, kteráž nepředstihujíc závěrečného usnesení — za příčinou nutných srozumění vešla by v jednání s nynějšími zákonodárnými zastupitelstvy ostatních království a zemí, každá strana úplně ohradíc své stanovisko právní a navzájem uznávajíc platnost ohrazení při straně druhé«, Historická šlechta tehdy veřejně poprvé účastí svojí přijala názor českých politiků od doby Belcrediho hlásaný a kabinetní list z 8. dubna r. 1848 považovala za poslední útvar historického práva českého.

To, co výše pověděno, byl největší ústupek, který tehdy Čechové chtěli od deklarace učiniti. »V adresse,« napsaly dne 20. září r. 1870 »Nár. listy«, které tehdy tlumočily názory officielní politiky české, »položena jest již nejvyšší míra toho, co vedle státního práva koruny české pro monarchii rakouskou můžeme učiniti, bude-li to uznáno za málo, za nedostatečné, my nemůžeme jinak, jakož nám dále pomáhej bůh!«

14. září, právě den před zahájením šestého zasedání říšské rady, byly v sněmu království českého velikou většinou schváleny adressa i pamětní spis českých lidových politiků a konservativní šlechty a zvolena byla osmnáctičlenná deputace z konservativní šlechty i českých politiků obou směrů, aby akty ty odevzdala koruně. Přijela do Vídně právě po trůnní řeči, v níž za nejpřednější úkol říšské rady byly naznačeny volby delegací a v níž litováno bylo neúčasti poslanců z království českého. Všechny sněmy, vyjma český, obeslaly tehdy říšskou radu, na níž federalisté i centralisté byli v síle stejné a v níž federalisté byli by měli slušnou většinu, kdyby tehdejší český sněm byl zvolil delegáty do říšské rady. Byli na říšské radě i Poláci, kteří, těžíce z neoblomnosti české vůči říšské radě, dali si zaplatit dráženji nežli by se bylo stalo, kdyby Čechové byli se naklonili obeslati říšskou radu, svůj návrat na říšskou radu. Trvali sice na dále na své resoluci z r. 1868, ale při tom hned 30. dubna r. 1870 dosáhli, že stala se na universitě krakovské polština vyučovacím jazykem všech předmětů vyjma německou literaturu, a před zahájením zasedání říšské rady dostali v Haliči samosprávu v záležitostech školských tím, že jim byla dána sankce dosavadních usnesení jejich v tomto směru a že jim byla zajištěna určitá kvota z přímých daní na některé zemské školní a správní potřeby. Dalo se vzhledem k těmto poměrům i vzhledem k tomu, že na sněmu království českého před hlasováním o adresse a pamětním spisu zástupce vlády tehdejší sněm království českého prohlásil za legální a za plně oprávněné zastupitelstvo království českého a vybízel k bezodkladnému vykonání voleb do říšské rady, očekávati,

jakého přijetí dostane se deputaci panovníkem. To, co žádal vladař v královském poselství k sněmu českému a nač doléhal po ukončení adressní debatty zástupce vlády, na tom stál vůči deputaci dne 18. září císař i nadále: žádal, aby i historická šlechta i čeští politikové vstoupili do říšské rady. Byl ochoten za krok ten, jak ostatně sdělil v trůnní řeči, zjednati jim vliv na důležité práce říšské rady, a netajil se svým osobním míněním, že měli by využiti té okolnosti, aby směr federalistický na říšské radě svým vstupem přeměnili ve většinu. Historická šlechta odmítla jakékoliv další jednání, z českých politiků lidových Dr. Klaudy byl by býval ochoten vyhověti přání koruny, ale nezvítězil s názorem svým nad rozhodným odpůrcem vstoupení do říšské rady Fr. Palackým.*) Čeští lidoví politikové zachovali se jako konservativní šlechta, přerušili další jednání, jakoby nebyli k němu oprávněni. Vláda přes toto jednání politiků z Čech nepovažovala nit s politiky z Čech za přetrženou. V královském reskriptu z 26. září r. 1870 znovu koruna vybídla sněm český k bezodkladnému obeslání říšské rady, a aby tím spíše cíle svého dosáhla, nezdráhala se vyjíti státoprávní opposici vstříc a učiniti jí naděje na odměnu. »My jsme se také,« slibovalo se v reskriptu, »na tom ustanovili, království (českému) znova nedílnost a neodcizitelnost země nezrušitelně písemně stvrditi a tak jako u Našich osvícených předků má korunování korunou českou vnitřnímu spojení s národem českým lesknoucí význam dáti.« Vedle toho přiznávaly se v reskriptu i nedostatky volebního řádu z 26. února r. 1861, slibovala se jejich náprava a byla projevena ochota i »jiným podstatným požadavkům Našeho království Českého zadost učiniti«, ale nebyla u koruny a vlády náklonnost provésti sliby ty jinak nežli »na základu platné ústavy«, již konservativní šlechta i Čechové uznávali za nezákonnou a pro sebe nezávaznou. Bez dojmu sliby královského reskriptu na Čechy, třeba že v něm nebyla učiněna ani jediná zmínka o koruně české, nezůstaly, ale vybídnutí k obeslání rady říšské vyvolalo v nich naprostou nespokojenost. Jak se zachová většina českého sněmu vůči reskriptu královskému? Neměli by se přece učiniti za tehdejší vážné chvíle, kdy by bylo i v prospěchu Čechů, aby projevili na místě příslušném, s něhož mluviti se mohlo volně k celé světové veřejnosti, své mínění o politice zahraniční, ústupky? Vysoce vzdělaný politik směru konservativního a střízlivý praktik Dr. K. Mattuš v klubu zastával stanovisko, aby při odpovědi koruně novou adressou vyslovila se vůle sněmu obeslati delegace, jejichž volba v trůnní řeči byla označena za první úkol říšské rady, skrze říšskou radu, avšak jen tenkráte, když by prvé bylo uznáno české státní právo,**) ale jeho stanovisko nenalezlo v klubu ohlasu. Ochotou koruny a vlády k své akci byli federalističtí politikové v Čechách utvrzeni ve své neústupnosti vůči říšské radě a byli posíleni v přeceňování své skutečné síly. Viděli sice správně, že zahraniční situace nutila korunu k tomu, aby hleděla si smíření se všemi národy, ale soudili nesprávně, myslili-li, že smír ten musí koruna

*) Helfert v Památníku Palackého 105—106.
**) List Mattušův ve veřejné hovorně Nár. listů z 3. listopadu r. 1870

provésti za tu cenu, jíž oni žádali. Byli hluši k slovům koruny, a považujíce jen za výhrůžku a taktický tah vlády okolnost, o kteréž tehdy věděli, že vládní kruhy v Praze vykonaly již přípravy pro případné provedení přímých voleb do říšské rady v království českém, bez nejmenšího ústupku koruně v nové adresse, kterou dne 5. října za nepřítomnosti německé menšiny přijali, trvali na celém znění první adressy a její integrující části, spisu pamětním. Nechtěli od deklarace ustoupiti více nežli jak ustoupili v první adresse, a stejně odmítavě chovali se i nyní ke vstupu do rady říšské. Nechtěli však adressou svou pásmo jednání s korunou přerušit, a proto žádali korunu, aby podala sněmu své návrhy akce vyrovnávací. Ale připomínali hned, že jen aktem korunovačním bez předchozí docílené úmluvy mezi korunou a národem nechtějí se spokojiti, poněvadž korunovace znamenala by jim více nežli pouhou formu: »posvátné znamení státoprávní samostatnosti a suverenity státu českého« na hlavě vladařově. Odpovědi na tuto adressu dostalo se sněmu ihned. Sněm byl odročen a patentem z 5. října přikročeno k vyplnění toho, co již po celý měsíc ve smyslu zákona z 29. července 1868 o volbách z nouze u místodržitelství království českého bylo pro každý případ připraveno:*) k vypsání přímých voleb v Čechách do říšské rady. Pásmo vyjednávání se státoprávní opposicí v Čechách bylo vládou Potockého přerušeno.

Historickou šlechtu i české politiky obou směrů tento krok koruny a vlády překvapil a rozčilil. Ačkoliv věděli dříve o tom, čím vláda jim hrozila, nevěřili v provedení této »nejdůtklivější části politického otčenáše všech ústavověrných«;**) a nemohli proto klidně smířiti se se skutečností, v níž viděli »sahání na samostatnost království«. Byli postaveni před rozhodnutí, mají-li nyní vykonat volby do říšské rady přímo, když odepírali dříve do říšské rady vykonati volby prostřednictvím sněmů. Kdyby se nesúčastnili voleb, odmítli volby vykonat, nebylo vyloučeno nebezpečenství, že za poslance do říšské rady budou zvoleni ústavověrní centralisté, nezbývalo jim tedy nežli volit, a to tak, že by pokud možno všude byli zvoleni přívrženci státoprávní politiky a tehdejší taktiky české, kteří by do říšské rady po svém zvolení nevstoupili. Bez státoprávního ohražení proti přímým volbám volili Češi na venkově i v městech, se státoprávním ohražením předstoupila k volebnímu osudí konservativní šlechta. Oni zvítězili na celé čáře, tato dobyla v kurii velkostatkářské z 15 mandátů osm. Poslanci oněch i této odmítli vstoupiti do říšské rady, a to tím spíše, poněvadž dobře věděli vůdcové obou stran, že koruna myšlenky na vyrovnání s Čechy a konservativní šlechtou se nevzdala. Umožnili však tím centralistům a ústavověrným, aby se stali na říšské radě většinou, které až do příchodu ústavověrných z království českého neměli a zatlačili federalisty a autonomisty, kteří byli by měli nepochybnou většinu i po příchodu ústavověrných z Čech, kdyby je byli posílili z Čech zvolení poslanci federalističtí, v postavení menšiny. Připravili tím Potockému, jehož

*) Pokrok z 3. září r. 1870.
**) Nár. listy z 11. října r. 1870.

šlechetnost nikdy nepopírali, třeba že s jeho akcí vyrovnávací nebyli spokojeni, i málo slavný odchod z vedení rakouské politiky. Pro akce vyrovnávací zvláště s konservativní šlechtou v Čechách a lidovými politiky českými byla kabinetu Potockého vyslovena dne 17. listopadu r. 1870 při adressní debattě v panské sněmovně nelibost většiny a 19. listopadu r. 1870 totéž stalo se kabinetu Potockého adressou sněmovny poslanecké. Potockému nezbylo, nežli dne 23. listopadu r. 1870 podati formální žádost za propuštění, které slíbil panovník, počítající již před tím s odstoupením Potockého, za krátký čas vyhověti, třeba že nebylo jeho úmyslem dáti se na cesty federalismu a autonomii nepříznivé.

Prof. KAREL KADLEC:

Fran Vrbanić.

K jeho šedesátým narozeninám.

(Dokončení.)

Mnohé tyto a jiné nevlídnosti se strany vlády nejen že Vrbaniće neodvrátily od nejsvědomitějšího konání professorských povinností, nýbrž naopak byly příčinou, že vedle všech svých jiných povinností byl vždycky mezi svými kollegy jeden z nejsvědomitějších už proto, že věděl, že jeho političtí odpůrci nemohou se dočkati, aby ho svrhli s jeho místa a postavili tam jednoho ze svých přívrženců. Na tom místě prof. Vrbanić vytrval až podnes a byl by je vyplnil daleko lépe, kdyby přinucen byv veřejnými poměry a domluvami svých přátel nebyl se příliš záhy pustil na politické pole, jež od něho vyžadovalo mnoho práce a času, mnoho sebezapření a hořkosti. Již r. 1877, tedy sotva po čtvrtém roce, co vstoupil poprvé na katedru, byl zvolen za poslance do chorvatského sněmu, a to jako odpůrce vládní strany. Toto jeho opposiční stanovisko mělo svůj původ v tom, že viděl, jak se státoprávní vyrovnání uzavřené r. 1868 mezi královstvím Uherským a královstvím Chorvatským nejen nedodržuje, nýbrž den ode dne čím dál tím více ruší, a jak se království Chorvatské, které by podle vyrovnání mělo býti s Uherskem rovnoprávné, čím dále tím více snižuje na uherskou županiji. Kromě toho veden byl k svému politickému přesvědčení, když viděl, jak myšlenka maďarské státní jednoty usiluje rozšířiti se i na Chorvatsko, a jak ve smyslu této jednoty snaží se Maďaři provésti především maďarisaci u společných úřadů a s ní dosazování Maďarů do veřejných úřadů, a jak Chorvatsko hospodářsky zanedbávají a poškozují. Proto od prvého počátku až dodnes veškera veřejná politická činnost Vrbanićova směřovala především k řádnému plnění vyrovnání a pak ke změně oněch článků vyrovnání, jež buď dostatečně nevyjadřují nebo nezaručují zvláštní státoprávní postavení Chorvatska jako sdruženého království. Nepokládal za prakticky vhodno a radno stavěti se na stanovisko negace zákona o vyrovnání; neboť byl přesvědčen, že Chorvatsko zůstavené samo sobě jest příliš slabé k tomu, aby zvrátilo dua-

lism a zbavilo se maďarského objetí. Proto byl stále toho názoru, že by opposice měla uznati onen státoprávní pakt a na jeho základě hájiti v prvé řadě zaručená práva země. Od r. 1877 stále hájil ve sněmu s tohoto hlediska práv své vlasti a byl po celou tu dobu, vyjímajíc dvě sněmovní období, poslancem až podnes. Že poslední finanční vyrovnání uherskochorvatské z 29. čce r. 1906 dopadlo pro Chorvatsko mnohem lépe než vyrovnání starší, o to má nemalou zásluhu prof. Vrbanić, který byl členem chorv. královinské deputace, zřízené k jednání s podobnou deputací uherskou o obnovu, resp. změnu vyrovnání dřívějšího. Již r. 1897, když docházela doba, na níž bylo uzavřeno vyrovnání předposlední, vystoupil v »Obzoru« se zdrcující kritikou dosavadních finančních vyrovnání uherskochorvatských a vydal pak své články i separátně pod názvem Osvrt na financijalnu nagodu izmedju Hrvatske i Ugarske (v Záhřebě, 1897). Ve zvláštním separátním nuntiu ze 26. března 1902 přimlouval se za to, aby finanční poměr Chorvatska k Uhrám upraven byl na jiném základě než dosud. Chorvatsku mělo prý by se zůstaviti, aby se v zákonodárství i správě samo staralo o věci finanční, a aby ze svého vlastního a samostatného hospodářství ke společným věcem přispívalo kvotou, kterou by ujednaly královinské deputace a předložily svým sněmům k přijetí podle skutečné hospodářské zdatnosti Chorvatska*)

Po těchto dlouhých bojích dočkal se dnes prof. Vrbanić, že zvítězilo ono stanovisko, na němž stál od r. 1877. Neboť rjeckou resolucí všechny opposiční strany v Chorvatsku, vyjímajíc Frankovu čili t. zv. Starčevićovu stranu práva, přijaly ono stanovisko. V tom leží hlavní význam rjecké resoluce, a jen té změně a stanovisku dosavadních opposičních stran sluší děkovati, že jest v Chorvatsku smetena maďaronská strana.

Za celé své politické činnosti prof. Vrbanić bojoval vždy v prvých řadách za práva své vlasti, hájil svornosti mezi Chorvaty a Srby a snažil se o pokrok Chorvatů ve spojení s ostatními slovanskými bratry v mocnářství. V politickém boji nikdy se nepouštěl do nedůstojné agitace, vždy maje na zřeteli své professorské povolání. A proto snad byl trnem v oku vládnoucím kruhům. Za bána Mažuranića, který byl pravým chorvatským vlastencem, nepociťoval žádných překážek, ale již za bána hr Ladislava Pejačevića počala nenávist proti němu. R. 1881 veden byl v měsíci červnu v chorvatském sněmu zvláštní boj za právo chorvatského jazyka, jemuž hrozilo nebezpečí založením t. zv. Davidovy školy. Vrbanićovu úsilí hlavně se podařilo, že v tu dobu za příčinou vnucování maďarského jazyka (po secessi) seslábla t. zv. národní strana a byla založena »neodvislá národní strana«, k níž náleželi nejrozhodnější chorvatští vlastenci, jako Strossmayer, Rački, Mrazović, Šulek a j., a jejímž orgánem byl »Pozor« a později »Obzor«. Tehdy v měsíci červnu 1881 jednalo se v chorvatském sněmu i o t. zv. rjecké otázce.

*) Více o názorech Vrbanićových v této věci viz v mé práci Uherská a chorvatská ústava v hlavních črtách, v části IV. Uherskochorv. vyrovnání (ve sborníku Česká Politika, red. Zd. Tobolkou, II. sv., r. 1906).

Prof. Vrbanić dokazoval, že jest § 66. uh.-chorv. vyrovnání falsifikát. Neboť neodpovídá ujednání regnikolárních deputací, a prvotní text originálu podepsaného králem přelepen jest kusem papíru, na němž jest napsán zcela jiný text než onen, který byl smluven.*) Ve sněmovních konferencích dokazoval dále proti bánu Pejačevićovi, že chorvatské sekce ve společných ministerstvech v Pešti neodpovídají vyrovnání, poněvadž by to měly býti odborné sekce a nikoli překládárny. Bán hr. Ladislav Pejačević opětovně mu za tou příčinou vytýkal, že takové tvrzení prozrazuje jen neznalost zákona. Byl k vůli tomu v měsíci srpnu suspendován a zavedeno proti němu disciplinární vyšetřování. Po skončeném řízení byl sice rehabilitován, ale tím nebyla věc odbyta, nýbrž žádalo se na něm, aby odvolal svůj projev učiněný ve sněmu, že jest § 66. vyrovnání falsifikát. Když to nechtěl učiniti veřejně, navrhováno mu, aby dal o tom prohlášení písemné, jež by se prostě uložilo do vládního archivu. Když ani to nechtěl a nemohl učiniti, předložen byl prostřednictvím chorvatského ministra koruně návrh, aby byl Vrbanić jako professor propuštěn, a to pro nezpůsobilost ve vykonávání svého professorského povolání, a zvláště pro neznalost státních zákonů. Přítel, který mu ukázal onen bánův návrh, radil mu, aby složil sněmovní mandát, on že vymůže, aby se ten návrh telegraficky odvolal. Vida, že za takových okolností nemůže býti zároveň poslancem a professorem a maje za to, že jako professor bude moci působiti ve prospěch literatury i národa — tehdy připravoval kommentář nového směnečného zákona —, prof. Vrbanić učinil, co mu přítel navrhoval, a složil poslanecký mandát. Hned na to byl telegraficky odvolán návrh na jeho propuštění a zůstal tedy professorem až dodnes. Byl sice opětovně volen do sněmu, ale vždy se značnými překážkami se strany vlády. R. 1897 dokonce byl policejně vypuzen ze svého volebního okresu, a z voličů jeho bylo jich v době vypsaných voleb zavřeno tolik, kolik se myslilo, že postačí, aby nebyl Vrbanić zvolen. Ale všechno to nebylo nic platno. Vrbanić byl zvolen, a když jeho volba ve sněmu při verifikaci byla zrušena, a za tři měsíce znova vypsána, zvolen byl po druhé, ale po celou sněmovní periodu nebyl verifikován. Všechno to nevadilo mu v další práci. Neohroženě stál na obranu národních práv. Ve sněmu zabýval se zvláště finančními otázkami země a byl r. 1902 zvolen i do regnikolární deputace k obnově finančního vyrovnání mezi Uherskem a Chorvatskem. Tam činil zvláštní, někdy i velmi obsáhlé návrhy, jež jsou vesměs tištěny ve sněmovních zprávách. Zmínka o této jeho činnosti učiněna již shora.

Jest přirozeno, že prof. Vrbanić následkem svého politického působení mnoho psal i do politických denníků. Zvláště od r. 1881, kdy byla založena »neodvislá národní strana«, byl hlavním spolupracovníkem »Pozoru« a »Obzoru«. Po více než deset let psal každý měsíc několik článků, zvláště státoprávního a hospodářského obsahu. Celkem napsal jich několik set.

*) Viz cit. mou práci, kde při § 66. uh.-chorv. vyrovnání mluvím o zmíněné pověstné »krpici« (proužku papíru).

I dnes pracuje na politickém poli, zasazuje se především o svůj ideál, aby Chorvatsku zachováno bylo neporušené právo na chorvatský jazyk a na dosazování chorvatských příslušníků do veřejných společných úřadů. To jest po jeho mínění prvá podmínka, aby se zmařila snaha o maďarskou státní myšlenku. Ode dávna choval přesvědčení, že za příčinou této snahy dojíti musí k vážnému rozporu mezi Maďary a Chorvaty. Události poslední doby dávají mu bohužel za pravdu. Předvídaný jím konflikt maďarsko-chorvatský se už dostavil. Chorvatsko nemá sice posice tak silné, jak by si bylo přáti, ale doufejme, že spravedlivá věc jeho přece zvítězí.

Četné jsou literární práce Vrbanićovy. V »Mjesečniku pravničkoga družtva« vyšly tyto jeho rozpravy: 1. Temeljna načela za organizaciju hrvatske službene statistike (r. 1875); 2. O pojmu trgovca i trgovačkoga posla po novom trgovačkom zakonu (1875); 3. Moželi se po čl. 82. mjenb. zak. prihvatnik proti naledjniku uspješno poslužiti prigovorom, da je mjenica sama prividno naledjena (1875); 4. Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu (1877); 5. Novi mjenbeni zakon (1877); 6. Mogu li se osobe, koje neznadu pisati, mjenbeno pravno obvezati (1878); 7. O državnom proračunu (1879; též o sobě); 8. Jesu li sitničari podpuni trgovci? (1880); 9. Pojam i bivstvo akcije i akcijonalne udruge (1881); 10. Exceptio falsi (1882); 11. Osnova mjenbenoga reda za Rusiju (1882); 12. Nauka o meničnom pravu. Izradio Andrija Gjorgević (1882); 13. Tumač mjenbenomu zakonu. Napisao Dr. V. Winter (1882); 14. Popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880 (1884); 15. Ocjena izvješća Zagreb. trgov. obrtne komore (1893); 16. Dokazuju li trgov. knjige, da je roba predana naručena ili primljena? (1896); 17. Prilike u kaznionama u Hrvatskoj i Slavoniji od g. 1885—1894 (1896); 18. Statistika kraljevine Srbije (1894); 19. Firma udruge akcijonarne (1893); 20. Nova vrst trgovačkoga družtva (1893); 21. Osnova novoga trgov. zakona za Njemačku (1897).

Dosti velká jest dále řada rozprav Vrbanićových vyšlých v »Radu« a »Ljetopisu« Jihoslov. Akademie. Jsou to: 1. Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji (Rad, kn. 82. a 84.; též o sobě); 2. Stanbene prilike u naših gradovih (t., kn. 86. z r. 1887; též o sobě); 3. Rad hrvatskoga zakonarstva na polju uprave (kn. 94, 101 a 114; též o sobě); 4. Demografski izvidi u Hrvatskoj (kn. 103.; též separ.); 5. Demografske prilike u južnih Slavena (kn. 129.; i zvláště); 6. Jedno stoljeće u razvoju broja žiteljstva Hrvatske i Slavonije (kn. 140.; též o sobě); 7. Prilozi gospodarskomu razvoju u području negdanje hrv. slav. krajine u 19. vijeku (kn. 144.; i separ.); 8. Život i djela Blaža Lorkovića (Ljetopis sv. VII. za r. 1892, též o sobě); 9. Osmi medjunarodni kongres za higienu i demografiju g. 1894 (Ljet., sv. IX. za rok 1894; i separ.).

Jako zvláštní knihy vyšly: 1. Statistika kaznenoga pravosudja za g. 1863—1876 (publik. č. 4. chorv. statist. úřadu); 2. Miena u posjedu i teretih nekretnina za god. 1865—1879 (publ. č. 6. chorv. stat. úř.); 3. Rudarska produkcija za g. 1874—1881 (publ. č. 11. chorv. stat. úř.); 4. Udrugarstvo po ustanovah trgovačkoga zakona. I. Razdjel

o družtvih (Záhřeb, 1877); 5. Mjenbeni zakon. Tumač zakon. čl. XXVII: 1876 (t. 1885); 6. Trgovački zakon. Tumač zak. članku XXXVII: 1875 (t., 1892); 7. Osvrt na financijalnu nagodu izmedju Ugarske i Hrvatske (t., 1897).

K instalaci rektorské sepsal a vydal tyto řeči: 1. O važnosti statistike za upravu (řeč přednesená 19. října 1886); 2. O razvoju broja žiteljstva po narodnostima u Hrvatskoj i Slavoniji (řeč z 19. října 1901).

Na sta článků napsal prof. Vrbanić do polit. listů, a to do »Národních Novin« (do r. 1880), pak do »Pozoru« a »Obzoru« (od r. 1880). Uvádíme z nich zvláště: O trgovačkih zastupnicih (Nar. Nov. z r. 1877, č. 15.—33.). Veřejná přednáška jeho konaná počátkem r. 1881: Popis žiteljstva u gradu Zagrebu byla uveřejněna ve všech záhřebských listech.

A. ČERNÝ:

K poznání Ruska.

(Dokončení.)

Za deset let se ovšem počet obyvatelstva zase změnil, tak že, počítáme-li průměrný roční přírůstek 1·5%,*) bylo by r. 1906 v celém Rusku *146,600.000 ob.* čili o 18 mil. více, než r. 1897.**)

Poměr národností zůstává ovšem asi týž, jako před 10 lety, tak že pořád je tam asi $^1/_3$ Nerusů, čili poměrně ke vzrostlému číslu všeho obyvatelstva asi 48,800.000. Již samo toto číslo jasně praví, že politika národní nenávisti byla by pro Rusko záhubnou — padesát milionů nespokojenců není ani v tak ohromné říši maličkost.

Asi podobný, jako poměr Rusů k Nerusům, jest i poměr vyznání pravoslavného k jiným náboženským vyznáním. Pravoslavných (se starověrci a sektáři)***) jest 89,268.000, nepravoslavných 38,971.000 (z nich jest 19,151.000 křesťanů různých vyznání a 19,820.000 vyznavačů jiných náboženství). Z křesťanských vyznání nepravoslavných nejsilněji jsou v Rusku zastoupeni katolíci (v král.

---

*) Ve skutečnosti byl r. 1897 roční přírůstek v evropském Rusku 1·81%: na 100 obyvatelů bylo porodů 4·95%, úmrtí 3·14%. Podle toho bylo by r. 1906 v celém Rusku 150,100.000 ob. Poněvadž však číslo ročního přírůstku kolísá, třeba z opatrnosti počítati s číslem nižším: 1·5%.

**) Zajímavo jest, že ve mnohých částech Ruska převládá počet mužů nad počtem žen. V celém Rusku ovšem jest mužů 63,700.000 a žen 64,500.000, tedy na tisíc mužů 1011 žen -- ale je to jen poměr průměrný, kdežto v jednotlivých částech Ruska jest poměr obrácený. V středních guberniích převládá počet žen (v Jaroslavské na př. jest na 461 tisíc mužů 610 tisíc žen), ale v jižním Rusku, na Kavkaze, v Zákavkazí, v kraji Zakaspickém a v celé Sibiři jest počet žen menší, než počet mužů. Tak v Zakaspickém kraji na 1000 mužů připadají jen 834 ženy, v Zákavkazí na 1000 mužů připadá jen 851 žen, v Jihoruském kraji napočteno 5,541.000 mužů a 5,254.000 žen, na Kavkaze 2,221.000 mužů a 2,133.000 žen atd. — Dětí do 10 let jest v celém Rusku 35 mil. čili 27·3%, tedy procento velmi vysoké; jen Srbsko a Bulharsko mají ještě vyšší procento (32·8% a 30·1%).

***) Opět nedostatek knihy, že neudává zvlášť počet starověrců a sektářů; starověrců jest přes 2 mil., všech přívrženců rozkolu kolem 13 mil.

Polském, na Litvě a Bělorusi asi 12 mil.) a lutheráni (hlavně ve Finsku a Livonsku).

První, co nás nyní zajímá, je stav osvěty v Rusku. Hledíme-li k obecnému vzdělání, pokud se jeví znalostí čtení a písma čili »grámotností«, nacházíme ve výsledcích statistických čísla hrozná. V celém Rusku mělo r. 1897 nižší vzdělání (totiž vzdělání obecných škol, tedy hlavně znalost čtení a písma) 25,862.000 osob, vzdělání středoškolské a vyšší 1,441.700 osob — tedy beze všeho vzdělání bylo r. 1897 v Rusku 100,936.300 osob. Je to hrozné číslo — přes *100 milionů analfabetů* čili skoro 80% všeho obyvatelstva říše! Bylo by snad možno se domnívati, že příčinou tak děsného čísla analfabetů jsou »nekulturní« kraje asijského Ruska — ale není tomu tak. V evropském Rusku a jednotlivých jeho krajích není procento negrámotných o mnoho menší. Tak v petrohradském kraji (gub. novgorodské, petrohradské a pskovské) ze 4,600.700 obyvatelů jest 2,958.500 analfabetů, tedy skoro 3 mil. čili 64·3%! A to jest kraj s hlavním a sídelním městem! Vezměme jiný kraj, na př. Litvu a Bělorus (gub. grodenskou, kovenskou, vilenskou, vitěbskou, mohylevskou a minskou): zde z 10,062.600 obyvatelů nemá žádného vzdělání 7,449.000, t. j. skoro 75%! A to je také průměrné procento analfabetů v evropském Rusku vůbec.

Z takových čísel jde hrůza — a nic v Rusku nechápeme tak, jako úsilí osvícených lidí o zmenšení těchto strašných čísel »tmy«. Chápeme usilování zemstev o rozmnožení obecného školství, chápeme nyní na př. činnost »Osvětové ligy« — ale nechápeme stanovisko, jaké k této palčivé, ba životní otázce Ruska zaujímá slavný Mendělějev. Jest ovšem pro zvýšení povšechné úrovně vzdělání, ale mluví o tom tak, jako ruská vláda, která sice slovy uznává potřebu vzdělání, ale dokazuje, že na ně není peněz, že by překotnost v tom směru byla Rusku na záhubu — a při tom překáží ze všech sil každému, kdo by chtěl sám přispěti ke zmenšení procenta negrámotných, ať jsou to již zemstva, spolky či jednotlivci. Hle, jak o všeobecném vzdělání píše Mendělějev (str. 51.—52.): Osob s nižším školním vzděláním jest v Rusku »již« (!) kolem 26 mil., t. j. kolem 20%. »Ovšem bylo by lépe, kdyby vzdělání, byť jen prvopočáteční..., bylo v Rusku široce rozprostraněno, ale aby se z všeobecného národního počátečného vyučování činila taková nevyhnutelnost, jakou mu v nynější době u nás přikládají velmi mnozí, s tím, přiznám se, nesouhlasím: především proto, že k tomu jest zapotřebí velkých prostředků, a pak (což jest bohužel ještě důležitější) proto, že je k tomu třeba dobře připravených a přizpůsobených učitelů, kteří by začátečníkům vštěpovali dobré zásady — a ni jednoho, ni druhého dosud není. Pokud nebudou připraveni nadějní učitelé a nebudou shromážděny finanční prostředky — potud se mi zdá úplně bezúčelným žádati všeobecné vyučování, ačkoli velmi dobře chápu a z celé duše si přeji, aby símě opravdové osvěty, směřující k dobru a prospěchu, rozšířilo se pokud možno v celém národě...« Atd. Konec konců uzavírá, že jest pevně přesvědčen, »že z bezvýchodného zdánlivě dilematu vzdělanosti (k nahromadění bohat-

ství je třeba vzdělání a ku vzdělání je třeba nahromaděných finančních prostředků) jest jedině možný východ... nashromážděním bohatství a přípravou učitelů, ale usilovati přímo o všeobecné vyučování bez penėžitých prostředků a učitelů jest prostě nerozumno.« Kdybych se znova nepřesvědčil, že jest na obálce vytištěno jméno slavného učence. měl bych vším právem za to, že je to řeč nějakého vládního reakcionáře s ministerským límcem. Ano, ano, je třeba všeobecného vzdělání, hluboce si ho přejeme — ale nutno především shromažďovati peněžité prostředky a připravovati učitele — a teprve potom... až... potom...

Ovšem, obojího je třeba, i peněz i učitelů — ale především v ů l e, a té se ruské vládě vždy nedostávalo a posud nedostává. Ruská vláda byla vždy nepřítelkyní vzdělání, vždy mu ze všech sil překážela, bojíc se vzdělání, bojíc se osvěty. Učitelů je nedostatek, ale vláda přes to právě nyní je hromadně vypovídá na Sibiř — proč, nikdo z nich neví. Jsou prostě »něblagonaděžní«, vláda je podezřívá, nedůvěřuje jim — jako nedůvěřuje každému intelligentu, který ve svém okolí právě nedřepí jako kapr v bahně. Vláda se staví proti lidové universitě, proti kursům pro analfabety, proti činnosti »Osvětové ligy«, každý krok těchto institucí zdržuje, členy jejich přímo šikanuje a pronásleduje. N e c h c e prostě světla, nechce vzdělání — pod zástěrou utlumování neloyálnosti, nepravomyslnosti nebo dokonce revolučnosti pronásleduje lidi, kteří rozvíjejí osvětnou činnost, pronásleduje je nyní jako před desíti lety, před čtvrtstoletím i dříve. Kahanec osvěty drží pod korcem a slabý paprsek jeho propouští jen na pětinu svého obyvatelstva, držíc ostatní uměle ve stínu, ve tmě. A tu ještě — a to již po japonské válce, v níž se ukázaly zhoubné následky tohoto vládního systému — přichází opravdu slavný muž a volá: jen zvolna s šířením všeobecného vzdělání, jen se neukvapit!

S přílišnou konservativností Mendělějevovou v otázce obecného školství tedy nemůžeme souhlasiti. Za to nás zajímá jeho soud o směru vzdělání středního, vyššího a odborného. »Naše vzdělání není vedeno směrem, jímž by mělo jíti,« stěžuje si Mendělějev (str. 60). Jako přírodník přeje si, aby školy více vedly k praktickému životu, aby Rusové dovedli blahobyt své země sami zvýšiti náležitým zužitkováním přírodních bohatství. Nyní jest v Rusku v massách národa chudoba, kterou Mendělějev předvádí čísly na základě místních statistik, pořízených řadou zemstev.*) Výtěžek celoroční práce ruského sedláka průměrně nepřesahuje 50—60 rub. na osobu — kdežto na př. ve Spojených Státech severoamerických připadá na osobu 350 rub. ročně, nehledě ani k výtěžku tak primitivních zaměstnání, jako polní hospodářství, rybolov atd., aniž k výtěžku z hornictví. »Odkud plyne naše chudoba, toť zcela jasno,« píše M. na str. 59.: »Z toho, že provozujeme primitivní živnosti, jaké se provozovaly, když byli všichni lidé a všude chudi: toť první — a druhé, že se příliš málo přičiňujeme: a bylo by kam obrátiti úsilí v každé době roční a v každé krajině, a to již proto, že nitro naší země oplývá takovým bohatstvím, jako málo která země.

*) Podobné statistiky hledící k celku není.

a dobývání i zpracování našich ložisk je s to poskytnouti zboží, hledané v celém světě, a výdělek massám ruského lidu v létě i v zimě. Nemluvě ani o ničem jiném, poukáži jen na to..., že můžeme celý svět zaopatřiti nejlevnější litinou, železem a ocelí. Naše naftová, kamenouhelná a jiná bohatství sotva jsou dotčena; naše půda, jejíž bohatství známo jest celému světu..., dává při slabém použití vědění, práce a kapitálu jen nicotnou úrodu, kdežto by mohla dávati hojnou.«

To vše jest svatá pravda, pravda jest, že se tlačí do Ruska cizí kapitál k vyčerpání domácích přírodních bohatství, že cizím kolonistům daří se v Rusku mnohem lépe, než domácímu selskému lidu — ale pravda je také, že odpomoci zlu jest možno jen šířením vzdělání, a to nejen vzdělání vyššího a odborného, aby mohlo vzniknouti a vzrůsti domácí velkotěžařství a velkoprůmysl, nýbrž i vzdělání nižšího v neosvíceném, naprosto sobě zůstaveném, ba uměle ve tmě udržovaném lidu. Není paradox (jak jsem již jinde napsal), řekne-li se, že k rozřešení agrární otázky v Rusku nejvíce přispěje — obecná škola. A o lid vesnický především třeba pečovati; vždyť, jak Mendělějev ukazuje, ve městech žije v Rusku jen 17,100.000 lidí, tedy jen asi $13^1/_4$% všeho obyvatelstva, kdežto na př. ve Spojených Státech žije ve městech 26% obyvatelstva, ve Francii 41%, v Anglii dokonce přes $^2/_3$ všeho obyvatelstva. V některých, a to ne snad jen ve vzdálených asijských částech Ruska jest procento městského obyvatelstva ještě značně pod $13^1/_4$%: tak na Litvě a Bělorusi, jakož i na Malorusi žije ve městech jen 10—12% všeho obyvatelstva, ve střední Rusi dokonce sotva 9%.

Mendělějev obšírně ukazuje, že Rusové ještě málo vyvíjejí činnosti, a pokud pracují, pracují na polích, jež doba již přerostla. Srovnává zase (jako činí s oblibou všude jinde) poměry ruské s poměry ve Spojených Státech (které mají jen 76 mil. obyv.), i shledává, že jest

	v Rusku (1897)	ve Spoj. St. (1900)	v Rusku	ve Spoj. St.
	osob (mužů i žen):		v procentech:	
Všelikých úředníků a zřízenců (státních i soukromých) a profesionalistů	1,019.000	1,389.000	3·3%	4·8%
zemědělců, lesníků, rybářů atd.	18,653.000	10,450.000	60·8%	35·9%
pracujících při hornictví . .	182.000	564.000	0·6%	1·9%
» v oborech průmyslových	5,096.000	6,454.000	16·6%	22·2%
» při obchodu a komunikacích	2,249.000	4,767.000	7·4%	16·4%
služebnictva*)	3,494.000	5,449.000	11·3%	18·8%
	30,693.000	29,073.000		

To znamená, že lidí různým způsobem pracujících a ostatní vyživujících jest v Rusku jen o málo více, než ve Spojených Státech, a že tedy v poměru k počtu všeho obyvatelstva jest jich ve Spojených Státech přes 38%, kdežto v Rusku jen 24%. Proto spatřuje Mendě-

*) Kromě toho slouží v Rusku ve vojště 1,145.000 osob, z kapitálu žije 1,387.000 osob; u 851.000 osob jest zaměstnání neznámo.

lějev bídu Ruska v nedostatku přičinlivosti a podnikavosti ruských lidí — čili, literárně řečeno, v oblomovštině. A dává mnohé rady, zajímaje se zejména o povznesení těžařství, všelikého průmyslu a obchodu. V těch stránkách jest asi těžisko knihy jeho pro Rusko.

FRANTIŠEK KVAPIL:

O Juliovi Słowackém.

(Pokračování.)

Słowacki jel 26. prosince 1832 do Švýcar a usadil se nedaleko Ženevy v malé vísce Pâquis. Útulek našel v pensionátě madame Pattegové, jež měla dceru Eglantinu, věkem starší nežli Słowacki. Pobyl u nich tři léta, a byla to snad nejšťastnější, nejzářivější léta jeho žití. Obě dámy staraly se o něj jak o syna, mladší dokonce přilnula k němu láskou více než sesterskou. V pensionátě bylo veselo, společnost byla zajímavá a často se střídala. Čarokrásné okolí působilo na náladu básníkovy duše neméně. Podnikaly se výlety do hor, nescházelo ani pozvání do salonů a tanečních zábav. Také veřejné uznání se na něj usmálo, ale z péra kritika — Francouze. O »Poesiích« objevil se v »Revue Européenne« velice příchylný článek s překladem »Araba« a »Hymnu k Bohorodičce«.

Nezůstalo však ani při tom. Živý, temperamentní básník okouzloval dámy. Mnoho v něm bylo samolibosti a ironie, ale mnoho též dobroty srdce. Marně k němu vzdychala Eglantina, a k ní se záhy přidružila jiná dívka mnohem krásnější, Eliza Morinová, čtyřiadvacetiletá, s hlubokýma černýma očima, v nichž zářilo plno jisker. Słowacki dával se obdivovati, k vůli Elize chodil i na kázání do protestantského kostela, ale v listech svých k matce vzpomínal při tom vždy ještě na Ludviku Śniadeckou.

Teprve když se objevila v Ženevě se svými rodiči Marya Wodzińská, zabušilo prudčeji jeho srdce — opravdu se zamiloval. Vidouc to Eglantina, upadla do nemoci, a básník vystěhoval se z pensionátu mme Pattegové do Veytoux nad jezerem Lemanským. Láska Słowackého k Marii nebyla odmítána a dala mu podnět k napsání nejkrásnější milostné básně, jakou má polská literatura. Bude o ní zmínka později. Ale když rodina Wodzińských opustila Ženevu, uhasínala ta láska, až byla pouze jako krásný sen.

Při těchto dojmech a dobrodružstvích srdce nezapomínal však Słowacki na svou přísahu. Chtěl vejíti s Mickiewiczem v zápas, chtěl slávou ozářiti jméno své matky. První dílo, jež mělo býti odvetou litevskému bardu, byl »Kordjan«.

Słowacki vydal jej v Paříži r. 1834 anonymně jako první část trilogie, kterou mínil napsati po způsobu řeckých tragiků. Dějový podklad čerpal básník z událostí předcházejících korunovaci cara Mikuláše

ve Varšavě. Je to první revoluční polské drama. Předzpěv »Příprava« líčí čarodějnou kuchyni Twardowského, v níž z kouzelného kotlíku rodí se v noci na rozhraní mezi 18. a 19. věkem osoby, jež mají stanouti v čele národů: Chłopicki, Napoleon, Czartoryski, Niemcewicz, Lelewel. Při úsvitu volá archanděl nad národem polským: »Za hříchy otců v hroby kladoucí se plémě! Čas, bys je pozvedl, ó Bože, nebo hromem dobil!«

V aktu prvém jest Kordjan v 15. roce svého věku, prožívá svou první, nešťastnou lásku a zoufá nad svým životem, pro nějž nevidí cíle. Mnoho je tu z vlastního mládí básníkova. V aktu druhém hledá Kordjan uskutečnění snů svých ve světě. Ale všude ho potkává zklamání. Všichni lidé, i papež, jeví se mu ničemnými a prodejnými. Ztrácí náboženství, ztrácí víru v pravdu, krásu i lásku. Konečně vrhaje se na hoře Montblancu v objetí přírody věčně krásné a nedotknuté, nachází sebe sama a v posvěcení se pro jiné vidí nejvyšší cíl člověka. Uskutečnění toho líčí akt třetí. Kordjan vrátí se do vlasti, aby roznítil národ k povstání a k zavraždění cara při jeho korunovaci ve Varšavě. Dle jeho přesvědčení jest Polsko Winkelriedem národů. Ale jakmile se Kordjan střetl se skutečností, prchají illuse. Vidí kolem sebe slabochy, neschopné činu. Spiklenci jej opouštějí, chce tedy sám vykonati skutek vraždy. Dostane se na stráž do předsíně carovy ložnice — ale tam v nejrozhodnější chvíli bortí se jeho síla — štván na jedné straně strachem, na druhé obrazností, upadne z nervové horečky ve mdlobu. Car jej odsoudí na smrt. Velkokníže Konstantin, když Kordjan vykonal čin veliké odvahy, přeskočiv šťastně na koni pyramidu karabin s nasazenými bodáky, chce jej zachránit. Ale adjutant, zvěstující milost, přichází pozdě.

Mezi Konradem třetí části »Dziadů« a Kordjanem — jaký rozdíl! Ale oč je Konrad gigantičtější myšlenkou, seskupením sil, vzpourou ducha, o to Kordjan svou chorobnou rozrušeností a citlivostí (»vlas každý trpí — cítím smrt každého vlasu«), svým zápalem bez dostatečnosti sil, svým heroismem zoufalství jest lidštější a bližší pravdě.

Spiknutí o bezživotí cara Mikuláše nenašlo svého Bruta — Poláci nebyli nikdy kralovrahy — nenašlo též svého Bolivara povstání r. 1831. Lidé, v jichž rukou byly osudy Polska, nedorostli své úloze. Proto Konrad jest pouze velkolepým vtělením ideje, Kordjan však obrazem historické skutečnosti. Také ostatní postavy dramatu prodchnuty jsou realismem, zvláště car Mikuláš a velkokníže Konstantin. Scéna mezi nimi na konci třetího aktu životní pravdou uchvacuje.

»Kordjan«, vydaný, jak již řečeno, bezejmenně, měl v polské emigraci úspěch. Připisovali jej dokonce Mickiewiczovi, což Słowackému nebylo zrovna nemilé. Po »Dziadech«, dramatu myšlenky a vzníceného vlasteneckého citu, mohlo následovati drama činu. Ale byl to teprve počátek literárního zápasu s Mickiewiczem — vedle »Kordjana« napsány byly ve Švýcařích ještě tragédie: »Balladyna«, »Mazepa«, »Horsztyński« a »Wallas«. Drama posléze jmenované se nezachovalo, z »Horsztyńského« ztraceny poslední scény obsahující rozuzlení, pouze první

dvě dramata, první přepracováno, druhé zpracováno zcela nově, vyšla tiskem za žití Słowackého.

Nežli však ještě k tomu došlo, byly životní jeho osudy vrženy na koleje nových a nepředvídaných událostí.

* * *

Po odjezdu Marie Wodzińské vrátil se Słowacki z dobrovolného vyhnanství ve Veytoux k Pattegovům. Návrat ten si obě dámy na něm téměř vynutily. Ale nemínil se v Pâquis zdržeti. Chystal se na cestu do Brusselu, kde, jak doufal, mohl žíti laciněji, když náhlá zpráva o příjezdu do Italie jeho ujce Teofila Januszewského s chotí Hersylkou básníka přiměla, že se za nimi vypravil přes Marseillé a Livorno do Říma. Zůstal pak s nimi přes tři měsíce, od konce února do konce května 1836. Po prvních radostech shledání dostavilo se však vystřízlivění: nerozuměli jeho snahám, nechápali jeho díla. Za to Słowacki seznal v Římě Zygmunta Krasińského, a oba přilnuli k sobě vroucím přátelstvím.

Krasiński, o tři léta mladší než Słowacki, vydal již tehdy »Agaj Hana« a »Nebožskou komédii« (anonymně), »Irydion« se právě tiskl v Paříži. Neměl tak živé, oslňující fantasie jako jeho druh, ale vynikal nad něj duševní hloubkou a opravdovostí charakteru.

Sedávali spolu za měsíčních nocí ve zříceninách paláce césarů, v Colosseu, činili výlety do okolí, procházeli se po Forum Romanum. Četli si navzájem své práce, svěřovali si své umělecké a životní plány, své radosti, smutky i zklamání. Uzavřeli spolu přátelství, jež mělo setrvati do smrti.

Słowacki odjel pak v červnu s Januszewskými do Neapole, a když tito Italii opustili, nastoupil, vybídnut známými Zenonem Brzozowským a Alexandrem Hołyńským, společně s nimi cestu do Egypta a do Palestiny. Náklad na cestu mu oba zaručili půjčkou.

Již 28. srpna 1836 byli v Otrantu, kde vstoupili na loď. Básník spatřil Athény a jiná památná místa v Řecku, pobyl nějaký čas v Alexandrii a v Kairu, plul po Nilu, obdivoval se západu slunce s vrcholku pyramid, uchvácen velkolepou jednotvárností pouště snil při úpatí obrovské sochy Memnonovy.

V karanténě při hranicích Syrie, uprostřed pouště, slyšel vypravovati událost, která mu dala podnět k napsání básně »Otec morem zemřelých v El-Arishi«.

Dospěli Jerusaléma. Słowacki strávil samojediný celou noc nad hrobem Spasitelovým, dojat do nejhlubších útrob duše, zalévaje se slzami. Teprve po mši, sloužené za jitra knězem Polákem, při níž sám klečel na kameni, kde bílý anděl řekl kdysi Magdaleně: »Není ho tuto, vstalť jest z mrtvých« — odebral se básník k odpočinku do kláštera. Navštívili pak Mrtvé moře, spatřili Betlehem, Jericho, Nazaret i údolí Josafat a přes Tiberiadu, Damašek a zříceniny Balbeka ubírali se k Beyrutu.

Na Libanonu, v klášteře Maronitů v Belcheshbanu vyzpovídal se Słowacki o Veliké Noci starému zbožnému knězi z poklesků svého života. Dne 17. června 1837 byli všichni opět v Livorně.

Tato cesta zanechala v básníkově duši stopy hluboké a nezapomenutelné. Také v jeho díle. Básně, jako nádherný a vzrušující zpěv »Hrob Agamemnonův«, »Návštěva pyramid« a »Rozmluva s pyramidami«, smutkem prodchnutý »Hymnus při západě slunce na moři«, zvláště pak »Otec morem zemřelých«, »Cesta na Východ« a mnohé z nejskvělejších popisných stránek »Beniowského« jsou toho výmluvným dokladem.

Po několika dnech odpočinku odebral se Słowacki z Livorna do Florencie, kde trvale mínil zůstati přes to, že jej Eglantina i paní Pattegová zvaly naléhavě do Pâquis. Toužil již, aby básnické sny, které zatím vzklíčily v jeho duši, mohl přenésti na papír.

Nastala u něho doba plné duševní a umělecké zralosti. Již na cestě, ve zmíněném již klášteře Maronitů, zrodilo se v jeho mysli nové velké dílo »Anhelli«. Snad to měla kdys býti třetí část trilogie, jejíž první částí byl »Kordjan«, ale nové dojmy zažité v Palestině a horlivé čtení bible způsobily, že Słowacki upustil od formy dramatu a svou báseň napsal biblickou prosou.

Anhelli, toť obraz utrpení lidu polského v Sibiři na vyhnanství. Nevýslovná melancholie, nevýslovný stesk dýše z celého díla. Vyhnanci byli lidé dobří, ale bída je proměnila v lidi zlé, hubíce se navzájem; utrpením stali se příšerami. Anhelli, provázen prorokem sibiřských domorodců Šamanem a kající hříšnicí Ellenai, prochází všemi kruhy tohoto lidského pekla uprostřed mrazů, sněhových bouří a věčné noci. Nad nimi vznáší se jasná postava andělice Eloe, zrozené z Kristovy slzy na Golgotě.

Anhelli tráví svůj život ve smutku a nečinnosti, bez užitku pro své krajany. Šaman však o něm praví: »Jest nám uvaleno větší břímě, než jaké mohou snésti druzí, aby se stalo skrze něho vykoupení.« Přežije proto všecky, i Šamana, i kající Ellenai, byltť vyvolen za obět srdcem, aby prožil v duši své děs a utrpení všech. Ještě jedna dlouhá noc, a přijde dlouho čekané jitro z mrtvých vstání. Anhelli se ho však nedočkal, zemřel. Nad jeho mrtvolou usedla Eloe s hvězdou melancholickou ve vlasech.

A když z plamenné severní záře vyrazil ve zbroji rytíř na koni a zvolal k Anhellimu: »Ejhle, národové vstávají z mrtvých! Mrtvolami jsou pokryty dlažby měst! Ejhle, lid vítězí! Nad krvavými řekami a na podloubích paláců stojí bledí králové — koruny odletují s jejich hlav — Bůh vrhá blesky své na hlavy šedé a na čela korun zbavená. Kdo má duši, nechť vstane! nechť žije! neboť je čas života pro lidi silné!« Tu Eloe řekla k andělu: »Rytíři, nebuď ho, neboť spí. To tělo mně náleží a to srdce bylo mým. Rytíři, spěj dále!« A rytíř z plamenů pádil dále s rachotem jako veliká bouře, a Eloe zůstala sama nad tělem mrtvého.

Vedle tohoto nádherného výtvoru báseň »Poema Piasta Dantyszka erbu Leliwa v pekle«, v němž líčí se pout duševně omezeného polského

šlechtice podsvětím, jest prací bezvýznamnou. Ani další epická báseň, kterou Słowacki ve Florencii napsal, »Wacław«, ač o mnoho lepší předchozí práce, nerovná se Anhellimu. Je to jakési pokračování »Marie« Malczewského, a jen místo o Eolionovi, synáčku Václavově, jest vysoké krásy básnické. Za to malé epos »Otec morem zemřelých v El-Arishi« jest skutečné arcidílo.

Moslemský ten Hiob, jemuž v karanténě umírají za sebou tři synové a tři dcery, a na konec s malým synáčkem i choť, jak veliký jest ve své kamenné bolesti, jak vznešený ve své prostotě! Na všecky zdrcující rány krutého osudu odpovídá: »Ó Allah! Akbár Allah! ty jsi velký!« Nejmladší dceruška Hatfe umírala mu na rukou a volala v úzkosti: »Zachraň mne! zachraň, můj otče!« Zůstalo na živě jen devět jeho velbloudů a on sám. Praví, konče své vypravování: »A nezbylo mi nic — krom Boha všudy; a tamten hřbitov — a ta cesta tudy.«

Čím byla Niobe a její děti, ubité střelami Apollonovými, v umění antickém, tím jest v poesii polské nové doby tato báseň.

Za ní ihned následovalo jiné arcidílo, zmíněná již báseň »Ve Švýcařích«, nejétheričtější milostný zpěv polské lyriky s čarokrásnými popisy přírodními. Vykouzlila ji na loutně Słowackého vzpomínka na Marii Wodzińskou. Uprostřed nádherné scenerie švýcarských hor a jezer rozvíjí se románek mladé lásky. Uchvacující zjevy přírody alpské střídají se s motivy milostnými, jež obestírá pel nejjemnější cudnosti. Báseň nedá se však popisovat, musí se čísti, aby se cítilo veškeré její kouzlo.

Słowacki ve Florencii pracoval horečně, ale také se bavil. Bydlil s malířem Zeidlerem, spolurodákem z Křeměňce, býval u hrabat Potockých, u kněžny Survilliers. Upoutala jej na chvíli krásná Američanka, na několik chvil ještě krásnější Vlaška, jíž nazýval Fornarinou a s kterou podnikal i výlety do okolí Florencie. Konečně zaklepala u jeho srdce opět láska.

V létě 1838 přijela do Florencie rodina Moszczeńských z Podolí. Moszczeński byl milionář, ale dobrý člověk. Když jediná dcera jeho Aniela se do básníka zamilovala, říkal mu: »Popracuj nad sebou, popracuj a zamiluj se, a já tě ožením.«

Básník se zamiloval skutečně, ale byl — »chlapcem bez groše«. Váhal z hrdosti požádati o její ruku. Vmísili se v to lidé nepovolaní, povstaly pletky a klepy, a výsledek byl, že Słowacki ujel z Florencie do Paříže. Byl tam již v prosinci r. 1838. Slečna Aniela se trápila a za nedlouho potom zemřela. Odpočívá ve Florencii v postranní kapli chrámu Santa Croce pod krásným náhrobkem z kararského mramoru.

Když se dověděl básník o její smrti, pocítil v srdci výčitky a lítost. Psal tehdy své matce: »Kdykoli chodím po temných alejích parku, zdá se mi, že mi ona zastupuje cestu, že stín její se ruměni, a sklopiv přede mnou své oči, že se táže: — Proč jsi mne nemiloval?« — —

Již před odjezdem Słowackého, v srpnu r. 1838, vyšel v Paříži »Anhelli« tiskem. Začátkem r. 1839 vyšlo tamže »Poema Piasta Dan-

tyszka«. Následovala »Trzy poemata«, totiž básně »Otec morem zemřelých«, »Ve Švýcařích« a »Václav«. Nedlouho po nich objevila se na knihkupeckém trhu »Balladyna« s překrásným věnováním Zygmuntu Krasińskému. O prvnějších pěti básních byla již učiněna zmínka, připojiti třeba několik slov o »Balladyně«.

Słowacki mínil napsati šest tragédií nebo kronik dramatických z polského pravěku. Počátek učinil »Balladynou«.

Kníže Kirkor spatří u chudé vdovy dvě krásné dívky, její dcery. Kterou si vzíti za ženu? Pošle je do lesa na maliny, ta, která se první vrátí s plným džbánkem, bude jeho chotí. Aniela byla hotova dříve, leč Balladyna ji zavraždí a zahrabe pod vrbou. Z outka prosté lidové ballady (odtud i jméno hrdinky) vyrůstá tragédie, Balladyna stává se kněžnou, ale zlo jednou spáchané vydává ovoce další. Jako byla zlou sestrou, jest i zlou ženou a zlou kněžnou. Zmocnivši se lstí koruny královské, šíří kolem sebe hrůzu a smrt. Kirkor hyne v boji proti dobrodruhu Kostrynovi, jenž vyzvěděl tajemství Balladyny a vládnouti chce s ní; sám zmírá však jedem. Matku svou, která přišla k ní slepá, dává Balladyna vyštvati ze dvora psy. Na veřejném soudu, když jako královna třikrát za tyto zločiny odsoudila k smrti pachatele, ostatním neznámého, jest konečně zabita bleskem od Boha

Kolem těchto hrůz tkají kouzelné, fantastické roucho postavy z lidové báje: Goplana, víla jezera Gopla a její sluhové Chochlik a Skierka, jimž hlupák Grabiec jest zase veskrz prosaickou folií. V rozvoji událostí vládne ariostovská ironie osudu. Shakespearův »Král Lier«, »Makbeth« a »Sen noci Svatojanské« jsou podkladem »Balladyny« s mnohé stránky: a přes to vše je to dílo obdivuhodné. Rozpoutaná, brillatní fantasie slaví v něm triumfy.

Rok po »Balladyně« vydal Słowacki druhou tragedii ze zamýšlených šesti, »Lillu Wenedu«, a mimo to i »Mazepu«, jejž nově v Paříži napsal, spáliv první jeho brulion ještě před odjezdem ze Švýcar. V »Lille Wenedě« líčí se příchod Lechitů do polské jejich pravlasti. Wenedové, silou mohutnější, brání se vetřelcům. Ale marně Lilla Weneda zachraňuje neslýchaným hrdinstvím a obětováním se otce Derwida před krutostí Gwinony, choti Lechovy, aby pak na zlaté harfě zahrál píseň vítěznou — marně sestra její Roza Weneda zkoumá soudy boží, a bratři obou, Lelum a Polelum, obětují se v zoufalém boji — hynou všichni. Neboť bojovníci Wenedů měli v hrudi červy pochybnosti, a Lechité, slaboši doma, ale udatní v boji, věřili v úspěch. Bílý a čistý zjev Lilly Wenedy, této slovanské Antigony, dodává tragedii kouzla zvláštní tklivosti. Také tato práce byla věnována Krasińskému neobyčejně krásnou předmluvou.

Vedle »Balladyny« a »Lilly Wenedy« jest »Mazepa« dramatem míry obvyklejší. Má však silné divadelní effekty a proto se hraje často na polských jevištích. Svou divadelní účinností vyniká nad vše, co Słowacki dramatickou formou napsal. (Dokončení.)

DOPISY.

Ze Sarajeva. 15. října 1907.

(Národnostní hnutí. — Politické rozvrstvování. — Tiskový zákon. — Dělnické hnutí. — Boj proti klerikalismu a byrokracii.)

Živě zvedá se v okupovaném území národnostní hnutí, vyjadřující touhu po vymanění se z dlouholetého poručnictví rakouských byrokratů, rekrutujících se hlavně z bývalých »supáků«. Společný nepřítel spojil i oba před r. 1878 krajně proti sobě nevražící tábory, pravoslavné i moslemíny. Dnes všemu domácímu obyvatelstvu společnou jest řevnivost proti cizákům čili Švábům, jak se tu všeobecně označuje cizinec. Tato solidarita přinesla vládě právě značnou porážku ve volbách obecních. Výrazem národnostního hnutí jsou volby národních zástupců do zemské skupštiny, která bude exekutivou národnostního hnutí, připravující půdu příštímu zemskému sněmu, o jehož povolení se zasazují všechny vrstvy kromě katolických klerikálů, kteří se brání proti zavedení sněmu. Na sněmu by stáli ve značné menšině, neboť katolického obyvatelstva v Bosně a Hercegovině jest jen 334.000, kdežto moslemínského 550.000 a pravoslavného 674.000. A mimo to všechno katolické obyvatelstvo by také nevolilo klerikálně. Proto orgán arcibiskupa Štadlera »Hrvatski Dnevnik« nejraději by na vždy zažehnal hnutí za dobytí zemského sněmu, kterýž by značně přispěl ke krystalisaci poměrů. Ovšem, v kalných vodách se lépe loví. A že si sarajevský arcibiskup Štadler přeje v Bosně a Hercegovině hodně zkalené poměry, o tom podává »Hrvatski Dnevnik« denně dosti důkazů. Tím ovšem národnostního hnutí na jeho cestách k samostatnosti nezastaví, o čemž svědčí veliká účast, zejména pravoslavného obyvatelstva, na volbách národních zástupců. Štvavá agitace klerikálů konečně přivede i katolické obyvatelstvo k prohlédnutí.

Dosud pravoslavné obyvatelstvo neznalo politického rozvrstvení a organisovalo se pod firmou národní strany, jejímiž hlavními orgány jsou v Sarajevu »Srpska Riječ« a v Mostaru »Narod«. Nyní vznikla prvá politická frakce, nazvavší se »srpska narodna samostalna stranka«. Strana tato uvádí se do srbského veřejného života provoláním následujícího znění: »V naši zemi jest bez počtu vlastenců, jimž v ústech každou chvíli ocitá se slovo demokracie, kteréhož oni používají k svým cílům, zatím co kmety nechávají na milost a nemilost různým vykořisťovatelům. To nejsou demokraté, ti lidé nemají srdce. Srbe, vstup do »samostalne srpske narodne stranke«, tu budeš zajištěn před všelikým vykořisťováním, tu budeš bojovati na pravém demokratickém podkladě za všeobecné národní dobro, tu najdeš bratry, tu budou všichni za tebe pracovati a ty za všechny.« O programu strany praví se, že byl opsán prostě od národní strany. Frakce skládá se dosud jen z hrstky jednotlivců. V obou se zdůrazňují zásady demokratismu, v hospodářských otázkách zejména rozřešení agrární otázky v tom smyslu, aby byl majetníkem půdy, kdo ji obdělává (dosud jsou, jak známo, majetníky begové a obdělavateli kmeti). Způsob, s ja-

kým vystupuje proti svým politickým protivníkům »samostalna stranka«, nevzbuzuje k ní zatím příliš důvěry.

Těžkou překážkou národnostního hnutí jest libovůle politických úřadů, jakou provádějí v tiskových věcech. Konfiskuje se úplně svévolně, za prajednoduché oposiční projevy, za pranevinnou kritiku jednání úředníků. Úředník a četník, toť v Bosně a Hercegovině osoby posvátné. V té příčině ani »Hrvatskému Dnevniku« se nic neodpustí, ačkoli jinak nad ním přimhouří se obyčejně oko. »Srpska Riječ« však z konfiskací takřka ani nevychází. Nyní konečně vydán tiskový zákon, jímž aspoň poněkud mají býti upraveny poměry tisku. Zákon hlásá, že všechen tisk má být svobodným v hranicích zákona. Jaká to však svoboda, ukazuje § 11., který ustanovuje pro každý periodický list kauci, a to vysokou; týdenníkům, čtrnáctidenníkům atd. předpisuje kauci 3000 K, listům vycházejícím nejvýš třikrát za týden 6000 K, obdenníkům a denníkům pak 10.000 K!

Jako se nezdařilo vládě udupat hnutí národnostní, tak také bezúspěšnými byly její útoky proti mladému, ale bujarému dělnickému hnutí, jež zejména v srbském dělnictvu nachází příznivé podmínky vývoje. Dělnické hnutí v Bosně a Hercegovině stalo se za jediný rok, totiž od generální stávky sarajevské loni v měsíci máji, vážným politickým činitelem, vynucujícím si ponenáhlu respekt u politických úřadů. Na venkově ovšem dosud vede se tuhý zápas s libovůlí četnickou, ale přece jen lze pozorovati pokrok k lepšímu. Jakým způsobem bojuje vláda proti dělnictvu, domáhajícímu se zlepšení existenčních podmínek, zřejmo na př. z nejnovějšího případu v sarajevské továrně tabákové, jejíž správa všechny stávkující dělníky okamžitě propustila. Ovšem že věc propuštěných dělníků ostatní organisované dělnictvo přijme za svoji a odpoví vládě náležitým způsobem. I tu byl by boj snadnější a úspěšnější, kdyby nestavěl se dělnickým zájmům do cesty klerikalism, který všemi prostředky se snaží dělnictvo desorganisovati.

Štadlerovský klerikalism a byrokracie, toť dva největší odpůrci občanské svobody v Bosně a Hercegovině. Proti nim jest nutný společný postup všech, kdož touží a usilují o lepší budoucnost národností v této krásné a přírodními poklady bohaté zemi. Nic jiného nestaví se do cesty národnostní solidaritě a práci pro společné blaho, jen tito dva činitelé, prvý tím, že vyvolává uměle rozdíly a rozeštvává, druhý, že brání rozvoji, pokroku, sebeurčení. *S.*

Z Těšínska. 20. září 1907.

(Spor česko-polský.)

Co vytýká Polákům slezská veřejnost, representovaná českým tiskem?

Setkáváme se s neustálým kolísáním z nejprudších útoků, přímo šovinisticky zbarvených, k rozvážným úvahám a střízlivějšímu nazírání. Dnes po přečtení několika článků cítíte se mezi dvěma břitkými noži, z nichž máte voliti, ačkoli víte, že se při tom poraníte: buď odsouditi úplně polskou akci a státi se jejím potiratelem, nebo ponechati jí volné

pole a tím vydati lid na milost a nemilost germanisaci. Cítíte ironii shluklých okolností a nevíte, jak z nich vybřednouti. Zítra opět vane k vám z řádek listů jakýsi teplejší dech, pobádající k staré a ještě nezapomenuté srdečnosti. Tato nejistota stává se trapně nesnesitelnou. Vyslovte se dnes mírněji — a budete stát zítra před českou veřejností na pranýři a prohlášen za podporovatele polské germanisace. Napomeňte směleji křiklavou pošetilost v nadržování nebezpečnému živlu a vládě němčiny — i bude se o vás v polském táboře mluvit jako o naprostém šovénu.

Dne 11. září čteme v »Ostravském Denníku«: »Výbojnost Poláků na Těšínsku stává se zuřivější výbojnosti Němců... Farář Skulina (v Dětmarovicích) jest polským nadšením zrovna zblázněn« atd. Tamtéž 13. září chválí se usnesení polských spolků, aby v Hrušově posílány byly polské děti do české školy, než se otevře polská, ačkoli před tím hrušovští Poláci dle téhož listu byli příslovečnými germanisátory. »Hrušovské jednání Poláků bude míti jistě význam pro celé Slezsko. Kéž se tak jistě stane v zájmu obou slovanských národů,« dodává referent o hrušovských poměrech. »Noviny Těšínské« dne 11. září velebí řeč dra Seidla na táboru vítkovickém, kde řekl: »My, Poláci, solidárně připojujeme se k vašemu protestu proti vítkovickým utlačovatelům, a bude-li boj, budeme bojovati s vámi. Kéž by boj ten byl přenesen s vítkovických utlačovatelů na všecky v celém Slezsku, kde utlačují stejně Čecha i Poláka.« Dne 14. září: »Kdo sleduje národnostní boje ve Slezsku, vidí, kterak sympathie našich polských bratří tíhnou jen k Němcům, a musí přijít k úsudku, že jsou tito jejich jedinými přáteli, kteří jich chrání bohemisace, ale podporují ve všem, čeho třeba k jejich kulturnímu i hmotnému dobru, a že německá vláda jim už k vůli těmto sympathiím leccos popřeje... a tak nevědomky klesají hloub a hlouběji v jícen germanisace, hypnotisováni jejím skuhráním o 'ochraně proti bohemisaci« atd. »Slezský Věstník« konstatuje s politováním, že »Macierz Śląska« nás v provolání k Polákům staví do stejné řady s Němci, a připomíná: »Po takových písemných projevech těžko udržeti česko-polskou shodu ve Slezsku.«

To jsou výňatky z listů za tři dni — a tak to chodí po měsíce ve stejném zmatení, z něhož jasně prosvítá jedině myšlenka: Buďte Slovany, a bude pokoj! Avšak, bohužel, jsme nuceni tento sebeklam slezského tisku vyvrátit bolestným pro Čecha doznáním, že jsou lidé mezi Čechy slezskými (a ti mají veslo zdejší politiky protipolské v rukou), kteří nerozumějí takovému pokoji.

Kdo jen trochu zná poměry, ví, že jsou to čeští úředníci na závodech. Dávají-li Poláci k nespokojenosti příčinu — tito naši lidé propast neshody rozšiřují. Byli by s to spor vyvolati, i kdyby ho nebylo. Vyplývá to z jejich existenčních poměrů. Býti závodním úředníkem, znamená nositi jho germanisátorských kapitalistů-uhlobaronů a splňovati slepě jejich povely jakéhokoli rázu. O tomto temném pozadí boje se stále mlčí, pozornost se odvádí jinam, setřásá se prach s vlastního pláště na kabát soupeřův.

Závodům je lhostejno, z jakých příčin jsou sluhové jejich rozezleni na domorodé (t. j. polské) obyvatelstvo — jim to přichází vhod. Podporují spor úmyslně z choutek hmotných a germanisačních. Nástrojem jsou čeští úředníci. Obce polské tvoří takřka barikádu z přečetných jednotlivců závodům nepřátelských — musiloť vykupování půdy se strany kapitálu naraziti na přirozený odpor rolnického obyvatelstva. Tyto bašty nutno rozbíti pomocí Čechů. Závod přímo z obavy o své trvání a bytí podporuje a rozdmychuje spory mezi lidem jemu otročícím, aby nepomýšlel na svou organisaci třídní, protikapitalistickou. Národnostní třenice jsou k tomu jako stvořeny. Víme dobře, co sysifovské práce stálo vůdce dělnictva, než lid z této pomatenosti z části vyvedli — a ještě dnes jsme svědky politováníhodných zjevů, vyplývajících z tohoto poblouzení. Jde-li o založení nové organisace, nutno napřed uklidniti dva národně nepřátelské tábory. Proto a pro nic jiného dosazují se skoro výhradně Češi za úředníky. Jen tam, kde je mnoho samostatných Čechů nezávislých, dosazují se Poláci (Dombrová) nebo Němci (Petřvald). Přijde-li obec do českých rukou, přijde tím i do závodních. Pak se již jen poroučí, a vše jde podle chuti majitelovy. Závody snaží se vnutiti lidu přesvědčení: co české, to závodní, co závodní, to české — a před obojím se mějte na pozoru. Jak tu ovšem nemá lid pevněji státi při Polácích, jak nemá zatínati pěsti při pronesení jména Čech?! »Pryč s hydrou verkovou, pryč s Čechy!« je proto rozšířeným heslem, tištěným také na předvolebních provoláních. V obci to vře, závod přísně zabraňuje jakékoli nepatrné ústupky Polákům, ničí a zdržuje rozvoj školství polského. Z opatrnosti však ani Čechům nedá narůst hřebínky, nutě je k nepřímému podporování němectví. Na zlost Čechům tvoří se německopolský blok za účelem germanisace, jejž Čechové, třeba na oko svolávali pomstu na Poláky, musí oficielně podporovati, nechtějí-li pozbyti chleba. Naše hanba je zde příliš patrná. Ozve-li se tu a tam osamoceně varovný hlas, bývá ukřičen — prohlášením za vlastizrádce. Na pohled dýše všechno nejryzejším vlastenectvím, v jádru je hniloba, sříkání se »z zasady dla posady«:*) Že tím trpí národy, toť vedlejší, a proto: ať žije spor česko-polský! Cítím již napřed, jaké rány sesypou se na mou vlastizrádnou lebku za tato slova, neboť je psáno: běda člověku, z něhož pohoršení vzešlo — třeba se tím pohoršil pročesky, protipolsky, protislovansky, závodně jednající Čech.

*

Současný stav na horké půdě naší jest asi tento:

Lazy. Český obecní výbor překáží vývoji polských škol, ačkoli české také nezkvétají — vinou téhož výboru. Lid se domáhá měšťanských škol, ale nikdo v obci se o jich zřízení nestará. Předešlý výbor byl polský. Hlavní stížnosti s obou stran docházely v čas zápisu do škol; letos se hladina jaksi ztišila. Úřednictvo české.

*) Odříkání se »zásady pro místo« (pro chleba).

Orlová. Volby dopadly pro Poláky velice bledě, jelikož nemají zástupce v obci. Školy polské úmyslně rozděleny, aby nenabyly vyšších tříd a lid byl nucen posílati děti do zkvétajících německých, když ani českým nedostává se povznesení. Polština této obce převahou polské jest ignorována úplně. Hrozí nebezpečí české straně pro příští volby do obce od spojených Poláků a Němců. Zde zvlášť význačně polský živel skládá se z nespokojenců protizávodních. Fara podporuje češtinu.

Dombrová. Úřednictvo většinou polské, obecní výbor rovněž; více samostatných Čechů, kteří si vymohli proti polským překážkám svou školu. Vede se boj o české bohoslužby v kostele. Zadlužený český »Národní dům«.

Dětmarovice. České zastupitelstvo nepovoluje stavbu polských škol. Macierz vydržuje zde polské třídy s velkými obětmi. Poměry zdejší jsou poněkud odlišnější od obcí závodních — Dětmarovice jsou obec rolnická. Kostel hájí úporně polskost.

Poremba. Útoky závodu proti polskému zastupitelstvu. Český a polsko-německý hasičský sbor v poslední době dělá mnoho hluku. Škola před 20 lety česká se popolštila a znovu se počešťuje, tak že polské školy upadají. Též zde, jako v Lazích, Orlové, Dombrové, Suché, evangelíci jsou vyslovenými Poláky.

Suchá. Zápas o školy.

Petřvald. Úřednictvo německé, obyvatelstvo při české straně, školy české, umělý nátěr německý.

Rychvald. Při posledním sčítání lidu napočteno 17 Čechů, mají však 2 matiční školy četně navštívené. Boje s polským kostelem. Učitelstvo je nepokojno. Obec v rukou polských.

Hrušov. Nátlak od Němců. Nově zřízená česká matiční škola přiměla Němce, že učinili ústupky Polákům a zavedli polštinu do svých škol. Nejnověji usnesli se Poláci bojovati svorně s Čechy.

Michálkovice. Obec s českým zastupitelstvem vymohla české měšťanské školy. Poláci se marně domáhají důstojnější školní budovy pro své děti.

V letošních prázdninách zasáhli sociální demokraté, posud v té věci indifferentní, nepřímo do sporu tím, že zorganisovali manifestační schůze pro zásadu, že dítko má se vyučovati v rodném jazyce. Čelí se tím hlavně proti poněmčování a počešťování. V Ostravě, Přívoze a Vítkovicích postupují Češi s Poláky společně proti germanisaci, ačkoli si Poláci stěžují též zde na neuznalost českou k zájmům velikého počtu polského živlu. Nesmírně zabolelo Poláky usilovné bouření s české strany proti názvu »Polská« Ostrava. *Slezan.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Dojem projevu Björnsonova. Zákazy slovenských lidových schůzí. Schůze v Prešpurku. Volby do stoličního výboru. Proces Pietorův a j. Vraždění lidu v Černové. Ondř. Hlinka v Praze. — Lužickosrbský večer. — Polák o shodě německo-polské v Prusku. Otázka vyvlast-

ňování polské půdy. Zašantročení listu »Mazur«. Mazurské časopisy. Situace v ruském Polsku. Macierz Szkolna. Vypovídání. Sesazení bisk. Roopa. Zákazy časopisů. Volby do dumy. Ruské hlasy o autonomii. Polský uč. ústav v Těšínsku. Unie demokratická. — Slované východní: Je-li v Rusku revoluce? Útoky a násilnosti. Represse. Svaz ruských lidí. V. A. Gringmut. Volby. Úkoly dumy. Věci církevní. Cizinci v Sibiři. Nebezpečenství japonské a čínské. Rěpin. — Rusíni o místodrž. hr. Potockém. Sněm haličský. Rozpuštění Akad. Hromady. »Zemlja.« Univ. extense. Z Bukoviny. O budoucnosti uherských Rusínů. Proces »Hromad. Dumky«. Věci maloruské na univ. v Kyjevě a Charkově. — Jihoslované: Matica Slovenska. Slovinština a celovecký soud. Ze slovinského školství. Zákaz slovinských nápisů v Celji. Všeslovinský obchodní sjezd. — Rakodczay. Koalice chorvatsko-srbská. Chorvati v uh. sněmu. II. sjezd pokrokovců. Program jejich o Vlaších. Železnice do Dalmacie. Zákaz chorv. nápisů ve Rjece. Sněm istrijský. — Odročení srbské skupštiny. Jednání o obchodní smlouvu. — Absolutismus na Černé Hoře. — Otázka bulharské university.

Slované severozápadní.

Björnsonovo slovo na prospěch **Slováků** nebylo sice čteno na mnichovském sjezdu přátel světového míru, ale prolétlo za to novinami všeho vzdělaného světa. I Tolstoj se ozval na znamení svého souhlasu. Zaznamenáváme také na tomto místě, co Björnson psal do Mnichova: »Cítím se pocténým Vaším pozváním, avšak nemohu zatajiti, že se chystám silně napadnouti ony »apoštoly míru«, kteří se vydávají za přátele míru, doma však sami utlačují národy. Kdyby na př. hrabě Apponyi, nynější ministr vyučování v Uhersku, který ve své vlasti hnusně trýzní Slováky, zjevil se na konferenci míru, kde bych já také byl, neměl bych pokoje, pokud by z té síně nebyl odstraněn.«

Tak dostalo se jednou na světovém jevišti poctivé a daleko slyšitelné odpovědi maďarskému šovinismu a jeho hlavnímu představiteli Apponyimu, který v Americe nestyděl se Uhersko prohlásiti za »ostrov svobody« v Evropě!

V Maďarském táboře jest ovšem z toho veliké zděšení, že jednou jejich špinavé prádlo vidí celá Evropa.

Vytýkají Björnsonovi neznalost věci, kdežto Björnson výborně byl informován dopisy českých slovenofilů Kálala, Heyduka a Lederera. Vidíme zde první praktické vítězství československé vzájemnosti, po němž jsme tak dlouho toužili. Že Björnson zná poměry dobře, dokazuje sám nyní svými články o utlačování Slováků v časopisech »Courrier Européen« a »März«. Nic nepomohou tedy adressy maďarských studentů, kteří chtěji Björnsona post festum »informovati« — slovenská otázka dostala se jeho zásluhou již před forum Evropy, která, pokud je poctivá, s hnusem se odvrací od Maďarů.

Nejnovější doklad, že Björnsonova slova jsou pravdiva, podává nyní sama uherská vláda tím, že *zakazuje všecka lidová shromáždění*, která slovenský lid ohlásil na všech stranách Slovenska za účelem vydobytí všeobecného práva volebního. 98 slovenských schůzí, na nichž většinou měli vedle poslanců řečniti i mužové z lidu, bylo zakázáno, 15 jest jich ještě pouze oznámeno — ale ovšem i ty budou patrně také zakázány. Jen jedna schůze se konala za velké účasti lidu, ačkoliv také byla úředně zakázána — v Prešpurku 29. září. Policie dodala totiž zákaz svolavatelům teprve den před schůzí, tak že nebylo možno lid okolní o tom zpraviti. Schůze byla zakázána výslovně proto, že měli na ní také slovensky mluviti poslanci Hodža a Blaho. Bez slovenských řečí byla by policie shromáždění povolila, ale sociální demokraté, spojenci Slovenské strany lidové, se s tím nespokojili a odmítli takové povolení. Sešlo se více než 5000 Slováků ze 100 prešpurských obcí, a to místo na náměstí Batthyányho v zahradě Dělnického domu, kdež neměli »shromáždění«, nýbrž jen »posedění«. Svolavatelé oznámili lidu pouze zákaz schůze, při čemž ovšem nezapomněli

jim též říci vše, co právě měli na srdci — a tak lid přece neodešel s prázdnem. — Prešpursko jest ostatně nyní z celého Slovenska nejuvědomělejší. Chystá se 23. října na *volby do stoličného výboru* a doufáme, že zvítězí všech 47 slovenských kandidátů.

Jakkoliv na mnoha místech se schůze konati nemohly, přece agitací pro schůze učiněno mnoho pro *volební reformu*, jejíž návrh nyní už bude vláda nucena sněmu předložiti. Ovšem jde jí při tom jen o to, jak maďarský ráz Uher zachovati, čili jak zaříditi, aby »všeobecné« právo nebylo všeobecným. Buď prý má býti vyhrazeno pouze těm, kdož umějí maďarsky — aneb mají býti volební okresy pravá monstra: paprskovité výseče, namířené z Budapešti ke hranicím, aby všude měli Maďaři většinu...

Na sněmu zatím počíná si většina k národnostní straně poněkud parlamentárněji než dříve — zvolila totiž národnostní poslance i do sněmovních komisí.

Persekuce slovenských vůdců bohužel dosud neutuchá. Znova 12. října souzen byl před porotou v Pešti redaktor »Národního Hlásnika« *Miloš Pietor* z Turč. Sv. Martina pro článek »Politické prenasledovánie Slovákov«, uveřejněný 5. prosince 1906. Ve článku tom, jejž psal ještě zesnulý otec nynějšího redaktora, viděl státní zástupce pobuřování proti maďarskému národu. Obhájce dokazoval, že biskup Párvy, proti němuž článek směřoval, není maďarským národem — avšak marně. Pietor odsouzen byl na 4 měsíce do vězení a 400 K pokuty.

Šťastněji pochodil 8. října před soudem v Pešti bývalý administrátor »Slov. Týždenníka« *Kubáni*. Obžalován byl z vábení k vystěhovalectví, kterého prý se dopustil insertem jedné americké firmy, která Slováky v Americe na sebe upozorňovala. Státní zástupce najednou pocítil otcovskou starost o Slováky, aby se mu všichni nevystěhovali do Ameriky. Vždyť by pak Maďaři neměli koho zavírat a pronásledovat a maďarští soudci najednou by byli bez práce! Obžalovaný svojí chladností překvapil soudce tak, že ho osvobodili.

Církevní soudy evangelické soudily znova ve starých již záležitostech. Farář Čaplovič v Kovačici (ve známé již aféře zavedení maďarských bohoslužeb v této ryze slovenské osadě) byl zbaven úřadu. Farář Hrdlička a učitel Styk v Komlóši, svého času pro »panslavismus« zbavení úřadu, znova přijati na milost a trest změněn jim ve velké peněžité pokuty: 800 a 300 K.

Zajímavý případ zaznamenal Slov. Týždenník v č. 41. *Fr. Bugan* byl notářem (t. j. vládním úředníkem pro několik obcí) v Lipnici v Oravě. Konal sice svoje úřední povinnosti vzorně, ale lid netrýznil pokutami, nenadával mu a nepřekazil posl. Skyčákovi řeč v jeho obci — i byl proto od stoličních úřadů stále kárán, tak že konečně raději úřadu svého se vzdal a stal se účetním ve slovenské bance v Jablunce. *S. K.*

Před vytištěním těchto rozhledů vyvolala v celé české veřejnosti ohromné zděšení zpráva o novém maďarském násilí: o salvách do slovenského lidu při svěcení kostela v *Černové*, předměstí ružomberském, dne 27. října. Zastřeleno 15 lidí a více než tolik raněno! Vrahové četníci střelili do lidu 4krát!... Tolik podle prvních telegrafických zpráv.

Praha chystá se uvítati milé hosty, susp. faráře *Hlinku*, MUDra *Šrobára* a MUDra P. *Blaho*. Z úst pronásledovaného kněze Hlinky uslyší pražské obecenstvo, které dojista hojně se shromáždí 2. listop. na Žofíně, authentické vylíčení slastí lidu slovenského a jeho vůdců na maďarském »ostrově svobody«. *Č.*

*

Lužickosrbský *večer* uspořádali 25. září t. r. v Litomyšli místní akademikové a sokolové. Informace o Lužických Srbech podal hojně shromážděnému obecenstvu filosof Jos. Páta, provázeje svoji přednášku ukázkami a vyobrazeními krojů. Ostatek večera vyplněn ukázkami lužickosrbské poesie, skladbami lužickosrbských hudebních skladatelů i národními písněmi.

*

Polské kruhy v Německu nepříjemně vzrušila brožurka »Zum Enteignungsprojekt. Offenes Wort eines preussischen Staatsbürgers polnischer

Nationalität. Mit einem Brief des Prof. Hans Delbrück als Vorwort.« Autorem jejím jest Stanislav Turno, jak z nadpisu patrno »pruský občan polské národnosti«. Již to vzbuzuje k ní nedůvěru. První část brožurky staví se proti návrhu *zákona vyvlastňovacího,* o němž praví, že bude zhoubný pro Poláky i pro Němce a pruskou vládu. Poláky ovšem nezničí, přesune se jen hospodářské těžisko a zbude rozladění, neklid a nenávist. V druhé části dává podnět k politice smíření; vláda prý ve smyslu münsterské řeči císaře Viléma II., nabádající k lásce křesťanské a toleranci, má svolati zástupce Poláků k poradě a změniti systém vládní na základě programu společně usneseného — a potom zavládne poměr snesitelný a srdečný. Polské listy protestují proti tomu, aby p. Turno mluvil jménem polské společnosti — snad mluví za skrovný kruh statkářů, kteří s ním tvoří t. zv. »kasino«, ale nesmí mluviti za polský národ. Ostatně slova Turnova vyvrací již předmluva. V ní prof. Delbrück praví, že se nyní od Poláků nelze nadíti přilnutí k říši. Ani odvolání protestu proti připojení části Polska k Německu*) by na věci nic nezměnilo. Vláda — pokračuje prof. Delbrück — nevzdá se germanisace a protestantisace, i potrvá boj nadále, byť snad v mírnější formě, kdyby místo nucení a násilí nastala mírná assimilace.

Vystoupení p. Turnovo jest nedůstojné a zcela zbytečné. Vláda patrně svůj návrh zákona vyvlastňovacího odvolá — poněvadž je to věc tak ohyzdná, že samy německé strany buď se ostýchají zjevně pro ni vystoupiti, buď přímo se prohlašují proti ní. Učinili tak velmi rozhodně pruští agrárníci ve své »Konservative Korrespondenz«, odepřeli vládě v té věci podporu i národní liberálové. Jen konservativci a svobodomyslní byli by za jistých podmínek pro návrh.

Také *Drzymałův* nápad, o němž jsme předešle psali, působí. Poněvadž došel následování a byl by tím s to zesměšniti německou vládu před Evropou, stalo se již v některých případech, že bylo polským sedlákům dovoleno vystavěti si obydlí na zakoupených parcelách!

Hříšnou nedbalostí příslušného komitétu poznaňského zašantročen byl polský list *»Mazur«,* založený k národnímu uvědomování Mazurů, do rukou německých, tak že nyní se stal nástrojem hakaty a šíří mezi polskými Mazury polským jazykem uvědomění pruské a nenávist proti vlastnímu národu. Není to první list polský, který na Mazurech zanikl. První takový lidový časopisek, nazvaný »Przyjaciel Ludu Łecki«, vydával v letech 1842 až 1845 pastor Gustaw Gisewiusz. Byl to populární list v dobrém duchu polském, ale po něm přišla řada jiných, proniklých duchem pruským, jako »Kur Mazurski«, »Mazur«, »Gazeta Łecka« a j. Teprve r. 1884 založen ve Vratislavi národní list »Nowiny Śląskie« pro evangelické Poláky; poněvadž měl čtenáře hlavně na Mazurech, přezván list po 3 letech prostě v »Nowiny«. Roku 1890 zanikl a na to r. 1896 počala v Ełku vycházeti »Gazeta Ludowa«. Jako Nowiny, tak i Gazeta měla všeho všudy 600 odběratelů a po 6 letech zanikla. Po nějakém čase založil dr. Karaś časopisek »Goniec Mazurski«, jejž po smrti zakladatelově neobratně redigoval Pospieszyński, člověk nepěkné povahy.**) List zanikl po několika měsících r. 1906 — a téhož roku v červenci počal ve Szczytně vycházeti »Mazur«, založený komitétem mazurským v Poznani a tištěný ve vlastní tiskárně. Ale osud tohoto listu byl neblahý. Redaktor Zieleniewski vzdal se redakce, když poznaňský komitét nedbal jeho rad, načež komitét svěřil vydávání »Mazura« Němci Falkenbergovi — a ten při další nedbalosti poznaňského komitétu dostal list úplně do svých rukou. I mohou nyní Poláci na Mazurech počíti práci od počátku — jen že budou míti postavení ztížené při konkurenci s »Mazurem«. Práce buditelská není tam snadná, poněvadž Mazuři bez výjimky jsou dobrými prus-

*) Tento protest jménem Polského Kola v Berlíně učinil r. 1870 posl. Alfred Żółtowski.

**) Když viděl, že z Poznaně více podpory nedostane, prodal ze msty hakatistům korespondenci o mazurské otázce, a tak se dostaly v »Schlesische Zeitung« na veřejnost důležité listy polských předáků — a tím odkryty karty polských snah o zachování Mazur.

*

kými patrioty, na »kochanego króla dobrodzieja« nedají dopustit; ani těch několik set odběratelů polského lidového časopisu nelze míti za uvědomělé Poláky.*) Buditelská práce časopisecká na Mazurech musila by býti provázena vydatnou akcí peněžitou, hmotným podporováním mazurského lidu v jeho potřebách.**)

V ruském Polsku dýchá se obyvatelstvu poněkud volněji, že ubylo *banditismu*, hlavně ve Varšavě — aspoň už není zjevem každodenním. Směleji řádí bandité ještě v Łodzi — na př. 17. říj. podnikli útok na pokladníka dráhy, vezoucího do banky 22.000 rublů, pokladníka zabili a peníze uloupili. Hlavní vlna banditismu ustoupila z Polska a zuří nyní hlavně v jižním a jihovýchodním Rusku. Za to se v Polsku drží *stav válečný*, jako by se v něm byl nadobro udomácnil. Před první a druhou dumou proskakovaly pověsti, že bude válečný stav do otevření dumy zrušen — ale nyní zakořenilo se přesvědčení, že dříve se ukončí trvání i třetí dumy, než stavu válečného.

Macierz Szkolna byla nucena opět se brániti proti útokům oficiósní »Rossije« (v č. 531.). Rossija útočila na Matici, že provozuje politiku a zanedbává činnost osvětnou. Odpověď byla ovšem velmi snadná: za jediný rok svého trvání Macierz založila na sta obecných škol, opatroven, knihoven, několik desítek škol středních 4- i 8třídních, školské museum, pořádala spoustu populárních přednášek, vypisovala konkursy na vzorné školní budovy, vypracovala programy ústavu učitelského, školy pěstounek, školy obecné, pokyny k vyučování analfabetů, hygienické pokyny, katalogy školních příruček a katalogy lidových knihoven a čítáren. Tím, že ve svých školách vyučovala jazykem polským a neporušťovala svého žactva, neprovozovala snad politiku. »Rossija« psala, že tam a tam založila Matice školy bez povolení, ale »Macierz« tvrzení »Rossije« vyvrátila fakty — a podotkla, že snad měla »Rossija« na mysli vyučování domácí, které dříve bývalo tajné, ale nyní se již neskrývá, když byly tresty za ně zrušeny. A velmi případně a pro poměry lidové osvěty v král. polském charakteristicky dodala: »Takové ‚školy' jsou v každé vsi. Vyučují v nich pastuchové i krčmářky, kováři i hospodyně a patnáctileté, ba i mladší děti, neumějící mnohdy ještě plynně čísti. A není to nijak výjimečný zjev v zemi, v níž místo 24.000 jest pouze 4000 škol, kde ze dvou milionů dětí ve věku školním vzdělává se jich ve školách sotva 300.000, kde lid prahne po osvětě a směřuje k ní elementární silou.«

Vláda zatím ještě se přímo na Matici nevrhá — ale příznivě na ni nepohlíží; to dovozuje *vypovězení* tří členů matičního výboru: dra. Libického, Dzierżanowského a Staweckého (podle Slova Polského).

Snad je to předpověď nového pronásledování národního ruchu v Polsku. Aspoň v stejnou dobu (v druhé polovici října) dokročila vláda na vilenského *biskupa Roopa*, jako kdysi na bisk. Hryniewieckého: sesadila jej a zakázala mu pobyt na Litvě — čili vypověděla jej. Starší příčinou asi bylo vystoupení bisk. Roopa v politice (založení katolicko-konstituční strany na Litvě a kandidování do 1. dumy) — do druhé dumy vláda již biskupa nepustila (vydavši nařízení, že katoličtí kněží, kteří kandidují do dumy, musí se vzdáti svých míst) a před třetí jej vyvezla z diecése. Novou příčinou nebo vlastně pro vládu vítanou záminkou byla žaloba Litvínů (strany mladolitevské) proti biskupovi - - ač naproti tomu 40 litevských kněží veřejně proti tomu kroku Mladolitvínů protestovalo.

O mrazivějším vanutí z Petrohradu také svědčí nové pronásledování tisku. Zastaven byl na př. i týdenník illustrovaný *»Biesiada Literacka«* — počal však hned vycházeti znova pod změněným názvem *»Biesiada Polska«*. Zastavena také týdenní revue *»Myśl polska«*, ale místo ní vychází *»Głos Polski«*.

Před samými *volbami* volitelů do dumy rozbila se koncentrace polských stran (národně-demokratické, pokrokové a strany reálné politiky).

*) Mazuři jsou tedy opravdu oddaní pruští občané polského jazyka, jako jsou Dolnolužičtí Srbové dobří pruští občané jazyka dolnolužického.

**) Srv. pěkný článek »Z walki narodowej na Mazurach« v N. Reformě č. 449. ze dne 30. září t. r.

Polská strana pokroková žádala, aby jí bylo zajištěno zastoupení v předsednictvě Kola, strana reálné politiky chtěla, aby Kolo bylo vlastně svazem stran, nikoli klubem, a dále, aby přijalo do programu rozhodné vystupování proti zásadě vyvlastňování v otázce agrární. Tento požadavek bývalých ugodowců byl jistě přílišný — strana národně-demokratická ústy R. Dmowského dobře odpověděla, že nesmí překážeti vyřízení otázky agrární ve vlastním Rusku cestou, jakou k tomu uznávají Rusové za vhodnou. Pokrokovcům (ač jejich požadavek dle mínění N. Ref. byl snad předčasný) mohla národní demokracie vyhověti, ale neučinila tak. A tak se koncentrace rozbila úplně, pokrokovci i ugodowci vstoupili do passivity a národní demokraté šli do voleb sami. Není proto pochybnosti, jak volby dopadnou.

Před novou dumou nastává zase jakési *sblížení rusko-polské,* totiž sblížení pokrovějších stran a lidí ruských s Poláky. Jak pokrokový tisk ruský sám vyznává, přispělo k tomu valně oktrojování volebního řádu, který Polákům tolik ukřivdil, a nezřízené útoky oficiósního tisku na Poláky po rozpuštění dumy. I tisk polovládní dostal se pro Poláky s »Rossijí« do křížku. »Rossija« vytkla feuilletonistovi »Nového Vremene« Meňšikovu nestálost přesvědčení, neboť prý nyní jest dokonce i pro autonomii Polska. Meňšikov odpověděl, že byl a nyní ještě více jest pro *autonomii* Polska, poněvadž by to říši neoslabilo, nýbrž posílilo. Centrální vláda patrně neví si rady s obrovskou říší, i ulehčilo by se jí, kdyby dala jednotlivým částem jistou samosprávu. Při tom se ohražuje, že nikterak není tak velkým přítelem jinorodců, aby jim přál samosprávy na škodu Ruska. Hájí-li do jisté míry autonomii Polska, činí to proto, že si přeje, aby se Rusku ulehčilo. Polsko jest zemí velkého národa historického, nikdy nesplyne s Ruskem v jedno tělo, nýbrž každé, byť nejtěsnější spojení s ním bude připomínati siamská dvojčata. Takový stav jest pro obě strany nesnesitelný. Má-li Finsko autonomii — »má na ni tím větší právo národ slovanský s tisíciletou minulostí, ethnograficky samostatný a nikterak náchylný k tomu, aby se dal komukoliv v žaludku stráviti.« — To, prosím, napsal p. Meňšikov v »Novém Vremeni«! — Na to mu odpověděla »Rossija«, že »za nynější vlády ni Polsko, ni kterákoliv jiná provincie samosprávy nedostane«.

Nestor v »Rusi« přes takové rozhodné dupnutí oficiósa napsal, že jest nutno, aby Rusové v třetí dumě učinili rozhodné prohlášení ve prospěch Poláků, aby všichni pokrokoví poslanci ruští protestovali v ní proti utvoření zvláštní gubernie Chełmské*) i aby sami podali návrh na udělení autonomie král. Poskému. — Zajímavo jest konstatování Nestorovo (v č. 261.), že nyní pokrokový tisk ruský nerůzní se v pohlížení na národní ideu polskou, jako před druhou dumou. Nikdy ještě nepromluvil ruský pokrokový tisk tak svorně ve věci polské, jako učinil nyní (po útocích »Rossije«) — i jest naděje, že v třetí dumě bude míti otázka shody rusko-polské půdu náležitě připravenou.

Zástupci ruských stran vyslovili se o polské otázce na *polské předvolební schůzi v Petrohradě.* Zejména určitě a rozhodně vyslovili se pro polské požadavky kandidáti trudoviků a krajní levice. Za to zástupce kadetů Miljukov mluvil dosti nejasně a opatrně, což mu velmi ostře vytkla »Rus«. Schůze byla za řeči sociálního revolucionáře N. Sokolova rozpuštěna, i uspořádána 18. října druhá. Na ní polemisovali řečníci kadetští proti řečníkům levice, zejména socialistům, a hájili se proti výtkám, že pro Poláky dosud nic neučinili. Vůdce kadetů Miljukov apeloval na Poláky (podle »Řeči«) takto: »Společná akce zástupců Poláků s kadety může dospěti k reálným výsledkům, poněvadž i Kolo i kadeti musí se snažiti o vytvoření pokrokové většiny v dumě. Jako národ zralý a zdravý nepůjdou Poláci za těmi, kdož mnoho slibují, poněvadž musí věděti, že, kdo málo slibuje, často mnohem více dává.« — Polský předvolební výbor rozhodl se hlasovati pro kandidáty konstitučně demokratické, Rodičeva, Koljubakina a Miljukova.

---

*) Návrh na zřízení takové gubernie, vypracovaný v ministerstvu, postoupen jest nyní k vyjádření generál-gubernátoru varšavskému.

Rakouští Poláci zaznamenávají úspěch v **Těšínsku**: po přenesení českých parallelek německého paedagogia opavského do Polské Ostravy dochází na podobné odloučení samostatného polského ústavu učitelského od německého paedagogia v Těšíně. Ale zase Němci podržují své povýšené postavení nad slezskými Slovany — jako nesměl český ústav učitelský zůstati v Opavě, tak polský nezůstane v Těšíně, nýbrž otevřen bude příštím školním rokem v některém polském městě v sousedství Těšína. Pokrokový tisk polský zcela přirozeně žádá, aby proti tomu veřejnost polská protestovala.

Ve vídeňském Kole polském vzniká *unie demokratická*, která vlastně svým pozdním vznikem dokumentuje slabost demokratické většiny proti konservativní menšině. Měla vzniknouti hned po volbách a měla do předsednictva prosaditi své zástupce. Zatím předsedou jest konservativec Abrahamovicz, který zastupuje Kolo na venek — a uvnitř v Kole jde vše podle diktátu konservativců. A tak ministrem-krajanem jest dále konservativec hr. W. Dzieduszycki a do předsednictva říšské rady zvolen rovněž konservativec Starzyński. »Kurjer Lwowski« vyčítá demokratické většině, že připouští takovou politiku »Kola«, »která mu na dlouhý čas zjednala název nejzpátečničtější strany v celé říšské radě.« Orgán lidovců nevěří, že by »Unie« vyvinula nějakou opravdu demokratickou činnost v Kole, poněvadž jí v tom bude překážeti národní demokracie a zejména »zlý duch« její, prof. Głąbiński.

A. Č.

Slované východní.

Málo pravdy promluvil ministerský předseda *Stolypin,* když na dotaz *korrespondenta »Matinu«*, trvá-li ještě revoluce v **Rusku**, hrdě odvětil: »Není revoluce v Rusku! Či jste ji viděl?« Neviděl ji před sebou v podobě armády vzbouřenců, v podobě bitev této armády s armádou vlády — ale jest jiná, partisánská, drobná, ale zarytě vytrvalá revoluce, stále k výstřelu hotová. Terror, represse, soudy, loupeže, popravy... tyto rubriky tvoří souvislé sloupce ruských novin, tak že na př. z kyjevské »Rady« mohli bychom prostým přeložením těchto sloupců za poslední měsíc vyplniti celé číslo Slov. Přehledu. »Ubíjejí a vraždí... Telegramy z ruských měst staly se tak jednotvárné, že obsah jejich možno předpovídati: ‚Zabit rotmistr, raněn dozorce, postřelen strážník, vpálili kouli řediteli závodu nebo inženýrovi, oloupen partafír, podniknut útok na poštu a odvezeny peníze!' Někdy k těmto zprávám přimísí se zprávička ze vsi: ‚Sedláci pustili dobytek na osevy; při srážce zabit strážník, raněno několik sedláků.' Tak plyne život na provincii. V Petrohradě ‚exploitují', kde se co dá. Nelze-li v zastavárně, tedy ve výčepu, když ne ve výčepu, tedy u opozdilého chodce« atd. atd. To nejsou slova referenta Slov. Přehledu, nýbrž S. Petěrb. Vědomostí v č. 198. Tak vypadá to nyní v Rusku — a nevidět konce tragedie. Utiší se revoluce? »Kijevljanin« nevěří v její »zamirenije«. »Složili zbraň revolucionáři, přiznali se poraženými? Ani jedna z revolučních stran nepřiznala se k porážce a všecky energicky pokračují v boji. Změnily se jen methody boje, ale nálada zůstala jako dřív.« Jen tu slabou útěchu našly S. P. Vědom. v č. 197., že politické vystřízlivění, které nedávno ovládalo jen mírně smýšlející třídy, stálými vraždami a loupežemi šíří se pomalu také do tříd naladěných sociálně. Ale mnoho toho vystřízlivění není. Spíše ukazují volby do dumy vystupující jakousi temnou stěnu mlhovou, za níž nikdo neví, co jest, je-li moře za ní volné, či je-li za ní ledová hora, na níž loď narazí.

Z útoků a násilností vzbudil u nás pozornost útok na vlak jedoucí z Oděssy, poněvadž náhodou v něm jel poslanec Kramář. Stejný útok se stal ve Verchnědněprovsku: střelba, dvě bomby, uloupení 60.000 r. V Tiflise zraněni viceprokurátor a vězeňský inspektor. V kubljaňské věznici u Charkova vzpoura vězňů: 6 dozorců zabito, vojsko střílí, zabíjí 3 vězně, vůdce vzpoury zapaluje střechu. Ve Vilně na ulici Chopinově výbuch pumy. V Baku z nemocnice Batachiňského uloupeno 8000 r. I na dům Tolstého v Jasné Poljaně stříleno opětovně v noci z pušek a browningů, pachatelé nevypátráni. Kde kdo nad tím stojí udiven, nemoha to pochopiti. Dobře řekl Vletavin v Čase a ruské listy před ním, že se není čemu diviti. Zbědovaný a hladový mužík

závidí již každému a půjde pomalu již na každého. — V Lucku chycen byl náklad zbraní, browningů, pum a výbuš. látek, vezených z ciziny. V Petěrhofu zatčeno 12 členů revoluční strany při poradě v lese; byli přestrojeni za kozáky. V Ufě nalezena továrna bomb. V Sevastopoli před vojenským soudem pro vpouru na lodích Rostislavu a Pantělejmonu (bývalém Potěmkinu), odsouzen 1 účastník k vypovězení na Sibiř, ostatní k nuceným pracím. V Petrohradě 8 dělníků z tkalcovny v Narvě voj. soudem odsouzeno k šibenici. Od 4. října vede se v Moskvě process pro účast v ozbrojeném povstání moskevském v r. 1905, 15 železničních úředníků obžalováno, že vyzývalo k revoluci. Líčení prý podává denně zajímavé zprávy o organisaci povstání. Podivná jest událost s carskou jachtou Standartem. V mysli každého, i v tisku hned se vybavila vzpomínka na Borky, známý železniční útok na carskou rodinu a na zemřelého cara Alexandra III. »Náhodou,« jak ironicky píší S. Petěrb. Vědomosti, vjela loď na úskalí, jež nebylo v mapě, »jachta přídou klesla do vody a korma se zdvihla o osm stop...« Potápěči zacpávají tři dni díry, jednu u přídy, druhou u kormy. »Tak silně udeřila jachta na kámen, že se kotly hnuly s místa.« Tři dni pumpovali vodu, atd. To jsou zprávy a citáty z poloúředního Nového Vremene. A o takových a podobných událostech přinášejí ruské noviny zprávy stále a stále.

Policie v bezmocnosti své nutí nyní lékaře, aby ohlašovali každého, kdo k nim přijde poraněn střelnou nebo sečnou zbraní. Rada spolku medicinského, odvolávajíc se na zásady Pirogovských sjezdů, žádost policie rozhodně odmítla. Z *persekuce tisku:* Vydavatel S. Petěrb. Vědomostí, kníže Uchtomskij, odepřel zaplatiti pokutu 1000 r., kterou mu uložila policie, a raději sedí ve vězení. Nebyla mu dána ani oddělená cela, o kterou žádal. — Proti Gorkému podává prokurátor petrohradského soudního dvora žalobu pro povídku »Mať«, vydanou ve sborníku »Znanije«. Skonfiskována byla knížka Tolstého: »Sjednocení a prozkoumání čtyř evangelií.«

O *svazu ruských lidí* vyskytly se dvě zprávy zcela sobě odporné. Dle první z polovice září dostal prý svaz od kohosi velikou summu peněz, dle druhé za měsíc potom prý svaz nemá z čeho zaplatiti pokutu 1000 r., kterou policie uvalila na jeho orgán »Russkoje Znamja«, a list prý zajde. — Velikou ztrátu utrpěl Svaz a vůbec strany reakční úmrtím vydavatele »Moskevských Vědomostí«, Vlad. Amalie *Gringmuta,* neúnavného organisatora svazu a obhájce idejí, jejichž representantem býval Katkov a Pobědonoscev. Jinak býval to člověk skromný, pocty odmítal, ve svou věc pevně věřil.*)

Volby volitelů do dumy, konané v měsíci uplynulém, málo zpráv poskytují: Levé strany od okťabristů počínaje nesmějí při volbách vésti nijakou agitaci. Strany všecky kadětská Rěč rozvrhuje takto: monarchisté-absolutisté, liberálové-měšťáci, konstituční demokrati a republikáni. Rozvržení nenové a neúplné, protože je jednostranné, nehledíc k odstínům národnostním, náboženským, sociálním, otázkám taktiky, jež vlastně tříští ruskou veřejnost v dlouhou řadu stran. Konstituční demokrati — kaděti — bojují v těchto volbách na dvě fronty: proti okťabristům i proti sociál. revolucionářům a soc. demokratům. Mnoho socialistů maximálního programu, bolševiků, kteří zavrhnuvše bojkot voleb do dumy jsou od soudruhů svých nazýváni »kadět-

*) »Birževyja Vědomosti« napsaly o něm: »Pokračoval v díle Katkova, nemaje ni jeho rozumu, ni nadání. Katkov bojoval s ministry a byl pánem Moskevských Vědomostí. Gringmut plazil se před hodnostáři a měl pouze v nájmu universitní denník. Správně řečeno, vlastně sám pronajímal byrokracii své péro. Idealisování ‚monarchismu' již za Katkova octlo se v položení bezvýchodném. Talent Katkovův dovedl to zakrývati — neschopnost Gringmutova tajemství vyzradila. Zásadám monarchismu a pravosláví nikdo tolik neuškodil, jako právě škola Katkovova a hlavně Gringmutova.« — V Gringmutovi odešel úhlavní nepřítel konstitucionalismu v Rusku, vášnivý obhájce samoděržaví, všemocnosti církve pravoslavné, rusifikace, nesmiřitelný nepřítel Polákův a Židů, vůbec hlasatel podřízenosti a nerovnoprávnosti »jinorodců« (Nerusů) a nepravoslavných. A zajímavo jest, že sám pocházel z rodiny židovské a že na pravosláví přestoupil teprve z luteránství! *Red.*

skými podgoloskami«, jde s kaděty. Osud okťabristů je smutný: v Tveři a Orlově vyloučeni z kandidatury hlasováním tak vynikající jejich lidé, jako bratři Stachovičové, Kuzmin-Karavajev a Šipov. V Kyjevě kaděti založili nový list »Kijevskij Kurjer«. — Proti nucení k bojkotu voleb do dumy nařídila vláda nejostřejší kroky. — Litevci usnesli se jíti do voleb do dumy; požadují národní autonomii se sněmem ve Vilně. — V mnohých místech konaly se volby za veliké neúčasti. V petrohradské gubernii nedostavil se z kněžstva nikdo. V poltavské gubernii v 10 volostech nedostavil se nikdo. Strany pravé vykládají tento zjev, že lid nechce dumy, jiné správněji, že lid nedoufá, že duma bude trvalá. Výsledky voleb plnomocníků *) málo poskytují světla. V moskevské gubernii do 22. září z 560 zvolených plnomoc. bylo: 3 opravdu ruští lidé, 24 socialistů, 28 monarchistů, 63 z pravice, 341 umírněných, 96 z levice, 4 z krajní levice. Jak viděti, přehled žádný. Do toho dne zvoleno bylo v Rusku 3448 plnomoc., ale přehled jejich, jak jej ohlásila petrohradská agentura, prohlášen za lež. Do 9. října byly volby plnomoc. v prvních třech kuriích hotovy: pravice měla 6976 plnomoc., opposice 7990 plnomoc., »bezpartijní« (nepříslušní nikam) 11.186 hl. — A tito bezpartijní jsou ona mlhová stěna, za níž nikdo neví, co jest. S. Petěrb. Vědomosti v č. 216 praví, že jsou to lidé »bez jazyka«. »Jazyk« prý se jim hotoví v laboratoři kadětského »papeže«, prof. Miljukova. Podle toho měli by zvítěziti kaděti. Z Kavkazu podle zpráv o volbách vyjde levice.

U dvora není nejmenšího pomyšlení na změnu směru ani v pravo ani v levo. Postavení Stolypinovo je nyní jako skála. O *dumě* praví oficiósní Rossija: »Ať si skončí nynější volby jakkoliv, osud třetí dumy stejně bude v jejích rukou, jako byl osud prvé i druhé.« První práce nové dumy bude dle Tovarišče buď přijetí nebo nepřijetí vládní předlohy o samosprávě a místních soudech. Bude-li ji duma chtíti změniti ve smyslu konservativním, bude jí nechána volná ruka, ale vysloví-li se pro změny ve směru pokrokovém, vezme vláda projekt zpět. Pak jí budou předloženy ke schválení všecky zákony agrární, vydané na podkladě § 87. (jako u nás § 14.), zejména zákon o státních půjčkách na hypotéky pozemků. Dle »Rus. Slova« projev vlády k dumě ještě není sestaven, jen hlavní zásady jsou stanoveny. Kritika vládní činnosti nebude dumě dovolena. Mezi předlohami bude též předloha zákona o nedotknutelnosti osoby. Národnostních předloh nebude. V otázce agrární bude podána předloha o rozdělení pozemkového fondu. Hezké vyhlídky. Rozpočet na r. 1908 má duma probrati jen v hlavních rysech, nebude-li probrán a schválen do Nov. roku, bude se hospodařiti dle rozpočtu na rok 1906. Vyhlídky ještě hezčí.

V tajné schůzi 23 archijerejů a 19 protojerejů u metropolity Antonije v Petrohradě usneseno místo sv. Synodu žádati zřízení patriarchátu. *Sobor církevní* (sněm) svolán bude do Moskvy: laici a nižší (světské) duchovenstvo budou se moci účastniti rokování, ale hlas rozhodčí jim nedán. — Ministerstvo války a námořnictví ruší nyní pevnosti ve Sveaborgu, v Libavě, Batumu, Kerči a j. a místo nich postaví nové na místech vhodnějších. — Smlouva anglicko-ruská o Asii vyvolala v Rusku málo nadšení. Za to tím větší obavy budí stálé silnější *okupování Sibiře cizinci*. Nyní zase tvoří se syndikát pro dovoz zemědělského nářadí a strojů (jichž se r. 1906 prodalo do Sibiře za 9 mill. rublů. Tisk viní správu vystěhovaleckého oddělení v Sibiři, že sama k tomu připravila půdu, zadavši všecky dodávky velké americké firmě a vypudivši tak firmy domácí. — Nemálo

*) Plnomocníci (polnomočennyje) jsou volitelé 1. stupně, kteří teprve volí vlastní volitele (vyborščiki). Do 16. října podle okťabritského »Golosu Moskvy« (č. 230.) zvoleno 5858 volitelů, z nichž 104 náleželi Svazu ruského národa, 564 jiným monarchistům, 1345 přívržencům pravice »mimo strany«, 800 okťabristům, 953 umírněným mimo strany, 2 straně pokojné obnovy, 508 kadětům, 470 Polákům, 359 pokrokovcům mimo strany, 20 trudovikům, 15 socialistům revolucionářům, 165 soc. demokratům, 406 levičákům mimo strany a 147 volitelům neznámé barvy. — Podle posledních zpráv vychází z voleb většina konservativní. *Řed.*

znepokojuje Rusy *nebezpečí japonské a čínské.* »Russkaja Zemlja« píše: »Nemluvě ani o zimničném zbrojení Číny, i v Mongolsku jest energická příprava k vojně ve spolku s Japonci.« Do Mongolska vozí se transporty japonských zbraní, a když takový transport byl zadržen celním úředníkem, na zakročení japon. plukovníka byl propuštěn dále. V Mandžursku Japonci se neskrývají se svými topograf. pracemi. Na rus. pobřeží oceánu Tichého a ve vých. Sibiři Japonci »kišmja-kišat« (jen se hemží). Rusové však z Japonska jsou štváni tiskem i lidem. Manžurský list čínský Tonven-bao, jak sdělují Rus. Vědomosti, vyzývá vládu, aby v ničem nepovolovala ruským požadavkům, neboť rozervané Rusko je bez moci. — O válce japonské také Liněvič vydal první díl své knihy.

Na akademii umění v Petrohradě projevil naprostou nespokojenost s nynějším pořádkem slavný mistr *Rěpin* a odešel, nechtěje ani zkouškám býti přítomen. Na prosbu svých žáků se aspoň ke zkouškám vrátil. *—ch.*

*

»Dilo,« na zprávu »Zeitu«, že haličský *místodržitel hr. Potocki* je na odchodu, připomíná tomuto hodnostáři, že proti národnosti **maloruské** šel ještě dále než jeho předchůdce, hr. Pininski. Vytýká mu, že ustanovoval za okresní hejtmany lidi, kteří patří do sanatorií, jako hejtman bobrecký nebo sokalský, že nechal poslancem kněze Puzynu, jenž musil býti prohlášen za šílence, vytýká mu stíhání voličů maloruských, stávek, schůzí, jež pokutoval sto tisíci korun pokut a tisíci dní vězení. Připomíná mu skandál universitní, volby říšské i sněmovní i allianci s moskvofily.

Po celé září a říjen konány neustále schůze maloruské, jimž motiv dal *sněm haličský.* Zdálo se, že nejvíce se zamlouval konservativcům i demokratům polským návrh Cieńského na úpravu vol. řádu do sněmu, ale pak za základ dohody přijat od Poláků návrh Bobrzyńského. Když začalo se pak jednati o novém jednacím řádě pro sněm, jímž by znemožněn byl všeliký odpor menšiny, zahájili lidovci polští a Malorusové obstrukci. Sněm potom odročen, bude však ještě svolán k provedení vol. opravy.

Místodržitelstvím potvrzeno bylo rozpuštění studentského spolku malor. *„Akademična Hromada“.* Polské listy měly o tom zprávu dříve než spolek. Ve Lvově založena maloruská parcellační společnost *„Zemlja“* za jejíhož předsedu zvolen byl posl. Mik. Vasilko. Výzvy k upisování podílů ukazují na to, že za 37 mill. korun maloruských peněz je v cizích záložnách a ústavech peněžních. Zde vstupuje také v život *»Tovarystvo ukrajinśkych naukovych vykladiv imeny Petra Mohyly«*, jak zní nový název místo nepovoleného Ukrajinská všenárodní universita. Předsedou je prof. Kolessa.

V *Bukovině* na sněmu dosavadní většina, složená z polsko-arménských posl. rumunsko-šlechtických, malorusko-demokratických a dvou Němců (Widmanna a Landwehra), padla, poněvadž židé utvořili klub městských poslanců a k nim se přidal Landwehr.

Zajímavý list *z Uherské Rusi* zaslán byl Dilu. V něm pisatel ukazuje, jak Malorusové uherští všechny obyvatele v Haliči pokládají za Poláky; nemají za své krajany ani t. z. Verchovince, kteří před 200—300 lety přišli z Haliče do horních Uher a jejichž nářečí se liší od »doliňanského«. Malorusové uherští jsou zatemněni moskalofilstvem, jež tam vštípil Dobrjanský, ale intelligence velkorusky neumí, jen maďarsky, a z jazyka lidu jen tolik, kolik třeba k hovoru s čeledí. Sám pisatel byl udiven, když po prvé jsa v Haliči setkal se s Malorusy. Od té doby změnil smýšlení. Navrhuje nejprve vydání slovníka malorusko-maďarského, vydávání pohádek, národních písní v nářečí uhersko-maloruském, časopisu, belletrie s místními látkami, neboť v dějinách zdejší Rus neměla nic společného s Ukrajinou. Nesmí se proto začíti se stanoviska ukrajinofilského, neboť tím by celé hnutí předem bylo ztraceno. Nechopí-li se Malorusové práce nyní, zaniknou uherští Malorusové (jak dopis tvrdí) za 50 let

V Kyjevě začne *soud* s mnoha malor. mladými spisovateli, zejména se spolupracovníky zastavené *Hromadské Dumky.* — »Ridnyj kraj« počal zase od 3. října vycházeti. — Příštím rokem na *universitě* kyjevské ohlášena

celá řada přednášek o věcech maloruských: o nové literatuře maloruské, praktická cvič. v liter. dějinách a v dějinách malor. vůbec. Stejně i na vyšších kursech ženských v Kyjevě. V Charkově prof. Sumcov malorusky bude čísti o malor. národní literatuře, prof. Chalapškyj bude míti kurs jaz. maloruského a příslušný seminář, prof. Bahalyj čísti bude malor. dějiny.

—*ch.*

Jihoslované.

Matica Slovenska v Lublani měla krisi v předsednictvu. Veřejnost donutila dosavadního předsedu Frant. Levce, aby složil čestný svůj úřad ve vynikajícím literárním spolku **slovinském.** Příčina byla tato: Na lublaňském I. státním gymnasiu zemská vláda(!) chtěla prosaditi za ředitele svého kandidáta, německého nacionála z Celje. Gymnasium považuje se za slovinské, aspoň pokud se týče počtu žactva, které je snad z $^5/_6$ národnosti slovinské, zbytek jsou Němci a odrodilci. Řediteli tohoto ústavu bývali Slovinci takřka od těch dob, co se počalo žádati znárodnění středních škol. A roku *1907* chtěla zemská vláda v Krajině (!) učiniti z tohoto ředitelského místa »německou državu«! Odvážnost veliká; avšak vláda věděla, co činí a že smí tak učiniti: poněvadž má spolehlivou oporu v koalici slovinských klerikálů a německých liberálů. Na Levce, jenž je zemským inspektorem obecních škol, činila vláda (zemský president sám!) nátlak, aby v zem. škol. radě hlasoval pro kandidáta německého. Levec nátlaku podlehl, hlasoval podle vůle vlády — a učinil se nemožným v prvním literárním slovinském spolku. Musil se vzdáti předsednictví. Nový předseda již byl zvolen: prof. dr. Frant. *Ilešič,* jemuž upřímně gratulujeme. A rovněž Matici samé, neboť učinila šťastnou volbu. Nyní můžeme se nadíti i čilejších a smělejších styků Matice se slovanským životem vůbec!

Nové příkoří korutanským Slovincům čili odůvodnění usnesení celoveckého okresního soudu, proč se zde nesmí jednati slovinsky. Jazykové výnosy podle mínění celoveckého soudu nevztahují se na záležitosti civilní (a o civilní záležitost šlo právě v tomto případě), nýbrž toliko na trestní; vůbec pak výnosy ty vlastně neplatí, nebyvše zákonně prohlášeny. Proto prý platí v příčině řečí stran a zástupců jejich před soudem stále ještě § 13. všeob. ř. soud. ze dne *2. května 1781,* který nebyl derogován a který určuje, že mají strany užívati řeči, která je v zemi obvyklou. Která je to? V tom případě musí se považovati za řeč v zemi obvyklou pouze řeč, ***v které jednají zemské autonomní úřady, t. j. korutanský zemský sněm a zemský výbor.*** Proto jest jen němčina v Korutanech jazykem v zemi obvyklým! Že bydlí v Korutanech Slovinci, vlastně »Wenden« čili »Windische«, nikdo nepopírá; avšak řeč jejich liší se od spisovné řeči slovinské, jíž mluví slovinští advokáti. Slovinské obyvatelstvo řeči této nerozumí! Nemá tedy smyslu jednati u soudu řečí, která jest stranám samým cizí... Je třeba k tomuto fanatickému projevu soudního úředníka ještě komentáře? Slovinský jazyk není v Korutanech řečí v zemi obvyklou! —

V Korutanech chystá se ***pokrokový časopis,*** poněvadž »Mir« v poslední době je naprosto klerikální.

Exekutiva nár. pokrokové strany v Lublani začala vydávati týdenník ***Slovenija*** jako oficiální svůj orgán. »Slovenski Narod« zůstane tedy podnikem ryze soukromým. Redaktory Slovenije jsou advokát dr. Triller a František Govékar.

Dr. D.

Z řeči básníka Ant. Aškerce, pronesené na kongrese Volné Myšlenky v Praze, vyjímáme místo o *slovinském školství:* »V Krajině, Štyrsku a v Přímoří jsou sice obecné školy, jejichž oficiálním vyučovacím jazykem jest slovinština, ale němčině jako předmětu počíná se vyučovati obyčejně již od 2. školního roku. Vedle těchto slovinských obecných škol jest množství t. zv. utrakvistických, kde se užívá obou jazyků (slovinštiny i němčiny) jako řečí vyučovacích — ale tak, žebývá slovinština obyčejně odstrčena... Nejhůře je v Korutanech a v Terstu. V Korutanech není ani jediné veřejné slovinské školy... Jen dvě školy v Korutanech jsou slovinské — ve sv. Jakubu v Rožní dolině a ve Velikovci —, ty však musí vydržovati školský spolek sv. Cyrila a Metodaěje. V Terstu je slovinských dětí přes 3000, a ty jsou nuceny choditi do ně-

meckých a vlašských ob. škol, poněvadž čtyřtřídní soukromá škola, kterou vydržuje ‚družba sv. Cirila in Metoda‘, nestačí pro tak veliký počet místních dětí... Úplné slovinské střední školy nemáme ni jediné. V Lublani, v Celji, Mariboru, v Krani a Novém Městě vyučuje se některým předmětům slovinsky; na vyšších gymnasiích však jest i v Krajině vyučovacím jazykem němčina. Pouze slovinštině vyučuje se v mateřském jazyce. Reálky ve slovinských zemích jsou jen německé. Jediná utrakvistická reálka jest nová reálka v Idrii, ale i zde jest ve vyšších třídách vyučovacím jazykem němčina. Tak se nám vede ve XX. století!«

Toť hrozná obžaloba rakouského režimu na světovém kongrese!

Vláda teprve letošního ledna, když se ocitla v úzkých (ke »státním nezbytnostem« nebylo lze přikročiti pro četné pilné návrhy slovinských pokrokových poslanců a českých radikálů), dala Slovincům závazný slib, (kromě jiných dvou slibů), že *školu »družby sv. Cirila in Metoda« v Terstu* postátní — a nyní jest skutečně v rozpočtu na příští rok příslušná položka. Tím ovšem školská slovinská otázka v Terstu není rozřešena, neboť podle počtu školou povinných dítek měly by v Terstu býti nejméně tři veřejné obecné školy slovinské.

Goričtí Vlaši hlučně protestují proti přenesení *slovinského učitelského ústavu* z Kopru do Gorice. Potěšitelno jest, že vlaští sociální demokrati v Terstu učinili projev pro požadavek Slovinců, poněvadž Gorici nelze pokládati za město vlašské.

Tak jest Slovincům neustále zápasiti na dvě fronty: proti Němcům a Vlachům. Šovinismus Němců přesahuje již všechny meze. Nanejvýš provokační jest *zákaz slovinských obchodních štítů* a podobných nápisů v Celji! Zemský výbor ve Štyr. Hradci slovinskou stížnost zamítl — a teprve správní soud jí 18. října vyhověl.

Vynikající význam pro slovinský život má *I. slovinský obchodní sjezd*, který se konal 20. října v Lublani. Prvním projevem slovinské obchodní organisace bylo před 12 lety založení obchodního vzdělavacího spolku v Terstu, z něhož r. 1897 vznikla »trgovsko-obrtna zadruga« (obchodně-průmyslová zádruba). V Gorici r. 1899 vznikl peněžní ústav téhož jména, z něhož se vyvinula obchodní a průmyslová společnost pro Gorici a od loňska pro celé Goricko. V Lublani byl r. 1900 založen obchodní spolek »Merkur«, jehož působení zasahuje nyní do všech slovinských zemí. On také svolal a připravil letošní všeslovinský obchodní sjezd. Z jeho středu r. 1905 vyšel popud k založení obchodního spolku v Celji. R. 1901 počal »Merkur« vydávati měsíčník »Narodno-gospodarski Vestnik«, jenž však po roce zanikl; za krátko po něm založen »Trgovski Vestnik«, který vychází podnes. — Z řečí na sjezdě pronesených uvádíme řeč posl. dra D. Majarona o úloze obchodu v národním hospodářství vůbec a slovinském zvlášť, referát J. Smertnika o slovinském obchodu ve Štyrsku a Korutansku a zejména řeč posl. dra H. Tumy o významu Terstu pro slovinský národohospodářský život. *C.*

*

V Chorvatsku je situace zatím nezměněná. *Rakodczay* marně shání svou stranu, i proskakují pověsti, že bude záhy propuštěn a nahrazen pouhým Maďarem. Zatím ještě pokouší se Rakodczay získati úřednictvo: slibuje mu značné zvýšení služného a rozmnožení vyšších míst, aby mohl nastati živější postup. Uvidíme, jak se mu pokus zdaří — doba Khuenova dávno minula a úřednictvo za posledních voleb okusilo politické svobody.

Ani dílo znesváření Srbů s Chorvaty se Rakodczayovi a maďarské vládě nepodařilo, jak doufali. Po vystoupení srbských radikálů se *koalice chorvatsko-srbská* upevnila. Počátkem října prohlásil se ústřední výbor srbské samostatné strany, že strana setrvá v koalici, která stojí na stanovisku rovnoprávnosti Srbů s Chorvaty, a že rozhodně a ze všech sil podepře boj za státní samostatnost Chorvatska, Slavonie i Dalmacie, boj proti snahám dnešní společné vlády a proti nynějšímu banu.

Chorvatská delegace v novém zasedání uherského sněmu jesť ovšem v rozhodné oposici. Ve sněmu měli dosud významné chorvatské řeči posl

Mažuranić proti jmenování Rakodczaye banem a posl. Lorković pro všeobecné hlasovací právo. Při volbách do komisí přišlo k zajímavé episodě: Maďaři škrtli prof. Vrbaniće a volili Drohobeczkého.

Chorvatská lidová pokroková strana (hrvatska pučka napredna stranka) měla 6. října v Oseku druhý svůj hlavní sjezd, na němž dovršeno loňské usnesení o fusi chorv. lidové pokr. strany s demokratickou stranou v Dalmacii. Přijaty zásady společné organisace a některé menší, většinou slovní, změny v programu. Hlavními orgány spojených stran zůstávají v Chorvatsku »Pokret« a v Dalmacii »Sloboda«.

Program přiznává *»Dalmatincům vlašského jazyka«* práva menšiny (s podmínkou, nebudou-li se stavěti proti snahám chorvatským a budou-li je podporovati), což podráždilo stranu práva, jejíž hlavní orgán »Hrvatska« prudce proto napadl pokrokovce a ovšem je obvinil ze zrady národní věci. Dr. J. Smodlaka dobře mu odpověděl v »Pokretu« i v »Slobodě«, že nesluší činiti jiným, čeho nechceme, aby oni činili. Vlachů v Dalmacii ovšem jsou jen 3%, ale všech Chorvatů v Uhrách (i s Mezimurci, Šokci a Bunjevci) jest jen něco přes 2% — a přece všecky chorvatské strany i s »pravaši« oprávněně pro ně žádají práva jazykových menšin.

Rakousko-uherské vyrovnání, smluvené mezi ministerstvy Beckovým a Wekerlovým, má význam pro *Dalmacii* ustanovením o stavbě *železnice* od Rudolfova přes Metliku do Karlovce a dále přes Ogulin, Otočac a Gospić do Knina. Zemský výbor pospíšil vysloviti za to min. Beckovi telegrafickou cestou poděkování — pokrokové listy však proti tomu protestují. Dříve třeba vysvětliti, jsou-li Uhry zavázány ke stavbě železnice bezpodmínečně — neboť Wekerle kladl podmínku, aby Chorvatsko přispělo na stavbu ze svého investičního fondu. Tento fond však nemá nyní peněz, jež vydal na stavbu různých železnic — i nemůže na stavbu přispěti. Co se tedy stane? Bude vláda opravdu železnici stavěti? Či čeká lickou železnici osud trati Aržano-Bugojno?

Rjecká měst. rada vyloučila chorvatštinu s vývěsních tabulí a štítů (podobně jako celjská slovinštinu), usnesla se, že jsou dovoleny pouze nápisy vlašské a maďarské — a uherské ministerstvo vnitra toto usnesení potvrdilo!... Zaznamenáváme bez poznámky — to přece komentáře nepotřebuje...

Sněm istrijský zasedal po dlouhé době klidně, beze všech vlašských bouří pro chorvatské řeči. Vlaši pojednou klidně pracovali s Chorvaty, ba projevili i ochotu k dohodě. Hlavní jejich orgán »L'Idea italiana« dokonce se za smír rozhodně přimlouval. Působila patrně lekce, které se Vlachům dostalo květnovými volbami do říšské rady — ale přec ještě jich nepoučila dokonale. Ukázalo se to při jednání o volební reformu sněmovní. Dosud měla sněmovní menšina chorvatsko-slovinská, která zastupuje většinu obyvatelstva v zemi, jen 9 mandátů; poněvadž nyní počet mandátů sněmovních vůbec vzroste (na 42), má býti slovanské »menšině« přidáno 6 mandátů — ale zároveň nespravedlivá většina vlašská má býti opět rozhojněna o 3 mandáty. Taková oprava jest arci pro Chorvaty a Slovince nepřijatelnou — přece však šli ve smířlivosti tak daleko, že nabízeli Vlachům 21 mandát a pro sebe jich žádali jen 19. A když Vlaši žádali 25 mandátů proti 19 chorvatsko-slovinským, i na to slovanští poslanci přistupovali, žádajíce jen pro sebe jisté garancie v zemském výboru i ve sněmu na pojištění svého národního rozvoje proti násilí umělé většiny. Ale starý proud mezi Vlachy to odepřel — a tak byla volební reforma do sněmu istrijského pro nynějšek pochována. *Č.*

*

Zprávy ze *Srbska* nejsou pranic potěšitelny. Aféra obou *Novakovićů* rozvlnila celou srbskou veřejnost a vyvolala prudké útoky skoro celého srbského tisku na policii a ministerstvo vnitra. Milan Novaković účastnil se svého času odporu nišských důstojníků proti setrvávání kralovrahů ve vojsku (později, když si přestál trest za vzpouru, založil list »Otadžbinu«), jmenovec jeho Maksim, bývalý četnický důstojník, byl rovněž odpůrcem spiklenců (byl

propuštěn za to, že na dušičky zapálil svíci na hrobě Alexandrově) — a to vyvolávalo myšlenku, že není pravdou policejní zpráva o sebevraždě obou Novakoviců při pokusu o útěk z vězení, nýbrž že byla na nich vykonána politická vražda. Oposiční tisk také přímo obvinil policii, že Novakoviće vyvábila k útěku, aby je mohla sprovoditi se světa. Tato událost rozdmychala znova strannické vášně, tak že se počaly v zahraničních listech trousiti zprávy dokonce o dynastické krisi. Přijímali jsme je s nedůvěrou, poněvadž se objevovaly hlavně v listech vídeňských. Ale i jsou-li tyto zprávy nepravdivé, jest přece stav věcí v Srbsku neutěšený. Spor mladoradikálů se staroradikály (kteří jsou při vládě) tak se přiostřil, že hrozila ve skupštině obstrukce, i doporučil Pašić náhlé *odročení skupštiny*. To vzbudilo teprve bouřlivý odpor v oposici, která prohlašuje čin vlády za porušení ústavy; odpor ovšem obrací se i proti králi, který nezákonné odročení skupštiny dopustil. Toto vření v zemi nikterak není na prospěch srbských zájmů při jednání o *obchodní smlouvě* s Rakouskem, které dojista využije nesnáze Pašićovy vlády ve svůj prospěch a proti Srbsku.

Příliš nepříznivě odráží se tato situace od královy cesty po Srbsku a od slavnosti položení základního kamene budovy srbské skupštiny. *Č.*

*

Na **Černé Hoře** blíží se volby za nejtužšího nátlaku reakční vlády Tomanovićovy. Zdá se, jako by sám kníže byl vůdcem »pravé národní strany«, neboť sám zasahuje ve volební agitaci ve prospěch jejích kandidátů. Náhončí vládních kandidátů neštítí se žádných prostředků proti oposičním kandidátům a voličům. Tak na př. podle zprávy »Národní Mysli« rudinský kapetan M. Perović, aby znemožnil volbu kandidáta národní strany B. Gardaševiće, prohlásil kandidaturu kněževice Marka; voliči žádali však, aby jim předložil písemné prohlášení Markovo. Podle kotorského dopisovatele »Pokretu« došlo již i k politickým vraždám — ubiti dva přívrženci národní strany, učitel Boro Bošković a serdar Savo Plamenac. *Č.*

*

S *otázkou universitní* dostala se **bulharská** vláda do slepé uličky. Aby potrestala professory za hájení universitní autonomie, přerušila s nimi vyjednávání o novém jmenování a vyzvala cizí slovanské professory a vědecké pracovníky (zejména srbské a chorvatské, ale i jiné), aby přijali professuru na sofijské universitě. Ale nenašel se ovšem nikdo, kdo by nabídku přijal. Vláda jmenovala sice několik domácích lidí, nehledíc na vědeckou jejich kvalifikaci, ale nebylo jí to nic platno: studentstvo prohlásilo boykot university, pokud nebude obnovena universitní autonomie a pokud nebudou dosazeni bývalí professoři — i zůstala universita bez posluchačů. Zapsali se všeho všudy 3. Jinak všichni studenti sofijské university přešli hlavně na universitu bělehradskou. *Č.*

Literatura, umění.

Prof. Dr. MARYAN ZDZIECHOWSKI: **Die Grundprobleme Russlands.** Literarisch-politische Skizzen. Aus dem Polnischen übersetzt von Adolf Stylo. Wien-Leipzig, 1907. (Akademischer Verlag.) Str. 431.

Ušlechtilý polský slovanofil, prof. krakovské university Maryan Zdziechowski, sebral své úvahy o ruských otázkách — a celek takto vzniklý vyšel nyní v jazyce německém (polsky sebrané tyto úvahy dosud nevyšly). Kniha jest velmi cenným příspěvkem k dějinám a kritice obou hlavních duševních proudů v Rusku: slavjanofilství a západnictví. Autor pozoruje se svého stanoviska slavjanofilství od Chomjakova a Kirějevských až k jeho rozkladu a ke zvrhlým jeho formám, jaké mu dali Aksakov, Katkov a jejich epigoni. Ukazuje, jak Vlad. Solovjev, který sám vyrostl ze slavjanofilství, demaskoval toto pozdní slavjanofilství, jež došlo výrazu v celé politice Alexandra III. a

vedlo ruskou politiku ke snům panasijským. Jsou to věci, jimiž se Zdziechowski obíral již ve svém díle »Messyaniści i Słowianofile« (1888) a k nimž se později stále a stále vracel; připomínám zde zejména jeho objemnou brožuru »Od słowianofilstwa do panazyatyzmu«, vydanou r. 1901 pod pseudonymem W. Karowski. Vedle slovanofilství věnuje pozornost ruskému západnictví a z něho hlavně Hercenovi, Bakuninovi a Borisu Čičerinovi. Ukazuje, jak Solovjev i Čičerin, ač vyšli z opačných pólů ruského ducha, na konci setkali se v uctění křesťanských ideálů, v jejichž ztělesnění také Zdziechowski vidí záchranu Ruska. Uvažuje o otázkách přítomnosti a budoucnosti Ruska, ukazuje Zdziechowski záhubnost hesla »Rusko jen pro Rusy« a nevybnutelnost provedení zásady spravedlnosti k národnostem neruským. Při tom dokazuje potřebu sblížení rusko-polského, poněvadž Poláci jako živel konservativní mohou přispěti k zachování Ruska — ne snad z lásky k státu, ale proto, že pohlížejí do budoucnosti, že vědí, »že v strašném boji, jejž jim vypovědělo Němectvo, může jediným jejich spojencem býti Rusko, ale Rusko obrozené na zásadách svobody«. »Jejich předkové byli obviňováni ze stranění anarchismu, oni (nynější Poláci) jsou přívrženci státní myšlenky z instinktu i z přesvědčení.« (Str. 396.) Má však pochybnosti, bude-li Rusko míti dosti energických mužů, kteří by je uvedli na správnou cestu k vnitřnímu obrození — či blíží-li se splnění básnické předpovědi Čičerinovy o pádu »čtvrtého Říma.«

Zajímavá kniha, vzešlá z poctivého přesvědčení a dávající mnoho podnětu k přemýšlení všem, jimž jde o obrození Ruska. —*ý*.

Dr. HENRIK TUMA: **Jugoslovanska ideja in Slovenci.** V Gorici 1907. (Nákl. vlast.). Str. 46.

Vysoce pozoruhodná brožurka zemského poslance gorického; měli by ji pilně a pozorně čísti nejen politikové a vzdělanci jihoslovanští, ale i naši a polští. Staví myšlenku jihoslovanskou na moderní základ: pouhá jazyková příbuznost nedovede spojiti Jihoslovany v silnou organisaci, která by mohla čeliti nebezpečí germanisace, maďarisace a italianisace — jedině organisace, založená na společných, životných zájmech národohospodářských, je s to dáti Jihoslovanům tuto sílu. Slovincům v této organisaci připadá velký úkol: dobytí Terstu pro Jihoslovany. Že to není utopie, dokázaly květnové volby do říšské rady, které odhalily překvapující sílu slovinského živlu v Terstu. Spojencem Slovinců měl by při tom býti — český obchod a průmysl. — Jsou to myšlenky zdravé, na něž zatím aspoň zkrátka upozorňujeme. Vrátíme se k nim ve zvláštním článku. *Č.*

Průvodce Bosnou a Hercegovinou. Sestavil FERDINAND VELC. S mapkou a 65 vyobrazeními. Vydal Klub českých turistů v Praze. 1907. (V komisi knihk. Fr. Řivnáče.) Str. VIII. a 152.

Kdybychom měli podobné průvodce všemi slovanskými zeměmi, byla by to výborná praktická pomůcka k šíření slovanské vzájemnosti. Známý akad. malíř Ferd. Velc, prof. v Sarajevě, na základě vlastního názoru sestavil průvodce Bosnou a Hercegovinou opravdu vzorného. Je to kniha praktická s hojnými daty a informacemi, kterou uvítají naši turisté s radostí. Četné obrázky předvádějí krásy a svéráznost Bosny a Hercegoviny, i jsou s to získati pro cestu do krásných těchto slovanských zemí i mnohého, kdož by se jinak k takovému výletu neodhodlal. Vlastnímu průvodci předeslán stručný úvod, poučující o zeměpise, národopise a dějinách Bosny a Hercegoviny. Doporučujeme vřele »Průvodce« p. Velcova českým i slovanským turistům. —*n*—.

Slovanske himne. Za glasovir priredil FR. GERBIC. (Hymnes slaves arrangés pour piano.) V Ljubljani (L. Schwentner). Str. 17 v. 4⁰. Cena 2 K, poštou K 2·10.

Slovinský skladatel F. Gerbić upravil pro klavír a vydal tyto slovanské hymny: ruskou »Bože, carja chrani,« maloruské »Šče ne vmerla Ukrajina«, »Poklik do braťji Slavjan«, polské »Bože, coś Polskę«, »Z dymem pożarów«, »Jeszcze Polska nie zginęła«, českou »Kde domov můj«, slovenskou »Hej, Slováci«, chorvatskou »Liepa naša domovino«, srbskou »Bože pravde“, černo-

horské »Ubavoj nam Crnojgori«, »Onam', onamo«, bulharskou »Šumi Marica«, slovinskou »Naprej« a lužickosrbské »Hišće Serbstwo njezhubjene«, »Rjana Łužica« a »Naše Serbstwo z procha stawa«. Sbírka tato přijde jistě vhod pořadatelům slovanských večírků i jednotlivcům.*) —*n*—.

R. TARGO: **Vyhubit.** Obraz slovenského utrpení. Nakladatel Emil Šolc v Telči Cena 80 h. Str. 64.

Máme před sebou ohlášené**) systematické vylíčení slovenských utrpení a maďarských násilností, páchaných před tváří celé vzdělané Evropy ve XX. století. Knížka také chce o tom referovati celé Evropě: vyjde totiž také v jazycích maďarském, anglickém a jiných. Podle slohu poznáváme v pseudonymu našeho nejpřednějšího českého slovenofila. Vidíme jej v přítomné knížce, kterak krok za krokem sleduje maďarisaci ve škole, církvi, obci, v úřadech, u soudů, na železnici, poště, v průmyslu a obchodu i ve společnosti. Knížka tato měla by se rozlétnouti po naší vlasti, aby všude vzbudila činorodé sympatie pro úpící větev našeho národa! Spisovatel doufá, že Maďaři snad přece jen poznají svoji chybu a zastaví na nebezpečné své dráze, která musí nezbytně vésti k mravnímu i hmotnému rozvratu celého Uherska. — Doporučujeme spis vřele k hojnému rozšiřování *S. K.*

Обичаји народа српскога. Књига прва. Етнографски зборник књига седма. Београд. Штампано у државној Штампарији Краљевине Србије. 1907. Str. 529. Cena 8 din.

Cenným příspěvkem k poznání národního života Srbů je nová tato publikace, vydaná král. srbskou Akademií, která již r. 1894 vydala knihu Milićevićovu: »**Живот Срба сељака**«. Nynější vydání »Obyčejů národa srbského« obsahuje: Obyčeje v kraji levačsko-temnićském od učitele M. Mijatoviće, popis obyčejů na Kosově Poli od D. Debeljkoviće a zvyky národní v Skopljské Černé Hoře od Atan. Petroviće.

Ve všech třech oddílech vystupuje před našimi zraky život Srbů od kolébky až do hrobu se všemi zvláštnostmi, obyčeji a zvyky, jež nejsilněji a nejdéle se udržely ve Starém Srbsku na Kosově Poli. Upozorňovati blíže na některé zvláště zajímavé obyčeje, znamenalo by uvésti jich valnou většinu; na to zde není místa. — Nejlépe a nejpečlivěji popsány jsou obyčeje ve Skopljské Černé Hoře, kde žijí obyvatelé dosud v zádruhách, majíce ve svých zvycích celý katechismus životních poučení i pravidel, jimiž všichni bez rozdílu se řídí a spravují.

Jedno mám však na mysli: Je to první kniha soustavného popisování obyčejů srbského národa, po níž následovati budou druhé, a tu bylo by žádoucno, aby byly obyčeje ty přesně a kriticky uspořádány podle určitého vědeckého systému a methodou srovnávací. Také informační článek o studiu obyčejů a zvyků národních a dosavadních sbírkách obyčejů srbských měl předcházeti. Snad bude připojen v závěru těchto publikací. Sbírek lidových obyčejů srbských jest řada od Vukova »Srbsko-lat.-německého slovníku« (1818), od téhož knihy »**Ковчежић, за историју, језик и обичаје народне**« (1849), a »**Живот и обичаји народа српскога**« (1867) až ke knize Rusa J. S. Jastrebova »**Обычаи и пѣсни турецкихъ Сербовъ въ Призренѣ, Ипекѣ, Моравѣ и Дибрѣ**« (v Petrohradě 1886, 2. opr. vyd. 1889), ke knize Nikoly Begoviće »**Живот и обичаји Срба-Граничара**« (Záhřeb 1887), knize M. D. Milićeviće »**Живот Срба Сељака**« (Bělehrad 1894, I. svaz Etnogr. Sborníku), dále ke knize Slovince Ant. Bezenšeka »Bolgarija in Srbija« (Celovec 1897), v níž jsou též popisy hlavních obyčejů národa srbského a j. — Kdo popisuje národní obyčeje svého kraje, musí všecky dosavadní sbírky prohlédnouti, po případě i zkontrolovati, jinak jest popis pouhým sne-

*) Podnět k ní daly asi naše »Slovanské hymny«. (Naklad. F. Šimáček, cena 20 hal.), které i vedle sbírky Gerbićovy podržují svou cenu, poněvadž podávají úplné původní texty (i s českým překladem), z nichž ovšem sličné litografované vydání Gerbićovo mohlo pod klavírní úpravu podložiti vždy jen první dvě sloky.

**) Kálalem na pražské manifestační schůzi v prosinci 1906.

seným materiálem, jenž bude čekati snad celou řadu let na nové, kriticky přesné a vědecké zpracování. *Jos. Páta.*

*

Časopisy. Velmi pěkně uvedl se svým 1. číslem nový český časopis »*Naše Slovensko*«, jenž bude vycházeti měsíčně ve velkých tříarchových sešitech nákladem Ant. Reise (Praha II, Vyšehradská 39.) a redakcí známého pisatele výborných slovenských pondělníků »Času«, Bohdana Paulů. Sešit 1. vyniká jak vnitřním obsahem, zahrnujícím mimo články informační i slovenskou poesii, tak i nádherným vypravením: přináší 2 barevné akvarely Miloše Jiránka a 4 celostránkové reprodukce nejkrásnějších pohledů z Oravy. Předplatné 10 K ročně jistě není při této výpravě přílišné. Takového časopisu již dávno jsme potřebovali; zvláště však v nynější době, když Slovensko nesmírným útiskem maďarským se budí, je třeba, aby ledové srdce naše rozehřálo se zájmem pro nejbližší naše bratry, když již o osudy jejich začíná se zajímati pomalu celá vzdělaná Evropa. Je to po Přecechtělově »Československé Vzájemnosti«, zaniklé r. 1903, nový a, doufáme, šťastný pokus udomácniti u nás časopis slovenofilský. Přejeme mu mnoho zdaru a porozumění v české veřejnosti! *S. K.*

*

Překlady z češtiny »Slovanské starožitnosti« prof. dra. *Lubora Niederle* počaly vycházeti ve Varšavě v polském překladě Ksaw. Chamce. Právě vyšla dílu I. část. 1·— Řeč prof. *Masaryka*, proslovenou v říšské radě, přináší v doslovném překladě »Kremenjak«, politický list pro Šibenik a okolí. —

Slované o Češích. Lublaňský »Slovenski Narod« přinesl ve feuilletonu č. 222.—224. studii V. Z.: »*J. S. Machar*. Literaren portret.«

*

Slovanské rovy. Dne 16. října zemřel v Praze *Josef Paulík*, úředník při správě cís. statků, vřelý slovanofil, muž skromný a tichý pracovník (nar. 1860 ve Svojšicích). Vyšly od něho: »Učebnice jazyka polského« (v Praze. 1891), »Krótka gramatyka języka czeskiego z rozmówkami i słowniczkiem« (t.. 1891), »Krótkie rozmowy Czecha z Polakiem« (t., 2. vyd. 1895); »Rozmluvy Čecha s Chorvatem a Srbem« (t., 1892), kromě toho psal »Obrázky z chorvatské literatury« do Hlasu Národa (1892—96), »Obrazy ze Slavonie« a »Z literárního světa chorvatského« do Zlaté Prahy, (1896—97), »Několik pohledů do chorvatské literatury současné« a »Slovinské písemnictví nové doby« do Květů (1901—1902) a j. články a črty. Ze slovanských literatur přeložil: E. Kumičiće »Na druhém břehu moře« (1892) a drama »Sestry« (též), Ks. Šandora-Gjalského »Na úsvitě« (Praha, 1897), Jurčiće »V rozkvětu života« (1899), novelly I. Tavčara »Mezi horami a lidmi« (1902), E. Orzeszkové »Romanowa« (1891), »Mezi sedláky a pány« (1894) a »Bene nati« (1892), H. Sienkiewicze »Ohněm a mečem« (1901) a »Listy z Afriky« (též). Budiž mu čestná paměť!

Poláci zaznamenávají řadu ztrát. Dne 30. září zemřel ve Lvově *Henryk Rewakowicz*, zakladatel a hlavní redaktor »Kuryra Lvovského«. Pocházel z rodiny rusínské (nar. 1836 v Sokolnikách u Tarnobrzegu), ale považoval se za Poláka. Byl vždy vyznavačem zásad ryze demokratických, k Rusínům choval se vždy spravedlivě, z listu svého učinil nejpokrokovější list polský v Haliči. — Dne 27. srp. zemřel ve Varšavě *Antoni Mierzyński* (nar. 1829 v Krotoszyně v Poznaňsku), professor bývalé »Szkoły Głównej« a později varš. university, spisovatel četných prací o mythologii litevské i slovanské a j. — Dne 16. srpna zemřel v Krakově univ. prof. *Karol Potkański* (nar. 1862 v Prędocinku v gub. Radomské v král. Polském), vynikající historik, autor znamenitých prací ze slovanského dávnověku »Postrzyżyny u słowian i germanów«, »Kraków przed Piastami«, »Lachowie i Lechici« a j. *Č.*

Dne 15. září v Berlíně zemřel dramatický spisovatel maloruský *Ivan Tobylevyč*, známý pode jménem *Karpenko Karyj*, ve věku 63 let. Pocházel z rodiny selské a nezámožné; byl policejním úředníkem, ale touha po umění přiměla jej k opuštění místa — odešel k divadlu a oddal se i tvorbě dramatické. V nuzných dobách živil se knihařstvím, jemuž se přiučil. Je mnoho jeho kusů: »Burlak«, »Ponaď Dniprom«, »Čumaki«, »Rozumnyj i dureň« atd. Jako herec hrával charakterní role. *—ch.*

Vydáno 1. listopadu 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

Černová.

Z Ružomberka, listopad 1907.

(Zakončení ružomberského processu. — Cizině otevřely se oči. — Černová. — Biskup Párvy. — Vraždění lidu. — Chuligani v maďarském sněmu.)

Andrej Hlinka.

Práve pred rokom díval sa celý vzdelaný svet so zájmom na ružomberský politický proces. Tento proces, predom zosnovaný, mal odobrať ľudu v Liptove vodcov, mal intelligenciu odstrašiť od práce buditeľskej. Vodcovia ľudu a uvedomelí Slováci ružomberskí mali byť raz na vždy znemožnení, zdeptaní až k čiernej zemi. Súd i súdil nad »buričmi«, súdil za assistencie žandárskych bodákov, s »vlasteneckým« zápalom dopustil sa justičnej vraždy. — Tohoto mesiaca bol rozsudok ružomberského súdu potvrdený kráľovskou kúriou v Pešti. Není už žiadneho odvolania. Trest obnáša úhrnom 5 rokov, 8 mesiacov a okolo 6000 korún pokuty peňažnej. Odsúdení nastúpia už v najbližšom čase do väzenia odtrpeť si strašné tresty...

To sa rozumie, tímto procesom docielili naši nepriatelia celkom dačo iného, než čo mali pôvodne v úmyslu: cudzine, ktorá dívala sa predtým na Uhorsko jako na štát liberálnejší ešte, jako spojené štáty severnej Ameriky, otvorily sa razom oči. Poznala v Maďaroch, ktorí kúpili si dobrý chýr rytierov, — surových a barbarských utláčateľov najkrásnejších a najľudskejších myšlienok, bláznov posadlých nešťastnou štátnou ideou maďarskou.

Politický proces ružomberský nielen že neodobral ľudu v Liptove vodcov (tak jako Jurigov proces neoslabil slovenskú myšlienku v prešporskej stolici), ale ich ešte posmelil k tuhšej práci, pohyb ľudový šiel od tohoto okamžiku ešte ráznejším krokom.

Neminul ešte rok od justičnej vraždy ružomberskej a drobní tyránkovia (v jejichž čele zas ukazuje sa len postava povestného odrodilca Chudovszkého) pokúšajú sa znovu zlomiť pohyb ľudu v Liptove. Tento raz oborili sa priamo na ľud. A už nestačí jim ani justičná vražda; na ľud musí sa ešte surovejšie. Na slovenského sedliaka je treba bayonet, guľa. Je treba vraždiť surovo, zákernícky.

Mienim prípad, ktorý udál sa léta páne 1907 po Kristu, 27. októbra v Uhorsku, v malej slovenskej dedinke Černovej. — Prv však dakolko slov na vysvetlenie.

Černová je maličká slovenská dedinka neďaleko Ružomberka, majúca asi 1200 obyvateľov Slovákov-katolíkov. Obyvateľia sú väčšinou chudobní roľníci a robotníci. Mnoho je medzi nimi takých, ktorí okúsili už slobodu Americkú. Vďaka tejto okolnosti a práci šíriteľov slovenskej myšlienky, Černovania stoja vždy pevne »za tú našu slovenčinu«. Vystavili si nový gotický kostelík, za svoje vlastné mozoľné peniaze. Nedostali žiadnej podpory od nikoho. Na kostol sbierali s obetivosťou,

Dějiště krvavé události v Černové.

ktorá zasluhuje obdivu. (Považme, že maličká dedinka vystaví si kostol nákladom 80 tisíc korun a trojmilionový národ slovenský horko ťažko naskladal peniaze na slovenskú museálnu budovu.)

Sbierky na kostol, jako aj jeho stavbu riadil ružomberský suspendovaný a odsúdený farár Andrej Hlinka. Kostol stál hotový a dielo čakalo na korunu — na posvätenia. —

Černovania sú horliví privrženci Hlinkovi, v ktorom vidia plným právom horlivého zástanca ľudu a bojovníka za tú našu slovenčinu. Hlinka pre tieto jeho vlastnosti bol vlani so svojho kňazského úradu biskupom Párvym suspendovaný. Cirkevný tyran, ktorý je v otrockej službe u vlády a sám je zurivým šovinistom a oporou maďarskej štátnej idei, myslí si, že odpor ľudu a jeho volanie po spravedlnosti zlomí tím,

keď oblúbených kňazov slovenskych prenásleduje a na jejich miesta natíska maďarónov. Tímto budí u Slovákov odpor, ktorý dosiahol už velikých rozmerov. Slováci bránia sa boykotom kostelov i kňazov.

Biskupovi v jeho nízkej práci pomáhajú celé desiatky patolízačskeho nižšieho duchovenstva, ktoré za judášske odmeny vďačne koná judášske práce. Toto jasne dokazuje sa pri černovskej vražde, kde podlí kňazi hrali hlavnú úlohu. —

Po ukončení stavby kostela žiadali Černovania biskupa o vysvätenie tohoto. Ale vysvätenie malo sa len vtedy stať, keď suspendovaný Andrej Hlinka, rodák černovský, uvedený bude nazpät do úradu. Ináč Černovania sa posviacky zriekli. Biskup nevyslyšal niekol'konásobné jejích prosby, ale vzdor všetkému kázal vysvätiť kostol ružomberským maďarónskym kňazom, proti vôli l'udu, vtedy, keď Andrej Hlinka odcestoval na Moravu a do Čiech. — Kňazi, nepriatelia Hlinkovi a všetkého slovenského, ačkol'vek i jich Černovania prosili, aby k nim nechodili, posluchli biskupa. Nebola jim ničím vôla slovenských sedliakov, a aby im to jasne ukázali, vzali si k posvätnému výkonu svätenia na pomoc žandárske pušky a bayonety. Touto zpupnosťou, ktorej dopustili sa »sluhovia Kristovi« zo šovinistickej divokosti na slovenských cirkevníkoch, uvalili na seba a na šovinistickú katolícku církev najväčšiu časť viny.

Politické úrady zurivým kňazom ochotne pomáhajú. Šovinistická církev ruka v ruke so šovinistickým štátom vraždí zákernícky občanov a církevníkov, volajúcich za kúskom l'udského práva.

Svetské úrady na žiadosť církve poslaly bodáky, pod vedením surového úradníka, ktorý nevie ani slovíčka slovenského. Úrady vydaly na milosť a nemilosť surovým a divým žandárom slovenských občanov len preto, že sú už uvedomelejší.

Štát, v ktorom život občanov vydaný je na milosť a nemilosť divokým žandárom, nezasluhuje, aby patril medzi civilisované štáty. Jeho meno malo by sa raz na vždy z jejich radu vytreť!

Preto za církvou vinný je preliatím slovenskej nevinnej krve v druhom rade štát, ktorý nijak nerespektuje slovenský hlas volajúci po právu. Uhorská »veliká a národná« vláda nese vinu černovskej bestiálnej vraždy. —

Priebeh nešťastnej posviacky je dostatočne známy z denných časopisov. Bez predbežného vyzvania k rozchodu, žandári strielajú slovenský l'ud, ktorý svojim telom bráni kňazom prístup do kostola, ktorý chceli zúrivci svojou prítomnosťou znesvätiť. Žandári vraždia slovenský l'ud za prítomnosti zastupitel'ov církve a štátu, prelievajú krv panen a detí, ktoré iste nechceli zrútiť »maďarský štát«. Iste, to je nejradikálnejší prostriedok riešiť palčivú otázku národnostní. Pustiť živú krv tým naničhodným Slovákom a »buričom«, vyhubiť, vystrielať ich! Inšie by bolo, keby boli tichý »holubičí« národ i ďalej! Keby ďalej zostali platiaci, poslušný dav. Ale nech im nenapadne, pýtať kúsok l'udských práv. Potom sú už »buriči«, »panslávi«, vlastizradcovia a tých treba vyhubiť!

*

Šestnást mŕtvych a viac ako 60 ranených posvätilo svojim životom a krvou boj za tú našu slovenčinu!

Veríme, že táto krv nebola vyliata nadarmo! Z preliatej nevinnej krve iste vzejde semeno, ktorého sa zľaknú naši tyrani. Černovská vražda zostane zapísaná v našej historii krvavým písmom. A my nezabudneme na tú ruku, ktorá nás vraždila.

Náš poslanec Milan Hodža podal hneď po krvavej události interpeláciu pred snem. A snem jako sa zachoval? Maďarskí snemoví huligáni a analfabeti zasypali slovenských poslancov najhoršími nadávkami. Jich vinili z černovskej vraždy! A minister gróf Apponyi odpovedal Hodžovi chabe, lhársky. Uhorský minister luhal chlapčensky, nestydate! Kňazi vraj nešli kostol svätiť; išli len krotiť »rozburený« ľud! Ovšem, k tomu potrebovali pušky. Guľami iste »utiší« sa celý slovenský národ. — Kňazi viezli si do Černovej slavnostné kostolné rúcha, potrebné knihy, svätenú vodu i kantora. Posviacka černovského kostola vyhlásená bola z kazateľníc po celom ružomberskom okolí. Tak chceli kňazi nahnať do Černovej prespolný ľud, aby kostol bol plný i bez Černovanov. To sú faktá, ktoré jasne dokazujú, že nasilie bolo predom osnované. — A uhorský minister vňútra, gróf Apponyi nehanbí sa luhať! Ba bude chceť snád ešte pred svet »s pozdvihnutou hlavou«?

Tieto udalosti dosvědčujú, že v Uhorsku je rozklad, otravný rozklad, ktorý »veliká a národná« vláda nielen že nezamedzuje, ale ešte napomáha. Musí prísť prevrat, skorý prevrat! *Uroš B.*

FRANTIŠEK KVAPIL:

O Juliovi Słowackém.

(Dokončení.)

Tyto práce, mezi nimi skutečná arcidíla poesie, vrhl Słowacki na váhu, aby ozářil slávou jméno své matky, aby smazal pohanu, jež utkvěla na blízkých mu osobách z třetí části Mickiewiczových »Dziadů«. Ale vše bylo marno. Bezprostředně po třetí části »Dziadů« vydal Mickiewicz »Pana Tadeusze«, litevsko-šlechtickou epópeji, jaké nemá žádná literatura devatenáctého věku. Sláva jeho byla v zenithu, a Słowacki sám uznával plně veliké krásy Mickiewiczova díla.

O jeho vlastních pracích však kritika buď mlčela, nebo psala o nich jízlivé invektivy, často i nesmysly, mající vznik buď v neporozumění nebo ve zlé vůli. Proti Słowackému stála jako jeden muž celá litevská škola se svými přívrženci, tato »večeře Páně básníků polských« s Mickiewiczem v čele, kterou šlehal svou ironií již před lety v předmluvě k »Lambrovi«. Sám, a to právem, necítil se nižším Mickiewicze a také se mu již nevyhýbal, když tento přijel z Lausanny do Paříže, byv jmenován professorem slovanských literatur na Collège de France.

Chodil dokonce i na jeho přednášky, v nichž Mickiewicz mluvil o všech polských básnících jen trochu význačnějších, leč o dílech Słowackého mlčel. A když Eustach Januszkiewicz (zjevně Słowackého domnělý »přítel«, skrytě však nepřítel a závistník, jenž ve svém časopise »Młoda Polska« uveřejňoval o jeho pracích kritiky plné žluči) o vánoční Boží hod r. 1840 uspořádal na počest Mickiewiczova příjezdu hostinu a Słowackého k ní pozval, tento se dostavil.

Při hostině se improvisovalo, nejdříve Słowacki. Mluvil ve skvělých, barvitých slokách. Stěžoval si na zneuznání, ač stejně miluje vlast a má právo na lásku spolubratří, načež jal se mluviti o Mickiewiczovi, o jeho významu v polské poesii, o tom, žé »jako litevský Bůh vyvstal z temného středu sosen«, a tu sám, »syn písně, syn královský«, sklonil před ním čelo. Skončil slovy: »Na lodyze mého žití třpytí se dva květy: jeden nechuti k tobě: ten vadne a opadává; druhý přízně: ten se rozvíjí z pupence. Ačkoli rozkvétá nízko, skloň se, abys jej pozvedl. Tak čině půjdeš pouze za příkladem Wojského z »Pana Tadeusze«, v kterém tak čarokrásně jsi vylíčil sbírání hub, Wojského, který, pamatuj, z choutky neb z rozmaru kladl do sáčku rozličné houby a někdy přecházel ryzce a bral muchomůrky.«

Podal Mickiewiczovi ruku na smířenou a ten ji přijal.

Odpověděl alexandrinem »Pana Tadeusze«, mluvil nadšeně o povolání básnickém a končil veršem:

»Vězte, pro básníka jen tu cestu říc' mohu:
v srdci hledej nadšení, duchem směřuj k Bohu!«

Z tohoto básnického souboje vyšli oba dávní sokové vítězně. Objali se a vzavše se za ruce, chodili spolu po sále jako dva bratři, vzpomínajíce na dávné časy. Byla to chvíle velká a radostná. Tou měl skončiti navždy zápas obou velikých pěvců. A snad by se tak i bylo stalo, nebýti lidí jiných, kteří Słowackému oprávněné sebevědomí jeho jako básníka nedovedli odpustiti.

* * *

Ostatní účastníci památné hostiny byli nastalým obratem věci tak nadšeni, že se rozhodli věnovati oběma básníkům na paměť jejich improvisací skvostné poháry.

Pletichami Januszkiewiczovými zůstalo však při tom, že má obdržeti pohár jen Mickiewicz. Mluvilo se pak, že Słowackému dán bude prsten, ale sešlo i s toho. Słowacki byl však přece vyzván, aby pohár pěvci »Pana Tadeusze« odevzdal. Měl tím dokumentovati své literární vasalství. Zpraven podrobně o všem, co se v zákulisí děje, a cítě se právem uražena, Słowacki vyzvání odmítl a k nové hostině se nedostavil.

To dávné jeho protivníky rozjitřilo v míře ještě větší. V »Tygodniku literackém« v Poznani objevil se proti němu paskvil s nadpisem »Improvisatoři«. Bylo to strannické a ve všech význačných podrobnostech lživé vylíčení hostiny u Januszkiewicze. Słowacki prý mluvil v improvisaci jen o sobě, z jeho slov prý jen prorážela satanská jeho pýcha a samolibost. Za to vychválena improvisace Mickiewiczova do

nebes. Tento Mickiewicz prý vytýkal Juliovi poetické jeho hříchy a přímo řekl: »Nejsi básníkem, neboť nemáš víry a lásky.«

Słowacki čekal, že Mickiewicz tyto lži vyvrátí sám, ale čekal marně. Proto odpověděl na ně v časopise »Trzeci Maj«. Navázal na nicotnou recensi »Noci letní« Zyg. Krasińského v témž »Tygodniku« a se svrchovanou ironií přibil lživé zprávy o »improvisatorech«.

Nepřestal však pouze při tom. Dopisoval tehda prvních pět zpěvů »Beniowského«, nové básně epické ve stilu Ariostova »Zuřivého Rolanda« a Byronova »Dona Juana«. Děj básně líčí příhody dobrodružného uherského šlechtice v dobách konfederace Barské. Titulní rek je zdatný vojín silné ruky a zlatého srdce, ale jinak lehkomyslný, ženoucí se za požitky a veselým životem. Mnohé z ostatních postav vynikají nad něj, jako na př. divotvorce a věštec kněz Marek a kozácký hrdina Sáva. Neobyčejně půvabny jsou i dívčí postavy, věrně milující, energická Aniela, v níž as básník kreslil Anielu Moszczeńskou v zářivější vzpomínce, i sestra Sávova Sventyna, rozkošná postava, kterou Słowacki sám nazývá Nymfou svého Parnassu, hodnou Ariosta. Ale to vše jakoby bylo věcí vedlejší. Hlavní jsou básníkovi »disgresse«, v nichž jednak líčí své osobní vzpomínky, dojmy a city, jednak tepe ironicky převrácenosti, směšnosti i zlořády současné doby.

V »disgressích« těch, vpletených do proudu vypravování, postavil též na pranýř všecku tu ničemnou chásku reptilního tisku, která, jako trní na lesní stezce, chytala se jeho nohou. Na konec zpěvu pátého obrátil se pak přímo k Mickiewiczovi, řekl mu vše, co měl na srdci, že má vlastní svou říši poesie, že oba jdou k slávě, ale jemu netřeba, aby šel za Mickiewiczem.. »Obmyl laur jeho v dešti slov ohnivých,« jak praví, a ukázal, že »na jeho koře znát puknutí srdce, že mu cos ryje troud duše«.

Volal k němu s hrdostí, která se přívržencům Mickiewiczovým mohla zdáti šílenstvím: »Ač se mi opřeš dnes, má budoucnost! A mé bude vítězství za hrobem! Lehne pode mnou básníků tvých Troja, tvé Hektorovo udatenství jí nespasí! Zabiju! Trup tvůj budu vláčet, a soud — zůstavím věkům!« Končil slovy: »Buď zdráv! A tak se loučí ne dva nepřátelé, leč dva na sluncích svých protivných bozi!«

Ponejprv, dle dřívějších už rad Zygmunta Krasińského, podsunul Słowacki pod duhy své fantasie žulové sloupy — trochu skutečnosti a pozemské žluči — výsledek se dostavil. »Beniowski« vyšel r. 1841 a vzbudil v řadách nepřízniveů Słowackého přímo úžas. Ani největší závistníci nemohli popříti, že jest arcidílem jazyka, dikce i slohu, že fantasií tak pružnou a bohatou, veršem tak brillantním nehonosí se žádný ze současných básníků. Ani ne Mickiewicz. Zvláště byli pobouřeni zástupci reptilního tisku, kteří před tím podpisovali ničemné útoky proti Słowackému značkami »Z. K.«, aby nezasvěcení mohli mysliti, že to snad píše Zyg. Krasiński, nebo »N. O.«, aby snad se hádalo na Napoleona Ordu. Eustach Januszkiewicz uveřejňoval z nich některé v »Mladé Polsce« z péra jakéhos Stanislava Ropelewského, jiné vyšly v »Tygodniku literackém« a v »Pszonce«.

Ale stigma vypálené jim v »Beniowském« na čelo bolelo příliš, pročež pomýšleli na odvetu. Nad to vše objevil se v poznaňském »Tygodniku literackém«, který dřív tak ochotně uveřejňoval urážky a posměšky proti Słowackému, článek »Několik slov o Juliovi Słowackém«, v němž skvělým způsobem obhájena oprávněnost jeho poesie, bystře vystižen rozdíl mezi ním a Mickiewiczem, rozebrána jeho díla, uznány s důrazem všecky jejich přednosti a vytčeno, že znamenají další vývoj polského umění, nutný a proto vítaný. Místo pak že přísluší Słowackému v řadě básníků hned vedle Mickiewicze.

Článek napsal Zyg. Krasiński, nebyl však podepsán. To bylo druhé veliké vítězství. Proto musil býti autor »Beniowského« pokořen, stůj co stůj. Odpůrci Słowackého namluvili Stanislavu Ropelewskému, aby vyzval básníka na souboj, neboť padala na něj ona proslulá sloka v »Beniowském«:

»Praví, že »Mladou Polsku« píše baba,
já vida však, jak kousá a jak štěká,
mním, že to jezuita — a má drába,
jenž překládá v řeč vzatou u člověka
výstrahy, hymny, lekce, otčenáše,
napsané v dialektě satanáše.«

Myslili, že Słowackého zastraší — ale on vyzvání k souboji klidně přijal. A když přibyl na ustanovené místo, Ropelewského tam nebylo. Místo něho přišel se svědky Ludvík hrabě Plater a podporován sekundanty uprosil Słowackého, aby na souboji netrval, neboť Ropelewski, nastávající zeť Platerův — »nechce se bíti«. Słowackému nezbývalo leč svoliti, aby souboj se nekonal, načež, plni radosti, »k němu se lichotili jako k divokému zvířeti, jež nutno ukrotiti«. Słowacki vyšel z aféry se ctí, ostatní s hanbou.

Jest zajímavo, že v této době svých zevních největších úspěchů prožíval Słowacki nejbolestnější román své duše. Setkal se v Paříži s Janou Bobrowou, první láskou Zyg. Krasińského, kteréž byly připsány »Nebožská komédie«, »Irydion« i »Letní noc«. Słowacki dobře znal milostné jejich osudy, a přece se do Jany, manželky Theodora Bobra Piotrowického, matky dospívajících dcer, šíleně zamiloval. Nebyl vyslyšen nikdy — Jana Bobrowá zůstala věrna ideálu své mladosti. A tak ze všech milostných vztahů Słowackého byl tento nejsmutnějším.

A snad poslední to zklamání jeho života bylo příčinou, že morálně zkrušen, zničen beznadějností vášně své, nachýlil také on svého sluchu mysticismu Ondřeje Towiańského. Bylo to v polovici r. 1842. Předešli ho v tom již dříve Mickiewicz, Goszczyński a mnozí jiní z nejlepších v polské emigraci. Ale pravé útěchy v učení litevského mystika Słowacki nenašel. Pravda, očistil se v ohni utrpení jeho charakter, zušlechtila duše. Smířil a sblížil se dokonce zas i s Mickiewiczem. Ale začala se přetvořovati v uměleckém výraze svém síla jeho básnického genia.

Měl tehda napsány tragédie »Krakus«, »Wallenrod«, »Jan Kazimierz«, »Zlatá lebka«, »Beatrix Cenci«, »Nenapravitelní« — všecko to díla vysoké poesie, velikého umění — avšak nevážil si jich, za

jeho života nevyšly vůbec tiskem. Z prvních čtyř dramat dochovaly se jen nepatrné fragmenty, kam se ostatek poděl, neznámo.

Též přestal Słowacki pracovati o pokračování svého ariostovského eposu »Beniowského«, zůstala z něho pouze veliká, čarokrásná torsa. Za to, veden náladou své duše, čítal horlivě Calderona a uveřejnil přebásnění jeho tragédie »Kníže Nezlomný«, jež má hodnotu originálu. Vydal též vlastní, již v novém duchu napsaná dramata »Kněz Marek« a »Stříbrný sen Salomey«, výmluvné doklady, že změna v jeho básnické tvořivosti vyžádala si nutně svých obětí.

Jiné práce z období toho, mystická dramata »Zawisza Czarny«, »Agezylaus« a »Samuel Zborowski«, jež vyšla tiskem teprve nedávno, jsou psychologicky pro nový směr v tvorbě básníkově nejvýš zajímava, ale přes všecky neobyčejné krásy jednotlivých míst neznamenají umělecky ještě žádný vzestup. Prostotou a jako návratem k dobám dřívějším liší se od těchto prací báseň »Rozmluva s Matkou Makrinou Mieczysławskou«, vyličující mučednictví její a napsaná pěkným i srdečným veršem.

Mystické názory své vyslovil Słowacki ve třech pracích prosou filosoficky hlubokých a tehdejší duševní stav jeho výborně osvětlujících. Jsou to »Genesis z Ducha«, »List k J. N. Rembowskému« a »Výklad Nauky«; všecky vyšly tiskem teprv na konci minulého století.

Słowacki nepobyl dlouho v nejužším kruhu ctitelů Towiańského, záhy si zařídil vlastní malý kroužek, na konec téměř docela osaměl.

A tehda začal psáti velikou dějinnou epópeji polskou rázu pantheisticko-symbolického, »Krále Ducha«. Jeho první rhapsod uveřejněn koncem r. 1846, ostatní čtyři teprv po smrti básníkově. O díle tom, které jen veliký básnický genius mohl stvořiti, debattuje se již půl století. Dle záměru Słowackého mělo obsahovati tajemství počátku i konce, Alfu i Omegu světa. Král-Duch, identifikace dějinného a myšlenkového ducha Polsky, vtěluje se v různé fáse jejího historického rozvoje. Počátek béře od hrdiny Hera Arména z Platonova Státu. Jdou za sebou v řadě velkolepých, někdy idylických, jindy opět krvavých a hrůzných obrazů králové polského dávnověku: Popel, Piast, Mieczysław I., Boleslav Smělý. K dalším již nedošlo. Vtělování děje se metempsychosou, a řadu proměn měl nepochybně zakončiti sám básník. Při svém hlubokém filosofickém podkladu a evolučně-historickém pozadí jest to nejsubjektivnější výtvor Słowackého. Hlavně jím stal se tento, jak dobře praví Matuszewski, pro polský modernismus »více nežli básníkem a umělcem, totiž: prorokem, magem, filosofem, věštcem, který pronikl a odhalil tajemství absolutna«.

Ještě před vydáním prvního rhapsodu »Krále-Ducha« nastala mezi Słowackým a upřímným jeho přítelem Zyg. Krasińským roztržka. Krasiński vydal r. 1845 své první tři »Žalmy budoucnosti«, v nichž energicky vystoupil proti revolučnímu duchu polského demokratismu a hájil historické poslání šlechty, omlouvaje beze všech výhrad hříchy, jichž se dopustila v minulosti. Słowacki napsal hned na to báseň »Autorovi tří žalmů«, v nichž ukazuje, že nikoli ve šlechtě, která již zapřela dávné šlechetné snahy, nýbrž v lidu spočívá budoucnost Polska. Báseň

ta, napsaná skvělým veršem, dostala se na veřejnost, a to ve formě velice zpotvořené, indiskretnosti jednoho ctitele Słowackého. Hluboce Krasińského ranila, a když povstání lidu v Haliči proti šlechtě r. 1846 dalo pro tu chvíli jeho obavám za pravdu, odpověděl na ni ostře dvěma novými »Žalmy«. Později však nastal opět mezi oběma básníky dávný srdečný poměr.

V těch letech omezoval se osobní styk Słowackého na hrstku několika málo přátel. Byli to zejména Jos. Reitzenheim a jeho půvabná choť rodem Angličanka, básník Cyprian Norwid, malíři Charles Pittiniaud a Vojtěch Stattler. V létě jezdíval do mořských lázní v Bretagni. R. 1847 přijel do Paříže Kornel Ujejski, nadšený ctitel autora »Kordjana«, a srdečně se oba sbratřili.

Události r. 1848 Słowackého velice vzrušily. Vypravil se do Poznaně, aby se súčastnil politického rozruchu. Povstání však bylo utlačeno v zárodku, a básník se odebral do Vratislavi, kde se chtěl setkati s matkou, zdržující se v té době ve Lvově. Lnul k ní stále touž vroucí a dětinnou láskou, jako za dob první mladosti. Listy, které jí psal, nejkrásnější, jaké kdy vyšly z péra básníka a syna, jsou pomníkem jejich neobyčejně vřelého a krásného poměru. Po tolika letech konečně se shledali, ale pouze na několik dní. Na rozkaz pruské vlády musil se každý z nich vrátit, odkud přibyl. Básník odjel pak do Ostende a po několika týdnech se vrátil do Paříže.

Všecky ty příhody působily na Słovackého velmi rozrušivě. Necítil se zdráv, byl nucen ulehnouti. Avšak i tehda pracoval horečně o pokračování »Krále Ducha«. V téže době napsal krásnou báseň »Můj Testament«, ideový i básnický svůj odkaz budoucnosti, v němž na konci praví:

»Však po mně osudná ta síla zbude cenná,
co živému mně ničím — neb jen zdobou čela;
leč po smrti vás bude hnist, ač nespatřena,
až každého, jenž chléb jí, změní na anděla!«

Zemřel 4. dubna r. 1849 v náruči mladého svého přítele Zygmunta Felixa Felińského, potomního arcibiskupa varšavského. —

Takové byly v stručném náryse životní osudy velikého básníka, který s Mickiewiczem a Krasińským tvoří slavné trojhvězdí polské poesie XIX. věku.

Chudičký byl pohřeb Słowackého, za rakví kráčelo sotva třicet osob, Mickiewicze nebylo mezi nimi.

Sláva, uznání vyhýbaly se Słowackému až do té chvíle, kdy bylo jeho tělo pochováno na pařížském hřbitově Montmartru. Našly ho však po smrti přec, jak sobě kdysi toužil. Na nebi moderní poesie polské — přes všecky závistné, ojedinělé skřeky opozděných sýčků — září plným světlem veliká, jasná jeho hvězda. Zneuznán vrstevníky, stal se básníkem budoucnosti, nadšeně milovaným a obdivovaným.

Odkaz jeho básnický znamená pro poesii světovou XIX. věku mnoho vítězných met. Jak jsem již vytkl dříve, jest v něm řada velikých básnických koncepcí, mezi nimi skutečná arcidíla, jež zůstanou pro vždy pýchou slovanské poesie. A v nich samých — kolik opět mohutných postav mužů, kolik okouzlujících zjevů dívčích! Což teprv

říci o formě! Vedle pružného, každé myšlence co nejochotněji se poddávajícího verše skvělá, přepychem barev a bohatých metafor sálající dikce; vedle prostoty vroucího citu oslňující fantasie, schopná nejvyšších vzletů a nejbáječnějších metamorfos; neobyčejná distinkce básnického výrazu, nové přehodnocení slov, nové, od minulosti zcela odlišné tvoření básnických obratů a představ. Ve všem jeví se při tom duše básníkova, chvějící se pod nejjemnějším dotknutím, řekl bych žensky cítící a ve svých tužbách, ve svých bolestech tak blízká duši moderní.

Proto polský modernismus začíná od něho, a k němu, jako svému původci, otevřeně se hlásí. Leopold Staff, vydávaje r. 1903 anthologii »Nejmladší píseň polská«, zahajuje ji »Testamentem« Słowackého a fragmentem z »Krále Ducha«.

Když Słowacki zemřel, navrhoval Krasiński, aby na jeho náhrobek dali prostě nápis: »Básníkovi Anhelliho«. A dnes — po událostech nedávných dnů — zdaliž se nezdá, jakoby se ve skutečnost vtělovala chvíle, kdy z plamenné severní záře vyjel ve zbroji onen rytíř a volal nad mrtvolou Anhelliho: »Ejhle, národové vstávají z mrtvých! Mrtvolami jsou pokryty dlažby měst! Kdo má duši, nechť vstane! nechť žije! neboť je čas života pro lidi silné! . . .« A zdaliž nezní včera i dnes ještě ve všech duších polských opětně hřmící a burácející silou onen »Hymnus k Bohorodičce«, napsaný ve Varšavě před odjezdem básníkovým do ciziny, zvláště pak jeho sloka závěrečná:

»Bohorodičko! Děvice!
Slyš nás, ty Božská máti,
to našich otců zpěv.
Svit volnosti zřím pláti,
volnosti bije zvon,
a volných teče krev.
Bohorodičko!
Volného lidu krev
před Boží zanes trón!«

Eloa — anděl slitování, praví však o Słowackém-Anhellim i dnes duchu dějin: »Rytíři, nebuď ho, neboť spí.«

Ale k životu povstaly jeho myšlenky, nadšené jeho sny a tužby — z nich béře moderní poesie polská nové podněty a cíle, z nich také osvěžení a sílu k novému, bohdá šťastnějšímu životu čerpá stále a stále polský národ.*)

PAVLA MATERNOVÁ:

Z ruské poesie.

S. G. Petrov-Skitalec.

Ó ne, váš nejsem . . .

Ó ne, váš nejsem! Vy mne zvete svým,
leč marná je to licoměrnost jen.
Vás nenávidím srdcem vášnivým,
jeť v shnilý močál krok váš zabořen!

*) Předneseno o slavnostním večeru, uspořádaném na počest tří největších pěvců polských od Ogniska Polského v Praze dne 6. března 1906 v Národním domě na Král. Vinohradech.

Mne vychrlil k vám mořské tůně hněv,
že s pěnou vln jsem vyplul z hlubiny:
tam temno je, tam slzy jsou a krev,
leč slzy — perly, krev — jsou rubíny!

Mně ke dnu tam již není návratu,
já v světě vašem pouze umírám,
neb nepřilnete jako ke bratu
vy ke mně; nepřítel jsem, bloudím sám.

Vy stále chcete, bych byl dobrý jen
a zloby nemstil, jak je potřebí,
bych s vámi spolu v stínu modláren
vám vymodlíval milost na nebi.

Mým není váš Bůh; váš Bůh odpouští,
on hněvu vzdálen, křivdě cizí jest;
jen takovým Ho strach váš připouští,
strach provinilce, jehož čeká trest.

Však můj Bůh — mstitel! Můj Bůh spravedliv
a můj Bůh tresce! Jemu nekoří
se láje v chrámech: On je v mraku živ
a jenom hromy řeč Svou hovoří!

Dál, trupy, od Vás! Pěvce kletbami
můj Bůh vás soudí mraků nad šerem.
Již Hospodin můj hřímá nad vámi
a oživí vás hromu úderem!

Chci bujné veselí...

Chci bujné veselí, chci šumné zapění,
chci žert a smích a vtip jak břitký prut!
Vždyť nic jsem nepoznal, leč pouhé trápení,
vždyť nic jsem nezažil, než v jařmu trud!

Ó vzduch, ó květiny, ó slunce pohodu!
Mně příliš dlouho v krok jen déšť se lil.
Chci míti jasno teď, chci míti svobodu,
že v pouta kovaný jsem otrok byl!

I chci se bíti teď, mstít s vášní horečně,
že dlouho pokořen jsem zlem byl rván.
A nyní lásku chci a štěstí konečně —
že šťasten nebyl jsem a milován!

Je bouře život můj...

Je bouře život můj, noc na vlnách se tmící,
a v dáli za mnou břeh, jejž zval jsem svým,
kde ty jsem zůstavil, kdo lkali strádající,
a k jiným dal se břehům, šťastnějším.
Jak divá přišla bouř! Ó jak jsem zápasil,
kdy duši hrůzy ubíjel mi mrak —
a jenom vzpomínka mi dodávala sil

a ve tmách svítil mi Tvůj zrak.
I připadalo mi, kde druhý tměl se břeh,
žes oheň výkupný Ty zanítila,
že stojíš na baště a pobízíš mne v spěch
a že mne niči nepřemůže síla,
že jako hvězda pláš, jež svítí ku pomoci,
že držíš pochodeň a na cimbuří ždáš
tak sama, spanilá, v té běsné, bouřné noci
z vln rozpěněných prosvítáš.
Je hrdý pohled Tvůj, vlas černý rozevlálý,
zpod siných blesků svítí Tvoje líc;
plá výše pochodeň, jak vichr letí z dáli,
a bouře hrá si vlas Ti zvedajíc...
Nuž, zde jsem — přeplul jsem! Již před Tebou, hle, stojím,
pln únavy jsem svého zápasu,
leč silnější a tvrdší duchem svojím
z té divé bouře strašných úžasů.
Ó zahřej láskou svou tu chvějící se hruď,
ó vlídně ruku něžnou podej mi!
Za strast i za muku Ty odměnou mi buď
a lásky s polibkem mne obejmi!
Mluv tiše, tichounce -- a něžným úsměvem
buď do rozbřesku ochranou mé duši:
věz, zory jitřní s prvním záchvěvem
můj krok se ze sna štěstí vzruší!

Kovář.

Nelahodnou píseň mám —
vím to sám!
Nejsem pěvci podoben,
kovář ze mne mluví jen.
Zrodil jsem se kovářem,
silen jsem!

Hrom buší mi ve hrudi,
něhy slov tu nevzbudí!
Kladivem svůj kuju zpěv,
rozdouvá jej ve mně hněv
dechem svým...
V jiskrách dlím!

Chtěl bych písní hovořit —
leč mně nelze něžným být,
lásku pět.
Moje láska přísna je,
slovy lásky nehraje
žhavý ret.

Cosi šepce v nitru mém:
»Příliš přímý jsi ty brach,
nezkuješ slov o něhách
v žáru svém.
Spíše v pažích kovářských
kladivem se jaře tuž
a do srdcí železných
buš!«

Byv z polí vyrván svých...

Byv z polí vyrván svých, jež tak jsem miloval,
a zapomenut v dáli krajem svým —
svým rodným pod jařmem jsem cizincem se stal
a vyvržencem zůstal bezdomým.

Než ani s oněmi, k nimž byl jsem uvržen,
jsem duši nesblížil; jim nejsem druh,
neb zloby prokletím jsem proklel svazek ten
i odvrhl mne sám jich sytý kruh.

Já syté podlosti se nemoh' pokořit —
a tak jsem muku svou si od nich nes';
a těm, kdož jako já jsou vyvržený lid,
svou ruku podávám -- je silna dnes!

Ó ke mně přidruž se, kdo's hrd a rozhněván,
kdo smělost v duši máš a vzpoury mrak!
Vy v pekle žijete, vám s tmou je okov dán —
než k světlu, k svobodě můj spěje zrak.

Kam jíti, ne-li vpřed? Je meta blíž —
nedlouha cesta již!

A. I. JACIMIRSKIJ:

Stěpan Gavrilovič Petrov-Skitalec.

Stránka z dějin romantismu v novější ruské belletrii.

(Dokončení.)

V povídce »Oktava« Skitalec líčí už celou skupinu takových »bývalých lidí«. Jedni z nich vypadali jako páni, druzí zdáli se opravdovými opilci, třetí podobali se »řemeslnickým«. Jedni sami se vzdálili společnosti, jiní byli z ní vyvrženi. Všichni svázáni jsou druh s druhem nepřetržitelnými svazky — stejným osudem, stejným odcizením od ostatního světa. Na prvý pohled život jejich zdá se hnusným a mrzkým; ale přihlédneme-li k němu blíže, objeví se nám mnohem prostším a upřímnějším, než pokrytecký život »společnosti«, ozdobený na povrchu umělými cetkami, ale uvnitř plný lži a nepravosti. Vidíme, že vzájemný poměr těchto opilců jest vřelý a srdečný; pod vnějším nátěrem hrubosti kryje se u nich srdce, plné lásky a soucitu. Oni by nikdy s člověkem nenaložili tak, jako kupci s jejich soudruhem Zacharyčem. Když se opil, vynesli jej kupci na ulici a položili do sněhu. Zdálo se jim to zábavným i nenapadlo jim ani, že Zacharyč mohl se nastuditi a umříti. To učinili člověku, jehož měli rádi, ale rádi ne proto, že jest člověkem, nýbrž proto, že měl překrásný hlas, který příjemně působil na jejich otupělé nervy. Tito »zavržení« sami jsou hluboce přesvědčeni, že život, jaký vedou, byť sám sebou nebyl dobrý, přece jest čistší a vyšší, nežli život ve »společnosti«. Když jeden zpěvák radil Zacharyčovi, aby se stranil toho života, nazvav jej prohlubní — Tomaševskij se rozzlobil a řekl:

»V hrdlo lžeš, Petře Ivanoviči, jaká zde jest prohlubeň? Zde jest hospoda pro pořádné lidi. Luza sem nechodí, proto zde může pořádný člověk z duše si oddychnouti.«

Vzdálivše se společnosti a klesnuvše »na dno«, nikterak se tito lidé s ním nesmířili; tento život není jejich ideálem, naopak, oni ze

všech sil snaží se z něho se dostati — ale není kam. Hle, proč Skitalcovi »bosáci« nejsou podobni typickým obyvatelům »dna«. Týž Tomaševskij praví: »Budeme hlasitě zpívat o hořké nouzi a o tom, že lidé jsou nešťastni! Já zazpívám i o tom, jak spějeme k záhubě proto, že v nás neumřela duše, že ještě můžeme cítiti a zpívati, upřímně se veseliti a upřímně plakati!« Zde tedy není ještě vše ztraceno: změní-li se sociální poměry, budou-li »obyvatelům« dána práva zpívati o tom, co jest jim posvátnou hymnou — stanou se tito lidé vítanými členy společnosti.

Hlavním hrdinou povídky jest Zacharyč, čtyřicetiletý venkovan, tesař, vládnoucí silnou a zvučnou oktávou. Tragika jeho života spočívá právě v tom, že byl, díky této oktávě, odtržen od rodné vsi a stal se městským zpěvákem. Život městský, život jeho soudruhů jej omráčil. Viděl, že žijí v neustálém opilství, v neustálém vzájemném spílání. Ale když je poznal blíže, uviděl, že přes tento nepěkný nátěr jsou to lidé dobří, upřímně milující a vážící si druh druha, čestní a rozšafní. Srovnávaje život jejich třebas jen se životem kupců, seznal, že tito kupci jsou tvrdí sobci, žijící pouze pro své břicho; že pohlížejí na člověka, stojícího sociálně pod nimi, jako na červa, jejž by byli s to z okamžité choutky zašlápnouti. Smutnější všeho toho bylo poznání, že bez nich nemohli by zpěváci existovati. Mezi zpěváky byl »professor«, jak mu říkali, který svým soudruhům často vyprávěl o původu světa, o hmotě, o Darwinově theorii, o Kristu a Buddhovi. »Mluvil o Bohu, o účelu a smyslu života a o lidech zkoumavého rozumu, plného trapných a neustálých pochybností. Mluvil o jejich smělých myšlenkách a o tom, jak šli proti všem. Mluvil o nenávisti davu proti takovým lidem, o utrpení jejich duše i těla, o kletbách, jimiž je stihaly církevní sněmy, a o hranicích, na nichž je pálili.« Pochopitelno, že dojmy ze života městského a z řečí »professorových« úplně převrátily Zacharovu mysl. Do jeho duše vplížila se pochybnost, před ním bylo plno nerozřešených otázek. Když ještě žil na vsi, vše bylo tak prosté a přirozené — nyní jest docela jinak. Nedovedl si na př. nijak vysvětliti, proč právě »dobří, vzdělaní lidé jdou za zpěváky, žijí nepěkně, v opilství a bídě i nakaženi nevěrou. Nevěří v Boha, a duše jejich jsou dobré! Nevědomec a vydřiduch, kupec Ponědělnikov, jest nedobrý člověk: chová se k zpěvákům jako ke koňům, hází jim peníze na oves, žije dobře, v poctách, bohatství a pobožnosti.« Žádal soudruhy, aby vyvrátili jeho pochybnosti, ale nikdo nedovedl mu dáti odpovědi. Zacharyč oddal se pití, pravda, ne na dlouho. Pochybnosti neodbytně plížily se mu do duše. I opustil město a po šest let putoval po klášteřích, doufaje nalézti odpověď na své pochybnosti, nalézti »smysl života«. Ale nedošel upokojení, i vrátil se zase k tesařině a v kterési vesnici na Volze stavěl kostel. Zde se s ním setkal jeden z někdejších jeho soudruhů a s údivem se ho otázal, proč nežije ve městě, kde by mohl míti pateronásobný výdělek.

»Eh, plivnout na vaši pateronásobnost,« odvětil Zacharyč. »Podívej se jen odtud na Volhu, na hory! Zde duše dochází pokoje od vašich neřestí, a tam jen marně blouzní.«

Tak Zacharyč našel jaksi »smysl života« a pochopil, proč »nesluší tesaři lézti mezi zpěváky«. Tento smysl života patrně spočíval v návratu k přírodě, k lidu, od něhož byl na čas odtržen a vržen do prostředí úplně mu cizího. Proč se Zacharyči podařilo nalézti východ, kdežto jeho soudruzi usilují dospěti k něčemu lepšímu a ničeho nenacházejí? Čteme-li povídku pozorněji, obdržíme odpověď: civilisace dotknula se Zacharyče jen zlehka; nemohl plně pochopiti nesouladu, jejž zpozoroval v životě obklopujících jej lidí. Tento život byl mu zcela cizím; jeho návyky, vkus, světový názor vytvořily se mnohem dříve a v jiné podobě. Pochybnosti, vzniknuvší v jeho mysli, nebyly hluboké; aby je zahnal, stačilo jen odtrhnouti se od tohoto nového života a vrátiti se tam, kde mu všecko bylo příbuzno, s čím úplně srostl. Zcela jiné jest postavení jeho soudruhů. Ti nedovedli snésti útisku života ve společnosti, rozhněváni a rozhořčeni rozešli se s ní, ale neměli se kam obrátiti: i stali se samotáři a vyvrženci. Počali žíti skoro o hladu, ale za to úplně nezávisle, aspoň duševně nezávisle.

»Vrostl — řekněme — strom do země,« vyslovil se starý dělník o návratu Zacharyčově, »dobrý strom! Přesadíš-li jej na jiné místo, bohužel, hyne! A člověk jest jako strom: nač jej odtrhávati od kořene?...«

V povídce »Za ťuremnoj stěnoj« předvedena jest celá skupina lidí toho druhu. Všichni oddělili se od společnosti, jen aby byli svobodni; všichni mají svůj život za přirozenější a lidštější, nežli život, z něhož utękli. Konečně v povídce »Ljubov' děkoratora« vystupuje umělec-dekoratér, s láskou oddaný svému umění. Ale žil úplně osamocen, poněvadž jej ostatní umělci přezírali. I cítil proto neuvědoměle nenávist ke komusi a oddával se pití. U téže divadelní společnosti byla tanečnice, kterou si Kostovskij hluboce zamiloval; ale se svou láskou se přede všemi úzkostlivě skrýval. Ona první mu lásku vyznala. Milovali se potom několik měsíců. Jednou po představení, když Kostovskij jako obyčejně očekával Julii u podjezdu divadla, spatřil, jak odjela kamsi s novým milencem. Druhého dne se vše vysvětlilo: Kostovskij poznal, že Julie ho nikterak nemilovala, nýbrž sblížila se s ním jen proto, aby jeho pomocí mohla úspěšněji působiti svou krásou na obecenstvo — neboť on řídil osvětlení, v němž mohla vyniknouti. Poznal, že jest do kosti zkažena »společností«, i vznenáviděl ji i společnost. K dřívějšímu neurčitému citu nenávisti připojil se hněv proti celé »společnosti«: ona zkazila svou neupřímností, bídností a zvráceností ženu, kterou on miloval, kterou stavěl nade vše... K tomu dodávám, že v Skitalcových povídkách ženy vůbec nevystupují: tato tanečnice tvoří jen pozadí i není načrtnuta jediným životným rysem. —

Tím jsme načrtli sociální význam Skitalcových povídek. Nevelký svazek jeho prací, vydaný družstvem »Znanije«, dočkal se za čtyři léta čtyř vydání — a je to úspěch zcela pochopitelný. Také do němčiny, frančiny, do slovanských a jiných jazyků překládají se jeho práce.

*

Přihlédněme nyní k technické stránce prací Skitalcových. Jeho verše jsou hudební, do jisté míry svérázné. Hudebními nenazývám je v obvyklém smyslu slova, nýbrž ve smyslu zvláštním. Jest na nich patrno, že je napsal umělec-zpěvák pod dojmem zpěvu a pro zpěv, že sám proces tvoření dál se za zpěvu. Ne nadarmo dokonce osm hudebních skladatelů zpracovalo hudebně jeho báseň »Kuzněc« (kovář), psanou originálním rythmem, střídající rozměr s rozměrem a při tom vybranost a jemnost slohu s hrubostí. Ještě znamenitější v té příčině jest »Gusljar«, za nějž byl autor vypovězen z Moskvy a časopis »Kurjer«, který jej vytiskl, zakázán. »Gusljara« nelze čísti, i nehudební čtenář mimovolně počíná zpívat a v každém verši vyciťuje hudební rythmus. Jako veršovec není Skitalec prost nedostatků. Nemluvím o malé vybroušenosti jeho veršů: jejich hrubost a neotesanost patrně jest účelně a těsně spojena s obsahem. Mám na mysli jistou neobratnost jeho rýmů, těžkopádnost obratů. Ale za obsahem, za myšlenkami, city a náladou mizejí tyto nedostatky, tak že jich zřídka pozorujeme. I v próse jest Skitalec málo poetický — buď nechce anebo nedovede vybrousiti, co napsal. Formalisté mohli by mu proto činiti přísné výtky, kdyby tyto nedostatky nebyly nahrazeny takovými zvláštními přednostmi, které Skitalce činí opravdovým umělcem.

Je to technická stránka oněch míst jeho povídek, v nichž líčí slovy zpěv, ať duchovní či světský. Skitalec, sám zpěvák a guslar, v těchto místech předčí i Turgeněva (na př. v povídce »Pěvcy«), Slěpcova (v pov. »Spěvka«), Tolstého (»Ach vy, sěni« ve zpěvu vojáků), Pomjalovského (»Na rěkach Vavilonskich« ve výkonu chovanců kněžské školy) a Levitova, u něhož všecko zpívá, stepi i řeky, nebe i lidé. Skitalec především tak uměle rozděluje slova lyrických básní, že čtenář, jen poněkud obeznámený s duchovními skladbami, bez obtíží uhodne melodii. Podrobnosti dokreslují melodii i její výkon. Vůbec Skitalcovy popisy zpěvu jsou velmi plastické, i jest pozoruhodno, že jej zajímají především hlasy mužské. Tenor »naříká plačtivými zvuky« a »beznadějně opakuje« úzkostlivé kajícné vyznání, vzlyká »o mučivých výčitkách svědomí v kající, hříšné duši« a trápí se, vylévaje ve zvucích celou duši. Zcela jinak předvádí Skitalec bas. S divokou tváří, vypoulenýma očima a nakloněným, zrudlým krkem hřímá (»Svja-at! Svjat!«), jako by zatloukal koly. Jiný »vystupuje ze sebe« a »brázdí divokým hlasem« (»Ho-spod Sa-vva-oo!«) nebo »ryje se« v hlubokých, harašivých zvucích. Zvonové dunění basů jako zvuk ohromných, měděných strun vystupuje druhdy na všeobecném pozadí celého sboru s kovovou jasností, jindy jej udušuje. Sbor zmítá se jako vlna a rozstřikuje se v krůpěje. Náhle zachytí se solistů a hučí, jako blížící se mořská bouře. Tu se vítězně žene hrozným přívalem zvuků, tu rozlévá tajemně přísné akkordy, sílí, roste, mohutní jako blížící se bouře, tu se rozráží v ostrá, krátká zarachocení — a uprostřed nich radostný, slavnostní motiv »prorývá deštivá mračna jako jasná záře«, jako vítězství nad zlou mocí. Když se k hlasům dospělých připojují zvonivé hlásky dětské, tu basové zvuky hasnou a ustupují do pozadí. Jako zářivá potopa rozlévají se jásavé rulády a zaplavují všecky hlasy.

Opět mění se obraz — a sbor rozlévá celé moře hlasů, jemuž stěny nestačí. Od válečného rachotu (»Svja-at! Svjat!!«) až řinčí okna. Jako vlny valí se irmosy,*) tu tichnouce, tu mohutníce. Tenory a diškanty zvučí jako zvonky a plynou, kolébajíce se na široké basové vlně;, rozlévají se šíř a šíře i mohutní — až náhle dusný kostel plní se lvím řevem oktáv, jež rozvířily vzduch a pohltily celý sbor; vysoko zdvihl se hřbet zvukové vlny a potom se s lomozem a hlučně sřítil a rozlil.

Zpívání oktávy popsáno jest u Skitalce na několika místech a vždy umělecky. Šťavnatá, zvučná a lahodná oktáva plyne na dně celého sboru, jako by vycházela ze země. »Cosi zúrodňujícího, vonného a panenského bylo cítiti v těchto jasných a souladných tónech, cosi mocného a vytrvalého. Zdálo se, že tento hlas přinesl sem celou přírodu, jasné sluneční paprsky, jejich teplo, vonný dech zelených stepí, jejich posvátnosti a teplou vůni sluncem vyhřáté země. A každému slovu sboru dodávala zvláštní, tajemný význam.« Mladý »oktávista« vydává lví řev tak ušlechtile a měkce, že posluchač má chuť jíti k němu a zlíbati jej za to, že má takový sametový, hebký a vlahý hlas. (»Oktava«.) Zápas dvou oktáv vylíčil Skitalec s procítěním sportsmana. A obraz zpívání písně »Blahoslovi, duše moja, Hospoda«, nikterak neustupuje klassickému úryvku z »Očerků bursy« Pomjalovského (»Diškanty plakaly dětskými hlasy«). »Zazvučela divukrásná, velkolepá hudba. Tiše rozlévala se a rostla slavnostní hymna velikosti boží. Krásná, poetická slova odívala se v podivnou hudbu, plnou hlubokého smyslu. Bylo v ní slyšeti jako tajemný dech nepochopitelných sil a divů vesmíru i sklonění před bohem, jehož všude vidí a cítí vnímavá duše.« (»Spěvka«.)

ADOLF ČERNÝ:

Nejnovější úvahy o slovanské otázce.

Loni uvažoval jsem v Naší Době (roč. XIII.) »O slovanské vzájemnosti v době přítomné«,**) maje na zřeteli hlavně naše české pohlížení na Rusko a poměr polsko-ruský, při čemž jsem podal obraz vzájemného poměru různých národů slovanských, jak se tehdy jevil, vliv ruského hnutí na tyto poměry a výhled do budoucnosti. Byla to doba plná nadějí: v živé paměti byly sjezdy rusko-polské, čile přetřásána byla v tisku ruském i polském otázka autonomie Polska a vyrovnání rusko-polského vůbec, padly se strany polské v Haliči sympatické hlasy o potřebě spravedlivé dohody polsko-rusínské, jihoslovanský svět byl pod svěžím dojmem sblížení srbo-chorvatského (rjecké resoluce), nedávno udělené ústavy černohorské a pokusu o celní unii srbsko-bulharskou — zkrátka, všude plno bylo rašení a předtuchy květů. Od té doby se obzor slovanský značně zachmuřil: v Rusku postupuje reakce

---

*) T. j. modlitby církevní určené ke zpěvu při bohoslužbě. *Red.*

**) Vyšlo také ve zvl. otisku: *Adolf Černý*, »O slovanské vzájemnosti v době přítomné«. Praha 1906. (Nákl. vlast.) Str. 20.

a vítězí živly nesnášelivé a zpátečnické, padá i druhá duma a z voleb vychází třetí duma »černá«, naděje na vyrovnání rusko-polské tím klesají na nullu, v Haliči přiostřuje se nebývalou měrou spor rusínsko-polský, ve sporu Chorvatů s maďarskou panstvíchtivostí odpadají srbští radikálové od chorvatsko-srbské koalice, na Černé Hoře na místo »národní vlády« nastupuje silně reakční vláda Tomanovićova — zkrátka všude chmury a chmury. Ale přes to jest stejně patrno, co bylo patrno před rokem a přede dvěma lety: že žijeme v době urychleného vývoje otázek slovanských, v době historicky velmi významné, v době kvašení a přetváření. Světlo stíhá stín, vlna vlnu.

Rušná doba vyvolává řadu úvah o slovanských otázkách více než kdy před tím. Od mé úvahy »O slovanské vzájemnosti v době přítomné« vyšlo jich několik, větších i menších, samostatných i v časopisech. Dobře bude přehlédnouti je souborně, byť o některých bylo již stručně ve Slov. Přehledě referováno.

I.

Mnoho pozornosti věnováno bylo *otázce jihoslovanské*, o níž napsány věci mnohdy velmi pozoruhodné, programové a životné. Všecky skoro vycházejí od německého nebezpečenství, valícího se na východ a na jih, všecky snaží se řešiti problém obrany Jihoslovanů proti tomuto nebezpečenství, sjednocení světa jihoslovanského a položení pevných základů jeho budoucnosti.

Lonského roku vyšla v Celji německá brožurka nejmenovaného slovinského spisovatele: »Der Panslavismus«.*) Spisovateli leží na srdci osud jeho národa, na nějž dívá se z míry pessimisticky. Slovinci vymírají; t. zv. slovinské probuzení tento proces nezastavilo, nýbrž jen zdrželo. Budoucnost nejeví se mu nikterak ve světle jasném. Každé nové sčítání lidu zaznamenává úbytek Slovinců, tak že bylo by lze vypočísti den, kdy nadobro vymrou. Severní jazyková hranice slovinská ustupuje stále na jih — ve Štyrsku a v Korutanech mohou Slovinci zaznamenávati skoro jen a jen ztráty. Šíření vzdělanosti a kultury, rozmnožování moderních komunikací jen urychlí tento proces odnárodňovací. V politice prý Slovinci spíše upadají než stoupají. Taaffe uznal sice slovinskou národnost, ale dal jí jen takové existenční prostředky, které nestačily k životu ani smrti. Za Taaffa dostali Slovinci slovinské obecné školy s německým vyučovacím jazykem od 3. třídy, slovinské parallelky na některých gymnasiích a podobná dobrodiní. Od té doby nic nového nedostali, ale za to mnohé ztratili — jako na př. jedinou slovinskou školu v Korutanech, jíž dobyli po 12letém boji. Gautsch při jednání o volební reformu prohlásil je za národ »méně cenný« — a podle toho se také vláda k Slovincům chová. Vliv a chuť Wolfů v Rakousku roste — od Rakouska všeněmeckého nemohou se Slovinci ničeho dobrého nadíti. A kdyby i přišla vláda spravedlivější, ani tu

*) Der Panslavismus. Eine national-politische Betrachtung von ------s. Cilli 1906. (Verlag der »Zvezna trgovina«.) Str. 67.

nebude národní existence Slovinců zajištěna — umírání jejich jen se tím prodlouží a ozáří. Nic víc.

Spisovatel nevěří ani v dobrý vliv všeobecného práva hlasovacího: Němci nedají se majorisovati slovanským blokem, který jest ostatně nemožný, poněvadž ukrajinští (rusínští) poslanci jsou s to spojiti se s Němci za jejich pomoc proti Polákům. Ukrajinství prý má své ohnisko v Berlíně (!). Z chorvatského státního práva také nekyne Slovincům spása, ba spisovatel ji nespatřuje ani v širší myšlence jihoslovanské, pro niž nevidí v přítomnosti reálných podmínek. Ale myšlenku jihoslovanskou bude lze uskutečniti, podřídí-li se myšlence všeslovanské, jejíž zřídlo jest v Rusku a v poměru rusko-polském (o čemž bude řeč níže). Silné Rusko, smířené s Poláky, bude působiti přitažlivou mocí na Rakousko, které se s ním spojí celní jednotou, dalším následkem bude přesunutí těžiska v Rakousko-Uhersku z Němců a Maďarů na Slovany, trojspolek rakousko-rusko-francouzský s přátelstvím anglickým a italským může oslabiti váhu Německa a usnadniti Rakousku, převahou slovanskému, cestu na Soluň. Rusko, Polsko a velké Rakousko, rozšířené o Balkán, budou potom zárukou evropského míru a šťastného rozvoje Slovanstva. Než k tomu dojde, nežli Rusko s Polskem vezmou do rukou otěže slovanské politiky, třeba jest probuditi, podporovati, rozvíjeti a organisovati všecky hospodářské a intelektuelní síly slovanských národů — ale jak, o to se autor blíže nestará.

Jak patrno, spisovatel celjské brožurky, uchvácen krásnou myšlenkou vyrovnání rusko-polského, dívá se do daleké budoucnosti, kreslí daleké cíle slovanské politiky — ale o přítomnost, o reálný současný život se příliš nestará. Celou otázku řeší spíše diplomatickými kombinacemi, více méně pravděpodobnými, než složkami, vzatými ze skutečného života národů samých, jeho zajímavý spis jest spíše počtem pravděpodobnosti než reálným počtem se skutečnými čísly. Neříkám tím, že by nebylo třeba širokého a dalekého programu — ale především je třeba přihlížeti k přítomnosti a stavěti na její půdě a ze skutečného staviva její doby. Pro malé slovanské národy bylo by smutné, kdyby život jejich závisel jedině na vnitřním uspořádání Ruska; jest si přáti v zájmu celého Slovanstva, aby co nejdříve došlo k poctivé dohodě rusko-polské, ale než k ní dojde, třeba jest doma intensivně pracovati za určitým cílem, vyplývajícím ze skutečného života a skutečných poměrů.

K tomuto skutečnému životu, k těmto skutečným poměrům více přihlíží prof. Dr. Jovan Cvijić ve své brožurce »O nacionalnom radu«.*) Přihlíží k zeměpisnému položení Srbska a k etnografické příslušnosti obyvatelstva i ukazuje, jak jich lze užiti ve prospěch země. Nezavírá oči před tím, že zeměpisnou svojí polohou Srbsko stojí Rakousko-Uhersku a Německu v cestě k Soluni a Cařihradu — ale ukazuje, že právě z této polohy mohou Srbové i pro sebe těžiti. Mohou

*) *Др. Јован Цвијић:* О националном раду. (Предавање држано у »Колу Српских Сестара« 18. фебруара 1907). Друго издање. Дубровник 1907. (Издање Српске Дубровачке Штампарије.)

*

ve svůj prospěch užiti odporu západní Evropy (zejména Anglie) proti postupu středoevropských mocí k Soluni, mohou své národní zájmy solidarisovati se zájmy západní Evropy a ze svých národních otázek učiniti otázky evropské. Kdyby byl Srbsku zajištěn transit do Soluně, bylo by mu tím otevřeno znamenité spojení se Suezským kanálem. Podobnou důležitost měla by dunajsko-jadranská železnice, která by šla přes Srbsko a ústila by buď u Skadru nebo u Baru. Srbskému vývozu v těchto směrech stojí sic v cestě ještě veliké překážky, ale lidská energie překonala již větší. Při tom ovšem nemusí zůstati neužit nejdůležitější směr srbského obchodu, totiž směr k severu, do Rakousko-Uherska a dále do střední Evropy. Jinak Cvijić klade velkou váhu na vnitřní práci, opřenou na přísné sebekritice a prostou šovinismu proti jiným. Jihoslovanské otázky jako celku si však nevšímá, má na mysli jen svoji vlast v poměru k okolním zemím — přesvědčen patrně, že účelná, reálně založená práce, směřující k dobru vlasti, bude na prospěch i širší ideji, jejíž částí jest myšlenka srbská.

Celé Jihoslovanstvo se zřetelem na německé nebezpečenství má na mysli chorvatský básník a poslanec dalmatský dr. A. Tresić-Pavičić v rozpravě »Drang nach Süden«.*) Ukazuje na choutky velkoněmecké, jejichž cílem jsou netoliko Terst a Soluň, ale až i Antiochie a Perský záliv. Rakousko učinily si svým nástrojem k dosažení těch cílů. V cestě jim stojí především Čechové, kteří, díky své vysoké kultuře, statně vzdorují návalu německému, tak že prý Němci v přítomné chvíli upustili od myšlenky zgermanisování Čechů.**) Za to musí zahynouti Slovinci, poněvadž zastupují Germanii cestu k moři Adriatickému. Němci dosáhnou toho tím snadněji, poněvadž Slovinci jsou národ mnohem méně vzdělaný a četný, než Čechové. Všech není více než 1,200.000 chudých horalů bez průmyslu a bez obchodu.***) Rakouská politika, která podporuje všecky separatistické snahy mezi Slovany, vytrhla Slovince navždy z ethnického rámce srbo-chorvatského, učinila z nich samostatnou národnost s vlastní literaturou, ač jejich jazyk neliší se více od srbo-chorvatštiny, než dialekt benátský od toskánského nebo piemontského. Tak mají Slovinci sotva osmdesátiletou literaturu, kdežto mohli náležeti literatuře několikastaleté, nehledě ani k prastaré tradiční literatuře srbo-chorvatské, jediné svého druhu na světě. Infiltrace německá jest silná — zejména v Korutanech —, germanisace Slovinců jest skoro napolo dokonána. (Dokončení.)

---

*) Vyšla v letošním (I.) ročníku římské čtrnáctidenní revue »L' Italia all' Estero«, č. 2. sl. — Tato revue vůbec mnoho se zabývá věcmi slovanskými, především jihoslovanskými.

**) Dr. Tresić-Pavičić mluví zde s velkou chválou, ba respektem o Češích. Praví, že Čechové jsou šestimillionový národ, který nemá analfabetů, v jehož zemi potiskne se tolik papíru, jako v celé Italii, který má vysoce vyvinuté a rozšířené časopisectvo atd.

***) V Italii mylně udává jejich počet na 80.000; ve skutečnosti žije v provincii videmské (Udine) jen asi 40.000 Slovinců s Rezjany.

DOPISY.

Z Černé Hory. 5. listopadu 1907.

(Pravý stav věci na Černé Hoře.)

R. 1905 byla Evropa překvapena obratem na Černé Hoře: kníže gospodar Nikola I. dal svému národu konstituci. Stalo se to jako v Rusku přirozeně více z obavy než snad z nějaké blahovůle. Kníže jest od té doby »královská výsost, z milosti boží kníže a gospodar Černé Hory« — tedy pouze »z milosti boží« a ne také z vůle národa. V manifestu ústavním uveden je také panovnický rod Petroviću, z něhož kníže vyloučil všecky příbuzné — strýce, tety, bratrance atd. Tím si je ovšem rozhněval, tak že ihned všichni, pokud byli ve státní službě — až na jediného vojvodu Gjura Petroviće — z ní vystoupili a postavili se do oposice, v níž trvají podnes (hlavně vojvoda Božo Petrović, vojv. Šako Petrović a Marko Petrović).

Po celý rok, jak Slov. Přehled správně psal v březnovém čísle, rozhodovalo se o směru národní skupštiny. Po celou tu dobu nevládlo se parlamentně, což se ostatně nedálo ani nikdy potom, leda za krátké, asi tříměsíční národní vlády Radulovićovy.

Dokazovala to brožurka, vydaná v Bělehradě a podepsaná asi 12 mladými Černohorci, studujícími v Bělehradě, s právníkem Markem Dakovićem v čele. Bylo v ní krátce a zcela správně ukazováno na neústavní počínání vlády — a knížeti vytýkáno, že trpí takové zlořády. O soudu, který z toho vznikl, a o jeho výsledku, který byl vlastně mravním odsouzením vlády, jste psali.

Skupština povolána k práci teprve lonského roku (1906) na podzim. Utvořily se přirozeně dvě strany: Jedna, hájící starý režim a vlastně konstituci nepřátelská, a druhá konstituční čili »Narodna stranka«. Strana tato první na Černé Hoře počala se politicky formovati a utvořila »Klub narodne stranke«, pročež přívržencům jejím také říkali »klubaši«. Proti ní teprve přívrženci starého režimu utvořili »Pravou národní stranu« (Prava narodna stranka), od čehož se jejím přívržencům říká »pravaši«. Ti přezděli klubašům posměšně »opančari«, protože si v programu vytkli povznesení hospodářství a blahobytu ubohého selského lidu, spatřujíce zcela správně jediného pravého representanta národa a zároveň živitele celého státu v selském lidu (který nosí »opanky« — odtud: »opančari«).

Tato oposiční strana měla ve skupštině většinu i bylo nezbytno s ní počítati; tomu uvykl konečně i kníže, a tak nahrazena i stará reakcionářská vláda L. Mijuškoviće národní vládou Radulovićovou, která měla skutečnou snahu vládnouti parlamentně. Staří, neschopní činovníci dáváni do pense a nahrazováni mladšími, snaživými. To ovšem mezi starými (hlavně ve vojenských kruzích) bouřilo krev — a odtud jejich úsilí o pád národní vlády. »Narodna stranka« se svým předsedou a zároveň předsedou sněmovny Šakem Petrovićem k pádu tomu také sama přispěla, dopustivši se některých chyb. Tak byl velkou chybou požadavek kontroly státních účtů, a to nejen z doby od udělení ústavy, nýbrž i z doby absolutistické, kdy ještě kníže byl nade vším neobme-

zeným pánem. Tomu se ovšem nejvíce opřel kníže sám. Ačkoli státní archiv nevysvětlitelným způsobem vyhořel, chtěla přece »Nar. str.« prosaditi svoji. V tom ji také podporovala národní vláda, což jí také podrylo nohy — kníže ji čím dál více ignoroval, spatřuje v ní vládu sobě nepřátelskou.

Chybil také vojvoda Šako Petrović, že se nevzdal předsednictví skupštiny, když toho žádalo 15 pravašských poslanců pro uveřejnění známé jeho básničky v 13. č. »Národní Mysli«. — A tak učiněny i jiné chyby, jak potom klubaši sami poznali.*)

»Narodna stranka« měla u dvora silného přívržence, a tím byl následník Danilo. Ten, jsa člověk vzdělaný, viděl hned od počátku ústavnosti, že nelze již národem vládnouti podle starého receptu. Sympatisoval tedy od počátku s »národní stranou«, čímž se octl v rozporu se svým otcem, knížetem Nikolou.**) Kníže se domníval, že národ není zralý pro svobodu a schopný probuzení, poněvadž po tolik desítiletí byl zdržován od všelikého pokroku a rozvoje národohospodářského — byl přesvědčen, že udělením ústavy nic se na Černé Hoře nezmění, že bude lze i potom vládnouti po starém. Ale zmýlil se. Poněvadž ústavou dána svoboda tisku, založen loni v Nikšići vážný list »Narodna Misao«, vedený vzdělaným a rozvážným redaktorem M. Malenicou. »N. Misao« ve svých článcích ukazovala na správnosti i nesprávnosti, vychovávala národ k budoucí svobodě i získala si zásluhu o jeho probuzení. Na to pohlížel s nelibostí kníže, to bylo mu trnem v oku.

Za ministerstva Radovićova, jež považoval za stejně sobě nepřátelské, jako ministerstvo Radulovićovo, pokusil se kníže o rozbití národní strany: volal k sobě jednotlivé poslance a hleděl je získati. Z části se mu to také podařilo, ač ne k úplné jeho spokojenosti. Tak získal M. Radulovića za slib povýšení, V. Krivokopića za slib prodloužení pivovarského monopolu a několik jiných za řády i za peníze. To vše mu však nestačilo. Nepohodlné knížeti ministerstvo Radovićovo, žádající za odročení skupštiny, musilo padnouti, poněvadž po novém svolání skupštiny nebyl by měl kníže vládu sobě milejší. A tak sestaveno 17. dubna reakční ministerstvo v čele s drem L. Tomanovićem, člověkem, který kdysi na kolenou prosil knížete, aby nedával ústavu! Podlehl tedy kníže opět našeptávání zlých démonů národa, kteří jsou zosobněni v plemeni pješivském, v Mijuškovićích s L. Mijuškovićem v čele.***) A brzo Černá Hora pocítila Tomanovićovu krutovládu, prováděnou z vůle knížecí.

Vláda tato našla také obhájce v podgorické »Slobodné Riječi«. Tento list, který s počátku psal ostřeji a také rozvážněji než »Narodna Misao«, přeběhl náhle na stranu nové vlády.†) Stalo se to tím, že při volbě redakčního odboru zvítězili zrádci národní strany s drem Radu-

*) Srv. články »Ko je kriv« v »Národní Mysli« II. č. 26. sl. *Red.*

**) Národní strana také pohlížela s nadějemi k následníku, i zamýšlela požádati knížete, aby postoupil vládu následníku Danilovi.

***) L. Mijuškovićovi sice nelze upříti jistého státnického rozhledu, jen že ho neužívá vždy na pravém místě a v pravém směru.

†) Srovnej, co o tom psáno ve Sl. Přehl. IX. str. 427. *Red.*

lovićem v čele — a to pomocí Čecha, v Podgorici usedlého, který svým hlasem volbu rozhodl! A tak nyní »Slobodna Riječ« hanebně vyvrací, co dříve sama psala a tvrdila!

Za to až do posledka zůstala svému poslání věrna »Narodna Misao« a nepodlehla ani tehdy, když o ni usilovala vládní strana s Mijuškovići v čele, užívajíc i nejhanebnější agitace, aby získala v redakčním odboru většinu. Proto »Narodna Misao«, nenáviděná ve vládní straně všemi od knížete do posledního reakcionáře, musila býti zničena stůj co stůj. Někteří vojenští glavaři — Gjuro a Janko Vukotićové, Gjuro Novakov, mnozí Mijuškovići a j. — spili asi 500 lidí národního vojska, načež jim přikázali, že na přání gospodarovo mají rozbíti tiskárnu Národní Mysli. Opilý dav vrhl se na dům pokrokového časopisu, rozbíjel dvéře i okna, vytrhával podlahu, rozbil kamna, tak že vznikl i oheň, zkrátka, snažil se horlivě vyplniti přání gospodarovo. Rozbili vše, ale stroji mnoho neublížili, tak že po správce byl zase k potřebě. Vykonav zde dílo spousty, chtěl se nepříčetný dav vrhnouti na spořitelnu, ale byl od toho odvrácen hlavně popem Gj. Mijuškovićem, který byl při spořitelně nejvíce zúčastněn. Také další zamýšlené plenění Nikšiće bylo zastaveno. Volání po potrestání vinníků bylo oslyšeno. I zahájena stávka, krámy uzavřeny a sto nejpřednějších měšťanů nikšićských s redaktorem M. Malenicou odhodlalo se přednésti samému knížeti žádost, aby chránil jejich majetek. Ale kníže dal jim telegrafovati, že jich nepřijme. A když se přes to vydali na cestu, byli od Danilovgradu až na Cetyni provázeni perjaniky a vojáky, kteří jim nedovolovali rozprávěti s přáteli podgorickými a rjeckými. Když dorazili na Cetyň, byl redaktor Malenica — takto účetní nikšićské spořitelny a rakouský poddaný — ihned v knížecím povoze a v průvodu dvou četníků vyvezen za hranice do Kotoru.*) Ostatním audience odřeknuta a teprve na opětnou žádost oznámeno jim, aby se ráno shromáždili před kostelem, že tam kníže přijde. Přišel však místo něho adjutant a přečetl jim vzkaz knížecí: »Jděte domů a modlete se!« Kromě toho jim pohrozil, aby nesetrvávali ve stávce, aby krámy otevřeli, nechtějí-li, by je stihl osud tiskárny. Konečně jim ohlásil, že kníže třetí den po »Gjurgjev danu« přijede do Nikšiće.

Tu žádal následník Danilo, aby mu kníže dovolil pokusiti se o urovnání rozháraných poměrů v Nikšići. Kníže Nikola však nedal k tomu svolení po intrikách kněževice Mirka a jiných rádců, kteří jej upozorňovali, že by nikšičtí »buřiči« mohli následníka provolati za protiknížete. Došlo z té příčiny k nedorozumění mezi knížetem a následníkem, načež následník odebral se do Baru. Zde prodlel delší dobu — hlídán vojskem na rozkaz knížecí! Za krátko následovala za ním i matka jeho, kněžna Milena — a tak se stalo, že o »Gjurgjev danu«, kdy se slaví »krstno ime« Petrovićů, poprvé snad nebyla knížecí rodina pohromadě.

*) Byly prý u něho nalezeny nějaké buřičské, protidynastické spisy. Kdyby tomu bylo tak, jistě by jej byla vláda uvěznila a celou aféru hodně zveličila.

Tou dobou také propuštěn byl nešetrně dlouholetý pobočník knížete, Milo Cerović, syn vojvody Gjura Cerovića — a to za přiznání, že sympatisuje s národní stranou. Když se to stalo, vystoupili ze státní služby i všichni ostatní Cerovićové. A tak vyvráceno bylo místo kterési básně Nikolovy, znějící: »Dokle će bit Petrovića, neće manjkat Cerovića«. Kníže Nikola odpudil si tak nejvěrnější a nejudatnější přátele z rodu Cerovićů — ba dnes dokonce usiluje o bezživotí starého vojvody Cerovića, který za 45 let služby u dvora dokonale poznal předústavní režim.

Kníže do Nikšiće opravdu přijel, jak slíbil, ale ne na Gjurgjev dan (sv. Jiří), nýbrž 12. (25.) května. Přijel nenadále, kromě jeho věrných nezvěděl o příjezdu jeho předem nikdo. Do Nikšiće přispěchala nejvěrnější jemu dvě plemena, leniví a mravně nízko stojící Plješivci a Čevljané. Mýlil by se, kdo by se domníval, že kníže (s kněževicem Markem) přijel do Nikšiće utišit rozechvění a soudit provinilých při přepadnutí tiskárny atd. Druhého dne po službách božích promluvil ke shromáždění před palácem. Pozdravil nejprve svoje věrné, junáky černohorské, — většinou Plješivce a Čevljany, poněvadž měšťané, pokud přišli, byli četníky odehnáni —, načež se ptal po úrodě a děkoval za ni Bohu. Potom přišla na řadu politika. Kníže pravil, že dal svým Černohorcům ústavu z vlastní vůle, chtěje zkusiti, je-li národ pro konstituci zralý, a že ji zase ze své vůle může odvolati. A mohl by tak již učiniti, neboť prý některé kraje, jako Nikšić, Gorensko atd., vyslaly mu do skupštiny takové »pogane« (vyvrhele), »bunare« (buřiče) a »izdajnike« (zrádce), jako »syna Ristova« *) nebo onoho žvanila Simu Šobajiće**) a vojvodu Gjura Cerovića, s kterými však on, kníže, bude zkrátka hotov. Pozvu je ještě jednou do skupštiny — pravil — ***) a nebudou-li mně po vůli, vydám je vám, moji věrní, abyste je sami soudili! . . . Tento výrok opakoval dvakráte — proč? — Víc než zajímavé a pro černohorské poměry charakteristické bylo místo, věnované »Národní Mysli«. Tento »stranski« list, redigovaný cizincem, pobuřující národ a rozsévající nespokojenost, byl prý již podle zásluhy potrestán! . . .

To byla řeč k věrným.

Druhého dne pozváno před palác oposiční obyvatelstvo nikšićské — ale jaká to byla audience! Obyvatelstvo sraženo v hustý dav, prostoupený perjaniky a obklíčený ozbrojenými Čevljany a Plješivci — a tak bylo nuceno vyslechnouti nejkrutější výčitky a obvinění z »preuzvišených« úst gospodarových. Rozhorlený vladař prohlašoval je za zrádce a nepřátele panovnického domu — načež drsným povelem posláni domů. Ozvat se nesměl nikdo — o to pečovali perjanici.

Tak kníže gospodar uspokojoval napadené nikšićské občany, tak utišoval pobouřené mysli . . .

Vrátiv se na Cetyň, odcestoval kníže, odcestoval i kněževic Mirko

*) Míněn posměšně zasloužilý vojvoda Lazar Sočica.
**) Nejlepší řečník národní strany ve skupštině.
***) Ale nepozval, neboť v červenci skupštinu rozpustil. *Red.*

— a vláda zůstala úplně jen v rukou reakčního ministerstva Tomanovićova. Nikdy před tím se ještě nestalo, aby nebyl na Cetyni aspoň jeden člen panovnického domu.*)

K vypsání reakční činnosti vlády Tomanovićovy bylo by třeba celé kniby. Byla by to kniha takových hanebností, jakých snad není ani v Turecku! A přec se našel slovanský list, který tyto hanebnosti ne snad omlouval, ale dokonce hájil: byly to a jsou české »Národní Listy« . . .

Jak jste už v Slovanském Přehledě psali, byli snaživí mladší úředníci, dosazení za posledních dvou ministerstev, všichni šmahem propuštěni a dosazeni opět staří, zhusta sotva písma znalí reakcionáři, tak že dnes není na Černé Hoře jediného úředníka, který by sympatisoval s národní věcí. Mnozí z propuštěných byli pensionováni, jiní však propouštěni bez pense a dokonce opět jiným pense, jíž požívali, odnímána — za to, že se hlásili k národní straně. Za to odměňováni různí šplhavci a pouzí zvědové i agitátoři reakčního proudu.

K agitaci užíváno i perjaniků — vysíláni do různých krajů, by štvali proti národní straně, ba i přímo za účelem pronásledování národních poslanců. Nejvíce takového pronásledování zakusil právník Daković na Grahovu a MUDr. Marušić, poslanec za Vražegrmce — ale věrní jejich dlouho je bránili.

Zatím »Narodna Misao« počala opět vycházeti řízením Sima Šobajiće (došelť nový tiskařský stroj). Ale za jaké persekuce byla vydávána! Censura a pokuty, vše naprosto protizákonné, znemožňovaly jí život tak, že nevycházela z nejistoty a z očekávání věcí ještě horších. Neboť doba byla taková, že celé houfy klidných občanů jen pro národní smýšlení byly beze všeho soudu a na dobu neznámou zavírány v pověstných vězeních.

Za takových okolností není divu, že nejlepší jádro národa šmahem stěhovalo se do Ameriky. Bude-li se na Černé Hoře takto dále vládnouti — vyslovovali se vystěhovalci — může se státi, že zde zůstane sám kníže se svými ministry a podlými zrádci. V poslední době stěhují se do Ameriky netoliko muži, ale i ženy — Černá Hora je tak blažena, že lidé z ní utíkají a země pustne a pustne . . . A následek? Vše se zdražuje, životní potřeby stouply aspoň o 100%, stavební a jiné potřeby až o 300%, podobně pracovní síly o 300% i více. —

Kníže vrátil se z ciziny (s usmířenou rodinou) koncem června (podle starého kalendáře) a prvním jeho činem bylo — rozpuštění skupštiny 26. června (9. července), vypsání nových voleb na 18. (31.) října a protiústavní svolání nové skupštiny na 8. (21.) listopadu. Skupština rozpuštěna proto, aby mohla býti sehnána jiná, knížeti milejší, i aby mohli býti národní poslanci stíháni. O tomto stíhání poučují četné telegramy v »Národní Mysli«, plné rozhořčení na ministerského předsedu, na ministra vnitra i války, telegramy, žáda-

*) Před tím již odcestoval z Baru do ciziny i následník Danilo, i stará kněžna Milena.

jící za ochranu proti hrubé agitaci starešinů i ostatních politických i vojenských glavarů — a hrozící svépomocí, nestane-li se náprava. O nápravě ovšem nebylo ani zdání — a tak došlo k odvetným činům v Podgorici, v Brdech, na Šavniku a j.

Vojvoda L Sočica byl odsouzen na 6 let za to, že nechtěl snésti příkoří od svého nástupce v hodnosti, Hadžiće. Chtěje se z trestu vykoupiti, odjel na Cetyň, byl však zatčen a odvezen do vězení v Podgorici se snížením trestu na 10 měsíců. Podobně bývalý úředník Kosta Lesević, přítel vojvody Sočice, zavřen na 9 měsíců. Potom ještě pohnán před soud sám soudce dr. Dušan Matanović za mírné souzení vojvody Sočice. Za těchto poměrů mnoho členů rodin Konticů a Matanovićů emigrovalo.

Vláda nedůvěřujíc Srbům z jiných zemí, žádala na nich, aby se buď stali černohorskými poddanými, buď aby se vystěhovali. Poněvadž za krutovlády Tomanovićovy nikdo neměl chuti státi se černohorským poddaným, stěhovali se houfně z Černé Hory Srbové dalmatští, hercegovští i Srbové z království. Vždyť viděli, jak před najatými vrahy prchají i bývalí národní poslanci!

Aby byla volební agitace podle vůle gospodarovy dokončena a oposice národní strany úplně zlomena, přijel kníže s celou skoro rodinou (se starou kněžnou, s následníkem a jeho chotí Milicí, s kněžnami Ksenií a Věrou i s kněževicem Petrem) dne 21. srpna (3. září) opět do Nikšiće, města národně nejprobudilejšího. I nastala pod záštitou samého knížete-básníka agitace, neštítící se ani krve. Tlupy zpitých sedláků s glavary v čele posílány do města, aby provokovaly a po případě střílely. S podobným úkolem vysláni do města i vojáci, a věru že úkol svůj pochopili: za jedinou noc vyplenili dvě kavárny (Barsutovu a Vujićovu), ba i za bílého dne dopouštěli se podobných a ještě hanebnějších skutků, zejména veřejného znásilňování dívek.

Ze soboty na neděli, ze dne 7. na 8. (21.—22.) září vypleněna a podruhé nadobro zničena tiskárna Národní Mysli a redakce ještě k tomu odsouzena k pokutě 63.000 K za »buřičské články«. Ubohá redakce! Nesměla ani psáti o faktech, nesměla ani podati zprávu o prvním rozbití tiskárny — ale přec jen pobuřovala . . . Od té doby Narodna Misao nevychází. Černá Hora nemá již svobodného tisku . . .

V pondělí 16. (30.) září ubit na ulici najatý vrah na Simu Šobajiće, jakýsi R. Senić, bídník, který se nikterak neskrýval se svým posláním. Senić ztropiv ve městě výtržnost a odváděn do šatlavy, zranil dva policisty. Jeden z nich, M. Vukić, těžce už zraněn střelil po Senićovi — a za to, když se uzdravil, odsouzen k smrti; ostatní policisté dostali od 12—2 let vězení. Neslýchaný tento rozsudek vyvolal takové pobouření, že bylo od popravení Vukićova upuštěno a nebohý policista jen uvězněn v Podgorici.

Mnoho bylo by lze psáti o útocích na majetky vojvody Gj. Cerovióe a jeho syna M. Cerovióe, bývalého pobočníka knížecího, o politických vraždách*) atd.

*) Jak jste psali, zabit učitel Bosković, S. Plamenac a ještě jiný přívrženec národní strany — ale ve zprávách vládní kanceláře všichni spáchali sebevraždu.

Podobným způsobem docílil kníže — neboť on je za vládu Tomanovićovu zodpověden — čeho chtěl. Zlomil oposici úplně a národní stranu rozbil. Výsledek více než půlletého násilí, nepřebírajícího v prostředcích, viděli jsme při volbách 18. (31.) října, kdy zvoleni vesměs vládní kandidáti. Národní strana vůbec nekandidovala. A tak bude míti kníže Nikola povolnou skupštinu, jako ji kdysi měl král Milan . . .*)

Černohorec.

Z Petrohradu. 2. (15.) listopadu 1907.

(Otevření třetí dumy. — Zbělí »černá« duma? — Nové rozdělení socialistů. — Projevy obrození. — Lidová universita. — Pornografie. — Ethické kroužky. — Snahy o nábožensko-filosofické obrození. — Přípravy k svolání soboru.)

Právě v den otevření třetí dumy zvěděli jsme, že na ústavu složil přísahu panovník — v Persii... Vůbec záležitosti teheranské vyvolávají u nás různé dojmy, a nové »Lettres persannes« i bez talentu Montesquieuova měly by v nynějším Rusku dojista horlivé čtenáře, pasoucí po sensačních analogiích... Zatím jest nám spokojiti se s dumou bez analogie, s dumou, kterou jeden z největších znalců politických dějin evropských, pařížský professor Seignobos, nazval »chambre introuvable«, jako sněm Ludvíka XVIII., ba přímo »chambre incroyable«. Bohužel stala se již tato duma nepochybným faktem.

Nejsa zpravodajem žádného většího denníku, nebyl jsem odsouzen k zápasu o vstupenku do ubohé žurnalistické lože, v níž ubohé oběti všelikých nařízení různého druhu »ochrany« snášejí víc než muka Tantalova nebo různých zločinců z Dantova pekla. Neblahý návyk historika přece však mne před jedenáctou hodinou přivedl na parník, který měl po Něvě odplouti do blízkého okolí dumy. Den byl pochmurný, rozplakaný, Něva s šedou, kalnou vodou klidné hladiny zdála se ohromnou, snící kaluží. Vystoupiv na nábřeží nestačil jsem ještě ani vyhledati zrakem kopuli Tavrického paláce, když celé řady pěších i jízdních policistů zakryly mně perspektivu ulic, pustých jako v Pompejích. V dálce, skoro několik kilometrů od stánku »národního zastupitelstva«, rozeznal jsem zástup několika desítek uniforem různých vyšších škol, i vydav se v tu stranu, mohl jsem rozeznati i stejný asi

*) Všecko to ovšem dálo se i děje k úplné spokojenosti Národních Listů, které otřely se v č. 236. i o náš list za to, že podle pravdy líčil události na Černé Hoře. Nikdo nepsal radostněji o Černé Hoře, když z ní přicházely zprávy o potěšitelném obratu ve smyslu ústavním a pokrokovém, než my — ale také my první jsme s bolestí psaly o nastalé reakci, jejíž vinu nese sám kníže. Národní Listy honem se spřátelily s hanebnou vládou Tomanovićovou, honem se postavily po bok nejčernější reakci a proti směru pokrokovému a vpravdě národnímu na Černé Hoře — jako onen krajan podgorický, který pomáhá dělati českému jménu ostudu. Takové jest slovanství Národních Listů: všude se staví na stranu reakce proti pokroku, na stranu bezpráví proti právu a spravedlnosti, na stranu hrubé moci a brutálního násilí proti znásilňované pravdě, vždy podporují každý absolutismus, byrokratismus a vládní klerikalismus proti pravé svobodě osoby i ducha, proti pravému demokratismu, vždy stojí na straně každého zpátečnictví, každé zabedněnosti proti svobodnějšímu, smělejšímu hnutí a ruchu. Je to list, za jehož »slovanskou politiku« se před Slovanstvem věru stydíme — poněvadž nám dělá za hranicemi takovou čest, jako chytrácký krajan v Podgorici a podobní jemu výtečníci. *Red.*

počet velmi mladých dělníků, několik studentek z vyšších kursů atd. V tom náhle ozval se u mne dupot okovaných koňských kopyt a těsně před sebou spatřil jsem kouřící se hruď ohromného hnědáka. Nepatrný zástup dal se na útěk, jízdní policie vjela mezi nás na chodník. Na útěku vskočil jsem do otevřeného hokynářského krámu — a tak jsem unikl kopytům.

Podrží černá duma svoji tmavou barvu či zbělí vlivem nějakých neznámých paprsků? Tuto neveselou záhadu snaží se nyní Rusko rozluštiti, ale poněvadž by k tomu bylo třeba daru prorockého, nedovede dosud odpověděti ani patron černé dumy, Stolypin, ani Miljukov, hledající orientační hvězdy na temném nebi. Sjezd v Helsingforse k orientaci mnoho nepřispěje — ani vůdcové »okťabristů«, pp. Gučkov a Chomjakov, kteří v předvečer dumy silně koketovali s »kadety«, a ráno se chytají provázku, jejž jim podávají různí zdegenerovaní potomci ruské minulosti, jako Puriškevič a jeho soudruzi.

Zatím očekáváme deklaraci předsedy ministerstva Stolypina, »nejžárlivějšího« ctitele konstituce (jak tvrdí jeho velebitel Gučkov) — a »sojuz russkago naroda« čeká na slíbenou mu audienci v Carském Sele — miliony selského lidu konečně očekávají... nový hlad. Již ani samo ministerstvo netají se čísly letošní úrody, která opět zklamala.

Smutek, zklamání a apathie prostírá se jako ohromný příkrov nad národem. Pracovití kadeti octli se sběhem okolností v tísni, jinorodce (Nerusy) sám předseda dumy prohlásil za pouhé nájemníky ve státní budově, příslušníci levice nejen že se rozplynuli v dumě, ale rozplývají se a přetvořují vůbec i v životě národním.

Doktrinářské spory různých socialistických skupin, překážející praktické jich činnosti, a vedení proletariátu právě ve jménu těchto doktrin a nikoli ve jménu bližších, reálných zájmů — toť hlavně přispělo ke vzniku dvou nejnovějších proudů mezi uvědomělým dělnictvem, totiž t. zv. machajevštiny (podle jména původce hnutí, směřujícího proti účasti intelligentů v organisaci a vedení proletariátu) a syndikalismu. Tento druhý proud se svou kritikou parlamentarismu získává si u nás čím dál více přívrženců. Čím lehčí a přirozenější zdá se syndikalistům kritika našich dum, tím přirozenější je také jejich energie, směřující k zakládání nových organisací, totiž odborových svazů. Ale bohužel i tu se přesvědčí, že před osudem, jenž tíží Rusko, neobstojí historické příklady ani pokyny cizích zkušeností. Táž ruka, která dusí dumy, odsuzuje je k malomoci a neplodnosti a rozpouští jednu po druhé — táž ruka zdusí i odborové svazy. Však se toho již domáhá nynější náčelník města Petrohradu, jenerál Dračevskij ve zvláštní zprávě, podané předsedovi ministerstva.

Pohlížíme-li však celkem na nynější slzavé údolí ruského neštěstí, jest nám doznati, že v témž stupni, v jakém slábne politická hypnosa se svými nepředvídanými následky v podobě banditismu, expropriací atd. (jež ve své příšerné kolo zachycují i jednotlivce z bývalé revoluční intelligence), množí se na každém kroku projevy obrození. Vzrůstá totiž vědomí potřeby práce kulturní, příliš podceňované i těmi intelligenty (muži i ženami), kteří i osobní povahou, i theoretickou

a praktickou přípravou mnohem více se hodili k této práci než k činnosti politické a revoluční. Lidová universita (Universitní extense), popularisování vědy — toť stává se nyní miláčkem veřejného mínění. Ale i tato věc v hlavách našich »svérázných« konservatistů nabývá podoby zločinné štiky, od níž nutno drobné lidové rybky odděliti neproniknutelnou hrází.

»Toť je zoufalé, milý pane,« pravil mně v těchto dnech tajemník spolku lidové university. »Pracuje se nám nesmírně těžko. S přírodními vědami jest ještě jen poloviční bída, ale celý obor věd sociologických nám úřady škrtly — není nám dovoleno podávati dychtivým posluchačům pražádných pojmů právních, národohospodářských či politických. Vari od štiky, nevědomé rybky!«

Ve vlasti Tolstého připadá zvlášť obludnou ona bachanalie pornografie, jíž jsme právě svědky. Nejsmutnější a nejneočekávanější jest fakt, že nezvedají hlavu a nenaplňují vzduch odporným svým halasem, užívajíce politického vysílení společnosti, jen živly zvlášť prostopášné, s jakými se i všude jinde setkáváme, ale že touž písničku zpívá i týž stoústý sbor obyčejných občanů a občanek, který ještě před nedávnem hbitě a hlučně »spolupůsobil« s revolucí. Lidská bestie vylezla z tmavých hlubin, ale ačkoli si činí právo na nahotu, není těžko postřehnouti, že ta nahota jest falšována, že móda, která se již před několikanácte lety na západě přežila, slaví u nás pod novými názvy triumfy s příměskem místní brutálnosti. Sloupce denních listů přeplněny jsou takovými fantasiemi, a co smutnějšího, i takovými fakty ze života, že se až zdají lepkavými neslýchanou odporností a že je rychle zahazujete do nejtemnějšího kouta. Nemůžeme také, jako činí některé nekrology, želeti předčasného skonu padesátileté skoro belletristky Zinovjevy-Annibalové, ženy básníka dekadenta Vjačeslava Ivanova, jejíž krátká sláva založena byla právě na smělé volbě i smělém zpracování jistých forem lásky.

Ale jsou ve směru ideově ethickém i takové úkazy, na nichž s potěšením a nadějí mohou spočinouti utýrané duše. Z několika venkovských měst nadešly zprávy o prvních vlaštovkách — o založení ethických kroužků mezi gymnasijní mládeží. Není pochyhnosti, že podobné kroužky na západě přinesly již ohromný prospěch nejnovějším pokolením mládeže — v Rusku (vyjímaje Polsko) je tato forma mravního hnutí dosud žádoucí novinkou.

Za to nikoli novinkou, nýbrž vzkříšeným proudem jest vzmáhající se zájem o nábožensko-filosofické obrození, soustřeďující se v pracích petrohradského nábožensko-filosofického spolku. Jedním z hlavních jeho sloupů jest bývalý professor zdejší duchovní akademie, archiemandrita Michail, nadaný spisovatel a originální duch, který, nechtějí se pokořiti despotismu duchovních byrokratů, vystoupil nyní z vládn-církve a přestoupil k starověrcům. Jiným sloupem náboženského obrození jest známý spisovatel Merežkovskij, k počtu nejhorlivějších a nadaných apoštolů nového proudu náleží také Rozanov — ale, jak ostatně bývá obyčejně, ostatní zástup tvoří statisti různých stupňů, hledající módní duševní zábavy.

Ostatně o živý a upřímný cit náboženský v kruzích intelligence marně dnes zápasí přívrženci nových ideálů na různých místech koule zemské. Z úřední povinnosti směřuje k tomu i ruská pravoslavná církev, která se připravuje do dlouhých stoletích zase k prvnímu svému »soboru« (církevnímu sněmu). Co z toho bude? »Nová vyznamenání, postupy — a látka na několik feuilletonů,« odpovídají staří skeptikové.

Tak také by dojista odpověděl otec předsedy třetí dumy, starý vůdce slavjanofilů A. S. Chomjakov, nejen nadšený kdysi theolog, ale vskutku člověk upřímného náboženského citu. *Novyj.*

Ze Slovinska.

Volosko, 27. listopadu 1907.

(Cíl slovinských klerikálů. — Otázka jihoslovanského ministerstva krajanského. — Vyjednávání o společný jihosl. klub. — Politické poměry v Terstu a v Istrii. — Novi List. — Politika Naglova. — Politické poměry v Terstu.)

Z příčin, které vedly k rozštěpení poslanců slovinských na říšské radě, byla nejdůležitější tato: klerikální politikové vytkli si za cíl úplné zničení strany pokrokové v Krajině (pokud ovšem lze mluviti o organisované straně takové) a potom i v Goricku a ve Štyrsku, cíl, jehož doufali dosíci v době blízké.

Klerikálové měli tolik sebedůvěry, že očekávali, že po volební reformě vůbec ani jediný pokrokový poslanec slovinský nedostane se do říšské rady, čímž by se přesunul ve Vídni veškerý vliv na slovinské záležitosti do rukou klerikálních. Intelligence slovinská, jež nyní tvoří jádro strany pokrokové, jest více méně závislá na tom vlivu — byla tedy donucena klásti váhu na vliv klerikální ve Vídni i doma, a tak by se stalo ponenáhlu, že by jí byl umožněn přechod do tábora klerikálního. Což by ani tak nezaráželo v našich poměrech, třeba by se dělo i za skřípění zubů! Mělo by pak největší význam úplné vítězství klerikální při volbách do rady říšské pro přibližující se volby do sněmů zemských. Strana pokroková v Krajině byla by poražena a bez vlivu doma i ve Vídni. Klerikalism by triumfoval, dosáhnuv svého cíle prozatím nejvíc pro ni žádoucího...

Ač klerikálové po květnových volbách zažili velké sklamání, neboť najednou se octli v menšině, ač byli vlastně většinou, přece se nesřekli svého cíle ani v nově dané situaci. To bylo pozorovati zvláště při vyjednávání o jihoslovanském zástupci v radě koruny, které se rozbilo o neochotu slovinských klerikálů, požadujících toto místo pro svého stranníka. Ostatní poslanci jihoslovanští k tomu nesvolili, aby menšina parlamentního zastupitelstva jihoslovanského vnucovala majoritě svou vůli. A klerikálové prohlásili najednou, že otázka tato pro ně vůbec neexistuje a že na řešení její nepřistoupí. Klerikálové věří tedy pevně, že není daleka doba, kdy na říšské radě nebude pokrokového poslance slovinského, a kdy budou oni absolutními vladaři slovinských věcí.

Jak pevná je víra tato, vysvítá i z vyjednávání o společný klub jihoslovanských poslanců na radě říšské.

Po květnových volbách nemluvilo a nepsalo se, než o společném klubu takovém. Dr. Šusteršič byl stále na cestách. Rovněž tak Ivan Hribar. Vyjednávalo se i v Dalmacii i v Istrii.

Dalmatští a istrijští poslanci slovanští byli s Hribarem pro společný klub všech poslanců jihoslovanských. Slovinští klerikálové však žádali, aby byli vyloučeni slovinští pokrokáři. A když požadavek ten nebyl přijat, uskrovnili se a žádali vyloučení a isolování aspoň poslance lublaňského, Hribara. Leč dalmatští a istrijští poslanci nechtěli o tom ani slyšeti. Potom se klerikálové naši rozhodli pro svůj Slovenski klub, kdežto ostatní Jihoslované utvořili Savez južnih Slavena.

Klerikálové tedy raději isolovali sebe, než by něčím přispěli k zachránění politické existence strany pokrokové. Klerikálové věří v skvělejší budoucnost, neboť neminou jich asi další a větší úspěchy při různých volbách. Organisace jejich hospodářská, politická a sociální, jakož i protikulturní se tuží, rozšiřuje a upevňuje. Konati mohou již práci drobnou i extensivně a intensivně. Setkáš se s nimi na všech polích, kde rozsívají svůj koukol, co hospodář spí. Tak si zajišťují nyní již vládu v slovinské veřejnosti. A hospodáři spí, a když procitnou na chvíli, vyburcováni prací klerikální, uspořádají snad schůzi v Lublani — a zase usnou...

Jak málo schopnosti a způsobilosti mají pokrokáři k odboji proti slovinským reakcionářům, patrno již z toho, jak se pokrokářští poslanci přímo vtírali klerikálům přes to, že tito z počátku hned prohlašovali, že jich nepřijmou. A přehlédnouti též nelze, že programem a zásadním stanoviskem v otázkách veřejných neliší se Slovenski klub v ničem od Savezu južnih Slavena. Liší se snad jen vnější okolností, že jest v něm méně katolických kněží než v tomto...

O extensivitě klerikální práce svědčí výmluvně nejnovější příklady v Terstu a v Istrii. I zde duchové se třídí a rozcházejí. Národni orgán terstský — »Edinost« — až do nynějška tvrdošíjně popíral možnost klerikalismu v Terstu a v Istrii. Zdůrazňoval potřebu svorné práce národní, tvrdil, že klerikalism se v Terstu jakožto světovém městě nezakoření, že lid v Terstu nedbá o nějaké křesťansko-sociální fráse a pod.

Především bylo nutno uvážiti, že neběží biskupu terstskému Naglovi (Němci!) o dobytí světového města a že bezpochyby nebude šířiti křesťansko-sociální hnutí mezi židovskými vlašskými kupci a obchodníky, ani mezi řeckými a armenskými. Biskup Nagl postarati se chce o blaho Slovinců, zejména o blaho okolí terstského, které jest slovinské. A biskup se mnoho nemýlí — může se nadíti úspěchů. Neboť jest nepopíratelno, že dosavadní vůdcové z politického spolku »Edinost« v Terstu nestarali se mnoho o slovinský lid, ať v městě samém či v okolí. Nanejvýše, že tu a tam šli do Národního domu terstského anebo do nějaké čitalnice v okolí a promluvili nadšenou národní řeč. Frásemi krmili lid, o hmotný blahobyt lidu se nestarali.

Fakt je, že vůdcové v Terstu zašli již tak daleko na scestí, že lid od nich se houfně odvrací. Viděli jsme to při volbách v květnu a

vidíme při »velkých« schůzích v Národním domě terstském. Lid shromažďuje se nyní pod praporem sociálně-demokratických organisací, ovšem slovinských. Část pak, která se zde neorganisuje, propadne agitaci klerikální. A bude to část značná!

Biskup Nagl má již po několik let pro Slovince svůj orgán (»Novi List«), časopis tak kleriálně-fanatický, že mu není rovného, co zanikl »Rimski katolik« dra. Mahniče. Pro Vlachy a jiné národnosti své dioecese nemá časopisu.

Poněvadž mu »Edinost« dělá nepříjemnou konkurenci, založil »tiskovno društvo« a zapověděl Edinost. Poněvadž má nedostatek domácích sil, kterým by uložil provádění »křesťanského« programu svého, objednává si je z Krajiny. Tito jeho nástrojové pak pořádají schůze, prozatím ještě důvěrné, zakládají spolky hospodářské a sociální organisace, slučují lid v kongregacích náboženských, přednášejí — zcela tak, jako v Krajině před patnácti lety. U starších kněží biskup Nagl nepožívá sympatií; jediný, kdo s ním počal vyhledávati styky i ve věcech politických, byl Komparc, zemský poslanec isterský, jenž nedávno musil do Ameriky. Za to má však Nagl již několik mladých pracovníků, bezohledných fanatiků. O dorost se zajisté postará — — a nemine deset let, i bude to v terstském okolí vypadati jako v Krajině. Ovšem, budou-li hlavy politického spolku Edinost tak nerozhodně a nečinně přihlížeti k práci biskupově, jako dosavad!

Z Terstu plyne vliv klerikalismu i do Istrie. I zde se popírá existence klerikalismu; existuje prý pouze potřeba odboje proti Vlachům. Té potřeby nikdo nepopírá tím, když uznává za nutno zápasiti i proti vlivu klerikalismu v Istrii. Může i býti pravda, že v kruzích ovládajících v přítomné době istrijskou veřejnost, není klerikálů a klerikalismu,*) ale mladší svět již se také dělí ve dva tábory a přihlédneme-li k socialistům, v tábory tři.

»Co to znamená, že žádný abiturient pojinského gymnasia nevstoupil do semináře?« tázali se klerikálové — a jejich tisk přímo obviňoval »jisté kruhy«, že abiturienty zrazovali od volby stavu kněžského... Ostatně blíží se spor mezi mladým světem klerikálním a mladší intelligencí světskou v Istrii podobně, jako se to děje v Terstu. Ve výhodě bude asi ten, kdo bude včasně připraven.

Zpátečnická extensivnost v Korutanech dostoupila, jak se zdá, vrcholu. Tlak její budí protitlak.

Zmínil jsem se již o novém pokrokovém časopise slovinském v Korutanech. Vychází již; jmenuje se »Korošec« a tiskne se v Kranji.

Nutno upřímně uznati, že bylo opravdu už potřeba, učiniti konec politickému pokrytectví, které se provádělo v Korutanech pod názvem »narodna sloga« (svornost). To konstatují též oba denníky lublaňské, Slovenski Narod i Slovenec. Oba mluví zcela otevřeně o dvou stranách politických v Korutanech — o klerikální a liberální. Jen že máme

*) Je-li tomu tak, proč dr. Laginja přijal předsednictví na III. sjezdě katolíků v Lublani?!

dojem, že strana liberální skrývá se za jakousi anonymitou, která zejména v začátku může velmi škoditi. Má pokrokovcům již na začátku býti učiněna výtka politické neupřímnosti? Pak by k tomu věru nebylo třeba nové strany.

A politika nynějších vůdců korutanských Slovinců zaslouží výtky politického pokrytectví. V loňském ročníku Slov. Přehledu otiskl jsem v překladě článek poslance Grafenauera, jejž uveřejnil v Miru proti krajinským klerikálům. Příčinou, proč v tom článku Grafenauer úžasně útočil na krajinské klerikály, vině je z národní zrady a pod., byla volební reforma do říšské rady, při níž Slovinci v Korutanech vinou dra. Šusteršiče dostali toliko jeden volební okres. Zdálo se, jako by byla vyloučena veškera možnost k součinnosti s krajinskými klerikály v budoucnosti. Katolický polit. a hospodářský spolek v Celovci prohlásil, že Slovinci z Korutan nezúčastní se III. slovinského sjezdu katolického. »Mir« a klerikální lublaňský »Slovenec« byly v zuřivé polemice, z níž vyplynuly i tiskové pře proti Slovenci i proti Miru. Po celém Korutansku pořádány byly protestní schůze, na nichž všude přijímány resoluce ostře zahrocené proti lublaňským klerikálům. A Grafenauer dokonce, byv zvolen do říšské rady, měl volnou ruku a hospitoval v Slovinském klubu i ve Svazu jižních Slovanů.

Celé toto pobouření skončilo jako v komedii. Na článek Grafenauerův se zapomnělo. Žaloby mezi Slovencem a Mirem byly odvolány. Katolický polit. a hospodářský spolek korutanský, aby nebylo žádné pochybnosti, prohlásil se na poslední mimořádné valné hromadě za podružnici krajinské strany klerikální a odhlasoval Grafenauerovi, že má vstoupiti do klerikálního Slovinského klubu ve Vídni... A to všecko přišlo zcela bezprostředně pro neinformovanou veřejnost, jako hotová věc...

Dospěli jsme tedy šťastně tak daleko, že máme otevřený boj celého pokrokového světa s reakcí ve všech zemích, obývaných Slovinci!

Dr. *Ant. Dermota.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní.

V popředí událostí **slovenských** stojí *černovská vražda.* Střelba četnických pušek do bezbranného lidu vzrušila nejen Slovensko, ale i nás a celou vzdělanou Evropu. Krvavý čin ten dostal se nejen do uherského sněmu dotazem posl. Hodžy, ale i na říšskou radu naši dotazem posl. Zabradníka. Bylo to snad poprvé, co naše říšská rada nebála se zaměšovati se do záležitostí »cizího« státu, se kterým právě projednávala vyrovnání. V debatě nejvíce vynikly řeči posl. Masaryka a Kramáře. Prof. Masaryk pravil: »V Uhrách jsou dva miliony Slováků, kteří dle národnosti patří k Čechům, a národ osmimilionový nesmí dva miliony svých krajanů vydati v šanc maďarskému nacionálnímu chauvinismu. Jest naší povinností při každé příležitosti prohlašovati veřejně, že to, co dělají Maďaři s našimi Slováky, není lidské. Tuto maďarisační politiku lze toliko kvalifikovati jako zlodějství, neboť nehledě k tomu, že demoralisuje v každém směru, přivádí ještě nemaďarské národy v Rakousku také v hospodářském směru na pokraj záhuby.«

Podobně mluvil i dr. Kramář: »Jest naší povinností z tohoto místa vysloviti otevřeně svůj dík velikému norskému básníku, že nalezl tak výmluvná slova pro potlačované národy.*) Před soudnou stolicí dějin a před smyslem celého lidstva pro spravedlnost nebude moci hrabě Apponyi kráčeti s tak hrdě vztyčenou hlavou, jak to tvrdil ve svém dopise. Co se v Uhrách stalo, jest barbarství a nic jiného, a máme povinnost říci to otevřeně, nikoho se nebáti, před nikým se neskloniti a ne snad z obavy před jistými následky zamlčovati, co cítíme a co náš lidský cit musí rozrušiti měrou největší. Co se v Ružomberku stalo, jest přímo strašlivé. Doufáme, že celá civilisovaná Evropa, že všichni ti, kdož mají ještě cit pro lidské utrpení, postaví se konečně po bok velikému norskému básníku a že je to snad onen prostředek, kterým se pánům Maďarům ukáže, že nesmějí se na dále v celém světě blýskati svým liberalismem a svou rytířskostí, že celý svět konečně pozná, co vlastně vězí za maďarským liberalismem.«

I v Uhrách samotných ozvaly se konečně už také hlasy časopisů některých proti maďarskému hyenismu.

Vážný list »Pester Lloyd« pátraje po příčinách krveprolití přichází k závěru, že »v politice Uherska musí nastati základný obrat, aby se veškeré obyvatelstvo země jakékoliv národnosti účastným stalo mravního dobra vzdělanosti, požehnání právního státu a šetření těch citů, které se narodily spolu s člověkem«.

»Budapesti Napló« psal: »Jaký to déšť kulí do ozbrojeného lidu! Již zvítězilo ‚maďarské stanovisko'! Chroptění umírajících slyší celá Evropa. Tak illustruje koalice Björnsonova silná slova!«

„Az Ujság« psal: »Björnson má proklaté štěstí, že právě teď stalo se krveprolití v Černové. Dvanáct slovenských mrtvých a nesčetní ranění. To je mnoho. Více, nežli kolik bylo zabito v celých bánffyovských volbách, a jaký byl pro to pokřik! Vražda pomůže Slovákům, nikoliv nám. Svěcení chrámu je pěkná věc, ale nestojí za 12 lidských životů.«

Nejsilněji ovšem píše socialistická »Népszava«:

»‚Ostrov svobody' je opět zkropen krví. Vřelou, rudou krví lidskou. Caraffové, Koloničové, Franc-Košutové a Apponyiové ‚se vztyčenou hlavou' měli zase příležitost viděti, jak padají mrtví! V Ružomberku chtěli vysvětiti kostel. Lid přijal nový chrám, nikoli však nového kněze. Chtěli starého. Toho milovali, neboť mluvil jejich jazykem, viděl v sedlákovi člověka a nechtěl ho vydati za podnož tyranům. Postavil věřícím kostel, byl knězem pobožným. Odehnali ho, neboť byl tyranům nebezpečným. Lid žádal, aby on vysvětil jejich kostel. Ale biskup, tlustý z vilnosti a nafoukaný z vlastenectví, nechtěl k tomu přivoliti. Poslali četníky. Kněží křičeli: ‚Ku předu, právě proto ku předu'! Kněží šli napřed. Četníci beze slov, bez jediného napomenutí pustili do lidu déšť kulí. Maďarský stát zvítězil... Světili nový

*) Pokud se týče projevu hr. Tolstého, objevilo se, že zpráva o něm byla klamná. Lze tedy mluviti jen o projevech Björnsonových. *Red.*

kostel, postavený potem a mozoly národa. Vysvětili jej, nikoli však svěcenou vodou, nýbrž rudou krví; místo kadidla střelný prach, místo slova Božího výkřiky raněných a umírajících ... Ba, zdaž se z toho budou radovati katané? Zdaž takto vysvěcený kostel bude záštitou rasového maďarismu? Chrám, v němž proměnili se kněží v katany?«

Rozumí se, že i u nás slovanské utrpení vzbudilo účast všeobecnou. Městská rada král. hlavního města Prahy učinila první projev bolesti a roztrpčenosti nad vraždou v Černové. Jí následovala i jiná česká města a jiné samosprávné sbory.

Účast pro Slovensko vzbuzena u nás dosud nebývalá také vlivem toho, že současně konal po všech větších našich městech cyklus přednášek o slovenském utrpení sám hrdina procesu ružomberského, šlechetný farář *Andrej Hlinka*. Konal je po Čechách a po Moravě již od 16. října, tak že zprávy z Černové nezastihly ho doma, ale v Hodoníně. Přednášel na Moravě: v Hodoníně, v Strážnici, Uherském Hradišti, Přerově, Prostějově, Kroměříži, Napajedlách, Olomouci a Brně; v Čechách v Praze (2krát na Žofíně, potom na Vinohradech, Žižkově i Smíchově), v Písku, Příbrami, Klatovech, Plzni (2krát), Volyni, Strakonicích, Domažlicích, Rokycaneh, Čes. Budějovicích. Potom přednášel ve Vídni, na zpáteční cestě v Moravské Ostravě a v řadě měst východočeských. Rozsudek nad ním už je potvrzen král. kurií v Pešti a proto spěchá nastoupit trest.*) V Praze na přednášky Hlinkovy pod dojmem vraždy černovské byl tak obrovský nával, že na první přednášku 2. listopadu na Žofíně nejméně 1000 lidí se vůbec nedostalo.

Kéž by jen zájem o Slováky, takto vzbuzený, za krátko opět neutuchl! Nejlépe bylo by, aby aspoň v každém městě, kde Hlinka přednášel, ustavil se odbor Českoslovanské Jednoty v Praze, aby tak naše práce pro Slovensko trvale byla organisována a v živosti udržována. V tom smyslu činí také návrhy Verus v 3. čís. »Pokroku«. Chce, aby slovenská kniha udomácnila se u nás i v našich knihkupectvích i veřejných knihovnách, slovenský časopis v našich špolcích a kavárnách. Žádá, aby byly zřizovány veřejné knihovny i na Slovensku, což ovšem maďarská vláda nedovolí, tak že se musíme zatím spokojiti se zřizováním knihoven soukromých. Jičínský »Jizeran« zřídil na Slovensku nákladem 340 K právě letos 4 vzorné knihovny. Pěkný však je návrh na zřízení dráteníckého útulku v Praze i návrh k lepšímu upravení poměrů zemědělských dělníků slovenských. Naše ženy upozorňuje Verus na slovenské výšivky, které jaksi u nás si nemohou nalézti cestu k srdci českému. Objeví-li se na ulici někdo se slovenskou náprsenkou, vzbuzuje jen sensaci jako bílá vrána. Konečně navrhuje proti »sjezdům míru« postaviti sjezd utlačených národů. — Bylo by si skutečně přáti, aby dnešní nadšení pro Slovensko neuplynulo bez výsledku.

Peněžní sbírky pro Slovensko, kterých je ovšem svrchovaně třeba jen na pokuty slovenského tisku (byloť v posledním roce odsouzeno 306 Slováků pro politické přečiny na 24 roků do vězení a 23.000 pokuty!), přijímá *Českoslovanská jednota* v Praze, Jindřišská ul. 32 (nebo pokladník p. Mil. Šebor, úř. Živnostenské banky).

Hlinkovy přednášky řídil Československý komitét, vzniklý splynutím výboru Českoslovanské jednoty s výborem slavnosti Praha — Slovensku. Básník Adolf Heyduk a spisovatel Karel Kálal uveřejnili v denních listech provolání, v němž vyzývají česká města, aby se ujala sirotků zbylých po černovské vraždě.

Björnsonovi poslalo české studentstvo adresu díků v pěkném albu umělecky provedeném dle návrhu mistra Kalvody, podepsanou více než tisícem studentů. I Slováci z Turč. Sv. Martina odpověděli mu vřelým přípisem. Maďarští studenti poslali mu také svůj protest, v němž litují, že norský básník ublížil prý tak spravedlivému národu, jako je maďarský, a upozorňují ho na rozdíl mezi národem historickým a národy přivandrovalými, nekulturními. Zapomněliť, že otcové jejich to byli, kteří se z Asie mezi pokojné národy vetřeli a co namáhání to stálo západní národy, nežli Maďary odnaučili lou-

*) Nastoupil jej 30. listopadu — v den svých jmenin. *Red.*

pečnému životu. A proces ten vlastně dodnes ještě není ukončen. Björnson zatím v mnichovském časopise »März« přináší články o největší industrii maďarské — maďarisaci.

Ze slovanských časopisů jediné »Słowo Polskie« nejen že nenalezlo pro maďarské násilnosti slova odsouzení, ale ještě hanebně postavilo se na stranu Maďarů.*)

Před okresním soudem v Brezně odsouzeni 17. října t. r. dr. Michal Žibrin a Jan Zahora, kaplan z Beňuše na 1 měsíc do vězení proto, že na hasičském výletě připíjeli »Na zdar Jurigovi.« — Prešpurskou porotou odsouzen byl 19. list. opět jeden dopisovatel skalických L'udových Novin, L'udevít Šlachta z Ružomberka, za 3 »pobuřující« články proti Maďarům. Odsouzen na rok vězení a k pokutě 1200 K! — Pomalu nebude možno všecky tyto persekuce slovenské ani registrovati. *S. K.*

Obec *Lúčky,* slovenské Ricmanje, pocítila kněžskou a maďarskou mstu. Před rokem zemřelo občanu P. Pešovi dítko, jež chtěli Lúčané pochovati bez faráře Smižára, kterého jim Párvy vnutil místo oblíbeného faráře Moyše. Smižár nechtěl jim dovolit při pohřbu zvoniti (patrně z lásky křesťanské), pročež osm občanů samo otevřelo zvonici — a tak se při pohřbu přece zvonilo. Z toho soud v Ružomberku, který pro přečin proti náboženství(!) odsoudil J. Kostuzáka na 4 léta, T. Pažoutku, K. Vajdu, J. Zachara a J. Meniara na 3 léta, J. Simuna a A. Kováčika na měsíc do vězení. Dobře praví Slovenský Týždenník, že to ani dost málo nepřispěje k umírnění sporu mezi Lúčany a vnuceným farářem.

A. Štefánek v 7.—9. č. svého »Slovenského Obzoru« přináší zajímavou, ale smutnou ***statistiku slovenského utrpení.*** Od r. 1898 měli Slováci 106 politických procesů, z nichž jen 18 mělo výsledek osvobozující. Obžalovaných bylo 568, z nichž dosud odsouzeno 389. Podle stavu bylo z odsouzených 327 sedláků, řemeslníků atd. a 62 intelligentů. Ze všech obžalovaných bylo 75 intelligentů a 493 prostých občanů. Z časopisů nejvíc měla vláda na mušce L'udové noviny a Slovenský Týždenník; oba měly od svého založení 12 procesů (prvý časopis vychází v nové své podobě 3 roky, druhý o 1 rok déle), v nichž osoby z L'udových Novin dostaly 4 léta, 3 měs. a 14 dní vězení a 3400 K pokuty, ze Slov. Týždenníka 1 rok, 2 měsíce vězení a 1567 K pokuty. Po nich jdou Národnie Noviny s 10 procesy, trestem 1 r., 8 m. a 27 dní a pokutou 3600 K, dále Považské Noviny se 3 procesy, vězením 3 m., 3 d. a pokutou 1420 K, Pokrok rovněž se 3 procesy, vězením 5 dní a pokutou 150 K, Hlas L'udu se 2 procesy, vězením 3 m. a pokutou 200 K, Zábavnopoučné knižky (1 pr., 8 m., 120 K), Nár. Hlásnik (1 pr., 7 m., 500 K), Obzor (list hospodářský, 1 pr., 3 d., 20 K), Robotnícke Noviny (1 pr.), Orava (2 pr.), Černokňažník (1 pr.). A přec i při této persekuci slovenské časopisectvo roste a se zakořeňuje. Kdežto před 10 lety nejrozšířenější listy (martinské L'udové Noviny a Národní Hlásnik) tiskly se jen ve 2500 výtiscích, tiskne se nyní sám Slov. Týždenník ve 14.600 výtiscích, skalické L'udové Noviny ve 12.000 výt., Slov. Robotnícke Noviny a Napred mají po 4200 odběratelích atd. (Za to Národnie Noviny mají dosti málo, jen asi 1000 odběratelů.) Je to důležitá okolnost — neboť časopisy slovenské jsou ve slovenském zápase přední stráží a vůdci zároveň. Proto také má na ně maďarská zuřivost především namířeno, a proto také třeba jest při podpoře Slovenska v přední řadě pamatovati na časopisy. Persekuce ještě poroste, o tom není pochybnosti. Ukazují to opět čísla Štefánkovy statistiky: Za 8 let liberální vlády bylo ve 27 politických procesech odsouzeno 83 Slováků celkem na 12 let, 1 měs., 16 dní a na 10.726 K pokuty, kdežto za poslední 2 léta Košutovské vlády odsouzeno 306 Slováků ve 37 procesech na 24 let, 3 měs., 1 den a na 12.012 K pokuty! (A to nehledě k procesům ještě neukončeným.)

Doporučujeme článek Štefánkův přátelům česko-maďarského bratříčkování! *Č.*

*

*) Ostatní tisk polský ovšem psal o událostech černovských pravdivě a s rozhořčením.

Poláci v Prusku a neslýchaná politika proti nim byli opět předmětem úvah rozvážnějších Němců. *Ludvík Bernhard,* bývalý professor německé Akademie v Poznani a nyní professor politické ekonomie v Kolíně nad Rýnem, vydal v Lipsku spis »Das polnische Gemeinwesen im preussischen Staat«, v němž líčí dějiny germanisace Poznaňska a ukazuje, jak vláda čím dál více odcizovala pruskému státu Poláky, kteří nyní v něm spatřují svého největšího nepřítele. Odnětím samosprávy knížectví Poznaňskému v letech 1833 a 1836 odpudila si vláda šlechtu a hnala ji na cesty revoluční; zavedením německého jazyka vyučovacího do obecných škol r. 1873 popudila proti sobě lid vesnický. R. 1886 vydala zákon kolonisační — a tím vyvolala založení polské banky, na niž se před tím za celých 13 let přípravné práce nemohli Poláci zmoci a kterou potom pojednou otevřeli s půlmilionovým kapitálem. R. 1904 ministr financí přikázal všem úředníkům v Poznaňsku, aby vyzvedli své úspory z polských peněžních ústavů — a následkem toho Poláci vyzvedli své vklady z peněžních ústavů německých, a deposita polské banky najednou ohromně vzrostla. A podobně dále dokazuje, jak pruská vláda svou reakční protipolskou politikou nedosáhla, čeho chtěla, nýbrž jen Poláky od sebe odpudila a naučila je svépomoci, vnitřní práci a vnitřnímu upevňování. V posledních patnácti letech Poláci, přinuceni vládou, zakládají si »selskou republiku«, totiž osamostatňují se a organisují společensky i národnostně na základě lidovém — a proti této síle, proti tomuto »státu ve státě« marný jest boj byrokracie. Přímo a temperamentně proti výminečným pruským zákonům, nařízením a praktikám vystupuje ve své brožurce *Pavel Fuss*, německý statkář, jehož rodina žije v Poznaňsku již od r. 1740. Vykládaje o tom, že se Polákům zakazuje stavěti si obydlí na zakoupených parcelách, praví, že v západním Německu nikdo tomu nechtěl uvěřiti, a dodává: »Vyzývám celý civilisovaný svět, aby takové počínání odsoudil!« O návrhu *zákona vyvlastňovacího* rozhorleně praví: »Našli se lidé, kteří soudí, že jej pruský sněm přijme. A přece byl by to krok, který brutálně zvrací a nohama šlape základ konstituce: ochranu soukromého majetku! Takový čin volal by o pomstu do nebe a pomstil by se strašně!«

Ale pruská vláda patrně má z nebe malý strach. Přistoupila skutečně k uzákonění toho, co jsme původně měli jen za nestvůrný výplod hakatistických mozků. Zdálo se nám, že se před ním i pruská brutální bezohlednost musí zastaviti. Nezastavila se. Už počátkem listopadu bylo patrno, že liberálové rozhodli se podporovati v pruském sněmu vládní předlohu, jen bude-li jí odňat ráz výminečnosti. »Berliner Tagblatt« uznal, že takový výminečný zákon, namířený pouze proti Polákům, byl by bezprávím. Nesrovnával by se nikterak s pojmy liberalismu, který odmítá výminečné zákony. Ale — upokojuje hned počestný liberál své citlivé svědomí — není přec nic lehčího, než odníti novému zákonu ráz výminečnosti zostřením všeobecného zákona vyvlastňovacího . . .

Mají-li pruští liberálové tak široké svědomí — soudil asi kancléř Bülow — budou konečně hlasovati i pro výminečný zákon vyvlastňovací, i podal opravdu dne 26. list. v sotva otevřeném pruském sněmu předlohu »*zákona k posílení Němectva z Západních Prusích a v Poznaňsku*«. Předlohou tou mění se kolonisační zákon z r. 1886 (s dodatky z r. 1898 a 1902) tím, že se kolonisační komisi dává právo získávati půdu z rukou polských nejen koupí, ale i vyvlastněním! Právo vyvlastnění bude dáváno státu královským nařízením pro určitě vymezené okruhy podle návrhů kolonisační komise; proti ustanovení komise lze podati odvolání, o němž rozhodnou ministři vnitra a financí . . . Jinými slovy: o odvolání proti lupičství rozhodnou lupiči sami . . . Krev se pění při čtení Bülowovy řeči, jíž vládní předlohu provázel a odůvodňoval: Myslím, že předloha bude uznána za velké dílo kulturní . . Vysoké ceny, jež jest kolonisační komise nucena za pozemky platiti, činí nezbytným toto zvláštní opatření. (Tu ovšem kancléř zapomněl říci, že právě působení kolonisační komise ceny tak vyšroubovalo.) Komise kolonisační, má-li její působení vésti k cíli, potřebuje velkých komplexů půdy, jichž nelze získati z dobrovolného prodeje — proto musí býti uzákoněno právo vyvlastňovací. Vláda po důkladném uvážení poznala, že mírnějšími prostředky nedojde cíle. Vláda dopustila by se zanedbání nejpřednější své povinnosti, totiž povinnosti sebezachování

kdyby chtěla od kolonisační politiky ustoupiti ve chvíli, kdy slibuje zdar. Ostatně, aby bylo znemožněno veškeré šikanování, bude vyvlastňovací komise složena z lidí nestranných. Politiku vypuzování neprovádějí Němci, nybrž Poláci!... Až bude německá převaha ve východních provinciích již ustálena, potom teprve budou na místě mírnější opatření — ale do té doby jest ještě daleko. Vláda se v té otázce nedá na ústup...

Může-liž býti ohyzdnějšího příkladu lupičské logiky a lupičského cynismu, než tato řeč kancléře »kulturního« státu, mluvená ve XX. století uprostřed osvícené Evropy! A němečtí poslanci, kteří ji poslouchali, nejen že se nerděli a že neprotestovali, ale ještě projevovali souhlas a pochvalu!

Bylo-li možno takovouto předlohu podati pruské sněmovně, nedivme se, že v říšském parlamentě německém byla podána předloha opraveného *zákona spolkového a shromažďovacího*, podle něhož bude dovoleno na schůzích mluviti jen jazykem německým. Jazyky neněmecké mohou býti připuštěny jen výminečně ústředními úřady té které země...

A v době, kdy pruská vláda připravovala tyto předlohy, nikterak se jimi netajíc (vždyť už přes rok se o nich v evropském tisku psalo), uvítala oxfordská universita *Viléma II. diplomem čestného doktora civilního práva!*... Může-liž býti větší a trpčí ironie! Panovník, který vede proti milionům svých poddaných nejbrutálnější boj vyhlazovací, který sahá na nejzákladnější jejich soukromá práva — týž panovník právě ve chvíli, kdy před tváří Evropy šlape je způsobem nejneslýchanějším, dostává od slavné university ústavní Anglie doktorát juris civilis!

Vedle posledních dvou protipolských předloh vlády nejnovějšího »doktora civilních práv« blednou ostatní pruské líbeznosti, jichž jest Polákům hojnou měrou snášeti. Jednou z nich jest *odsouzení předáků poznaňského Sokola* za uspořádání zakázané sokolské slavnosti. Místo zakázaného sokolského sletu uspořádána totiž před časem v miloslavském parku slavnost, k níž všem účastníkům rozeslány osobní pozvánky. Byla to tedy schůze důvěrná. Prokurátor však přes to obžaloval majetníka miloslavského parku, člena pruské panské sněmovny J. Kościelského, dále poslance B. Chrzanowského a několik jiných osobností pro pořádání zakázaného sletu. Soud první instance sprostil všecky obžalované, ale prokurátor podal odvolání, a v druhé instanci byli všichni obžalovaní až na dva odsouzeni k peněžitým pokutám.

Obsazení stolice arcibiskupské posud se protahuje, vláda nechce se rozhodnouti pro žádného z kandidátů — a Řím nijak se nechce pro své věrné Poláky exponovati. Přednější věcí jest mu spokojenost bezohledného evangelického panovníka, který jest věrným ovčičkám církve králem-vlkem. Nedávno »Posener N. Nachrichten« uveřejnily interview u kanovníka Wanjury. Němce, který se vyslovil, že nejvhodnějším z navržených kandidátů byl by dosavadní správce arcibiskupství, biskup Likowski. On prý má hlavní zásluhu o překonání školské stávky, poněvadž kněžím přísně zakázal účast v ní, jest umírněného přesvědčení politického a jediným člověkem, schopným vyplnění těžkého úkolu... Dostává-li biskup Likowski takovou chválu z úst německých, pak jej může pruská vláda beze všeho potvrditi — a ještě při tom dobře pochodí, neboť jistě za tento »ústupek« něco jiného Polákům vezme.

V *ruském Polsku* také není mnoho radosti. Na den všech svatých udál se ve Varšavě jeden z četných případů, ukazujících v ostrém světle nejistotu, v níž obyvatelstvo žije a kterou jen zvyšuje policejní a vojenská »ochrana«. Kolem desáté hodiny dopolední silná vojenská a policejní hlídka zastavila v Towarové ulici 7 mladíků, kteří se jí zdáli podezřelými, a chtěla je zatknouti. Mladíci však postavili se na odpor s revolvery v ruce, a když i hlídka počala stříleti, ustoupili do ulice Krochmalné a zde do prostranného nádvoří velikého domu bratří Oppenheimů. Sem je pronásledovala hlídka a počala je obléhati, posílena četnými přivolanými oddíly vojska. Povstala *střelba* přímo válečná, která trvala po 3 hodiny a při níž padlo množství obětí na ulici, ve dvoře i v soukromých bytech — 3 mrtví a 25 raněných! Z raněných záhy 2 zemřeli. Mezi nimi matka, kterou zastihla koule, když kladla děcko do kolébky.. Strašné poměry!

Volby do dumy dopadly, jak bylo lze očekávati. Z *království Polského* zvoleno 11 polských poslanců: za město Varšavu Roman Dmowski, za Łódż dr. A. Rząd, v gubernii varšavské W. Grabski, v gub. piotrkovské W. Żukowski, v gub. kališské Alf. Parczewski, v gub. radomské J. Świeżyński, v gub. lubelské J. Nakonieczny, v gub. kielecké W. Jaroński, v gub. łomżynské dr. J. Harusewicz, v gub. płocké H. Dunin-Wąsowicz, v gub. siedlecké L. Dymsza. Kromě posledního všichni již byli poslanci do dumy a kromě něho také všichni náležejí ke straně národně-demokratické. Mimo to zvolen (jak rovněž bylo lze předvídati) v gub. suvalské Litvín Ondřej Bulak, za ruské obyvatelstvo ve Varšavě Aleksějev a v kraji chełmském pravoslavný biskup Eulogij.

Na Malorusi tentokrát neprošel ani jediný Polák. Na *Litvě* zvoleno jich 7: z gub. vilenské J. Montwiłł, kněz St. Maciejewicz, M. Ciunielis, H. Święcicki a St. Wańkowicz, z gub. kovenské K. Zawisza a z gub. grodenské Wł. Jeśman. Všichni kromě Wańkowicze jsou zvoleni poprvé.

Jaké naděje mohou Poláci upínati k třetí dumě, patrno jest ze zahajovací řeči předsedy N. Chomjakova, v níž kladl důraz na »jednotu a nerozdílnost říše«, narážeje tím hlavně na tužby Poláků po *autonomii*. Slovům těm a myšlence té věnuje pozornost moskevský prof. *S. Kotljarevskij* v »Rusských Vědomostech«. Má-li býti zachována jednota říše, třeba jest povznésti její síly ekonomické a kulturní a upevniti národní uvědomění. Je třeba nějakých mravních pojítek, jež by slučovala různá plemena v státní celek — prostředky pouze vnější nejsou s to tuto jednotu zajistiti, jak učí hořká zkušenost. Na neštěstí právě tohoto principu pouze mechanického drží se právě strany, které nejčastěji mluví o jednotě říše. A poněvadž stát se přidržuje jedině těchto vnějších prostředků, připravuje stále jen půdu k rozvoji separatismu. Co učinil k upokojení Polska a Kavkazu? Nic. Chtěl se opříti o mahomedány proti Arménům, — a výsledkem jest hnutí panislamské. V kraji pobaltském docíleno sice jistého dorozumění s Němci — ale za cenu upevnění chronické nenávisti k Rusku v původním obyvatelstvě těch krajů. O Polsku darmo mluvit — kdežto uspořádané poměry vždy by je přitahovaly více k Rusku se zřetelem na německé nebezpečenství. Místo toho vláda manifestem červnovým odepřela pohraničním částem říše rovnoprávnost a tím vyvolala nové konflikty. Na neštěstí většina dumy je taková, že nepochopí nebezpečnost tohoto směru. »Jen stranická zaslepenost může spatřovati v elementární politické spravedlnosti něco, co vede ne k jednotě, nýbrž k rozdělení.«

Tato zaslepenost jest příznakem třetí dumy. Proto může vláda klidně zůstaviti *otázku polskou* iniciativě této dumy, jak prý bylo ve vyšších kruzích usneseno. Zbytečně také bude (jak rovněž prý usneseno) této dumě připomínati, že považuje autonomii Polska za škodlivou pro stát. Vláda prý přistoupí jen na zrušení oněch výminečných opatření, které Polákům stěžují rozvoj jejich národní kultury, na rozšíření práv vyučovacího jazyka polského ve školách — ovšem prý se zachováním potřebné opatrnosti proti propagandě polonisace. Uvidíme, co z toho vyplyne.

Třetí dumu charakterisuje i zamítnutí dodatku k navržené *adresse*, v níž členové dumy slibují caru přičiniti se o »upevnění velikosti a síly nerozdílného Ruska«. Posl. R. Dmowski navrhl dodatek: »uspokojením spravedlivých požadavků obývajících je národů«. Pro návrh mluvil vůdce kadetů, Miljukov — ale pravice s okťabristy jej zamítla. Většina třetí dumy nechce tedy ani slyšeti o splnění spravedlivých požadavků národů ruské říše.

Za to spíše by mohl dojíti podpory návrh ruských poslanců z gub. minské, žádajících *vyvlastňovací zákon proti Polákům* na Litvě, Malorusi i v kraji Chełmském, který dosud patří ke král. Polskému ... Uvidíme, půjde-li duma za Pruskem!

V těchto neradostných dobách opravdovou útěchou byl *valný sjezd Matice Polské*, konaný ve Varšavě od 25. listopadu. Polská Matice školská rozvinula opravdu činnost horečnou, a zcela pochopitelně. Nesmyslným systémem rusifikačním byl národ v potřebách osvětových vyhladověn. »Země,« jak pravil v uvítací řeči předseda hlavního výboru A. Osuchowski, »která kdysi, před 130 lety první ze všech civilisovaných států evropských povolala

do života ministerstvo osvěty pod názvem edukační komise, jest dnes zemí analfabetů... Máme jich přes 75%, ba v samém hlavním městě Varšavě bylo jich r. 1897 napočteno přes 318.000!« Od svého založení (v červnu 1906) do 1. července t. r. sebrala Matice kolem 1 milionu rublů, zažádala o povolení 1247 obecných škol, z nichž vskutku povoleno 681. Kromě toho vydržovala neb aspoň podporovala několik soukromých škol středních. Místních odborů má 633, z nichž některé mají roční obrat 10.000—29.000 rub. Kromě obecných a středních škol založila Matice 317 opatroven, 505 knihoven a čítáren, zorganisovala značný počet kursů pro analfabety, pořádala četné přednášky, založila zvláštní »Koło uniwersytetu ludowego«, založila první větší školské museum v král. Polském. Činnost požehnaná, zasluhující veškeré úcty.

Překvapující na polské poměry zprávu přinesla »Myśl Niepodległa« v č. 45 : dne 8. prosince konati se bude ve Varšavě *shromáždění polských volných myslitelů*, jehož hlavním úkolem jest příprava k založení »Związku Wolnych Myślicieli. Nebude to schůze agitační k verbování nových přívrženců, nýbrž shromáždění lidí již úplně rozhodnutých. Proto budou připuštěni jen polští volní myslitelé, kteří jsou pořadatelstvu známi — osobám, stojícím mimo Volnou myšlenku, nebudou vstupenky vydávány. Každý účastník podpíše prohlášení polských volných myslitelů, že budou na praktické půdě přítomnosti usilovati o dosažení světských matrik, civilního sňatku a rozvodu, civilního pohřbu a světské školy. — Opakujeme, že to jest věc v polských poměrech nejvýš překvapující. Z provolání v »Myśli Niepodległej« vane vážnost pojímání ideje, tak jako celý ten časopis má směr velmi opravdový. Shromáždění polských volných myslitelů a jeho iniciatora, p. A. Niemojewského, pozdravujeme, přejíce jim všeho zdaru.

Na konec ruskopolských rozhledů zaznamenáváme, že »*Biesiada Polska*«, která počala vycházeti v náhradu za zakázanou »Biesiadu Literackou«, byla již také zastavena. Vychází místo ní od 1. listopadu »*Lechita*«. —

»Unie demokratická« způsobila *převrat ve vídeňském Kole polském*. Příčinou bylo jednání vlády s Rusíny, které se dálo sice za účasti min. financí Korytowského a místodržitele hr. Potockého, ale s pominutím Kola i ministra krajana hr. Dzieduszyckého. Odtud krise, která skončila odstoupením předsedy Abrahamowicze a zvolením prof. Głąbińského za nového předsedu. Z Kola vystoupil posl. Łuszczkiewicz a přistoupil k lidovcům, tak že nyní jsou v Kole 53 posl., z nichž 29 náleží k Unii demokratické. Ve skutečnosti neopanovalo situaci v Kole všech těchto 29 poslanců, nýbrž jen 16 posl. národně-demokratických (všepolských), kteří prosadili zásadu naprosté solidarity v Unii, aby si pojistili převahu v Kole. Ukázalo se to již při volbě předsedy: 13 demokratů chtělo voliti Dulębu, pro nějž byla jistá většina i mimo Unii — ale že byli vázáni solidaritou, musili s 19 národními demokraty voliti Głąbińského. Následkem těchto událostí byla demise min. krajana hr. Dzieduszyckého, na jehož místo nastoupil D. Abrahamowicz a Dzieduszycki zvolen do presidia Kola. Divné věci! Abrahamowicz musil se vzdáti předsednictví, když mu demokratická většina jaksi projevila nedůvěru, Dzieduszycki musil opustiti křeslo ministerské, poněvadž mu všepoláci hlučně vyslovovali nedůvěru ve svých listech — ale když si oba páni místa takřka vyměnili, je vše v pořádku! *A. Č.*

Slované východní.

Činnost revolučně násilná v **Rusku** po celý čas voleb do třetí dumy, které strhovaly k sobě hlavní část všeho veřejného zájmu, byla roztříštěna v dlouhou, ale nevýznačnou řadu drobných útoků, loupeží a jiných skutků násilných. Zpráva přes Paříž přišlá, že v Petrohradě kolem 18. října policie odhalila veliké spiknutí politické, v němž účast měl i Witte, zdá se jen pověstí vypuštěnou za tím cílem, aby ještě více zatarasena byla Wittovi cesta k účasti ve vládě. Dalších zpráv o tom nebylo. Jinak z revolučních výjevů zaznamenáváme zprávu z Carského Sela, dle níž četnictvo nedaleko sídla carského dostihlo 2 lidi u stanice Pavlovska, hotovící podkop pod železnicí; byla to dlouhá chodba, s přístroji a dráty elektrickými. V Oděsse ke konci října byla opět bitka mezi černou sotní a revolucionáři, celý den stříleno na

ulicích Preobraženské a Sofijevské. V Tobolsku zabiti na policii výbuchem zabavené pumy 3 policisté a 7 zraněno. — Zastřelen byl úkladně šef vězeňské správy v Petrohradě, státní rada Maksimovič; útočnice, mladé děvče neobyčejné krásy, jménem Rogožina, s velikým násilím zadržena, při čemž odňata jí ještě puma. Zemřela na šibenici. Trest smrti počátkem listopadu stihl také námořníka Maťjušenka, předáka ze vzpoury na obrněnci Pantělejmonu, dříve zvaném Potěmkin. — U Jekatěrinoslavi na stanici Čaplině uloupeno 6 útočníky z vlaku 27.000 rublů. V Moskvě na ulici za bílého dne oloupen od tří útočníků hlava dělnického družstva a odňato mu 3300 rublů. U Dvinska oloupena ve vlaku vdova po bývalém gener. gubernátorovi oděsském Zarangozovu o obnos 15.0 0 r. V Samarkandě zástup 50 lidí uloupil na nádraží trublu se 17.000 rublů. — Vypadá to jako žert, ale je vskutku pravda, co kyjevská Rada v č. 237 přinesla: V Jekatěrinoslavi při zatýkání tlupy lupičů odhalena zajímavá literatura; několik tisíc hektografovaných lístků, na nichž jsou »pravidla, jak mají se konati expropriace«. Napsány prý pokyny tyto na podkladě »zkušenosti a praxe«. Veliký počet předpisů podrobně stanoví »práva a povinnosti« expropriátorů a plán práce při expropriacích. Nejvíce pokynů je pro členy výzvědné. Jak viděti, nejsou expropriace nahodilými lupy, nýbrž organisovanou činností. — V Savastopoli nalezen byl na hřbitově úkryt s 18 bombami. — Známkou neustávajícího vření v námořnictvu je i vzpoura na torpédovci Skoryj, na němž mužstvo pobilo velící důstojníky.*) — V Moskvě dán byl na odpočinek velitel policie gen. Rainbot, poněvadž se ukázalo, že sami policisté měli účast v loupení. Bývalý poslanec Onypko uprchl ze Sibiře, kamž byl vezen na nucené práce. V Moskvě v universitní aule konala se 24. října schůze studentstva, počtem 3000 osob, protestujícího proti odsouzení dvou studentů na smrt. Policie, vniknuvší do schůze, rozehnala ji a zatkla 41 účastníků. Tolik uvádíme z veliké, ale — jak jsme řekli — málo význačné řady nejdrobnější revoluce minulého měsíce.

Volby do dumy vypadly ve prospěch pravice a okťabristů; mylné byly předpoklady i konservativních listů, že veliký počet »bezpartijných« volitelů prvého a druhého stupně náleží stranám levým. Konservativní většina v dumě zajištěna byla již 27. října. — Mýlil se zejména Miljukov, který na voličských schůzích v Petrohradě prohlašoval, že projde nejméně 100 kadětů; i Golovin byl stejně přesvědčen o vítězství kadětů. Daleko přes tři sta poslanců z pravice a z okťabristů zvoleno bylo. z kadětů pak a z levice přišel do dumy žalný zbytek. Kadětům uškodila přílišná snaha dobýti si legalisace strany, Miljukov k tomu cíli zpřetrhal všecky svazky s levicí, a přece to nebylo nic platno; stáli kaděti potom osamoceni na pravo i na levo.

O *nové dumě* úsudky jsou nejrozmanitější. Vláda žádá dumu pracující, t. j. přijímající všecky její předlohy. Russkoje Slovo o dumě »okťabrské« míní, že pracující dumou ve smyslu skutečných oprav nebude; neboť celý duch okťabrismu jen k tomu se nese, aby dosáhli ministerských křesel. Pracující dumou může prý býti jen duma opposiční, a tou tato nebude. Úsudek S. Petěrburgských Vědomostí kolísá, jako list tento v posledních dobách vůbec je neustálen. V »záchvatu revolučním« psaly, že občanstvo odvrátí se od pravé dumy (t. j. od dumy s převahou pravice) a řekne: »To není náš parlament. neprojevuje národní vůle«, a roztržka mezi vládou a občanstvem se jen zvětší. — Ale po prvé schůzi dumy psaly jinak; očekávají od ní splnění předního jejího úkolu, uspokojení (умиротвореніе) Ruska, konec nepřátelství a zloby mezi stranami. Zdá se, že Russkoje Slovo trefně vystihlo povahu nové dumy, majíc obavu, aby se nestala »shromážděním bezbarvým, vládě poddaným, jež volají jen proto z temnosti, aby měly „konstituční" pláštík pro všecken případ«. Důvod, proč se nám zdá tato obava správnou, přijde doleji. Denník »Sevodňa« míní, že duma bude schopna práce ve smyslu přijímání vládních projektů, ale rozumí-li se prací tvůrčí činnost, tedy nutno

*) Že tato vojenská vzpoura ve Vladivostoku nebyla malá, ukazuje vylíčení v »Birževých Vědomostech«, podané na základě obšírných zpráv listů vladivostockých. *Red.*

uznati, že tato duma k tomu schopna není. Nevyvede říši z kouta, do něhož ji zavedli byrokrati.

Na své *konferenci strana okťabristů* — vůdčí strana dumy — stanovila své poměry k stranám jiným. Hlava strany Gučkov vyslovil se proti spojení se stranami krajními, neboť takové spojení ohrozilo by stranu. Petrovo-Solovovo mínil, že k programmu strany mohou přistoupiti netoliko umírnění z pravice, ale i pravé křídlo z kadětů. Pro možnost shody s prvnějším vyslovil se také Krupeňskij, ale vyslovil pochybnost pro možnost dohody s kaděty. Ujednáno tu za předsedu navrhnouti Chomjakova, za místopředsedy Maklakova (kaděta) a Sazonoviče. Chomjakova — syna zakladatele školy slavjanofilské — za předsedu dumy označil již 23. října list »Tovarišč«. Přáli si jeho osoby ministři, ale u byrokracie ostatní nebyl dobře zapsán, poněvadž se před časem vyslovil pro zavedení postupné daně pozemkové. První řeč jeho v zahájené dumě měla dojem chabý. Nejevil dost pevnosti. V řeči jeho přední místo má výrok o nutnosti »ubrániti celistvost Ruska«, tedy naprosté odmítnutí autonomních snah jiných národností. Jeho řečí dokonal se také rozkol mezi kaděty a okťabristy. Maklakov odvolal svou kandidaturu na místo prvního náměstka předsedova. Pro Chomjakova byl to citelný projev, neboť on jako podmínku si stanovil, že chce býti předsedou, bude-li prvním místopředsedou Maklakov. Zvoleni za místopředsedy hr. Maiendorf, baltický konstituční monarchista, a kn. Volkonskij ze svazu opravdu ruských lidí. Sazonovič zvolen tajemníkem. Maklakovu dáno přes to vše 133 hlasů.

Nové dumě předložen byl již *rozpočet* na příští rok a Chomjakov se vyjádřil, že dojde schválení hned po povrchním seznámení s ním, a že doufá, že se mu podaří odvrátiti dumu od podrobného projednávání rozpočtu. A vskutku okťabristé, pravice a monarchisté jednají již o to, aby rozpočet bez podrobné debaty byl odevzdán komisi. Tedy většina dumy zbavuje se práva podrobného zkoumání rozpočtu, je to většina sloužící slepě vládě. Russkoje Slovo dobře ráz její vystihlo. — Nové dumě předloženy budou všecky projekty zákonů, které předloženy byly dumě minulé, a některé jiné. Zdali však duma tato bude s to, aby rozřešila uspokojivě nejhorší otázku, problém agrární reformy, těžko říci; ráz dumy by tomu nenasvědčoval. Je složena z velkostatkářů a ti této otázky řádně nerozřeší.

V Charkově konal se sjezd jednající o *vystěhovalectví*. Uznal především, že nejvíce vystěhovalců jde z Ukrajiny, že údělů pozemkových pro vystěhovalce je málo, že za první půlrok letošní odjelo do Sibiře půl millionu lidí a většina se jich najisto vrátí, nemajíc údělů a nemajíc nejméně 300 rublů, bez nichž v Sibiři, ani za dobrých podmínek si nemůže vystěhovalec zříditi hospodářství. Konec resoluce zněl: »V takovém způsobu, jak vede se nyní vystěhovalecví — chaotické, neorganisované — kromě ztráty národních sil, beztak slabých, nemůže přinésti nic.« — Ve Vilně dovoleno otevříti školu s litevským jazykem vyučovacím. — Zasedá komise jednající o revisi zákonů o *školách národností neruských*. Tisk jí vytýká, že si nevšímá usnesení sjezdů učitelských těchto škol a školských projektů, jež v obou dumách podali poslanci národností neruských. — Po censuře zasesklo se v Novém Vremeni panu Meňšikovu. Nynějšího útisku je mu málo, svoboda tisku se mu zvrhla v »židovskou tyranii slova, nejohyzdnější, jaká kdy byla«. Jiný projev *reakce* je tuto: Ministr vyučování nařídil prof. Lutuvinovi, aby podal žádost do pense, poněvadž se účastnil lidového blocu a kandidoval za poslance. — Neblahé paměti *Gurko* odsouzen byl ke ztrátě hodnosti úřední, po tři léta nesmí dostati místo ve veřejné službě. — Vyšetřování o zpronevěrách na dráze je hotovo, 64 úředníků sesazeno. — Na Dalekém Východě dle gen. Liněviče třeba bez odkladu položiti druhou kolej na sibiř. dráze, zabezpečiti dráhu vojskem a co nejvíce vojska odeslati do kraje Ussurijského a Priamurského.

Úroda letošní je o 10% lepší než loni, ale přece je daleko pod prostřední. Na podporu povoleno 7 mill. rublů pro letošek. —*ch.*

*

V tahanici v rakouském parlamentě o uherské vyrovnání hodně zúčastnili se i **maloruští** poslancové. Zatím, co »Dilo« hlásalo nutnost jíti do »demonstrativní opposice, neboť od nynější vlády nemožno očekávati žádných poněkud jen vážných reálných vymoženostíc«, a co Národní komitét maloruský ve Lvově v »Dile« v čís. 230 hlásal totéž — měl klub poslanců maloruských ve Vídni dvě porady s Beckem, neposlav orgánu svému Dilu ani zmínky, ač Słowo Polskie svou cestou zprávu dostalo. Za to Dilo obrátilo se proti klubu napsavši, že nemá s vládou co jednati, dokud rozhodně se vládní systém nezmění. Teprve za pět dní potom dostalo Dilo oficielní sdělení o ***jednáních klubu s vládou*** a brzo na to zase stal se případ stejný, že cizí listy měly zprávu o jednání klubu s vládou, vlastní orgán nic. Oficielní zpráva klubu praví, že na poradě, k níž byli od Becka pozváni a při níž byl též hal. místodržitel Potocki a ministr financí Korytowski. jednalo se o volební řád na sněm, v kterémžto věci prý odkázal Beck obě strany ke vzájemnému dohodnutí. Ostatní postuláty rusínské — zejména universitní — slíbil vzíti v úvahu; Dilo, přinášejíc tuto zprávu, cítilo se patrně povzneseno tím, že je to poprvé po celých desetiletích, co rakouská vláda zase jedná s Malorusy. Členy deputace byli prof. Kolessa a prof. Dnistrjanśkyj. Při další poradě předneseny všecky stížnosti do zneužívání moci při úřadech haličských. Beck vymínil si odpověď do 26. října. Zatím již posl. Budzynovśkyj, jinak nepříliš dosud šťastný ve svých politických projevech, se vyjádřil, že ve zdar jednání nedoufá, neboť prý Beck řekl, že principielních požadavků nemůže splniti. — Ale chyba, do níž Beck lákal klub, se zatím stala Pod nátlakem posl. Vasilka předseda klubu Romančuk, aniž by o tom klub uvědomil, vzal zpět svůj pilný navrh o zlořádech v haličské administraci, který byl Beckovi ve vyrovnávací akci velice nemilý, a tím sami sobě maloruští poslanci vyrazili z ruky zbraň. Odtud záviseli oni na Beckovi, ne Beck na nich. Tak to formuluje Dilo v č. 231. Pak přišla čekaná sobota 26. října a návrhy Beckovy byly takové, že přijaty býti nemohly. Jmenovány nebyly, ale klub uznal za dobré prohlásiti, že »se neuspokojuje ústupky vlády a zůstává při své opposiční taktice dotud, pokud požadavky jeho nebudou v úplnosti splněny,« při tom však »s druhé strany uznává dobrou vůli vlády v slibech jejích co do vykořenění libovůle úřadů haličských, úpravy otázky jazykové na universitě lvovské a zřízení maloruských stolic, v jazykové otázce v obcích a v otázkách oekonomických«. (Dilo, č. 232.) — Dle zprávy postranní prý nabízel Beck Malorusům v haličském sněmu 50 mandátů z celkového počtu 204. (Návrh Olesnyćkého žádal jich při nejmenším 63). Všecko to se dělo za velikého vlivu posl. Vasilka na Romančuka. On a bukovinští poslanci maloruští hrozili totiž vystoupením ze společného klubu, rozhodne-li se většina pro obstrukci v říšské radě. Za to proti nim Dilo v č. 231. napsalo tato slova: »Svědčí to o velmi nízké úrovni národního uvědomění u bukovinských Malorusů. Snad se cítí členy národnosti maloruské a docela rádi se chlubí, že jsou lepší Malorusové než Haličané, neboť u nich prý není ani moskolofilstva, ani radikalismu, ani socialismu, ani nijakých jiných nepřátel bukovinských národních posvátností ... ale v celku jejich národní uvědomění nesahá přes hraniční sloupy slavného ‚vévodství Bukoviny‘, v jehož erbu stkví se ... volská hlava.« Toť byl ovšem příliš silný tabák; proto klub odhlasoval důvěru i Romančukovi i Vasilkovi a Dilo ji přineslo též (v č. 236), vyhrazujíc si i na dále právo kritiky. Zajímavo je, že po všechen čas jednání klubu s Beckem Słowo Polskie (a jiný tisk, i vídeňská »Zeit«) psalo pobouřeně proti vládě; teprve když »Polnische Correspondenz« ohlásila, že jednáno za stálého povědomí předsedy polského Kola o tom, ustal odpor národně-demokratického tisku polského. Podle »Pol. Corr.« uznáno, že požadavky maloruské mohou býti splněny jen po dohodě s polským Kolem. Pro nynějšek prý přiznáno Kolem polským: na universitě lvovské zřízení dvou nových stolic maloruských (stolice chemie pro prof. Horbačevského z Prahy a práva římského, obchodního a směnečného pro doc. Zobkiva z univ. záhřeb.), immatrikulace latinská, disciplinární řízení obojjazyčné, zřízení selské banky s kapitálem 3 millionů, státní subvence Prośvitě, urovnání otázky jazykové v obecních úřadech.

Z vnitřního života v Haliči uvádíme: *Starorusky* poslanec Markov na schůzi v Brodech umlčen byl křikem: zrádce, na Kamčatku, složit mandát. Poslanci staroruští Korol, Kurilovič, Daviďjak a Glěbovickij utvořili Russkonarodnyj klub. — Poslanec Dr. Korol na schůzi v Žovkvi opět od mladíků moskolofilských pohaněn byv, s pláčem opouští síň a prohlašuje, že po 20tileté práci takto raději prý se mandátu vzdá. (Při oné schůzi, kdy poprvé byl pohaněn, hájil ho před útoky posl. Daviďjak, kterého při tom udeřil do tváře soudní auskultant Gerovskij z Černovic, vydavatel litografovaného humoristického časopisu. Za to byl odsouzen ve Lvově na 6 neděl tuhého vězení.)

Malorusové začínají cítiti přízeň *Říma*. S jmenováním nového uniatského biskupa pro americké Malorusy, Ortynského, je ošidil. Všecky dobré plány Ortynského zhatila bulla papežská, která novému biskupu uděluje jen tolik moci, kolik mu přenechají latinští biskupové. O každém kroku jim musí referovati, i o duchovních uniatských budou rozhodovati biskupové latinští. Při sňatcích smíšených, latinsko-uniatských, všude obřad uniatský tlačí se do pozadí, jakožto nerovný s latinským. — Také o založení katolické strany mezi Malorusy Řím usiluje. Přičiňuje se o to list Niva, když se to nepovedlo Ruslanu. Svolává katolické věřící proti radikalismu, socialismu a zednářství jiných stran.

Učenci Franko a Varhanovškyj, jež zvala bulharská vláda na universitu v Sofii, odmítli.*)

Na universitě charkovské 11. října konala se slavnostně první *přednáška prof. Sumcova v jazyce maloruském.* — V nové dumě jest jediný vyslovený Malorus, kyjevský poslanec prof. Lučickyj. *—ch.*

Jihoslované.

R. 1908 bude se konati v Lublani *Trubarova oslava.* Primož Turbar byl zakladatelem literatury slovinské v době protestantské v stol. 16. Iniciativu k pořádání oslavy dal spolek spisovatelů a žurnalistů slovinských. Matica Slovenska se také usnesla oslaviti jubileum Trubarovo.

V Gorici začal vycházeti jako orgán slovinské selské strany v Goricku týdenník »*Naš Glas*«.

Otázka slovinských středních škol byla pomocí klerikální strany řešena v poslední době trochu divně. Němci dostanou v Lublani nové úplné samostatné gymnasium, ač na počet německých žáků v Krajině by vystačili s dosavadním gymnasiem v Kočevě. Čtyři gymnasia v Krajině pak se poslovinští, t. j. začne se v nich vyučovati slovinsky, až budou napsány potřebné slovinské učebnice ... Jako by těch slibů nedávaly již jiné vlády před Beckem! A nyní pokládá se za ústupek něco, co na faktickém stavu slovinských poměrů nic nezmění ani nezlepší. Je v tom ústupek — ale pro Němce, a klerikálové svolili k němu, poněvadž potřebují německého velkostatku v Krajině k provedení volební »reformy« na sněmu zemském.

Nenávist klerikální k novému výboru *Družby sv. Cirila in Metoda* je taková, že nepřijímají ani příspěvků pro ni. Nový výbor zatím přes ten odpor čile pracuje. *Dr. D.*

*

Spor chorvatsko-*maďarský* se zase přiostřil. Obstrukce chorvatských poslanců v uherském sněmu proti zmocňovacímu zákonu o vyrovnání s Rakouskem zalízala Maďarům za nehty, i počali ji dusiti dalším znásilněním zákona. Místopředsedové sněmovny, Rakovszky a Navay, počali vykládati, že právo užívání chorvatštiny v uh. sněmovně vztahuje se jen na řeči, mluvené k dennímu pořádku, nikoli však na návrhy a na řeči o jednacím řádu a denním pořadu. I odnímali chorvatským řečníkům slovo, sotva začali mluviti, znásilňujíce tak právo, které jim vyrovnání zaručuje. To trvalo do návratu předsedy

*) Za to doc. Zobkiv nabídku přijal. Viz rozhledy bulharské. *Red.*

sněmovny Justha, který nesouhlasil s výkladem místopředsedů a nezabraňova chorvatským poslancům mluviti chorvatsky, ba i jinak opíral se znásilňování Chorvatů. Většina uherské sněmovny však i s kabinetem postavila se mu na odpor — dokumentujíc tak, že v Uhrách nikdo se nesmí opovážit hájiti právo. Spor chorvatsko-maďarský jest patrně ve stadiu kritickém: Rakodczay přijel do Pešti předložit návrh osob nové vlády a programu této vlády. Za sekční šefy navrhuje úředníky — čímž doznává, že se jeho snaha o získání chorvatských poslanců naprosto rozbila. Je patrno, že takováto úřednická vláda může býti jen přechodní — o čemž také svědčí její program: nepodaří-li se jí v chorvatském sněmu získati většinu, rozpustiti sněm, vypsati nové volby a přičiniti se, aby z nich vyšla vládní většina, o kterou by se pak opřela vláda nová, sestavená z předáků této většiny... Tuze hezký program, jen jak jej provésti při svorné oposiční náladě v zemi!

*

Skupština srbských národních zástupců **Bosny a Hercegoviny**, kterou jsme předem radostně pozdravili, zasedala skutečně v Sarajevě v dnech 27.—31. října pravosl. kalendáře (9.—13. listopadu našeho počtu). Skupština vypracovala program srbské národní organisace, podle něhož Srbové okupovaných zemí, stojíce na dosavadní příslušnosti Bosny a Hercegoviny k Turecku, žádají od Rakousko-Uherska, které na základě mandátu od evropských mocností obě země spravuje, aby dalo okupovaným zemím úplnou autonomii. Zákonodárnou i kontrolní moc nechť vykonává sněm, volený na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného práva hlasovacího. Zemská vláda budiž výrazem sněmovní většiny. Obcím budiž dána úplná samospráva, soudům samostatnost. Návštěva školní budiž povinná a bezplatná, škola budiž znárodněna a vedena duchem svobodomyslným. Budiž změněna soustava berní a z okupovaných zemí budiž utvořeno samostatné celní území. Úředním jazykem ve vnitřním i vnějším jednání budiž srbština. Agrární otázce budiž věnována potřebná péče, domácí obyvatelstvo měj vsude a ve všem přednost před cizinci. Byrokracie budiž zodpovědna národnímu zastupitelstvu, buďtež zavedeny porotní soudy a zaručena úplná svoboda osobní a nedotknutelnost domácího prahu. Atd. Celý tento program jest vlastně těžkou obžalobou dosavadního vládního systému v okupovaných zemích. Jest radostným projevem národního uvědomění a národní svornosti — a právě proto, že jest hlasem sjednoceného Srbstva okupovaných zemí (voleb do skupštiny súčastnilo se 80.000 osob!) nemůže zůstati vládou nepovšimnut. Ať Srbové bosensko-hercegovští vytrvají na dráze sebepoznání a opravdové pokrokové práce — i nemohou se minouti cíle! Není třeba připomínati, že jejich snažení budeme provázeti největšími sympatiemi.

*

K dopisu z **Černé Hory** v tomto čísle jen dodatek o záhadné události s *bombou*, s níž byl na Cetyni zatčen sazeč Rajković. Abychom znali pozadí, na němž se bomba objevila, třeba si uvědomiti, že v Bělehradě od několika měsíců žijí černohorští emigranti, o jejichž vydání neb aspoň vypovězení ze Srbska černohorská vláda žádala. Srbská vláda zcela korektně odpověděla, že nemůže černohorským emigrantům odepříti pohostinství, dokud se nedopustí něčeho proti srbským zákonům. Odtud kyselost černohorské vlády proti Srbsku, která ještě vzrostla, když Srbsko — nemohouc porušiti universitní svobodu — nezakročilo na žádost Černé Hory proti černohorským studentům bělehradské university za projev proti nynější vládě černohorské. Třeba si dále uvědomiti, že nynější vláda vyhlašovala od počátku přívržence národní strany za velezrádce, stranící Srbsku proti gospodaru, že vláda ta usiluje o úplné zničení oposiční národní strany. Konečně třeba věděti, že Rajković jest člověk podlý, opilec, schopný vší špatnosti. — Bělehradský dopisovatel splitské »Slobody« píše, že celá věc podobá se známému »atentátu« na krále Milana. »Milanovi se zachtělo krve radikálů - a cetyňským perjanikům se zachtělo krve nejlepších synů Černé Hory.« Zdá se ze všeho, že slova ta jsou velmi blízka pravdy. Černohorská vláda po zatčení Rajkovićově honem žádala rakouskou vládu za vydání býv. ministerského předsedy černohorského, A. Radoviće, přebývajícího v Terstě. Radović skutečně byl vyslýchán, ale zůstaven na svobodě, když pro-

kázal svou nevinu. A doma vláda na udání Rajkovićova provádí četná zatýkání a připravuje materiál k procesu, jímž má býti prokázáno, že bylo připravováno rozsáhlé spiknutí proti panovníkovi a vládě.

Počkáme tedy na proces.

*

Bulharská *universita* je tedy otevřena — přednášky zahájeny 4. list. — ale má jen 107 posluchačů, sehnaných mezi nejzávislejším úřednictvem různých státních kanceláří. Studeti bulharšti solidárně se této »university« vzdalují: jen v Záhřebě jest jich 240, tolikéž v Bělehradě, stejný asi počet v Ženevě, v Mnichově 120. Celkem tedy kolem 1000 studentů jest na cizích universitách — a dalších asi 500 studentů nebo abiturientů čeká lepších dob, až zase bude moci bulharská mládež studovati na sofijské universitě. Není možno, aby vláda dlouho setrvala na dnešním stanovisku, aby universitě odpírala svobodnou autonomii a zabraňovala návratu professorů, kteří té autonomie hájí. — To vše píšeme podle posledního sešitu »Bulharské Sbírky«, tedy listu nikterak radikálního nebo buřičského. A i tento umírněný měsíčník piše o nynější »universitě« a jejích »professorech« jen v uvozovkách. Tím smutnější jest, že se našli — o čemž jsme pochybovali — slovanští učenci, kteří přijali od bulharské vlády v této době universitní stolice. Jsou to Poláci dr. Paygert ze Lvova (trestní právo) a dr. Łuniński z Varšavy (všeobecný dějepis)*), Rus M. Tsvett,*) nyní prof. botaniky na zvěrolékařském ústavě varšavském (fysiologii rostlin), a Ukrajinec dr. Zobkiv, soudní sekretář v Sarajevě a soukromý docent university záhřebské (civilní právo). V Krakově a ve Lvově vyjednával s polskými professory prof. Bachmatjev, uváděje za důvod, že bulharská vláda chce se osvoboditi od vlivů ruských a přikloniti se k západnímu Slovanstvu. I na rozvíjející se jazyk bulharský byl prý možný vliv v tomto směru — a proto prý bylo by žádoucí, aby zejména Poláci šli do Sofie**). Když »Zeit« přinesla zprávu o tom, že dva polští professoři půjdou do Sofie, přinesla »Gazeta Narodowa« článek proti těmto professorům. Prof. Heinrich, který byl při vyjednávání prostředníkem, snažil se (v »N. Reformě«) vyložiti, že tato věc není ve spojení s universitní stávkou bulharskou. Napsal ve svém zaslánu také, že neví, v jakém spojnní bylo poslání prof. Bachmatjeva se stávkou na universitě, a že myslí, že každý, kdo by chtěl stolici v Sofii přijmouti, informoval by se dříve o věci. Nuže, informoval se prof. Paygert? Rovněž dr. Zobkiv věděl o pravém stavu věci, sarajevští jej důtklivě zrazovali od toho kroku — a přece šel do Sofie. — Jisto jest, že za nynějších okolností neměl žádný slovanský učenec kathedry v Sofii přijímati. Č.

Všeobecné zprávy.

O pořádání *slovanských sjezdů*, na něž, jak jsme již ohlásili, prof. Borzenko věnoval 100.000 rublů, radí se ve Vídni komitét slovanských poslanců. Uvidíme, co z věci se zrodí. Vyslovili jsme již obavu, aby se z ní nestaly parádní manifestace, blízké vládnímu duchu ruskému. Nedávný projev »Nového Vremene« svědčil by o tom. Suvorinův list nemá důvěry v pražský slovanský sjezd, který se chystá na dobu jubilejní výstavy, nýbrž mluví pro uspořádání takového sjezdu a slovanské výstavy v Petrohradě u příležitosti vojenské oslavy na památku ukončení války rusko-turecké. »Řeč« praví, že by to byly buď parádní slavnosti, odvracející pozornost od potřebných reforem, anebo předehry k nějakému dobrodružství, jako bylo v Mandžursku.

Literatura, umění.

В. А. ФРАНЦЕВЪ: **Польское славяновѣдѣніе конца XVIII и первой четверти XIX ст.** Прага чешская 1906. Типографія »Политики.« Str. 491 a CLXXII.

---

*) Přihlásil se sám, nevyzván bulharskou vládou.

**) Řada polských professorů, s nimiž vyjednával, odmítla, tak jmenovitě dr. Nitsch a dr. Szelągowski.

Objemná tato ruská kniha zajímava jest pro nás už tím, že vyšla v Praze (v tiskárně »Politiky«) a že jest věnována praotci slavistiky Jos. Dobrovskému. Jinak, ač jedná o polské slavistice koncem XVIII. a počátkem XIX. stol., v celém svém obsahu podává množství příspěvků k dějinám slavistiky u nás, resp. k dějinám styků našich slavistů s polskými. V přílohách jest řada listů Lindeho, Niemcewiczových, Ossolińského a j., psaných Dobrovskému, listy Jungmannovy Lindemu a Wrześniowskému a list Kucharského Čelakovskému. Spisem svým sympatický autor vyvrací nesprávnost domněnky, jako by Poláci nebyli účastni díla slovanského obrození nebo jako by účast jejich na tomto díle byla jen nepatrná. »Díla prvních polských pracovníků na poli slavistiky,« píše V. A. Francev sám v úvodě, »věnována byla nejrůznějším otázkám slovanských dějin. hlavně nejstarších, literatury a jazykozpytu, při čemž jejich vliv zasahoval v některých případech i daleko za hranice polské. Stačí připomenouti vliv Slovníka Lindeho na příbuzný podnik Jungmannův nebo historických badání Surowieckého na první kroky Šafaříkovy v otázkách slovanských starožitností.« Dějiny slavistiky u Poláků počíná od S. Potockého, stopuje styky polsko-ruské na počátku 19. stol., líčí začátky badání slovanských starožitností, cesty a práce J. Potockého, styky polsko-české a polsko-chorvatské, jazykovědné práce a slovanské styky Lindeho a Bandtkeho, význam historických badání Czajkowského, Surowieckého a Rakowieckého, snahy kníž. Ad. Czartoryského, význam cest Bobrowského, význam prací Z. Dołęgy Chodakowského, založení stolice slavistiky na varšavské universitě a končí cestami a pracemi Kucharského. Je to výborný příspěvek k dějinám slavistiky, založený nejen na podrobné znalosti příslušné literatury, ale i na pramenech rukopisných, jež autor sám shledal a uveřejnil. Práce velmi přesná a spolehlivá, za niž mohou býti autoru Poláci vděčni a za niž jsme mu vděčni také my. *Č.*

Pobudka wyborcza. Wedle źródeł autentycznych zestawił a opracował KAROL RZEPECKI, delegat wyborczy miasta Poznania. W Poznaniu 1907. (Nakł. autora.) Str. 178. Cena 4 marky.

Velmi poučná kniha pro Slovany vůbec, zejména pro nás, kteří zápasíme s Němci — ale hlavně pro německé Poláky samy. Je to dílo sebepoznání a sebekritiky, jež má býti vždy základem narodní práce. Pro ostatní Slovany je zde mnoho zajímavých informací o účasti a postavení Poláků v německém parlamentě a o dosavadních volebních výsledcích v krajinách, osídlených Poláky — pro Poláky v Německu je tu řada upozornění na národní slabiny, na chyby a nedostatky práce uvědomovací a politické organisace, na nebezpečenství, hrozící věci polské. Vše opřeno jest určitými údaji a čísly, tak že vše mluví přesvědčivě, vážně, ba přísně k národnímu svědomí. Poslední volby do německého parlamentu přinesly Polákům nebývalé vítězství — a přece z podrobné volební statistiky Rzepecki vyčítá pochmurné memento. Srovnávaje všude procentový vzrůst hlasů polských a německých, dospívá k závěrům neradostným a nabádá ke zlepšení a prohloubení národní a politické organisace i ke zvýšení národního úsilí a energie. Jedinou, nezkalenou radost i v číslech Rzepeckého působí Horní Slezsko, kde počet hlasů polských od posledních voleb vzrostl ze 44.000 na 118.000 (tedy rozmnóžil se o 74.000 hl.), kdežto počet hlasů německých klesl ze 206.000 na 172.000 čili o 34.000. *Č.*

*

Divadlo. *Leonid Andrejev* napsal sociální satirické drama Car-Golod. V epilogu sedí na vrcholu věže s velikým, dávno zrezavělým zvonem, prachem věků šedivý Čas, Smrt a Car-Hlad, vychrtlý stařec s velikýma podivnýma očima a pohyblivýma rukama. Žádá, aby Čas udeřil na zvon. Čas odpírá, Car-Hlad mu připomíná, že jeho poddaní jsou hotovi, a ukazuje mu na plaménky, které v městě začínají už probleskovati. Výhradné právo na kus má divadlo paní Komisarzevské v Petrohradě. (Dle Biržev. Vědomostí.) *—ch.*

*

Jubilea. ***MUDr. Karel Slavoj Amerling, hlasatel myšlenky všeslovanské*** (* 18./9. 1807 — † 2./11. 1884). Dne 18. září t. r. oslavila česká ve-

řejnost sté narozeniny tohoto muže, jehož srdce po celý život bilo pro vše dobré, pravé a krásné. Ocenění zásluh Amerlingových jako vědce a lidumila stalo se na jiných místech dosti podrobně. Zde chceme jenom stručně ukázati, že Amerling byl také horlivým hlasatelem myšlenky slovanské. Možno se s ní shledati jak ve spisech jeho tak i v dopisech, zvláště k Tomáši Aquin Burianovi, který se stal po M. Zd. Polákovi professorem řeči a literatury české na vojenské akademii v Novém Městě za Vídní. Mezi oběma muži panovalo opravdové přátelství. Tak již r. 1838 (27./V.) píše Burianovi: »Ku konci kladu Vám zvláště prosbu na srdce: obraťte bratrskou péči svou nejen ke Slovanům kmene československého, nýbrž i k našim pobratřencům Korutancům, Krajincům, Dalmatům, Srbům, Slavonům a jiným. Hleďte je s Čechy a vůbec se Slovanstva duchem seznámiti a dopisy s nimi sdíleti; jest jich, vímť, velmi mnoho na vysokých školách vídeňských a takovým sblížením se snahy naše větší povšechnosti nabydou. Oni ať čítají česky, polsky a rusky; my již dlouho jich spisy čítáme...« A pokračuje: »Ve Vídni zvláště Slované ze všech končin rakouského mocnářství se jaksi obchodem, umami a vědami shromážďují. Ať Vás od takého předsevzetí ani vlastní ostýchavost. ani mluva kterákoli slovanská, trochu formami, nikoli zásadou a duchem odlišená, neodstrašuje...«

Dojemná je láska Amerlingova ke Slovensku. Píše na př. ve II. dílu »Promyslového posla« (str. 56.): »S úžasem spatřujeme, co Bůh všecko na té naší krásné zemi stvořil, živí, přechovává a i vždycky k většímu rozkvětu a zdokonalení přivádí. Ach toto jen kdyby ty duše tam nahoře u kormidel zprávy a života lépe nahlídly, pronikly, ve vší své nutnosti a souvisnosti zákonů uvážily, pak by se jim každý národ líbil, jeho řeč mateřská, jeho obyčeje přirozené, jeho zárodek Bohem daný, pak by Teutonové, naši sousedé západní, pak by potomci hrůzynosného krále Atilly neházeli blátem po těch Skroměnkách jara, jež bez bouření pod keři milou vůni vydávají a výšeživotními rostlinami jsou. Vždyť pak v té boží zahradě národů všudy jest krásné semeno, krásný zvláštní vzrůst, i ovoce pro celek důležité jest. Který pak ctitel a znatel přírody zuřil kdy proti dítkám Květeny? Není mu každá k neskončenému obdivu a lásce? Bohužel zaslepený Atillovec zuří proti Slavíkům, a tak mnohý jiný, jenž z peří neouhledného soudí, zatratil celý citu a umuplný svět podunajských a polabských Slavíků. Ó, Tatry! kéž byste Atillovcům a podobnému světu plamennými nápisy, nesmrtnými díly a duhobarevnými zázraky čistolidštější vlily city, náhledy a činy!... Má duše jest rozbolena, vidím-li takto trpěti mně předrahých, do hor zatísněných synů tatranských. Bratry naše i nás vidím trpěti...«

Jak zabolela by duši Amerlingovu zpráva o vraždění v Černové...?!

Idealní snažení Amerlingovo nejlépe vystihují jeho slova, že cílem jeho života jest »umříti ve službách člověčenstva a milého národa«. *Jos. Pešek.*

Eliška Krásnohorská dožila se šedesáti let (* 18. listopadu 1847). O slovanskou myšlenku v Čechách zasloužila se svými znamenitými překlady z Mickiewicze (Pan Tadeáš) a Puškina (Boris Godunov, Výbor menších básní) — i v původní tvorbě dala projev svému vřelému slovanskému cítění (K slovanskému jihu). Ostatní činnost její po zásluze byla oceněna jinde — ale přece z ní i na tomto místě vyzvedáme její zásluhu o založení prvního českého dívčího gymnasia: »Minerva« svědčí o jejím ušlechtilém nadšení a neobyčejné energii pro dobrou věc. Připojujeme se k množství těch, kdož velké této české ženě v těchto dnech blahopřáli!

*

Slovanské rovy. Před vytištěním tohoto čísla dochází zpráva o úmrtí jednoho z největších současných básníků. Dne 28. list. zemřel v Krakově *Stanislav Wyspiański*, dědic slávy velkých věštců polských, slavný autor »Wesela« a řady skvělých básní dramatických. Více o něm přistě. *Č.*

Vydáno 6. prosince 1907.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

JIŘÍ RUBÍN:

Z nové poesie polské.

Stanisław Wyspiański.

(* 1868 — † 28. listop. 1907.)

Rozpravu o zemřelém básníku přineseme příště.

»Ach, já, jenž žiju tady...«

Stanisław Wyspiański.
(Vlastní podobizna.)

Jsem vesel, jak nikdo kolem,
smích k slzám druh můj jest;
ač podzim jde skoro polem,
já šeřík tuším kvést.

Jsem vesel, vesel z míry,
ač bouř je nade mnou;
zřím růží sad, pln víry,
kvest s vůní přejemnou.

Ó, vesel jsem a svěží...
Že je zde mrtvola?
To tělo pouze leží,
duch ohněm plápolá.

Jsem vesel, mládím se skvěji,
bez zbytečných brků tvor
v kraj svobody už spěji,
už slyším hvězdný sbor.

Už slyším: zvoní všemi,
zvuk letí v nebe strop;
mrtvola dávno v zemi,
duch nese plný snop.

Ach já, jenž žiju tady:
jsem ten, jenž letí výš,
či ten, jenž umřel mladý,
v své dlani tiskna kříž —?

Ten, jehož křídel smělý
vzlet poután býval v žití,
či ten, jenž métá střely,
jež o křemen hvězd nití —?

Ten, v rubáši jenž leží
a chladem smrti mrazí,
či nad horou jenž, svěží,
si dráhu bleskem razí —?

Jenž před svým chrámem padne
v únavě slabých oudů,
či ten, jenž mysli chladné
má jíti s Bohem k soudu —?

Ó, chtí ode mne, dál
bych tvořil plný síly,
bych k slzám dojímal
je mocně v každé chvíli!

By sten můj ostře zněl,
bych moc měl na výkřiky,
že mráz by přecházel
živé i nebožtíky.

Ó, nepostřehli snad,
že mluvil jsem již dosti —
čas, aby chór již vpaď,
ať úlohy mne zhostí.*)

Mému příteli Leonu St...

Až bude svět mi opustiti,
ó, jakou notou bude zníti
nádherná píseň mého skonu?
Vždyť dávno za světem již tonu.

Již duše pro to nermoutí se,
co milého mně zniklo v dáli.
Či snad by smutky vrátily se
krást, co mně dávno, dávno vzaly?

Vždyť za sebe jsem dávno hodil
sny marné o ztraceném ráji.
Jsem živ, by řekli: žil a chodil
kdes nad řekou v jakémsi kraji...

Kdes nad řekou v jakémsi městě,
kde přitulil se ku nevěstě,
kde dům vytvořil jí i sobě
s myšlenkou o společném hrobě.

A na hrobě, kde dům svůj máme,
ať vichr haluzky mně láme,
haluzky uschlé, zvadlé, snící
v podzimní, deštné plískanici.

Tak budu v hrobě poslouchati
déšť venku šumět, vítr váti,
jak poslouchám je v tomto čase —
a vím, že ráno vstanu zase.

Ó, ať mi ráno slunce vyjde,
ať jasně svítí, teplo nese.
Mých dětí druž ať na hrob přijde
a jedno z nich ať zasměje se...

V Rymanově, 7. července 1903.

---

*) Báseň tuto napsal Wyspiański v srpnu r. 1905 z Halu příteli svému Adamu Chmielovi místo odpovědi na otázku, jak se mu daří se zdravím.

Monolog Konrádův

na počátku dramatu »Wyzwolenie« (Vysvobození).

Jdu z daleka a nevím, z ráje-li či z pekla.
Od blesků roje
se země chví, jíž chodím,
krví se brodím —
a Konrád jméno moje,

Zoufalství vleklo se za mnou
hlavou hadí, strašným přízrakem,
vyjíc: POMSTA.

Byl jsem hvězdou,
hvězdou stálou, nebes nevolnicí.
Tam v tichu upoután hluchém,
kams hledě toužící tváří,
jsem utkvěl duchem,
kde štír hvězdný bloudí v záři
stkvící
v dál prostorem věčných mlčení,
kde bozi i duše jsou zrozeni — —
a pad' jsem dlouze.
K té zemi vzplál jsem v světě celém
skvělém
a schvátil jsem ji v žhavé touze
tělem!
Jsem v každém člověku, v každého srdce hloubi.
Kde květ se s květem snoubí,
kde skály jsou a kameniska —
mne křídla moje nesou,
z mé tváře plamen tryská.
Mám žár i plamen v hrudi! —

DR. N. N. NOVIKOV:

Panslavismus a osvobozenské hnutí v Rusku.

I.

Soud historie ovšem se dostaví, až přijde čas, a vysloví svůj nestranný výrok... Ale nyní jsme očitými svědky podivuhodného zjevu.

Grandiosní ve svém významu a hlubokém tragismu událost nejnovější historie, válka rusko-japonská a s ní nerozlučně spojené osvobozenské hnutí v Rusku, tento mořem krve a slz oplakaný »úkol historie« jaksi se zapomíná a rozhodně jest současníky vykládán stále chybněji a zvráceněji.

Nemluvím o ruských officiálních vykladačích války, o publicistech »Rossije« a »Ruského Praporu« (Russkoje Znamja). Když tito pánové pokoušejí se velikou tragedii, která se odehrála na březích Tichého oceánu, představiti asi jako nějaké dobrodružství italské osadnické politiky v Africe; když tvrdí, že vítězství ruských zbraní nad Japonci překazili »Židé, Poláci, Arméni a revolucionáři« — tedy vědí, co dě-

lají, a neočekávají od vzdělanější části ruské společnosti nic jiného, než opovržení vůči tomuto falšování historických událostí, vůči tomuto příliš průzračnému a drzému politickému podvodu.

Nemluvím také o pisálcích »Nového Vremeni«, kteří řeší sudby Ruska, celého Slovanstva a celého světa s týmž sebevědomím, s jakým na počátku války prorokovali triumf »vítězné« ruské armády nad opovrženými, ubohými Japončíky. Oni rovněž vědí, co dělají. Suvorinští molodci, nejsouce si naprosto vědomi povinnosti k otčině, jsouce naprosto vzdáleni náklonnosti k pravdě a spravedlnosti, dobře chápou, že v zemi, kde pořadatelé pogromů, úkladní vrahové, zloději z povolání, přechovavatelé špatných ženštin, slídiči, známí policejní úplatníci a vyděrači mohou si beztrestně přisvojovati jméno pravých vlastenců, že v této zemi zaručuje sebevědomí a drzost polovici úspěchu. Druhou polovinu vykonají vládní repressalie proti poctivému a nezávislému tisku...

Mluvím o ruském obecném mínění, o mínění slovanského světa, o mínění všech civilisovaných zemí.

Připomínám, že ani první duma patrně si nebyla vědoma celé politické nutnosti, súčtovati především a jasně — mravně i materiálně — s japonskou válkou. V adresse dumy jen temně a nejasně ukazovalo se na to, že jest žádoucí, aby v ruské armádě byly utvrzeny principy práva a spravedlnosti. Duma si neuvědomila, že její první a nejdůležitější povinností k vlasti bylo, žádati od vlády účty z této úžasné, hanebné války a tím posaditi samoděržavnou byrokracii na lavici obžalovaných. A toto první shromáždění národních zástupců bohužel ještě méně si uvědomovalo, že druhým jeho krokem měl býti požadavek hluboké reorganisace pozemních i námořních vojenských sil na demokratických, lidských základech — a také požadavek reálného zabezpečení všech obětí války, invalidů i osirocených rodin, zabezpečení lidského a ne žebráckého. Kdyby to byla duma učinila, byla by nejen navždy ocejchovala skutečné vinníky Mukdenu, Port Arturu a Cušimy, ale byla by také získala uznání všech demokratických živlů ruské armády. Násilné její rozpuštění stalo by se nemožným.

První dumu často nazývají »dumou národního hněvu«. Je to název do značné míry oprávněný. Ale byl to hněv velkomyslný. Náruživé debaty první dumy byly jarní bouří, po níž měl přijíti teplý, osvěživý, zúrodňující déšť. Poslanci prvé dumy, proniknuti hlubokým, ušlechtilým hněvem, byli daleci jakékoliv politické vypočítavosti. Naivně věřili, že jejich vysoce humánní rozhořčení, že nadmíru úžasný obraz ruské skutečnosti, jejž rozvinou před zástupci vlády, přiměje ji k tomu, aby »dala« ruskému národu elementární základy občanské svobody, slibované manifestem ze dne 17. (30.) října 1905. První duma žádala amnestie, když bylo třeba žádati spravedlnosti, žádala zajištění osobní nedotknutelnosti, když bylo třeba vyzvati obyvatelstvo Ruska k organisaci všeobecné národní milice... A vláda odpověděla rozpuštěním dumy, zavedením vojenských polních soudů, popravami, pogromy, hromadným uvězňováním...

A jestliže nyní po třech letech vládního terroru (vedle něhož ukrutnosti bašibozuků v Bulharsku a Kurdů v Arménsku zdají se dětskou hrou) politicky nevzdělaná část ruské buržoasie a ohromná massa ruského selského lidu a ruského proletariátu počíná zapomínati na ničím nevykoupitelný zločin samoděržavné byrokracie proti vlasti: na zrádně nedbalou organisaci válečných sil země, na mnoholeté, zločinně neplodné promrhávání miliard rublů, vybíraných od položebráckého národa na tuto organisaci — nelze se tomu diviti. Ruský občan jest unaven a mravně utýrán. Touží po klidu a sní o časech Pleweho jako o nedostižném ideálu. Nedávnou a tak strašnou minulost jest nyní ochoten takto si představiti:

Vláda byla přinucena k vojně — vždyť Japonci první vojnu vypověděli. Válka skončila nezdarem. Kdož pak jest bez hříchu? Kdož pak neutrpěl porážek? Byli poraženi Němci i Rakušané, Vlaši, Francouzi i Španělové. Vláda působením tohoto nezdaru sama seznala nezbytnost součinnosti národa, nezbytnost důkladné reorganisace státního ústrojí. Ústy Svjatopolka-Mirského promluvila o »důvěře« k národní společnosti. Slíbila svolati národní zástupce. Vydala manifest 17. října. Konečně svolala první, druhou i třetí dumu... A zatím všelicí jinorodci a revolucionáři jsou stále nespokojeni a stále blouzní o zbrojném povstání! A zatím bezpečnost osoby i majetku ruských občanů i v největších a policií se hemžících městech jest čím dál nejistější! Jest patrno, že jest nevyhnutelně třeba rozhodných opatření, a »dej Bože, aby se to vše co nejdříve ukončilo!« ...

II.

Opakuji: není divu, počíná-li takto souditi rozechvělý a napolo zničený ruský občan, nemající politického vychování a vzdělání. Národové nejsou mstiví — mstiví jsou jen despotové.

Něco zcela jiného však jest, zaujímá-li totéž stanovisko západoevropský tisk, a to i nejliberálnější a nejsvobodomyslnější, ba i slovanský svět, který s takovou bolestí v srdci, s takovou hořkostí v duši sledoval ničení ruské válečné moci na dalekém Východě.

Pravda, s liberalismem a svobodomyslností v evropsky kulturních zemích stojí to nyní hůř než zle: dostalyť příliš pevný buržoasní podklad. A mezinárodnímu kapitálu jest ovšem zcela lhostejno, jaký řád, jaký pokoj zavládne v Rusku. Ať to bude řád kasáren, arakčejevských vojenských osad,*) či ať to bude ticho hřbitova — toť lhostejno, jen když se opět budou vypláceti podniky, založené v Rusku za cizí peníze. Takové podivné spolky jako spolek francouzsko-ruský nebo jako intimní blízkost rozhodujících politických sfer cařihradských a berlínských názorně svědčí o tom, čeho lze se ruskému osvobozenskému hnutí nadíti od evropského buržoasního liberalismu.

Nutno také poznamenati, že evropský tisk sociálně-demokratický není zavázán ruským byrokratům takovou hříšnou přívětivostí. Tento

*) Nazvaných tak podle svého zakladatele, jenerála A. A. Arakčejeva († 1834), který měl hlavní vliv na zpátečnickou politiku Alexandra I. *Red.*

tisk mnohému se naučil, ale ničeho nezapomněl. Nezapomněl, že v Rusku mladé dívky, odsouzené k smrti, mohou býti ledajakým opilým rytmistrem nebo policejním pristavem mučeny nahajkami místo posledního pomazání. Ale naučil se skeptičtěji přijímati provolání a plány vůdců ruského organisovaného proletariátu, který jest sice proniknut plamennou láskou k svobodě, ale při malém svém počtu nemůže dosud zaujmouti vynikající úlohu v politických osudech své vlasti.

Co se týče osvícených a liberálních veřejných pracovníků západního a jižního Slovanstva, kteří chovají k Rusku tolik živých sympatií — u těch nutno klásti nejpřísnější požadavky při jejich pojímání podstaty ruských událostí Vím, že západoslovanští »panslavisté« pojímají název panslavismu v nejširším a nejlidštějším jeho významu: není to slovanský imperialismus — bohudík, kromě židů, jinorodců Sibiře, Kavkazu a Bessarabie žádní Neslované nejsou pod panováním slovanským. Současní liberální panslavisté západního a jižního slovanského světa směřují pouze k svobodnému duševnímu a kulturnímu sbližování a sjednocování všech slovanských národů.

K svobodnému... Ale svobodného sblížení a sjednocení mohou býti účastni jen národové svobodní, nikoli však národové otroci. Může-liž uzavírati přátelské a družné svazky otrok, jehož celý život nachází se v úplné závislosti na svém pánu?

Dosud byl ruský národ národem otrokem. Jest otrokem ještě nyní, ale otrokem, který již hodil svým utiskovatelům rukavici nenávisti a nesmiřitelného nepřátelství.

Hle, proč před vznikem ruského osvobozenského hnutí západoslovanský svět znal v Rusku jen oficiální panslavismus — panslavismus Katkovů, Gringmutů a Suvorinů. Cenu tohoto panslavismu snadno odhadne každý, kdo zná dějiny poměru absolutistického Ruska k Slovanům, počínaje válkou Kateřiny II. s Tureckem, až do prohlášení válečného stavu v Polsku r. 1905. Skuteční duševní vůdcové ruského národa, naši Bělinští, Dobroljubovové, Pisarevové, Michajlovští, Lavrovové, Plechanovové, naši Turgeněvové, Tolští, Gorcí, Arseňjevové, Jelisějevové, Glěbové Uspenští — všichni, jimiž se pyšní ruská literatura, vždy stydlivě se stranili projevování jakýchkoli vše slovanských sympatií.

Byli to čestní lidé: chápali, že sympatie otroka nemají reálného významu, že, pokud ruský národ nebude osvobozen, potud jeho »bratrské city« k jiným Slovanům nebudou míti jiného významu, než prapory a guirlandy, vyvěšované za příčinou příjezdu vysoce postaveného hosta — z nařízení policejního ředitele...

Ale byli to i vážní političtí pracovníci. Oni si uvědomovali, že, je-li svobodné sebeurčení jedince možno pouze při svobodném životě národa, k němuž jedinec přináleží — že i naopak: svobodný život a následkem toho i svobodné sbližování a sjednocování národů jest možno pouze při svobodném sebeurčení, t. j. při nejširší materiální i duševní autonomii jedinců, tvořících tyto národy.

A Rusové, praví Rusové a vlastenci, kteří zapsali svá jména nesmazatelným písmem na stránky dějin ruské kultury, ruského uvě-

domění, vždy a všude čím dál důsledněji stranili se všech panslavistických poct, slavností a jubilejí, pořádaných pod »protektorátem« ruské vlády. Tyto pocty a hlučné slavnosti ovšem k ničemu nezavazovaly ruskou vládu, ale zavazovaly Rusy k podmínce dosud nesplněné: aby se objevili v slovanské rodině jako lidé svobodní.

Zvlášť odporného rázu jest »smiřování« s Polskem, jež čas od času podnikají různí chytří lidé, stojící přímo neb nepřímo v žoldu vlády Muravjevů, Gurků, Čertkovů a Skalonů. S hlubokou nevolí dívali se na takové smiřovací komedie Rusové, mající v úctě památku Mickiewiczovu a Syrokomlovu, Słowackého a Krasińského, J. Poniatowského a Kościuszkovu a j. Oni nepotřebovali smiřovati se s Poláky, neboť oni Poláků nevěšeli a nedávali stříleti, nebrali od Poláků úplatky jako činovníci ruské vlády, nezavírali polské kostely, nezakazovali Polákům mluviti polsky, aniž polským dětem modliti se tak, jak je učily jejich matky.

Jediným a do jisté míry pochopitelným odůvodněním ruského absolutismu v očích slovanského světa byla ruská válečná moc, kterou jakoby byla vytvořila ruská samoděržavná byrokracie. Rusko zdálo se býti jediným silným slovanským státem, který byl s to »ozbrojenou rukou« podepříti požadavky Slovanů. Výsledek rusko-japonské války mohl nadobro rozbiti tyto illuse, které se ostatně udržovaly u západního Slovanstva toliko neznalostí dějin ruské válečnosti. Za celou dobu svého trvání ruská carská armáda nedosáhla ani jediného poněkud vážnějšího vítězství nad evropsky vycvičeným protivníkem, který by se jí byl počtem rovnal, anebo ji převyšoval. A od válek napoleonských, t. j. skoro za celé století ruská armáda všeho všudy dvakrát setkala se na poli válečném s evropsky vycvičeným vojskem: na Krymu a v Mandžursku — a po obakráte byla poražena.

Pomníme-li, že ruský národ, takřka žebrácký, postrádající nejelementárnějších kulturních potřeb, nejprimitivnějšího životního pohodlí, nevědomý a v nevědomosti uměle udržovaný, dával na vydržování armády více peněz a více svých statečných, vytrvalých synů, než kterýkoliv jiný národ na světě — objeví se nám zločinnost počínání ruské buržoasie víc než patrnou.

Jest otázka, mohou-li Slované za těchto okolností vůbec klásti nějaké naděje v ochranu »velikého slovanského státu«, který se nachází pod vládou samoděržavné byrokracie a celé smečky činovnických lupičů a pokrytců? Je-li možno býti panslavistou v nejosvícenějším a nejušlechtilejším smyslu slova — a smiřovati se s absolutistickým režimem v největší slovanské zemi?

III.

Na konec několik faktů, které snad nebudou bez zajímavosti pro západoslovanské čtenáře.

Jest na př. čtenářům známo, že již pogrom židů v Kyšiněvě roku 1903, tedy skoro 2 léta před válkou, byl organisován a řízen poli-

cejním departementem v Petrohradě a místní, t. j. kyšiněvskou policejní správou?

Není-li významno, že přesvědčení o úplném potření Japonců vyslovovaly před válkou právě orgány ruského tisku, které obyčejně byly nositeli oficiálního panslavismu a slovanofilství?

Na počátku války ovšem zdržely se výbuchu vlasteneckých citů ze všech ruských denníků, nemýlím-li se, toliko dva: »Russkija Vědomosti« a »Kijevskije Otkliki«.*) Ale později, když první žár ochladl, když přišla ve známost censurní opatření ruské vlády v příčině zpráv s bojiště, vytrvaly v oklamávání ruského lidu pouze »panslavistické«**) orgány ruského tisku, jako »Novoje Vremja« a »Moskevské Vědomosti«.

A ještě něco. Pamatují se západoslovanští čtenáři na významný fakt, že »Moskovskija Vědomosti« počátkem války přinesly článek, v němž dokazovaly, že v zápase s Turky, s tímto »loyálním nepřítelem«,***) bylo možno odváděti poražené v zajetí, ale opovržení hodných, mazaných a podlých Japonců nesluší bráti v zajetí: kdo z nich se vzdají, buďtež zabíjeni — tak jako později za potlesku »Moskovských Vědomostí« byli zabíjeni vzdávající se moskevští povstalci.

Jest známo západoslovanskému politickému světu, že o nezbytném zavedení diktatury v celém Rusku rozepsaly se »Moskovskija Vědomosti« hned po Cušimě, t. j. v době, kdy ještě nebylo ani trochu revolučního hnutí v Rusku?

Je známo, že »černosotěnské«, t. j. ruskou policií a vyšší aristokracií organisované pogromy ruské intelligence a židů počaly na jaře r. 1905, t. j. v době, kdy byl nepříznivý výsledek válečné srážky ruské vlády s Japonskem už definitivně vyjasněn?

Pamatují-li se západní Slované na sta, ne-li tisíce ruských dělníků, zabitých v »krvavou neděli« r. 1905 jen za to, že se chtěli pokusiti podati petici svému panovníku?

Neušlo pozornosti západních Slovanů, že několik dní před vyhlášením říjnového manifestu černým sotním byl dán povel, aby přikročily ke hromadným pogromům a že jedině železniční stávka zastavila provedení těchto hrůz, k nimž přikročeno později?...

Mohl bych dáti ještě množství podobných otázek. Ale již uvedené stačí, aby ukázaly, jak upřímně to asi ruská vláda mínila s »účastí národa« při veřejné správě, jak jí v tomto směru zhatila její úmysly ruská revoluce — a jakou úlohu v ruském životě hrají ony »panslavistické« orgány ruského tisku, které tak dobromyslně »bratřím Slovanům« otvírají svoje náručí, poskvrněná ruskou a polskou krví...

*) V nichž tehdy politickou část redigoval pisatel těchto řádků.
**) Ve smyslu verše: »Slovanské prameny splynou v ruském moři«.
***) Nehledě na zvěrstva v Bulharsku!

JUDR. a PhDr. ROB. MARŠAN:

Polská otázka v Prusku od roku 1815.*)

Chystané protipolské předlohy v Německu obrátily zas jednou pozornost veřejnosti naší intensivněji ke slovanské větvi, která vede po desítiletí nejkrutější boj s Němectvem za udržení své národnosti: k Polákům pruským, neb jak se též zvou podle hlavní země své: poznaňským.

Obyvatelstvo polské dostalo se pod panství pruské jednak tím, že tvoří část obyvatelstva Východních Prus, které jsou do jisté míry kmenovou zemí monarchie Hohenzollernské, jednak annexí Slezska r. 1742, kde podnes žije 23% Poláků. Hlavní však počet Poláků náleží k Prusku od dělení Polska, počínajíc rokem 1772, z čehož po konečném utváření mapy evropské kongressem Vídeňským 1815 zbylo při Prusku okrouhle 70.000 *km*² tehdy asi s 2,000.000 obyvateli.**) Jsou to dnešní provincie Poznaňská a Západní Prusy, zaujímající z valné části historicky význačné kraje bývalého království Polského se staroslavnými městy Hnězdnem, starou to residencí králů polských, Poznaní, Toruní atd.

Pro přehled stůjtež zde některé statistické údaje, z nichž lze posouditi rozšíření a počet živlu polského v dnešním Prusku. (Údaje počtu obyvatelstva podle posledního sčítání r. 1905.)

	rozloha	počet obyv.	Poláků
Východní Prusy . .	38.295 *km*²	2,030.176	11%
Západní Prusy . . .	25.539 »	1,641.746	30%
Poznaňsko	28.983 »	1,986.637	61%
Slezsko	40.323 »	4,942.611	23%

Na Vídeňském kongresse, jímž roztržení Polska dostalo se evropského schválení, vymohly t. zv. západní mocnosti od dílčích říší aspoň slib, že částem bývalého Polska dostane se samosprávy.

Provedením tohoto slibu v Prusku byl také skutečně královský reskript, vydaný ještě 15. května 1815, jenž ohlašoval Polákům záruky, vypadající dnes jako ironie.

*) O polské otázce v Prusku pojednal jsem již dříve ve dvou pracích: *R. Maršan*: »Poláci pod vládou pruskou. Črta historická.« V Praze 1903; »Z národnostních bojů v Poznaňsku«, Česká Revue 1902. — Ku bližší informaci lze doporučiti z nové literatury se strany polské hlavně: *Marchlewski*, Stosunki społeczno-ekonomiczne w ziemiach polskich zaboru pruskiego (1905); *Fr. Morawski*, Z zachodnich kresów (Krakov, 1906). — S německé strany hlavně: *Warschauer*, Abriss der politischen und kulturgeschichtlichen Entwicklung des Landes Posen. V Berl. 1898; *Wegener*, Der wirtschaftliche Kampf der Deutschen mit den Polen um die Provinz Posen. V Poznani 1903; *Schmidt*, Geschichte des Deutschtums im Lande Posen, ibid. 1901. *Max Butlar*, Die polnische Frage 1906; *Hugo Ganz*, Die preussische Polenpolitik (1907); *L. Bernhard*: Das polnische Gemeinwesen im preussischen Staat (Lipsko, 1907) a j.

**) To jest »zábor pruský« rozděleného Polska.

»Jsouce připojeni k mé říši, nebudete nuceni zapírati svou národnost.« Hlásá se volnost náboženského kultu a zaručeni osobních práv. »Vaší řeči bude všude užíváno ve veřejném jednání vedle řeči německé.« Slibuje se svobodný přístup všem k úřadům. »Můj místodržitel mezi vámi zrozený bude u vás sídliti« atd. (Práva aktou vídeňskou zaručená nebyla dodnes formálně zrušena a sám Bismarck vzpomněl na ně ještě ve své pověstné řeči 30. ledna 1886!)

Mimo to dosazen byl místokrál a úředníci polští z dob »vévodství Varšavského« ponecháni na svých místech. Roku 1823 zaveden i provinciální sněm. Zajímavá jest jazyková politika pruské vlády, neboť v ní obráží se jako na stupnici tlakoměru dočasný stav nazírání, přízně neb nepřízně k živlu polskému. Když Poznaň a Západní Prusy byly definitivně připojeny k Prusku, byla tam polština výhradnou úřední a vyučovací řečí. Teprve r. 1817 prohlášena němčina za rovnoprávnou v úřadech, a tím vlastně zjednán teprve stav zákonné dvoujazyčnosti, jaký zavedlo u nás »obnovené zřízení zemské« již r. 1627. Poznaňsko ostatně již tehdy mělo na 20% Němců, kteří tam byli osazeni německou kolonisací na zabraných statcích veřejných za prvé éry vlády pruské (1772—1807), počínající Bedřichem II.

Snášelivá politika vlády pruské vůči Polákům ovšem dlouho nepotrvala. Záminkou pro změnu kursu stalo se povstání polské v Rusku z r. 1830, ač Poláci prušti chovali se za boje rusko-polského až nápadně klidně. Bezprostředním následkem událostí v »království« bylo odstoupení místokrále v Poznani a dosazení nového zeměsprávce: pověstného Flottwella, prvého to soustavného germanisátora, na něhož Poláci podnes trpce vzpomínají, jejž však za to Němci vynášejí jako nedostižný vzor; je to do jisté míry oprávněno — hledíme-li k pruské politice právě v čase nejnovějším.

Tak začíná v době, kdy veřejné mínění německé nemohlo ani dosti se nadchnouti pro věc polskou,*) první éra protipolské politiky pruské (1830—41). Flottwell počínal vytlačovati polštinu ze škol i z úřadů: ve školách zavedena obecná obojjazyčnost, v úřadech požadovány německé překlady polských podání; ale mimo to vytlačována polština vůbec via facti odstraňováním úředníků domácích a dosazováním Němců, kteří polštinu v nejlepším případě jen lámali. Ten stav jazykové otázky zůstal platným až do let sedmdesátých. Mimo obmezování práv jazykových již tehdy vláda pruská činila všemožné příkoří živlu polskému opatřeními, jichž hojnost poskytuje moderní moc administrativní; hleděno především též k omezení samosprávy vůbec a církve katolické zvláště, i k utužení moci státní ve všech oborech.

Zvláště pak jest zajímavo a právě v nynější době aktuální, že již Flottwell to byl, jenž započal proti Polákům boj hospodářský, boj to, který vtiskuje ráz protipolské politice posledních dva-

*) Srv. jen četné projevy básnické sympatisující s Poláky, které staly se známými pod názvem »Polenlieder«. (Viz čl. Dra *Okt. Wagnera* Börne a Poláci v Slov. Přehledě roč. II. 175. — *Red.*)

ceti let. Vystihnuv důležitost držení půdy pro národní ráz země, vyžádal si Flottwell již r. 1833 ze státních peněz 1,000.000 tolarů na výkup půdy polské a na osazení její německými velkostatkáři. Tím rozmnožena byla německá država, pokud již zde byla z dob dřívějších.

Jistá změna k lepšímu pro Poláky nastala nastoupením krále Bedřicha Viléma IV., jenž hověl značně romantismu a proto měl větší porozumění pro národní svéráznost. Tak došlo k propuštění Flottwellovu a k novým jazykovým nařízením ministerstva Eichhornova z roku 1842, jimiž zavedena v úřadech důsledně dvoujazyčnost. Ve školách potrval stav dřívější, jak již řečeno, také utrakvistický.

Rok 1848, i u nás tak památný, přinesl Polákům pruským opět paprsek naděje, poslední za uplynulých 60 let. Z nenadání dostalo se jim vírem revoluce vyhlídky na uskutečnění národní samosprávy. Leč jako u nás, tak také v Poznaňsku naděje na dosažení tohoto ideálu rozplynuly se v niveč. Vláda, vzpamatovavši se z prvního leknutí, hleděla koncesse zprvu dané tak zkrátiti, že staly se i samým Polákům nepřijatelnými (tak na př. měla při rozdělení země t. zv. »čarou demarkační« část německá býti dvakrát tak veliká, než část polská, která neobsahovala ani hlavní město). Odpor Poláků potlačen byl vojskem a přemoženým zakoušeli bylo všech příkoří poražené strany. Jako u nás, tak roku 1848 i v Poznani prudce vedl se boj národnostní, rozněcovaný také vlivem myšlenky velkoněmecké.*) Tak se rozplynul sen polský v niveč; ovšem ani zamýšlená demarkace nebyla provedena, když sami Poláci bránili se proti nabízené »autonomii«.

Stav věcí v pruském Polsku zůstal odtud v podstatě nezměněn až do let sedmdesátých, nehledíme-li k různým menším administrativním opatřením v neprospěch polský. Německá veřejnost a vláda pruská oddávala se tiché naději, že se Poláci ponenáhlu poněmčí sami, mínění, jež mohlo nalézti oporu ve značném vzrůstu živlu německého v období 1815—30, kdy se s Poláky nejmírněji nakládalo. Úslužní statistikové dokládali »vymírání« Poláků číslicemi, a ponenáhlu ustálilo se mínění, že Poláci jsou opravdu národ ne-li mrtvý, tedy předurčený v dohledné době k vymření. Tak věstil i Bismarck r. 1867, že poněmčení Poláků bude za 30 let provedeno. (Není nezajímavo a právě nyní více aktuální než kdy před tím, že Bismarck to byl, jenž touž dobou pronesl o Polácích nadmíru lichotivý úsudek, který stojí za připomenutí: »Jest známo,« pravil Bismarck v jedné z řečí svých roku 1867, »že právě obyvatelé pruské části bývalé republiky Polské přede všemi jinými a právem byli přístupni a vděčni za dobrodiní civilisace, která jim tím vyšší měrou než dříve učiněna byla přístupnou. Mohu říci s hrdostí, že díl bývalé republiky Polské, stojící pod vládou pruskou, vyznamenává se takovým stupněm blahobytu,

---

*) Srv. k této věci »Poláci pod vládou pruskou« str. 10. a násl., k čemuž pro srovnání s poměry českými lze doporučiti příslušné kapitoly spisu autora tohoto článku: »Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt« (v Praze 1898).

právní bezpečnosti, příchylnosti obyvatelstva k vládě, jakého nebylo v celém rozsahu republiky Polské po celý čas, co dějiny polské trvají, a o jakém se ani neslýchalo. Velká většina obyvatelstva těchto provincií osvědčovala vděčnost svou, příchylnost k vládě pruské a ke královskému rodu při každé příležitosti, která se jim naskytla.« (Dále mluví B. o tom, že tomu bylo tak »přese všechny prosředky svůdné« atd.) »Tytéž city příchylnosti osvědčili vojáci polští na všech bojištích — dovolávám se svědectví váženého generála, stojícího v čele 5. armádního sboru — zpečetili věrnost svou ke králi na bojištích dánských a českých svou krví a udatností národnosti jejich vlastní.«*) Nejinak ovšem bylo i v r. 1870/71 ve Francii, o čemž, jakož i o vděku pruském dojemně píše Sienkiewicz ve spisku »Bartek zwycięzca«. A ještě roku 1871 apostrofoval Bismarck polské poslance: »Spojené vlády a zvláště Vaše zemská vláda, král. pruská, budou pokračovati v šíření dobrodiní právní bezpečnosti a osvěty mezi vděčnými a nevděčnými, a na štěstí tvoří vděční většinu i mezi Vámi.« (Kortkampf II. 4.) Jak upřímně bylo vše to míněno, ukázalo se hned příštím rokem.

Veřejnost německá takto již již oplakávala národnost polskou, avšak Poláci sami nechtěli se dáti jen tak snadno pohřbiti. Jejich způsobilost k životu dokázaly reklamace za sněmování r. 1861 po nastoupení nového krále, později císaře Viléma I. Poláci vystoupili tu s návrhem na obnovení práv velkovévodství Poznaňského a na zřízení polské university, což ovšem mělo za následek jenom výbuchy německého hněvu a agitace, doporučující vládě zostření opatření protipolských.

Veliké zklamání na straně německé způsobilo sčítání lidu, provedené 1. prosince 1870. Sčítání to prokázalo, že němectví nikterak neučinilo očekávaného pokroku. Tím vyburcováno bylo německé veřejné mínění, šťastnou válkou s Francií do krajnosti exaltované — a v první řadě vláda Bismarckova, která nyní, majíc volné ruce na venek, započala přímou politiku útisku. Náhodou rozvířil se v letech sedmdesátých také známý »kulturní boj« státu pruského s církví katolickou, což přispělo nemálo k utužení nálady protipolské, ježto v Polácích spatřovány pevné opory katolicismu. Tak došlo r. 1872 a v následujících letech k řadě zákonů, jimiž vyloučena polština úplně ze škol a z úřadů. Téhož roku vyšly totiž známé zákony Falkovy, stanovící vymýcení polského vyučovacího jazyka ze škol národních a gymnasií; následujícího roku rozšířeno opatření to i na školy měšťanské; jenom v nepovinném vyučování jazyka polského a ve vyučování náboženství, pro které vláda neměla katolických kněží německých, zachovaly se zbytky polského vyučování na školách. Roku 1874 pak vyloučen polský úřední jazyk úplně. Vedle toho začalo veliké pronásledování osob politicky činných i tisku a šikanování s hůry, připomínající již nápadně poměry dnešní. Tak zvláště zákaz polského vyučování na soukromých učilištích

*) Cit. dle Kortkampfa I. 269.

v Poznani, zákaz půjčování polských knih ze školních knihoven žactvu, zákaz učiti polskému písmu v kraji Kašubů, zákaz výkladů historických o polských velikých mužích, zákaz učitelům a úředníkům přistupovati k polským spolkům, přesazování úředníků polských a nahrazování jich Němci. Podobně nakládáno s místy učitelskými, tak že stávalo se často, že se učitel vůbec nemohl dorozuměti se žáky. Vrcholu bizarnosti dosaženo zákazem chození do kostela žactvu v Bydgošči (12. pros. 1872), aby tam neslyšelo polského kázání. Již také začínalo přeněmčování polských jmen vlastních i místních pod záštitou vládní.

Reklamace polských poslanců na pruském sněmu zemském a na sněmě říšském zůstaly ovšem marny. Za to však účinky persekučních opatření na lid byly přímo opačné: pronásledování utužilo ducha odporu i u massy méně uvědomělé, vzbudilo protitlak, který objevil se jako největší překážka germanisace. Tak ukázalo se následujícím sčítáním lidu, že ani vymýcení jazyka ze škol a úřadů nemá očekávaného nepříznivého vlivu na normální vzrůst obyvatelstva polského.

Poznání to bylo bezprostředním podnětem k druhému hlavnímu útoku na Poláky, tentokráte na poli hospodářském, jímž doufal Bismarck přece jen dojíti cíle. Útok tento, kterým zahájena éra kolonisační politiky německé v provinciích polských, proveden byl roku 1886. Po hromadném vypovězení asi 30.000 polských příslušníků rakouských a ruských následovala hlavní rána: trůnní řeč ze 14. ledna 1886 mluvila o »zatlačování německého živlu polským«, což ukládá prý vládě povinnost »zabezpečiti državu a rozvoj německého obyvatelstva«. Netřeba zde ani podotýkati zvláště, že zatlačování německého živlu nebylo nikterak zlé; ale Poláci nechtěli zmizet s povrchu zemského. Z 30 let, které Bismarck jim milostivě vyměřil jako hranici národní existence, uplynulo bezmála 20 — a účinek se pořád nedostavoval. To arci bylo smrtelným hříchem Poláků, za nějž měli pykati.

Hned potom předložena byla sněmu řada zákonů zcela ojedinělého rázu v moderním státě, zákonů to, jimiž vláda zcela otevřeně prohlásila se za protivnou stranu jisté části poddaných. Hlavním ze zákonů těch byl t. zv. zákon o osídlení (Ansiedelungsgesetz), kterým dán byl k disposici vládě pruské fond *100,000.000* marek k »hospodářskému posílení a povznesení německého živlu« v Poznaňsku a Záp. Prusích. Účelem fondu toho bylo zakupovati statky z polských rukou, hlavně velkostatky, parcelovati je dle potřeby a osazovati německými kolonisty a dělníky, jejichž odplývání ze země nelibě se pociťovalo. Zvláštní opatření byla také učiněna k zamezení přechodu půdy zakoupené zpět do polských rukou.

Není nezajímavo, kterak Bismarck, obhajuje předlohy tyto, polemisoval proti slibům královým z roku 1815: »Proklamace, jimiž král Bedřich Vilém III. ujímal se r. 1815 připadnuvších mu znovu zemí polských, projevují zásady a úmysly, dle nichž hodlal král ten vládnouti. Ale nějakého závazku, že těchto zásad svých nikdy nezmění, král nikde neučinil, a sliby, které král poctivě dal, které

však od jeho služebníků byly asi zcela jinak vykládány — pozbyly zatím nevěrným chováním(!) polských poddaných těchto provincií zcela své závaznosti a staly se ničím. Já aspoň nedám za všechno to odkazování na ony proklamace ani babky!«

Již tehdy poukázal na domnělé »polské nebezpečenství«, což stalo se od té doby zamilovaným thematem všech pruských vedoucích státníků, kdykoli jde o nějaké protipolské opatření. Co polské nebezpečenství jest a kdy povstalo, zapomněl ovšem Bismarck říci — a neřekl to ani nikdo z jeho nástupců. Bylo jen dobrým heslem jako záminka k vypuzení Poláků z jejich domoviny, což ostatně Bismarck ani nepopíral, dovolávaje se bez ostychu práv silnějšího. Junkerská a fanaticko-nacionální většina pruské sněmovny přijala za krátko navrhované zákony, a ještě téhož roku zahájila činnost svou komise osazovací, které připadlo provedení nových zákonů. Současně nastalo všemožné zostření persekuce polského tisku i osobností. Roku 1887 vymýceny také ještě zbytky polštiny ve školách; tak především zrušeno nepovinné vyučování polštiny jako předmětu a zapovězeno i samo polské vyučování soukromé! Posledním zbytkem polštiny ve školách bylo ještě vyučování náboženství jazykem polským, které bylo z nouze trpěno, ježto nebylo po ruce německých kněží.

Dobrovolnou posilou vlády stal se spolek německých fanatiků, r. 1894 za součinnosti Bismarckovy založený, t. zv. Ostmarkenverein. Podle zakladatelů Hansemanna, Kennemanna a Tiedemanna (H. K. T.) Poláci všechny právě uvedené germanisační a vykupovací snahy nazvali »hakatismem«. Mimo tento spolek utvořilo se ještě několik podobných menších k určitým účelům protipolským. Německý kapitál soukromý mobilisován jimi na celé čáře proti živlu polskému. Spolky tyto postavily se na stráž, nabádajíce vládu, aby nepovolovala v úsilí protipolském, a hlídajíce rysím zrakem všeliké počínání Poláků. Poláci hrdinně postavili se na odpor urputnosti, s níž Bismarck zvláště v posledních letech své vlády na ně naléhal, a proti boykotu hospodářskému užili stejné zbraně. Od r. 1886 vyvinul se v pruském Polsku hospodářský boj o půdu, který nemá v annálech historie sobě rovna. Ač živel polský i finančně byl nepoměrně slabší německého a proti millionům vládou pruskou vynakládaným, přece pevnost obyvatelstva polského a hospodářské poměry dovedly paralysovati snahy germanisační i nyní (o čemž ještě později promluvíme).

Po pádu Bismarckově (1890) nastala za éry Capriviho (1890 až 1894) jistá úleva vůči Polákům, kterých vláda potřebovala k provedení různých nepopulárních předloh; leč kolonisace prováděla se jako dříve dále. Sčítání z 1. prosince 1890 však nikterak nedalo za pravdu hakatistům, vykazujíc stejnoměrné přibývání polského živlu jako německého. Již to ovšem stačilo, aby povzbudilo německý fanatismus a zavdalo příležitost k opětovným nářkům na »zatlačování« živlu německého. Bismarck zatím ze svého nuceného zátiší svolával hromy a blesky na hlavu svého nástupce a na jeho nedostatek protipolské energie. Bohužel dosti brzy dostalo se mu plného zadostiučinění. Již počátkem r. 1895 vyhlášen Polákům zase boj na nůž a stará

persekuce začala v plné síle znova. Od té doby, jak víme všichni, tvoří opatření protipolská v Prusku stálou rubriku denních listů. Ob den skoro čteme o vypovídání anebo nějakém opatření, jímž vtlouká se do hlav polských velebené dobrodiní německé kultury, nevyjímajíc ani nejsmělejší šikany úřadů, jako zákazy doručovati dopisy s polskou adresou, zákazy nápisů polských na tabulích na ulici vyčnívajících, návštěv výročních trhů, příkazy německé řeči jednací ve spolcích (což má býti letošní předlohou, o které ještě bude řeč, zostřeno), rozpouštění jich, přesazování úředníků polských do Porýnska, rozstrkování polských nováčků k německým plukům, německé posádky v polských místech, zákazy konduktorům a dělníkům na drahách mluviti polsky, processy proti »spiklým« gymnasistům, redaktorům atd. atd.*)

Co ještě vůbec bylo lze vymysliti, vymyslilo se — na př. r. 1896 zákaz barev poznaňských, karmínové a bílé, a nahrazení jich pruskými, poněvadž prý poznaňské barvy jsou podobny polským (červená a bílá).

Kolonisační fond v původní výši byl dosti brzy vypotřebován, a již r. 1898 žádala vláda za zvýšení o nových sto mill. Peníz ten byl povolen, ale již za necelá 4 léta přichází nový kancléř Bülow s dalšími požadavky o 150 mill, a s plánem, aby se zřizovaly státní velkostatky; aby již napřed připravil veřejnost, jedním dechem s požadavky těmi sliboval, že bude »v osazování německých sedláků pokračovati se zrychleným tempem, a když fondy pro to určené budou vyčerpány, že předloží nové návrhy na povolení dalších hojnějších prostředků.« (To stalo se právě koncem r. 1907.)

Stará kouzelná formule o »polském nebezpečenství«, o »otázce sebezachování« pro národ německý a pro stát pruský, o »útoku na národní čest a důstojnost, který spočívá v zatlačování němectví živlem polským«, vykonala zase svou povinnost. Poláci byli nenapravitelnými kazimíry, kteří utiskují ubohé Němce. Polský beránek kalil vodu vlku pruskému podle známé bajky, a proto bylo proti němu všechno dovoleno. Dne 5. června 1902 přišla známá řeč malborská a hned potom nové předlohy byly přijaty.

Jakých forem boj proti polskému nebezpečenství nabyl, ukázal nejlépe případ vřesenský, týrání dětí polských pruskými paedagogy, které vzbudilo hnus i v němectvu samém, kde přece jen bylo ještě mnoho lidí, kteří uznávali, že velebená kultura německá měla by se jeviti především také v ušlechtilém jednání. Srovnáme-li, jak již před sto lety psali velicí mužové němečtí, jako Fr. Schlegl (»nejhorší barbarství jest ono, které potlačuje jazyk některého národa nebo některé země, anebo jej chce vyloučiti z vyššího vzdělání duševního«), Herder nebo Göthe, ustrneme nad morálním úpadkem malých epigonů, zapírajících tak křiklavě veliký odkaz klassiků.

Veliké úvěry, r. 1902 povolené, byly až do letoška posledními. Přehlédneme-li výsledky akce kolonisační, nyní již více než 20leté, dojdeme k přesvědčení, že jsou dosti chatrné; není vlastně třeba do-

*) O všem tom již na desátý rok píše pravidelně a podrobně i Slovanský Přehled.

volávati se jiných svědků, než samého kancléře Bülowa, který již v odůvodňovací řeči r. 1902 a letos opět kolonisační politice pruské toto vysvědčení dal (aniž by ovšem vyvodil z toho přirozené důsledky, že ona sama jest v základě pochybená!). Netřeba ani věřiti tvrzením jeho, pokud se týkají domnělých ztrát německé půdy, které cení na 100.000 *ha*, a »úpadku němectví« v zemi, nad nímž bědoval zvláště r. 1902 —; ale tolik je jisto, že účinky předloh, které si Bismarck kdysi sliboval, se nedostavily. Nad míru výmluvným je zde výsledek posledního sčítání pruského z r. 1905. Dle sčítání toho bylo Poláků v Prusku okrouhle 3.646.000 mezi 37,298.000 obyvatelů, tedy bezmála 10%. Poměr tento trvá ode dávna — již r. 1840 byl zjištěn. Srovnáme-li pak výsledky sčítání z r. 1905 s výsledky z r. 1890, kdy také zjišťována národnost, vyjde nám dokonce i nějaké nepatrné zlepšení číslice polské o nějakou $^1/_{100}$%. Ovšem že při tak minimálních číslech nelze počítati na úplnou přesnost. Konečně skutečnost, že polského obyvatelstva procentově neubylo‘ jest sama o sobě potěšitelnou, uvážíme-li, kterak ohromně vzrůstá obyvatelstvo německé rychlým přírůstkem měst. Zajímavo jest, že ve všech provinciích pruských, v nichž žijí Němci a Poláci, ubývá soustavně obyvatelstva evangelického a přibývá katolického, což se vykládá se strany německé jako špatný příznak. Mimo to jeví se všude až nápadný úbytek židů, což jest pro Poláky rozhodně úspěch; neboť z prvého poměru nelze přesně usuzovati na změnu národnostní, za to však židé, jak zkušenost učí, v Prusku zpravidla chovají se k Polákům nepřátelsky.

Poměr příslušníků hlavních tří vyznání byl pro mille v provinciích:

	roku	katol.	evang.	židů
Vých. Prusy . .	1890	131	855	8
	1905	137	847	7
Záp. Prusy . .	1890	500	475	16
	1905	514	466	10(!)
Poznaňsko . . .	1890	664	309	26
	1905	678	305	15(!)
Slezsko	1890	532	455	12
	1905	559	429	$9^1/_2$.

Úbytek židů je stálý už ode dávna: r. 1827 bylo jich v Poznaňsku 70.000, r. 1890 už jen 44.000, r. 1905 ani ne 30.000.

Změny v poměru obyvatelstva polského a německého jsou vůči ohromné námaze vlády a sumám na to věnovaným přímo minimální. Sám Bülow přiznal letos, že počet německého obyvatelstva v kolonisačním obvodu usedlého činí přes 100 000! A při tom v období 1890 až 1900 vzrostlo obyvatelstvo polské v Poznaňsku o $10^1/_2$%, německé jen o $3^3/_4$%. Za to pochvaluje si kancléř, že l. 1900—1905 poměr se zlepšil, že Němců přibylo o 5·97%, Poláků jen o 5·08, poměr národnostní přesunul se u Poláků ze 61·32 na 61·21, tedy o 11 setin %

v neprospěch polský. Cifry té naprosto netřeba se lekati — neníť ničím jiným, než výsledkem nesmírně zvýšené kolonisace od r. 1902, která už letos pohltila 150 millonů tehdy povolených; v l. 1902—1905 usazeno na 6500 nových rodin německých, čímž poměr uměle přesunut. Vláda ovšem potřebuje toho k ospravedlnění své politiky, aby mohla se pochlubiti aspoň zevním úspěchem. Byloť od konce r. 1901 usazeno celkem více než 9000 nových německých rodin, dohromady tolik jako v l. 1886—1901. Tomu se říká výstižně »corriger la fortune«! Je pak ovšem snadno chlubiti se »úspěchy« národnostními. Také radost vlády pruské z toho, že od r. 1900 vzrostl počet kolonisace chtivých, jak letos kníže Bülow ve své odůvodňovací řeči pro novou předlohu vyhlašoval, je velmi efemérní — jeť jen následkem poklesnutí konjunktury průmyslové a vedle toho plýtvání penězi — kdyžtě v l. 1886—1898 vydáno 100 millionů, 1898—1902 nových sto a 1902—1907 150! Právě cifry tyto potvrzují názor o kolonisaci pruské na konci tohoto článku projevený. (Dokončení.)

H. BOCZKOWSKI:

Ruské politické strany a skupiny.

I.

Rozpravě o ruských politických stranách nutno především předeslati několik historických poznámek o Rusku vůbec, neboť politické strany jako takové vznikají jen v právním státě. Při absolutistické, samoděržavné soustavě, jaká v Rusku byla a de facto dosud jest, byť de jure byla zrušena manifestem ze dne 17. (30.) října 1905, ovšem nemůže býti řeči o nějakých stranách, tím méně o politických. Nesmíme zapomínati, že v obrovské samoděržavné říši byly pronásledovány netoliko zlovolné, totiž protivládní činy, ale že i za zcela nevinné pomysly bývali »něblagonaděžní« vysíláni do vzdálených pustin sibiřských, často i do jakutských táborů (jako na př. známý spisovatel Korolenko*). Bylo by nám mnoho psáti a množství faktů uváděti, kdybychom aspoň poněkud chtěli vylíčiti perly samovůle a násilí ruské vlády; to však jest v tomto náčrtku věc vzdálenější.**)

Pokud v dřívějším Rusku byly politické strany, byly to strany revoluční, ovšem nelegální čili podle Stěpňaka »podzemní«.***) Tato »pod-

*) Viz jeho krásnou povídku »Son Makara«, v níž vylíčeno postavení provinilce, vypovězeného do »ulusa« (tábora).

**) Poučení o ní podává známé dílo Kennanovo. (George *Kennan:* Sibirien. In 3 Teilen. Hendels Ausgabe.) — Cenné příspěvky k osvětlení této otázky obsahuje měsíčník Былое, který vycházel v Petrohradě v letech 1905-6, částečně i 1907 a byl věnován vědeckému probádání revoluční minulosti Ruska. — K seznání osudu polských vypovězenců může posloužiti spis Powstanie polskie nad Bajkałem i sprawa Kazańska. Przez Z. O Lwów, 1878.

***) *Степнякъ* (Кравчинскій): Подпольная Россія. Český překlad R. Brože, »Podzemní Rusko« (nákl. Samostatnosti).

zemní« revoluční činnost »Zemli i Voli«, která se projevila známým »chozením mezi lid« a v celé řadě terroristických skutků (od atentátu Věry Zasuličovy na Trepova, zavraždění Mezenceva, charkovského gubernátora kn. Krapotkina — bratra známého anarchisty — až k zavraždění cara Alexandra II. dne 1. března 1881), měla bez odporu ohromný vliv na další vývoj ruské historie — a příští nestranný historik poví mnoho nového o »Narodovolcích« a »Černoperedělcích«, kteří pokračovali v díle »Zemli i Voli«. Zdá se, že budoucnost nezapomene Perovské, Željabova, Kibalčice a jiných hrdin osvobozenského hnutí ruského a že je postaví na příslušné místo v dějinách, tak jako nezapomněla »Muravjevského límce« a jako uznává »Stolypinský nákrčník«.*)

Přejděmež nyní k novější době bezprostředně před manifestem ze dne 17. (30.) října 1905, kdy se kladly první kameny do základů nového politického života Ruska.

Rok 1904 a zejména 1905 vyznačuje se jakousi zimničnou snahou po zakládání odborných svazů. Podle svého programu nikterak to nebyly obyčejné odborné spolky. Podstatnou část projevů těchto sdružení tvořily politické požadavky základních svobod, reorganisace absolutisticko-byrokratického zřízení Ruska a nahrazení jeho zřízením novým, demokraticko-konstitučním.**) Požadavky ekonomické stály v druhé řadě. Přirozeno, že takové splývání tendencí odborových s politickými, jež mělo ohromný význam pro vytváření společenské organisace, ukázalo se záhy brzdou dalšího společenského vývojového procesu. I vystoupila potřeba zakládání politických stran ve vlastním smyslu slova, jež by měly určitě a jasně vymezené programy a taktiku. Proto r. 1905 zároveň s odborovými svazy počaly vznikati, po případě krystalisovati se první ruské politické strany. Toto období krystalisace vyznačuje celá řada významných sjezdů společenských pracovníků, na nichž zejména byly vypracovány předběžné programy příštích stran. Tak na př. na známém moskevském sjezdě 12.—18. (25.—31.) října r. 1905 vznikla strana konstitučně-demokratická (K-D), jíž připadla tak vynikající úloha v I. dumě.

Manifest ze dne 17. (30.) října a udělená jím quasi-konstituce ještě více přispívaly k tomuto procesu differenciace ruské společnosti. Politické strany rostly jako houby po dešti. Potřeba svobodného občanského

---

*) Vedle pramenů, jež byly uvedeny v článku *Č. Slepánka* »Z dějin osvobozenského hnutí v Rusku« v roč. IX. Slov. Přehledu, mohu těm, kdož by byli žádostivi bližšího seznámení s věcí, doporučiti ještě tyto publikace: ***Бурцевъ***, **За 100 лѣтъ. Сборникъ матеріаловъ по исторіи революціоннаго движенія въ Россіи.** Londýn. — **Государственныя преступленія въ Россіи.** 6 svazků. Petrohrad 1906. — **Историко-революціонный альманахъ.** Подъ редакціей ***Бурцева***. Petrohrad 1906. — **Былое, заграничное изданіе.** č. 1—4. Londýn. — 2 ročníky časopisu Былое. Petrohrad 1905—7. — ***Волконскій***: **Записки декабриста.** — *Leroi Beaulieu*, L'Empire des Tsars et les Russes. Paris. — La Russie politique et sociale. (Тихоміровъ.) — » — (?). — **15 лѣтъ крамолы съ генеалогическимъ деревомъ рус. революціоннаго движенія. Фельетоны изъ »Современныя Извѣстія«. Москва** 1881—83.

) ***Акимовъ*: **Очеркъ развитія Соціалъ-демократіи въ Россіи.** Petrohrad, 1905.

života, držená nemoudře pod sedmi pečetěmi, svrhnuvši jednou okovy, ze všech sil se snažila nahraditi minulost. Do svolání I. dumy bylo známo 22 politických stran.*) Je zcela pochopitelno, že všecky tyto strany nikterak nemohly míti praktického významu; mnohé z nich byly mrtvě narozeny, jiné zanikly pod vládními repressemi. Minula dvě léta konstitučního života v Rusku; za tu dobu vzniklo ještě mnoho nových stran, zanikly staré, ale i nyní ještě je tento proces politické krystalisace v plném proudu, tak že nikterak není možno stanoviti počet politických stran a frakcí v Rusku.

V tomto náčrtku uvádím skoro všecky politické strany a skupiny, vzniklé do svolání III. dumy kromě těch, jejichž první trvání bylo příliš krátké, aby mohlo po sobě zůstaviti nějaký sled. Co se týče literatury o ruských politických stranách, není v ní tato otázka ještě dostatečně vyjasněna. Vyšlo mnoho brošur, vydaných zejména stranami samými; větších prací jest méně.**) Otázka klassifikace ruských politických stran podle jejich rázu a obsahu dosud je málo probádána, není aspoň dosud ustáleného všeobecného principu klassifikace. Na ruské politické strany nehodí se ani dualistický princip Stahlův ***), ani počtverné dělení Rohmerovo.†)

V poslední době někteří polititčtí ekonomisti přijali nové dělení stran na tři skupiny: konservativní, liberální a socialistickou. Tento způsob dělení zdá se mi nejvhodnějším pro ruské strany, pročež se ho přidržuji. Ovšem ani toto rozdělení na tři skupiny k přísné klassifikaci nedostačuje, poněvadž mezi ruskými stranami není přesných hranic. Lze mezi nimi rozeznávati strany typické i přechodné; vůbec tvoří jaksi postupnou, uzavřenou řadu od krajně pravých ke krajně levým s ostře vyznačeným středem.

Ale přistupme již ke stručnému přehledu programů a taktiky ruských politických stran a skupin.

II.

A. Strany konservativní.

Do této skupiny náležejí tyto strany: 1. reakčně-terroristická čili prostě Černá sotňa, 2. reakčně-absolutistická čili monarchická, 3. strana »russkago sobranija«, 4. strana národního středu, 5. svaz ruského národa (opravdu ruských lidí) a 6. slovanofilové.

1. K první straně, totiž *černé sotni*, přimyká se také »svatý

*) *Велиховъ*: Сранвительная таблица русскихъ политическихъ партій. Petrohrad, 1906.

**) Uvádím zde některé, které mohou míti informativní význam: Программы политическихъ партій Россіи под ред. *Водовозова.* V 6 sešitech. Vydala „Наша Жизнь«, Petrohrad 1907. — Спутникъ избирателя на 1906 годъ. Petrohrad. (Vyd. Efron.) — *Катенинъ*: Политическія партіи. 1905. (Vydání berlínské.) — Проф. *Т. Локоть*: Политич. партіи и группы въ Госуд. Думѣ. Moskva 1907. — Отчеты I. и II. Госуд. Думы. — Россійскія партіи, союзы и лиги — Сборникъ *В. Ивановича.* Petrohrad 1906. (Vyd. »Трудъ«.)

***) *Stahl:* Die gegenwärtige Partien in Staat und Kirche. 1862.

†) *Rohmer:* Lehre von den politischen Parteien. Curych, 1891.

*

svaz národní sebeobrany« (Svjatoj sojuz narodnoj samooborony). Tato strana trvá při starém samoděržavném režimu, vystupuje činně proti osvobozenskému hnutí terrorem, »pogromy« a pouličním zabíjením intelligence, studentů a tak zvaných »jinorodců«, hlavně židů. Otázku náboženské snášelivosti řeší tím způsobem, že vládnoucím vyznáním má býti pravoslaví, v jehož závaznosti spočívá rozsévání nenávisti k jinověrcům. V agrární otázce hlásá, že příčinou ubohého, bezvýchodného stavu selského lidu jest jeho lenost; otázky dělnické vůbec neuznává. Dumu zavrhuje, hlásaje, že veškerá občanská práva mají býti udílena jen vládou. V soudnictví žádá zavedení tělesných trestů a věšení revolucionářů bez soudu.

2. Černé sotni duchem jest blízka strana reakčně-terroristická čili *monarchická* (monarchičeskaja partija). Liší se pouze tím, že agrární otázku řeší podporováním dobrovolného stěhování sedláků na Sibiř, na Kavkaz a do jiných řídce obydlených oblastí. Chce, aby tato kolonisace byla umožňována podpůrným úvěrem. Kromě toho liší se tato strana od první tím, že uznává legální (!) formu boje, nikoli aktivní. To však jest velmi pochybno.

3. *„Partija russkago sobranija“* (strana ruského shromáždění) spolu se dvěma následujícími utvořila t. zv. »samoděržavnyj centr« (samodržavný střed). Tato strana, věrna pravoslavným a samoděržavným tradicím předkonstitučního Ruska, ze zásady vystupuje kategoricky nejen proti revoluci, nýbrž vůbec i proti umírněnému liberalismu. Dumu uznává jen jako sbor poradný a kontrolní, nikterak zákonodárný. »Russkoje Sobranije« uznává říjnový manifest, ale s výhradou, aby základy jeho chráněny byly zákonem před možným úkladem se strany vlády či občanstva. Dělnické otázky se nedotýká, v otázce agrární uznává, že selskému lidu třeba zvětšiti náděly.

4. *Strana národního středu* (partija narodnago centra), shodujíc se skoro ve všem s předešlou stranou, vyslovuje se také v otázce dělnické, uznává totiž potřebu zákonné ochrany ženské a dětské práce, zakládání nemocnic, podpůrných pokladen, škol i »cerkví« (kostelů) pro dělníky.

5. *Svaz ruského národa* (Sojuz russkago naroda) čili *opravdu ruských lidí* (istinno-russkich ljuděj) jest ohnivým přívržencem carismu a tedy rozhodným nepřítelem všeho, co jest proti němu. Z předních osobností Svazu uvádíme Kruševana, známého pořadatele židovských pogromů, dále neméně známého Puriškeviče, Bulacela, dra Dubrovina a j. Kdežto ve druhé dumě S. R. N. tvořil jakousi quantité négligeable, tvoří v nynější dumě málem většinu, vystupuje pod změněným názvem »umírněné pravice« s hrabětem Bobrinským v čele. Zvlášť charakteristickým jest, že členem této strany jest sám car. Zajímavou zprávu v té příčině přináší »Le Courrier Européen«.*) Když řádění »opravdu ruských« lidí v Oděsse stalo se nesnesitelným, vypravil se gradonačal'nik, jenerál Grigorjev, osobně k caru s raportem proti činnosti »Svazu«.

*) La situation à Odessa. Par ***. »Le Courrier Européen“ 1907, Décembre, p. 685.

Jaké však bylo jeho udivení, když na prsou carových spatřil odznak »Svazu«, jaký nosili všichni pořadatelé pogromů (pogromščiki), na něž přijel žalovat. To jej uvedlo do takových rozpaků, že, zakoktav několik slov o věrné oddanosti, vrátil se domů, aniž »doklad« odevzdal. Odznak »Svazu« odevzdal caru Dubrovin při audienci komise »Svazu ruského národa« dne 23. pros. 1906 (našeho 5. ledna 1907).*)

Pro charakteristiku »Svazu« není bez zajímavosti, že podle svého programu chce otázku sociální řešiti »láskou k bližnímu bez lži a násilí«! — Jinak s předešlými stranami uznává dumu jenom jako podklad samoděržaví.

V duchu idejí »Svazu« vychází mnoho časopisů. Jsou to svého druhu polooficiální jeho orgány, jako »Russkoje Znamja«, které symbolicky předpovědělo na několik dní napřed zavraždění prof. Hercenštejna a red. Jollosa, dále »Moskovskija Vědomosti«, orgán nedávno zemřelého Gringmuta, známého reakcionáře a obhájce »Svazu«, »Kijevljanin«, list prof. Pichna, a řada jiných (»Věče«, »Bessarabskij Listok«, »Russkaja Rěč« a pod.).

6. Poslední v této skupině je *strana slavjanofilů.* Ve skutečnosti nebyla organisována jako strana; je to pouze směr, jemuž se také říká »levý samoděržavný«. V samoděržaví spatřuje záruku budoucnosti Ruska i spojení ostatních národů slovanských, uhnětených a rozptýlených. Vůči dumě chová se odmítavě, poněvadž prý se nesrovnává s duchem ruského národa; vyslovuje se pro svobodu svědomí, slova a osobní nedotknutelnosti. V otázce dělnické shledává potřebnou »svobodu práce« (?), nijak blíže nevymezenou, i artěly, v otázce agrární stojí při »obščině« a »miru«.

B. Strany pokrokově liberální, především konstituční.

Ještě jednou zdůrazňuji, že první strany této skupiny tvoří přechod od první skupiny ke druhé, že tedy ne vždy mohou býti nazvány »pokrokově liberálními«. Všecky strany této skupiny ovšem daleko nejsou totožny. Jediné, co je sbližuje, jest uznávání »konstituční monarchie«, v ostatních však otázkách, zejména v taktických, jeví ještě větší různotvárnost, nežli strany konservativní. Strany této skupiny měly velmi vynikající úlohu v I. dumě.

Sem náleží: 1. Vlastenecký svaz, 2. caristé, 3. strana právního pořádku, 4. strana 17. (30.) října a strana pokojné obnovy, 5. všeruský svaz obchodnicko-průmyslový, 6. strana národohospodářská, 7. strana umírněně pokroková a svaz demokraticko-konstituční, 8. strana národního blaha; potom přechodní strany k levici: 9. strana konstitučně-demokratická (K-D) čili strana národní svobody, 10. svobodomyslní.

1. *Vlastenecký svaz* (Patriotičeskij sojuz) stojí na základě manifestu říjnového, nepřipouštěje možnost dalšího obmezení carské moci.

*) Московскія Вѣдомости 1906, č. 12. — Viz též Полное собраніе рѣчей Императора Николая II. Petrohrad 1906, řeč č. 155. (Srv. feuilleton A. Černého o té brošuře v »Čase« ze dne 14. pros. 1907.)

Jest ovšem protirevoluční a neuznává všeobecného a rovného práva hlasovacího.

2. *Caristé* čili *monarchisté-konstitucionalisté.* Heslo jejich: »Za cara a národ.« Rusko a car jsou jim pojmy totožné — jedno bez druhého nemůže býti. Jako předešlá strana jsou proti všeobecnému a rovnému právu hlasovacímu. V otázce agrární jsou pro přechod od obščiny k osobnímu držení půdy, v otázce národnostní podávají bratrsky ruku »pokrevným Polákům a ostatním Slovanům«.

3. *Strana právního pořádku* (partija pravovogo porjadka) hlásá: Vláda nechť silou potlačí revoluci i reakci. Základem občanského zřízení jest říjnový manifest. Duma jest sbor poradný. Rusko jest nedělitelno, federace jest nepřípustna. Rovnoprávnost občanů a uznání všech občanských svobod. Povinné a bezplatné vyučování, racionální reforma školní. Provedení agrární reformy zvětšením nádělů, k čemuž připouští se v případě nutnosti vyvlastnění velkostatkářské půdy za příslušnou náhradu.*) V otázce dělnické: zabezpečení výdělku, povinné pojišťování, zkrácení pracovní doby. — Strana se definitivně organisovala 15. (28.) října 1906 na sjezdě v Petrohradě.

Následující strany až do přechodních k levici tvoří jaksi střed stran pokrokově-konstitučních; řadu těchto středních stran začíná:

4. *Svaz 17. října* (sojuz 17-go okťabrja) čili *strana okťabristů* (říjnovců). Svaz vznikl přičiněním Šipova a Gučkova krátce po vydání říjnového manifestu, jenž také učiněn základem programu strany a dal jí jméno. Strana hájí nedělitelnost Ruska, při čemž uznává jen autonomii Finska. Dumy je třeba k provedení neodkladných reforem. Strana uznává všeobecné volební právo. V agrární otázce stojí na základě »miru« a žádá rozmnožení selské půdy povinným výkupem. V dělnické otázce uznává potřebu odborových sdružení, reformu dělnického zákonodárství podle vzoru západoevropského, svobodu stávek a zkrácení pracovního dne.

Orgánem strany jest »Slovo« a »Golos Moskvy«; někdy přijímá názory svazu »Novoje Vremja«.

5. *Strana pokojné obnovy* (partija mirnago obnovlenija) politického významu takřka neměla, byla počtem slabá, neurčitá i nejasná. Vůbec ji lze charakterisovati jako stranu, nacházející se stále in stato nascendi. Viditelnými jejími zástupci byli A. Stachovič, kn. Jevg. Trubeckoj a zakladatel její, nedávno zemřelý hr. Heyden, člen I. dumy. Vznikla z levého křídla okťabristů, k němuž se připojila pravice kadetů.

Následující čtyři strany v řadě stran pokrokově-konstitučního středu neměly skoro žádného politického významu a nyní již neexistují. Jsou to:

6. *Všeruský svaz obchodnicko-průmyslový* (Vserossijsko Torgovo Promyšlennyj Sojuz),

*) Počínaje touto stranou (neboť všecky »pravější« strany jsou původu novějšího), viz podrobněji agrární programy v rozpravě *Ad. Černého* Agrární otázka v Rusku, »Naše Doba« XIV., str. 682 a dále. *Red.*

7. *národohospodářská strana* (narodo-chozjajstvennaja partija)

8. *strana umírněně pokroková* (umĕrenno-progressivnaja partija) i *svaz demokraticko-konstituční* (dĕmokratičesko-konstitucionnyj sojuz) a

9. *strana národního blaha* (partija narodnago blaga).*)

Levici stran konstitučních tvoří:

10. *Strana konstitučně-demokratická* čili strana *kadetů* (podle začátečních písmen K. D.). Tato strana, jak známo, měla hlavní úlohu v I. a dílem i v II. dumě. Vznikla z dřívějšího »Svazu zemců-konstitucionalistů« (Sojuz zemskich konstitucionalistov), založeného 6. (19.) října 1904 na moskevském sjezdě zemců, a ze »Svazu Osvobození« (Sojuz Osvoboždĕnija), založeného v cizině r. 1902 Petrem Struvem**) Definitivně ustavila se strana na moskevském sjezdě 12.—18. (25.—31.) října 1905, kdy také přijala název strany konst. demokr. Přidala se k ní hlavně radikální intelligence; mezi jejími členy bylo množství professorů a vynikajících společenských činitelů (zemců): Miljukov, oba Hessenové, P. Struve, Hercenštejn, Jollos, Maklakov, Rodičev, Nabokov, Muromcev, Gredeskul, Petrunkevič, Ščepkin, Lednickij (Polák) a j. Orgánem jejím byl »Svobodnyj Narod«, po jeho zákaze »Narodnaja Svoboda« (rovněž zakázána) a nyní »Rĕč«.

Program konstitučně-demokratický jest velmi radikální. Obsahuje všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasovací právo pro všecky občany bez rozdílu náboženství, národnosti i pohlaví; v příčině rovnosti obou pohlaví jen menšina připojila odchylné separátní votum.***) Rozumí se samo sebou, že se vyslovuje pro všecky občanské svobody. V dělnické otázce žádají kadeti osmihodinnou dobu pracovní, ochranu ženské a dětské práce, státní pojištění dělnictva, smírčí komory, dělnický inspektorát s účastí dělnictva. V otázce agrární požaduje zveličení zemědělské plochy toho obyvatelstva, jež půdu osobně zpracovává, státními, údělnými, kabinetními a klášterními pozemky, jakož i v potřebných rozměrech cestou vyvlastnění na účet státní pozemků velkostatkářských s náhradou nynějším majetníkům podle spravedlivého (nikoli trhového) ocenění. Vyvlastněné země připadají státnímu pozemkovému fondu. Kulturní požadavky kadetů jsou neméně pokrokové: vyslovilit se pro všeobecnou, povinnou návštěvu školní, pro racionální, důkladnou reformu školství všech tří stupňů, pro autonomii vysokých škol a pro oddělení církve od státu. Konečně přiznávají politickou autonomii Finsku i Polsku (§ 25.), jakož i nejširší oblastnou samosprávu a zastoupení.

Mnohé z těchto požadavků zůstaly ovšem pouze na papíře. Politická činnost kadetů objevila se značně umírněnější, nežli jejich program. Strana ostatně dosud není legalisována a koná své sjezdy ve Vyborgu

*) Programy těchto stran vyloženy jsou ve spisech: Спутникъ избирателя на 1906 г. Kap. VII. str. 181—189 a kap. VIII. 224—226; Программы русскихъ политическихъ партій. Изд. *Харитонова.*

**) Orgán jeho, »Osvoboždĕnije«, vycházel nejprve ve Stuttgartě a později až do konce v Paříži. *Red.*

***) § 14. programu, poznámka.

(ve Finsku). K tomu po rozpuštění II. dumy nastal v ní rozkol — a jest vůbec velmi nestejnorodá, pokud se týče rozhodnosti svých členů.

11. Velmi blízko kadetům stála ***strana demokratických reform*** (partija dĕmokratičeskich reform), jejímiž zástupci v I. dumě byli prof. Kuz'min-Karavajev a prof. M. Kovalevskij. Byla to strana nečetná a nyní politicky nevystupuje.*)

12. *Strana svobodomyslných* (partija svobodomysljaščich) stojí značně na levo od kadetů, nebo podle vlastních jejích slov »svobodomyslní jdou dále než kadeti v soucitu s nešťastnými třídami obyvatelstva«, dále i v snaze o »hluboké reformy, sledující kulturně-osvětné cíle a v programě konstitučních demokratů jen slabě naznačené«, konečně »v řešení otázky národnostní v Rusku, uznávajíce nezbytnost všeobecné ochrany národních jazyků a kultur«. Svobodomyslní požadují autonomii pro všecky národnosti Ruska, zůstávajíce při tom horlivými borci za »demokraticko-konstituční monarchii«, neboť podle jejich mínění »idea cara jakožto idea vyšší spravedlnosti a mohutnosti státu má v nynější době mocné kořeny v národních masách«. — Program jejich opravdu také jest velmi obšírný.**) Pozoruhodno jest, že jest v něm mnoho místa věnováno otázce slovanské: svobodomyslní žádají řešení otázky východní úplným osvobozením balkánských Slovanů (§ 30., odd. 4.). Ve školách (rozumí se středních a vysokých) »budiž dáno místo i poznávání Slovanstva v jeho historii a literatuře« (§ 53., odd. 2.). Svobodomyslní vůbec sní o příští »slovanské federaci« (§ 13., odd. 2., bod 2.).

(Dokončení.)

ADOLF ČERNÝ:

Nejnovější úvahy o slovanské otázce.

(Pokračování.)

Pro Srbochorvaty není sice nebezpečenství germanisace tak hrozivé, jako pro Slovince, ale proto není méně vážné a méně reálné. Patrno je to zejména v Bosně a Hercegovině, kteréžto země staly se cílem silné německé invase. Administrace okupovaných zemí velmi se podobá správě německých kolonii v Africe, praví dr. Tresić-Pavičić doslova. V podobném nebezpečenství, jako Srbochorvati, jsou i Maďaři, pročež bylo by jen přirozeno, kdyby si podali ruce k společné obraně proti německému přívalu. S toho hlediska vítá autor rjeckou resoluci, »která směřuje k trvalé a vážné shodě mezi Maďary a Chorvaty.«

Germanisace tlačí se i do Albanie, kde jest v jejích službách církev katolická.

*) Jeii agrární program byl nejpropracovanější ze všech. (Политическая Енциклопедия I., 99. Srv. též citovanou stať A. Černého.) Orgánem jejím byla »Strana« a po jejím zakázání »Telegraf«, rovněž za krátko zakázaný. Nyní orgánu nemá. *Red.*

**) Srov. »Спутникъ избирателя на 1906 г.«, kap. VII. 196—213 a 228—229.

Stejný osud, jako Slovince, očekává prý rakouské Italy s výjimkou Italů tridentských (jihotyrolských), kteří stojí trochu stranou německé rozpínavosti, směřující k Jaderskému moři. Za to Vlaši goričtí, terstští a istrijští jsou jí přímo v cestě. Propadnou zde poněmčení: Terst už nyní má duši německou, třeba dosud zevnější jeho nátěr byl vlašský. Řečí velkoobchodu a vnitřním jazykem všech úřadů v Terstě jest němčina.

V tomto článku spokojuje se dr. Tresić-Pavičić jen konstatováním faktů, jak je spatřuje se svého hlediska. Jedině pro Srbochorvaty vidí spásu ve spolku s Maďary, jemuž věnuje ještě zvláštní článek »La questione ungaro-croata«,*) — Slovince zůstavuje úplně jejich osudu. Ani poměru Italů k jižním Slovanům se zde blíže nedotýká. Ale vrací se k němu ve zvláštním článku »Per un accordo tra italiani e slavi«,**) v němž snaží se dokázati potřebu vzájemného sblížení Italů s jižními Slovany za účelem společné obrany proti pangermanismu, tlačícímu se k Adrii. Veden touto svou myšlenkou, vyznává přímo lásku Italům, jejichž kultura je starší sestrou chorvatské, a naopak nevlídně se vyslovuje o politickém programu Slovinců, kteří zápasí s Italy o moře Jaderské a proto jsou proti svazku italsko-slovanskému. Spatřuje v nich tedy jaksi překážku politického sblížení italsko-slovanského, jehož tak horoucně si přeje, že zavírá oči buď nadobro (pokud jde o Slovince), neb aspoň napolo vůči nespravedlnostem a nacionální vášnivosti rakouských Italů. Za to slovinský program nazývá absurdním a pouhým projevem nacionální megalomanie.***)

První článek dra. Tresiće Pavičiće vyvolal úvahu dra. Henrika Tumy, zemského poslance na sněmu gorickém — úvahu, kterou neváhám označiti za nejpozoruhodnější studii o jihoslovanské otázce. Je to rozprava, kterou dr. Tuma původně uveřejnil chorvatsky v splitské »Slobodě«†) a kterou později vydal slovinsky v brožuře »Jugoslovanska ideja in Slovenci«.††) Dr. Tuma jeví se v ní politikem moderním, dalekým politického romantismu, politikem, který buduje na půdě faktického stavu věcí, jejž snaží se probadati všestranně jako vzdělaný národohospodář a sociolog.

Dr. H. Tuma uznává velikou důležitost jihoslovanské otázky, a to nejen pro usilování německé rozpínavosti o Jaderské moře (po případě i o moře Egejské), nýbrž i pro stejné usilování Italů s jedné strany a Maďarů se strany druhé. Zájmy všech těchto tří sil, tlačících se k Jadranu, stýkají se na území, osídleném vesměs národy slovanskými (a kromě toho z části Albánci). Na tomto území pomalu se krystalisují otázky Velkého Srbska jakožto jihoslovanského Piemontu, Velkého

*) L'Italia all'Estero, roč. I., č. 16., str. 245.

**) L'Italia all'Estero, roč. I., č. 5. a 9., str. 67. a 129.

***) Stejnou myšlenku s Tresićem-Pavičićem o nutnosti společné obrany Chorvatů a Italů proti všeněmeckémumu nebezpečenství vyslovuje vlašský publicista *Luciano Magrini* ve spise Il pericolo tedesco (Milán, 1907).

†) Jugoslovenska ideja i Slovenci. »Sloboda«, roč. III., č. 4., 5., 7., 8., 10.

††) Dr. *Henrik Tuma*: Jugoslovanska ideja in Slovenci. V Gorici 1907. (Tiskala »Goriška tiskarna« A. Gabršček.) Str. 48.

Chorvatska v rámci Velkého Rakouska a Velké Albanie pod záštitou Rakouska či Italie. Jen otázka slovinská stojí jaksi úplně stranou a nevšímána, ač Slovinci jsou vystaveni největšímu nebezpečenství, stojíce bezprostředně v cestě Němcům i Italii. Podlehnou-li Slovinci Němcům, mají Němci otevřenou cestu k Adrii, podlehnou-li Italům, má Italie uvolněnou cestu na Balkán. V obou případech hrozí přímé, bezprostřední nebezpečenství Srbochorvatům. I vyslovuje dr. Tuma právem podivení, že politikové jihoslovanští nekladou si otázku: »Co se Slovinci?« — že Slovince prostě přezírají, jako činí dr. Tresić-Pavičić.

Takové přezírání jest nejen škodlivo v zájmu Jihoslovanstva, neboť ponechává na pospas nepřátelských sil nejexponovanější část jihoslovanského světa, ale jest i neoprávněno. Důležitost zeměpisného položení Slovinců poznal Napoleon, utvořiv Illyrii jako klín mezi světem germánským a latinským. Jest pravda, že Slovinci ztratili v minulých dobách veliké území, ale to ztratili přirozenou biologickou cestou v sousedství silných bojovných čet v dobách, kdy národnostní otázky ještě nebylo, nýbrž rozhodovala jen přesila jednoho individua, rodu, plemene nad druhým. Vezmeme-li však Slovince od té doby, kdy se objevuje diferenciace člověčenstva podle národů (t. j. od francouzské revoluce), shledáme, že neztratili takřka ani pídě svého území, a že se na svém území rozvili sociálně i ekonomicky krokem ku podivu rychlým. »Národní hranice Slovinců na severu, východu, západu i na jihu je táž, jaká byla před sto lety — a dr. Tresić-Pavičić do statistiky ani nenahlédl, když tvrdil, že Slovinci jsou národ umírající.«

Příčinu okolnosti, že v době illyrské nesjednotili se Slovinci s Chorvaty a Srby, spatřuje dr. Tuma v biologické síle diferenciace. Je to prostě přirozený postup. Nyní, když jest diferenciace dovršena, přichází na řadu otázka ekonomického, sociálního a kulturního sjednocení se sourodými plemeny — nyní teprve přirozenou biologickou cestou nastává Slovincům, Chorvatům, Srbům a Bulharům otázka sjednocení ve vyšší organismus Jihoslovanstva. V otázce této integrace jsou Slovinci živel stejně potřebný, jako ostatní jihoslovanští národové, ne-li dokonce rozhodující.

»Vědomi svého položení a svého silného rozvoje, musí Slovinci společně s jihoslovanskými plemeny odpověděti na otázku, jak upraviti svůj poměr k Italům a Maďarům k společnému vyššímu cíli obrany proti germánskému návalu... Bez nás Slovinců nebude se řešiti ani otázka sblížení Chorvatů s Vlachy, ani otázka sblížení Chorvatů s Maďary.«

Dr. Tresić-Pavičić mluví o Slovincích jako o národu umírajícím — dr. Tuma naopak ukazuje životnost jejich. Stačí podívati se do Italie, kde na př. most sv. Kvirina dosud jest rozhraním mezi Slovinci šempeterskými a Furlany, jako jím byl před tisícem let. V Krajině počátkem 19. stol. všecka skoro města a městečka byla takřka poněmčena — dnes všecka venkovská města jsou slovinská a i samu Lublaň lze již nazvati městem slovinským. Podobný zjev pozorujeme v Goricku. Síla slovinského živlu znamenitě se projevuje v Terstu a v Istrii, jak ukázaly poslední volby. O Terstu jest autor přesvědčen, že pře-

tvoření jeho jest jen otázkou času a společného postupu živlu slovinského, chorvatského a srbského. Hospodářská síla Vlachů slábne, přerůstá ji německý kapitál v obchodu i průmyslu a kapitál slovinský v malém obchodu a v maloživnostnictví. »Vlašství v Terstu nese ve svém nitru zárodek smrti a záhuby« přes všecky šovinistické výbuchy vlašských nacionalistických snah. Zkrátka: Slovinci »jsou národ, který od vzniku národnostní ideje náhle se rozvil, který za dobu jednoho století skoro úplně assimiloval nebo ze sebe vyloučil německý a vlašský živel a který nyní patrně proniká na jih v Goricku i v Terstu.«

Sociálně jsou Slovinci jednotnější než kterýkoli národ slovanský: velké aristokracie neměli, šlechta jejich zchudla na počátku minulého století, velkostatek ustupuje vítěznému postupu malorolnictva — a tak jest nyní slovinské území skoro úplně v rukou malého a středního rolnictva, v čemž spočívá nejpříznivější hospodářský podklad pro rozvoj slovinské národnosti. Přebytečný přírůstek obyvatelstva nucen jest stěhovati se do Terstu a hledati svůj hospodářský rozvoj především v obchodu na moři společně s přímořským živlem chorvatským.

Jako pohlíží autor na otázku slovinskou s hlediska národohospodářské integrace na základě demokratickém, tak pohlíží i na otázku jihoslovanskou. Rozhodně se staví proti historismu u Chorvatů, Srbů a Bulharů, v němž spatřuje největší překážku rozvoje myšlenky slovanské. Historismus třeba opustiti a nutno přijmouti princip demokraticko-sociální. Na demokratickém základě podaří se Jihoslovanům odstraniti i konfesionalismus, který Jihoslovany dělí na katolíky a pravoslavné — a následkem toho může býti i sjednocení v písmě. Společné východisko k řešení otázky jihoslovanské dr. Tuma spatřuje v jednovrstevnosti všech jihoslovanských národů: všichni Jihoslované jsou v základě malorolníci. Řešení myšlenky jihoslovanské třeba tedy spatřovati v společném ekonomickém zájmu, v společném ekonomickém rozvoji, v společné ekonomické práci.

Balkán s Posávím rozpadá se zeměpisně na tři části: západní, illyrsko-albánská, povahy hornaté, jest poutána k moři Jaderskému; — střední, srbsko-makedonská, vyznačená údolími Moravy a Vardaru, poutána jest na severu k Dunaji a na jihu k Egejskému moři; — východní, bulharská, odkázána jest na Dunaj a moře Černé i Egejské. Přes tuto východní část (přes Sofii) jde nejdůležitější vnitrozemská cesta z germánské střední Evropy do Malé Asie, střední částí (z Bělehradu do Solnně) vede důležitá cesta z Rakousko Uherska přes Balkán do Egypta a Malé Asie, z východní části (z Terstu) jde námořská cesta germánské střední Evropy do Orientu. Poloha skvělá, ale jihoslovanská zemědělská plemena nemohou jí vykořistiti, nemajíce velkého průmyslu a obchodu. Tlačí se sem velkoprůmysl a velkoobchod německý, italský a maďarský. Tím jest úkol Jihoslovanů dán: vývozný a dovozný obchod, který jde jejich zeměmi, převzíti do svých rukou — a náležitě probadati a zužitkovati přírodní bohatství svých vlastí. K tomu však jest zapotřebí vlastního velkoprůmyslu, jehož nemají a jistě nebudou míti ještě po několik desítiletí. A tu obrací dr. Tuma pozornost na průmyslové Čechy — ty mohou v této věci býti spo-

jencem Jihoslovanů. »Jediný možný styk se Slovany severními jest vývoz průmyslových výrobků z Čech a dovoz jižních výrobků sem a do Polska.«

Nutno jest organisovati slovanský obchod v Terstu a na Adrii. »Rozvoj námořní moci chorvatské a osídlení Terstu Slovinci a Chorvaty — toť dvě nejbližší mety, toť prvý rozhodný krok ke ztělesnění jihoslovanské myšlenky a styku se severním, jediným slovanským průmyslovým plemenem, s Čechy.« Srbové měli by míti podobný cíl před očima: Soluň — ať kolonisují Makedonii cestou intelektuální. Bulharsko nechť obrátí oči k Cařihradu — a přestanou spory srbsko-bulharské.

Toť vlastní jádro jihoslovanské myšlenky. Organisace společného díla musí se rozvíjeti souhlasně trojím směrem: politickým, hospodářským a kulturním. Při tom třeba míti na mysli, že Jihoslované mají demokratický základ v nejširším smyslu, neboť hlavní část obyvatelstva jihoslovanských zemí tvoří zemědělští a průmysloví dělníci.

Proto jest k politické organisaci třeba založiti demokratickou stranu lidovou; společný cíl určoval by se a řídil na společných výročních konferencích po vzoru strany sociálně-demokratické (jejíž vynikající význam pro Jihoslovany dr. Tuma výslovně uznává).

Co se týče hospodářské organisace, nutno především zakládati hypoteční banky v hlavních střediscích jihoslovanských (také v Soluni a v Cařihradě), organisovati peněžní a hospodářské záložny (po vzoru Dánska), načež by možno bylo pomysleti na produktivní banky, především na banku pro podporu průmyslu a obchodu se zřetelem na hlavní jihoslovanská střediska i na Orient (Alexandrii, Smyrnu). Prvním úkolem takové banky bylo by založení paroplavební společnosti Terst—Soluň—Cařihrad a dále založení technické společnosti k probadání a zužitkování vodních sil a přírodních bohatství zemí jihoslovanských (při tom opět poukazuje na styk s Čechy: na české techniky a organisovaný český kapitál). Agenturami a komisionářskými družstvy dovršila by se organisace, jíž by se za krátko podařilo převzíti do svých rukou dovoz i vývoz z Čech a Polska přes Cařihrad, Soluň a Terst.

Společné kulturní organisace lze dosíci nejsnáze. K ní také učiněny první zdárné kroky: organisace jihoslovanských umělců a žurnalistů, součinnost Matice Slovinské a Chorvatské i náběh k organisaci učitelstva. Spolky pro vydávání knih měly by míti přední zřetel na národní hospodářství. Dosavadní konfesijnost některých (na př. Družstva sv. Mohora, sv. Jeronyma) měla by zmizeti. K činnosti Školských Matic měla by přistoupiti péče o založení jihoslovanských obchodních akademií v Terstu a v Cařihradě.

Vůbec Tuma naprosto a jedině správně spatřuje spásu Jihoslovanstva jen v svépomoci a v sebeuvědomění — proti celjské brošurce*) i proti Tresićovi-Pavičićovi, kteří ji očekávají odjinud. Politicky, hospodářsky a kulturně organisované Jihoslovanstvo bude tak mohutnou skupinou,

*) Jejímž autorem jest kněz Leopold Lenard.

že se mu nebude třeba obávati návalu německého a tím méně maďarského, vlašského, rumunského či řeckého.

Kdyby Rakousko vedlo rakouskou politiku, podporovalo by Jihoslovanstvo — ale ono jednak vede politiku německou, otvírajíc cestu německému obchodu, průmyslu a německé politice na Balkán a do Malé Asie, jednak podporuje Italii na Adrii, pěstujíc tam italianismus. Ke svým jižním Slovanům chová se přímo nepřátelsky, zadržujíc jejich kulturní i hospodářský rozvoj a podporujíc proti nim snahy germanisační a povlašťovací.

V prospěšnost spolků s Italy nebo Maďary Tuma nevěří. Zejména popírá, že by trvalý spolek s Maďary byl možný a prospěšný, poněvadž Maďaři nemohou obstáti jinak, než odnárodňováním a ochuzováním Slovanů uherských ve prospěch maďarské synthesy.

Potvrzení svého názoru spatřuje ve sporu maďarsko-chorvatském, který propukl zatím, než mohla Tumova úvaha vyjíti v samostatné brošurce. V maďarské politice železniční, která byla kamenem úrazu, spatřuje vědomé směřování Uher k Adrii. Uhry bez moře nemají hospodářské neodvislé existence, kdežto dostanou-li přímoří, podetnou žíly rakouskému obchodu, a získají-li Chorvatsko a Dalmacii, zabijí Rakousko. Proto potřebovali Maďaři od Pešti k moři železného maďarského pásu — aby jim Dalmacie a Bosna s Hercegovinou spadly jako zralé jablko do klína.

Přes to rjeckou resoluci pozdravuje, ale ne z té příčiny, jako Tresić-Pavičić, nýbrž proto, že jest prvým projevem jihoslovanského sebeuvědomění a svépomoci. Po ní nechť nastoupí positivní práce sebevychování politického, hospodářského a kulturního.

Hledě k tomu všemu, je Tuma rozhodným nepřítelem dualismu a samostatnosti Uher. To projevuje již v této úvaze a ještě důrazněji a podrobněji v nové, samostatné úvaze, věnované rakousko-uherskému vyrovnání.*) Z celého vyrovnání uznává positivní zisk pouze v rozhodnutí otázky dalmatské železnice — ale i to má háček. Trať Rudolfovo—Karlovac—Knin — tvrdí Dr. Tuma — má význam pouze strategický, nikoli obchodní: Dalmacie vyváží víno a olej, ty daří se na ostrovech a na pobřeží i jsou přirozeně vyváženy cestou námořní. Ale i strategická cena trati má význam pouze relativní, totiž jen potud, pokud Rakousko a Uhry žijí pohromadě a ve shodě: trať probíhá totiž z části územím uherské polovice říše — i mohou ji Uhry každé chvíle pro Rakousko uzavříti. A k odtržení od Rakouska pracují Uhry plnou parou, aby měly potom volnou ruku na Balkáně. Rakouští Všeněmci jsou pro odtržení Uher i pro osamostatnění Haliče, aby zbytek Rakouska přispěl k utvoření Velkého Německa, které by se tím dostalo k Adrii. Rakousko, znepřátelujíc si stále Jihoslovany, pracuje oběma svým nepřátelům do rukou. Místo co by mělo nyní napraviti chybu z r. 1867 a vyrovnání zamítnouti, popohání je — aby měli Maďaři volnou ruku

*) *Dr. H. Tuma:* Der österreichische-ungarische Ausgleich. Görz 1907. (»Goriška tiskarna« A. Gabršček.) Str. 29.

na dalších deset let. Maďaři nabudou času k dohodě se Srby a Rumuny, ke zbidačení Slováků a Rusínů, zesílí apparát maďarisační proti Slovákům, naplní jimi vězení a Chorvatům pošlou zase Khuena Héderváryho, jejž »čeká ještě velký úkol v Chorvatsku«, jak se vyjádřil orgán hr. Tiszy. A r. 1917 budou Maďaři u cíle.

Positivní politika jihoslovanská podle přesvědčení Tumova měla by směřovati ke sdružení Dalmacie s Chorvatskem a Bosnou i Hercegovinou. To by byl také příkaz positivní a sebezáchranné politiky rakouské — neboť podaří-li se to Uhrám, veta jest po Rakousku. A v Rakousku velikém a silném ve shodě s Palackým vidí Tuma prospěch Slovanstva, zejména Jihoslovanstva. Ovšem velikým a silným může býti jen na základě federativním a ve shodě se svými Slovany, nikoli proti nim. Dosavadní politika rakouská odpuzuje Jižní Slovany a nadhání je Maďarům — na záhubu Rakouska i Jihoslovanstva, jak jest dr. Tuma přesvědčen.

Proto volá na konci své německé brošurky: Pryč s dualismem!

A na konci slovinské brošurky volá germanisátorskému Rakousku: Tak nelze dále!

A uzavírá: Bez spojené slovinsko-chorvatsko-srbské Illyrie nemůže býti Rakouska! —

Tato myšlenka narazila na odpor především v samé redakci splitské »Slobody«, která vůbec odepřela uveřejniti poslední kapitolu Tumovy úvahy, aby prý nepodráždila Srby. Když Tumova úvaha vyšla samostatně, štvalo splitské »N. Jedinstvo« Srby proti »Slobodě«, že prý doporučuje annexi Bosny a Hercegoviny.*) Je to zase jen důkazem nezdravé politiky rakouské. Rakousko tak dlouho odstrkovalo Dalmacii, až ztratilo její sympathie nadobro, tak jako ztratilo nejdříve sympathie chorvatské a potom i Chorvatsko samo. A v Bosně i Hercegovině překotnou germanisací, zanedbáváním základních potřeb země a odpíráním přirozených práv domácímu obyvatelstvu vypěstovalo proti sobě takový odpor, že srbské obyvatelstvo šmahem protestuje proti připojení k Rakousku a slavnostně zdůrazňuje svou příslušnost k Turecku.

Úvahy Tumovy zasluhují všestranné pozornosti, i kdybychom jeho obavy o rozpadnutí Rakousko-Uherska nesdíleli.**) Zejména úvaha »Jihoslovanská idea a Slovinci« obsahuje tak propracovaný, positivní, moderně pojatý a životný program velké myšlenky Jihoslovanské, že není možno, aby zůstala jihoslovanskými politiky nepovšimnuta. Nad brošurku Lenardovu (celjskou) a úvahu Tresićovu-Pavičićovu vyniká vysoko. Doufáme, že není posledním slovem gorického politika v otázce jihoslovanské.

(Dokončení.)

*) »Sloboda« III. č. 38. — Odpověď Tumova v č. 41.

**) V rozpadnutí Rakousko-Uherska nevěří také autor (pseudonym) anglické knihy o budoucnosti této říše: *Scotus Viator,* The future of Austria-Hungary. Londýn 1907. Právě vyšel německý překlad: Die Zukunft Österreich-Ungarns und die Haltung der Grossmächte. Vídeň 1908 (Franz Deuticke).

DOPISY.

Z Petrohradu. 19. prosince 1907.

(Proces socialistů 2. dumy. — Další procesy. — Stössel. — Osud 3. dumy. — Menšikov. — Útoky na svobodu slova. — Akce nižšího pravosl. kleru. — Příjmy pravosl. hierarchie. — Petrohrad se baví. — Starinnyj těatr. — Zoufalci. — Okružník hlavního štábu.)

Rusko miluje posty — těší se jimi tak často a dlouho, jako žádná jiná země na světě. Mužík dovoluje si v té době k suchému zelí a ovesné huspenině přidati aspoň trochu oleje — nu, a jiní lidé pojídají v té době s největší chutí tučné jesetry, chrupavkovité »bělorybice« (velké lososy), znamenitý kaviár a »balyky« (sušené jesetří hřbety)... Na hořkou lítost a pokání málo se při tom obyčejně myslí. Ale nyní v době adventu (»filipovky«) jest u nás hůře, než za doby samého velikého postu — tolik pokání, hořkých rozjímání, soudů a procesů spadlo nám najednou na hlavy. Pravda, »největší provinilce« zavírají pilně před našima očima, tak že jen málo čeho se o nich dovídáme; tak na př. málo jsme zvěděli z ukončeného právě procesu socialistické frakce 2. dumy. Ale nelze zavírati ústa obhájců, jako se zavírají dvéře soudní síně; soudcové mohou sice jejich důvody i celé řeči pouštěti mimo uši, my však se od advokátů soukromě dovídáme mnohých zajímavých věcí. V procese tom stačilo přehlédnouti sbírku příjmení soudců — a hned bylo lze předpověděti rozsudek. Byl to soud znamenitě sestavený — a proto také všichni ti nenávidění a na svých dřívějších místech nemožní bývalí gubernátoři, šefové tajné policie atd. řídili proces tak, že obžalovaní i obhájci opustili síň soudní komedie — a nejpověstnější prokurátor Kamyševskij, nemaje komu ukazovati svou výmluvnost, velmi apathicky přesvědčoval »soudce«, že účastníky vojenského spiknutí nutno potrestati »katorgou« (odsouzením k těžkým pracím na Sibiři). Věděl ovšem jako soudci, že katorga byla předem již předepsána, věděl také, jako věděli soudcové i obžalovaní a obhájci, že žádného spiknutí nebylo. Je to věc zcela nepochybná, třeba že vpravdě do schůzí socialistické frakce docházeli i účastníci propagandy ve vojsku.

»Poslanci socialističtí byli odsouzeni prostě za to, že se otevřeně hlásili k socialismu,« tvrdí souhlasně advokáti, lidé bezúhonní a náležející ke stranám docela jiným.

»Ostatně přijde řada na všecky. Již nyní začínají procesy proti organisacím učitelským, nikterak ne revolučním, proti organisacím obrany netoliko židovské, ale i křesťanské, která působila skoro před třemi lety v strašlivých dnech pogromů v několika venkovských městech. Není nesnadno předvídati rozsudky, není těžko ani předpověděti, že tito obžalovaní neřeknou, jako říkali pořadatelé pogromů, odsuzovaní k mírným trestům, s poukázáním na jistý portrét: »Dostaneme milost.« (A nemýlili se!)

Ne mnoho privilegovaných vidí a slyší u nejvyššího vojenského soudu Stössela s jeho hrdinnými paladiny — ale potkávám mnoho lidí, kteří si lámou hlavu otázkou: kdo zde jest nejvíce vinen? — a

kteří jsou náchylni k domněnce, že nejspíše ministerstvo války, tento důstojný obraz celého pořádku a všech katastrof. Neboť všichni dobře víme, že — ani kdybychom neměli na mysli zločiny, které nyní připisují bývalému veliteli Port Arturu (a za něž mu aspoň formálně kyne trest smrti) — člověk toho druhu nikde snad mimo Rusko nemohl by zaujímati tak zodpovědné místo. Proč tedy z něho nyní činiti kozla obětního? Ostatně všeobecný dojem — zejména po svědectví Kuropatkinově — praví, že záležitost Stösselova pojímána jest mnohem přísněji a vášnivěji, než cušimské hrdinství admirála Něbogatova.

Místo hromujících prokuratorů posloucháme s rostoucím zájmem poslance, prorokující již osudy 3. dumy — téže dumy, jíž i oficiosní »Rossija« dává tak krásné vysvědčení.

»Jakmile bude schválen rozpočet,« pravil mně známý poslanec finančník, »zavrou dumu okamžitě, nečekajíce dlouho na záminku. Stolypin dostane demissi a jeho žezlo dostane ‚pravý‘.«

»Jste také toho mínění?« ptám se vojenského specialisty, jenerála, který na počátku osvobozenského hnutí odložil uniformu a nyní, zvolen hlavně hlasy selskými a radikálního duchovenstva, zastupuje v dumě vzdálený severní okres.«

»Nechci se zabývati prorokováním, již proto ne, že tolik poslanců mne v tom předchází. Řeknu jen, že jeden z mých nejbližších kollegů, ne sice v naší straně, nýbrž v komisi vojenského rozpočtu, a zároveň jeden z nejlépe zasvěcených v tajemství vyšších kruhů, totiž A. I. Gučkov, mnohem jest o dumu pokojnější, jestliže... jestliže povolí bez rozmyslu, s milým úsměvem a s radostnou ochotou sto millionů na vojsko, jež od ní požadují. Ale beze všech kaprici, ostřejších debat, kritiky a výhrad. Dáme-li je s poklonami a hned, uchlácholíme snad tajemnou onu ruku, která dnes odnímá vše, co bylo slibováno v epochálním manifestě.

»Rozhněvané a uražené lze získati jedině laskavostí,« říká p. Gučkov svým kollegům z komise.

»Po čertech těžké postavení!« naříkají oposiční kollegové. »Neboť kdo za to ručí, že i tato ‚laskavost‘ bude co platna, zda i beránčí souhlas se všemi choutkami militarismu zachrání konstituci?...«

»Jakou konstituci? Jakou dumu?« ptá se rozhodně v Moskevském Ježeněděl'niku nikterak ne revoluční, ale vždy upřímný kníže Jevgenij Trubeckoj. »Heslo ‚chránění dumy‘ musí přec míti své meze. Potřebujeme jen takové dumy, která chce a může nezávisle zastupovati zájmy národa, nechceme však dumy, která by se stala novou kategorií přisluhovačů, oporou reakce a pomocnicí byrokratického nihilismu.«

Bude-li tento nihilismus zosobňovati Stolypin, snad už dostatečně známý, či nějaký jiný spasitel vlasti — to už na věci mnoho nezmění.

Jiného mínění o předsednictví ministerstva byl by dojista slovutný p. Meňšikov. V případě změny osoby musil by aspoň tolik námahy přinésti, že by své fráse psal aspoň jiným pořadem. Konec konců vyšlo by z toho ovšem totéž nadmíru sympatické heslo, jež cituje okťabristský Golos Moskvy: »Č. č. s.«, to jest: »Černěje černoj sotni« (černěji než černá sotňa). Významný jest nynější poměr Gučkova k Meňšikovu —

i jeho otázka: »Kdy konečně tento přeběhlík, hlásající se stejným pathosem nová a nová evangelia, zanechá svého evangelia nenávisti k člověku (čelověkoněnavistničestva)?« Nestane se to dojista dříve, dokud ho nepřestane čísti jistý tajemný neznámý; dosud však nic na to nepoukazuje, a tak můžeme čekati další reformy — ovšem ve směru do zadu.

Zatím množí se útoky na jediné, co nám zbylo po velkých nadějích — na větší svobodu slova, větší u srovnání se stavem, pod nímž jsme všichni úpěli až do ministerstva Mirského. Z Kyjeva a Volyně posílají popi petice k synodu, aby byla opět zavedena censura, jaká byla před osvobozenským hnutím, žádajíce, aby jejich petice byly předneseny dumě, jejíž silná pravice jistě jim poskytne podporu. Nejde tu ani o hlasování, o získání většiny, jde pouze o nepochybně působivý efekt u jiné, vyšší sféry, o direktivu, která dříve či později byla by zrealisována neviditelnými cestami a prostředky.

Ale i četná skupina pravoslavných duchovních, která jest v dumě pod neustálou kontrolou známého nepřítele unitů, archijereje Eulogia, a mimo dumu pod kontrolou metropolity Antonia a všech synodálních byrokratů — i ta kazí se duchem »levice«, jakmile jde o vlastní kapsu. A tak proti svým vůdcům usnesli se kněžští poslanci požádati o podrobné informace o tom, jakým způsobem se rozděluje velký synodální »pirog«, a zvolili komisi, která má provésti kontrolu rozpočtu této nábožné instituce; synod totiž chová se příliš macešsky k nižšímu kleru, zejména vesnickému, a udržuje na předpotopní úrovni četné školy, na nichž se vzdělává četné potomstvo bílého (ženatého) kněžstva.

Však číslice biskupských příjmů jsou opravdu takové, že i nejloyalnější popi, nevyjímaje bezpochyby ani slavného organisatora pogromů, Vostorgova, se závistí polykají sliny a rádi by utrhli pro sebe také lepší kousek. Tak moskevský metropolita má 81.000 rub. ročních příjmů, petrohradský 259.000 rublů, arcibiskup novgorodský 307.000 rub., kyjevský 84.000. Proto i subvenované S. Petěrburgskija Vědomosti, připomenuvše si nejen vždy hladové, ale nyní i mrznoucí ruské vsi, zbavené na mnohých místech všeho opalu, praví, že z obrovských příjmů vyššího kleru bylo by snad možno věnovati částku na dříví ubožákům zimou se třesoucím. —

Petrohraďané nebojí se mrazu a utíkají před smutnými myšlenkami — do divadel. V posledních několika letech divadlo ztratilo mnoho z velkého významu, jaký míval dříve v životě průměrného občana, postrádajícího života politického a mnohých projevů života veřejného a spolkového, jež jsou na západě denní potravou. Vždyť ani spolky a kluby literární neměly práva existence na božím světě, a jestliže přece vznikaly pod pseudonymem, na př. klubu šachistů či klubu pěveckého, bývaly okamžitě rozpouštěny za spoluúčasti svých nejhorlivějších habitués, domorodých Cherlocků Holmesů. A proto bylo divadlo a opět divadlo. Revoluce učinila nás lhostejnými nejen ke mdlému repertoaru i k přednostem společnosti Suvorinově v jeho divadle na Fontance, ale i ke Stanislavskému s jeho uměleckým realis-

mem, i k jeho petrohradským protichůdcům, stilisujícím Maeterlincka a pod. v divadle Komisarževské. Nyní opět čím dále častěji lze slyšeti heslo: revenos à nos moutons — i jsou pokladny opět obleženy, přibývají stále nová divadla a jsou plna nejen ona, ale i různé »kinematografy« a pařížské »divertissementy«, vábící na každém rohu. Studující mládež po schůzích, konaných v síních rozličných vyšších škol s více méně efek- ...ni resolucemi, jejichž obsah šel od úst k ústům — svádí nyní ... lístky na galerii. Chodí se též do kabaretů, do plesů a ... málo kdo již počítá, kolik lidí bylo včera nebo dne... bandité,« říkáme si nyní. Ovšem ve Vladivo... několik desítek mladých hochů v uniformách ...y — ale to jsou nyní už řídké případy...

...ivadelní novinkou jest »Starinnyj těatr« se ... repertoarem, ovšem západoevropským, vypočítaným na ...elmi intelligentní, které jsou patrně nad očekávání široké, neboť ... předplacení bylo pojednou vyprodáno. Obecenstvo spěchá i na domácí kus toho druhu, na archaické »dějstvo« nadaného a originálního Remizova.

Ale přes všecko to obklopování se mlhou, přes organickou přímo potřebu sebezapomenutí a návratu k životu lepšímu, aspoň osobnímu, když jiné aspirace zbankrotovaly — přes to vše jest ještě značné procento lidí, kteří nejsou s to žíti. Sebevrahové a sebevražednice množí se po městech a vsích celého Ruska jako nikdy před tím, blázince plní se s rychlostí, která uvádí v zoufalství jejich ředitele i administrační personál — — válka a revoluce najednou, toť příliš mnoho na dnešní duše.

A přece jsou i takové duše, které bez trpkosti předvídají novou válku a rády by věděly, kdo dříve užije lekce posledního rusko-japanského souboje, zda jenerálové čínští, ač byli souboje vzdálenější, či ruské ministerstvo války. Toto poslední, vlastně hlavní štáb, ve zvláštním oběžníku velmi ostře charakterisoval nejen stupeň odborného vzdělání, ale vůbec i stupeň intelligence a duševního rozvoje našich důstojníků. Čteme v něm o hluboké jejich ignoranci v rozmanitých oborech, o »dětinském« nazírání na různé doby a fakty národních dějin, o nedostatečné znalosti zeměpisu vůbec a zvlášť zeměpisu politického, který jest patrně pánům důstojníkům jediným pramenem vědění o státních zřízeních, o různých soustavách parlamentních atd. Divná věc, že vážení původcové a redaktoři tohoto úředního oběžníku, vypočítávajíce všecky tyto hříchy dvaceti a několikaletých důstojníků — a to i nejpřednějších mezi nimi, kandidátů do nejvyššího vojenského ústavu: vojenské akademie — nepozastavují se nad hlavní příčinou tak smutného stavu věcí a nevzpomínají toho, jak byl v posledních dvaceti letech osekáván široký kdysi program středních vojenských ústavů (za dob ministra D. Miljutina) z bázně, aby k chovancům těchto ústavů nedostaly se vlny západoevropského pojímání života, jak přísně bývali by ještě před několika lety trestáni opovážlivci, kteří by učení o ústavě a parlamentě brali vážně — třebas v úředně schválené příručce — a chtěli o té věci akademicky disputovati... *Novyj.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Slovenští vězni. Ještě k případu černovskému. Další tiskové procesy Přednášky o Slovensku. — Zákon vyvlastňovací. Protestní schůze. List Sienkiewiczův. Bojkot pruských firem. Tiskový zákon protipolský. Polky oxfordské universitě. Otázka polská v dumě. Ruské hlasy o polské otázce. Rozpuštění Polské Matice Školské. — Slované východní: Třetí duma. Vření mezi okťabristy. Adresní debata. Prohlášení Stolypinovo. Aféra Rodičevova. Rozpočet. Drobnosti. Bouřné hnutí. Proces soc.-demokr. poslanců — Rusíni a rak.-uh. vyrovnání. Návrh nového voleb. řádu v Haliči. Rentové statky. Události na lvovské univ. Maloruská obstrukce. Český professor o rusínské univ. Úprava platů bukovinského učitelstva Malorusové ve III. dumě. Kyjevské ukr Naukove tovarystvo. Američtí Malorusové. — Jihoslované: Slovinští akademikové soc.-demokr. Národní dělnická organisace v Terstu. Hospodářský svaz. — Rozpuštění chorvatského sněmu. Frank a Wekerle. Přípravy k volbám. — Srbská skupština. Obecní volby. Záležitost Novakovičů. — Adressa černohorské skupštiny. Bombová aféra. — Oposice bulharské sněmovny o reakci. Boris Sarafov. — Všeobecné zprávy: Slovanský sjezd.

Slované severozápadní.

Slovenští *vězni* nastoupili svá místa v těsných žalářních kobkách maďarských. *Andrej Hlinka* byl předvolán, aby nastoupil dvouletý svůj trest právě na své jmeniny 30. listop. m. r., a to až v dalekém maďarském Segedíně! Před tím chtěli, aby 29. listopadu přijel vyslechnout potvrzení rozsudku do Ružomberka, počítaliť maďarští dravci, že při množství vojska v Ružomberku stěží by příchod Hlinkův obešel se bez nějakého konfliktu lidu s vojskem, a o to jim právě šlo; ale Hlinka na radu přátel do Ružomberka nejel, nýbrž přímo z Hodonína odcestoval do Segedína do vězení. Několik dní tam byl sám, ale již 10. prosince obdržel své spoluvinníky, z procesu ružomberského za společníky, s nimiž se však dle výslovného nařízení ministra maďarské »spravedlnosti« (Günthera) nesmí stýkati. Z jednání maďarské vlády proti těmto nevinným obětem maďarské zuřivosti jest patrna chorobná až snaha, hodně jim jejich utrpení ztížiti.

Dra. *Šrobára* a ostatních odsouzenců ružomberských totiž soud nejprve se tázal, kdy a kde by si přáli nastoupiti trest. Odpověděli téměř všichni, že 8. ledna 1908, a to ve Vacově, kde už četní jiní Slováci trpí. Avšak jejich žádosti nebylo vyhověno v jednom ni ve druhém směru, odsouzenci vytrženi ze svých rodin již před vánocemi, poněvadž v Liptově jsou volby do stoličního výboru a lid musí býti bez vůdců. Nařízeno jim proto, aby nastoupili své tresty již 10. prosince a to v Segedíně, oznámeno jim to pak teprve 9. prosince, tak že nebozí musili nejbližšími vlaky pospíchati k nastoupení trestu, nemohouce se ani s rodinami svými rozloučiti. Tak nejedná se s politickými vězni snad nikde na světě.

Dr. Šrobár loučí se ve Slov. Týždenníku se svobodou a s národem tklivými slovy. Píše: »Trestajú nás za to, že sme svoj ľud milovali, za jeho práva bojovali, zastávali sa ho vždy a všade. A dá-li Boh dožiť a prežiť v zdraví dlhé mesiace tohoto trestu, budeme zase i potom neskrotitelnou láskou milovať svoj ľud, zastávať sa jeho práv a chrániť ho pred vlkami dravými «

Kéž uspíší tato oběť šlechetných slovenských vůdců nadějný příchod slovenské svobody! I *Hlinka* loučil se v L'udových Novinách se slov. obecenstvem článkem »Hádam po posledný krát«, který mu vynesl nyní novou obžalobu pro pobuřování. Neméně vroucně louči se i v Slov. Týždenníku, kde píše: »Idem za slobodou ľudu a rodu. A táto je tak velká a cenná, že žiadne tresty sa jej nevyrovnajú. Sloboda sa v putách rodí a polieva sa slzami. Mojim heslom bolo od jakživa: ‚Za Boha život, za národ slobodu!‘ Dokazujem, že márne som nevolil toto heslo, dávam slobodu svoju dvojročnú, keď nemusel bych dať ani dvojokamžitú.«

A zatím Chudovský v Ružomberku dělá z *případu černovského* veliké vzbouření. 18 Černovanů jest ve vyšetřovacím vězení a dočkáme se jistě ještě

*

neslýchaných zločinů, kterých se nebozí dopustili. Zatím obviněni jsou z toho, že okradli kostel, totiž že si vzali z kostela domů věci, které do něho darovali. Služný Pereszlenyi napsal do Budapesti Hirlapu 21. listopadu popis černovské vraždy, který se skutečnosti ani za mák se nesrovnává. Mluví tam o dešti kamení, o výstřelu ze stodoly, o tom, že jeden rolník chtěl probodnout koně, jiný strhoval služného s kočáru a pod. věci. Ale v Uhrách je dovoleno pravdě veřejně a beztrestně plivati do očí!

Minule přinesli jsme ukázky, jak maďarský tisk psal o černovských událostech. Nemůžeme dnes opominouti ukázkou podati čtenářstvu našemu čistý maďarský šovinismus, jaký čiší z maď. časopisu Egyetértés. Týž napsal v listopadu o Hlinkovi: »Hlinku, který u moravských panslávů hraje pronásledovaného mučedníka a pokuřuje doutník, čte, jakou úrodu přineslo doma zaseté semeno — bylo by třeba odříti. Za živa, ukrutně odříti a při tom na živé jeho maso, krvavě rozervané, kapati vřelý olej...« Nedivme se pak, že Hlinka, ubíraje se do Segedína, bál se o svůj život. Ani dnes není životem svým jist.

15. listopadu odsouzena byla v Prešpurku slečna *Margita Šipošová* z Ružomberka na 4 týdny do vězení pro článek v časopise »Orava«, v němž podávala zprávu o odsouzení Hlinkově. Napsala tam totiž: »Naši Slováci sa hrdinsky chovali, výrok ich nezlomil, lebo trpia za národ«, v čemž soud viděl schvalování zločinu! Také redaktor sociál. měsíčníku »Napred«, *Em. Lehotský*, odsouzen byl prešpurským soudem za článek »Láska k vlasti v praksi« na 2 měsíce a 600 K pokuty.

Z četných *přednášek* o Slovensku u nás jmenujeme jen přednášku Kálalovu v Táboře 7. pros. a slovenskou akademii a schůzi s výstavkou v Plzni 7. a 8. prosince. *S. K.*

*

Pruský zločin proti **Polákům** — *zákon vyvlastňovací* — vyvolal prudký odpor všude, kde jest jen trochu citu pro spravedlnost a právo, především ovšem u Poláků samých. Proti násilí pruskému nepokrytě ozval se tisk francouzský i anglický, tím spíše ovšem veškerý tisk slovanský. Slovanští poslanci s českými v čele důstojně a rozhodně protestovali proti neslýchanému kroku pruské vlády na říšské radě, což nadmíru podráždilo berlínské vyvlastňovatele. Silná protestní vlna valila se Haličí ze Lvova, kde konány první protestní demonstrace. Také *v Praze*, v národním domě vinohradském, konala se v neděli 15. pros. *veřejná protestní schůze*, jíž se súčastnili rektorové obou českých vysokých škol a jiné vynikající osobnosti (kromě poslanců — z těch byl přítomen jediný soc. dem. poslanec dr. Soukup), na níž promluvili zástupci všech českých politických stran a k níž přibyli čtyři hosté z Poznaňska a soc. dem. poslanec Hudec ze Lvova. Obraz pruské politiky protipolské od kongresu vídeňského rozvinul dr. R. Maršan v delší obsažné řeči, kterou přinášíme v plném znění. Čtenáři Sl. Přehledu sledují sice podrobně osudy poznaňských Poláků již po deset let, ale dojista uvítají historický přehled celého tohoto zápasu, jehož velikost v celkovém obraze tím více vynikne. Na konci schůze přijata byla tato resoluce: »Účastníci veřejné schůze, konané 15. prosince 1907 v Národním domě na Král. Vinohradech, uznávajíce právo každého národa na svobodný kulturní rozvoj, staví na pranýř před celým civilisovaným světem protipolskou politiku německé vlády jako politiku násilí a přesily. Hanebný útok vlády pruské, vtělený v návrh vyvlastnění půdy z rukou Poláků a omezení mateřského jejich jazyka, považují účastníci za útok na přirozená práva národa polského, za barbarské úsilí zněmčení polského obyvatelstva v Německu. Lidu polskému v Poznaňsku, hrdinnému bojovníku za národní práva, statečnému obhájci Slovanstva před pruským nájezdem vyslovují shromáždění svůj hold a obdiv.«

Na soud celého vzdělaného světa vleče zpupné Prušáky *H. Sienkiewicz* v obšírném veřejném listě, jejž pařížská korespondenční kancelář rozesílá vynikajícím spisovatelům, učencům a politikům evropským i mimoevropským. Sienkiewicz žádá na konci svého listu vynikající lidi celého světa, aby se vyslovili o činu pruské vlády, ačkoli nepochybuje ani na okamžik, že pruský násilník nedá se na cestě své zadržeti ani svorným hlasem protestu celého

světa. Jde mu jen o to, aby vystavena byla na pranýř »největší skvrna XX. století«, aby veřejným jejím odsouzením nabyl posily národ polský, jakož i aby hlas ten přišel na pomoc »poctivým Němcům, kteří, nechtíce se před celým světem zhanobiti, potírají nestoudný a konstituci se příčící návrh pruské vlády.«

Polská společnost přikročila k odvetnému prostředku velmi citelnému: *k boykotu pruského průmyslu a obchodu.* Boykot bude se tentokrát patrně prováděti soustavně. Polská »Liga przemysłowa« uveřejňuje podrobné pokyny, které předměty kde objednávati atd. Upozorňujeme na věc naše obchodní a průmyslové kruhy, nyní jest nejlepší příležitost k navázání čilejších a trvalejších obchodních styků s Polskem.

Ale to vše nedovede zdržeti pruskou hakatistickou vládu a junkerskou většinu pruského sněmu od uzákonění neslýchaného návrhu. Konservativci a liberálové sice činili vládě jakési obtíže, ale ukázalo se, že nikoli z pohnutek práva a spravedlnosti, nýbrž prostě z nacionálního egoismu: konservativci chtěli míti zajištěno, že vyvlastňovací zákon bude míti platnost jen vůči Polákům, liberálům se zřetelem na pruské finance byla suma 400 mill. marek příliš vysoká. I snížila vláda požadavek na 275 mill. marek a vložila do předlohy obmezení, že zatím uděluje se vládě vyvlastňovací právo jen v určitých (asi 6) okresích Záp. Prus a Poznaňska, a to jen při velkostatcích polských. Celkem dáno vládě právo na vyvlastnění 57.000 *ha* čili 10 čtver. mil polské půdy (12.000 *ha* v Záp. Prusích a 45.000 *ha* v Poznaňsku). Takto změněná vládní předloha přijata potom v komisi 18 hlasy proti 9 — a zajištěno jest i přijetí ve sněmu.

A na tom není dosti. Vláda chystá další ještě protipolské předlohy. První prý bude předloha *nového zákona tiskového,* podle něhož má býti zaveden jakýsi druh censury pro polské listy, které mají býti přinuceny přinášeti vedle polského textu i německý překlad!

Co tomu říká senát *oxfordské university*? Aby si uvědomil, jaký kocourkovský kousek provedl udělením čestného doktorátu »občanských práv« Vilému II., o to se postaraly polské ženy s M. Konopnickou a M. Dulębiankou v čele. Poslaly senátu projev podivení a lítosti, že udělil čestný doktorát »znásilňovateli všelikých lidských práv, katovi polských dětí, vyvlastniteli polského národa z jeho odvěkých dědin, zástupci křižácké politiky silné pěsti a brutálního násilí«. Čin ten nazývají zprofanováním staroslavné university, pošlapáním všech citů lidskosti, urážkou národa, novým »doktorem civilních práv« zašlápnutého — a končí list svůj slovy: »Doufáme, že nedaleká budoucnost náležitě ocejchuje celou ohyzdnost této vlády a zaslouženým pohrdáním odplatí tomu, jemuž Vy, ctní pánové, tak nerozvážně udílíte nejvyšší svou poctu.«

V Rusku uvedl *otázku polskou v dumě* na přetřes sám Stolypin svým prohlášením (o němž více v rozhledech ruských). Na tuto vládní deklaraci odpověděl polský posl. R. Dmowski řečí, v níž mimo jiné poukázal na fakt, že ve Varšavě bylo r 1828 poměrně k počtu obyvatelstva více škol, než r. 1900, i nazval plným právem protipolskou politiku ruskou ruinováním kultury. Stolypin ve své replice na to reagoval cynickými slovy, hodnými Apponyiho nebo Bülowa: »Možná, že nyní jest v Polsku příliš málo škol, ba není tam ani vysoké školy, poněvadž občané, kteří se právě nazvali občany druhého řádu, nechtějí ve vysoké škole užívati státní řeči ruské. Sjednoťte se se živlem státním a potom žádejte decentralisaci!« Ano, vzdejte se své národnosti, odřekněte se svého jazyka, staňte se Rusy — a potom teprve žádejte samosprávu. Poněmčete se, staňte se Prušáky — a potom teprve stanete se plnoprávnými občany. Pomaďarštěte se, přestaňte býti Slováky — a potom teprve hlaste se o lidská práva... Stolypin, Bülov, Apponyi — ruská politika protipolská, pruská politika protipolská a maďarská politika protislovenská — není si to vše podobno jako vejce vejci?

O polských věcech mluvil i Puriškevič, který dokonce nazval řeč Dmovského velmi vážnou, rozumnou a promyšlenou, snažil se mluviti tónem přátelským, ale konec konců jako liška Poláky napomínal, aby se blížili k pravici, aby uznali akt 3. (16.) června (protiústavní oktrojování nového volebního řádu) za nutný a zasloužený trest prvním dvěma dumám i aby se smířili s tím, co jim Rusko dává. — Po neupřímné řeči »sojuzníka« Puriškeviče tím silněji pů-

sobila mohutná řeč Rodičevova. »Což ubude práv ruského občana, budou-li s ním v těchto právech srovnáni Poláci?« tázal se přední řečník kadetský. »Ruská vláda odpírá polskou universitu ve Varšavě, i tážu se: nepyšnil bych se tím, kdyby z moci ruského státu, z moci ruského národa rozlehlo se ve Varšavě hlásání polského slova, hlásání polské vědy?« A dále pravil, co jest hodno pamatování: »Pánové, není možno za to (nepřátelské stanovisko vlády) milovati.*) Pravím vám, že nacionalistické učení, které bylo na těchto místech (Stolypinem) proneseno, jest učení neslovanské. Nejen se stanoviska národní důstojnosti, ale i se stanoviska národní moci, o kterou se tolik staráte, není utiskování slovanských národností přípustno. Mohouce v hranicích Ruska založiti ohnisko slovanské myšlenky, ohnisko slovanského učení, ohnisko, jehož účinky budou se šířiti za vaše hranice a budou tam roznášeti slávu ruského jména — vy toto ohnisko zhášíte, a není ještě známo, pod jakým vlivem, zda působením citu nacionálního či oním vlivem, jímž representant vašeho vlastenectví ve Varšavě hrozil polské deputaci.« (T. j. vlivem Berlína.)

Podobně vyslovil se kníže *Jevg. Trubeckoj* ve svém »Mosk. Ježeněděl'niku«: »Cesta, na níž nás volá deklarace, jest v úplném odporu se správně chápaným vlastenectvím, vede nikoli k jednotě, nýbrž k rozkladu říše. Až Rusko přestane býti postrachem pro obyvatelstvo jiné národnosti, až ‚ruské občanství' z dobra fiktivního stane se dobrem skutečným, potom teprve bude položen pevný základ naší státní jednoty a státní síly.« — Podobně vyslovují se vážné »Russkija Vědomosti«. Také ony uznávají, že tmelem, udržujícím jednotu státu pevněji než jakékoli násilí, jest především úplná rovnoprávnost všech národností, úplné ustoupení od útisku a nátlaku, úplné uspokojení národních potřeb.**)

Ale nade vše zajímavo jest, že i sám Golos Moskvy, orgán okťabristů — vedoucí strany v dumě — v úvodníku, podepsaném písmeny A. G. (Alex. Gučkov), uznává, že skutečné zájmy státu, nemluvě již o zájmech jinorodců samých, nutně vyžadují: 1. připuštění místních jazyků do škol, ovšem se zajištěním, že státní jazyk bude předmětem vážného vyučování, odpovídajícího jeho významu; 2. uznání místních jazyků vnitřní úřední řečí orgánů místní samosprávy; 3. aby soudcové znali místní jazyky i aby bylo dopustěno svobodné užívání těchto jazyků u soudu.«***)

A dva dni před vytištěním těchto slov, 17. prosince, roznesl telegraf zprávu, že *varšavský jenerál-gubernátor rozpustil Polskou Matici Školskou i všecky její místní odbory.* Předešle s radostí jsme referovali o valném shromáždění Matice — a za krátko na to, právě v době, kdy se v komisi pruského sněmu rozhodoval osud vyvlastňovací předlohy protipolské, s úžasem jsme čtli, že je tento kulturní spolek rozpuštěn! Čeho se to Matice dopustila, když přece před několika dny, totiž 11. pros., byla jí uložena pokuta 3000 rub. za to, že byli při valném shromáždění Matice přítomni 3 hosté z Poznaňska? (Stalo se to přímo na zakročení německého konsula.) Slyšme obžalobu jenerál-gubernátorského výnosu: »Zprávy o průběhu sjezdu členů Matice Polské ze všech částí kraje Privislinského (!), konaného ve Varšavě 25. a 26. list., vykazují: 1. že hlavním cílem spolku není osvěcování lidových mass, hodné podpory vlády, ale spíše přestupné probouzení v národě ducha úzce národní svébytnosti; 2. že sjezd nepostaral se o správné vyřízení záležitosti, týkající se vyučování státní řeči ve školách matičních a tím ustálil dosavadní přestupování zákona tímto spolkem;†) 3. že mezi členy spolku ustaluje se zásadně nepřípustná snaha po vypuzení nejklidnějších jeho pracovníků a po soustředění správy celé jeho činnosti v rukou polských separatistů. — Se zřetelem na to

*) Puriškevič ve své řeči totiž farisejsky se dovolával bratrské lásky.

**) O zajímavém objemném spise prof. *A. L. Pogodina* Главныя теченія польской политической мысли obšírněji příště.

***) »Государственный языкъ и мѣстныя языки«, Голосъ Москвы, čís. 282, 6. (19.) pros. 1907.

†) Vláda žádala, aby se ruštině vyučovalo hned od 1. roku školního, Matice hájila všeobecně uznanou zásadu pedagogickou, že s vyučováním jinému jazyku, než mateřskému, dlužno začíti později (od 4. roku školního).

mám v nynějších nepokojných dobách trvání spolku za škodlivé pro státní řád a veřejný pokoj, i ustanovuji na základě čl. 12. zákona o stavu válečném: aby spolek Polské Matice Školské byl okamžitě rozpuštěn se všemi jeho místními odbory a podřízenými mu institucemi a ústavy v hranicích země, Nejvýš mně svěřené. Toto ustanovení vstupuje v moc práva v okamžiku jeho vyhlášení. Varšava, 14. pros. 1907. Podepsal: jenerál-gubernátor varšavský, jenerál-adjutant Skalon.« A s jakou rychlostí bylo vše vyřízeno! Dne 14. prosince Skalon ortel podepsal, ministerstvo vnitra hned vyslovilo souhlas a 16. v noci už všem gubernátorům v celém král. Polském telegrafovány příslušné fermany...

Co se stalo, nemůže být nazváno jinak, než zločinem. Musí to vzbuditi protest v celém slovanském světě, pokud není zaprodán ruské policii anebo zaslepen falešným slovanofilstvím, jež staví v tomto čísle na pranýř vynikající ruský publicista N. N. Novikov. To není cesta k upokojení Polska, k připoutání Poláků k Rusku. To je čin rozkladný, který snad také má opravdu za účel vyvolati v Polsku nespokojenost a nějaký rozhořčený výbuch, aby mohla býti nešťastná tato země znova zašlápnuta. Učinila-li tak ruská vláda na popud z Berlína, tím hůře. Čin, jehož se tím dopustila, neváháme postaviti na pranýř hned vedle vyvlastňovací předlohy pruské. Tam jest jeho pravé místo — a stejného pohrdání našeho jest hoden, jako zločin pruský.

Dvě věci jsou nám při tom útěchou: že nová hanebnost dokonávajícího bohdá samoděržavno byrokratického režimu ruského přijata byla v Polsku s podivuhodnou rozvahou — a u všech poctivých Rusů s přímým odsouzením, jako se stalo v »Řěči«, »Rusi«, »Slově« a j. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. Protestů proti volbám v třetí *dumě* podáno velmi málo; kde kdo ví, že by byly protesty sotva něco platny, neboť zkoumá se jen správnost voleb v posledním stupni — to jest volby poslance, nikoli však prvovolitelů, seznamů voličských a všeho, co volbu samu předcházelo. Dva členové strany »opravdu ruských lidí« snad budou přece vyloučeni; je to z minské gubernie Šmidt a z Kyjeva Procenko. První skandál v dumě se udál, když člen strany »opravdu ruských lidí«, Kelenovskij, ukazuje na kadety, vzkřikl: »Careubijci« (carovrahové). Chomjakov, předseda, ho ani nenapomenul, ale vyzval opposici, bouřící se proti takovému slovu, aby nerušila řečníka. — *Ve straně okťabristů* ukázalo se *vření*. Nechtíc snášeti tyranie Gučkova, jenž (dle Stachoviče) prováděl nad stranou vládu bičem a pokládal členy její za »Stimmvieh« — levé křídlo strany, počtem 35 členů, vzepřelo se jeho předáctví. Prvně se to ukázalo při volbě Zamyslovského za sekretáře, jemuž nedali tito poslanci hlasů, ač rozkaz předsednictva strany to velel. Tehdy pravilo se, že se poslanci tito sloučí se stranou »mírné obnovy«, a počtem jsouce 80 osob silní, slouti prý budou pokrokovci. Hned na to za 5 dní 60 poslanců z levice okťabristů podalo protest proti tajnému spojení Gučkova s pravicí a 14 z těchto poslanců ihned spojilo se s kadety. Předseda Chomjakov vůči tomuto protestu prohlásil, půjde-li tak dále, že se vzdá předsednictví. Tím zjednán pokoj. — Charakteristika první dumy zněla, že se domáhá svobody a pozemků. O druhé praveno, že chránila dumu samu, o třetí se praví, že chrání samotnou konstituci. I svaz ruských lidí to říká; je proti tomu jen Dubrovin v Ruském Znameni a Novoje Vremja. Ukazuje se, že tato charakteristika třetí dumy je správná. Ukázalo to *jednání o adresse* dumy k carovi. Ze znění jejího vymýtěno krajní pravicí navrhované slovo »samoděržavije« 212 hlasy proti 146. Adressa je krátká: »Nejmilostivější Hosudare! Vašemu císařskému Veličenstvu zlíbilo se uvítati nás, členy říšské dumy třetího svolání, a vzývati nejvyššího požehnání pro zákonodárnou práci, jež nás očekává. Pokládáme za povinnost, vysloviti Vašemu císařskému Veličenstvu pocit oddanosti Prvnímu Vůdci ruského státu (Načaľnomu Voždu rossijskoj imperii) a vděčnosti za poskytnutí Rusi práva lidového zastupitelstva, zmocněného

základními zákony státu. Věřte nám, Hosudare, že užijeme všech svých vědomostí i veškeré své zkušenosti, abychom upevnili obnovený manifestem ze dne 17. října z Vaší Panovnické vůle státní pořádek, uspokojili vlast, upevnili v ní zákonný pořádek a rozvinuli lidové vzdělání, zlepšili lidový ekonomický stav a zvětšili velikost i moc nerozdílného Ruska a tím odůvodnili důvěru Hosudara i říše v nás.« — »Není již samodržaví — to řekla včera duma'« napsal »Tovarišč«. Ukázalo se pak při tomto hlasování, že žádná strana není sama o sobě v dumě vedoucí. — Krajní pravice odeslala carovi svou vlastní adressu. — Po adresse, v páté schůzi dumy, učinil ministerský předseda *Stolypin* důležité *prohlášení*. Odmítnuv výtky asijského despotismu prohlásil nutnost nesesaditelnosti soudcovské a pravil dále: »Vláda vedle drcení revoluce má ještě úkoly positivní, k nimž v prvé řadě náleží povznesení stavu selského a vytvoření samostatných drobných selských majetků. Co se týče státní decentralisace, jíž se domáhají Poláci, vláda může souhlasiti jenom s opravdu ruskonárodní správou říše. Kdo se domáhá jiné decentralisace, útočí na sílu Ruska. Ve společné práci dumy s carskou vůlí leží budoucnost státu. Car je vtělením Rusi « V následující na to debatě promluvil *Rodičev*; když řekl, že nyní bude se jmenovati oprátka Stolypinským nákrčníkem, jako se kdysi jmenovala Muravjevským límcem, nastal ohromný skandál. Rodičev byl potom nucen prohlásiti, že svým výrokem nikoho nechtěl uraziti, a byl vyloučen na 15 schůzí, t. j. asi na sedm neděl z dumy. — Po této události car povolal Stolypina k sobě a prohlásil, že příhoda tato jen upevnila jeho důvěru v Stolypina. Za to prý car odsoudil reakční agitaci krajní pravice. Pak vypukl pro adressu *konflikt v před ednictvu*. Bez vědomí předsedy Chomjakova sekretář Zamyslovskij dal vytisknouti sněmovnou zamítnuté znění adressy, jak je navrhovala pravice, ve 3000 výtiscích. Práva k tomu neměl, ale většina předsednictva se vyslovila pro něho. Jen hr. Meyendorf stál při Chomjakovu. Chomjakov kázal ze své moci celý náklad zabaviti. — *Rozpočet* na příští rok, předložený dumě, obsahuje jako sumu sum a závěr závěrů smutnou větu: na hrazení mimořádných výdajů chybí 195 mil. rublů. — Po řeči ministra Kokovceva, jenž rozpočet hájil a žádal rychlé jeho přijetí, okťabrista Tropkin prohlásil jménem své strany, že strana je pro rozšíření budžetního práva dumy, pro obmezení neplodných výdajů a zvětšení výdajů na osvětu a selskou reformu. Proto navrhl přejíti k dennímu pořádku. — O rozpočtu praví Kijevskaja Mysl: »Několik set millionů rublů půjčky z r. 1906 rozplynulo se jako dým. Nestačily ani na rok a již druhá duma musila se obírati otázkami o nové půjčce. A tato otázka jistě vynoří se i před třetí dumou.« — Vskutku pak Kokovcev se již v soukromé rozmluvě vyjádřil o nutnosti menší půjčky, prý uvnitř Ruska; nutnost půjčky veliké zatím popřel.

Podle listu »Sevodňa« ustavuje se akciová společnost pro zřízení Novorossijské *železnice* od Oděssy až do spojení všech jihoruských drah v Jelizavetě Vedle toho společnost Moskevsko-Kyjevsko-Voroněžské dráhy má prý vystavěti křídlo mezi drahou Vitěbsko-Petrohradskou a Vitěbsko-Žlobinskou, aby spojen byl Petrohrad přímo s Kyjevem a Oděssou. Dráha t to bude míti 625 verst. — *Vojenská služba* zkrácena z pěti let na tři; dvě třetiny těch, kteří již si 3 léta vysloužili, budou propuštěni ještě v prosinci, ostatní v dubnu. — Proti bývalému ministru vnitra *Durnovu* podáno u státního senátu 700 žalob o náhradu škody osobám, které z moci administrativní vypověděl do Sibiře a jinam, ač soudně uznány byly za nevinné. Úhrn nároků na odškodné je 800 tisíc rublů. — K charakteristice 3. dumy sluší připomenouti, že v ní pověstný Kruševan není. Jiný zjev zaznamenání hodný jest, že jakýsi hr. Konovnicyn podal Stolypinovi memorandum, proč poskytl úlevy židům, kteří svým zákonem, předpisujícím rituální vraždu, jsou lidem nebezpeční!

Co se dělo jinak ještě v Rusku? Mnoho. Z novin sestavila »Řěč« kroniku za dobu od 15. října do 15. listopadu (dle starého kal.) a shledala, že vojenským soudem odsouzeno bylo v Rusku k smrti 1.7 lidí; v bitvách s policií, vojskem atd. že zabito bylo 61 úředníků a 138 občanů, poraněno 45 úředníků, občanů 99. Loupeží, útoků a krádeží bylo 187, uloupeno na 400.000 rublů majetku. Bylo 32 bombových útoků. Novinám uloženo pokut 18.300

rublů atd. — Z dalšího *bouřného hnutí* uvádíme toto: Kyjevská universita byla uzavřena, poněvadž v ní byla konána nedovolená schůze studentská; 500 účastníků, kteří se nemohli policii legitimovati, držáno v budově universitní do rána a teprve po zjištění osob propuštěno. Zavřena byla po celý týden universita v Jurjevě (Děrptu), rovněž pro schůzi studentskou. V Oděsse podobně. Soudy, zatýkání, loupeže a vraždy táhnou se dále. V Kremenčuku u obchodníka Zolotareva, jenž smrtelně zraněn, uloupeno 12.000 r. U Novočerkaska na šachtě Karpova ubito 10 lidí, členové dvou rodin. U Tiflisu nalezen úředník dráhy s přeříznutým hrdlem. Bombou podniknut byl útok na moskevského jenerál-gubernátora Heršelmanna. Jel na saních s adjutantem kn. Obolenským. Ženština, jež hodila pumou, utržila těžké rány na hlavě, na nohou; oko jí vyraženo. Vozka zraněn, saně rozbity, koňové zabiti. Obolenskij vyhozen ze saní, Heršelman vystoupil sám. Jinak jim neublíženo. Všecka okna ve čtyřech sousedních domech byla vybita. V Petrohradě ve Forštadtské ul. zatčeni členové nového spiknutí; nalezeny i plány. V Saratově zabaven veliký sklad revol. literatury, majetek strany soc. demokratické; 4 osoby zatčeny. V Berlíně odhalen sklad zbraní a brožur ruského centrál. výboru revolučního. Při vyšetřování ruského revolucionáře Mirského policie pruská objevila tajný spolek ruský; 80 jeho členů vypověděla, předsedu pak uvěznila. V Sevastopoli odevzdáno soudu 19 námořníků z Potěmkina, kteří vrátili se z Rumunska. — Počal proces se sociálně-demokratickými poslanci z II. dumy a s jejich spoluobžalovanými. V první skupině obžalovaných jsou všichni bývalí poslanci z 2. dumy strany soc. demokr., až na několik, kteří prchli. V druhé skupině osoby zúčastnivší se osnovaného voj. spiknutí. Všichni tito jsou žalováni z § 102. — to jest ze snah podvratem hrozících státnímu pořádku. Poslední — měšťan Fišer — žalován jest, že poskytoval jim útulku ke schůzím. Líčení je tajné.*) Dělníci v Petrohradě uspořádali proti tomuto processu demonstrativní jednodenní stávku počtem 75.000 hlav, v Moskvě pak v 35 továrnách. Studentstvo na universitách nepřišlo do přednášek. —*ch.*

*

S obchodem *při rakousko-uherském vyrovnání* pochodili Malorusové rakouští stejně, jako my Čechové. »Liška oblúdi tur jarohlavý« . . ., mohlo by se o tom pověděti. Ještě v č. 251. věřilo Dilo samo, že malorusky klub prý již od Becka získal vše, co mohl za propuštění vyrovnání získati, a vytýkalo poslanci staror. Glébovickému, proč hrozí obstrukcí. Brzy však se ukázalo smýšlení Beckovo jasně a úplně.

Mezitím uveden byl do sněmovny nový ministr krajan Abrahamovicz, při čemž prohlásil malorusky klub ústy svého předsedy Romančuka, že Malorusové jen tehdy by se mohli spokojiti s jedním ministrem za Halič, kdyby jim dáno bylo právo míti vliv na jeho jmenování; jinak že trvají na požadavku, aby národnost maloruská měla svého zástupce v radě ministrů.

Malorusové, ač při projednávání vyrovnávacích předloh přes podivné Beckovo jednání chovali se celkem mírně, přece u Becka byli zaznamenáni velice černě. Patrně se domníval, že za vlídnější pohled a titěrný nějaký ústupek má mu klub malorusky sloužiti jako mouřenín. Když z jeho návodu vládní strany vyrovnávací předlohy v druhém čtení předvedly ve formě pilných návrhů a tak Malorusům vyrazily zbraň, neostýchal se Beck v officiální korrespondenci označiti Malorusy za největší opposičníky, kteří prý činí »obstrukční útoky« proti parlamentní práci; na ně prý padá vina před korunou a přede všemi k práci ochotnými stranami, jimž záleží na ukončení jednání o rozpočtu a uherské dohody. »Dilo« k tomu připomíná, jak obstrukce Malorusů společně s jinými menšími stranami mohla býti úspěšna.

Elaborát komise pro změnu voleb. řádu v Haliči je prý již hotov. Sněm se má skládati z 212 členů ve třech skupinách, které jsou: 1. virilisté — 8 biskupů; 2. profesionální skupina — 102 poslanci a to: 53 velkostatkářů,

*) Zatím vynesen rozsudek: 11 obžalovaných odsouzeno na 5 let nucené práce, 15 na 4 léta, 12 k nucenému osazení ve vzdálených guberniích, 11 osvobozeno. *Red.*

20 posl. z měst, 12 z obchod. komor, 11 posl. z intelligence (advokátní, lékař. komory atd.), 6 posl. z řemesl. organisací; 3. skupina se všeob. hlas. právem — 102 poslanci (20 z měst, 82 z venkova). — Podle výpočtů maloruských připadlo by takto Malorusům 36 - 37 mandátů, počet velmi nízký, neboť by jim měly patřiti aspoň 63 mandáty.

Zemská komise pro zřizování *rentových statků* schválila rozpočet svůj na rok 1908 — na východní Halič připadá třikrát tolik, co na západní; Malorusové ukazují na to, že tu jde o kolonisaci vých. Haliče polskými Mazury. Rozhořčení svému dali výraz při projevu slovanských říšských poslanců vůči pruské protipolské předloze vyvlastňovací. *ch.*

Dne 14. pros. došlo k novým politováníhodným *událostem na lvovské universitě.* Mezi ústupky, jež vláda slíbila Rusínům, byl také slib, že formule immatrikulační, jejíž polské znění bylo dosud kamenem úrazu, bude příště předčítána latinsky. Polské Kolo přistoupilo na tento »ústupek« s podmínkou, že akademický senát nepostaví se proti tomu a sám takový způsob immatrikulace navrhne ministerstvu vyučování. Senát však do té doby žádného usnesení v té věci neučinil, poněvadž prý výslovně bylo smluveno, že immatrikulace bude se tohoto roku konati ještě starým způsobem, totiž polsky. Ústupek učiněn pouze ten, že polskou formuli studentského slibu nepředčítal sekretář universitní, nýbrž že ji rektor s malými změnami vpletl do svého polského proslovu k studentstvu. Po řeči rektorově slibovali rusínští theologové (»Dilo« vykládá to tím, že byli až na konci sálu u dveří a neslyšeli dobře rektora). Když mělo dojíti ke slibu právníků, vystoupil na okno rusínský právník a ohlásil protest rusínského studentstva. Proti této rusínské řeči protestovali hlučně zase polští studenti, načež Rusíni počali zpívati píseň »Ne pora«. Poláci snažili se vytlačiti je ze sálu — a z toho rvačka. »Nad rozvlněný dav zdvihly se hole; padaly rány s obou stran,« praví Kurjer Lwowski. Dilo tvrdí, že všepolská mládež byla ozbrojena topůrky, boksery a revolvery. Je to asi podobně nedokázáno, jako pozdější tvrzení Nové Reformy (která s počátku psala stejně, jako Kurjer Lwowski), že jest zjištěno, že brutální provokace vyšla od rusínských studentů. Kdo a jak zjistil, s které strany v tisícihlavém davu zdvižena první hůl? Studentstvo rusínské ve veřejném projevu (v Dile) naopak tvrdí, že bylo napadeno — ba psaly tak i některé polské listy. Tak Głos napsal, že zaslechnuvše rusínský zpěv, »všepolští mladíci vrhli se na Rusíny s voláním: Vyhodit je!« A Wiek Nowy psal: »Mládež polská nemohla snésti takové provokace. Počala tedy přesilou (przemocą) demonstranty vytlačovati z auly, při čemž povstal boj holemi.« Fakt jest, že ranění jsou na obou stranách. Podle polských zpráv zraněno bylo 5 Poláků a 4 Rusíni (Nowa Ref.), podle Dila 7 Rusínů a několik (neudáno kolik) Poláků. Fakt jest dále, že mládež všepolská již předběžně u rektora protestovala proti ustoupení od polské immatrikulace a že v předvečer pohnutého dne měla pozdě do noci živou poradu o situaci; podobně mělo toho večera schůzi studentstvo rusínské. — Tak jeví se věc podle zpráv s obou stran. Nové bitce bylo lze předejíti, kdyby formule byla přečtena latinsky, jak bylo slíbeno. Trvati na tom, aby se tato praxe zavedla až od příštího roku, bylo přímo nesmyslno za napjatého poměru mezi oběma národy. Latinská formule byla by university neporusínštila — a studentstvo maloruské by se s ní bylo spokojilo.

Těmito událostmi právem rozhořčeni rozhodli se maloruští poslanci pro obstrukci, a rozezleni úskočným jednáním předsedy Weisskirchnera dali se strhnouti k nerozvážnému výstupu ve sněmovně: posl. Bačynśkyj vrhl kus dřeva k předsednictvu a zasáhl slovinského posl. Benkoviče. Nemělo se to státi — spravedlivé věci se takovým způsobem neposlouží. *Č.*

Nejmenovaný »*český universitní professor v pensi*« v naší staročeské »Union« navrhl, aby se zřídila právnická fakulta maloruská v Černovicích; tak prý by byli uspokojeni Malorusové i Poláci. — O tom, jak jsou s tím spokojeni Malorusové, má odpověď v Dile (č. 254). Za rámeček by si ji nedal! — Nemůže býti sporu, že Rusíni musí trvati na rusínské universitě ve Lvově, tak jako my musíme trvati na 2. české universitě v Brně.

Úprava platů bukovinského učitelstva sankcionována; velice se o to přičinil prof. Smal Stockyj. Přestanou teď planá obviňování se strany maloruského učitelstva, že prý on a strana jeho jsou odpůrci učitelstva. Byly při tom i tak nepěkné zjevy, že maloruští učitelé zanášeli taková obviňování i do německého listu Neue Freie Lehrer-Zeitung, jenž je v rukou Rumuna Onciula.

V III. ruské dumě našlo se přece něco Malorusů, a proslýchalo se, že dojde ke zřízení klubu maloruského, jemuž sama vláda bude nakloněna — neboť poslanci tito jsou — černosotěnci. Listy maloruské ruce nad tím spínaly. — Kyjevské *ukrajinské Naukove tovarystvo* zažádalo malorusky o povolení veřejných malorus. přednášek. Jinak však úřady malorus. podání odmítají, jako se stalo s maloruskou žádostí, kterou podal soudnímu dvoru Šemet, bývalý redaktor listu Chliborob.

Američtí Malorusové v americkém svém listě Svoboda ohlásili proti poslední papežské bulle o povinnostech nového biskupa uniatského pro Ameriku (viz minulé číslo) odpor a protest. *—ch.*

Jihoslované.

Ve Vídni založen byl nedávno *klub* **slovinských** *akademiků sociálně-demokratických.* Jsou tedy akademikové slovinští rozštěpeni na tábory liberální, národně-radikální, klerikální a sociálně-demokratický.

V Terstu povolána v život *národní dělnická organisace* slovinská. Má slučovati dělnictvo slovinské na podkladě nacionálním a zachovati je před nákazou sociálně-demokratickou. Podnik vůdců terstského politického spolku Edinost je naprosto zbytečný, aspoň pokud má býti organisací odborovou, a jest irelevantní, pokud má býti organisací politickou. Dělnictvo slovinské v Terstu je organisováno i politicky i odborově v organisaci sociálně-demokratické, která nikterak nezanedbává národnostního momentu slovinského a která ve všech směrech je nezávislou na organisaci vlašské. Co se týče úmyslu, utvořiti nacionální odborové sdružení dělnické v Terstu, je patrno, že podnik takový nemá budoucnosti. Neměly jí přece ani odborové spolky v Krajině a ve Štyrsku, které založili klerikálové pod firmou ryze odborových sdružení (totiž ne sociálně-demokratických ani křesťansko-sociálních). Okamžitě organisace tato v Terstu má za nejdůležitější úkol potírati sociálně-demokratické hnutí, ať politické či hospodářské. V tom neštítí se ani organisovaného dodávání stávkokazů podnikatelům.

Národně-liberální strana chápe se pozvolna též práce hospodářské i po venkově. Zakládá hospodářské spolky a společenstva a soustřeďuje je ve svém *Svazu hospodářském* Je to sice pernější práce proti klerikálům, než nejzuřivější články v novinách, ale tím úspěšnější. *Dr. D.*

Připojujeme pohled na obce *Log* a *Ricmanje*, známé svým vytrvalým odporem proti biskupu Naglovi. (Viz o nich hlavně roč. VIII. str. 98.)

*

V **Chorvatsku** počala vláda uskutečňovati svůj »program«. Svolala *sněm*, jehož první zasedání bylo také posledním. Koalice uvítala bána bouřlivě, podala nejen protest proti zákonu o železniční pragmatice, ale i návrh na obžalobu bána Rakodczaye — načež Rakodczay, nemoha sám mluviti, odevzdal předsedovi královský reskript, jímž Rakodczay jmenován král. vyslancem. Potom odešel a vrátiv se v slavnostním kroji, přečetl královský reskript, jímž se sněm rozpouští. — Těsně před zasedáním sněmu stalo se něco šeredného: vůdce strany Starčevićovy, dr. *J. Frank*, byl povolán k Wekerlovi — a také pozvání přijal a s Wekerlem konferoval. Všecko nasvědčuje tomu, že se dal získati ke spolku s vládou proti koalici; Rakodczay aspoň se vyjádřil ke spolupracovníku »Neues Pester Journalu«, že »spojení se Starčevićovci snad nabude konkretnější formy«.

A tak nastane nyní *volební zápas*; vládě půjde o porážku koalice, která půjde do voleb sjednocena. Proskakovaly sic pověsti, že z ní chce vystoupiti chorvatská strana práva, ale ukázaly se lichými. Vedle koalice půjde

do voleb šest stran: frankovci, furtimaši (klerikáli), bývalá »národní strana« (maďaroni), selská strana (Radićova), sociální demokrati a srbští radikáli.

*

Srbská ***skupština***, odročená nelegálně proto, aby prý vláda měla dosti času k projednávání obchodních smluv, sešla se zase 5. prosince — hned po *obecních volbách*. Pro ty patrně byla skupština odložena, jak v prvním zasedání vládě pověděl samostatný radikál Ljuba Stojanović. Vláda, zbavivši se na čas skupštiny, pomohla své straně, staroradikálům, k vítězství při volbách. Staroradikálové dobyli 880 obcí 202.900 hlasy, samostatní radikálové 335 obcí 99.494 hlasy, nacionálové 111 obcí 43.020 hlasy, naprednjaci 61 obcí 21.545 hlasy a selská jednota (seljačka sloga) 6 obcí 1754 hlasy.

Log a Ricmanje.

Oposice přivedla ve skupštině na přetřes také aféru obou *Novakoviců* a přímo obvinila vládu, že užila první příležitosti, aby se zbavila zejména Milana Novakoviće. »Slovenski Jug« míní, že prostě policie v tom případě ztratila hlavu a tím se dopustila veliké chyby. Neblahá událost může nyní býti kladena na vrub vlády tím spíše, čím nesprávnějším způsobem byl Milan Novaković zatčen a držán ve vězení. Ze všeho, co předcházelo, jest patrna snaha vlády, učiniti neškodným rozhodného svého protivníka. Vražda stala se snad proti vůli vlády, ale stala se jí osudnou, poněvadž se jí teď na základě předchozího počínání vládního přičítá.

*

Černohorská ***skupština*** podala knížeti *adressu*, která nejlépe svědčí o otrockém duchu nynějšího černohorského »národního« zastupitelství. Lidé, kteří vešli do skupštiny po nejhorším znásilnění všelikého svobodného projevu Černé Hory, kteří byli pod neslýchaným nátlakem zvoleni na komando vlády — tito lidé nestydí se mluviti o »zajištění občanské svobody, založené na principech opravdové demokratičnosti«, nestydí se házeti blátem po předešlé skupštině, jejíž práci radostně sledoval celý národ i každý pokrokový Slovan. Ovšem nedivme se: z volebních výsledků, uveřejněných v 46. čísle

vládního »Glasu Crnogorca«, vidíme, že kromě 5—6 vzdělanějších lidí zvoleni do skupštiny vesměs jen popi a zanedbaní sedláci — popi, kteří dělají vše na pokyn mitropolity, a neosvícení sedláci, o nichž vláda předem věděla, že budou naprosto poslušni jejích pokynů. Je to věru parlament jediný svého druhu na světě: parlament bez oposice. Parlament, jakého si kníže Nikola přál: který by svou existencí vzbuzoval ve světě zdání, že jest Černá Hora stát ústavní, a při tom nijak neobmezoval knížete v samovládě.

Tato skupština ovšem spěšně schválila zákon o zřízení *zvláštního soudu pro anarchistické zločiny*. První paragraf tohoto zákona výslovně praví, že soud ten se zřizuje za příčinou »anarchistického podniku proti panovnickému domu«. Bude to soud veřejný, i jsme dychtivi, co vynese o *bombové aféře*. Zatím na jedné straně vláda nejen na udání Rajkovićova provedla řadu zatčení, ale užila aféry i ke zničení mnohých přívrženců nenáviděné národní strany — a na druhé straně emigranti černohorští a s nimi celý srbský a chorvatský tisk tvrdí, že atentát byl nastrojen vládou k úplnému zničení národní strany.

I kdyby bylo pravda, že byl atentát zosnován spiklenci, bylo by strašné, co se nyní se strany vlády a na její podnět proti klubašům podniká. Ničí se celé rody, krutě i nelidsky se vystupuje proti slavným rodům Plamenců, Markovićů, Radovićů, Dakovićů, ba i proti některým členům samých Petrovićů, pokud nesouhlasí s nynější politikou knížecí. Vždyť velký vojvoda Božo Petrović, bývalý ministr a pravá ruka gospodarova, jest v Nikšići pod přísným dozorem perjaniků. Serdar Plamenac, švakr knížete, skončil sebevraždou, nemoha snésti pohany, která se mu stala uvržením do vězení za to, že svému svaku Nikolovi projevil nesouhlas s jeho nynější vládou. Zatčen i bratr kněžny Mileny, Tomo Vukotić. Rodina Dakovićů celá (i se ženskými) uvězněna a majetek její zničen — unikl vězení jediný Marko Daković, o jehož hlavu nejvíce vládě běželo (však na ni vypsala cenu 20.000 K). Zatčen (třiceti perjaníky!) nejčilejší člen národní strany, dr. Marušić a rodina jeho zničena: když po jeho uvěznění podniknut útok na jeho dům a choť jeho v obraně užila pušky, vnikl dovnitř »komandir«, svázal ji a odvedl rovněž do vězení. Doma zůstalo nemluvně — a druhého dne... zemřelo. Na Cetyni zničena kavárna »Beograd« a kavárník Mihailo Jovanović, přívrženec národní strany, i se ženou uvězněn. Doma zůstaly dvě malé děti, které za tři dny — zemřely...

Je-li však pravda, že atentát byl vládou nastrojen, pak hanebná komedie, jakou tím černohorská vláda hraje, zasluhuje největšího opovržení celého světa. Na Cetyni uspořádán »tábor lidu«, aby projevil radost, že bůh gospodara zachránil — a předsedou a jediným řečníkem tábora byl... předseda ministerstva Tomanović. Tento pán vykládal redaktoru vládní »Bosnische Post« při hovoru o »atentátu«, že Srbsko podněcuje na Černé Hoře revoluci, že eventuální zakročení velmocí bylo by signálem k všeobecnému povstání, směřujícímu k založení Velkého Srbska, a že i Bosna a Hercegovina jsou v té věci zapleteny. Potom ovšem statečně odvolával a poslal opravy i sarajevské »Srp. Riječi« a mostarskému »Narodu«, které o interviewu psaly.

A jak jsme pravili, černohorští intelligentní emigranti a veškerý srbský a chorvatský tisk*) svorně tvrdí, že byl atentát vládou objednán. Kdo jest Rajković, pověděli jsme předešle; dnes dodáváme, že dva jeho bratři jsou kočí u kněževice Mirka! Ale ovšem i bratr knížecích kočí by mohl býti anarchista. Něco jiného je zpráva cetyňského dopisovatele »Pokretu«, že dva dni před Rajkovićovým zatčením setkal se s ním v Kotoru — ministr Tomanović... Řada kotorských občanů jest hotova to dosvědčiti... Tomanović této zprávy dosud nedementoval. »Glas Crnogorca« si jen naříká na očerňování, dovolává se fakt, totiž počtu těch, kteří byli na udání Rajkovićovo zatčeni, a líčí stav Černé Hory barvami růžovými. Černá Hora nemůže se ovšem proti tomu ozvati doma: svobodný tisk její jest zničen a do skupštiny připuštěni jen vládní sluhové — ale za to ozývá se za hranicí. Černo-

*) Až asi na 2—3 listy, které stojí ve službách černohorské vlády, jako splitské »Naše Jedinstvo«.

borci, studující na ruských universitách, rozeslali do srbských listů velmi rozhodné memorandum proti vládě Tomanovićově, v němž líčí její podstatu a stav Černé Hory zcela jinak, než jak se jeví v »Glase Crnogorca«.

V divném světle stojí tu kníže Nikola. Vysvětluje to resoluce srbské akademické omladiny v Záhřebě, která na konec »lituje starého knížete básníka, který svým sobectvím a tolikerými hanebnostmi své vlády proti věrným poddaným« přivedl to tak daleko, »že černohorský národ snadno může ztratiti úctu k dynastii«.*)

*

V **bulharské** sněmovně při debatě o odpovědi na trůnní řeč dala oposice výraz ***nespokojenosti země s nynějším režimem.*** Reakce povstala vší silou proti šíření svobodomyslných idejí. Vrcholem těchto reakčních snah bylo uzavření sofijské university, které vzbudilo rozhořčení v celém národě — 288 protestních táborů svědčilo o tom patrně. Protestu účastnily se všecky vrstvy, zejména učitelstvo, v němž reakční snahy vlády jen přispěly ke vzrůstu oposičního ducha. Za posledních pět měsíců přistoupilo k oposičním stranám dalších 600 učitelů. Prof. Iširkov skvěle obhájil potřebu řádné bulh. university proti vládnímu tvrzení, že bylo založení university předčasné, že mohla bulharská mládež dále jezditi na university zahraniční.

Dne 12. pros. zavražděn v Sofii známý revoluční vůdce makedonský *Boris Sarafov* se svým přítelem Garvanovem. Vrah, rovněž známý povstalec Panica, unikl. Vražda, jak se zdá, má pozadí politické; převládá mínění, že jest patrným projevem roztržky ve vnitřní makedonské organisaci, jejíž část vytýkala Sarafovu, že jest agentem kníž. Ferdinanda a obyčejným dobrodruhem. *Č.*

Všeobecné zprávy.

Nestor v »Rusi« podává zajímavý a sympatický návrh, aby první ***všeslovanský sjezd*** byl svolán do Zakopaného, čímž by se manifestovalo, že otázky slovanské nelze řešiti bez vyřízení otázky polské. Ze Zakopaného bylo by lze podniknouti výlety do zemí českých i jihoslovanských.

---

*) A nyní slovíčko Národním Listům, jejichž chování k pokrokové Černé Hoře a k pokrokovým proudům v Slovanstvě vůbec jsme posledně přibili. V č 348. ze dne 17. prosince nám odpovídají — po prvé za deset let otevřeně, kdežto dosud vždy útočily na nás skrytě. Ale odpověď jejich vlastně není odpovědí, nýbrž bojem proti větrným mlýnům. Na nic z toho, co bylo v posledním čísle Sl. Přehl. napsáno o Černé Hoře, neodpovídají — ale hájí svou věc proti něčemu, co vůbec nebylo ve Slov. Přehledě napsáno! K našim výtkám zavdaly nám prý příčinu zprávy Národních Listů o chystaném a zmařeném atentátu na život knížete Nikoly. Národní Listy svým čtenářům vědomě lžou. V celém dopise z Černé Hory nebylo o atentátu ani slova, poněvadž byl napsán dávno před tou aférou — a v připojené poznámce, kterou jsme věnovali Národním Listům, výslovně jsme řekli, že jim ji věnujeme za jejich postranní útok na nás *v č. 236.*, tedy v čísle ze *srpna* t r.! Tím padají všecky perfidní výtky, jako že se ujímáme naproti knížeti Nikolovi věci těch, kdo mu strojili smrt, a pod. Zbývá ještě výtka, že umlčujeme a podezíráme »Glas Crnogorca« — úřední list černohorské vlády, tedy nyní orgán reakce a krutovlády Tomanovićovy. To se věru povedlo! Proč se tedy Národní Listy durdí, že jsme jim vpálili znamení zastance každé reakce? Ale ať jsou klidny: čteme také Glas Crnogorca a čerpáme z něho (jak jest patrno z našich černohorských rozhledů), jen že kriticky, ne slepě důvěřivě, poněvadž — inu, poněvadž nechceme býti Národními Listy. Ony ať si čerpají se slepou a uctivou důvěrou zprávy o Rusku z »Pravitělstv. Věstnika« a z »Rossije«, o Černé Hoře z »Glasu Crnogorca« (což je asi tolik, jako kdyby o věcech českých psaly podle orgánu místodržitelského) — s Pánem Bohem. Není nám to pranic divno — ba, ani se jich netážeme, proč nikdy nečerpaly zpráv o Černé Hoře z nikšićské pokrokové »Národní Mysli«? Jedno i druhé rozumí se při Národních Listech samo sebou. Ony přec musí čerpati z listů vládních, z orgánů reakce, a nesmí čerpati z orgánů pokrokových a svobodomyslných, poněvadž jsou list — svobodomyslný . . . ***Red.***

Literatura, umění.

ИВ. НАЖИВИНЪ: Менэ... текел... фарес... Романъ. Moskva. (Типогр. Т-ва И. Н. Кушнеревъ). Str. 525. Cena 2 rub.

Lituji, že novou tuto knihu autora u nás málo známého, patrně mladého, snad v ruském smysle slova mladého, nemohu doporučiti čtenářstvu článkem tak obšírným, jak by zasluhovala. Autor má za sebou teprve čtyři knížky dříve vydané, ale projevuje takovou vypěstovanost, konsolidovanost názorů a charakteru, jakou jinde málokterý literát projevuje ve věku 50ti let. V jeho knize letí jako vichřice život Ruska, autor každý zjev jeho zachycuje s přesností podivuhodnou a zvrácenosti provází tak trefnou a jedovatou satirou, jaké dávno se již nikdo neodvážil. — Technická stránka knihy je vyspělá vysoce. Slohem a řečí předčí Gorkého, z něhož jakoby reminiscence sem tam v knize blýskly; předčí jej zejména znalostí tradiční literatury lidové, bylin a pohádek. V jeho líčení staré zapadliny v lesích užbolských a života jejích obyvatelů zrovna voní borovým lesem a zní hlaholem starých bylin. — Ideově je autor urputný nepřítel toho, co se zve civilisací; od shora až dolů, od university až do posledního policajta, od nádherné dámy až do nešťastné prostitutky, vše to jsou mu oběti strašlivého bludu, který jako bezedné bláto zavalil všecko a všecko topí a ničí, bídou potvoří a hanobí. Všecko, co lidského, topí ve své hamižnosti. Pro groš potvoří lidé sebe a drtí jiné, aby - se zděšením shledali před smrtí svou, že celý svůj život — zmařili, nevědouce proč. Je pohřeb Ivana Vasiljeviče, boháče nového typu, jenž z vesnického výrostka úskoky, podvodnými úpadky zbudoval jmění. S úzkostí umřel a v průvodě za jeho rakví šourá se stařena, ohyzdná, beznosá Akimja, již Ivan kdysi zanechal s dítětem v zoufalství, bídě, v neřesti. Akimja potom se oddala »temnému dílu« a nyní trosky jejího života stojí nad rakví Ivanovou. Od rakve ji odehnala stráž. »A se zmateným výrazem na znetvořeném obličeji, přimísivši se mezi chtivý, nešťastný zástup žebráků, stařena vzpomínala při majestátních, truchlých zvucích sboru pěvců v chrámě na modravé, opájející letní noci, cítila teplou vůni letní záplavy, viděla dohořívající hranice sekáčů a slyšela slova lásky i vášnivé přísahy... A vzpomínala na své strašné hoře, když všecko se to řítilo ve špínu, a na celou svou hanbu a všecku muku dlouhého života...« (Str. 166.—167.) A s té stránky hledí autor na všechen náš civilisovaný život; hned odhrne pyšné roucho všeho a ukazuje jeho hnusný rub.

»Do třetího i čtvrtého pokolení,« bylo by lze nazvati tuto knihu. Pracný a těžký život starých lesních obyvatelů užbolských zapadlin s dojemným odevzdáním ve vůli boží, potom talmově stkvělý — vskutku ohavný život synů jejich, jichž celé řady je representantem nahoře zmíněný Ivan a kteří hynou jako kůň u vozu, a potom pokolení třetí — syn Ivanův, Nikolaj, a jemu podobná generace, mladé pokolení dnešních dní, to jsou hrdinové knihy. Toto třetí pokolení — nihilisty někdy zvané, vskutku však spíše bez viny svojí, nežli z úmyslu svého v tak nešťastný život uvedené, jde tu křížovou cestou vývoje k lepšímu. Dlouhou cestou se béře Nikolaj Ivanovič; stanice její jsou ohavná škola, falešná, křivící duši, potom mravní zdivočilost, prostitutky, pití, záchvaty skepse, krise, očišťování a zase divokost v cizoložných stycích s Ariadnou Alexandrovnou. Ohavný konec tohoto styku vyrve jej z běžných kolejí. Potom smrt otcova uvolní mu cestu do ciziny, kdež vrhne se v revoluční činnost emigrantů. A zase mezi tím pletky se ženskými, již jiné, a zase na konec zhnusení a omrzení ze všeho. Pusté žvasty revolucionářů, ohavnost života civilisovaného západu, bída pařížská, prázdný život boháčů na Rivieře, krveprolití při stávce v Marseilli, Řím — a v tom zpráva z Ruska: v Užbolském kraji je hlad, tyfus, kurděje. Lid umírá, ten lid, v němž ztrávil dětství, jedinou světlou dobu života svého. — Zpět do Ruska. Úžasná bída, netvorný zmatek v říši, attentáty, vše vzhůru nohama — a trpící lid zatím pomalu se měnil a přeměňuje. Odkládá obrazy, čte evangelium, Tolstého, George, poslouchá poutníky přinášející z jihu od Chochlů nové křesťanství, čisté, evangelické. Tuto proměnu prodělá i Nikolaj Ivanovič, tu prodělala již

dříve a snáze dávná družka jeho mládí, Aňuta, dcera advokáta Ochvatova, jež přichází do újezda léčit nemocný lid. Její proces byl kratší, protože Aňuta je duše čistá, která nikdy nepozbyla přirozeného citu lásky a soucitu k bližnímu. I doma, i na studiích v Lausannu a v Italii, i jako lékařka v lesním kraji, všude je táž. Oba upřímně se shodnou, že budou žíti s lidem, mezi ním a pro něj. — Novověrci jdou odevzdat ikóny, jichž se vzdávají, do kostela na Boru. Je v jejich průvodu něco bolestně radostného, jako by sami chtěli jíti na smrt, spěchají s průvodem. Popem poštvaná osada pravoslavná stojí v cestě ke chrámu, začne boj, střelba — padá i Nikolaj Ivanovič s prostřelenou hlavou. — Daleko v Sibiři na Horním Zerentuji v osadě vypovězenců zbytky užbolské osady novověrců vedou nový život. Tam Aňuta skloněna nad synáčkem v kolébce přemýšlí o tom, že »každý, kdož hledá osobního štěstí, nachází jenom trápení, a každý, kdož hledá blaha jiných, třeba za cenu útrap svých, nalézá největší, ničím nezničitelné blaho své.« — A v Rusku zatím smrt, »tisíce lidí vrhajíc v hrob, jako kdyby čekala na nové, lepší lidi, na nový, lepší život...« *) —*ch.*

Czarna księga czyli wykaz szkód wyrządzonych polskości przez komisyą kolonizacyjną. Lwów, 1906. (Maniszewski i Meinhart.) Str. 67.

Opravdová černá kniha, jaká byla by na místě i u nás. Zapsán jest v ní a vystaven na pranýř každý Polák, který prodal pozemky své Němcům, totiž německé kolonisační komisi. Způsobem širokým vrstvám přístupným vyložena jest zhoubnost podobného počínání a zavržitelnost jeho se stanoviska národního. Kdo z polské společnosti octne se v této černé knize, jest navždy mezi svými rodáky nemožný — a u nás? Knížka šíří se znamenitě — máme před sebou výtisk z patnáctého tisíce. I při tomto svém účelu popularisačním a při svém určení polskému čtenářstvu podává mnoho poučné látky i pro ostatní Slovany. Ohromné spousty způsobila Polákům komise kolonisační v Poznaňsku, kde již vykoupila 75.000 *ha*, k tomu v Prusích královských získala kolem 25.000 *ha*. Poněvadž prodávali půdu hlavně, s počátku vůbec jen šlechtici, jest patrno, jak i v tomto směru může se státi záhubným nahromadění ohromného majetku v rukou příslušníků privilegované třídy. Magnáti polští prodávali ohromné lány země — a na nich povstávají uprostřed polského území celé německé ostrovy. A kolonisační komise pracuje podle určitého plánu, aby spojila německé ostrovy v království Polském s německým územím... *Č.*

*

Jubilea. Poláci oslavují čtyřicetiletí literární činnosti Alexandra Świętochowského, o jehož významu psali jsme ve II. roč. Pozdravujeme jej jako otce pokrokového hnutí v Polsku!

*

Slovanské rovy. Dne 27. října 1907 zemřel *Gjuro Deželić* (nar. 25. břez. 1838), buditel chorvatský, poslední chorvatský polygraf. Redigoval Danicu, Domobrana, Vienac, psal básně, novely, působil žurnalisticky, překládal, psal rozpravy filosofické, právní, kulturní, vydal chorvatsko-německý a něm.-chorv. slovník, vydal 44 ročníky kalendáře Dragoljuba atd.

V Grenoblu ve Francii zemřel 17. list 1907 básník a politik bulharský *Konstantin Veličkov* (nar. 1856 v Tatar-Pazardžiku), muž zlatého srdce. Slovanský Přehled měl příležitost častěji o něm psáti a podal i ukázky jeho poesie (v roč. IV.) a jeho podobiznu. Bulharská literatura ztrácí v něm muže vzácných vlastností literárních i osobních — česká literatura vřelého přítele. Budiž mu čestná a vděčná paměť! *Č.*

---

*) Spisy Naživinovy překládá do češtiny J. K. Pojezný. Právě vyšly kresby »Před svítáním« (u Al. Šaška ve Velkém Meziříčí). *Red.*

Vydáno 3. ledna 1908.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

JAROMÍR BORECKÝ:

Ze slovinské poesie.

Dragotin Kette.

Nedlouhého života bylo Kettemu přáno. A trudného. Bylo mu teprve 23 let, kdy v Lublani soudruh a mistr v básnění, Ant. Aškerc, po deváté hodině dopolední 26. dubna 1899 zatlačil mu oči. Kette žil těžký život záhy osiřelého studenta. Matku ztratil, když byl ještě dítětem, otce, jenž byl učitelem a varhaníkem, když chodil v Lublani do gymnasia. Ve studiích stihla ho nehoda, že pro satiru na odnárodnělého biskupa Missiu potrestán byl karcerem a ztratil osvobození, nemoha pak platiti, z gymnasia byl propuštěn (1895). Teprve když ujal se ho Ivan Retman, jehož choť byla básníkovou krajankou, mohl dostudovati v Novém Městě, ale po maturitě stihla ho nová nehoda: musil nastoupiti tříletou službu vojenskou v Terstu. Tam poprvé objevila se jeho choroba, Kette začal chrliti krev a byl superarbitrován. Zdraví však již nenabyl. Přirozeno, že za tak nepříznivých podmínek básnická vloha Ketteova nemohla se rozvinouti úplně. Ale i z toho, co zůstalo odkazem zlomeného jeho mládí, poznáváme básníka pravé zpěvné vlohy, dobrého pozorovatele života, jemuž vše mění se v píseň, povahu ucelenou a pevnou, jako ten skalnatý Kras, kde stála jeho kolébka (nar. 19. ledna 1876 na Premu na Notraňsku). Zdravým realismem prodchnuty jsou jeho básně, které mají svěží dech, často i humor, cosi naivního, co pěkně sluší písni, ale vždy jsou bezprostřední, jako též tvoření Ketteovo bylo rychlé, spíše improvisované, nežli propracované, vznikající vždy pod prvním dojmem. Básně jeho, když jsem podával první ukázku z něho v tomto listě (v roč. II. str. 353—355), byly ještě jen rozptýleny po časopisech. Od těch dob vyšla posmrtná sbírka »Poezije« v Lublani u L. Schwentnera s úvodem Aškercovým, a r. 1907 druhé doplněné vydání, redigované Aškercem a vyzdobené Maksimem Gasparim, jež jeví velikou pietu k památce básníka tak záhy podťatého. Sbírka rozhojněna je dětskými písněmi, jež psával pod jménem »Siluška«, jakož i řadou jiných básní a sonetů. Také úvod Aškercův je detailněji přepracován a k podobizně připojeno tentokrát i facsimile rukopisu. Krásný důkaz, jak národ třeba malý dovede pečovati o památku svých pěvců.

Myšlenky starcovy.

Tichý háj, mrtvý háj.
nic již nezašumí...
Málokdy jen ještě
ptáče proletí jím;
málokdy jen krásná

vzpomínka se vzbudí...
Jak jsme milovali, žili v ples!
Také tebe, hájku borový,
tebe též háv oděl právě dnes
sněhový...

Šum zřídla.

Šum zřídla, vánku křídla,
šept háje zeleného,
třpyt kamů i cyklamů
i slunce ruměného,
dech violek i trnek,
když větřík roznese ho,
mně klidu nemůžete dáti,
ne klidu ztraceného...
Však přijde čarodějka,
mě stihne tak samotného...
O, šume, třpyte, dechu, netřeba mi
vás nižádného.

Fr. Prešernovi.

Jak světlý cherub duše tvoje ve výších
spěchala v neuklidnění,
v hlubokém zraku lidských nejvyšších
se bolů odráželo znamení.

Letěla daleko... Kde se však sklonila
nad láskou věrnou, neotřesenou?
I vrátila se, těžkou slzu zronila
nad domovinou, tolikráte zrazenou.

A ze slz keř vyrost' kvetoucí.
Tam vrcholky se v šepotání líbají,
noc každou v lásce tajně rostoucí
slavíci drobňoučcí se topí, vzdychají.

Krčmářka.

Aj, ta lepá krčmářenka,
jak je hladká, jak je sladká!
Ona má tak bujná prsa,
dvojitá již její bradka.

Milovala po jedenáct,
odhánět mne pak se jala...
Vzala měšec, srdce, paměť —
jen že klobouk nepobrala.

Jen že klobouk nevzala mi,
moje lepá krčmářenka!
Ostatní však již mi vrátí,
až z ní bude moje ženka.

Na otcově hrobě.

Chtěj, mračný hrobaři, mne provodit
na zelený, na stinný jeho rov,
kříž železný kde, kamenný je krov;
užívá pod ním otec svatý klid.

Ach, dobře je ti tady, otče, být!
A já pout putuji zde nehotov,
tak bez účelu, přátel, družných slov,
tak bez štěstí, sám, v duši žalný cit.

Ó proč, můj otče, mluvil jsi mi kdys
o lidském štěstí? Otče, sen je, sen!
Je život zášti, věčných bojů kal...

Přec rád tě mám, a že tě rád mám, viz,
já zpět bych nevolal tě z hrobu ven.
Jen dřímej, dřímej, šťastný otče, dál!

Dr. TADEUSZ NALEPIŃSKI:

Stanisław Wyspiański.

(1869—1907.)

Zikmundovský zvon, zvon z »Wesela«, pochopitelný jen polskému srdci, zahučel z Wawelu nad rakví Wyspiańského. V mlčení, za posvátného ticha — jak tomu chtěl *on* — rozloučila se s básníkem Polska. Byla to chvíle, kdy, jak svatební básník řekl, »napínal se, napínal se sluch«. To znamená — očekáván byl zázrak...

A zástup osiřel. Zástup Jašků, »co ztratili čapky s péry, co ztratili zlatý roh...«

* * *

První dojem nad zprávou o úmrtí Wyspiańského pominul, a možno říci: umřela polská duše. Odešel největší duch současné Polsky a »znatel srdcí«. Duch hrdinský, tak vznešený a s tak vysoké svatyně obhlédající svět, že instinktivně pokorně sklonili hlavu před ním i ti, jimž nebylo souzeno, aby aspoň jedinou myšlenku, jediné slovo, ano, jediný pohyb pochopili.

Se jménem Wyspiańského národ n a u č i l s e spojovati celý kult, jakým obklopeni jsou tři věštci, a vyslovovati je nejinak, nežli s mystickou nábožností, jako by jeho tělo nikdy za živa reálně neexistovalo. O jiné byly sváděny tuhé spory, byla lámána kopí, byly dynamitem vyhazovány kameny, zatarasující cesty, nebo házeno blátem — on jediný nikdy nebyl dotčen, stále jsa sám, ničí a přece všech, ten poslední národní věštec. Někdy jen se zálibou veden byl spor o tom, je-li větším jako básník či jako malíř. Snad teprve život a díla Cypriana Norwida, zbaveného plísně zapomenutí a úkrytu, pomohly sejmouti bělmo s očí krátkozrakých. A když zvítězilo synthetické na-

hlížení do vlastní duše, do dějin národa a vlastních věštců, stanul Wyspiański jako jediný, v němž volno bylo shlédnouti se každé duši polské.

Wyspiański jest básníkem, malířem a revolucionářem v dramatickém umění. Wyspiański jest u oltáře národních tajemství největším knězem, jehož tvůrčí vidiny jsou věšteckými objevy, Wyspiański jest tragikem všeho, čeho se dotkne.

Jest dítětem Krakova, v němž se narodil, žil a zemřel, ale svým srdcem jest spolu nejbližším celé Polsce.

Jest bezprostředním dědicem velikých národních věštců, jejichž železné zákony roztavil v kov nových činů, sálající ohněm.

Wyspiański jest hořkým ironistou, ale spolu nadšeným a nadšení budícím geniem s hořící pochodní v rukou.

Patří všem, jak jsem řekl, a — nikomu.

Mám-liž mluviti o něm na tomto místě jako o jednom z největších umělců, jaké vydala Evropa na. přechodu dvou století?

Mám-liž provázeti vás všechny za zemřelým umělcem po Krakově a ukázati věčné, geniální rukou vyryté sledy tvůrčího ducha malířského a ony obrovské, královské chrámové malby, to plamenné, byť na studeném skle, vtělení Krále-Ducha Polsky?

Či to množství ornamentik dekoračních motivů, pastelů, kreseb hlavinek, rozkošných, hlavně dětských hlavinek, do nichž básník vkládal svůj smutek, laskaje se s každou čarou?...

V této krátké črtě pokusím se podati zcela povšechný obraz nikoli jednotlivých prací Wyspiańského, nýbrž celé tvůrčí činnosti — celého díla.

Kdo nebyl v Krakově, městě to, kde »kameny žijí a lidé jsou mrtví«, kde v hlubokém zadumání po staletí dřímá veliké, tragické mausoleum činů, zakletých v kvádry, kde za každým krokem jako na Malé Straně v Praze ze země vyrůstají omšené, zvětralé, staré hradby, věže, paláce a historické domy; kdo neslyšel vytrubování »hejnalu« s věže Marianského kostela za časného jitra, když zpívá nad spícím městem hudbou středověkého rázu; nebo kdo v slavnostní den nezachvěl se při hučení mohutného hlasu »Zikmundova«*); kdo konečně neshlédl ještě nikdy s Kościuszkova kopce celé panoramy královského města — tomu těžko jest přiblížiti se k básníku královských snů, lesku, nachu a pokory, velikosti a nicoty.

Nelze představiti si ani jediného atomu z tvůrčí činnosti Wyspiańského jinak nežli na pozadí závratné, v nebesích zmírající krakovské gotiky, oblaků kadidla, královských sarkofágů a náhrobků národních hrdin na Wawelu.

Jeho tvůrčí koncepce je táž jako u vlámského umělce G. Rodenbacha — envoûté par une ville —, jehož obraznost vše viditelné a nepochopitelné zachycovala začarovaným prismatem »severních Benátek« — starobylých Bruggů. Okouzlená duše básníkova plna jest rejů

*) Největšího zvonu wawelského.

soumračných, tajuplných šepotů, měkkých vanů, hrdých snů. Neviditelné, vzdálené a daleko zmizelé vyvstává v hodině duševní potulky, plíží se po kamenech města a rozprostírá před básníkovýma očima obrazy, uchvácené z krajů fantasie — obrazy mocného, obrněného lidu. Ten stává se tvůrci reální vidinou; vzniká před ním kouzelná legenda, ale pravdivá, živá, s živými duchy rytířů, velikých mužů národa, lidu, vojsk, a on slyší hymny, zpěvy, volání.

A potom ve chvíli nadšení volá sám: horoucí slova metá do zdi, vdechuje život, žene dav k činu, a když vše se kácí, co bylo snem — zůstává sám, hrdý, ač vyčerpán, vychladlý v nadšení, jako Konrád z Mickiewiczových »Dziadů« po improvisaci.

Jeho duch veškerou silou plamenné vůle vyvstává proti názvosloví: kdysi, dnes, budoucně. Jemu jest nepochopitelným měřítko, podle něhož budování pokládáno jest za tvořivost a ničení za něco hrůzyplného. Nenávidí demagogů a »soudců národa«. A krví zbrocuje se jeho srdce, když na rty násilně se derou hrozná slova pěvcova, platící celé Polsce:

Pávem národů jsi byla a papouškem!... (Słowacki.)

Stanisław Wyspiański narodil se roku 1869 v Krakově.

Jeho otec František byl sochařem a přítelem Jana Matejky. Studia gymnasijní a universitní básník ukončil v Krakově, s obzvláštní zálibou obíraje se studiem literatury, umění a dějin. Dovedl uvésti v soulad jagellonská studia se vzděláváním se v malířství, a za vedení šedivého mistra činil rychlé pokroky. Proto také zamiloval si ho a sblížil se s ním tvůrce »Skargova kázání« a »Bitvy racławické«.

Na jaře roku 1890 mladý umělec poprvé odejel do světa. Navštívil Vídeň, Benátky, Padovu, Veronu, Milán a jiná místa severní Italie, nepouštěje z rukou tužky, již v nadšení plnil stránky svých zápisníků a skizzářů.

Přes Švýcarsko dostal se konečně do Paříže, kde ztrávil několik měsíců, zakoušeje větších dojmů při obrazích Puvis de Chavannea nežli při katedrále Notredamské, ba i než v Louvru. Malby francouzského mistra byly Wyspiańskému novým objevem na poli malířství. Potoulav se po starobylých městech Francie a Německa, básník vrátil se přes Prahu do Krakova, aby záhy již jako stipendista Akademie opět odejel do Paříže. Nedostav se do »Academie des Beaux Arts«, vstoupil do soukromé akademie Cola Rissi, kde pracoval pod vedením mistrů, jako byli Courtois, Girardeau a Blanc.

Vyprosťoval se z vlivu obrovské individuality Matejkovy, uvědomoval v sobě stále určitěji vrozený, původní talent dekoratérský.

Ornamentální umění, chrámová okna, modelování a stylisování hlaviček a zvláště květů, polychromování kostelů — to byl zdroj malířského výdělku v prvních letech samostatné tvořivosti Wyspiańského.

Zároveň však započal působiti na nivě dramatické, a tak již v Paříži vznikla »Legenda«, »Warszawianka« a fragment »Meleagra«. Po návratu do Krakova po několika letech básník

zápasil s bídou, nepřízní kritiky a výsměchem. Teprve v posledních letech dokonávajícího století vstoupil do arény před zraky veřejnosti, když zavítal z Berlína do Krakova »der geniale Pole«, Przybyszewski, a když kolem »Życia« kupily se nejpřednější síly umělecké. Wyspiański bral živou účast při vydávání listu, jemu byla svěřena péče o vnější výzdobu nádherného časopisu.

Jméno básníkovo bylo široké veřejnosti již známo, a to tím spíše, poněvadž »Varšavanku« sehrálo s úspěchem krakovské divadlo, a »Klatbu«, tragedii to rozvinutou podle antických vzorů na domácím základě, uveřejnilo »Życie«.

Až, hle, po jediném večeru, nazítří, ocitlo se jméno Wyspiańského na všech rtech. Ba, ne pouze na rtech, nýbrž hlouběji: v srdcích.

Dramatičtí umělci krakovští sehráli dílo Wyspiańského »Wesele«...

Z očí diváků vytryskly slzy, v duši udusil se strašlivý, tragický výkřik, rozevřela se propast. S jeviště nesla se k divákům čarovná hudba, vzbouzející zapomenuté sny — svatební a spolu smuteční hlaholy, slova, složená v rythmu chopinovské polonézy — slova a myšlenky, jimiž polská duše snažila se žíti s pokolení na pokolení...

To bylo »Wesele«. Ale když po třetím dějství spadla opona nad hlavami beznadějně tísnícího se davu různobarevných, duhově zářících dělníků a žen krakovských — bylo člověku do pláče. Ozvalo se zraněné, rozdrásané, ale živé a šlechetné srdce. Veškeru bolest a stesk národa přenesl Wyspiański na jeviště. A mám za to, že nebudu dalek pravdy, řeknu-li, že i dnes, zamyslí-li se kdokoli z Poláků nad zesnulým poetou, před jeho oči dojista postaví se některý obraz z »Wesela«, tohoto čarovného, venkovského dramatu.

Nejsa s to, abych v rámce tohoto náčrtku pojmouti mohl podrobně veškeru tvůrčí činnost Wyspiańského, omezím se na to, abych podal obsah »Wesela«, které sám pokládám rovněž za nejdokonalejší práci polského pěvce, kdežto další práce vynasnažím se vylíčiti jako rozvoj ideje, vložené do »Wesela«.

Podání obsahu bude na místě tím více, že přes to, že Čechové i ostatní Slované a cizí národové velice se zajímají o Wyspiańského, přece žádná literatura nebyla s to přivlastniti sobě aspoň něco z prací tohoto poety. Příčinou toho jest neobyčejný, vzletný jazyk a rhytmus básníkův, který již sám o sobě jest svědectvím veliké individuality.*)

Mimochodem řečeno, tato obava před překládáním Wyspiańského do příbuzných jazyků jest po mém soudě jen částečně oprávněna. Není pochybnosti, že díla Wyspiańského patří k těm, jež čísti a procítiti dlužno v originále; ale zůstavena-li jsou pouze těm, kteří dokonale ovládají polský jazyk, činí se tím nesmírná křivda všem těm, kteří nejsou s to, aby vyslechli něco z nadšených prací největšího ze současných básníků slovanských. Ostatně by překladatel na příklad

*) Dvě díla Wyspiańského jsou již přeložena, ač dosud nevyšla tiskem: Jaromír Borecký přeložil »Varšavanku«, Adolf Černý právě dokončil překlad »Kletby« a má autorisaci i na překlad ostatních hlavních děl Wyspiańského. *Red.*

»Wesela« musil býti opravdovým básníkem. Proč thema tak vděčné nenadchne žádného z českých básníků, tak upřímně oddaných polskému písemnictví a tak je milujících?

Za motiv dramatu použil Wyspiański této episody: Ve vesnici Bronovicích u Krakova konán byl sňatek selské dcery s básníkem Rydlem. K svatebnímu veselí dostavil se do pohostinné jizby malíře Tetmajera (Vladimíra, bratra básníka Kazimíra) kromě vesnických a okolních rolníků také hlouček zvaných hostí z města. Mezi nimi byl také Wyspiański. Tesklivá, listopadová noc, měkké tóny světnice, dekorační půvab jizby nadchly básníka k myšlence polo snivé, ze snů zrozené, polo pozemské — k jakési tiché, intimní fantasii.

Děj odbývá se v téže jizbě, v téže noci, při týchž zvucích, ale v sousedním pokoji s arkýřem. Hospodářova dcera se vdává za »pána«, a proto je v jizbě všecko z polovice selské, z polovice panské. Uprostřed je stůl se zbytky hostiny. Vedle obílených kamen stojí empirový stůl se starodávnými, alabastrovými hodinami. Z tanečního sálu, kde ustavičně párky krouží, přes tu chvíli vpadne nějaký párek hostů, porozpráví si, naloká se vzduchu, zavtipkuje si a vrací se nazpět. Je slyšeti venkovský orkestr: housle, flétnu a cello.

Začíná řada dialogů mezi přicházejícími páry. Jejich mluva jest krátká, jadrná, plná života a znamenitě vystihující náladu. Tak sedlák Czepiec marně se snaží, aby zapředl hovor s novinářem. Rozhořčený publicista vytáčí se zvědavosti sedlákově — vždyť proto přijel na venkov, aby se nadýchal čerstvého vzduchu. Czepiec po selsku břitce a ostře dobírá si bezmocného intelligenta, až konečně vrhá mu do tváře proslulá slova:

A ja myślę, że panowie
dużo by już mogli mieć —
ino oni nie chcą chcieć!...*)

Není vzájemného pochopení, a tato smutná pravda vystupuje do popředí ještě jasněji v následujících scénách, kde před zraky divákovými pohybuje se řada osob z obou vrstev a ze dvou pokolení.

Stará paní radová z Krakova, poněkud nadutá, přepiatá a ohrnující nos nad »chámy«, podléhá prosbám dcer a pouští je do tanečního víru s venkovskými hochy. Její syn již dávno tančí v jizbě o přítrž... Stará kmotra starosvatka Klimina »oženila by, dostala pod čepec« třeba hned toho mladíčka. Kouzlo zdraví, síly a slunných barev tryská z postavy, tváře a písniček Jaśka a Kaspra, družbů to při svatbě. Kmitají se paví péra na krakovských čapkách...

A teď, hle, přichází i kněz. Sám je selského původu, ale je ctižádostiv a touží po slávě — pýcha ukazuje mu jako cíl snah »kanovnický pláštík«. Wyspiański ho nemá rád, žid-krčmář není horší kněze. Oba svorně společnými silami udržují »vládu tmy« nad lidem, čerpajíce tak slušné výdělky pro svou kapsu.

*) A já myslím, že pánové mnoho by už mohli mít — jen že oni nechtí chtít!...

Czepiec, nejsa s to, aby se déle opanoval, propukne v jedné ze scén, uhodiv pěstí o stůl:

to któż moich groszy złodziej —
czy żyd jucha — czy dobrodziej?...*)
psiedusze!...

A po celou tu dobu ustavičně různé figury nebo týtéž v různých kombinacích zasahují do svatebního děje. Ženich se svou milenkou, básník, vzpírající se světácké slečince, sedláci, ženské — se scény plyne dialog, nedostižný v charakteristice a hudebnosti, vyslechnutý přímo u srdce lidové mluvy.

Z ženských postav jedna jest zvláštní: Rachel, dcera žida krčmáře. Starý žid hledí si zisku, odírá »chámy«, ale Rachel »jest panna całkiem modern, czyta książki, zna cały Przbyszewski, włosy nosi w półkole à la Botticelli, chłopy lubi, daje im kredyt, aż się staremu serce kraje...« (nesprávnou polštinou: »jest docela moderní dívka, zná celého Przybyszewského, vlasy nosí v polokruhu à la Botticelli, má selské hochy ráda, dává jim na úvěr, až starému srdce usedá«). Sentimentální, citplná židovka objeví se na svatbě, přivábena hypnotickým vlivem hudby, třpytnými toilettami a září, jež odráží se z tváří tanečníků. Začíná básniti, a když ženicha vystřídá básník — jakási neviditelná, nadpozemská pouta počínají je spojovati, duše začínají cosi vzývati a vyvolávati ze tmy noční a snouti předivo nedosněných vidin. Vrhají do noci zaklínací slova a zvou polo vážně, polo žertovně všechny, o nichž se jim zdá... i slaměného »Chochoła« (věchet), růžový to keř, pokrytý na zimu slamou. Tohoto rozmaru nebo fantasie chápou se již docela žertovně novomanželé — v šíleném smíchu zvou všechny hosty do chaty na svatební hody, vyvolávají Chochoła a vybízejí dále...

Jest před půlnocí. Hospodyně ukládá děti k spaní — na scéně jest malá Isia. Nechce si, chuděrka, lehnouti — ráda by se podívala »skulinkou«, co se bude díti tam v té druhé jizbě. Ale musí kolébati malé děti. Za to jest jí souzeno spatřiti něco zajímavějšího: neboť, hle, do dveří se vevalilo slaměné strašidlo — Chochoł. Je to první host, jejž pozvali novomanželé. Ale Isia není bázliva, aby strachem utekla; jest příliš naivní, aby nevěřila v zázraky, ale hledí na ně jako na sobě rovné, konkrétní postavy. Obořÿí se na Chochoła a vyhazuje jej ze dveří. Chochoł, chrastě svým vysokým, slaměným tělem, odchází, ale před tím oznamuje hosty:

Co się w duszy komu gra,
co kto w swoich widzi snach:
czy to grzech,
czy to śmiech,
czy to kapcan, czy to pan
na Wesele przyjdzie w tan.**)

*) Kdo tedy jest zlodějem mých grošů: šelma žid anebo vy, dobroději?... Psí duše!

**) Co komu v duši hraje, co kdo vidí ve svých snech: ať to hřích nebo smích, ať to chuďas nebo pán, na veselku přijde tančit.

Stanisław Wyspiański.
Kresba Fr. Bílka z r. 1891.

Odešel — a od té chvíle veselost se mění v drama. Přijdou po řadě osoby z prvního jednání, buďto jednotlivě nebo v párech, avšak jakoby upadly do začarovaného kola uvědomujících se vlastních snů, tušení a strachu, začínají v sobě prožívati a prociťovati dramata. A tak každému z nich objevuje se jeho příšera, strašidlo, buď svědomí nebo prorocký sen.

Nevěstě ukazuje se přízrak jejího prvního milence — bledne, děsí se, ubohá, a jen náhlý příchod manželův vysvobozuje ji z náručí strašlivé příšery.

S novinářem vchází, či vlastně novináře uvádí stančík — »veliký muž«. Tento královský šašek, zvěčněný na Matejkově obraze, jest svědomím toho, jenž za dnešních dnů vede davy. I ozvalo se v novináři svědomí, s hořkostí hlásá pravdu:

»Społem — to jest malowanka,
»społem« — to duma panka,
»społem« — to jest chłopskie »w pysk«,
»społem« — to papuzia kochanka,
próżność, nadczłowieczeństwo,
i przytem to maleństwo,
serce pęknione, co krwawi...*)

A stančík stále jím zmítá, strhuje masku šalby s každého slova a pohybu — současných »tvůrců dějin«.

*) »Spolu« — toť nezdařená mazanina, »spolu« — toť pýcha panáčkova, »spolu« — toť selské »přes hubu«, »spolu« — toť papouščí milenka, ješitnost, nadčlověctví — a při tom dítě, puklé, krvácející srdce.

Masz tu kaducens*) polski,
mąć nim wodę, mąć!...**)

Básníkovi objevuje se rytíř. Jako by obrněný Zawisza. Živé to zosobnění všech stesků a nepokojů, které básník prožíval v prvním jednání. Ale rytíř nedovedl ho strhnouti, ač volal:

Śpiesz! tam leżą stosy ciał;
przeparłem trumniska wieko,
czas bym wstał, czas bym wstał...***)

Jeho tvář — toť smrt. Rytíř zmizí. K ustrašenému básníkovi vstupuje Ženich, žertuje:

będziesz sonet pisał czy oktawę?

Ale básník, dotčený nadpozemskou rukou, čte již pravdy, zapsané hluboko v srdci a odhalené v zázračné chvíli.

Polska to jest wielka rzecz...

Jest mu horko, strašlivě horko, jako v pekle. Opouští Ženicha a tomu neprodleně ukazuje se nové zjevení: hetman Bronecki, zrádce, jenž Polsku zaprodal Kateřině. Doprovází jej pekelný sbor, vlévaje mu do úst roztavené dukáty.

Ale zatracenec hetman volá:

złoto pali, złoto war —
sursum corda, wiwat Car!

Proč se objevil právě Ženichovi? Chtěl mu připamatovati zpola jen cítěné obavy, že se on, šlechtic, oženil s »chámskou« dívkou... Ale Ženich odolává pokušení: »Ať si tě ďábli vezmou!« — a sbor vleče Jidáše ven.

Starému Žebráku, jenž se přišoural na svatbu, ukazuje se duch Szelův, vůdce krvavé řeže haličské — přišel »ręce myć, gębę myć«...

A pak zase následuje malebný, pestrý, skvělý dialog, průvod svatebních hostů, až konečně přichází zpráva, přinášejí ji čeledínové, že přijel nějaký »wielgi pan«. Hospodář vítá hosta se staropolskou vlídností, jejich rozmluva při uvítání zní jako polonéza. »Z daleka, ač měl blízko«, přišel host, aby si »pohovořil o Příměří«. Toť on, věštecký lýrník, Wernyhora, poznává jej hospodář konečně a úctyhodně poslouchá rozkazy:

Roześlesz wici przed świtem,
powołasz gromadzkie stany...†)

Dále poroučí, aby se lid shromáždil před kostelem, a až uslyší od krakovské silnice dusot koní, ať napnou, hodně napnou sluch, protože

*) Šaškova hůl, symbol úpadku Polsky.
**) Tu máš bláznovskou hůl polskou, kal jí vodu, kal!...
***) Pospěš! tam leží kupy těl; prorazil jsem víko rakve, čas, abych vstal, čas, abych vstal...
†) Pošleš obsílku před úsvitem, svoláš hromadu...

to bude on přijížděti s Archandělem. A tu ať zatroubí do tohoto zlatého rohu:

na jego rycerny głos
spotężni się Duch,
podejmie Los...
Jutro — wielką tajemnicą,
jutro, skoro się zgromadzą,
niech nie radzą, nic nie radzą
jednoś niechaj w ciszy staną...*)

Přisáhl kospodář, že rozkaz vyplní. Po hostově odjezdu jest jako zakletý. Žena nemůže se s ním dorozuměti. Podivný host! Jeho kůň ztratil před pavlánem zlatou podkovu. Hospodář posílá mrštného chlapíka Jaśka, aby před svítáním svolal sedláky. Poučuje ho a dává mu zlatý roh, varuje jej.

V třetím a posledním jednání svatební rej trvá, ale všichni jsou již unaveni, ospalí, ba i zpití, protože je to druhá nebo třetí hodina. Již i hospodář chystá se k spaní, ačkoliv duší se zapřisáhl, že rozkazy vyplní.

Ženské diví se hostu z města, básník pokračuje v poetisování s Rachelkou, ale ještě hudebněji potom s dívkami...

A pak... čeledín Kuba začíná Czepcovi připamatovávati, jaký host to byl a co se má díti za svítání... Opilému Czepcovi začíná v hlavě poněkud se jasniti...

A zase jest na jevišti Novinář, Paní radová, Maryša, Nevěsta, Ženich, jenž nějak nemůže ani zdřímnouti, a zase Básník. Ale již přichází Czepiec v kožichu a s kosou. S počátku mírně, potom však stále dotěrněji, až konečně přecházeje v lomoz, začíná buditi hospodáře. Ten konečně se vzpamatuje, zvolna vyvolává si v paměti rozkazy věštcovy.

A zde již celé prostranství naplněno je lidem: sedláci vyburcovali vše, co jest ve vesnici živo. Lid v bílých sukmanách a s kosami vyhrnul se na louku a čeká.

Konečně hospodář, přispěním Czepcovým docela osvěžený, praví: Matka Boží na wawelském sedí trůně a píše manifest k lidu. Napněte, napněte sluch!... Přijede... brzy přijede on, Wernyhora, s Archandělem — a vzkřísí se Duch!

A za ranního ticha, ve velikém, zdá se, že věčném roztesknění — čeká lid. Ale zlověstní ptáci táhnou v mračnech, na nebi ukazuje se v ohni nějaké vojsko — je opět ticho — když tu slyšeti vytoužený dusot...

Přižene se Jaśek... vidí je, nehybné, ztrnulé v dívání a poslouchání. Náhle jej oslní myšlenka, co učiniti. Vždyť nadešla chvíle, aby zatroubil na zlatý roh, jak mu bylo přikázáno! Kde jest věštecký roh?...

A slaměný Chochoł, jenž přihnal se v patách za Jaśkem, vypra-

*) Na jeho rytířský hlas vzroste síla Ducha a on se ujme Osudu... Zítra — velké tajemství, zítra, až se sejdou, ať se neradí, o ničem neradí, jen ať tiše stojí...

vuje mu: »Jak ti spadla čapka s péry...« A již Jašek rázem ví, proč ztratil roh. Bylo mu líto krásné čapky, shýbl se pro ni a roh se mu svezl na zemi! Každé zoufalství je tu zbytečno! Nevzkřísí, nepovolá shromážděný národ k velikolepému činu. Za to Chochoł poroučí mu, aby svatební hosty spojil v kruh a rozvířil je v rej. Všichni tančí, kolébáni smutným nápěvem houslí Chochołových. Tančí jako smyslů zbaveni.

Miałeś, chamie, czapkę z piór —
miałeś, chamie, złoty róg;
czapkę wicher niesie — róg huka po lesie,
ostał ci się ino sznur...*)

Takové jest »Wesele«, dílo ryze polské, práce ducha nevšedního myslícího a cítícího ve vidinách. (Dokončení.)

H. BOCZKOWSKI:

Ruské politické strany a skupiny.

(Pokračování.)

C. Radikálně socialistické strany a frakce.

Přechodními stranami k této skupině jsou: »radikální« a »neodvislá dělnická strana«.

1. ***Radikální strana*** (radikal'naja partija). Tato strana historicky svázána jest s revolučním hnutím let osmdesátých minulého století. Známo jest, že »Narodovol'ci« a stejně Černoperedělci pokládají se za radikály. V nynější podobě strana utvořila se 8. října 1905. Program její byl uveřejněn v »Rusi« 10. list. téhož r. Přívrženci této strany obrali si za vzor občanské zřízení francouzské republiky. Cílí k federativně demokratické republice se systémem jedné sněmovny. Berouce však v úvahu realný stav věcí, smiřují se s konstituční monarchii. V ostatních otázkách program jejich odpovídá minimálnímu programu socialistických stran. Orgánem radikálů byla s počátku »Rus« (zastavená), pak »Mol'va«. Od 1. ledna 1906 »Radikál«. Vůbec pak je to strana nemající většího praktického významu.

2. ***Neodvislá dělnická strana*** — Gaponovci, Ušakovci. Vznik této strany, jakož i nedlouhé období jejího trvání v maskované podobě, je neobyčejně zajímavý a vrhá ohnivé světlo na činnost a opatření ruské absolutistické vlády v otázce dělnické. Proto pokládám za věc ne zbytečnou sděliti s čtenáři několik historických poznámek, týkajících se minulosti této strany.

Rozkvět ruského dělnického hnutí v letech osmdesátých a s počátku let devadesátých přirozeným způsobem donutil ruskou vládu, aby se zamyslila trochu nad tímto zjevem; ochrannými opatřeními, jako byli

*) Měl jsi, cháme, čapku z per, měl jsi, cháme, zlatý roh; čapku vichr nese — roh hučí po lese, zbyla ti jen šňůra...

na příklad »tovární inspektoři«, zde nebylo možno z věci se vyvléci.*) Bylo však nutno, stůj co stůj, paralysovati stále rostoucí postup obnoveného tajného revolučního hnutí. A tu, v tuto těžkou hodinu života, přišel ruské byrokracii na pomoc náčelník »Moskevského ochranného oddělení« Zubatov se svým návrhem dělnických organisací, nazvaných podle vynálezce »zubatovščinou«, nebo známých jinak pode jménem: »policejního socialismu«.**) Podle slov kritika obou citovaných knih ***) směřoval tento vynález k tomu, aby vláda dostala proud dělnického hnutí do svých rukou, odvedla jej z řečiště politického na svůj policejní mlýn a aby ho využila pro své zájmy. Vůbec pak cíl této »otcovské« vládní ochrany nesl se k tomu, aby ukázán byl dělníku jeho úhlavní nepřítel — »podnikatel«, pročež tyto organisace, dychtíce po oblibě, prohlásily vojnu továrníkům a majetníkům závodů, účinně hlásajíce a pořádajíce stávky; s druhé strany zubatovci zvláště podporovali a dokazovali princip, že »zákony jsou svaté, ale vykonavatelé jich jsou zlí odpůrci«. Proto hlásali boj, ne aby vzbudili rozhořčení dělnictva proti dělnickému zákonodárství, nýbrž aby dokázali, že zákon je mařen od podnikatelů, že tedy nutno jest bojovati s nimi, aby znova uveden byl v právo a moc »zákon, chránící dělníka«. Tím prohlášena protirevolučnost jejich taktiky. Pozoruhodno jest, že celá technická stránka vnitřní organisace zubatovců byla obratně přejata od tajných stran, pročež v prvních dobách zubatovščina těšila se ohromné popularitě v dělnictvě. Nebude bez zajímavosti poznamenati, že jedním z předních organisátorů zubatovských spolků byl prof. Ozërov, autor citované výše knihy. S počátku měl účastenství v této věci, neznaje jejích skrytých cílů. Přinucen byv, když celá skrytá stránka těchto svazů byla již odhalena, vystoupiti ze sboru organisačního, zůstal podle vlastních svých slov, »přesvědčeným stranníkem názoru, že místní úřady chtějí seznati stav dělnické třídy a směřovati k jeho zlepšení«. Toto »přesvědčení« je tím podivnější, že sám prof. Ozërov ve své knize při každém kroku faktickými daty odhaluje soustavný podvod vlády vůči dělnictvu, a že konečně sama vláda ve svém pověstném prohlášení po 9. (22.) lednu 1905 — tomto krvavém zakončení zubatovských machinac — officiálně prohlásila, že cílem těchto organisací bylo »odtržení dělníků od vlivu zločinné propagandy.« †)

Ze zubatovských organisací zvláště známy jsou: moskevský »Sovět rabočich« (Rada dělnická), pak ještě pozoruhodnější, rovněž moskevské

*) Zajímavé zprávy o neschopnosti továrních inspektorů, správněji o nemožnosti, aby byli k čemu (pro neustálé vměšování se vlády do jejich činnosti), možno najíti v pozoruhodné knize od bývalého dělnického inspektora, prof. *I. I. Janžula*: Изъ воспоминаній и переписки фабричнаго инспектора перваго призыва. Petrohrad 1907.

**) Otázka tato výborně jest předvedena v těchto dvou knihách: *M. Григорьевскій:* Политическій соціализмъ въ Россіи. Petrohrad 1906. (Vydal měsíčník »Образованіе«.) — Проф. *I. X. Озеровъ:* Политика по рабочему вопросу въ Россіи за послѣдніе годы. По неизданнымъ документамъ. Moskva 1906. (Nákl. Sytina.)

***) Былое. Únor 1907, str. 316.

†) Byloje, ibidem str. 317.

»Obščestvo vzaimnago vspomočestvovanija rabočich v mechaničeskom proizvodstvě« (Spolek vzájemné podpory dělníků v mechanickém průmyslu). Podobného typu bylo rovněž Gaponem organisované »Sobranije Petěrburgskich fabričnozavodskich rabočich« (sebrání petrohradských dělníků továrních závodů), dělící se v 11 odvětví. Jak jsem již ukázal, tato vládní hra na dvě fronty skončila všem známým krveprolitím petrohradského proletariatu 9. (22.) ledna 1905. Gaponovské organisace byly zavřeny a tu počaly se objevovati legální organisace »neodvislých« dělníků, zvané podle zakladatele Ušakova — ušakovci. Program ušakovců hlásá, že »dělnická stávka jest věcí dělníků samých«. Jsou protivníky politické i ekonomické propagandy sociálních revolucionářů i sociálních demokratů, předpokládajíce, že jen mírnou osvětnou a tvůrčí prací v dělnictvě a legálním bojem s vládou i kapitalismem možno dosíci emancipace dělnické třídy. Strana je soustředěna v »Ústředním svazu dělnickém« (Central'nyj sojuz rabočich). Jest rozvětvena i na jihu (kde působí na př. Charkovský komitét). Orgánem jejím je denník »Russkij rabočij«. Ušakovci jsou horliví přívrženci odborových svazů. Jejich politický program projevuje se požadavkem »Ustavujícího Sněmu«, ostatně jsou hotovi smířiti se i s konstituční monarchií.

Svými názory jest jim velice blízka studentská skupina »Christijanskich socialistov« (křesťanských socialistů).

V poslední době, zvláště po prosincovém moskevském povstání, v tomto centru »policejního socialismu«, názorně ukázavšího bezmocnost a neplodnost podobných organisací, strana »neodvislých« těší se velmi slabé populárnosti v dělnictvě, ač jest jen genealogicky spojena se zubatovščinou.

3. *Strana sociálně-demokratická* (Ruskaja social-děmokratičeskaja rabočaja partija). Se sociál.-demokr. stranou (S. D.) přistupuji k přehledu tak zvaných »tajných« nebo revolučních stran, historicky spojených s revoluční činností osmdesátých let minulého století Nemoha vykládati, zde dějiny tohoto století, ukazuji pouze na bibliografii této otázky těm, kdo by se chtěli podrobněji obírati studiem ruského revolučního hnutí.*) Z části byla již uvedena v poznámkách k I. části tohoto náčrtku.

---

*) *Тунъ:* **Исторія революціоннаго движенія въ Россіи.** (Překlad německého díla Thunova. Vyd. »Donskaja Rěč«.) Petrohrad 1906. Zvláštní cenu mají dodatky k originálu a opravy, zejména v poznámkách ke kap. I. str. 18.—47., ke kap. II. str. 69—86., ke kap. IV. str. 123.—139, ke kap. V. str. 162—187., ke kap. VIII. a IX. str. 278.—325. a konečně ve zvláštní kapitole: »Послѣдній періодъ Народной Воли« (r. 1881—1887). Doposud je to jediná jednotná práce o ruském revolučním hnutí; v originále však pokročila jen do r. 1884, v novém tomto překladě s doplňky do r. 1887. — V brzku má vyjíti v Petrohradě kniha prof. *L. Kulczyckého:* **Исторія русскаго революціоннаго движенія до 1905 r.** ve 2 svazcích. (Původní rukopis psán je polsky.) — *Г. А. Куклинъ:* **Итоги революціоннаго движенія въ Россіи за сорок лѣтъ** (1862—1902). Vyd. »Bibliotěki Russkago Proletarija«. Ženeva. — Od téhož: **Матеріалы къ изученію исторіи революціоннаго движенія въ Россіи.** Sv. I. IV. Vyd. tamtéž. — »**Русская Историческая Библіотека.**« Vyšlo 13 čísel.

Mluvíce o ruské sociálně-demokratické dělnické straně, nezbytně musíme lišiti v ní především dvě periody: starší do r. 1892, kdy ji ještě nelze pokládati za sociálně-demokratickou stranu v západoevropském smyslu slova, a novější od jmenovaného roku do nynějška, kdy tato strana — přes různá mínění a proto i vnitřní její differenciaci na frakce (o čemž ještě později bude řeč) — stala se dítětem Mezinárodní dělnické internacionály, arci uchovavši si jakousi samostatnost, což vyjádřeno jest slovy jednoho z otců jejích, Plechanova: »Jmenujeme se sociální demokraté ne proto, že bychom chtěli napodobiti Němce, nýbrž proto, že podle našeho mínění ruští revolucionáři musí přestati již napodobovati Bakunina, jenž v sociální demokracii viděl vtělení reakce.« *) V tomtéž listě Plechanov na výtku, že ruská S. D. snaží se zavésti u sebe taktiku německé sociální demokracie, odpovídá: »Jasno jest, že bychom byli idioti, kdybychom usilovali o cokoliv podobného.«**)

Tato historická poznámka byla nezbytna, poněvadž někteří historikové ruské S. D. připisují jí více než 20 let věku a tudy ji spojují s »Černým Peredělem«.***) De facto věc se má takto: Někteří z bývalých členů Černého Perodělu, prchnuvší za hranice, založili tam »Skupinu osvobození práce« (Gruppa Osvobožděnija Truda), jež se může pokládati za zárodek, z něhož potom vznikla po »hladovém roce« (1892) nynější ruská sociální demokracie. — Takto dějiny ruské S. D. od let osmdesátých musí býti zkoumány nejinak, nežli s podmínkou svrchu uvedeného rozdělení ve dvě periody.

Zkoumajíce pak vůbec vývoj ruského socialismu tohoto směru za celou dobu jeho trvání, to jest od let osmdesátých, můžeme v něm rozeznávati čtyři období vývoje. První z nich trvala od počátku do poloviny let devadesátých. Možno je označiti jako období »abstraktní propagandy«,†) kdy nečetná »sociálně demokratická« mládež energicky

---

V tisku číslo 14.—21. Petrohrad 1906. — **Политическіе процессы.** (Měsíčník.) Petrohrad 1906. — *Аксельродъ*: **Развитіе соц. рев. движенія.** Tajné vydání. — Prof. *Lavrov*: **Взглядъ на прошлое и настоящее русскаго соціализма.** Календарь Нар. Воли за 1883 г. — **Эволюція русской соціалистической мысли.** »Вѣстникъ Русской Революціи.« Č. 3. (Vydává strana S. R.) — *Л. А. Волкенштейнъ*: **13 лѣтъ Шлиссельбурской Крепости.** Nákl. Čërtkova. Londýn. — Totéž německy: Schlüsselburger Festung. Berlín. (Nakl. Hugo Steinitz.) — *Поливановъ*: **Алексѣевскій Равелинъ** (Петропавловская Крѣпость). Vyd. strana S. R. Ženeva. — *M. Cebrikova*: Les travaux forcés et la déportation politique en Russie. (Nucené práce a politické vypovězenství v R.) Ženeva 1897. — *K. Zilliacus*: »Das revolutionäre Russland«. (Originál finský.) Frankfurt n. M. 1905. — *II. G.*: »Vor der Katastrophe.« Tamtéž 1904.

*) *J. Plechanov:* O socjalnej demokracji u Rosji. List do wydawców polskiego tłumaczenia »Historji...« A. Thuna. Nákl. »Przedświtu« Londýn 1893. Str. XXIII.—XXIV.

**) Tamtéž.

***) *Ю. Невзоровъ*: **Отказываемся ли мы отъ наслѣдства?** Vydala rus. soc. dem. děl. strana. 1903. Str. 25. — *А. Рудинъ*: **Къ крестьянскому вопросу.** Vydala str. soc. revoluční. Str. 25.

†) *P. Katenin*: Russische politische Strömungen. (F. Gottheiner's Verlag.) Berlín 1906.

studovala theoretický marxism. »Mnozí z nich (t. j. z této mládeže) upadali při tom do scholastických úskalí, vážně se domnívajíce, že pracují ve prospěch revoluce.*) Zvláště pak tato perioda byla cizí politice a utrpení lidových mass, a teprve v první polovici posledního desítiletí minulého století, po »hladových letech« (zvláště r. 1892), počalo velice nesoustavné sbližování theoretických marksistů s dělnickým proletariátem. Ale i nyní revoluční propaganda vedla se především v »kroužcích« a neměla ještě povahy »massové«. Dělnické stávky oné doby podnikány samostatně, nezávisle od těchto kroužků. Avšak silné stávkové hnutí v r. 1892, zachvátivší jih, okruh moskevský a krái. polské (stávka v Łodzi, jíž se účastnilo 160.000 lidí), projevilo mocný vliv na theoretické socialisty a donutilo je, aby se uchopili aktivní organisační činnosti. Téže věci napomáhala do jisté míry pověstná řeč Mikuláše II. »o nesmyslných blouzněních«.**) Právě s touto řečí, pronesenou na počátku roku 1895, spojen jest vznik »Sojuza bor'by za osvobožděnije rabočago klassa« (svazu boje za osvobození dělnické třídy), jenž hrál tak významnou úlohu v dějinách ruské sociální demokracie.

Následuje nové období rozvoje, období energické »massové agitace«. Možno ji nazvati také ekonomickou, poněvadž propaganda vedla se především na podkladě ekonomickém. Tato agitace korunována byla skvělým úspěchem, který se zvláště projevil ve zdařilé organisaci petrohradské stávky r. 1896.***) Tento úspěch velice pobouřil vládu, tak že v pověstném memorandu Trepova-Zubatova čteme po této stránce tato charakteristická slova:†) »Úspěchy, dosažené stávkami, mají nebezpečný a škodlivý význam pro stát, jsouce prvopočátečnou školou politické výchovy dělníků. Úspěch v boji přináší dělníku důvěru ve vlastní síly, připravuje a vynáší ze zástupu schopné iniciátory, přesvědčuje v praxi dělníka o možnosti a užitečnosti sjednocení a vůbec kollektivních podniků«; — slovem vše to, zvláště máme-li na mysli stav vyděděného a práv zbaveného ruského dělníka, co nejlépe napomáhá politickému rozvoji dělnické třídy, nebo abychom mluvili slovy memorada, v dělnících se probouzí »vědomí nezbytnosti třídního boje, jenž si obírá za cíl změnu nynějšího státního a společenského zřízení na podkladě zásad sociální demokracie«.††) — Viděli jsme již, jakými

*) *П. Аксельродъ*: »Работникъ«. Č. 5.—6., str. 12.

**) Полное собраніе рѣчей Импер. Николая II. Str. 7, řeč č. 6.

***) *Č. Slepánek*: Dělnické hnutí v Rusku. Nákl. tisk. výboru České sociální demokracie. Praha 1906, str. 18. — *Туганъ-Барановскій*: Русская фабрика въ прошломъ и настоящемъ. Petrohrad. (Nákl. Popové.) — *Чернышевъ*: Рабочій вопросъ въ Россіи 1895—1904. »Дѣло« (fakty). — *Мартовъ*: Красное Знамя. Zahraniční vydání strany sociálně revoluční. Ženeva. — Доклады Лондонскому, Парижскому и Американскому конгрессу. (Týmž nákladem.)

†) »Рабочее Дѣло.“ V č. 1. uveřejněno celé toto memorandum.

††) Zajímavé toto memorandum bylo podáno bývalým moskevským vrchním policejním ředitelem Trepovem, jenž se proslavil výrokem: »Patron nelitovati!« (arciť vůči dělníkům), proneseným v dubnu r. 1898 k velkoknížeti Sergěji Aleksandroviči, zavražděnému 4. března 1905.

opatřeními vláda mínila »přeseknouti« tuto propagandu sobě nebezpečnou. Byly to pověstné »zubatovské« organisace, o nichž hovořeno výše. Repressalie, jimiž vláda hodlala rozdrtiti rodící se ruské dělnické hnutí, vyvolaly v řadách socialistů nový proud, širší, netřídní, jehož representanti pokládali boj pouze ekonomický za nedostatečný a proto pokládali za nezbytnost požadavky rázu politického, požadavky »všeobecně demokratické« a »všenárodní« i pro celé Rusko.

Takovýmto způsobem místo dřívějších požadavků osmihodinného pracovního dne atd. objevily se nové: »Pryč se samodržavím!« — »Ať žije svoboda!« Vůbec v socialistickém táboře div že nepřišlo ke skutečnému rozkolu mezi »ekonomisty« a »politiky«.*) — Studentské nepokoje v roce 1899**) a především hospodářská krise, kterou prodělávalo Rusko, rozhodly tento spor ve prospěch »politiků«. Tímto obratem, novým politickým kursem, začíná nejzajímavější perioda v činnosti ruské sociální demokracie. Trvala však nedlouho.

Roku 1903 na sjezdu ruské sociálně demokratické dělnické strany udál se rozkol mezi »politiky« a novým směrem. Podle příjmení hlavních řečníků a podle zcela náhodného vzájemného poměru výsledků hlasování dostaly obě frakce jména: »*leninci*« (podle Lenina) čili *bol'ševiki* (byli ve většině — v »bol'šinstvě«) a »*martovci*« (podle Martova), jinak »*meňševiky*« (zůstali v menšině). Rozkol se udál na podkladě čistě taktickém. Bol'ševiki jsou revoluční a pokládali daný moment (t. j. r. 1903), jakož i stav a rozvoj proletariátu za vhodný k revolučnímu povstání; nad to pak uznávají za možnou a žádoucí účast proletariátu v dočasné vládě; meňševiki naproti tomu byli přesvědčení právě opačného: proletariát jest ještě nedostatečně rozvit politicky, odtud plyne potřeba co možná široké agitace; chvíle vhodná k povstání nenadešla, »blíží se« pouze, třeba tedy chystati se k ní; konečně pak chystaná revoluce (v r. 1903) bude podstatou »buržoasní«, pročež proletariát musí bojkotovati onu dočasnou vládu, která se objeví po revoluci.

Tyto spory měly velice smutný vliv na další rozvoj sociální demokracie. Ukázalo se to zejména v nezdařilém výsledku prosincového moskevského povstání a hlavně při volbách do II. říšské dumy, jakož i vůbec v praktickém řešení otázky o poměru sociální demokracie k dumě. Rozkol tento skončen na sjednocujícím sjezdě ruské soc. demokratické dělnické strany r. 1906 ve Stockholmu.***) V čele strany stál až do rozkolu »Central'nyj komitět« (ústřední výbor); po rozkole u bol'ševiků ústřední výbor, u meňševiků »Organizacionnaja kommissija« (organisační komise). Orgány strany dříve byly: »Zarja« (Záře), »Iskra« (Jiskra) a »Social'. Dĕmokrat« (vydávaný za hranicemi), po rozkole oba poslední měsíčníky staly se orgány meňševiků, bol'še-

*) »Vademecum.« Ženeva, 1900. — *Мартыновъ*: »Соц. Демократія и рабочій вопросъ. Tamtéž.

**) Viz po této stránce moji stať v »Studentském sborníku« (českém) roč. XVI. č. 4.: »Několik úvah o studentské otázce v Rusku«.

***) Протоколы объединительнаго съѣзда »Р. С. Д Р. П.« Moskva 1907. Vydání legální.

vikové pak založili si týdenník »Proletarij« a »Vperёd« (Ku předu). — Dne 27. října (9. list.) 1905 počala v Petrohradě vycházeti »Novaja Žizň« (Nový život) místo těchto obou publikací. »Meňševikové« 15. listopadu místo Iskry a Soc. Děmokrata začali vydávati rovněž v Petrohradě denník »Načalo« (Začátek, princip). Konečně v Moskvě vydáván touže dobou, t. j. za doby »líbánků svobody« (po zrušení censury 17. října 1905) denní list »Bor'ba« (Boj). Brzo však všecky byly zastaveny a s. d. tisk jako dříve stal se tajným. Následkem rozkolu také zakladatel ruské soc. demokracie, Plechanov, vystoupil z redakce Iskry a začal vydávati v Petrohradě periodický sborník »Dněvnik Social'. Děmokrata«, rovněž zastavený. Kromě toho počal znova vydávati starší »Bibliotěku sovremennago Socializma«. Vůbec celá ruská sociálně demokratická dělnická strana rozvíjí velmi rozsáhlou, ovšem nelegální vydavatelskou činnost v cizině, především ve Švýcařích (v Ženevě).

Literatura ruské sociální demokracie jest velice bohatá,*) ale zároveň — pro neustále konspirativní její povahu — velice rozptýlená a tudíž málo přístupná. Jediným pramenem v této věci mohou býti archivy strany, kde se chová vše, co bylo vydáno. Druhým, snad také jediným místem, kde je sebrán neobyčejně bohatý a úplný materiál vůbec o dějinách ruského revolučního hnutí a také Rus. soc. dem. děl. strany, jest britické museum v Londýně. Jinak méně úplné kollekce těchto vydání možno najíti také v knihovnách a musejích v Ženevě, Curychu a Paříži, hlavních to střediscích ruské zahraniční revoluční činnosti.

Nepokládám za nutné vykládati program ruské sociální demokracie poněvadž málo čím se liší od všeobecně známého programu mezinárodní soc. demokracie. O některých pak jejích zvláštnostech a zejména o jejím programu agrárním a taktice budu mluviti při srovnání těchto zásad s příslušnými odstavci programu strany sociálně revoluční.

S ruskou stranou sociálně demokratickou jsou sjednoceny na autonomních zásadách tyto národnostní frakce:

1. Sociální demokracie království Polského a Litvy. 2. Vseobščij Jevrejskij rabočij Sojuz (všeobecný židovský dělnický svaz) čili Bund. Na posledním kongresse obě tyto frakce se sloučily. 3. Lotyšská soc. demokr. děl-

*) Doplňkem k uvedené již literatuře soc. demokracie ruské uvádím ještě: **Первая общерусская конференція партійныхъ работниковъ.** Příloha k »Iskře« č. 100. — **III-й очередной съѣздъ** »Р. С. Д. Р. П.« Ženeva 1905. (Ve vlastní tiskárně.) — *Г. Плехановъ*: **Наши разногласія.** Vydáno při měsíčníku »Iskra«. — *Галерка и Рядовой*: **Наши недоразумѣнія.** Ženeva. — *Н. Ленинъ*: **Двѣ тактики** »С.-Д.« **въ демократической революціи.** Tamtéž. — *Týž*: **Задачи русскихъ** »С.-Д.« Tamtéž. — **Рабочіе о партійномъ расколѣ.** Tamtéž. — *Акимовъ (Махновецъ)*: **Очеркъ развитія С.-Д. въ Россіи.** Petrohrad. (Nákl. Popové.) — **Красное знамя въ Россіи.** Ženeva 1900. — *В. Бурцевъ*: **Опытъ программы для изученія исторіи революціи и общественнаго движенія въ Россіи.** (Bibliografie.) »**Былое**« (zahraniční) od č. 3. Nákladem strany soc. dem. — Kromě toho články v petrohradských měsíčnících »Obrazovanije« a »Žizň« (nevychází již) a j.

nická strana čili Soc. dem. děl. strana Pobaltského kraje (Pribaltijskago kraja). Kromě vyjmenovaných jsou ještě v Rusku více nebo méně dobře sorganisované *národní sociálně demokratické strany*. Jsou to tak zvané organisace »okrajin« nebo »porobených národností«. Z nich jsou známy: *Ukrajinská s. d. radikální strana* a *Finská dělnická strana*, výtečně organisovaná. Při posledních volbách prosadila asi 80 kandidátů. Na Kavkaze je několik národnostních soc. dem. organisací, hlavní však je t. zv. »*Dašnakcjutun*«, která, jak se zdá, sjednotí se s ruskou sociálně demokratickou stranou jako jmenované výše tři organisace. — Každá z těchto národnostních frakcí má svoji literaturu, vydávanou obyčejně v rodném jazyce, nelegálně, nejčastěji v cizině. Tak na příklad polská sociální demokracie tiskne svá vydání především v Krakově. Bund, jenž vydal své dějiny,*) má svou tiskárnu v Ženevě. Skoro stejně i druhé frakce. Nárys s. d. strany je poněkud nepoměrně dlouhý u srovnání se stranami dříve vyloženými. Stalo se to proto, že strana S. D. stejně jako S. R., k níž nyní přistupujeme, měly zvláštní úlohu v rozvoji ruského politického myšlení.

(Dokončení.)

JUDR. a PhDr. ROB. MARŠAN:

Polská otázka v Prusku od roku 1815.

(Dokončení.)

Pátráme-li po příčinách, proč přes horečné námahy pruské Poláci přece národnostně neztrácejí, nacházíme dvoje. Především poměry hospodářské a kulturní, dále pak organisaci a mravní vlastnosti obyvatelstva polského.

Pokud jde o skutečnosti hospodářské, jest nejdůležitějším momentem postupující industrialisace Německa, která hlavně od roku 1870 přetvořuje bývalý zemědělský ten stát ve stát průmyslový. Rychlý vzrůst měst, jakému není té doby v Evropě rovno, přirozeně jeví přítažlivost na obyvatelstvo venkovské, které dává rádo přednost výhodnějším podmínkám práce tovární před rolnickou. Nejvíce znáti bylo odplývání to v době značně příznivé konjunktury průmyslu v l. 1895—1900. A je to právě obyvatelstvo německé, které houfně připlývá do měst, zvláště do residence. K těžké polní práci nemohou, jak dávno známo, ani němečtí statkáři nalézti dostatek dělnictva německého a jsou chtě nechtě odkázáni na dělnictvo polské domácí i cizí,**) již pro to, že toto jest nepoměrně lacinější; a u kapes zastaví se i patriotismus německý, který právě u většiny Němců po-

*) Historya żydovskiego ruchu robotniczego na Litwie, w Polsce i Rosyi. 1902. — Działalność bundu v ciągu ostatnich 2 lat (od IV. do V. zjazdu). 1904. Imprimerie Israélite. Génève.

**) Srv. o tomto předmětu poučnou monografii *Trczyńského*: Russisch-polnische und galizische Wanderarbeiter im Groszherzogtum Posen 1906, kde jest doloženo, že zemědělství německé ve východních provinciích bez přílivu dělnictva polského nemohlo by obstáti.

znaňských, kteří vládou do země byli nalákáni a uměle nasazeni, nebývá příliš valný. Takto může tedy úsilí vlády pruské nejvýš vyplniti mezery, vznikající větším odplýváním obyvatelstva německého než polského; v tom ovšem může býti pravda, co se mluví o úpadku němectví, a jest jenom velice nepatrnou útěchou, chlubí-li se letos kníže Bülow, že Němci, jichž bylo do země nasazeno na 100.000, vzrostli v Poznaňsku vůči Polákům o $^{17}/_{100}$%. Další nepříznivou stránkou pro němectví jest zpravidla velmi špatná kvalita osídlovacího materiálu, který shání se všemožným způsobem a podle toho také se osvědčuje. Vedle toho také spekulace právě na straně německé využívá způsobem všelikým jiným, než slušným, velikého zvýšení cen půdy hospodářským bojem. (Jak letos Bülow konstatoval, stojí *ha* půdy přes 1300 marek, kdežto před dvaceti lety stál jen 568!) Značný jest počet zadlužených šlechticů německých, kteří si pomohli na útraty eráru tím, že k »záchraně ohrožené posice« prodali předlužené a vymrskané statky své za nekřesťanské peníze osídlovací komisi. Ale ani jiní neostýchají se dělati takové obchody. Podobně je to u leckterého statkáře polského, který tím zachráněn byl před úpadkem. Ostatně jest právě půda taková neb exekučně prodaná takřka jedinou půdou polskou, která do rukou německých přechází. A jak statky ty vypadají, o tom dočítáme se ve zprávě komise. Na konec nelze zapomenouti, že i administrace fondu pohltí veliké sumy.

Druhým, neméně význačným činitelem jest ovšem odpor Poláků samých, který každým novým opatřením protipolským se zdvojuje. Neustálé pronásledování zocelilo Poláky do té míry, že učinilo z nich bojovníky nevyrovnané; tím z veliké části také lze vysvětliti vývoj středního stavu, který dokonce již vedle šlechty a místo ní nabývá vedení v boji národním. Stálými zkouškami utužena byla národní solidarita i organisace polská, jejíž dovršení tvoří spolek »Stráž«, založený r. 1905; oddanost a uvědomělost lidu polského a jeho obětavost nemá sobě rovné. Bülow sám uznal letos v odůvodňovací řeči své tyto vlastnosti, trpce si při tom stěžuje, jak málo půdy polské přechází do německých rukou, jak Poláci podporují jenom své lidi a jak tím dovedou ubližovati Němcům. Soudržnost polská jest vůbec podivuhodna; i dosti malé rozptýlené zlomky národnosti polské dovedou se sdružovati a zachovati, což pozorujeme na př. ve vzdáleném Westfálsku, kde jsou již obce s více než 60% obyvatelstva polského. V této věci mohli by Poláci poznaňští býti vzorem všem Slovanům a zvláště také národu našemu, který v samé vlasti své a ještě více ve Vídni ročně tolik tisíc příslušníků ztrácí germanisací. Se zvláštním povděkem třeba uznati, kterak mezi Poláky pruskými vyvinulo se postupem času a trpkými zkouškami porozumění pro myšlenku slovanskou a poznání, jak škodlivy jsou malicherné půtky a šrůtky ideji té v cestu se stavící, z nichž koristí jen nepřítel. Kdyby všichni Slované bezvýjimečně byli prodchnuti citem, že k zajištění naší budoucnosti třeba jest široké základny, kterou poskytnouti může společné vědomí slovanské, povznešené nad rozdíly náboženské, politické a trudné reminiscence dějinné — mnohem lépe bylo by nám všem.

Avšak právě zjevy tyto dráždí odpůrce. Ničeho více nelekají se fanatičtí Němci, než stoupajícího uvědomění lidu polského, které s pronásledováním stále pokračuje, zachvacujíc i končiny, v nichž dříve panovala národnostní lhostejnost; to platí především o polské části Slezska, jak ukázaly polské úspěchy při letošních volbách říšských. O překot vymýšlejí tedy hakatisté plány k provedení díla, vůči němuž selhalo umění Bismarckovo. Vyskytují se plány docela fanatické, jako byl na př. návrh, aby odňato bylo Polákům právo volného stěhování. Letos však má býti provedeno vyvlastňovacím zákonem něco, co také ještě v právním státě nebylo.

Než přejdeme k nejnovějšímu útoku hakatistickému, třeba zde registrovati ještě dvojí protipolské opatření z let právě minulých.

V dobré paměti jest ještě dlouhá stávka školních dětí, která počala r. 1906, protáhla se do r. 1907 a jejíž příčinou bylo vyloučení polštiny z vyučování náboženství; v dobré paměti jest i potlačení této stávky pokutováním rodičů atd.*) Zvláštním výminečným zákonem protipolským je také uzákonění zákazu stavění nových obydlí bez zvláštního povolení vlády, kterého proti Polákům se užívá s velikou příkrostí. Čtenářům Slov. Přehledu jest známo, že Poláci připadli vtipně na způsob, jak zákaz obejíti: po příkladu sedláka Drzymały opatřují si vozy, v jakých jezdí po světě různí potulní umělci!

Letos po jistém zdráhání odhodlala se vláda konečně sáhnouti k prostředku, v právním státě neslýchanému: k nucenému vyvlastňování půdy polské. Mimo to chystá druhou ránu proti jazyku polskému, jenž má býti obmezen i tam, kde ještě poslední zbytky jeho ve veřejném životě se vyskytují. Tyto dvě předlohy, po nichž mají následovati ještě dvě další**), byly právě předmětem rokování v říšské sněmovně a v zemském sněmu pruském. Předloha, v níž zkrácena býti mají práva jazyka polského, jest (jak v tomto listě již psáno) předloha nového říšského zákona spolčovacího a shromažďovacího, předložená sněmu říšskému, ježto má se jí zavésti nové jednotné právo pro celý obvod státní, kde dosud platí leckde ustanovení partikulární. Celkem nese předloha ta ráz liberální; ale současně, kdy má se obmezovati policejní libovůle proti občanstvu, používá se reformního díla ku zostření zákona proti obyvatelstvu neněmeckému, v první řadě ovšem polskému. V osnově tohoto zákona obsažen je totiž (v pověst-

*) Jak o tom bylo pravidelně referováno v Slov. Přehledě.

**) Ohlašují se ještě pro toto zasedání dva nové návrhy, jimiž má býti zákon vyvlastňovací doplněn. Prvním má býti novela k zákonu kolonisačnímu, jíž má být znemožněna parcelace polským bankám. Druhý návrh má zameziti Polákům kupování půdy v jiných německých zemích. Za tím účelem zemské banky mají od státu dostati značné obnosy k vypomáhání statkářům německým v úpravě dlužebních poměrů. Další opatření chystají se prý proti polskému tisku, jak Slov. Přehled minule zaznamenal.

O nových předlohách protipolských již podaných, zvláště o vyvlastňovací, sr. více v pojednání, které vyšlo současně s tímto článkem v »České Revui«: *R. Maršan*, »Nové výminečné zákony proti Polákům v Německu«. Obírá se věcí hlavně po stránce právní.

něm § 7.) předpis, že jednací řečí na schůzích jest pouze němčina; užívání řeči jiné jako výjimku povoliti může zemská vláda. Opatření toto, odporující přímo základním právům občanským 4 mil. poddaných a přečetných cizinců v Německu usedlých, nemá skutečně jiného účelu, než býti vexací a dáti vládě do ruky nové prostředky k stíhání nepohodlných Poláků. Paragraf ten — jak již správně bylo poukázáno i se strany německé, krajním nacionalismem nezaslepené — jest rázu naprosto nemoderního, výronem zastaralého úzkoprsého policejního ducha absolutistického. Předloha tato Polákům ovšem valně neublíží, neboť mluviti polsky ve spolcích zakázati se nemůže; mimo to je dosti nejisto, zdali sporný paragraf bude vůbec uzákoněn, neb aspoň zda též pro území polská, jelikož ve sněmu říšském, voleném na základě všeobecného hlasovacího práva, sedí vedle méně nacionálních poslanců pruských veliký počet příslušníků států mimopruských, přece jen ne tolik předpojatých v této věci.

Vystihlo se ostatně v Německu dosti brzy, že by důsledky přijetí § 7. byly daleko spíše rázu sociálního než národnostního, neboť, jak ukázal sociálně-demokratický poslanec Heine, měly by především za následek stěžování uvědomění dělnické třídy polské a tím nepřímou podporu snah zaměstnavatelů, především ovšem pruských junkerů, kterým by pak dostalo se v neuvědomělosti mass polských i vítané zbraně proti dělníkům německým.

Lepší jsou vyhlídky druhého zákona, nepoměrně důležitějšího, totiž vlastní předlohy vyvlastňovací, t. zv. Ostmarkenvorlage, podané pruskému sněmu. Osnova tato, mající ráz vysloveně a výhradně protipolský (máť se vztahovati pouze na západní Prusy a Poznaňsko), má daleko větší vyhlídky býti uzákoněna, jelikož v privilegovaném sněmu pruském tvoří slepí přívrženci vlády převážnou většinu; nestane-li se tedy něco naprosto neočekávaného, uzákonění předlohy té lze se nadíti najisto. Motiv, proč vláda předlohu tuto podala, plyne jasně z pamětního spisu, vydaného loni na oslavu dvacetileté památky činnosti osazovací komise pruským sněmem.*)

Je to zmíněný již a Bülowem letos přímo doznaný neúspěch dosavadních snah;**) vláda prý seznala, že s normálními prostředky nevystačí, že jest zapotřebí výjimečných opatření zákonných. Mezi příčinami neúspěchů, pokud jsme se o nich dříve nezmínili, uvádí se (arci zahaleno v hustý dým kadidla pro celou dosavadní činnost), že mezi nabídkami statků jest málo takových, které opravdu vyhovují požadavkům kolonisační komise, že to, co se nabízí, zpravidla neleží v místech vhodných, že tudíž jest nemožno dosáhnouti potřebného za-

*) »Zwanzig Jahre deutscher Kulturarbeit,« Tätigkeit und Aufgaben neupreussischer Kolonisation in Westpreussen und Posen. 1886—1906.

**) Svědectví kancléřovo samo o sobě poráží vlastně pamětní spis a stačí k usvědčení hakatistických snah z rozhodného fiaska. Ještě větší váhy nabývá přiznání to odsouzením, jakého dochází politika kolonisační v obsáhlém spise, který lze bez odporu pokládati za nejvážnější a nejobsažnější o věci té a jehož autorem je Kielský prof. *L. Bernhard*, výborný znalec poměrů: »Das polnische Gemeinwesen im preussischen Staat«, 1907, 686. str. Kritika činnosti komise osidlovací je zdrcující.

okrouhlení, jež jediné jest zárukou zdaru. Máť vláda nový plán — obklíčiti venkovská města celým pásmem německých osad, aby tak poněmčení jejich přílivem z venkova bylo spíše zaručeno.

Nechtějí-li Poláci prodati půdu svou dobrovolně — a to právě, jak jsme viděli, se neděje, leda v případech výjimečných — budiž jim, kde toho bude uznána potřeba, odňata nuceně: vyvlastněním. Předloha vyvlastňovací obsahuje tudíž ustanovení, že státu má se na příště dostávati královským nařízením pro obvod určitě ohraničený právo vyvlastňovací. Obvody ty stanoví osídlovací komise, která usnesení své musí předložiti pětičlenné radě; taková rada bude zřízena v Západních Prusích a v Poznaňsku. Za členy rady a náhradníky, jichž jest též po pěti, volen může býti každý 30letý příslušník státu německého, který aspoň rok v provinciích bydlí a má tam statek.

Vyvlastněný může se do dvou týdnů odvolati. O odvolání rozhoduje pruské ministerstvo zemědělství, vnitra a financí. Jak odvolání to asi vypadne, dovedeme si snadno pomysliti podle všech známých projevů přízně pruské k Polákům a podle tendence celého zákona. Hlavní ovšem a nejdůležitější při celé věci jest, že stát má právo stanoviti také výši náhrady; má v tom býti korrektiv proti neobyčejnému zvýšení cen pozemků a proti promrhávání státních peněz drahým zakupováním. — Na chystané tyto své podniky žádá vláda nových 400 mil. marek! A jak svědčí nejnovější zprávy berlínské, bude předloha tato patrně záhy uzákoněna,*) ač ve formě trochu zmírněné, ježto ani stranám nejvládnějším nechtělo se přijmouti ji v celém rozsahu. Dle kompromisu v poslanecké sněmovně pruské uzavřeného (jak jest čtenářům Sl. Přehledu známo), přijat tam návrh, podle něhož obnos na kolonisaci nově požadovaný snížen o 125 milionů. Mimo to stanoveno, že smí býti vyvlastněno nejvýše 70.000 *ha* půdy, a zostřena ustanovení, aby nebylo vyvlastnění užíváno také proti Němcům. Bude tedy jen na zakupování půdy věnováno ve 22 letech *725 millionů marek* (po 100 mill. roku 1886 a 1898, r. 1902 na kolonisaci 150 mill. a 100 na zákup státních velkostatků, r. 1908 pak 275 millionů! A to nehledě ani k jinému nákladu, také dosti značnému. Peníz to zajisté neslýchaný, zejména uvážíme-li špatný skutečně stav financí pruských a zvláště říšských, který není žádným tajemstvím. Vždyť lze se z kterékoli statistické příručky přesvědčiti, že státní dluh pruský, který r. 1892 činil 6061 mil. marek, vzrostl roku 1905 na 7373 millionů marek. A což teprve říšský dluh! Ten činil kolem roku 1890 1293 millionů a roku 1905 již 4273 — více než trojnásobný obnos za 15 let! Deficit v říšském rozpočtu jest chronický, a všechny pokusy o nalezení nových příjmů ukázaly se dosud nedostatečnými. (Tak na př. daň z jízdních lístků, zavedená r. 1906.) Zajímavo jest, že trůnní řeč, pronesená bezprostředně před podáním předloh protipolských, doporučuje největší spořivost ve všech oborech. Ovšem na obor vnitřní kolonisace se spořivost ta

*) Viz polské rozhledy v tomto čísle. *Red.*

nemá vztahovati, ač by bylo nejspíše na místě zde začíti. Ostatně jest v sousední říši zajisté ještě mnohem více věcí v nepořádku, je tam leccos »shnilého ve státě dánském«, co by vyžadovalo důtklivější odpomoci, než »polské nebezpečenství«, vládou pruskou za vlasy přitahované. Nebylo by pak třeba živiti veřejnost dobrodružnými legendami o »tajných spolcích«, o »spiknutích« Poláků ohrožujících říši,*) nebylo by třeba zúmyslného stotožňování snah o udržení národnosti se snahami velezrádnými a protistátními. Vše to soustavně šíří do světa tisk obsluhovaný korrespondencemi hakatistickými. Vše to konec konců má jen udržovati klidné občany německé v náležité hrůze, aby neskrblili v další podpoře — neboť zkušenost učí, že není ani německý šovinismus veden naskrze tendencemi, prostými vedlejších zájmů.

Zúmyslné toto klamání veřejnosti jest právě hlavní překážkou obratu; to vystihuje správně prof. Delbrück, dávný odpůrce hakatistické politiky, v letošních »Preussische Jahrbücher« (str. 377.):

»Skoro všechen denní tisk jest hakatistický a šíří nejjednostrannější a nejzvrácenější názory o tamních poměrech; měsíčníky, týdenníky a časopisy vědecké si zachovaly sice úsudek nepředpojatější a dovedly se uchrániti hakatismu, ale denní tisk jest přece jen pro tu chvíli vždycky nejsilnější činitel, a tak žije veřejné mínění v Německu vůči otázce národnostní v temném mračnu předsudků, jež pronikne jen stěží a zřídka kdy paprsek světelný.«**)

V záplavě hlasů utrhačných a hanobících zanikají arci beze stopy i hlasy samých poznaňských Němců, tu a tam radící k smírnosti.***)

Než vraťme se opět k výjimečným zákonům.

Má-li předloha spolková zasáhnouti především polské dělnictvo, jest předloha vyvlastňovací namířena proti usedlému polskému lidu zemědělskému. Účinky zákona toho nelze ještě předpovídati a tudíž ani zaručovati se za úspěch nebo neúspěch. V podstatě své jest předloha ta jenom důsledným pokračováním díla Bismarckova a celé nelidské a krátkozraké politiky pruské proti Polákům vůbec. Se stanoviska právního a ethického jest předloha ta ovšem více než zavržitelna. Jest přece známo, že vyvlastnění jest jen krajním a dle povahy své výjimečným a ojedinělým prostředkem státní správy, kterého smí se použiti v eminentním veřejném zájmu ve zcela určitých případech. Zde však má se toto výjimečné právo svrchované státní moci státi přímo prostředkem k potlačení menšin. Pochybujeme,

*) Kam podělo se Bismarckovo: Wir Deutsche fürchten Gott und sonst nichts auf der Welt?

**) Doporučujeme článek tento a Preussische Jahrbücher vůbec k poučení o této otázce, ježto odtud lze čerpati informace o názorech různých stran o běžných záležitostech, jakož i o zjevech literárních, každoročně se vyrojujících, ceny ovšem z valné části dosti pochybné. Oceňování všeho toho ovšem by daleko přesahovalo rámec této práce.

***) Tak na př. nejnověji *Paul Fusz* z Wituchowa: »Die Zustände in der Provinz Posen,« v Poznani 1907. — Autor jest dokonce král. »Oberamtmannem«.

že by mnozí z těch, kdo dnes pro předlohu vyvlastňovací se rozohňují, podrželi toto své nádšení, kdyby si uvědomili všechny její důsledky. Jest nepopíratelno, že důsledné provedení zásady vyvlastňování jakožto prostředku bojovného v rukou právě panující strany vedlo by nutně k návratu poměrů, které bohudíky pokládáme za dávno překonané. Nesmí se zapomenouti, že pronásledování menšiny národní může býti vystřídáno pronásledováním i jiných menšin všelikého druhu: zítra mohl by býti podán návrh na vyvlastnění Židů,*) pozejtří by zase mohli býti vyvlastňováni katolíci od evangelíků, jinde evangelíci od katolíků atd. atd. — tak octli bychom se opět v dobách středověku a století brzy po něm následujících, kdy konfiskace majetku náležela k prostředkům politického boje.

Ale i se stanoviska platného práva ústavního je toto zneužívání expropriace naprosto nepřípustno. Jako odpírání práva na užívání mateřštiny jest i ona útokem na rovnost občanskou, která tvoří základ celého moderního zákonodárství ve všech vzdělaných státech. Prolomení této zásady, degradace jisté části obyvatelstva na občany druhé třídy, na národ i právně porobený, méně oprávněný, toto zbavení práv, které jinak bývá zavedeno nejvýše vůči živlům společnosti škodlivým — jako bláznům a zločincům —, jest utužením absolutismu a krokem zpět, jehož důsledků nelze prozatím ani plně vystihnouti, které však vedly by také k otřesení celého řádu právního i sociálního. I nedotknutelnost vlastnictví tvoří základ našich právních řádů; zde má býti lehkomyslně vydána v šanc docela nevypočítatelným možnostem.

Ale toho všeho vláda pruská nevidí a nechce viděti! — Snad také viděti nesmí. Jsouť zajisté mnohé skutečnosti, které se velmi nerady přiznávají. A jednou z takových skutečností zdá se býti nešťastné fiasko osídlovací politiky, které zasvěcenému dávno není tajemstvím; nejméně arci vládě pruské, která nejlépe může viděti do věci. Ale přiznání tohoto neúspěchu bylo by veřejnou blamáží, která hledá sobě rovné — a té se neomylná pruská vláda vydati nesmí. Ostatně padá na váhu okolnost, která se snad dosti nedoceňuje a která jest pro vládu pruskou patrně motivem nejdůležitějším. Celé to němectví, které za dvacet let ohromnými sumami do země investovanými bylo uměle jako ve skleníku vypěstováno, celé ty v základech nezdravé podniky, které se vyvinuly v důsledcích této akce (jako na př. stavební ruch atd.) — vše to by upuštěním od politiky kolonisační rázem se zřítilo, nastal by ohromný krach a nevídaná katastrofa němectví ve »východních markách«, čímž by utrpělo škodu nenapravitelnou, možná smrtelnou. Vláda, která ve slepé vášni sama se tak daleko spustila do krátkozraké politiky kolonisační, jest nyní vlastně nucena vrhati do bezedného jícnu umělého pěstění němectví na východě nové a nové milliony, aniž by viděla nějaké výsledky. Němectví to, zvyklé jen podpoře s hora,

*) Co asi by tomu říkal německý liberální tisk, který vyvlastňování Poláků z tak valné části schvaluje?

ztratilo schopnost udržeti se samo i pohltí millionů zajisté ještě značnou řadu.*)

V historii dosavadní kolonisace vidíme výdaje růsti se čtvercem doby. Vláda pruská chytila se do vlastní pasti a v tom leží jistá tragikomika celé situace. Ze všeho jest ovšem patrno — a to lze tvrditi proti všem hlasům opačným, i samého Delbrücka (l. c. 382.) — že v dohledné době nelze doufati v obrat se strany pruské, že rány na Poláky dopadající budou dopadati dále. Ale jednu dobrou stránku kolonisace ta již měla a ještě bude míti: přispěje aspoň k tomu, že Polákům otevře a čím dál více bude otvírati oči v nazírání na německé přátelství, ve které doufali mnozí z nich (viz politiku dvorské frakce za Capriviho!),**) a že je postupně přibliží ostatnímu Slovanstvu. To bude patrně jediný úspěch celé té velebené »vynikající kulturní práce«, původci arci nejméně zamýšlený.

Politika vyvlastňovací, smutné to dědictví po Bismarckovi, které zůstane navždy temnou skvrnou velebené německé kultury, dovede utlačovaným Polákům poznaňským přirozeně jenom získati sympatie všech Slovanů ještě vyšší měrou. Ale nejen Slovanů — celého vzdělaného světa, nevyjímaje ani kruhů opravdu svobodomyslných v Německu. Kdo není docela zaslepen vášní národnostní, vidí dnes právem v poznaňských Polácích oběti protikulturní nesnášelivosti, mučedníky za práva národnosti a jazyka, trestané jen proto, že narodili se Poláky a že se odroditi nechtí neb nemohou.

Všichni, kdo věří, že ve světě platí právo a spravedlnost, že nemá vítěziti lež a násilí nejen v životě soukromém, ale ani mezi národy — musí odsuzovati útisk Slovanů v říši sousední.

Neboť věčnou pravdou jest, co praví Kollár:

»Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou,
Ten, kdo do pout jímá otroky, sám je otrok!«

Ještě o panslavismu a osvobozenském hnutí v Rusku.

List redakci Slovanského Přehledu.

Vážený pane redaktore!

V č. 14. Českého Slova (z 18. ledna) autor článku »Slovanská myšlenka« p. S—yč praví mimo jiné, že můj článek v posledním sešitě Slovanského Přehledu »jde v mnohém slovanské myšlence napříč (sic!), pokud vůbec se slovanské myšlenky týče« — ale z tohoto »mnoha«

*) Že Němci mohou říkati právem krajanům svým v území polském »drazí« krajané, je patrno z toho, že dle dosavadních výpočtů stálo usazení každé německé rodiny v zemi 30.000 marek! Mimo to dostávají »řízní« pruští úředníci a učitelé zvláštní služební přídavky.

**) Sr. Poláci pod vládou pruskou, str. 31. a násl.

neuvádí naprosto ničeho. I táži se ho přímo a žádám také přímou, určitou a nevyhýbavou odpověď na tyto otázky:

1. V čem můj článek »jde slovanské myšlence napříč«?

2. Jak p. S—yč pohlíží na hlavní ideu mého článku, vyjádřenou těmito slovy: »... Sympatie otroka nemají reálného významu... Pokud ruský národ nebude osvobozen, potud jeho ‚bratrské city‘ k jiným Slovanům nebudou míti jiného významu než prapory a guirlandy, vyvěšované za příčinou příjezdu vysoce postaveného hosta — z nařízení policejního ředitele...« A dále: »Je-li možno býti panslavistou v nejosvícenějším a nejušlechtilejším smyslu slova — a smiřovati se s absolutistickým režimem v největší slovanské zemi?«

Myslím, že každý poněkud svědomitý publicista, než začne mluviti o všeslovanských sjezdech, o slovanské ideji, o panslavismu a slovanofilství, jest povinen, mrav ě povinen sobě i svým čtenářům objasniti, jak pohlíží na požadavky základních záruk politických svobod, napsaných na praporu každého pokrokového a humanního člověka na Veliké Rusi i v král. polském, na Malé i Bílé Rusi.

Pan S—yč pomlčuje o »mnohém«, ale přec aspoň o jednom se vyjadřuje — jen že toto jediné jeví se výsledkem nedorozumění, jehož jest sám p. S—yč vinen. »Konstatuje« totiž, »že p. dr. N. N. Novikov nezná nebo nechce znáti než ‚oficiální panslavismus‘, kterého vůbec není, a ignoruje Aksakovy, Chomjakova a zvláště Dostojevského. Jen ukázkou: p. dr. Novikov píše, že všichni, jimiž se pyšní ruská literatura, vždy stydlivě se stranili projevování jakýchkoli všeslovanských sympatií. A teď otázku: pyšní se ruská literatura Dostojevským? A nebyl Dostojevský stálým a nadšeným hlasatelem a projevovatelem slovanské myšlenky?«

Otázka postavena jest přímo, i třeba jest ovšem dáti na ni také přímou odpověď. Bohužel p. S—yč neuvádí zde mých slov úplně, nýbrž jen kuse. Psal jsem totiž o lidech, jimiž nejen že »se pyšní ruská literatura«, ale kteří zároveň byli »skutečnými duševními vůdci ruského národa«, ať již ve směru kulturním, mravním nebo politickém. Ve svém krátkém výčtu jmen neuvedl jsem arci všech (nejmenoval jsem na př. N. G. Černyševského, V. G. Korolenka a j.) — ale Aksakovů, Chomjakova a Dostojevského nemohl jsem uvésti. Proč, povím.

Kde jest nyní v Rusku politický nebo společenský směr, jenž by uznával Aksakovy nebo Chomjakova za své zakladatele, věštce nebo aspoň předchůdce? Kde jest směr, který by chtěl pragmaticky spojiti své politické či kulturní credo s naivním byzantinsko-moskevsko-tatarským nacionalismem a slavjanofilstvím Aksakovů a Chomjakova? Kde jsou přívrženci těchto idejí? Jsou to snad N. N. Smirnov a O. F. Miller? Či Katkov, Gringmut a Komarov?

Ovšem vůdce ruské sociální demokracie G. V. Plechanov shledává jakousi pragmatickou souvislost mezi slavjanofilstvím a stranou »Národní svobody« (Narodnoj Voli). Základními kameny sociálně-politického creda slavjanofilů podle Plechanova jsou: obščina, car, Bůh. »Narodnaja Volja« pak zachovala obščinu, odstranivši ze svého pro-

gramu cara a Boha. Ale jest otázka, co zbude ze sociálně-politického programu Slavjanofilů, vyloučí-li se z něho pravosloví a car?

V duševní pozůstalosti Aksakovů a Chomjakova jest mnoho cenného — ale Aksakovi a Chomjakov nejsou ti, na nichž se vychovává ruská mládež, jež čítá ruský dělník ve chvílích odpočinku, nad jejichž díly trpí, zamýšlejí se a pláčí čisté, panenské slzy ruské dívky, naše Jeleny Insarovy...

A Dostojevskij. Tento muž, utrápený a utýraný ruskou kátorgou, nikdy nebyl a n e m o h l b ý t i duševním vůdcem ruského národa, ruské společnosti. Jeho románová díla arci zůstanou věčnou ozdobou ruské literatury hloubkou své psychologické analysy jakož i hlásanou v nich hlubokou humánností. Ale jakožto publicista; jakožto společenský kazatel jest F. M. Dostojevskij zjev pathologický. »Beregi česť s molodu,« praví krásné ruské přísloví. Dostojevskij cti neochránil, a to bylo stálou, strašnou nemocí jeho duše. Nedostav za mladosti pevných mravních pilířů, byl záhy přinucen podlehnouti jednomu z těch pokušení, která »drobja stěklo, kujut bulat« (drtíce sklo, kují meč). Dostojevskij v něm neobstál. Jízva odpadlictví smáčela krví jeho utýrané, utrápené srdce. On opravdu »spálil« mnoho, ne-li vše, čemu se kdysi klaněl — a klaněl se mnohému, nač ruský národ, ruská společnost nemůže mysliti a vzpomínati bez nesmiřitelné nenávisti a nepřemožitelného odporu.

A jakožto ruský žurnalista, pro nějž ruská svoboda a samostatnost jest nemyslitelna bez svobody polského národa, jako člověk, podle jehož hlubokého přesvědčení uskutečňující se nyní sblížení ruského a polského národa na poli zápasu za svobodu a kulturu jest sblížení, skropené a neustále skrápěné krví ruských i polských synů a slzami ruských i polských mateří — nemohl bych už z té příčiny prohlásiti F. M. Dostojevského »hlasatelem a projevovatelem slovanské myšlenky«, že on netoliko neznal, nechápal a nemiloval polského národa, ale že k němu choval nepokryté opovržení a nepřátelství.*)

Ostatně Dostojevskij, který byl slovanofilem ve smyslu S—yčově, přezíral i nenáviděl našeho Bělinského, nejčistší a nejušlechtilejší bytost, rytíře bez bázně a hany v ruské literatuře.

Tak byl tento muž ztýrán, duševně zničen kátorgou Mikuláše I. —

Dr. *N. N. Novikov.*

D o s l o v r e d a k c e.

Uveřejňujeme dopis váženého ruského publicisty, ač jinak bychom byli na článek Českého Slova nereagovali. Ale když on, pojímaje věc vážně, odpovídá na místo, které se v článku týkalo jeho — povíme i se svého stanoviska několik slov k řečenému článku, který je tak příznačný pro n e p r a v é s l o v a n s t v í, proti němuž bojujeme již po deset let.

Celý článek totiž jest mířen hlavně proti nám -- p. dr. Novikov jen

*) Srv. článek »Národní a slovanské ideje Dostojevského« v Slov. Přehl. roč. VIII., 164.

bezděky popudil neznámého »slavjanofila«, aby si na nás vylil žluč. Nečiní tak sice přímo, nýbrž jen po straně, mluvě o »t. zv. stoupencích slovanské myšlenky«, o »některých hlasatelích slovanské myšlenky« o »zástupcích t. zv. nepolitické slovanské vzájemnosti« a pod. Ale to jest už příznačnou vlastností těchto »slovanofilů«, že se bojí přímého boje, že vždy bodají po straně, mnohdy ryjí i pod zemí a vycházejí-li do boje, tedy s kuklou na tváři. Jako na př. autor článku Českého Slova: Vy, pane dre Novikove, podepsal jste svůj článek plným jménem — ale ten, jenž Vás a nás za to napadl, vzal si škrabošku. Je to pan S—yč.

Je to snad ruský »oficiální vlastenec« nebo »oficiální slovanofil«, jak se zdá z četných nečeskostí v článku Českého Slova.*) Ale nevadí; nazírání jeho úplně se shoduje se stanoviskem našich »slovanofilů« — a článek jeho je typický pro naše »slovanofilství«. Proto na něm pokrokovému Rusu toto naše nepravé slovanství ukážeme.

Autor článku praví především, že »někteří hlasatelé slovanské myšlenky« »mají se ke všemu, co dosud slovanská myšlenka vytvořila, otricatělno (negativně)«. Že tomu nerozumíte, p. dre Novikove? Vidíte, to jest první vlastnost našich slovanofilů — nejasnost, mlhovitost. Pochybuji, že na přímou otázku, co to znamená, dovedl by autor dáti přímou odpověď. Snad to má znamenati ideu politického sjednocení veškerého Slovanstva s Ruskem, splynutí slovanských potoků s ruským mořem? Možná. Ale jak že si to představují? Jakými reálnými cestami chtějí k tomu dospěti? A s jakým Ruskem se chtějí sjednotiti? Zda s Ruskem absolutistickým, utlačujícím všecky národy, velikoruského nevyjímaje, či s jiným, novým Ruskem, založeným na spravedlnosti, právě a svobodě? Ptejte se jich, a co vám odpoví, bude mlha, mlha. Jedinou přímou odpověď by asi dali na poslední otázku: toť se rozumí, že s Ruskem mocným, totiž absolutistickým.

V článku stojí dále o »některých hlasatelích slovanské myšlenky«: »Za to podporují vše, co bylo proti čisté slovanské myšlence, každé její zkomolení, počínaje od austroslavismu a konče polsko-římskou propagandou katolicismu a papežství.« Pokrokový Rus zase nerozumí, jak se to vše rýmuje. To znamená, že slovanská myšlenka podle ponětí našich »slavjanofilů« nesmí se řešiti na podkladě skutečného života, nýbrž pouze se zřetelem na mlhovité splynutí s ruským mořem — neboť jedině v tom spočívá »čistá slovanská myšlenka«. Vezme-li se za základ nynější život s nynějšími poměry, pracuje-li se k sjednocení Slovanstva v Rakousku, vyhledává-li se na př. národohospodářský podklad pro posílení Slovanstva rakouského v tomto jeho faktickém nynějším rámci — je to austroslavismus, který jest příhanou a strašidlem. Že takovou práci na reálném základě měli na mysli a hlásali Havlíček i Palacký? To nevadí; naši »slovanofilové«

*) Na př.: »budeme obviněni zase *v* konservatorismu(!), carofilství a nevíme *v čem všem*« — »jde v mnohém slovanské myšlence *napříč*« — »i *přichází* po našem soudu slovanským pracovníkům řešiti podstatu slovanské myšlenky« atd. Věci ty ukazují na překlad z ruštiny.

dovedou i těmi jmény se oháněti, i jejich ideje potírati — ač sami ve skutečném politickém životě provozují vlastně týž austroslavismus, jejž nazývají zkomolením slovanské myšlenky.

To znamená dále, že »pravému Slovanu« není dovoleno ujímati se Poláků proti útisku Ruska — sic podporuje polsko-římskou propagandu katolicismu a papežství. Ano, proti pruskému útisku poznaňských Poláků jest ovšem dobře bouřiti se — ale děje-li se Polákům totéž od ruské vlády, jest zrádou »čisté slovanské myšlenky« psáti o tom anebo dokonce proti tomu v slovanských listech. Také není dovoleno uváděti hlasy ruských myslitelů, jako Solovjeva, Čičerina a j., ujímajících se Poláků — neboť to rovněž jest podporování římského katolicismu a papežství.

Jak že jest možno Slovanskému Přehledu něco takového vytýkati, když přec stále otevřeně stojí proti klerikalismu? Je to možno, pane dre Novikove, neboť zbraní našich »slovanofilů« proti odpůrcům jejich slovanství jest lež — čím větší a drzejší, tím lepší.

Autor si dále stěžuje, že se málo energicky vystupuje proti »tak mnohým zástupcům t. zv. nepolitické vzájemnosti slovanské«. Co tím míní? Zase vzájemnost reálnou, opřenou o skutečné poměry a potřeby, nikoli o mlhavé horování a velkoústé fráze. Neboť vězte, že v očích našich »slovanofilů« tím větším jest kdo Slovanem, čím nehorázněji dovede o všeslovanské myšlence mluviti. Podle tohoto »slovanofilství« byl největším a nejčistším Slovanem u nás nebožtík Vašatý, hrozící při každé příležitosti ruskými kozáky.

Autoru jeví se slovanská myšlenka i v politické sudbě Slovanstva. To znamená: Poláci, smiřte se se svou sudbou — jevíť se v ní slovanská myšlenka. Že na vás ruská vláda posílá Muravjevy, Gurky, Čertkovy, Skalony, že vám nedává polských škol, a když si je zakládáte sami, že rozpouští vaše Matice atd.? Smiřte se se svou sudbou — neboť se v ní jeví slovanská myšlenka.

Zakuklený pisatel článku vytýká naší slovanské vzájemnosti »kult separatistických snah«. Co tím míní? Že máme Malorusy za Malorusy a že jsme pro autonomii král. Polského. On patrně jest pro další zakazování a pronásledování maloruského jazyka v Rusku — a v otázce autonomie král. Polského, pro niž vyslovují se nejen jednotliví vážní Rusové, ale i celé veliké politické strany ruské v zájmu Ruska samého, autor článku Českého Slova patrně stojí na stanovisku pruském.

Dále: Rusko prý se stalo předmětem hrůzy pro t. zv. hlasatele slovanské myšlenky. Mýlí se — ne Rusko, nýbrž dosavadní režim ruský, který přivedl Rusko na pokraj záhuby. My, jak obsah desíti ročníků Slovanského Přehledu ukazuje, stále a mnoho se obíráme Ruskem, potírali jsme v něm vždy to, co potírají i osvícení a pokrokoví Rusové, a napsali jsme o něm: »Chceme milovati Rusko volné, založené na principu práva a spravedlnosti, a tím Rusko silné, nestojící na sopce všeobecné nespokojenosti... Věříme, že... najde a rozšíří se cesta k Rusku novému, svobodnému, spravedlivému, šťastnému a silnému — k Rusku, které jest naším ideá-

lem v zájmu všeho Slovanstva!« (Roč. VIII., 15.) — Jaký jest ideál Ruska našich »slovanofilů«, dobře charakterisoval L. Pantělějev. Je to právě Rusko absolutistické, utlačující nejen národnosti neruské, ale překážející i vlastnímu ruskému národu ve volném rozvoji, dusící každou svobodnější myšlenku, uměle zadržující postup lidové osvěty, uměle udržující lid v temnotách, uměle pěstující analfabetství atd. atd.

A obdivovatelé tohoto Ruska nestydí se dovolávati se proti nám Kollára, který napsal, že »kdo do pout jímá otroky, sám je otrok«, a který žádal, aby na zavolání »Slovan« ozvalo se »člověk«! — —

Jedinou pravdu napsal ve svém článku zakuklený p. S—yč: vytýká dnešním zastancům »slovanské« myšlenky, tedy našim »pravým slovanofilům«, že »nemají dosti energie často a často bohužel i dosti znalosti, aby opravili tvrzení tak mnohého zástupce t. zv. nepolitické vzájemnosti slovanské«. Tu to máme, proč po léta nikdo z »pravých slovanofilů« se na naše výtky a tužby neozývá anebo nás napadá jen po straně, ne-li přímo pod zemí, a nevěcně! *A. Černý.*

DOPISY.

Z Petrohradu. 20. ledna 1908.

(Odstraňování kadetů. — Sjezd zástupců osvětových spolků. — Nový ministr vyučování. — Tažení proti universitám. — Nové válečné loďstvo. — Co je vlast? — Myšlenkový chaos.)

Nikdy a nikde snad se lidé neradovali tak svorně z konce kteréhosi roku, jako se radovali v celé říši ruské z konce proklatého r. 1907. Naivnost nešťastného pokolení lidského a jeho potřeba illusí jest věčná a nevyléčitelná. Neboť co lepšího čeká nás v r. 1908? Víme přec všichni předobře, že bude pokračováním »likvidace« jedné z největších illusí, že na zříceninách snu o svobodě pod záštitou nejsvéráznější »konstituce« budou nás tyranisovati opilé hordy tak zvaných vlastenců, stále nestoudnější a nestoudnější, docházející stále určitěji a určitěji sluchu ve svých dotěrných požadavcích, vždy beztrestné i přes theatrální soudní rozsudky a vždy amnestované i po nejbezpříkladnějších zločinech.

Nejbližší půlletí bude věnováno odstraňování kadětů všelikým způsobem z nejrozmanitějších oborů života nejen politického, ale vůbec kulturního a společenského. Jen ten, kdo blíže zná úroveň nešťastné ruské vzdělanosti, kdo ví, co znamená účast kadětů a tedy výkvětu intelligence v budování lepšího života u nás nyní i pro budoucnost — jen ten si dovede uvědomiti rozměry zamýšlené pohromy.

Prvý sjezd osnovatelů lidových universit, který dnes právě končí, jest vlastně obrovskou obžalobou těch našich pánů, kteří celý život národa (nebo spíše národů) drželi dosud a dále budou držeti ve svých rukou, jest řadou svědectví i aktů a dokladů, vyplněných obsahem opravdu mučednickým, jest kronikou mrzačení, osekávání a

zadržování nejpřirozenějších tužeb, snah a prací osvětově sociálních na celém prostranství říše.

Ostatně jsouce přítomni v ohromné, ale nehezké síni petrohradského městského zastupitelstva, přeplněné delegáty a hostmi ze všech končin Ruska, uslyšeli jsme mimo jiné i jisté originální potvrzení pokroku v tomto oboru. »Přese vše,« pravil jistý venkovský řečník, »nelze pochybovati o pokroku a zlepšení poměrů. Ještě před několika lety věděli jsme všichni, kdož působíme ve školách továrních, ve večerních nebo nedělních kursech atd., že střehoucí nás oko nikdy se nezavírá, že i počtům jest nám dovoleno vyučovati jen po zlomky — a opravdu stačilo po různých počtech přejíti ke zlomkům, a byly nám školy hned zavírány. Nyní proděláváme i zlomky — a školy jaksi trvají dále!«

Trvají — arci pokud se nenajde první ledajaká záminka, aby byly zavřeny. Nemluvíme ovšem o školách a kursech státních, nýbrž o spolcích, podobných vaší Ústřední Matici Školské a j. Obrovská svého času akce »komitétů gramotnosti«, rozpuštěných beze vší příčiny, zůstavila po sobě mimo jiné velmi cenné dědictví: celé svazky soustavných anket, pořádaných mezi čtenáři městskými i vesnickými a obsahujících nesmírně zajímavý materiál psychologický a kulturní vůbec, množství pokynů k soustavnému uspořádání lidové četby, knihoven i celé práce na tomto poli. Nyní nutno skoro vše začínati zase od počátku. .

Hlavním úkolem sjezdu ovšem nebylo žalování na zápasy a obtíže, nýbrž soustavné uspořádání mimoškolního vzdělání vůbec, vypracování všeobecných programů a uvedení v soulad činnosti jednotlivých institucí a spolků. Ale při této práci na každém kroku bylo cítiti, že zrezavělý Damoklův meč, odložený v posledních třech letech, byl nově nabroušen a že se stále níže a níže spouští nad našimi hlavami. Co platno na př. vypracovávati program věd sociálních a právních, když víme, že celý tento obor vědy, tak nezbytný v nynějších poměrech života, jest předem vyloučen, že žádný okresní školní kurátor, žádný inspektor, žádný policejní ředitel, slovem žádný z oněch dobrodinečků, jimž podřízena jest naše osvěta, nebude trpěti takových učebných kursů v soukromých institucích — nemluvě ani o nedosažitelném povolení absolutních takřka pánů dneška: »sojuzníků«,*) kteří považují za svůj nejnutnější úkol denuncování soukromých škol, těchto »hnizd revoluce«, jak oni říkají.

Tito pánové jásají, že konečně padl »liberální« prý ministr osvěty Kaufman a že na jeho místo přišel »opravdový černosotěnec« Schwarz. Pochybuji však, že nadšení jejich dlouho potrvá, neboť ačkoli nový ministr prošel nejžádoucnější v jejich očích školu, totiž kurátorství ve Varšavě, přece jest spíše byrokratem starého rázu než »samobytným sojuzníkem«. — Nejbližší etapou kariéry nového ministra má býti zrušení universitní autonomie a opětné zavedení rektorů, jmenovaných vládou, policejní inspekce a podobných

*) Členů »Sojuza russkich ljuděj«.

prostředků a prostředečků, vedoucích přímo k anarchii, stávkám, k prázdnotě přednáškových síní atd., jež jsme tak často vídali za posledních desítiletí po zrušení pokrokového a racionálního statutu universitního z prvých let panování Alexandra II. Nedávno napsal jsem ve svých dopisech, že jediným jasným bodem v temnotách nynějšího života jsou university, techniky a jiné vysoké školy, pracující s bezpříkladným nadšením.

Nyní bude jinak. Jak? Nejlepší odpovědí na to jest oděsská universita, zničená na konci prvního semestru, z níž na naléhání »sojuzníků« vyhnáni skoro všichni profesoři jiného rázu, než »opravdu rušti lidé«, a v jehož prázdných síních vládne nyní — arci jen v několika osobách — milá jim pravice profesorského sboru.

Otážeme-li se, co nám dalo ministerstvo osvěty za celý minulý rok, můžeme připomenouti jen jediný velký projekt, podaný ještě v druhé dumě — projekt všeobecné, povinné návštěvy školní... Ale duma byla rozehnána a projekt zůstal projektem... A zůstane jím na dlouho. V král. polském chtěla jej uskutečniti společnost sama — a co vláda učinila s Maticí Školskou, víte.

Proti tomuto vládnímu kroku chtěla značná část účastníků sjezdu lidových universit, o němž výše byla řeč, protestovati, ale předsednictvo z obavy o existenci samé lidové university nedalo této resoluce na program jednání.

Otázka nacionalisace školy, t. j. povolení škol s vyučovacím jazykem toho kterého národa ruské říše, byla vůbec příčinou ostrých konfliktů mezi předsednictvem a značnou většinou účastníků. Předsednictvo ovšem nebylo při tom vedeno zřetely zásadními, více praktickými — obávalo se totiž nejen o sjezd, aby nebyl rozpuštěn, nýbrž i o samy mladé kulturní instituce, jež by potom jistě byly pohřbeny. »U nás beztoho neustále rozpouštějí naše Prośvity,« naříkají Ukrajinci; »na 25 millionů obyvatelstva ponechali nám už jen 25 Prośvit.« — »A nám za krátko nic nezůstane,« stěžují si Lotyši. — »V mé škole,« vyprávěla soukromě jistá představená státní měšťanské dívčí školy v Pobaltském kraji, rozená Ruska, »není snad jediné žačky, jejíž otec nebyl by za posledních let buď zastřelen, buď oběšen, nebo umořen ve vězení, vypovězen atd. Množství učitelů ze Svazu lotyšských učitelů bylo »kárnými expedicemi« postříleno jen za to, že do svých škol zaváděli litevštinu.«

Kdyby aspoň byla naděje, že ministerstvo samo vystoupí s nějakou větší akcí. Ale i kdyby se zmohlo na potřebnou energii a »nepolitičnost« (totiž neprovozování politiky ve školství) — víme, jak obmezený jest jeho rozpočet a že na obzoru čím dál určitěji vyvstává přízrak... nového válečného loďstva za několik milliard. I nejvroucnější vlastenci moskevského orgánu okťabristů, i nejlojálnější občané, kteří dojista upřímně si žádají moci ruského státu a nového válečného loďstva, děsí se finančního zakrvácení v případě, kdyby vláda dala si v dumě schváliti příslušný návrh. A přece stále hlasitěji se ozývají zprávy, že osud třetí dumy úzce souvisí s odhlasováním oněch milliard na válečné loďstvo. »Buď — anebo...«

Na dně utýraných ruských duší není však ještě apathie a lhostejnosti, bouří se v nitru a trápí se — a právě o tyto city, živené pečlivě vládou a jejími sluhy, opírají se naděje v novou revoluci. Naděje, jak se zdá, velmi vzdálené, aspoň ne bližší, než naděje v novou válku.

Před několika dny slyšel jsem, jak jistý vážný muž, ne mladý, nikterak ne výstřední, dobře situovaný hlasitě se vyslovil: »Táži se nejednou sama sebe, co je vlast? A musím si odpovídati, že je to veliká mučírna, v níž chytají lidi, střílejí je, věší, vězní a utlačují za slova, ba i za pouhé myšlenky; anebo že je to pokorná herka, kterou drží na postranku a neustále bijí a bijí. Nevím, proč bych měl tuto vlast milovati?«

Stačí zahlédnouti do naší mladé literatury, vstoupiti do nových divadel, přijíti na zasedání literárního spolku (ku podivu, dosud nerozpuštěného!), abychom se přesvědčili, jaký ideový a citový zmatek, jaká různoběžnost a podivnost typů charakterisuje přítomnou chvíli.

Jaká by to byla podívaná, kdyby nějaké medium, nějaký vyvolavač duší ukázal je našim očím v jejich skutečné nahotě — jaké krkolomné skoky by prováděly na jevišti světa v honbě za hesly dne!

»Nemáme individualistů,« praví jeden z předních kritiků, »u nás vládne všečlověk. Buďme individualisty!«

»Naopak, nyní přec krajní individualisté opanovali divadlo i literaturu. Za to ‚byt'*) vymizel úplně, vyhynul člověk ‚bytu', přežil se Čechov nadobro,« odporují protivníci.

Zatím »byt« vstává z mrtvých. Psal jsem předešle o »středověkém divadle« u nás. Celý kulturní Petrohrad chodil se dívat na západoevropské mysterie, na naivní mysticko-reálné kusy — a upřímně řečeno, zajímal se o ně mnohem více, než o projektovaný slovanský sjezd.

Zdali právem, toť otázka. *Novyj.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Návrh Šillingrův a Maďaři. Slovenské uvědomění. Uherské pošty. Černová. Procesy. Potlačování slovenských práv ve věcech církevních. Lúčky. — Zákon vyvlastňovací proti Polákům. Proti Drzymałovu vozu. Polska Macierz Szkolna. Vláda proti osvětovým spolkům. Odkazy J. Wiemanové. Před volbami v Haliči. Haličtí Němci. † J. Dunajewski. Zamítnutá žaloba rusínských studentů. — Slované východní: Vnitřní poměry v dumě. Umírněný střed. Rozpočet. Činnost dumy. Změny v ministerstvě. Příjmy klášterů a sv. synodu. Svoboda svědomí. Sjezd rektorů universit. Projevy reakce. Útoky atd. Proces portarturský. Sekta Johannitů. Věci osvětové. — Dozvuky události na lvovské universitě. Před volbami do halič. sněmu. Strana staroruská. Lipovanci. Drobné zprávy maloruské. Malorusi proti slovanskému sjezdu. Jihoslované: Změny v slovinské žurnalistice. Ze slovinského školství. Slovinština v Korutanech a říšský soud. Nový ban chorvatský P. Rauch. Přípravy k volbám. — Organisace Chorvatů bosensko-hercegovských. — Le

*) Souhrn mravů a obyčejů národního celku.

Temps o Černé Hoře. Bombová aféra. Náhlý soud. Bulharská ministerská krise. Universitní otázka. — Všeobécné zprávy: Společná obcovací řeč všech Slovanů.

Slované severozápadní.

Říšská rada ve Vídni přijala 17. prosince m. r. návrh moravského posl. Šillingra, který vyzval rakouskou vládu, aby uherské vládě připomněla, že jest povinna uvésti do života národnostní zákon z r. 1868 a zanechati pronásledování **Slováků**. Tento čin rakouského parlamentu rozbouřil velice maďarské politiky, kteří byli nad tímto vměšováním se »cizího« státu do uherských záležitostí bez sebe.

»Pesti Hirlap« rozvinul 19. prosince na to celý program *na obranu maďarstva*. Píše: »Naši nepřátelé jsou na třech místech: zde u nás, v Rakousku a v cizině. Naše obrana musí čeliti proti všem. Zde doma musíme maďarisovati. Rakousku musíme se hmotně mstíti. Cizinu pak řádnou (!) informací musíme si získati.« Mstu Rakousku si představují takto: »Maďarské obchody ať neprodávají rakouského zboží. Kavárny ať neodbírají rakouských časopisů, vyjímaje židovskou »Neue Fr. Presse«. Uherští židé nechť přilnou k maďarské věci.« Cizinu informovati chtějí překlady maďarské literatury, které míní rozšiřovati zdarma. Podobně mají býti vydávány brožury a časopisy v Uhrách, ve větších městech mají se konati přednášky o Uhrách a pošramocenou maďarskou reputaci pozvednouti mají také rakousko-uherské konsuláty, které, jak se zdá, jsou obsazovány maďarskými magnáty jen v zájmu Maďarstva.*)

Nejpodařenější je akce, kterou doporučuje Pesti Hirl. k obraně Maďarstva doma: »Národnostní agitátory třeba uvězniti. Lid si musíme spravedlivým jednáním spřáteliti a potom pomocí mírné kultury (?) zmaďarisovati.« V mateřských školách i v obecných chtějí míti všecko vyučování maďarské. Celou zemi chtějí zaplaviti maďarskými knihovnami a pro dospělé zavésti chtějí bezplatné kursy maďarského jazyka. K maďarisaci použiti hodlají i spolků a divadel. »Kněze, kteří neumí maďarsky, vyženeme. Na to máme zákon.« Patrno, že Maďaři mají chuť velikou. Jen dá-li se ten krásný program provésti, když se sami o to postarali svým útiskem, že na všech stranách Slovenska plápolati začíná oheň národního vědomí?

»Slovenský Týždenník« aspoň volá v posledním čísle minulého ročníku: »Prestáli sme teda i tento starý rok, ktorý je v dejinách slovenčiny dosial najhojnejší na utrpenia slovenského národa — a ajhľa· stojíme tu nezlomení, nebojazliví, odhodlaní — stojíme tu stále pevne. Lúčime sa so starým rokom v tom vedomí, že nám ten budúci už len lepšie môže doniesť, ak si len svojou vlastnou doremnosťou sami nepokazíme úspechy.«

Přímo barbarské poměry jsou na *uherských poštách*. Nedávno četli jsme v našich novinách, že poslal kdosi od nás balíček českých knih na Slovensko, ale k několikeré urgenci adressát odpověděl, že ani o došlém balíčku zpraven nebyl, odesílateli pak maďarská pošta odepsala, že adressát jich nepřijal a že má je k disposici na poště v Čaci. A to není případ ojedinělý. Pisatel zprávy v novinách tázal se, není-li nějaký prostředek, kterým by mohli být Maďaři donuceni ke konání slušných světových povinností. Nikoliv! Maďarské úředníky evropským zvyklostem naučiti je čirá nemožnost.

Jiný případ postavil maďarské poštovnictví ještě do křiklavějšího světla. Je to žaloba katol. faráře Trubiniho z Děvínské Nové Vsi (Prešp. stol.) proti tamějšímu rolníku Michalu Bučičovi pro urážku na cti. Týkalo se to dopisu, jejž Bučič poslal redakci Slov. Týždenníku. Ale nějakou náhodou dopis do redakce nedošel, nýbrž dostal se do rukou pana faráře Trubiniho (nomen — omen), který se hněval velice, že Bučič zvítězil nad ním při volbách do

*) Tak na př. časopis »Reichspost« v č. 241. (11. října m. r.) sděluje, že novoyorkský vyslanec rakouskouherský (Maďar) zaměstnává se přemýšlením, jak by se mohlo slovenským vystěhovalcům v Americe zameziti posílání peněz do staré vlasti jejich rodinám.

stoličního výboru. Ačkoliv tedy bylo nad slunce jasnější, že Trubini zjednal si dopis nesprávnou cestou od místního poštovního úředníka, a že list neprávem otevřel — přece maďarský soud v Prešpurku odsoudil Bučiče na 10 dní do vězení nebo 40 K pokuty!

Pro sbírání příspěvků na *černovské* sirotky odsouzeni byli na 5 dní do vězení 2 občané z Rosindolu (A. Šimončič a P. Polakovič). Notář jim totiž nařídil, aby sbírku odevzdali jemu. ale oni peníze zaslali hned do Ružomberka. „Naše Slovensko« v č. 4. navrhuje, aby se peněz, sebraných u nás na Černovské, částečně užilo k podpoře slovenského tisku, jemuž hrozí stále nové a nové processy, pokuty. Československá Jednota sebrala dosud kolem 30.000 K. Nejvíce vynesly slavnosti plzeňské (8000 K), Česká Obec Sokolská přispěla darem 100 K.

»Slov. Týždenník« měl minulého roku 7 tiskových *processů*. »Národnie Noviny« mají oznámeny 2 nové processy pro zprávy z Černové. »Národní Hlásnik« rovněž 2 processy. Red. Štefánek obžalován je pro článek o statistice slovenského utrpení ve »Slov. Obzoru«.

V Německé Lupči (v Liptově) zvolili již po druhé za evang. faráře *Vlad. Čobrdu,* osvědčeného Slováka, avšak Maďaroni podali znova proti volbě protest — a tak Německá Lupča pro jejich protesty nemá již 3 roky faráře.

Neslýchaným způsobem jednají Maďaroni proti uvědomělé slovenské evangelické církvi v *Kovačici.* Farář její Čaplovič jest, jak známo, zbaven úřadu (pro záležitost s maďarskými bohoslužbami), i požádala církev administrátora, aby svolal církevní konvent. Když tento se k tomu neměl (poněvadž je odrodilý), obrátila se církev na biskupa. Administrátor Dolleschall pak konvent svolal, ale sesadil všecky církevní presbytery s úřadu pro urážku své osoby, a aniž by vykonal volbu novou, jmenoval sám na jejich místo své lidi. Celá církev, počtem 600 osob, napsala ihned proti tomu protest. Ale co bude platen? Světská moc a klerikální stvůry pracovaly si od jakživa do ruky.

Farář Szmizsár v *Lúčkách* — slovenských to Ricmanjích — aby utěšil své církevníky, rozšířil o vánocích po vesnici leták »Pokoj lidem dobré vůle«, v němž je zve opět k návštěvě kostela, jehož se Lúčané vzdalují. Dosud vykonávali modlitby sami na hřbitově, avšak ty jim nyní služný zakázal. Do Lúček farářovi na pomoc poslal pak fůru četníků, kteří chodí stále po vsi, nedovolí nikde 2 nebo 3 občanům státi, večer o 9. hodině bouchají lidem na okna, aby zhasli světlo a prohlížejí domy a lid, čímž doufají zlomit jejich odpor proti nenáviděnému knězi Maďaronu. *S. K.*

*

Poláci. Anketa Sienkiewiczova o předloze protipolského *zákona vyvlastňovacího* rozvířila širokou evropskou veřejnost. Francouzské a polské listy neustále uveřejňují hlasy známých politiků, slavných spisovatelů a jiných vynikajících mužů — a všecky vyznívají v zdrcující odsouzení lupičského kousku pruské vlády. Sám Lev N. Tolstoj, který jinak nerad se ujímá slova v otázkách národnostních, napsal Sienkiewiczovi obšírný list obsahu dílem tak ostrého, že polské listy neodvážily se ani uveřejniti jej v plném znění. Velký myslitel jasnopoljanský praví na konci svého listu, že více, než Poláků, lituje těch, kteří je olupují, že mu jest líto těch, kteří náležejí k národu a státu lupičů a solidarisují se s nimi.

V celé Evropě našel se jediný muž, který stanul po straně pruské — a o tom není pochybnosti, že jest pruskou vládou zakoupen. Je to publicista Edvard Dicey, který uveřejnil v měsíčníku »Empire Review« článek, zasluhující všeobecného opovržení. Hájí přímo právo pruského státu na potlačování jazyka polského v Poznaňsku a vystupuje proti anketě Sienkiewiczově, kterou »Times« sympaticky uvítaly.

Zatím proti počínání pruské vlády ozvaly se hlasy v samém říšském sněmu německém. Poláci podali interpellaci o pruské vyvlastňovací předloze; státní sekretář jménem kancléřovým sice odepřel odpověď na interpellaci, poněvadž věc ta týče se zemské záležitosti pruské, ale říšský sněm

přece odhlasoval, že se má o interpellaci rokovati. Většina řečníků vyslovila se více méně ostře o neslýchaném kroku pruské vlády, což polský řečník Seyda koncem debaty druhého dne konstatoval.

Ale vše to, opovržení Evropy i rozhorlení spravedlivějších Němců, nedovedlo přijetí předlohy v pruském sněmu odvrátiti. Zatím, co říšský sněm předlohu více méně ostře odsuzoval, pruský sněm přijímal ji paragraf za paragrafem a schválil ji potom i ve druhém a ve třetím čtení. Polské listy vypočítávají (na př. N. Reforma), že za povolené miliony, pokud mají býti obráceny přímo na zakoupení polské půdy (totiž za 125 mil. mk., kdežto 150 mil. má připadnouti vlastně Němcům v Poznaňsku na zřizování rentových statků, splácení dluhů atd.), bude vyvlastněno asi 14 —150 polských velkostatků. Tím přijde o výživu asi 25 30 000 osob polského zemědělského lidu, zaměstnaného kontraktně při velkostatcích. Jak opatřiti doma v Polsku výživu těmto tisícům lidu, toť již nyní starostí polské společnosti Také nyní již stává se veřejnou věcí otázka, jak vynaložiti peníze, jež vláda vyvlastněným polským velkostatkářům vyplatí. Není pochybnosti, že bude veřejnost polská bedlivě kontrolovati, které statky byly vyvlastněny, a že bude žádati od majetníků. aby zakoupili statky v polských krajích, nezahrnutých v území vyvlastňovací, anebo, nebude-li to možno, aby umístili své kapitály v polských průmyslových a jiných podnicích.

Vůz Drzymałův a jeho následovníků dráždil pruské úřady, ale dlouho nemohly vyhledat proti němu paragraf. Nyní začínají i tato pohyblivá obydlí polských osadníků zakazovati. Jak oznamuje »Gazeta Grudziądzka«, obdržel Pavel Gackowski v Błądzimi v okrese świeckém (v Západních Prusích) od místního úřadu nařízení, aby do tří dnů z vozu odstranil sporák, poněvadž mu bylo zřízení ohniště na jeho pozemku zakázáno. Gackowski se odvolal k landratovi, ale obecní představený přes to mu předepsal pokutu a pro jistotu vůz mu zabavil. —

Rozpuštěná *Polska Macierz Szkolna* chystá se ke schůzi likvidační. Polská veřejnost očekává té chvíle s nepokojem. Matice nashromáždila značné fondy, a nyní vláda číhá, kam přijdou. Podle stanov musí býti fondy odkázány instituci příbuzné, a v tom tkví značné nebezpečenství: buď se peníze dostanou do špatných rukou, nebo budou odkázány instituci sympatické, která však se tím stane vládě podezřelou a tedy předmětem pronásledování.

Však beztoho reakce již již vztahuje ruku po celém osvětovém ruchu v král. Polském. Ministerstvo vnitra počátkem ledna rozeslalo všem gubernátorům a policejním ředitelům okružník, jímž doporučuje jejich bedlivé pozornosti všecky *osvětné spolky*, poněvadž »by v nich mohly povstati tendence, směřující k národně-politické odlišnosti Poláků na škodu všeobecných zájmů státu.«

Čeho se mohou Poláci v této době nadíti pro své školství, napovídá jméno nového ministra vyučování, bývalého kurátora učebného okruhu varšavského a později moskevského, senátora Švarce (Schwarze).

V takových trudných dobách přinášejí útěchu skutky vlasteneckého nadšení, svědčící o vnitřní, nezdolné síle národa. K takovým skutkům řadí se *odkazy Julie Wiemanové*, dostupující výše 471.900 rublů. Vedle mnohých odkazů všeobecně dobročinných a některých na kostely a pod. odkázala zvěčnělá vlastenka 140.000 rublů na stipendia pro polskou mládež, studující buď na polských školách domácích nebo na školách zahraničních, 10.000 rub polské Matici Školské v Těšínsku, 10.000 rublů učené společnosti jména K. Marcinkowského v Poznani, 50.000 rublů soukromému polskému ústavu učitelskému v Ursynově, 10.000 rublů umělecko-průmyslovému museu ve Varšavě atd. O udílení stipendií budou rozhodovati A. Osuchowski, J. Rzętkowski a K. Olszowski, kteří jsou povinni hned jmenovati své nástupce, ti opět sami jmenují své nástupce atd.

Přípravy k *volbám do sněmu* rozvlnily zase život haličský, a to více než jindy, poněvadž nový sněm má provésti volební reformu. Unie demokratická vydala volební provolání, v němž staví tuto reformu na první místo mezi úkoly sněmovními a žádá, aby byla provedena ve smyslu vše-

obecného, přímého, tajného a rovného práva hlasovacího Poněvadž k Unii náležejí hlavně národní demokrati, připomíná jim orgán lidovců, že ještě nedávno byli proti takovému volebnímu právu do sněmu, že nedávno »Slowo Polskie« psalo, že v Haliči není možno zavésti »čtyřpřívlastkového« volebního práva, a že ještě nedávno prof. Głąbiński žádal sice zrušení dosavadních kurií, ale zároveň zřízení nových. Provolání Unie dále hlásá, že všeobecné hlasovací právo do sněmu bude cestou ke smíru polsko-rusínskému, jehož nemůže uskutečniti vídeňský parlament, nýbrž haličský opravdu lidový sněm. Zní to velmi krásně — ale nemůžeme míti v ta slova úplné důvěry, když si připomeneme, že je spolupodepsali takoví zásadní odpůrci spravedlivého uspokojení Rusínů, jako týž prof. Głąbiński. Vyvrátí-li budoucnost naši nedůvěru, budeme šťastni.

Do sněmu kandidují také haličtí *Němci*, a to v Białé (kand. Lukas); kromě toho postavili sčítací kandidatury ve Stryji a Kolomyji. Jak jsme již loni psali, zdvihají nyní haličtí Němci vůbec hlavu, ač jich tam není vlastně ani 80.000, t. j. sotva 1%. Ukázal to nedávno v N. Reformě (č. 5. a 6.). R. Z. (patrně Zawiliński) v zajímavém článku »Ilu Niemców mamy w Galicyi?« Úřední statistika z r. 1900 uvádí 212.327 osob s obcovacím jazykem německým, kdežto r. 1880 napočítala v Haliči 323.612 lidí s německým jazykem obcovacím. Autor článku ukazuje, že většina z toho počtu odpadá na židy (v některých místech udaný počet Němců úplně se kryje s počtem Židů). Vlastní obyvatelstvo německé jest na západě v okr. bělském a v něm. koloniích, roztroušených hlavně ve východní Haliči.

V noci na 30. pros. 1907 zemřel v Krakově senior haličsko-polských politiků, bývalý ministr ryt. *Julian Dunajewski* (nar. 4. června 1822 v Stanislavově), zásadní odpůrce německých centralistů, jež podráždil řečí, v níž se vyslovil, že lze v Rakousku vládnouti i bez Němců. Jako finanční ministr, jinak jistě výborný, nám Čechům nepřál. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. Třetí duma skončila svoje první zasedání. *Vnitřní poměry v dumě* této zůstanou dlouho ještě nevyzrálé. Při zahájení dumy přes 330 poslanců nedovedlo řádně označiti, k jaké straně vlastně patří; bylo to zjištěno teprve dotazníkem pořadatelské komise. Stále roste střed dumy přeběhlíky s krajní pravice; taková změna stala se také s cholmským biskupem Jevlogiem. Ke konci prosince centrum dumy mělo již 220 poslanců (z úhrnného počtu 442). V těch dnech dojednána shoda postupu centra v dumě s centrem v říšské (státní) radě (vyšší sněmovně). — Roste však vedle toho jako nová skupina umírněná strana selských poslanců; zprvu roztýlení a ve vleku jiných stran jdoucí poslanci selští, zejména ve vleku krajní pravice, sestupují se ve stranu samostatnou, jsouce syti odstrkování, jehož se jim dostávalo Do agrární komise mělo na př. poměrně býti zvoleno nejméně 14—15 selských poslanců — a zvolen pouze jeden, a to ještě jen bývalý rolník. Do komise dělnické rovněž tak — jediný selský poslanec. Státi bude tato skupina selská mezi umírněnou pravicí a okťabristy. Vedle této umírněné selské strany je ještě druhá, pokroková selská strana, k níž patří především trudovici (strana dělného lidu); dějí se pokusy o spojení obou a zdá se, že k tomu dojde, neboť sedláci čím dál více se přesvědčují, že nynější duma je »carská« a že pravice sedláky ošidila. Měla by pak tato strana 70—80 poslanců. — Také mezi »opravdu ruskými lidmi« nastala roztržka. Vystoupil ze strany jejich — pro neshody s Dubrovinem — poslanec Puriškevič, s ním vystoupil také biskup Germogen a oba ustavují nyní všeruskou stranu pravoslavnou (vserossijskij pravoslavnyj bratskij sojuz). Takto »ze svazu ruských lidí zůstaly jen nohy«, vyjádřil se Puriškevič. »Nechať organisace nového svazu pravoslavného zůstane ležeti na svědomí Puriškevičově,« řekl zase Dubrovin. (Golos Moskvy, č. 229.)

Hlavní slovo v dumě tedy měl a bude míti *umírněný střed.* Vizme jeho plány některé a jeho skutky. Agrární projekt jeho zní: Rusko budiž pokryto sítí vzorných středních hospodářství s pozemky zcelenými; budiž

utvořeno co možná nejvíce vzorných hospodářských zkušebních stanic; budiž rozmnožen počet selských hospodářských škol; budiž zreformováno ministerstvo orby, místní odbory zemědělské buďtež opatřeny znalci a prostředky peněžními. — Ve školství navrhuje tento umírněný střed s umírněnou pravicí: Vyučování všecko, nižší i vyšší, budiž bezplatné. Nižší budiž všeobecně povinné. Do škol středních buďtež připuštěni, kdo ukončili školy nižší, avšak jen na doporučení úřadů. Do škol vysokých jen schopní a spolehliví (blahonaděžnyje) dle dobrozdání školních úřadů. (Jak sděluje »Sevodňa«, ministerstvo míní jako střední stupeň mezi školou obecnou a vysokou zříditi městské střední školy s oddělením reálným a klassickým.)

Ve vládním *rozpočtu*, předloženém dumě, určena na řešení otázky vystěhovalecké (do Sibiře) pro rok 1908 summa 18,972.000 rublů, proti letům dřívějším daleko větší. (V r. 1906 — skoro 5 mill, v r. 1907 — 12,150.000 rublů.) O řešení otázky agrární vystěhovalectvím tisk se vyjádřil nepříznivě: Sám předseda vystěhovaleckého úřadu, Glinka, vyslovil se, že vystěhovalectví neřeší a nerozřeší agrární otázky. Podle »Materiálů komise o chudnutí středního Ruska« z r. 1900 — bylo by třeba ihned na nová sídla převésti 11 millionů obyvatelstva, pro něž — počítá-li se 15 děsjatin na 1 pracovní sílu — třeba by bylo 82,500.000 děsjatin půdy. Každým rokem pak by bylo třeba převésti přírůstek 2 millionů duší, pro něž by rok co rok třeba bylo 15 mill. děsjatin. (Rada, č. 280.) — Na nové železné dráhy žádá se povolení 916 millionů rublů, ale při nynějším stavu ruských financí není na povolení tohoto obnosu ani pomyšlení.

Před svým odročením povolila duma 15 millionů rublů podpory pro obyvatelstvo postižené neúrodou a pohromami. — 180 členů dumy podepsalo návrh, aby ze státní pokladny dostalo se náhrady a pomoci obětem revoluce. — Vykonala pak za první své zasedání duma mnoho na počet, málo jakostí — a nad to všecky probrané a schválené návrhy předložila vláda, duma nevzmohla se ani na jediný návrh vlastní. Na to spotřebovala 5 neděl práce, nečítaje 10 dní strávených formalitami — volbami předsedy atd. O výsledku voleb v Sibiři a jinde dosud není zpráv; jen z Irkutska je známo zvolení soc. demokrata Bělousova.

Z *ministerstva* odstoupil ministr osvěty Kaufmann. Pravice hrozila mu skandálem, jakmile v dumě vystoupí. Po něm odstoupí prý také min. vnějších věcí Izvolskij, jenž má býti vyslancem v Berlíně; na jeho místo přijde prý Carikov. Takto nálada v ministerstvu je dobrá; vyslovil se o tom min. Charitonov ke členu redakce Nov. Dne: »Nyní chováme náladu značně klidnější a po postrachu, jenž panoval v říši, chápeme se tvůrčí práce. Ač nelze dosud jistě říci, jak je třetí duma schopna práce, není pochyby, že chce pracovati. a z toho již plyne, že činnost vyšších státních institucí půjde cestou náležitou.«

Předešle v petrohradském dopise psáno o příjmech vysokého duchovenstva. Ohromné jsou i *příjmy klášterů*. Tak klášter Solovecký má 66.000 děsjatin půdy, Kožeozerský 27.000 děsjatin atd., tak že v celém evropském Rusku měly r. 1905 kláštery 740.000 děsjatin, t. j. na jednoho mnicha průměrně 40 děsjatin. Hotové kapitály církevního jmění jsou nepřístupny kontrole; je však známo, že v r. 1906 ze všech kapitálů, jimiž vládne *nejsv. synod*, bylo úroků skoro za 3 mill. rublů. Jiných příjmů má ještě 2 mill. Z těchto peněz nedá se ovšem na úpravu platů duchovenstva nic. Za to promluvil synod o *svobodě svědomí*. Právo přestoupiti k církvi jiné ponechává, ale propagandu za účelem obracení na víru dává jen církvi pravoslavné; osoby ve vojsku vůbec přestupovati k jiné víře, než je pravoslaví, nesmějí.

V Petrohradě konal se vládou svolaný *sjezd rektorů universit*. Radili se o novém statutu pro university; bude to kopie starého statutu ministra D. Tolstého; universitní věci má říditi místo dosavadních professorských rad senát universitní, jemuž bude vládou přidělen kancléř z osob mimo universitu.

I v životě občanském roste *reakce* bez překážky. Carským úkazem prodloužen stav sesílené ochrany o gubernii voroněžské, poltavské,

minské, tulské, grodněnské (v okresích kobriňském a pružanském), v Tiraspoli, v okolí železnic Moskva-Nižnij Novgorod a Moskva-Murom, v gubernii vladimirské. — Na oděsské universitě dvacet professorů zbaveno míst pro revoluční agitaci mezi studenty. — Kostromské gubernské správě za rozesílání známého carského manifestu říjnového po vsích přisouzena byla moskevským soudním dvorem — důtka! To přece mluví. — V Kyjevě zavřen byl knihkupecký sklad vydavatelstva »Donskaja Rěč«; ve skladě prý byly knížky »vzaté z oběhu«. Správce skladu zavřen. — Ministerstvo vyučování poslalo po inspektořích školních obvodů cirkulář, v němž jim rozkazuje bdíti nad školními knihovnami a četbou žactva. V cirkuláři vyznačeni jsou spisovatelé, kteří kazí mládež. Je mezi nimi Leonid Andrejev, Kuzmin a j. — V Petrohradě celý personál redakce listu Sevodňa byl dán pod závoru; při revisi hledány byly revoluční brožury. — Pro Finsko ustanoven zvláštní vojenský sbor, dopravený zvláštním vlakem o 30 vozích, aby střehl hranic proti podloudnému dovozu zbraní. Dokonal se soud nad 169 poslanci prvé dumy pro vyborský manifest; obžalováno bylo 99 kadětů, 60 trudoviků, 10 soc. demokratů; rozsudek je mírný: 3měsíční vězení. Vláda dosáhla sice cíle svého, že se tito ji tak nebezpeční poslanci nedostali do nové dumy, jsouce jako obžalovaní nevolitelni; avšak při tom ukázalo se, jakým obrovským sympathiím tato řada poslanců se těší. Kaděti a trudovici podali proti rozsudku protest k senátu; soc. demokraté nastoupili trest bez odporu. — Ve Vladivostoku pro vzpouru z konce října znova postaveno před soud 75 vojáků. V Sevastopoli pro vzpouru brestského pluku odsouzeni na smrt 4 vojáci, 9 k nuceným pracím, 6 do trestních čet, 11 do disciplinárních čet; setník Levakovskij pro zanedbání povinnosti na rok do vězení. —

Jinak rozsudků smrti a jiných, menších je spousta nepřehledná. Nelze také vždycky ze stručných telegr. zpráv poznati, kde vskutku jde o činy politické a kde je trestán sprostý, zištný zločin Někdy přicházejí na jevo věci podivné. Tak na př. četné loupeže kol Petrohradu páchané počítány vesměs na vrub revolucionářům; nyní se objevilo. že velmi mnohé z nich provedli kozáci, které si vzali k ochraně statkáři. Rozsáhlé zatýkání provedeno koncem prosince v Petrohradě. V té době odhaleno spiknutí sociál. revolucionářů, kteří měli v plánu provésti velikou loupež, aby z uloupených peněz zosnovali útok na život vysokých úředníků. Nalezeno mnoho zbraně a bomby. V Sevastopoli k admirálu Virenovi, veliteli loďstva černomořského, žádala býti vpuštěna jakás žena, u níž nalezen revolver. -- V Petrohradě hned potom odhalen ve ville stařičké vdovy po dvor. radovi Ivanovu sklad bomb a patron, ukrytých tam bez jejího vědomí; v Ligovské ulici nalezeno v týž čas 10 bomb. V Minsku zatčeno 7 revolucionářů, majících za cíl šíření revol. nálady ve vojsku. U Moskvy v Jakimance odhalena tajná tiskárna sociál. demokratická. Útoků je taková spousta, že jen něco málo uvedeme: V Baku vržena bomba s jednopatrového domu na vůz policmejstěra plukovníka Černyševa; poraněn strážník, zabit kozák. Ve Voroněži těžce zraněn výstřelem do okna ředitel železniční školy Pantělevskij, člen svazu rus. lidí. V Samaře zastřelen náčelník gubernské četnické správy, plukovník Bobrov. V Jelisavetpoli zabit člen městské správy Bekov. V Orle lupiči přepadli výběrčího daně z monopolu a zranili jej dvěma koulemi; zahnáni bez kořisti. Dle »Golosu Moskvy« odhaleno také spiknutí proti Stolypinovi, v jehož bytě nalezen byl pekelný stroj; prý nalezeny i bomby v okolí Carského Sela. Postaveny stráže na carskoselské železnici a na dráze z Gatčiny do Car. Sela.

V *procesu o kapitulaci Port-Arturu* vyslovil se jako svědek gen. Kuropatkin, že vinu nedostatečného vyzbrojení pevnosti má Witte, jenž mnoho nákladu zbytečně věnoval na stavbu obchodního přístavu Dalného. Witte — zaměstnaný psaním svých pamětí, jež vyjdou po jeho smrti — odpověděl tiskem (v Novém Vremeni), že o všech jeho krocích a úmyslech i jednání stran Dalného Kuropatkin věděl, že se nic nedělo bez jeho vědomí a že nesouhlasu neprojevil, nýbrž podepsal všecky tyto projekty, ač ve vojenských věcech jako ministr vojenství přece měl se vší silou zasaditi, aby potřel válečnou politiku finančního ministra, když s ní nesouhlasil. — V odpovědi

na prázdnou odpověď Kuropatkinovu Witte ukázal mu, že dobře věděl, kterak dle smlouvy s Čínou Port-Artur musil zůstati jedině válečným přístavem, a mělo-li Rusko míti z obsazeného kraje také obchodní prospěch, že bylo nutno stavěti přístav pro obchod jinde. Z hr. Witta by jistý tisk v Rusku a také u nás (a to tisk svobodomyslně-samodržavný) nejraději udělal kozla-azazele, na nějž by naložil vše, co protektoři i protežovaní tohoto tisku špatného provedli. Tomu tisku se tato věc také hodila k úštipečkům-příštipečkům ceny ničemné; zmínil se o výroku Kuropatkinově, o další debatě obou ani nehlesl.

Sekta Johannitů, uctívající kněze Joanna Kronštadtského jako nové vtělení Kristovo, šíří se v gubernii vologodské, permské, vjatské i na cholmské Rusi, ač se jí Joann Kronštadtskij tiskem odřekl. Šiřitelem jejím jest hlavně sekta chlystů (mrskačů).

»Liga osvěty« v Petrohradě zařídila stálou komisi tiskovou k šíření kulturně osvětné práce. V čele jejím stojí G. K. Gradovskij, kněz Petrov a j. V Moskvě utvořila se tisková kancelář z iniciativy S. S. Golouševa (Sergije Glagola), S. A. Sokolova (S. Krečetova) a N. N. Ščepkina. Za spolupracovníky povoláni L. Andrejev, Kuprin, Sollogub, Čirikov, Amfitěatrov a j. — Ruská akademie (oddělení pro krásnou literaturu) zvolila za čestného svého člena D. Ovsjaniko-Kulikovského. Bude se vydávati »Akademická bibliothéka rus. spisovatelů«, v první řadě vyjdou spisy Gribojědova, Lermontova, Kolcova, Venevitinova. — Ministerstvo osvěty podalo v dumě návrh »Moskevské Městské lidové university jména A. L. Šaňavského«; bude řízena autonomní radou složenou z 20 osob, jichž polovici doživotně jmenovati má dárce fondu, polovici na 4 roky voliti bude městské zastupitelstvo. Sbor tento bude určovati plán přednášek, povolávati professory, určovati jich plat. Rektora bude potvrzovati ministerstvo. — Na Uralе zřízena lidová universita loni v březnu v Ufě, v Jekatěrinburku se zřizuje. V Ufě má tři kursy: fysikálně-mathematický, filologicko-historický a právnický. —*ch*.

Dne 4. ledna zemřel v Petrohradě redaktor šovinistického denníku »Svět«, *Visarion Visarionovič Komarov* (nar. 1838), známý u nás jako »jenerál Komarov« ze slavností Palackého. Býval adjutantem Muravěvovým ve Vilně — a pohlížel také podobně na Poláky, jako tento »kat Litvy« a jako nebožtík K. A. Gringmut, redaktor Moskevských Vědomostí. Opustiv r. 1876 Vilno, odebral se s Čerňajevem do Srbska a dosáhl zde hodnosti plukovníka. Po návratu do Ruska věnoval se žurnalistice a roku 1882 založil si vlastní denník »Svět«, který při své nebývalé láci (4 rub. ročně) došel velikého rozšíření. Ale přes to nepatřil jeho list k vážné ruské žurnalistice, jsa vždy orgánem reakčně nacionalistickým. Ideový jeho směr vyvrcholil nyní — v černých sotních. Podle toho také vypadalo jeho slovanství, které tak oslňovalo naše nekritické slovanské romantiky. *Č.*

*

Pro *události na universitě lvovské* podány v říšské radě interpellace s obou stran, maloruské i polské. Polské Kolo ve své interpellaci vinu za události dávalo studentům maloruským. Jisto jest, jak minule již napsáno, že před immatrikulací byla u rektora Dębińského deputace všepolských studentů ze všech vysokých škol, žádajíc, aby chránil polskosti university. Rektor prohlásil se s nimi solidárním. Dilo v č. 273. přineslo nad to snímek polské vyhlášky z techniky, jímž se před immatrikulací vyzývá studentstvo k zakročení, poněvadž prý immatrikulace polským jazykem je zrušena. V odpovědi ministra vyučování na interpellaci malor. poslanců bylo řečeno, že vláda chtěla, aby malor. studentům již tentokráte bylo volno přísahati latinsky. Při tom prohlásil ministr, že počínání rektorovo nebylo shodné s intencemi vlády. K výstupu tedy, jak jsme napsali, dojíti nemusilo. — Nyní zrušeny parády s immatrikulacemi vůbec, a půjde věc bez nich také.

Volby do haličského sněmu vykonají se — s velikým spěchem — v únoru; v selské kurii již 25. února. Zasedání nového sněmu bude nemalé

váhy, poněvadž půjde o nový volební řád do sněmu; proto i volby tyto jsou významne a budou asi prudké. — Po stížnostech malor. poslanců na stranictví úřadů v Haliči vydal místodržitel Potocki oběžník ukládající úředníkům i úřadům přísnou nestrannost národnostní. — Přirozeně, že v takovéto době má zvláštní význam národní sjezd malorusky, zahájený ve Lvově dne 25. prosince za účasti 1000 osob, z nichž 600 bylo delegátů z 50 venkovských organisací. Cílem sjezdu bylo: provésti odluku od strany moskvofilské a sociálně demokratické, čili podle »Dila« (276.) »skonsolidovati čistě demokratické a národnostní živly v jednu velkou politickou sílu, jasně ohraničenou proti červenému i černému internacionalismu« (ibidem). Resoluce sjezdu schválila činnost Národního výboru i poslanců, vyzývajíc je k nejostřejší taktice, nesplní-li vláda slibů. — Také Národ. Rada v ten den podala výkaz o své činnosti.

Poslanci *strany staroruské* zasazují se o uznání jazyka velikoruského za jazyk v Rakousku běžný. »Haličanin« přinesl officielní zprávu, že do protokolů parlamentních budou psány také řeči a petice »psané haličsko-ruským nářečím pravopisem etymologickým.« V tomto smyslu podal prý své votum v této věci prof. Jagić. — Při volbách do delegací strana staroruská odepřela všecku akci společnou se stranou ukrajinskou. Klub maloruských poslanců obrátil se k haličským skupinám opposičních poslanců: staroruských, polských a malor. sociálních demokratů, aby utvořili blok 36 poslanců, jemuž by musily připadnouti 2 mandáty do delegací. Jeden z nich vyhražovali si ukrajinští poslanci pro sebe stále, druhý měl střídavě připadati stranám sdruženým: letos ukrajinským, napřesrok staroruským poslancům atd. Strana staroruská neodpověděla, dohodnuvši se s Poláky (Kolem), kteří zvolili jejího poslance Korola. — Staroruská »Russkaja Rada« konala svou výroční schůzi za účasti 380 členů. Výsledkem porad byla prohlášení v Haličaninu, že strana do voleb sněmovních půjde samostatně; všeliká součinnost s kteroukoliv stranou ukrajinofilskou je navždy vyloučena. Spoléhajíť Starorusové na dohodu s Poláky. Patrně jim je lhostejno, jak dopadne boj o 46 mandátů, jež dle theorie nynějšího nespravedlivého volebního řádu by měly býti v rukou národa maloruského (či jak oni chtí, ruského). Bude míti tedy nár. strana ukrajinská boj na dvě fronty, snad i tři (proti sociální demokracii). Někde snad vystoupí i kandidáti strany ukrajinské radikální, jež také konala poradu. Že mezi Poláky a stranou staroruskou je dohoda, řekl farář Kornilo Senik na schůzi v Židačově, vysloviv naději, že po zdrcení nerozumného ukrajinského ruchu, opírajícího se prý o šovinismus a ambice jednotlivců a nejhorší instinkty temné luzy, dohodnou se oba národové a musí dojíti k rozkvětu. (Dilo, č. 10.).

Sbírky na divadlo maloruské ve Lvově dosáhly výše 199.000 korun. — Z Bukoviny stěhuje se 2000 *Lipovanců*, jinak *Filipovců*, do Mandžurie, kdež jim ruská vláda dává po 14 děsjatinách na duši pracovní, 300 r. na nářadí a 500 kmenů dříví. Jsou to starověrci, jimž kdysi poskytl útočiště císař Josef.

V Petrohradě konána počátkem prosince schůze studentů malor., žádající zřízení malor. stolic na universitě.

Před soudem stál redaktor zastavené Hromad. Dumky Matuševśkyj, zodpovídaje se za stati »Ves a rozpuštění Dumy« a »Bude-li se učiti v našich školách?« Odsouzen k pokutě 50 rublů nebo k 1 měsíci vězení.

Ve Winipegu v Kanadě zařídili si maloruští dělníci extensi universitní ve svém jazyce.

Proti chystanému *sjezdu slovanskému* postavil se všechen tisk maloruský (mimo Starorusy) na stanovisko odmítavé; nečeká od něho výsledků ve svém sporu s Poláky a s Velikorusy a proto oň nedbá. (Rada, č. 276, Dilo, č. 6. a j.) —*ch.*

Žalobu rusínských studentů proti H. Sienkiewiczovi vídeňský apelační soud zamítl, poněvadž »útočí na státní instituci a snaží se politickými momenty působiti na porotce.« Studenti vydají prý žalobu tiskem. *Č.*

Jihoslované.

V *slovinské žurnalistice* s novým rokem staly se některé změny, zejména v klerikálním časopisectvu. »Posavska straža« (orgán posl. dr. Benkoviče v Brežicích) nyní vychází třikrát týdně pod názvem »Straža« jako orgán štyrsko-slovinského klerikalismu. »Naš dom«, dosud příloha »Slovenského Gospodara« (orgánu posl. dr. Korošce v Mariboru), vychází jako samostatný časopis, věnovaný organisaci křesťanských jinochů a dívek. V Terstu vydává katolické tiskové družstvo nový týdenník »Zarja«. V úvodním čísle píše, že Zarja nemá bezprostřední úmysl, organisovati nějakou novou stranu mezi terstskými Slovinci; redakci prý »běží pouze o to, aby politické vedení uznávalo křesťanské zásady, jakož i aby politickými vůdci strany byli muži, s nimiž i přesvědčený katolík může spolupracovati s klidným svědomím. Nebude-li tak, slovinský lid na terstské půdě zajisté se rozmyslí a povolá politické vůdce křesťanského ducha... Proto odkrytý a bezohledný boj všem, kteří národ pohoršují a vydírají.« — Sociálně-demokratická organisace slovinská v témž místě vydává též nový týdenník »Delavski list«. — Pro politické poměry jest příznačna okolnost, že »Slovenija«, orgán výkonného výboru liberální strany, přestala vycházeti. Prý bude zase vydávána jako časopis pokrokových agrárníků. V druhé polovici února jsou volby do zemského sněmu v Krajině, nad něž dávno již nebylo důležitějších — a liberální strana je bez orgánu!...

V Lublani bude otevřena *vyšší průmyslová škola* státní a železniční pracovna. Takových ústavů Slovinci potřebují!

Pro Goricko jmenován byl novým *inspektorem* středních škol Němec dr. Perschinka. Předchůdce byl rovněž Němec. Ač nový inspektor neumí zemských jazyků (slovinsky ani vlašsky), přece slovinští ani vlaští poslanci se nepozastavili nad jeho jmenováním. Patrně uvykli takovým krokům vlády...

Říšský soud ve Vídni vyhověl stížnosti korutanské obce *Sele* u Borovljí proti zemskému výboru korutanskému, který odmítal slovinská podání. Zároveň říšský soud rozhodl, *že jazyk slovinský je v Korutanech jazykem v zemi obvyklým* a že má ve smyslu § 19. zákl. zákonů každá slovinská obec právo užívati ho ve svých podáních k úřadům, které jsou povinny podání, sepsaná slovinsky, přijímati a vyřizovati. Rozsudek ten učiní asi konec šikanám zemského výboru korutanského proti slovinským obcím, které mu dopisují slovinsky. Dr. *D.*

*

Chorvatsko dostalo počátkem nového roku nového bana, jmenovaného stejně protiústavně, jako byl jmenován Rakodczay. Je to baron *Pavel Rauch*. Nastala změna pouze v osobách, nikoli v duchu vlády — a proto chorvatská oposice stojí stejně v odporu proti Rauchovi, jako stála proti Rakodczayovi. Bouřlivé demonstrace, jakými byl ban uvítán v Záhřebě, ukazují, jak na něj Chorvaté pohlížejí. Nikdo se k němu jaksi nechce připojiti, ani ne národní (maďaronská) strana; i ta se vyslovila proti Rauchovu stanovisku v otázce železniční pragmatiky, ač jiné části programu schválila. Koalice jest svorna v odporu proti vládě, zejména významno jest, že srbská samostatná strana nově osvědčila své trvání v koalici. Nesplnily se tedy naděje Maďarů, že se podaří všecky Srby z koalice odlákati; při vládě zůstali jen dříve odpadlí srbští radikálové. Program Rauchův také nijak nemůže Chorvaty ani Srby lákati. Obsahuje sice — zatím ovšem jen na papíře — některé dobré věci hospodářské, ale na ty nikoho nechytí v době, kdy stojí v popředí zásadní otázky rázu státoprávního, o něž je spor s Maďary. Rauch uznává otázku železniční pragmatiky za spornou, i chce ji řešiti kraljevinskou deputací — ale pro Chorvaty je ta věc nesporná, a kdyby přistoupili na řešení kraljevinskou deputací, zadali by si. A podobně jest i v jiných věcech. Důvěry nevzbuzuje ani vláda, jakou si Rauch sestavil ze svých osobních přátel. Ani jméno podbana Nikoly Czernkoviche, ani jména ostatních členů vlády a velikých županů nejsou s to zjednati Rauchově režimu popularitu.

Přípravy k volbám jsou na všech stranách živé — u Frankovců až příliš živé, agitují vášnivě a připravují svoje přívržence k ohnivému boji proti

soupeřům. Poněvadž je bude podporovati i Rauch, lze očekávati bouřlivé výjevy Jediná národní (maďaronská) strana oficiálně nekandiduje, ale zůstavila svým příslušníkům volnou ruku. Frankova strana jmenovala dosud své kandidáty v 55 okresích, ale zamýšlí ze všech 88 okresů kandidovati v 68. Významno jest, že z dosavadních jejích kandidátů je 15 kněží! Jinak jest mezi jejími kandidáty i bývalý sekční šef Khuenův, prof. Kršnjavi!*) Strana měla ve sněmu dosud 20 poslanců; má se za to, že při podpoře vlády mohla by nyní získati nanejvýš 30 mandátů — Ze stran koaličních kandiduje chorvatská strana práva vę 40 okresích, skupina Kulmer-Nikolićova v 10, pokroková strana rovněž, srbská samostatná strana ve všech 22 srbských okresích. Při svorném postupu doufá koalice získati asi 50 mandátů. — Sociální demokrati prohlásili 4 kandidáty ve 27 okresích; z nich snad 1—2 projdou. — Chorvatská selská strana (Radićova), která dosud nebyla ve sněmu zastoupena, jde do volebního zápasu ve 30 okresích; počítá se však, že dobude nanejvýš 2 3 mandátů, neodejde-li vůbec s prázdnem.

*

Po příkladě Srbů také *Chorvaté bosensko-hercegovští* se organisují. Nejprve se provádí okresní organisace, načež dojde k sjezdu zvolených zástupců těchto organisací. Dne 19. ledna konala se organisační schůze pro město Sarajevo. »Hrvatska narodna zajednica« — tak se bude jmenovati společná organisace všech bosensko-hercegovských Chorvatů — má býti založena rovněž na základě demokratickém, jako organisace srbská; přístup k ní mají všichni dospělí Chorvaté bez rozdílu víry, stavu nebo politického směru. Cílem »Zajednice« jest činnost kulturně-hospodářská s vyloučením politiky, předseda dr. Mandić přece však prohlásil, že touto prací bude Zajednica směřovati k tomu, aby Bosna a Hercegovina nezůstaly dlouho odtrženy od mateřské vlasti Chorvatské. S bratry muslimany chce Hrv. nar. zajednica žíti v bratrské lásce a svornosti; chce také hledati modus vivendi ke společné práci s bratry Srby, ale při tom činí prohlášení proti těm Srbům, kteří Chorvatů v okupovaných zemích neuznávají.

Vítáme i tuto chorvatskou organisaci, jako jsme uvítali srbskou, poněvadž nyní budeme věděti, kdo jest zodpověden za postup obou stran. Počkáme ovšem na sjezd chorvatské Zajednice, který teprve schválí definitivní program. Dychtivi jsme zejména, jak se chorvatská organisace postaví k otázce autonomie Bosny a Hercegoviny.

*

O **Černé Hoře** přinesl pařížský *Le Temps* dne 11. ledna úvodník, jejž bychom mohli podepsati. O knížeti praví, že se nedovedl v praxi odříci svého absolutismu. O programu národní strany konstatuje, že zdůrazňuje na prvním místě věrnost dynastii, že žádá zabezpečení základních občanských práv, hospodářské a osvětové reformy, dobrou shodu se Srbskem a udržování tradičního přátelství s Ruskem. A strana s tímto programem prohlášena pojednou za revoluční, i začalo se proti ní pomocí dvora vyhlazovací tažení! Tomanovićovo ministerstvo snaží se dostihnouti neblahého příkladu N. Christiće a Vladana Gjorgjeviće v Srbsku. Počalo pronásledovati bývalé ministry a poslance, pracovalo proti klubašům všelikými prostředky při volbách, zničilo jim tiskárnu, vyhánělo a houfně uvězňovalo přívržence strany, ba ničí jim i jejich domy a majetky. Přívrženci národní strany vyloučeni z ochrany zákona. »Taková politika byla hanebná a hodná odsouzení v každém směru,« praví francouzský list doslova. Zmiňuje se i o bombové aféře a dodává, že nebylo možno dokázati souvislost této záhadné aféry s činností vynikajících mužů národní strany, »jejichž jedinou vinou, jak se zdá, jest, že vzali ústavu do opravdy«.

*) Zaznamenáváme nepěkný zjev: ke straně Frankově přeběhl spisovatel Dr. M. Ogrizović, spoluautor dramatu »Prokletstvo«, které pro svoji protiklerikální tendenci nebylo připuštěno na divadlo. Když se kněží vyslovili proti jeho kandidatuře, prohlásil, že lituje, že se dal tak daleko unésti, a že vlastně jeho spolupracovnictví při dramatě »Prokletstvo« nebylo veliké. Charakter!

»Není možno,« dodává k tomu francouzský list, »aby nám tu nepřišlo na mysl ‚veliké srbské spiknutí‘ z r. 1899. To jsou operace, které mohou míti dočasný úspěch, ale jejichž trvání jest obyčejně velmi krátké « A končí: »Nechceme se plésti do záležitostí Černé Hory. Přece však nemůžeme se ubrániti myšlence, že je knížecí vláda na špatné cestě. Kromě pobouření, jehož nutno se vystříhati, jest se obávati i podobného vlivu na poměr se Srbskem. Celému světu jest litovati této reakční krise, a kníže se asi přesvědčí, že je těžko vzíti národu ústavu, když mu jednou již byla dána.«*)

Bombová aféra dostane se před náhlý soud koncem ledna, příště tedy budeme s to o ní více přinésti. Zatím jen poznamenáváme, že srbské a chorvatské listy dosud trvají na svém tvrzení, že byl atentát vládou nastrojen. Mostarský »Narod« na př. ve svém přehledu politických událostí za r. 1907 mezi činy černohorské vlády uvádí: »Nastrojen atentát a tím vyvolána dynastická otázka na Černé Hoře.« Jediný novosadský »Branik« přinesl pozdravné verše Polita Desančiće »Crnoj Gori«, napsané pod dojmem zprávy, že byli polapeni anarchisti.

Co lze od náhlého soudu očekávati, ukazuje jeho složení: předsedou jest Labud Gojnić, zeť serdara Rada Plamence, duše tajného slidičství na Černé Hoře a odpůrce ústavy; v soudu zasedá dále Marko Bukanović, známý zatím z nepěkných peněžních operací, za něž byl cejchován minulou skupštinou; sedí tam dále Lazar Mijušković, duše dvorní kamarily, atd.

*

Bulharsko má *ministerskou krisi.* Kníže Ferdinand pozval si vůdce čtyř stran, tvořících oppoziční blok, k poradě o situaci, i předpovídá se blízký pád Stambulovců. Bylo by na čase — ale ovšem bylo by i na čase, aby nastala v Bulharsku vláda opravdu ústavní místo dosavadní osobní vlády knížecí i strannické.

Universitní otázka je stále otevřena. Vyslovil se o ní i vynikající znalec poměrů bulharských, prof. Konstantin Jireček, v mnichovské Allgem. Zeitung. — Bývalý bulharský ministr vyučování líčí vznik university, její rozvoj a vážnost, její vliv na bulharskou vědu — a její náhlý pád. Líčí, jak upadla v nemilost za vlády ministerského předsedy D. Petkova, jemuž se nedostávalo vzdělání, jaké měli na př. dřívější státníci Cankov, Stojilov, Načovič nebo Gešov. Professoři upadali v nemilost za každý svobodnější projev: tak prof. A. Todorov (Theodorov) za článek, jímž upozorňoval, že vláda měla by více pozornosti věnovati stoletému jubileu bulharské knihy, prof. Danajlov za článek o úpravě otázky úřednické atd. O Danajlovu neostýchal se Petkov v sobrání říci, že by jej popadl za uši a vyhodil z university, kdyby byl ministrem vyučování. O zavření university vyslovuje se prof. K. Jireček těmito klassickými slovy: »V Bulharsku jest obyčej, že se na oslavu dovršení nové budovy zapíchne jehně nebo aspoň kohout. Při otvírání divadla byla zapíchnuta universita.« Že se to stalo zcela protizákonně, dokazuje prof. K. Jireček výslovně. Doporučujeme, aby si článek váženého učence a bývalého bulharského ministra přečetli professoři, kteří přijali místa z rukou vlády, jež brutálně »zapíchla« sofijskou universitu.

V posledním čísle měsíčníku »Mysl« (Мисъль) uveřejňuje dr. K. Krъstev provolání k universitní mládeži, aby vytrvala v odporu proti nynější universitě, pokud jí nebude vrácena svoboda a pokud nebudou opět povoláni bývalí professoři.

Provolání bulharských studentů ženevské university ukazuje, že bulharská akademická mládež vskutku nezapomene násilí, universitě učiněného, a že nikterak nemíní vrátiti se na universitu nynější, jíž neuznává.

»Bъlgarska Sbirka« ve svém výročním přehledu nazývá nynější vládu „brutální, cynickou a rozkladnou«. Zdá se, že život této vlády přec jen se chýlí ke konci. Uvidíme, přijde-li nová lepší, která by kromě jiných přehmatů dosavadní vlády odčinila i její neslýchanou politiku proti universitě. *A. Č.*

*) V »Hlase Národa« (č. 16.) omylem citován odstavec z našich posledních černohorských rozhledů jakožto citát z Le Temps.

Všeobecné zprávy.

Dr. *Hermenegild Jireček* uveřejňuje v 2. čísle Osvěty pozoruhodný návrh »Slovo o společné obcovací řeči všech Slovanů«, návrh velmi sympatický a naprosto přijatelný. Po delší úvaze dospívá docela přirozeně k závěru, že takovým jazykem nemůže býti ani staroslovanština, ani snad nějaký jazyk umělý, nýbrž některý z živoucích jazyků slovanských. A tu navrhuje, aby byla za takový jazyk zvolena srbština, totiž ona řeč srbsko-chorvatská, kterouž mluví Hercegovci a Dubrovčané. »Mezi slovanskými jazyky je srbština to, co vlaština mezi jazyky románskými. Čím vysoko vyniká nade všemi druhými slovanskými jazyky, jest ona harmonická blahozvučnost, jež ji činí mužnou a při tom přece lahodnou, zpěvnou nadmíru, prázdnou všelijaké prostoty. Srbština nemá sykavek, ani přílišných měkkostí, ani břeskných zvuků, při tom jest bohatá v kořenech a dalšího rozvoje dokonale schopná. Odchylek dialektických nezná; aspoň mizejí u ní více než u jiných slovanských řečí. Mluva lidu je celkem správná, s jazykem písemným dobře se shodujíc. Pravopis jednoduchý a až na některé novodobé zbytečnosti lehký a pravidelný. Píše se, jak se mluví, a mluví se, jak se píše... Řeč jest pružná i ohybná, tak že se dobře hodí k vytvořování názvosloví kterékoli vědy. Při tom není ještě znešvařena škodným někdy vplyvem jazyků neslovanských. — Máme také pevné přesvědčení, že by každý vzdělaný Slovan s chutí a radostí učil se jazyku tak lepotvárnému, hlavně proto, že by nezakoušel obtíží ve vyslovování, jako se to děje u češtiny, polštiny i ruštiny. — Dobrou stránku má také srbština, že ji lze psáti písmem slovanským (azbukou) rovněž tak jako latinkou (antikvou).«

Sympatický tento návrh měl by se nejen státi předmětem vážné diskuse v celém časopisectvě slovanském a v celém slovanském vědeckém světě, ale měl by býti dán i na program chystaného ***všeslovanského sjezdu***. Podaří-li se z tohoto sjezdu učiniti podnik, sympatický všem Slovanům a všemi uznávaný, byl by vhodnou institucí k řešení tak důležité a v návrhu Jirečkově tak velmi prosté a jasné otázky. Kdyby sjezd návrh přijal, musila by ve všech slovanských zemích nastati živá propaganda té myšlenky a reální práce k jejímu rychlému uskutečnění.

Máme za to, že to je myšlenka schopná života — a že by jí naše liknavost nebo nevraživost neměla dát usnouti. *Č.*

Literatura, umění.

JOВАН СКЕРЛИЧ: **Писци и књиге, II.** — Београд. 1907. Stran 158. Cena 2 din. — **Војислав J. Илич. Књижевна студија.** Београд, 1907. Stran 65. Cena 1 dinar.

V čtyřech literárních studiích zobrazuje nám autor spisu »Pisci i knjige« vývoj srbské povídky venkovské na konci XX. století: Od jednoduchého ještě *Milovana Glišiće*, jenž však dovedl v letech 70tých již upoutati svým jadrným a zdravým šmíchem, svými realistickými humoreskami z venkovského života a motivy strašidelnými, jenž stal se — jak Skerlić právem oceňuje a vyzdvihuje význam jeho proti kritice starší — vlastním zakladatelem srbské povídky venkovské, přechází autor k nástupci Glišićovu, *Lazovi Lazarevići*, jenž zdokonalil srbskou povídku po stránce formální, umělecké, v čemž spočívá jeho hlavní význam. Dále v třetí studii črtá — a to nejdůkladněji a nejobšírněji — literární portrét básníka bohatého mačvanského kraje, Glišićova žáka *Janka Veselinoviće*, jenž nejúžeji přilnul k svému kraji a k svým sedlákům. k národním písním, pověstem a k prostonárodnímu životu vůbec, jenž ovládal dokonale srbský jazyk a psal své povídky téměř jedním tahem péra. Konečně podán tu nástin nedlouhé literární činnosti záhy zemřelého *Svetolika Rankoviće*, jenž začal psáti v letech 90tých, kdy povídka venkovská Veselinovićem

dospěla vrcholu. I Ranković přispěl svou hřivnou: prohloubil venkovskou povídku po stránce obsahové, vnitřní. Na něho také ruský realismus, jemuž podlehli i všichni jeho předchůdci, působil nejsilněji. Všichni učili se u ruských realistů: Gogola, Turgeněva, Tolstého a Dostojevského. Bylo by zajímavo zjistit přesně, v jaké míře a kde jeví se vliv ruské školy u těchto povídkářů. Že svých vzorů nedostihli, je jisto. Také by bylo zajímavo vymezit vzájemný poměr těchto čtyř autorů, jejich závislost na domácí půdě, na národních písních a pověstech, jejich význam pro dnešní srbskou povídku venkovskou atd. — všechno otázky, k nimž Skerlić se jistě ještě vrátí.

Mnohem důkladněji a podrobněji rozebírá Skerlić literární činnost básníka srbského *Vojislava Ilića* v druhé své knize »Vojislav J. Ilić«. V šesti kapitolách líčí vývoj a vzestup Ilićova básnického talentu, oceňuje jeho uměleckou hodnotu a význam pro nejnovější poesii srbskou. V prvé kapitole charakterisuje prostředí a ovzduší literární, v němž Ilič vyrůstal a se vyvíjel hlavně pod vlivem svého otce Jovana, rovněž básníka, a pod vlivem ruských básníků Puškina a Žukovského — ukazuje, že Ilićova poesie v letech 80tých minulého století značí úplnou reakci proti tehdejšímu »omladinskému« národnímu a literárnímu romantismu. V kap. druhé a ostatních ukazuje na Ilićův popisný talent, nazývá jej »prvním a nejlepším deskriptivním básníkem srbským«, podrobuje analyse jeho sklon k byronismu, dokazuje, že Ilić nebyl jen »básníkem salonním«, jak se dosud myslilo, nýbrž také básníkem národním, básníkem svobody. Zcela objektivně doznává Skerlić slabou invenci, nepůvodnost Ilićovu, ale plnou měrou oceňuje jeho přednosti. Publikace Skerlićova o Ilićovi je cenným příspěvkem k dějinám srbského básnictví; podařilot se mu přinésti řadu nových hledisk na básnický profil Ilićův, jímž podle konečného resultátu Skerlićova srbská poesie vstoupila na výši evropskou. Tím ovšem není řečeno, že by byl Ilić definitivně odbyt — naopak, nové názory a výzkumy Skerlićovy budou zajisté novým podnětem k dalším rozborům a zkoumáním.

Josef Páta.

KARLA DROŽE **Prvá cesta na Rylskou planinu.** S 61 vyobrazeními. V Praze 1907. (V komisi Fr. Řivnáče.) Str. 220. Za K 2·50.

Více takových slovanských cestopisů měli bychom míti: přístupně psaných, založených na důkladném poznání kraje i lidu, obsažných a podporovaných hojnými charakteristickými illustracemi. Spis Drožův, psaný s láskou a znalostí věci, přijde vhod všem, kdo touží po seznání slovanských krajů — zejména také studujícím, jež měl spisovatel při své práci na mysli. Má však i zvláštní cenu odbornou, jsa prvým pokusem o soustavné vylíčení málo známého pohoří Rylského — je to prvý spis toho druhu v evropských literaturách. Množství zajímavých illustrací vábí k četbě a četba k výletu do krásných krajů bulharských. Doporučujeme knihu vřele vrstvám nejširším.

—r—

JOSEF HORČIČKA a JIŘÍ V. KLÍMA: **Lidová čítanka Svazu Osvětového.** S 32 illustracemi. V Praze 1907. (J. Otto.) Str. 387, za 2 K.

Velmi vítaná a výborná kniha »na doplnění všeobecného vzdělání školského pokračovacím školám a kursům, dospívající mládeži i každému, kdo touží po dalším sebevzdělání«. V bohatém obsahu jejím, jenž podává články přírodovědné, zdravotnické, národohospodářské, sociálně-politické, krasovědné a o dívčí výchově, množství vhodných citátů a pod., ukázky ze světové literatury, ukázky z české básnické tvorby doby nové, vše s příslušnými poznámkami, vysvětlivkami atd., nacházíme i mnoho materialu, týkajícího se Slovanstva. Přičítáme to sestavovatelům čítanky za velikou zásluhu, že v této knize, která přijde hlavně do rukou mládeži v důležité době přechodu do života, tak hojnou měrou obracejí zřetel k věcem slovanským. Tak mezi články nacházíme čl. dr. Em. Faita »Jak vydržují Bulhaři v Makedonii své školy«, mezi citáty výňatky z Gorkého, Solovjeva, Tolstého. Hlavní zřetel však obrácen k literaturám slovanským v úvodech o básnickém romantismu XIX. stol., o idylle z doby napoleonské a o realistickém románě XIX. stol., jakož i četnými ukázkami. Jsou zde překlady z Puškina, Lermontova, Mickiewicze, Krasińského, Aškerce, Ćišinského, Turgeněva, Čechova, Gorkého. Přidány jsou i podobizny A. S. Puškina, A. Mickiewicze, J. Ćišinského, L. N. Tolstého,

I. S. Turgeněva, F. M. Dostojevského, M. Gorkého, A. P. Čechova. Snad by bývalo dobře podati něco i ze slovanského národopisu, ale uznáváme, že pořadatelé byli zdržováni zřetely na objem knihy. Čítanka jejich řadí se čestně k nejlepším publikacím slovanským, určeným lidovému vzdělání, i přejeme jí rozšíření největšího. *Č.*

П. А. ЗАБОЛОТСКИЙ: **Культурная работа у Славянъ. Очерки. I.—II. Чехия.** (**Оттискъ изъ „Славянскихъ Извѣстій.“** Str. 7 + 8.) — **Опытъ обзора чешскихъ библіографическихъ и историко-литературныхъ трудовъ въ концѣ XVIII. и въ XIX. вѣкѣ и русская струя въ нихъ.** (Otisk ze »Žurnalu Min. Narod. Prosvěščenija, 1907 č. 2., str. 266—295.)

Autor, který konal literárně-historická studia v Čechách i ve všech skoro ostatních zemích západoslovanských a jihoslovanských, podává v prvých dvou náčrtcích hlavně pohled na naše školství a časopisectvo. Velmi pochvalně vyslovuje se o Čase, Naší Době a Slovanském Přehledě, ale společně jim vytýká, že málo přihlížejí k t. zv. »tlustým měsíčníkům« ruským a že podléhají zahraničnímu (vídeňskému) tisku. Co se Slovanského Přehledu týče, vzpomínám si, že jsem si v rozmluvě s autorem stěžoval na neochotu ruských velkých měsíčníků k časopisecké výměně s námi — ale tím není řečeno, že by se k nim ve Sl. Přehl. nepřihlíželo (pokud je v Praze máme — a máme hlavní všechny). Druhá výtka jest naprostý omyl: neužíváme vůbec vídeňského tisku jako pramene při svých referátech z ruského života — naopak prolhanost a tendenčnost tohoto i jiného cizího (berlínského, z části anglického) tisku ve věcech ruských často jsme ve Sl. Přehl. přibili. Naším pramenem pro ruské události jsou ruské denníky — ale ovšem ne Novoje Vremja, Moskovskija Vědomosti, Svět, Varšavskij Dněvnik, Rossija a podobné vládní, polovládní a reakční listy a lístky. Ale těmito několika slovy pro domo nikterak nechceme znevážiti vítané články p. Zabolotského, které jsou psány s opravdovou znalostí věci a snahou po spravedlnosti. To platí i o druhé ohlášené stati, která jest počátkem delší práce »O russkoj struje v slavjanskich litěraturach 19. věka« a v níž vynikající pozornost věnována Vlčkovým »Dějinám literatury české« a dílu »Literatura česká XIX. stol.« *Č.*

*

Divadlo. Zemské divadlo slovinské se přičiňuje. Již v první polovici saisony připravilo a hrálo více domácích novinek, než dříve za celý rok. Především *Ivan Cankar* měl hlučný úspěch fraškou »Pohujšanje v dolini šentflorjanski«. Mladý spisovatel *A. Robida* napsal rodinné drama »Demon Venera«, jež bylo též provozováno, *Risto Savin* (pseudonym voj. důstojníka) přišel s operní prací »Poslednja straža«, *Parma* s operetou »Nečak«. Připravují se ještě jiné novinky domácí, z nichž budí největší zájem *Cankarovo* drama »Nioba«. — Před novým rokem slavili manželé *Borštnikovi* jubileum pětadvacetiletého uměleckého působení na jevišti. Oba vyšli z lublaňské scény. Bez nich by divadlo slovinské dávno ještě nebylo dosáhlo stupně, na kterém je nyní nacházíme. Pan Borštnik patří v posledních letech k předním uměleckým silám král. zem. divadla v Záhřebě. Paní Borštniková působila v Záhřebě i v Sofii po delší dobu, až letos dala se angažovati zase doma.

Antonín Foerster, ředitel kůru v Lublani, rozený Čech, slavil 20. prosince 1907 sedmdesáté narozeniny. Pochází z Osenic u Jičína a působí od r. 1868 v Lublani. Člověk velmi sympatický a milý, poctivý Čech. Složil mnoho slovinských sborů, napsal první operu slovinskou »Gorenjski slavček«, sestavil hudební terminologii slovinskou, vydal školu zpěvu, hry na klavír a na varhany. Vyučoval zpěvu na školách středních v Lublani, řídil zpěv v Čitalnici, v dramatickém spolku byl kapelníkem. Zásluhy jeho o hudební literaturu slovinskou uznávají se všeobecně. Dr. *D.*

St. Przybyszewského drama »Zlaté rouno« v překladě M. Kropáčka hráno bylo s velkým úspěchem v měst. divadle Kr. Vinohradů — a drama »Pro štěstí« v překl. Ad. Černého uvádí se právě na Národní Divadlo. Více o tom i o autoru příště.

Vydáno 31. ledna 1908.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

JAR. K. DOLEŽAL-POJEZDNÝ:

Ivan F. Naživin.

Málo doposud jest u nás znám Naživin, ač na Rusi patří již k nejčtenějším autorům; — ovšem nutno podotknouti, že mezi prostým lidem, ježto officielní literatuře i světu bohatších vypověděl ve spisech svých otevřený boj, i jest za to prostě umlčován.

Ivan F. Naživin.

V krajinách zdánlivě s nejmenší civilisací, v guberniích povolžských, čtou se krátké »razskazy« jeho, které ve stech tisících kopějkových výtiscích rozhazuje mezi lid nakladatelství »Posrědnik« *) stejně horlivě, jako věci Tolstého. A jméno jeho v budoucnosti bude jistě uváděno v souvislosti s velkým apoštolem z Jasné Poljany, poněvadž Naživin z jeho opravdových následovníků nejvíce vyniká. Velikého tvůrčího ducha Tolstého ovšem nemá, ač ukazuje ruku silnou. Naproti tomu daleko dříve se rozhodl proměniti theoretické uvažování v praxi a následovati i celým způsobem života svého učitele. Možná také, že usnadněno mu bylo rozhodnutí právě skvělým příkladem, nicméně cesta jeho poznání byla stejně trpká a mučivá, až si našel sám odpověď na otázku: »proč, k čemu to vše?« — a shledal, že se octl na cestě Tolstého, hledící k Evangeliím. Našel u něho potvrzení svých názorů, k nimž se samostatně dopracoval, ale přejal také jiné hotové, ač zase nikoliv nekriticky všechny; na příklad náboženské názory jeho mají mnoho společného s pantheismem, manželství nikým neposvěcené jest u něho nejužším a nutným spojením, projevem lásky k bližnímu, která jest mu jediným a nejvyšším příkazem. Všechny jeho práce vyznívají v jediný tón: lásky, lásky více je na světě třeba, aby nikdo neseděl na šíji druhého. A v důsledcích toho jedná nejdříve sám, pak ukazuje cestu druhým, rýsuje do podrobna obraz života, jaký by měl býti a který se ovšem zdá — utopií. Ale utopií takovou, která má vději-

*) Spisovatel Gorbunov-Posadov jest vydavatelem moskevské knihovny »Posrědnik«, jíž založilo před 20 lety několik přátel Tolstého k rozšiřování spisů jeho i autorů jemu blízkých, vedle knih rázu reformně výchovného. (*K. V.*: U Tolstého. »Čas« 1907, č. 285—287, 292—295, 299—301.)

nách přece příklady. Nemíním Babeufa, Cabeta, Owena — nýbrž příbuzného ducha slovanského, zakladatele Jednoty česko-bratrské.

Naživin jde jako Chelčický dále než Tolstoj: staví se ještě (či zase?) ve XX. století, jako Chelčický v XV., příkře proti městům, proti zbytečným vědám a mudrování, proti násilí, válkám, proti officielní církvi, proti pánům, bohatství, národnostním rozdílům; všichni jsou mu bratry, hodnými lásky tím větší, čím více ji odmítají.

A podle toho snaží se utvořiti i svůj svět. Běh jeho života jest nejlepším dokladem a zároveň vysvětlením, podkladem i pramenem jeho prací.*)

*

Ivan Fedorovič Naživin se narodil 25. srpna r. 1874 v Moskvě, kamž se právě tou dobou byl z vesnice s celou rodinou přestěhoval jeho otec, když se stal z rolníka bohatým obchodníkem dřívím.**) Otec nestaral se mnoho o vychování dětí, maje na mysli především, jak by nejvíce vytěžil. Proto přenechán byl také Ivan hlavně staré guvernantce, která ho připravovala i ke zkoušce do reálného gymnasia v Moskvě.

V osmi letech vstoupil do první třídy — a tu počíná první smutná kapitola jeho života, líčená s věrností Macharových »Konfessí« v prvních kapitolách románu »Mene — tekel — fares«.***) Kreslí v nich veškeru faleš a neupřímnost i naprosto nedostatečnou methodu středoškolského vyučování a vychovávání, v čemž hlavně dlužno spatřovati zárodky špatných charakterů pozdějších, ježto na př. rozpory mezi náboženstvím a jinými předměty již v nejútlejším mládí působí na dětskou mysl co nejzhoubněji, podobně jako disciplinární řád, učící jen přetvářce a podvodu. S počátku všelijaké předpisy ty tísnily, ale brzy se naučili malí studentíci je obcházeti. Tropili si šašky z učitelů, přezdívali některým Chlísta, Kolovrátkář, Blecha; jmenovitě z »baťkových« (katechetových) rozpaků mívali radost, když ho uvedli nějakou otázkou do úzkých, na př. jak může velbloud projít uchem jehly. Brzy čtou místo školních knih zapovězené ovoce, Paul de Kocka, Nanu, Tajemství madridského dvora, počínají kouřit, chodit do hospod, v noci pořádat kočičiny (nebo jak říkali »benefice«) neoblíbeným professorům — ostatně »tout comme chez nous«. Navazují pletky s holčičkami, pak švadlenkami, od nichž věděli, že mohou dosáhnouti všeho; konečně se dostanou i do »veřejného domu«, kde však se »dětičkám« ani nedivili. — A když se tam setkali s učitelem — nepoznali se.

---

*) Jsou to: »Родныя картинки«, »Убогая Русь«, »Дешевые люди«, »Предъ разсвѣтомъ« (1902), »Среди могилъ« (1903), »У дверей жизни« (1904), »Въ сумасшедшемъ домѣ« (1905), »Менэ . . . Тэкэлъ . . . Фаросъ . . .« (1907), »Въ долинѣ скорби« (1907).

**) Data mám pouze ze soukromých dopisů Naživinových a jednotlivých prací, v nichž o sobě píše, zejména: »Uprostřed mohyl«, »Ubohá Rus«, »Mene-tekel-fares«, »V údolí zármutku«. Srv. úvod k mé sbírce překladů z Naživina: »Před svítáním«, vyd. u M. Šaška. Vel. Meziříčí 1907.

***) Byly již dříve poněkud rozvláčněji uveřejněny ve sbírce »У дверей жизни« v povídce: »Изъ исторіи одной жизни« 204—263.

»Kdyby bylo možno z knihy života vytrhnouti libovolné stránky, s jakou radostí bych vytrhl ty, na nichž napsána je tato doba mého života, mého zlatého dětství, jakým štěstím by bylo pro mne zapomenouti vše to« — píše na jednom místě. (»U dveří života«, 232.) »My žili tehdy ve špíně, dýchali špínou a kochali se špínou...«

Vše, co bylo zapovězeno, právě dělali. Uniformu odložili a vycházeli v civilních šatech. Rodiče dovedli malí ti lotříci, dvanácti-, třináctiletí, stejně obelhávati, jako se tomu naučili ve škole. Ta je přímo odpuzovala, poněvadž v ní nenacházeli ani jiskřičky opravdové lásky. A skoro všichni učitelé zase je navzájem považovali za tíživé zlo, s kterým jsou nuceni se obírati. Jedině historik činil výjimku a starý učitel ruštiny; ty milovali, ba cítili i tragiku sporu, jenž se odehrával v duši dějepiscově, když, unesen velikostí látky, vzdaloval se z mezí předepsaných osnovou — ale vždy zase byl strhován k suché učebnici.

Již ve škole prodělal Naživin celou řadu převratů. Z naivního »fiskala« stal se horlivým žákem, z dobrého žáka zase politikem a literátem, pak jako výbojný »husar« se dostal na boulevardy, do hostinců, konečně ho vše omrzelo a v únavě takové po opakování kvarty se dostal mezi »kamčadaly«, kterým bylo vše jedno, jako obyvatelům vzdálené Kamčatky. Do kvinty postoupil jen proto, že tři léta nemohl zůstat v jedné třídě a se zřetelem na pěknou minulost či lepší budoucnost. Ale výše než do seksty se nedostal.

Tak se v patnácti letech octl na svobodě; neboť po životě, jaký poznal ve škole, se mu zdálo vyváznutí z ní pravým vysvobozením.

Podle přání otcova počal se zabývati jeho záležitostmi a pomáhati v obchodu. — Ale i tu strádal a trpěl, hlavně duševně; jasněji než kdy dříve mu vyvstávala před očima prázdnota života, pociťoval strach i pokoření. Litoval již dřívějšího, neužitečně promarněného života, poněvadž škola v něm přece ještě neubila veškeru duši. Stále prudčeji se mu počaly v hlavě rojiti otázky: proč? nač? k čemu tak žít? — Počala druhá kapitola jeho života, od 16—22 let, úžasná. Podle vlastních slov jeho »vše tu bylo: i mučivé hledání pravdy, i tíživé rodinné poměry i neobyčejná pokleslost«.

Neměl nikoho, kdo by mu dal radu, i vrhl se na knihy sám a četl bez rozvahy Turgeněva, Lombrosa, Bundta, Shakespeara, Katkova, Tolstého, Göthe, Bělinského, Lěskova, Někrasova, Dante, Pisareva, Nordaua — ale marně. Uklidnění nenacházel. Znova zkusil žíti podle filosofického přísloví ruského: »Pít budem i guljať budem, a když smrt přijde, umírat budem.« Počal žít jako druzí. ač ne tak slepě. Viděl opět, že proto, aby člověk mohl tak žít, nutno celé dni a roky se zavírat v dusných komůrkách, sčítávat nebo zapisovat všelijaké číslice, a jiné nudné práce vykonávat.

Stesk se ozval na novo. I sáhl po Hugovi, Marxovi, Tindalovi, Maupassantu, Smilesu, Zolovi, Kostomarovu. A bylo mu jako motýlu, kterého obklopuje skleněný, mdlý zvon. Vidí cosi světlého, chce ven, ale nemůže; naráží neustále na sklo. Podobně mladá duše Naživinova

*

věděla, že někde je »to«, co hledá — ale co to jest, nemohla si zodpověděti.

Nyní trpce pociťoval nedostatky svého vzdělání, poněvadž při čtení knih, novin a revuí bez ladu a skladu nacházel věci, jimž nerozuměl. Uvidí Marxův »Kapitál« ve výkladě, vzpomene si, že o tom kdesi cosi četl, jde hned a koupí jej. Čte dychtivě, ale brzy zase odkládá: není to »to«. Čím dále více se zaplétal do labyrintu spletitých otázek, na něž si nedovedl odpověděti.

Tu se mu dostala do ruky kniha »Třicet tisíc cizích slov« — a zároveň seznámil se s universitními studenty. V knize našel nejnutnější vysvětlení nesrozumitelných slov — a studenti mu poradili systém, podle něhož by se sám měl vzdělávati. Než věčný nespokojenec zase se ozývá: vábí ho reálný život, kolem proudící, a musí se zatím zabývati předpotopními zvířaty, ichthyosaury, plesiosaury; chce odpověď na nějakou záhadu životní, a musí napřed studovat hypothesu Laplaceovu. Vše bylo zajímavé, ale jak žít při tom? Tuto otázku si kladl nesčíslněkráte...

Těšil se, že brzy nyní se doví něčeho určitějšího, proto s tím větší horlivostí se pouštěl do studia chlorofylu, hornin, Toricellovy prázdnoty, Newtona. Student přivedl své kollegy, počaly diskusse (»při nichž se vypily celé tucty číšek čaje«), spory o tom, co dříve brát, zdali chemii, či fysiku, ač obé nešlo bez pokusů. Počali s dějinami filosofie, při čemž docházeli k závěrům ještě podivnějším, poněvadž každý si do svého filosofa vkládal, co v něm sám viděl. Jednou se nadchnou Sokratem, podpírajícím svobodu vůle, aby hned na to shledali, že svobodná vůle jest illusí. Rozejdou se a druhý den se diví, jak mohli něco takového tvrditi. Nadchnou se krásnými frásemi šíleného Nietzsche o morálce rabů, dokud nepoznají u Ruskina, Tolstého, že jest jen jediný zákon života...

Z toho ovšem v hlavě zmatek neurovnaný, hádky, nic než známé ruské filosofování, diametrálně se různící strany, z čehož si Naživin nikdy nevybral, co dělat, nýbrž jen poznal, že staví svůj dům na písku.

Noví učitelé ztratili pro něj svoji autoritu, poněvadž poznal, že sami jsou také takovými motýli, tlukoucími křídly o mdlé sklo je obklopující.

Ani universita, ač ji vlastně nepoznal, nebyla mu již svatyní pravdy, pramenem světla, spásným ostrovem uprostřed temných bouří života, nýbrž pojal k ní zvláštní nedůvěru. Zdálo se mu, že u svých učitelů-studentů poznává cosi známého; přihlédl blíže a — poznal v nich sebe sama, v universitě — svou školu. Systém se neosvědčil. — A tak sedávali mnohdy mlčky, po vášnivém sporu, zachmuřeni, nevědouce co počít. Cosi dusilo, tísnilo duše jejich jakousi chladnou, šerou, odpornou hmotou.

»Jen jeden z nás našel východ — zastřelil se,« končí Naživin onu předběžnou »Historii«. Snad napsal tak pouze v okamžité náladě sentimentální, ježto on sám našel přece také východ, ale zcela jinde, jak v románu zase líčí: v životě a práci pro jiné...

Útrapy duševní působily konečně i na tělo. Naživin onemocněl těžkou nervovou chorobou a byl nucen uchýliti se na jih, na Krym, na Kavkaz, odkud se vydal za hranice. V cizině pobyl s malými přestávkami téměř sedm let.

A tu jest jeho hlavní škola, třetí kapitola životní, která mu teprve otevřela oči, ukázala nahou pravdu o té velebené kultuře evropské, o civilisaci, již roznášejí »bílí« k »černým«, dala mu nahlédnouti do zákulisí, bídy věznic, velkoměst, dolů, továren, toho rubu lesklé kultury, jež zná jenom pány a otroky. Nikdo není spokojen, kdo má mnoho, chce ještě více, kdo je zde, chce být jinde. — Viděl skvostné mramorové paláce obrazáren a museí, v nichž placení otroci hlídají vycpané tvory, krásně za skly uspořádané, zatím co jiní otroci, kteří lámali kámen na stavby, živoří v bídných stájích společně s dobytkem. —

Na cestách těch, kde se stýkal s tisíciletými památkami lidí, kteří již dávno a dávno zpráchnivěli — či žili zase v jiných a jiných bytostech, rostlinách, zvířatech, krystalisovala filosofie Naživinova. Nikdy mu nebyly nedostatky a věkové omyly tak zřejmy, jako mezi mrtvými kameny, spícími věčným snem uprostřed zelených sadů, nikdy mu nebylo tak jasno veliké přikázání: »miluj svého bližního.« Lidé, zalévajíce zemi moři krve, znásilňujíce a podvádějíce druh druha, mění pouze způsoby života. A každá taková změna jest provázena úžasným utrpením. —

Naživin dlí delší dobu v Palermu na Sicilii — a ta mu právě svými dějinami podává nejlepší doklad: Punské války, středověké nešpory, novověké boje o sjednocení. Změny, změny — a vždy s krví.

A co z toho všeho? Pravá svoboda, spravedlivost, »království boží«, k němuž lidstvo směřuje již tisíce let, jsou dosud tak daleko. A dojdou lidé kdy cíle? Ano, až pochopí »civilisovaní«, že království svobody a spravedlnosti n e l z e d o b ý t i obrněnci, ani Kruppovými děly, řečmi diplomatů, ministrů, zdokonalenými věznicemi, dynamitovými bombami, kostelními kázáními . . . Musí pochopiti, že to vše žádoucí cíl jenom oddaluje.

Viděl, jak lidé bojují, trpí, hynou, skládajíce naděje své na diplomaty, jenerály, papeže, na různé politické strany — ale spásy nikde. Jedna jejich modla národní padne, přijde druhá, třetí — ale lid stále trpí a doufá. A zatím je spása v jeho moci dávno, dávno jest mu ukázán prostý a lehký východ z nesnesitelného stavu, z krve, řetězů a vězení, dávno jim všem dána největší pravda z pravd, která odstraňuje veškero utrpení: jednej s lidmi tak, jak chceš, aby lidé s tebou jednali, přiznej každému takové právo na život, na všechny jeho slasti jako sobě, cti člověka v každém člověku, hleď býti vždy v souhlase a lásce s lidmi . . .

Takové zásady zaznamenává si již ve svém cestopise z Cařihradu do Řecka, Italie a Sicilie, jejž nazval také zvlášť případně: Mezi hroby — Sredi mogil. Jak zcela odlišně se na vše díval, než jiní cestovatelé. Když v Bosporu kdosi na lodi prohodí, že by bylo již na čase vyhnat odtud Turka, poněvadž překáží Rusku, Naživin mu odpovídá: »A což,

když se vám zalíbí dům sousedův, nebo jeho kůň či zahrada, můžete mu všechno vzít, protože to potřebujete?«

A Bospor právě vzbuzuje již v něm chmurné myšlenky, že ten kousek země bude přece jednou státi oceány slz a krve, hory zlata, jestliže se lidé dříve nevzpamatují.

V Athenách si všímá neuměleckosti nynějších potomků Praxitelových, Fidiových a hned srovnává, že, ač je Řecko zemí ubohou, přece se více stará o hry olympské, než o hynoucí lid — stejně jako v Rusku, kde hladovému mužíku, analfabetu chtějí hrát opery, pořádat zábavy.

(Pokračování.)

Dr. TADEUSZ NALEPIŃSKI:

Stanisław Wyspiański.

(Dokončení.)

Vytvořiv tento sen a zpola skutečnost silou jakési veliké rovnováhy, duševního souladu a vyspělosti, Wyspiański rázem stanul před námi jako mohutná, renaissanční, tvůrčí povaha, jako národní pěvec. A teprve tehdy, když Chocholovy housle smutně a šíleně zazněly s jeviště — všichni ucítili, jak vyrůstá do obrovských rozměrů a jak rozpíná se z krajin polské duše — veliký tragik. Tedy ničím jiným není ta Chocholova hra, hra zklamání a úpadku národního, nežli úkazem práchnivění a hniloby, která nešetří ducha, prožírá jej a nad ním vítězí.

Takovými také ideologicky jsou do barevných skel chrámových oken vměstnané kostry a kostlivci královští: král Kazimír, Jindřich Pobožný, zlatooká mumie sv. Stanislava. Chlad a tragická hrůza čiší z těchto korunovaných zjevů — vane z nich smrtelné »kóhélet«,*) ale spolu rozesnívá tak široce, tak rozprouděně a v mohutném rytmu, že zdá se, jakoby křísil ducha, zabiv jej. To jsou zakleté písně o činu, jakých poesie polská doposud neznala.

A Wyspiańskému jest vše jedno, jak se má projeviti na tomto poli tvořivosti. On teprve kácí a drtí brány minulosti, odkudž vybírá královské přízraky a čítá omšené runy. Sám neví, není si vědom směru svého letu — jeho duši pálí Prometheův oheň, oheň velikosti a slávy velikého národa. Bohatýrské vidiny, bohatýrská slova, bohatýrské činy — takový jest jeho stesk, totiž nadlidský, bohatýrský.

Kdo dovede tragicky cítiti, vyčte z listů nebo scén »Wesela« snad více dramatického obsahu, více záchvěvů »Krále Ducha« nežli z oněch chrámových oken, skličujících svou ohromností a hrůzou, a nežli z předchozích tragoedií, jako »Protesilaos a Laodamie«, »Kletba«, »Meleager«, nemluvě ani o »Legendě«, tomto prvním literárním díle Wyspiańského, které z tesklivého, praslovanského nápěvu, v jakém složil je básník v pařížských ulicích, přeměnilo se v pozdějším vydání

*) Marnost nad marnost.

v tragoedii. Neboť pod každou velikostí skrývá se u Wyspiańského neodlučně a organicky s ní spojená smrt.

Ta smrt jest posledním projevem, jenž přináší nejvyšší vykoupení lodi z »Legionu«, »ohněm zuřící«, té lodi polských pěvců, kterou »uprostřed záře požární řídí Tanatos«. Je to šílená vidina, jakýsi variant nachového »Člunu Ďantova« od Delacroix, jak podotýká jeden z kritiků.

Noc nad velikými vodami. — Vody se čeří od nakupených těl, sžírajících se v pekelném objetí. — Na vlnách veliká Loď, mající místo stožáru kříž, místo plachet na kříži rozpiaté Roucho Veroničino — nad lodí Harpyje a Strašidla — na lodi veslaři přikováni k veslům. — U stožáru stojí Mickiewicz a třímá nad veslaři vysoko pochodeň.

Takovou je tato loď, archa, na které prorok-pěvec vede svoji legii k zaslíbené zemi. Wyspiański sahá v »Legii« k nejdražší, mystické idei Polsky po jejím rozpadnutí, idei, která byla živena žhavou láskou k vlasti zrovna tak, jako náboženským a romantickým roznícením. V ústech Poláků po roce 1831, kdy Mickiewicz psal »Dziady drezdeńskie«, Słowacki »Anhelliho«, Krasiński »Przedświt« — idea tato zněla: »Polska jest Kristem národů.«

A Wyspiański nekácí ještě docela nejdražší víry, ačkoliv to neznamená, že miloval tradice bez výhrad. Přijde čas, kdy je prokleje a ústy Mickiewiczova Konráda vyrve ze srdcí. Ale zatím v »Legionu« Mickiewicz vede legii cestou čistého ducha, cestou odřeknutí se země a jejích záležitostí. Tanatos ujímá se kormidla.

Smrt jako Paní, jako Sláva života vznáší se nad každou postavou Wyspiańského. Feldman praví, že »Wyspiański odhaluje každou ideu až na její kostru«. Je to bezohledná pravda, mluví-li se o královských malbách na oknech u Wyspiańského, na nichž koruny zarostly do lebky.

Ale kromě maleb na oknech máme rhapsodie. Jsou dvě: obě byly vydány roku 1900, nejplodnějším to roku v desítileté působnosti tak mladě zesnulého pěvce. Jsouce psány nádhernou, majestátní oktávou podle vzoru nesmrtelného a tak málo populárního »Krále Ducha« od J. Słowackého, — tyto básnické výtvory zaujímají místo přímo královské nejen v pokladnici básnictví, nýbrž v pokladnici vůbec polského, prastarého jazyka.

Do veršů o »Kazimíru Velikém«, tomto znamenitém budovateli Polsky, vkouzlil Wyspiański vidinu minulosti, vidinu královského ducha, jenž snad nejvíce ze všech polských králů tesknil po svatební »Smlouvě« a byl povolán, aby tuto »Smlouvu« uskutečnil. Je to král chłopů, vesnických davů, ne pouze šlechty.

Nepatrná událost, že nalezeny byly královy kosti, slouží Wyspiańskému za podklad, aby zobrazil celou Polsku po mnohých staletích u rakve dobrého, velikého Krále-Ducha. Královský přízrak v zásvětné zpovědi objímá teskným zrakem celý ráj slovanských, modravých, klidných zemí, kam plyne »řeka věčného zapomenutí«, a volá:

O snu! długiego snu! O sławo! Sławo!
O dolo ty! — płynąca wielką rzeką!
O losie ty! — wulkanną rwący lawą!
O wieki! — jak się bezpowrotnie wleką.
Potęgo! — surm wojennych grzmiąca wrzawą!
O łzy! — te co radością trysłe cieką!
O serce! — jak miłoście światy kruszą...
O snu! błogiego snu! O sławo — duszo!*)

A na to:

...Naród mój tak się we swą przeszłość weśnił, —
że w coraz dalsze patrząc groby —
wzrok tężył w mroczne podcienia żałoby.**)

Do té míry národ ten ztratil vědomí života, že i královský majestát měřil — podle krásy, touhy, snění, a nikoliv podle činu. A tehdy spravedlivý král, vycítiv to, stal se kovářem a chopiv se v den opětovného pohřbu »obrovského, železného kladiva«, mrštil jím do mluvčího lidu, onoho slzavého romantika.

»Rzuciłem w mówcę młot, aż piersią bryznął —...
padł. A naród obaczyl się wolny.***)

V tomto básnickém díle, jež rovná se nejskvělejším rhapsodiím Krále-Ducha od J. Słowackého, nejvýrazněji obsažena jest historiosofie Wyspiańského, jejímž výrazem jest »Wesele«.

Ale nežli ve »Wyzwoleniu« vznese se básníkův duch o jeden stupeň — přihlédneme k jinému thematu, které posloužilo za podklad stejně královské rhapsodie, jako dramatu.

Je to »Bolesław Śmiały«.

Jako básnické dílo začíná se od onoho okamžiku, jímž Słowacki končí pátou rhapsodii o Králi-Duchu, t. j. od srážky s biskupem. Zajímavou jest volba látky stejně jako sám psychologický pokus, spíše na legendě založený, nežli na historii. Pohanství a jeho síla zaměstnávají básníka skoro výhradně. V jeho představě biskupova postava ustupuje na druhé místo. Celé dílo jest jakýmsi pomníkem královým.

Střetnutí se dvou sil, pohanství a křesťanství, předvádí drama »Bolesław Śmiały«. Básník poroučí zde biskupovi, sv. Stanislavovi, jenž jest patronem Polsky — aby se postavil v čelo selskému davu. Tak jdouce proti smělému králi, jenž v poutech rozkoše mešká u pohanské krasavice — zvítězí nad ním a položí naň biskupskou rakev. A v tom jest onen tragický symbolismus, v němž si Wyspiański tak libuje, či lépe řečeno: bez něhož nedovede se vyjádřiti. Týž symbolismus, jaký vane z každého listu pohřebního »Wesela« ...

*) Ó sne! dlouhý sne! Ó slávo! Slávo! Ó osude — plynoucí velkou řekou! Ó sudbo — rvoucí sopečnou lávou! Ó věky — jak se beznávratně vlekou. Sílo — hřmící vřavou válečných pozounů! Ó slzy — jež tekou, vytrysknuvše radostí. Ó srdce — jak světy lásky kruší... Ó sne! blažený sne! Ó slávo — duše!

**) Národ můj tak se vesnil do své minulosti, že, pohlížeje v další a další hroby, napínal zrak do chmurných smutků podsvětí.

***) Mrštil jsem po řečníku kladivem, až hruď se potřísnila . . . Padl. A národ uzřel se svobodným.

Dvě práce, vlastně tři, připočteme-li »Lelewela«, jejž autor vzal z oběhu, opěvují obrazy z nedávné minulosti. Je to »Warszawianka«, píseň z roku 1831, a »Noc listopadowa«, vydaná roku 1904.

První z nich jest opravdu »písní«, jednolitou, hrdinskou, ba skoro klidnou u porovnání s tragickým zmatkem jiných děl, ačkoliv básník káže »Kassandře-Marii zkameněti bolem a proměniti se v živé chrámové okno«.

Druhá jest řadou scén z památného povstání, započatého podkorouhevními pány ve varšavském letním zámku. V »Noci listopadové« jest zjevno, jak vroucně vyciťuje Wyspiański duši národa v každé chvíli jeho bolestných dějin — jak dovede osvěžovati pravdu cítění, pravdu vznětů a bolestí. A spolu jak organicky žijí v jeho tvůrčí představě všechny klassické zápaly, celý zástup mythologických postav, jako mramorových a přece vždy oduševnělých, věčně živých a všude vyciťovaných. Ve vřavě povstaleckého boje zjevují se takové zázraky ve varšavských ulicích, jako Pallas, Ares, Kore.

*

Jest již čas, abych promluvil o »Wyzvoleniu« (r. 1903), dramatě, jež jest jaksi pokračováním a rozvinutím myšlenky »Wesela« a »Legionu«. Nad pomyšlení originální jest jeho koncepce, ačkoli v celku nemůže se co do umělecké stránky rovnati »Weselu«, jako vůbec žádné jiné drama.

Tak jako k pochopení a procítění »Wesela« a »Legionu« je třeba znalosti polské duše, jejích snů, tužeb a tradice — tak dlužno se na »Wyzwolenie« připraviti, aspoň důkladně se obeznámiti s odkazem věšteckého ducha Mickiewiczova.

Hrdinou dramatu je totiž Konrád. To jméno praví Polákovi vše, osvěžuje veškeru lásku k Polsce, jaká vytryskla v improvisaci v třetí části »Dziadů« z duše Mickiewiczovy. Ale Konrád z roku 1824 či 1831 byl opuštěn, byl vězněn v cele, byl zoufajícím rouhačem, potom uklidněným, polepšeným hříšníkem. Dnešní Konrád »jest v každém člověku, žije v každém srdci«. A takto objevuje se před započetím hry (»Dziadů«) v krakovském divadle.

Potkávají jej nejdříve dělníci. Žádá od nich služby »na jednu hodinu«. Musí dospěti k cíli, chce dosíci síly, a tou silou jsou oni. Káže jim stavěti chrám, zámek, pomník. Na jevišti povstane Wawel, bez něhož žádná idea Wyspiańského nedovede se uskutečniti. Aby tedy poznal současnou Polsku po sedmdesáti pěti letech, Konrád dává defilovati jejím představitelům. A tu se ukazují v polonézovém tempu páry z různých vrstev a z různých stavů. Karmazyn, Hołysz,*) Prezes, děsící se pouhého jména »Polska«, a pak Przodownik,**) nevidící ničeho kromě tohoto jména. Ambo meliores. Hle, tu je Prymas,***) pro nějž všecka životní moudrost a národnostní idea skryta jest v římských slovích: Roma locuta . . . Řečník apostrofuje lásku a jako hluchý opájí

*) Karmazyn — šlechtic starožitného rodu, odívající se v šat karmazínový; hołysz — chuďas.
**) Předák.
***) Kardinál, primas Polsky.

se vlastním hlasem. Na harfu hrající žena roznítí tesklivou píseň uprostřed shromážděných, ale »slova — to nic...« Jinak rozumí jí Otec, obávající se o syna, jinak zamilovaný, tesknící Syn, jinak Samotář, jenž nazývá se — smích. Věštkyně, hbitá jako Ariel, vběhne, aby dráždivým nepokojem rozvířila duši. Má zjeviti, kde jest

»ten, co powiedzie wszystkich was
do róż, do zbóż, do kras...«*)

A sbor znepokojený se táže: Je to on? Je to ten? Je to onen? A Věštkyně prchá, nepověděvši ničeho, vzbudivši pouze touhu po Geniovi, jenž se konečně objeví. Kdo je to?

Oto przychodzi ten, co wszystkiem włada.
Jako posąg jego postawa;
jako śpiżowe pokrywy
jego ubiór i strój jego: Sława.
Na czole wiecha ogromna
zeschniętej ostu gałęzi.
Oblicze jako spiż ciemne.
Spojrzał...**)

Ve druhém dějství hovoří Konrád s dvaceti dvěma maskami a tyto

.....maski znaczyć mają
takich, co myśl swą ukrywają —

neboli, že právě takovým jest současné Polsko. Konrád ví, jakým jest sám, ví, jakým jest Polsko, hledá mezi nimi pouze prostředky a tvary, z nichž by mohl vystavěti »zámek, kostel, svatyni«. A tu již hned na začátku, kdy všichni se k němu hrnou, odhání je od sebe:

Vy troupové! Vy, kteří olizujete podnoží cizích nepřátel, plazíte se u cizích vlád a líbáte vetřelcům tlapy, uznávajíce je za své zákonité vladaře. Vy holoto, kteří nikdy necítili jste v sobě hrdosti, leda před bídou a nouzí, o jejíž neštěstí otírali jste se vypaseným břichem drzounů a pěstí sluhy. Vy lokajové a panáčci cizího hrdopýšství, kteří natahujete chtivou dlaň po penězích — po loupeži, urvané této zemi, jejíž zlato a med náleží jí samé, a není dovoleno, olupovati ji o ně. Vy troupové, kteří se necítíte Polskem a nejste živým protestem zotročení a poddanství. Vy, sluhové, třeste se, neboť vy budete našimi sluhy, vy budete psy, zapřaženými do našeho vozu, a zahynete! A naše bídáctví pokryje N e p a m ě t! —

Tak volá, ale sotva je zahnal do přítmí, již se plazí vpřed jedna, po ní druhá a pak všechny po řadě, každá se pře, dráždí, diví se, dotazuje se. Jsou nápomocny při objasnění Konrádovy myšlenky. A když je rozehnal po druhé, objevuje se domácí bůžek — Hestia — s planoucí pochodní v ruce a podává ji Konrádovi. P l a n o u c í pochodeň

*) Ten, jenž všecky vás povede k růžím, k obilí, ke krásám.

**) Hle, zde přichazí ten, jenž všemi vládne. Postava jeho jest jako socha; jak bronzové brnění jest jeho šat a jeho háv jest sláva. Na čele ohromný vích uschlé haluze trnové. Obličej tmavý jako bronz. Pohlédl...

jest onou silou, kterou má Volná Duše. Avšak básník varuje před ztrátou této pochodně, byť i v obět národa:

gdy straci żarów świętą siłę,
choćby w ofierze dla narodu,
mniema, że ogniem go ocali — —
dościgną mściwe Erynie ...*)

A dostihly ho!

Ve třetím jednání — opět na Wawelu, nad královskou hrobkou — Konrád započíná boj s geniem. Pochodní, kterou obdržel od Hestie, udeřuje do zlaté číše opojných nápojů, kterou Genius drží v ruce, zaváděje shromážděný národ do podzemí,

... kędy przeszłość stawiła swe urny
popiołów — na naszej drodze
do wieczystych zacisza kościołów,
ta jedna, jedyna droga ...**)

Tam je odvádí: ke královským hrobům, ke stínům dávné slávy, slávy Smrti.

A tam ukazuje se jim Vysvobození. Avšak Konrád jest si vědom většího vysvobození. S voláním: »Sláva! Národe! Sláva!« dovršuje svůj čin. »Volám po krvi! Chci posvětiti nože!«

Krzyż przeklnę, Chrystusa godło,
gdy męką naród uwiodło.
Dla mnie żywota Prawo! ...***)

A tak vyráží geniovi zlatou číši. Překazil sestoupení k hrobům planoucí pochodní. A tu ona uhasíná.

Konrád klne smrti, klne poesii — tyranovi, jež tolik pokolení sváděla. Klne Harpii národa, která vyssává síly a spaluje je v pouhý dým. Ale blíží se konec i jeho moci. Minul okamžik tvořivé síly. Konrád zůstal sám, osiřel uprostřed herců na krakovském jevišti, kteří hledí dodati mu zmužilosti lidským dechem. Poznává marnost jejich úsilí, zatím opouštějí ho i oni, a Erynie, trestající za ztrátu pochodně, vylézají z podzemí a v hadovitých spletích jej ovíjejí, oči mu vyjídají a honí jej, slepého, po jevišti ...

A Wyspiański končí: snad jednou prolomí se závory bran, »přijde nádeník, děvče bosé« — otevře brány, a Konrád-Erynnis vyletí do světa, volaje: »Pouta strhej!«

Je tedy »Vysvobození« provedeno — činem.

V roce 1906 Wyspiański potvrdil, že takto pojímá vysvobození, hymnou nevyrovnatelné krásy a hodnou, aby vyryta byla na stěnu každé domácnosti, kde bije srdce polské. Tato hymna — to silné, do

*) Ztratí-li svatou sílu žáru, byť i v obět za národ, v domnění, že jej ohněm spasí — — stihnou jej mstivé Erynie ...

**) Kam minulost stavěla své popelnice — na naší dráze k věčným chrámům ticha ta jedna, jediná cesta ...

***) Kříž prokleji, znamení Kristovo, poněvadž národ vedlo utrpením. Pro mne jest Zákon života.

nebe vzlétající »Veni Creator«, končí slovy, která skutečnou gloriolou uzavírají pěvcovo dílo:

Zwól w tobie Światłość światu dać,
Zwól z wiarą wieków podjąć CZYN.

Wyspiańského dlužno znáti, čísti, procítiti a především, jak za to mám, dlužno v něj věřiti, abychom byli s to pochopiti veškeru bytost duše, která ku podivu skvěle spojila v sobě nejvznešenější polské city.

Nechal jsem stranou řecké tragoedie, jakož i ostatní. Zastavil jsem se pouze při Wawelu, jenž byl začarovanou duší básníkovou. Všechny sny o činu u zesnulého básníka tíhly ke královskému zámku, nesly se k náhrobku, vzlétaly k nebi se zvonice, snášely se ke krakovské, ladem ležící zemi spolu s hučením zvonu Zikmundova.

Wawel — toť jeho Akropolis, kdež dřímají králové a jejich zákon. Noc před vzkříšením znázornil Wyspiański na Wawelu, jak oživují všechny postavy, zakleté v kámen, v zvon nebo v koberec. A v této noci vzkříšení, ve vidění geniálního věštce, uskutečňuje se největší div. Za hřímání blesků sestupuje se štítu velikého oltáře Salvator — on — Vykupitel, a na zlatém voze vjíždí Apollo. Tento Kristus-Apollo, toť nejvrcholnější pěvcova píseň. Ten, jenž křísí z mrtvých a životu dává krásu a věčné mládí — toť nejvyšší vysvobození.

A o něm sní nyní básníkův duch, kdy tělo, které nebylo ušetřeno útrap, spočinulo konečně na Skalce, zbudované pažemi vzkříšeného Národa.

H. BOCZKOWSKI:

Ruské politické strany a skupiny.

(Pokračování.)

4. Strana *sociálních revolucionářů* (partija socialistov revoljucioněrov, S. R.) jest historicky těsně spoutána se starou revoluční stranou »Národní svobodou« (Narodnaja Volja). Tato poslední, jak známo, vznikla po voroněžském a petrohradském sjezdě (asi r. 1879) z revoluční skupiny »Zemlja i Volja« (Země a svoboda). Theoretický program narodovol'ců založen byl na spisích Černyševského a rovněž i na »Sovremenniku« a »Otěčestvenných Zapiskách«. Jak je viděti ze samotného názvu strany, »narodovol'ci« viděli budoucnost Ruska v lidu (národu), v obyvatelstvu selském. Chovali se skepticky k theorii Marksově a Engelsově, jsouce přesvědčeni, že naprosto jí nelze applikovati k budoucímu sociálnímu rozvoji Ruska. Toto svoje mínění narodovol'ci zakládali s jedné strany na absolutním nedostatku průmyslu v Rusku (za oné doby) a eo ipso kapitalistické výroby, s druhé — na zachování obščiny v Rusku, v níž podle jejich mínění skrývala se budoucnost ruského lidu. »Narodovol'ci« byli krajně revoluční stranou, a ač početně nikdy nebyli velicí, za to jejich revoluční organisace a taktika

byly tak mohutné, že jako Damoklův meč visely nad ruským samodržavím. Ruský carism — postrach pro západní Evropu — třásl se před touto nevelikou hrstkou terroristů. Fakt jest, že ruská vláda před korunovací Alexandra III. vedla vyjednávání se zahraničním komitétem N. V., žádajíc od něho přerušení terroristických aktů na ten čas. Z řad narodovol'ců vyšli Perovskaja, Željabov, Kibal'čic a mnozí jiní. Z jejich terroristických činů nejvíc ohromilo zabití cara Alexandra II. (1. března 1881 dle rus. kal.), na nějž vůbec bylo podniknuto sedm útoků.*) Nar. Volja skončila svoji existenci asi r. 1887. Tehdy její všichni členové zahynuli na šibenici nebo za živa byli pohřbeni v Petropavlovské a Šlüsselburské pevnosti. Mnozí skončili svůj život v karijských dolech, v jakutských »ulusech«,**) vůbec v sibiřských tundrách a tajgách (močálech a pralesích). Toliko několik lidí, jako Stěpňak, zachránilo se útěkem za hranice.

V r. 1891 Aleksandrov a Astyrev založili revoluční stranu na programě velice blízkém »narodovol'cům«. V r. 1901 splynuli s nově utvořenou stranou sociálních revolucionářů. Tímto způsobem v program S. R. byly pojaty ostatky »narodovol'čestva«, ovšem s předchozí kritikou literární práce N. K. Michajlovského, Voroncova, pak též učení mezinárodního socialismu, rozumí se též po důkladné kritice mnohých dogmat orthodoxního marxismu.

Strana S. R. dnes je nejsilnější a nejpodnikavější v Rusku. Jest věc pochopitelná, že orthodoxní S. D. pokládá S. R. za heretiky nebo docela přímo za stranu bourgeoisní. Přirozeným výsledkem toho jest neustálý boj, spojený ostatně s neustálým vítězením S. R., jichž program po mnohých stránkách blíže odpovídá ruské skutečnosti, především pak širokým pracovním třídám, než effektní resoluce vědeckého socialismu, jež velice často formálně ignorují skutečný stav věcí v Rusku ve prospěch mrtvé písmeny neomylného učení K. Markse.

Prohlédněme nyní, ač zběžně, základní principy různosti mezi ruskou S. D. a S. R. Všecky se shrnují především ve třech kusích, a to jsou: 1. poměr obou stran k učení Marksovu nebo tak zvanému vědeckému socialismu; 2. agrární otázka; 3. taktika, t. j. opět principiální názor obou stran na význam terroru v revolučním boji.

Ve všeobecných rysech můžeme tyto rozdíly formulovati slovy »Revol'jucionnoj Rossiji«***) (orgán strany S. R.): »Sociální demokrati chtějí býti ryzími zástupci zájmů proletariátu, měříce dle těchto zájmů zájmy všech druhých společenských tříd. Soc. demokrati pokládají se za zástupce práce námezdní. Soc. revolucionáři pokládají se za zástupce práce vůbec, bez rozdílu, je-li námezdní či ne, je-li oddělena od prostředků výrobních nebo je nerozdílně srostlá s nimi. Jedni (t. j. soc. demokrati) staví námezdní práci

*) Podrobnosti o tom lze najíti v citované již knize Stěpňakově: »Podzemní Rusko«.

**) Vojenských táborech.

***) »По вопросамъ программы и тактики«, str. 154.—155. Cituji dle Kavelina.

proti podnikatelskému kapitálu, druzí (t. j. soc. revolucionáři) staví práci vůbec proti využívání práce.

Přistupujíce k bližšímu obeznámení s podstatou neshod, bod prvý necháme na druhém místě, neboť má jen theoretický význam, a to ještě pro »špičky«, t. j. pro přední mluvčí stran; pro širší massy je to terra incognita.

Zajímavější a zároveň více praktického významu a více praktických důsledků jsou dva druhé sporné kusy: agrární otázka a otázka terroru.

V agrární otázce*) tato neshoda jeví se v nestejném poměru obou stran k »občině« a k úloze malého a velikého hospodářství a tudíž i v nestejnosti názoru obou stran na stupeň revolučnosti selských mass jakožto takových.

Sociální demokrati popírají občinu, vidí v ní přežitek minulosti. Úloha drobného hospodářství je dohrána. Sedlák-vlastník podle mínění jejich jest živel protirevoluční, nebo-li, vyjádříme-li se jazykem »vědeckého socialismu«, buržoasní. Budoucnost náleží velkostatku. Latifundie a statkáři kapitalisté s jedné strany, na mizinu uvedení a země zbavení sedláci s druhé strany, toť nedávný ještě, marksistským dogmatem sankcionovaný názor ruského S. D. na agrární otázku. Rozhodnutí arci je úplně jasné. Na mizinu přivésti »občiny«, kořen všeho zla, »ergo zbaviti země sedláky-buržoy«, aby vznikly »sedláci-proletáři«, v tom tkví — dle S. D. — celá podstata agrární otázky. Až se tak stane, potom ruská soc. demokracie ihned přijme pod svá křídla ruského mužíka, zatím však ještě, pokud je konservativní a buržoasní, jasno jest, že »vědecký socialismus« nemá se s ním kdy mazliti.

Snad zbytečno je mluviti, že tato s. d. fantasie utržila si nejúplnější fiasko. Proroctví ve vědecké doktrině nedošla schválení: drobné hospodářství existuje, »občina« rovněž, sedláci celou řadou agrárních nepořádků ukázali, že jsou revoluční, slovem, nepřišla hora k Mohamedovi, i šel on (t. j. ruská soc. demokracie) k ní (t. j. k selskému stavu).

Celou řadou ústupků a oprav na nesčíslných kongressích ruská S. D. konečně, ač nepřímo, uznala selský stav schopným k revoluci a rozhodla se docela zahájiti jakous takous propagandu mezi selskými davy. Konečně na stockholmském sjezdě 1907 uznala selský stav za positivního, správněji za skutečného činitele ruské revoluce. Ostatně i zde ohromný vliv na toto rozhodnutí měla bázeň, aby snad ruský mužík neupadl do sítí škodlivé propagandy sociálněrevolucionářské nebo

*) Jako dobrý materiál ke studiu jejímu mohou posloužiti tyto brožury: **Какъ смотрятъ С. Д. и С. Р. на крестьянство и земельный вопросъ.** Vydání strany S. R. »Народное Дѣло«, č. 5., str. 1.—32. — *А. Рудин*, **Къ крестьянскому вопросу.** Vyd. totéž. »Вѣстникъ Рус. Рев.« č. 3., str. 2.—27. — *В. В. Водовозов*: **Сборникъ программъ...** S. Petěrb. 1906. Program S. R. str. 23. — **Протоколы Объединительнаго Съѣзда** Р. С. Д. П. Moskva 1907, str. 39. a 413.—414. — **III. Очередной съѣздъ** Р. С. Д. Ženeva 1905. Str. 190.—222. — **Спутникъ избирателя на** 1906 г. S. Petěrb. 1906, str. 216.—219. (Program s. dem.)

konstitučnědemokratické a tím aby »vědecký socialismus« v řešení agrární otázky neutrpěl fiasko.

Mínění soc. revolucionářů v této věci jest právě opačné; na základě statistických dat dokazují, že v Rusku drobné hospodářství netoliko neupadá, nýbrž naopak »rok od roku se množí«.*) Rovněž nesouhlasí s tím, že »obščina« sama sebou je konservativní a že prý již sehrála svou úlohu. Podle jejich mínění obščina je zárodkem budoucího sociálního zřízení. Agrární nepokoje, obzvláště v poltavské a charkovské gubernii, lépe než všecky dialektické důvody vyvrátily učení sociální demokracie o konservativnosti »mužíkově«.**)

Soc. revolucionáři věří, že heslo »Země a svoboda« je drahé uhnětenému ruskému mužíkovi a že na toto vyzvání vstane celá 80timillionová armáda nedostatkem půdy trpících »buržoů«, vyjádříme-li se vědecky. Proto S.-R. vidí jediné řešení agrární otázky v Rusku v přechodu k »obščině«, t. j., mluvíme-li slovy jejich programu — »sociální revolucionáři jsou pro socialisaci půdy«.

Přikročme však k různostem v otázce taktiky, jež, myslím, jasněji osvítí rozdíl v názorech obou stran. Taktika ruské sociální demokracie následkem toho, že je toliko větví mezinárodní S. D., jest ve veliké závislosti na ustanoveních této poslednější. Tato okolnost jest právě podstatnou příčinou toho, že ruská s. d., co se týče ruského revol. hnutí, se nachází v dosti dvojsmyslném postavení. Vynasnažím se vyložiti, co jsem řekl. Ruské s. d. hnutí, následkem vůbec se opozdivšího historického vývoje Ruska, kráčí oproti Záp. Evropě s opozděním asi 50 let. De facto Rusko dnes prodělává to, co záp. Evropa prožila před 60 lety; t. j. v r. 1848 a v letech následujících, kdy vlastně po prvé se objevily zárodky budoucího záp.-evropského s. d. hnutí, které definitivně se zformulovalo r. 1864 v Dělnické internacionále. Za tu dobu vývoj, který prodělala západoevrop. soc. demokracie v otázkách taktiky, je tak veliký, že ruská nynější s. d. za nynějšího stavu věcí v Rusku nijak nemůže vtěsnávati se po této stránce do rámce

---

*) Какъ смотрятъ »с.-д.« и »с.-р.« на крестьянство ... Str. 115.

**) *П. Катенинъ*: Очерки русс. полит. партіи. Berlín 1906, str. 36. — »За волю и землю.« Народ. Револ. Библіот. č. 11., str. 39. Vydala: Аграрно-Соціал. лига. Petrohrad 1903. -- Vůbec pak literatura o agrární otázce (stranická i nestranická) jest: *Масловъ*: Аграрный вопросъ въ Россіи (Взглядъ С.-Д.) S. Petěrb. 1906. — *Týž*: Развитіе аграрнаго хозяйства и аграрной программы. (Tamtéž.) — *Týž*: Критика аграрнихъ программъ съ приложеніемъ проекта агр. программы. Р. С. Д. Р. П. Moskva, 1905. — *Ленинъ*: Пересмотръ аграр. программы рабочей партіи. Totéž vydavatelstvo 1905. — *Týž*: Аграрный вопросъ и »критика« Маркса. Totéž vyd., 1905. — *Герценштейнъ*: Аграрный вопросъ. S. Petěrb. 1905. — *Проф. Мануиловъ*: Поземельный вопросъ въ Россіи. Moskva 1905. — *Проф. І. Х. Озеровъ*: Земельный вопросъ въ Россіи. Moskva 1906. — *Шишко*: По програмнымъ вопросамъ. Moskva 1906. — Обзоръ литературы по аграрному вопросу. Vyd. Donské Rěči. — Указатель литературы по агр. вопросу. Vyd. »Naša Žizň«. Katalog. Sešit I. Petrohrad 1907., hlava I.: Земельный и крестьянскій вопросъ. Str. 1—5.

ustanovení mezinárodních kongressů internacionály v Paříži r. 1889 a 1901 a rovněž v Curychu r. 1893.

Do této stati nijak nenáleží posouzení vývoje internacionály za posledních 25—30 let, pročež dotýkám se této otázky jen povrchně, pokud měla vliv na taktiku ruské sociální demokracie. Je pochopitelno, že vlivem internacionály na ruskou S. D. rozumím ne naprosté rozdrcení poslednější od prvé, nýbrž velice rozšířený mezi S. D. sklon k centralisaci, jenž přirozeně často jest skutečnou překážkou rozvoje jednotlivých odvětví jejích. Historický moment, který prodělává v nynější době Rusko, strhl ruskou soc. demokracii fakticky k taktice kommunistického manifestu, t. j. k uznávání ozbrojeného povstání a »tudíž i svržení všeho nynějšího zřízení«. Současná však internacionála již dávno a dávno složila svůj revolucionismus do archivu, do onoho musea starožitností, kam podle vyjádření Engelsova*) svým časem měl býti odevzdán »stát«.

V otázkách taktiky ruská sociální demokracie prožila rozvoj v tempu velmi »urychleném«, totiž za 4 léta (od r. 1903 do 1907) od II. sjezdu strany do sjezdu stockholmského. Na tomto podkladě udála se v ní docela roztržka; rozštěpila se, jak řečeno, ve 2 frakce: umírněnější — »meňševiki« a revoluční — »boľševiki«. V nynější okamžik sjednocení, de jure aspoň, se stalo, a takto ustanovení stockholmského kongressu závazna jsou pro všecku ruskou soc. demokracii. A pozoruhodna jsou v tom smyslu, že kategoricky se vyslovují proti terroru jak ekonomickému, tak politickému.

Diametrálně opačného názoru po této stránce přidržují se sociální revolucionáři, v jejichž taktice vykázáno je terroru vůdčí místo. Doznávají to zjevně ve svých publikacích a na sjezdech.**) Heslo jejich zní: »V boji dobudeš práva svého.«

Tím vlastně vyčerpány jsou hlavnější různosti mezi ruskými soc. demokraty a soc. revolucionáři. Výkladu tomu bylo nutno věnovati více místa, poněvadž obě strany, jmenovitě v cizině, často bývají zaměňovány. — Zbývá nám ještě říci několik slov o organisaci strany sociálně revoluční. V čele jejím stojí centrální výbor, jemuž jsou podrobeny provinciální, okresní »výbory« a »skupiny«, t. j. jednotky nižšího řádu, které jsou ještě v období tvoření. Jsouc zosnována na principu decentralisace, chová se strana tolerantně k jiným socialistickým stranám a ochotně s nimi vstupuje ve styk. I v tom liší se od rus. soc. demokratů, kteří se uzavírají v sobě až fanaticky. Strana, jak jsem již poznamenal, silně je rozvita po celém Rusku a mnoho agituje mezi sedláky. Zvláště k tomu účelu byl nedávno (ani ne před 3 lety) založen Centrální selský svaz strany soc. revoluční, která

*) *Fr. Engels*: Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats. Zürich. 1884.

) **Террористическій элементъ въ нашей программѣ. Z »Revol. Rossije«. Vydání strany R. R. S. Str. 21. — **По вопросамъ программы і тактики.** Revol. Rossija. 1903. — Str. 72—73, 79—80. — Novější názory strany na tuto věc vyloženy v resolucích o otázce taktiky II. sjezdu S. D. — Viz: Myśl socjalistyczna. Roč. I. 1907 (Krakov), č. 1., str. 78—80

vydává provolání a drobné brožury pro sedláky. (Dosud prý vydal již desetitisíce provolání.) — Kromě toho existuje ještě druhé vydavatelstvo selské literatury a to »Agrárněsocialistická liga«,*) která do r. 1903 vydala 13 různých brožur a provolání v 99.000 exemplářích. — Hlavní vydavatelstvo strany s. r. vůbec má svoje střediska hlavně v Paříži a Ženevě. Orgánem strany je Revoljucionnaja Rossija; kromě toho v Paříži tiskne se Věstnik Russkoj Revoljuciji a periodický list Narodnoje Dělo. Provolání a brožury vydávají se v ohromném množství. Známo jest přes 100 jednotlivých publikací, z nichž 32 do r. 1903 bylo vydáno celkem v 170.500 výtiscích.

Terroristické činy řídí zvláště k tomuto cíli založená »Bojevaja Organizacija« (B. O.) a »Bojevyj Komitet«. Všecky vynikající útoky za poslední léta byly vykonány členy této příšerné organisace; z jejich řad vyšli tací útočníci, jako Balmašov, jenž zabil Sipjagina, Sazonov, jenž vrhl bombu na Plehva, Kaljajev, vrah velkoknížete Sergěje, Kulikovskij, vrah Šuvalovův, a mnoho jiných. (Dokončení.)

ADOLF ČERNÝ:

Nejnovější úvahy o slovanské otázce.

(Pokračování.)

II.

Nadmíru důležitá otázka *rusko-polská* jest vlastním jádrem Lenardovy brožurky »Der Panslavismus«. V rusko-polském dorozumění správně spatřuje autor podmínku zdárného rozvoje otázky slovanské. Uvažuje takto: Bez Ruska není pro Slovany zajištěné budoucnosti, každá slovanská politika proti Rusku byla by sebevraždou, ale doba, kdy budeme moci na Rusko spoléhati, leží ještě v daleké budoucnosti. Rusko provádí sobě i Slovanstvu škodlivou politiku protipolskou, marným úsilím o poruštění Poláků oslabuje se právě na místě nejdůležitějším, totiž na hranici německé, připravuje se tímto marným a škodlivým zápasem o klid, potřebný ku vnitřnímu upevnění právě v nynější době, kdy by ho po velkém otřesu, způsobeném válkou rusko-japonskou, nejvíce potřebovalo. Největším slovanským činem přítomnosti by bylo udělení co možná nejširší autonomie král. polskému: tím by Rusko nic neztratilo, ale za to by se zbavilo nebezpečenství německého návalu a nabylo svobody k vnitřní organisaci a k vnitřnímu rozvoji. Poláci naproti tomu by musili svoje výlučně národnostní stanovisko prohloubiti a rozšířiti myšlenkou slovanskou, musili by se vzdáti všelikého pomyšlení na odvetnou politiku, na zřízení neodvislého Polska »od moře k moři«.

---

*) Odbory její jsou v cizině, hlavně v Berně, Paříži, Londýně a Lièges (v Belgii).

Sen spisovatelův o tom, jak by smíření rusko-polské působilo na utváření politických poměrů ve východní části Evropy vůbec i na rozvoj slovanské politiky zvlášť, vylíčili jsme stručně již v I. části tohoto článku.

Polákům v slovanské budoucnosti, takto připravené, autor přikazuje vynikající úkol. Praví o nich, že svou zeměpisnou polohou, svou minulostí a vlastnostmi svého charakteru jsou nejvíce povoláni k tomu, aby byli vůdci v boji Slovanstva proti »teutonskému furoru«. Připisuje jim i velký vliv na vnitřní utváření říše ruské, na urychlení jejího rozvoje a na úpravu poměru jejího k Rakousko-Uhersku a jiným velmocem — vůbec jim přikazuje vedoucí místo v celé slovanské politice. Činí tak vědomě a k odůvodnění toho praví, že Poláci mají ze všech Slovanů největší politickou školu a nejčetnější dějinné zkušenosti.*) Proto také autor od chvíle, kdy ve svém snu budoucnosti dospívá ke zřízení autonomního král. polského (v rámci Ruska), ztrácí Rusko samo takřka s očí aneb aspoň je přehlíží za vlivem polským.

Zatím ještě Poláci nestojí ani o politické vůdcovství v rakouském Slovanstvě, neřku-li v Slovanstvě vůbec, jak to výslovně pověděl a s polského stanoviska odůvodnil Zdzisław Marycki ve svém článku v krakovském »Slovanském Světě«.**) Praví, že Slované rakouští neznají Poláků dostatečně, nepohlížejí na ně správně, nechovají k nim dosti upřímnosti a tím nevzbuzují ani u nich důvěry. Kardinální podmínkou vyjasnění poměru mezi rakouskými Slovany a Poláky autor prohlašuje zaujetí určitého stanoviska k otázce rusko-polské. »Kdo neprohlásí jasně,« — praví doslova — »určitě a bez ohrad, že Polákům v říši ruské náleží vyučovací jazyk polský ve školách a úřední jazyk polský v soudech a úřadech, kdo haní naše snahy po autonomii kongresovky — jest naším nepřítelem.« Z těch slov jest jasně patrno, jak Poláci sami pohlížejí na upravení svého poměru k Rusku.

Zřejmo je to také z knihy prof. M. Zdziechowského o základních problémech Ruska.***) Spisovatel, zamýšleje se nad myšlenkou

*) Při tom napsal o politice vůbec slova, jichž nelze přímo neodmítnouti. Praví: Veřejné dobro jest nad dobro soukromé. Tato zcela mravní zásada opravňuje v politice mnohou věc, která by v soukromém životě byla nemravnou. My Slované dopouštíme se často chyby, že příliš sníme o spravedlnosti, místo co bychom měli směřovati přímo k cíli (a tedy bezohledně — rozumíme z tohoto autorova uvažování). Poláci prý první to poznali a řídí se podle toho, jdouce přímo za cílem, jejž mají za spravedlivý a národu prospěšný. — Co této pochybné pokloně říkají Poláci, toť jejich věc. Ale myslím, že Slované, kteří zápasí pro sebe o spravedlnost, musí takovou zásadu naprosto odmítnouti, sic by jejich věc byla prohrána. Potom byla by správnou i politika maďarská proti Slovákům, i pruská proti Polákům, vůbec každá vyhlazovací politika silnějších proti slabším. Neboť oni tím také jdou přímo a bezohledně za cílem, jejž mají za spravedlivý a národu svému prospěšný.

**) *Zdzisław Marycki*: Polacy wśród Słowian Austryi. »Świat Słowiański« roč. III., díl 2., str. 69—91.

***) Prof. Dr. *Marian Zdziechowski:* Die Grundprobleme Russlands. Literarisch-politische Skizzen. Aus dem Polnischen übersetzt von Adolf Stylo. Vídeň 1907 (Akad. Verlag). — Srv. »Slov. Přehl.« X. 93. a »Čas« 1907 č. 261. a 275. (feuill.).

pronesenou se strany ruské,*) zda by nemohli k ozdravění Ruska, drásaného zápasem nihilismu revolučního s nihilismem byrokratickým, přispěti národové neruští, nesúčastnění přímo v tomto boji — pronáší významnou otázku: »Najde-li Rusko svého Palackého, který by prohlásil ve jménu národností, tvořících tento stát, že kdyby Ruska nebylo, bylo by je nutno utvořiti?« (381.) Opakuji, že, jsou to slova velmi významná, uznávající důležitost existence Ruska nejen pro Rusy, ale i pro všecky ostatní národy ruské říše, tedy i pro Poláky. Jinými slovy: Zde Polák nejen že nežádá znovuzřízení neodvislé říše polské od moře k moři, nýbrž přímo uznává potřebu existence Ruska, jehož součástí jest Polsko. Ovšem Ruska obrozeného, které by dávalo každému svému národu, což jeho jest.

Ukazuje potom na poměru Poláků k nynějšímu hnutí, že jsou a chtějí býti živlem státotvorným. Jim jde o možnost pravidelného rozvoje národní kultury, ale revoluce kulturu ohrožuje — proto v nynějším ruském osvobozenském hnutí připojili se Poláci k jeho pravému křídlu, tvoříce v něm živel smířlivý a konservativní. Revolučních projevů polských stran socialistických se autor odříká, dávaje jim název »pseudorevoluce«, o níž praví s H. Sienkiewiczem, že jest »nemotornou dcerou nemotorné revoluce ruské«. Ba ani to mu nestačí, i nazývá ji dokonce odpornou parodií ruské revoluce, vředem na zdravém polském těle. Ostatní, nesocialistická společnost polská stála vlastně v osvobozenském hnutí ze všech politických stran v Rusku nejpevněji na půdě státních ruských zájmů.

Zde dovolává se slov Sergěje Šarapova, přívržence starého chomjakovského slavjanofilství, který ve svém orgánu »Russkoje Dělo« r. 1906 napsal, že starý režim se svým porušťováním a petrohradským centralismem se přežil. »Máme volbu mezi slovanskou drahou nebo tmou nebytí,« napsal tehdy Šarapov dále. »Ale na slovanské cestě stojí Polska, která před našima očima vstává z mrtvých. Tedy: buď podáme ruku své slovanské sestře a ujmeme se s ní tvůrčí práce o vlastní i slovanskou budoucnost — anebo Rusko zahyne a střediskem Slovanstva stane se Polsko.«

Vystupují-li Poláci jako síla stát zachovávající, — pokračuje Zdziechowski — nečiní tak ovšem z lásky ke státu, který je až do nynějška utlačoval, nýbrž proto, že pohlížejí do budoucnosti. Jejich postavení náleží k nejúžasnějším v dějinách: ztratili svobodu a stojí mezi dvěma státními obry, kteří je hledí rozdrtiti a jméno Polska s povrchu země zahladiti. »Ale právě proto — ať vědomě či nevědomě — stali se nositeli ideje spravedlnosti v politice. Této ideje a tohoto poslání musí se ukázati hodnými, sice zahynou.« Byla krátká doba, kdy ve svých snahách po dosažení svobodného národního rozvoje domnívali se viděti svého spojence v Prusku. Bylo to za kancléře Capriviho. Ale z tohoto klamu byli vyvedeni velmi záhy — heslo »ausrotten« a hakatistická politika protipolská ukázaly jim víc než jasně, že to byla myšlenka bláhová. Teď »Poláci vědí, že nyní v strašném boji, který

*) V S. Petěrb. Vědomostech.

jim vypovědělo Němectvo, jediným jejich spojencem může býti Rusko, ale Rusko, obrozené na zásadách svobody. Tímto vědomím vysvětluje se stanovisko, které Poláci nyní v Rusku zaujali.« (396.) Dlouholeté utrpení bylo jim přísnou školou, v níž se naučili držeti svá přání v mezích možnosti. »Jejich předkové byli obviňováni z náklonností anarchistických — oni (nynější Poláci) jsou přívrženci státní myšlenky z instinktu i z přesvědčení« (ib.)... »Uvědomili si potřebu spojení se svobodným, silným, mocným Ruskem« (397.), potřebu spojení, jehož hlasatelem byl zvěčnělý polský učenec a politik Vladimír Spasowicz. Zdziechowski připouští, že Spasowiczova idea najde přívržence a uskutečnitele na straně ruské — a to mezi kadety, kteří po trpkých zkušenostech počínají se emancipovati od vlivů revolučních, a mezi příslušníky strany pokojné obnovy, k níž patří i kníže Jevgenij Trubeckoj, dědic ideálů Čičerinových a Solovjevových. Ale není o tom ještě plně přesvědčen i končí příslušnou část svého spisu otázkou, má-li Rusko dostatek mužů činu, kteří by je dovedli obroditi na pokojné cestě na zásadách svobody a ve světle křesťanských ideálů.

Pro naši otázku má zvláštní cenu přímé doznání prof. Zdziechowského, že Poláci stojí nyní na půdě spojení s Ruskem, to znamená, že jim jde o další rozvoj ne proti Rusku, nýbrž s ním. To ostatně ukazuje celá jejich umírněná a střízlivá politika v dumě a vůbec celé jejich chování v osvobozenském hnutí. Ani nejbezohlednějšími protipolskými kroky nedávají se strhnouti k nějaké politice odvetné, jak ukázalo jejich chování po manifestě, jímž rozpuštěna druhá duma a polská delegace zredukována na třetinu, nebo po zrušení Polské Matice Školské atd.

To dobře vidí a oceňují i vážní lidé na straně ruské, kteří podobně jako Zdziechowski hlásají potřebu dohody rusko-polské za příčinou posílení říše k úkolům vnitřním i vnějším. Uvedli jsme svého času řadu takových hlasů*) — můžeme nyní připojiti velmi závažné hlasy nové.

Kníže Grigorij Trubeckoj vyslovil se o tom nedávno v »Mosk. Ježeněděl'niku« v úvaze o poměru Ruska k ostatním Slovanům.**) Uznává, že »plemenná solidárnost Ruska s ostatním světem slovanským mohla by se státi mocnou pákou vnější politiky ruské«, ale jen tehdy, budou-li si Rusové jasně a určitě vědomi svých práv i povinností vůči Slovanům. Pouhé fráse nic nepomohou. »Nelze zároveň prováděti slovanskou politiku na Balkáně a protislovanskou v Polsku. I tam i zde existuje týž zájem solidárnosti slovanské kultury a vzájemné podpory slovanských národů proti vzrůstajícímu návalu germanismu. Nechováme nepřátelství ni proti německé kultuře, ni proti Německu. Ale jestliže Rusko a Slovanstvo nedovedou proti vzrůstu Němectva v Evropě postaviti silné plemenné a hospodářské hráze, pak

*) V článku »Otázka autonomie král. Polského« v roč. VIII.

) Кн. *Григорій Н. Трубецкой:* **Австрія, Россія и Славянство. Московскій Еженедѣльникъ, III. (1908) č. 5.

jeden rasový princip bude míti tendenci pohltiti a zničiti druhý; a rovnováha v oblasti státního sdružování bude porušena. To pocítí ve svém osudu Rusko, Evropa i rozvoj všeho člověčenstva. Věc slovanská utrpěla první těžký úder v osmnáctém století rozdělením Polska. Rusko se účastnilo tohoto bratrovražedného skutku, a za to je po celé XIX. století dějinná Nemesis krutě trestala. Nyní, když jsme pozbaveni přirozené přední stráže proti Německu, jakou nám bylo Polsko, jest nám mnohem tíže pracovati k napravení svých chyb a k vytvoření systému slovanské protiváhy. Ale v tom právě spočívá historické poslání Ruska a toho vyžadují jeho reálné zájmy. Před našima očima Němci v Německu i v Rakousku podávají si ruce, sjednocují se v společném snažení po vítězství germánské kultury a státotvornosti nad Slovany.«

»A co dělá v té době Rusko? Jak se chová k tomuto boji Germánstva proti Slovanstvu? Hledá-li oporu u svých přirozených spojenců? Udržuje své historické kouzlo u národů, kteří v něm soustředili své naděje a doufání? A nemůže-li nyní mnoho pro ně učiniti, dává jim, byť mlčky, svým chováním cítiti, že to není jeho vina, že ještě nepřišla jeho hodina, že se musí ještě vzmužiti a vyčkati času, až bude s to zaštítiti společné zájmy Ruska a Slovanstva?«

»Nevím, co by bylo možno odpověděti na tyto otázky kromě toho, k čemu těžko jest přiznati se: ne, ruská politika se toliko nutí do nečinnosti. Dělá to, čeho by neměla dělati. Žije se dne na den. Ruská vláda nedovede se povznésti nad pojem policejního boje s kadety, se zemci, s Poláky. Pro ni vše to jest důležitější než světové úlohy Ruska, nebo — prostě řečeno — důležitější než jeho reální zájmy v mezinárodní politice.« (Dokončení.)

DOPISY.

Z Petrohradu. 12. února 1908.

(Spousta předloh. — Demagogie. — Agrární opravy. — Šlechtická shromáždění. — Volání po organisaci drobného rolnictva. — Školy církevní. — Boj proti alkoholismu. — Otázka floty. — Přednášky v Slovanském spolku. — Směr »sojuznický« v studentstvě.)

Kterýsi prozíravý člověk vypočítal, že naše pracovité a o všeobecné dobro pečlivé ministerstvo dodalo dumě již tolik předloh zákonů, že prozkoumání jich vyžadovalo by při nejmenším šesti let jejího trvání. Rádi připouštíme, že statistika tohoto pána jest mnohem důkladnější, než naše statistika vůbec, která — jak známo — netěší se v Rusku ni za hranicemi přílišné vážnosti, ale jeho vývody nikoho nevzruší.

»Jaké zákony? Jaká duma?« — táže se nyní s tváří naprosté lhostejnosti týž průměrný ruský občan, který ještě tak nedávno se dával unášeti nadšením, chrlil spoustu ohnivých slov... nu, a hlasoval pro kadety nebo pro různé »šílence« — končí snad za mne čtenář.

Ba ne, hlasoval i pro dnešní centrum, ba snad i s pravicí, což by mu nikterak nevadilo tupiti nebo ignorovati jako »opravdu ruský«

demagog to, co by obdobní živlové západu přijali se zájmem a sympathicky.

Proto také průměrný občan nezajímá se o programní práci dumy, t. j. o pravděpodobné schvalování více méně drobných návrhů vládních (neboť věci nejdůležitější budou »příznivě« vyřízeny bez dumy), nýbrž zajímá se více o mimoprogramní vyražení s Puriškevičem v úloze činné a Miljukovem v úloze trpné a pod.

A co se týče občana ještě méně průměrného, o němž se ostatně zřídka užívá názvu »občana«, označujícího přec jen jistou normu společenskou — ten, jak známo, uchýlil se opět do »podpolja« (podzemí), kuje tam jakési spiknutí, ale jaké, ovšem zatím nevíme; nevypátral toho zatím ani sám divotvorný Meňšikov.

»Zajímavo jest pozorovati,« pravil mně včera velmi vynikající poslanec z jižní Rusi, »jak demagogie pohlcuje právě pravicové živly dumy. Nemám na mysli demagogie Puriškevičovy, člověka nepochybně abnormálního, nevzpomínám ani bystřejších venkovanů a »lovců duší«, advokátů z pravice — ale dokonce i velkopanští sloupové této strany ku podivu jaksi v sobě slučují konservatismus s demagogií. Tento prvek proniká i kůži velké »korrektnosti« hr. Alexěje Bobrinského, nemluvě ani o jeho paňácovitém bratranci Vladimíru Bobrinském, bývalém důstojníku, bývalém mnichu a nyní dosti nevypočitatelném řečníku »umírněné pravice«. Taková pravice přivedla by v úžas i anglické torye a německé konservatisty, za to by ji asi pochopili příbuzní duchové z bonapartských lavic dřívějších francouzských sněmoven. Tam také rádi mluvili o lidu a národu, tam také znali prostředečky k náležitému zpracování lidu a národu.

Ostatně právě v těchto dnech vytáhli sedláci ze selsko-poslaneckých kasáren, jež jim pečlivě připravili jejich panští kolegové. Patrně i nynější duma probouzí venkovské mozky.

Probudily by je snad pojednou, a to na celém prostranství Ruska, nové agrární zákony, navrhované »liberálním« předsedou ministerstva, kdyby nebylo toho, že ani Akimov, předseda státní rady, známý svou »železnou rukou«, ani typický byrokrat Kokovcev nechtěli se solidarisovati s tímto návrhem — a že tedy návrh zůstal zatím ve vzduchu.

Veřejné mínění spatřuje v tom novou Stolypinovu Kanossu, a to tím včasnější, že nyní právě zasedají v Moskvě, Petrohradě atd. velká šlechtická shromáždění. Veřejné mínění ví z nedávné zkušenosti, jaké následky mívají řeči těchto tradičních »ochránců trůnu a vlasti« — každým způsobem následky přímo opačné slovům nynějšího šefa kabinetu, následky, z nichž nabývají tvaru různé ty větší i menší státní převraty a znásilnění zásad konstitučních, jaké jsme v posledních dvou letech prožívali.

Ostatně zoufalý stav říše, zejména bída vsi, tonoucí v nouzi, temnotách a opilství, přerušení veškeré tradice a nedostatek ustálených norem nového života volají tak velkým hlasem o pomoc, že i v těchto sobeckých, třídních shromážděních ozývají se hlasy, volající upřímně o pomoc pro 100 millionů sedláků — i pro celou vlast. Ale i jejich opatrné a umírněné návrhy rozbíjejí se o zeď vládní tradice.

Velký pán a konservatista, člen státní rady kníže P. N. Trubeckoj (bratr učence a publicisty knížete Evžena Trubeckého), volá po organisaci drobného rolnictva na zříceninách »obščiny«, která se přežila, a po organisaci ekonomické pomoci drobným, nově povstávajícím hospodářstvím. Ale odkud má vesnice vzíti tu pomoc? Všechny její peníze vyssávají ústřední instituce, kořaleční monopol, opájející lid a vyprazdňující jeho hubené kapsy, s druhé strany státní »spořitelny«, vytahující zbytek z kapes lidu méně pijícího a majícího vedlejší výdělek. Velká otázka drobného úvěru, tvořící na západě již po několik desítiletí předmět bedlivé péče, jest u nás dosud nedostižným snem vyvolenců, kdežto zatím lid jest vydán na pospas lichvě a »kulakům« (vesnickým vydřiduchům). Selské banky již po léta jdou cestou, při níž nemůže býti řeči o »levném úvěru«.

V temnotách pohřížená ves mocně touží po osvětě. A tedy? Tedy — pronásledují se školy zemstev, osvětné spolky, čítárny atd.! V posledních dnech mimo jiné následkem soustavného štvaní »sojuzníkův« zavřeno v jižních místech na Dněpru několik set národních škol a 186 zasloužilých vesnických knihovniček z odkazu Pavlenkova, poněvadž nechtěly nic míti s literaturou »sojuza russkago naroda«. Naproti tomu předložen dumě vysoce protežovaný návrh nového opatření a rozšíření škol »církevních« (farních). Tyto školy, povolané úředně do života r. 1804, dosáhly zvláštního významu za dlouhé vlády Pobědonoscevovy v synodě; jejich opatření je tak hojné, že jednotlivý žák »církevní« školy stojí dvakrát tolik, nežli žák školy »zemské« (na kterou stát ničím nepřispívá). A přes to, nehledě ani k jejich konfessionelnímu rázu, není nejmenší pochybnosti, že drahé tyto školy nemohou se ani v nejmenším rovnati školám zemstev. Bohužel, plodné působení těchto (zemských) škol setkávalo se na každém kroku s překážkami a nesnázemi.

Ohromný vzrůst alkoholismu v posledních 5—6 letech pohnul konečně společenským svědomím, které se dosud ku podivu lhostejně chovalo k té nadmíru vážné věci, a upokojovalo se tvrzením, že ve městech a vsích ruských je sice viděti množství opilých ve svátek a v neděli, ale za to ve všední dny pije se zde tak málo, že v statistickém srovnání s jinými státy Rusko zaujímá jedno z posledních míst. Nyní bohužel Rusko »pokročilo« v tomto směru tou měrou, že postoupilo v tomto mezinárodním závodění pojednou o několik stupňů výše. Proto také počet branců, neschopných vojenské služby, vzrostl za velmi krátký čas z 12—15% na 25—30%. Ale monopol se 600 mill. příjmů jde nade vše — po nás ať přijde potopa, třeba kořalečná.

Dosud usnesení jednotlivých obcí (zejména v král. Polském), schvalující zrušení krámů státního kořalečního monopolu, byla považována bezmála za vzpouru a nedostávala vládního schválení. Nyní protialkoholická komise dumy pod nátlakem různých živlů provincionálních vystoupí asi s návrhem příslušného zákona omezovacího — ministerstvo sotva bude se moci opříti přijetí tohoto spasného zákona, dojista účinnějšího, než pokrytecké »komitéty střízlivosti«.

Posledně zmínil jsem se o předvídaných srážkách v dumě i mimo ni pro milliardy, požadované na flotu. Vybuchly dříve, než se očeká-

valo, a v podobě méně předvídané. Neboť kdož se mohl nadíti, že z několika set poslanců 37 postoupí na »tajné rady«, jak se vyslovil Miljukov, střehoucí tajemství státní obrany vůči všem kolegům z oposice bez výjimky. (Ostatně skutečných »tajemství« s nimi ministr jistě nesdělil.) Neboť všichni ti národní poslanci, kteří sedí na levo od nynějšího centra, jsou nepochybní zrádci, jak se bez velkých okolků vyjádřil poslanec Zamyslovskij, bývalý prokurátor vilenský, syn bývalého professora ruských dějin při petrohradské universitě.

Několik učenců specificky vlasteneckých (nedlouhá řada jmen, ale výmluvná) ohlásilo své přednášky z oboru slovanského v sále proslaveného kdysi »Slovanského dobročinného spolku« (Slavjanskago blagotvoritěl'nago obščestva). Skrovničký to sál, v němž by 80 osobám bylo již těsno; poněvadž však ani polovice toho počtu do ní nevchází, nenajímá zchudlý spolek větší. Nyní řeč bar. Aerenthala s rakouskotureckými perspektivami novým nadšením vznítila patrně ochladlá srdce Slovanů, kteří nenalezli určitého a upřímného slova k vyjádření svého poměru k pruským násilnostem v Poznaňsku. Čteme totiž právě v novinách, že pro případ značnějšího počtu posluchačů budou se konati přednášky prof. Kulakovského (býv. redaktora úředního »Varšavského Dněvnika« a potom redaktora »Pravitěl'stvennago Věstnika« v Petrohradě), varšavského professora Fileviče (známého nadšeným telegramem k Muravěvově slavnosti ve Vilně) a několika jiných ve větší místnosti. Marné naděje — mohli bychom předem říci, znajíce náladu petrohradské intelligence; ale zdržujeme se všeho předpovídání v dobách vybujelého cynismu a pokrytství.

Ščedrinovská »vítězná svině« množí se dnes s neobyčejnou rychlostí na místech zdánlivě pro ni nejnevhodnějších. Tak kroužek univ. studentů »sojuza russkago naroda«, opíraje se o úřední legalisaci a pochvaly i díky panovníkovy, podal před několika dny radě professorské officiální žádost, aby byla odstraněna autonomie vyšších škol, aby bylo zrušeno rovné právo židů a vůbec jinorodců (Nerusů) na studia vysokoškolská se studenty ruskými, konečně aby byli z professorského sboru vyloučeni všichni členové, kteří nejsou duchem opravdovými Rusy a pravoslavnými. Komickým dojmem působí jména předsedy a místopředsedy tohoto milého mládeneckého arciruského kroužku: Schenken a Zorn! *Novyj.*

Listy z Moskvy.

I. »Šlechtické Rusko.«

Moskevská šlechta skvěle splnila naděje, které v ni skládala vítězná ruská reakce. Moskevská gubernská šlechta ve své nejoddanější adresse prosí za »obnovení samodržaví v celé jeho úplnosti« . . .

Prvý krok tedy učiněn. Není pochybnosti, že za touto prosbou budou následovati jiné, možná ještě reakčnější. Vždyť na jekatěrinoslavském šlechtickém shromáždění se již volalo: »Ať žije jediné, nerozdílné, šlechtické Rusko!«

Počíná se tedy dovršení stavby, započaté výminečnými a válečnými stavy, jenerálskými diktaturami a černosotěnskými zvěrstvy. Na

jaře minulého roku v rozhovoru s dopisovatelem jistého londýnského denníku redaktor černosotěnského »Ruského Praporu« (Russkago Znameni), listu velmi dobře obeznámeného se zákulisními tajemstvími ruské vlády, učinil tento výrok, nad nějž nelze si mysliti jasnějšího a určitějšího: »Revolucionáři a Vitte zastrašili vládu a domohli se změn, daných říjnovým manifestem. A proto my pomocí terroru domůžeme se zrušení manifestu...«

Terror vykonal svůj úkol. Zbývá jen formálně dovršiti restauraci rozpukalé budovy absolutismu. A šlechta, hrdě se nazývající »předním stavem v Rusku«, chvátá přiložiti ruku k tomuto hanebnému, pro zemi zhoubnému dílu.

Sotva kdy byla reakční přání ruské šlechty vyslovována s takovou cynickou otevřeností, jako na posledním zasedání moskevského šlechtického shromáždění. Nemluvíme ani o vyloučení ze stavu šlechtického tak váženého a populárního společenského činitele, jako jest F. F. Kokoškin, který podepsal proslulé volební provolání. Takoví lidé, jako F. F. Kokoškin, arci v značné míře sami zavinili pronásledování, které je stihlo se strany triumfující reakční části ruské šlechty. Ovšem jsou vinni bez viny. Vinu nese jejich politická neopatrnost, jejich větší důvěra k lidem, slovům a slibům, než k faktům, konstatovaným nestrannou historií. Ruští šlechtičtí poslanci, kteří podepsali vyborgské provolání, měli hned vyzvati své druhy podle stavu, aby učinili totéž. Kdyby se byla většina šlechty postavila proti tomuto vyzvání, byli ovšem lidé, kteří protestovali proti antikonstitučnímu počínání vlády, povinni okamžitě vystoupiti ze šlechtického stavu. Což to bylo tak obtížno? Což to bylo v jakémkoli směru tak těžko? Což jsou v Rusku — mimo šlechtu samu — lidé, kteří by opravdu a upřímně měli úlohu šlechty v historických osudech Ruska za blahodárnou v kterémkoli směru, za úctyhodnou? Otevřete kteroukoli stranu ruských dějin a uvidíte, že v dobách těžkých zkoušek ruští sedláci a měšťané přinášeli vlasti nepoměrně více obětí a mnohem více trpěli, nežli bojaři a šlechta. Na téže stránce dočtete se, že šlechta jakožto stav vždy a všude byla odpůrcem každého pokusu o zavedení třeba nejelementárnější spravedlnosti v dosavadních ruských společenských poměrech — odpůrcem, který ustupoval jedině síle a nutnosti. Připomenete nám snad děkabristy — ale zdaliž ruská šlechta se přidala k děkabristům? Snad nám bude připomenuto osvobození sedláků, provedené jaksi »shora«, než mohlo býti provedeno »zdola«. Bohužel, nemůžeme souhlasiti s některými našimi marxisty, majícími za to, že ruští sedláci byli osvobozeni proto, že šlechtičtí statkáři správně pochopili svůj zájem, uznavše větší výhodnost vykořisťování nájemné práce nad vykořisťováním práce lidu nevolnického. Nemůžeme ani souhlasiti s našimi národníky tvrdícími, že sedláci »přinutili« vládu, aby »přinutila« statkáře, by se odřekli nevolnického práva — že ji přinutili četnými selskými bouřemi. Jsme totiž přesvědčeni, že ruští sedláci nebyli osvobozeni »shora« ani »zdola«, nýbrž, abychom tak řekli, »se strany« — totiž nepříznivým výsledkem krymské války, jenž byl příčinou, že vláda byla nucena

učiniti říšsko-finanční mechanismus silnějším, výkonnějším a hybnějším, jakož i že cítila nutnost zavésti všeobecnou brannou povinnost...

Otevřete konečně knihu Karnovičovu o původu větších velkostatků v Rusku, přečtěte si nevyrovnatelnou Ščedrinovu »Pěšechonskou starinu« nebo Těrpigorevovo »Oskuděnije« — i uvidíte, jakým způsobem ruská šlechta získávala statky, jak se chovala ke své vlasti, jaké kulturní prvky vnášela do života ruské společnosti.

A hle, tento stav, v jehož dějinné minulosti není záslub, jakých by neměly i jiné stavy, a v jehož minulém životě je tak mnoho zla, hanebnosti a bezectnosti, jakých u jiných stavů nenacházíme — opět se pokouší vystupovati před ruskou společností jako její vůdce a vychovatel. Ovšem vychovatel jen — s »ježkovými rukavicemi«, neboť na nějaký mravní vliv na ruskou společnost, na ruský selský lid naši šlechtici nároků činiti nemohou. Mravně jest naše šlechta v úplném úpadku od záhuby děkabristů a nastolení Mikuláše I. V zasedání moskevského šlechtického shromáždění 28. ledna (10. února) člen shromáždění, kníže P. N. Trubeckoj, vážný jinak konservativec, pronesl řeč proti velmi značné části mladého Ruska — proti dorůstajícímu selskému pokolení. »Každý šlechtic ví — pravil —, jak jest za naší doby »demoralisována« ruská selská mládež. V myslích mladého vesnického pokolení vládne »úplná anarchie«, z níž hrozí Rusku »největší nebezpečenství.« O této úplné »demoralisaci« a »bezuzdnosti« mládeže kníže P. N. Trubeckoj nejednou rozprávěl se starci — »vychovanými« ovšem v nevolnictví — a všichni si stěžovali na přílišné zasahování selských sborů (sel'skich schodov) a volostných soudů do celého selského života, všichni říkali, že právě toto zasahování vyvolalo demoralisaci a že jest nevyhnutelně třeba »posíliti vládu rodičů«. A kníže, starostlivý o selskou mravnost, má za to, že selské shromáždění nutně musí »obrátiti vážný zřetel« k této otázce a »zvoliti komisi, která by zbadala otázku o posílení vlády rodičů v selském obyvatelstvě«.

Urozené shromáždění ovšem pospíšilo schváliti knížecí návrh...

Co jest »sel'skij schod«? Jsou to rovněž sedláci, dospělí a samostatní a tedy obyčejně také »rodiči«, přináležející k té které obci. Co jest »volostný soud«? Je to soud, zvolený týmiž sedláky a většinou také »rodiči«. A zasahování těchto volostných soudů a selských sborů do rodinných poměrů sedláků (— a jaké jsou to poměry ve velmi častých případech, patrno na př. z »Vlády tmy« nebo z prací Ostrovského —) prý jest příčinou »demoralisace« a »bezuzdnosti« vesnické mládeže.

Aby bylo možno pochopiti celou smělost vznikajícího šlechtického sahání po úloze učitelů a vychovatelů ruského selského lidu, připomínám, že bez státních podpor, t. j. bez peněz většinou selských, šlechtické statkářství, šlechtické zemědělství, nezadržitelně se rozpadávající, rozpadlo by se již dávno nadobro. Připomínám také nepořádky, jaké vládly v ruském válečném loďstvě, odhalené v celé své do nebe volající hanebnosti za války s Japonskem. A důstojnictvo válečného loďstva tvoří šlechta — jedině šlechta. Kdo rozkrádal národní jmění, určené k organisaci námořských sil Ruska? Kdo zahubil ruskou flotu? Od-

pověď může býti jen jedna: páni šlechtici, nosící uniformy námořnických důstojníků.

Podle spravedlnosti nutno připomenouti, že ani ve shromáždění moskevské šlechty nezůstala řeč knížete P. N. Trubeckého bez protestu. N. A. Andrejev poukázal na to, že v referátě o sjezdu plnomocníků spojených šlechtických družstev mluví se o »bezuzdnosti« a »nemravnosti« ruské mládeže středních a vyšších škol — a kn. P. N. Trubeckoj mluví o demoralisaci a bezuzdnosti mladého selského pokolení. Vezmeme-li tyto dva zjevy společně, přicházíme k závěru, že veškero mladé pokolení ruské jest bezuzdné a nemravné. »Stále jsem čekal,« pravil dále Andrejev, »že někdo pronese slovo na obranu mládeže. Neuslyšev takého slova, ujímám se sám tohoto úkolu a pravím, že ruská mládež vůbec není demoralisována a zkažena. (Ve shromáždění počal vznikati nepokoj.) Liší-li se čím od starých pokolení, tedy tím, že není pokrytecká a licoměrná (při těch slovech ozvalo se volání: »Dost!«), že se neklaní modlám, jež stará pokolení měla za ideály. Ruské šlechtě nesluší se házeti blátem po mládeži, která i tak nachází mnoho hoře ve vězeních a vypovězenství a která svou účastí v osvobozenském hnutí dokázala u vysoké míře svou občanskou mužnost a sebezapření . . .«

Při těchto pravdivých a mužných slovech naši moskevští páni šlechtici propukli v tak nevýslovný křik a lomoz, jaký bývá zřídka slýchán i na selských schůzích. Z té příčiny Andrejev nemohl ani domluviti.

Myslíme, že ruská mládež tohoto výjevu nezapomene.

Reakce ve svém triumfu nad osvobozenským hnutím dávno již překročila hranice, které, kdyby v nich byla zůstala, mohly jí dáti naději, že ruská společnost smíří se s jejím vítězstvím aspoň na čas. Nyní jest čím dál patrnější snaha oposičních živlů společenských po pevném semknutí všech sil k boji se společným nepřítelem. V té příčině jest nadmíru příznačna »beseda« z 20. ledna (2. února) v moskevském »literárně-uměleckém kroužku«. Po referátě prof. Kuz'mina-Karavajeva, vyzývajícího oposiční živly v zemstvě k boji proti »reakčním bacchanaliím«, mluvili B. N. Syromjatnikov, F. I. Ivanickij (posl. I. dumy), N. N. Boženov — všichni na totéž thema: o nutnosti těsného semknutí oposice. Zvlášť silný dojem zůstavila slova, jež prostě a s hlubokým citem pronesl N. A. Morozov, jeden z vůdců strany »Národní Svobody«, který ztrávil mnoho let v Šlisselburgské pevnosti. »Kolikrát« — pravil tento člověk, vysvobozený z místa, kde byl za živa pohřben — »kolikrát vyslovil jsem tutéž myšlenku o zhoubném vlivu strannického nepřátelství a o nutnosti spojení oposičních sil! Ale dosud všecky strany přeceňovaly své síly. Zatím v nynější době takové sjednocení jest nevyhnutelnější, než kdykoli jindy. Přičiňme se, aby se uskutečnilo co nejdříve.«

Shromáždění, v němž bylo přítomno mnoho vynikajících zástupců ruského písemnictví a umění, připravilo řečníku hluboce tklivou ovaci.

Nik. Šul'gin.

Z Haliče.

(Boykot pruských výrobků. — Veřejná čítárna v Krakově. — Reforma středoškolská. — Ticho v literatuře. — Nové »Ateneum«.)

Protipolské předlohy a zákony pruské vyvolaly v polské společnosti dávno již známé heslo: boykotovati pruské výrobky. Již po katování polských dětí ve Wrześni »boykotovali« jsme pruské výrobky — slovem. Laciné produkty kupovali jsme však dále. Totéž jest nyní. Jen že po wrzesiňských násilnostech kupovaly se pruské výrobky tajně a po straně, dnes otevřeně a zjevně. Z boykotu mají zisk židé. Neboť oni nyní vyloudí zboží od Prušáka za menší cenu a prodají je levněji, než výrobek domácí nebo francouzský v obchodě prvního řádu. Láce chrání Němce před boykotem, chuďas jde napřed za lácí a potom teprve za národností. Naše »Liga przemysłowa«, která (jak Slovanský Přehled již psal) snaží se boykot organisovati, mohla by nalézti vydatnou pomoc v českém průmyslu — ale agenti a průmyslníci čeští dosud se u nás neukazují, kdežto Němci velmi zdvořile se nabízejí, a to i polským jazykem. Jest nutně třeba české reklamy a agitace, má-li slovanský průmysl míti prospěch z boykotu.

Krakov má učiniti krok na dráze osvěty. Městská rada usnesla se uctiti císařské jubileum založením veřejné čítárny. Ale divná věc, že i v tak vážné záležitosti, jako jest veřejná osvěta, projevilo se jisté strannictví. V anketě a přípravných poradách byl úplně pominut spolek »Lidové university«, který přec slouží téže věci a sám vlastním nákladem vydržuje lidovou čítárnu. Proto také tento spolek protestoval proti takovému pojímání všeobecné osvěty. Ale nehledě na to, Krakov dostane konečně veřejnou čítárnu, vydržovanou nákladem městským.

Otázka reformy středních škol nalezla velmi vřelé přívržence i odpůrce v řadách polského professorstva. Celá řada porad různých komisí dospěla již ke skrystalisování ideálu zreformované školy reální, a vzniklý za tím účelem spolek založí již za nedlouho takovou pokusnou vzornou reálku. U příležitosti ministerské ankety konaly se ve Lvově schůze, jednající o žádoucích změnách, a v Krakově o téže věci vyslovil se spolek polských professorů. Vyslovena myšlenka, že národové této poloviny říše měli by usilovati o reformy, ne však podporovati reformu jedinou, to jest, že by se měly zvlášť reformovati školy polské, zvlášť české, německé atd., nikoli všecky stejně podle jediné direktivy vídeňské. Neboť škola má sloužiti danému národu, jeho potřebám a ideálům, ovšem na základě široké osvěty všelidské.

V krásné literatuře jest u nás od smrti Wyspiańského ticho. Przybyszewski umlkl, o Miriamu nic neslyšeti, Konopnicka se neozývá, Rydel prý se uzavřel k překládání Illiady, Kasprowicz pomýšlí na universitní kathedru, Tetmajer pokračuje v horalských povídkách »Na skalnem Podhalu« — ale nového, většího nic se neobjevuje. Politika a školní otázka zaujaly mysli, tak že ani od Sienkiewicze už nic neočekáváme. A Żeromski mohl »Dzieje grzechu« zůstaviti někomu jinému; autoru »Popelů« rozhodně slávy nepřidají.

Počátkem nového roku vyšel ve Lvově 1. sešit literárně revuál-

ního měsíčníku, nazvaného »Ateneum«. Je to vzkříšení dávného »Atenea«, založeného Kraszewským, které tak čestně se zaznamenalo v dějinách polské literatury a zaniklo před několika lety z příčin opravdu nevysvětlitelných — neboť odběratelů přec nemělo nedostatek. Dřívější »Ateneum« vycházelo ve Varšavě, nynější zrodilo se na půdě haličské. Vůbec poslední rok vyznačuje se vzrůstem vydavatelského ruchu v Haliči a ochabnutím jeho v království. *m.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Procesy slovenské. Slov. strana lidová. Mravnost Slováků a jejich nepřátel. Boj lidu proti církvi v Kovačci. † A. Kmeť. — Lužický stud. spolek. — Osud zákona vyvlast. Polská Matice Škol. Polština v učit. seminářích království polského. Sjezd zástupců lidových universit o národním školství. I. Tolstoj o polské otázce. Soukromé školství. Ze statistiky král. polského. Marjavité. Zápas předvolební v Haliči. — Slované východní: Duma. Změny v ministerstvu. Práce v dumě. Vládní předlohy. Lidová universita jm. Šaňavského. Drobnosti. Finsko. Kavkaz. Daleký Východ. Sjezd zást. lidových universit. Soudy, útoky atd. — Malorusové v Haliči před volbami. Stryjské gymnasium. Z Bukoviny. Z ruské Ukrajiny. — Jihoslované: Rauchova plesová politika. Přípravy k volbám v Chorvatsku. — Srbsko-rakouská obchodní smlouva. — Nová vláda v Bulharsku. — Reakce na Černé Hoře. Náhlý soud. Projev skupštiny proti Srbsku. Oposiční tisk za hranicemi. — Projev barona Aehrenthala. Balkánské železnice.

Slované severozápadní.

Pronásledování slovenského *tisku* stále ještě neutuchá. 25. ledna souzen byl porotou pešťskou Jan Greguška pro článek »Štyridsať rokov«, uveřejněný v »Slov. Týždenníku« při jubileu uherské korunovace. »Skoro štyridsať rokov nás gniavili a keď sa už nazdali, že sme mrtví, vtedý sme začínali vstávať.« Přes pěknou obranu posl. dra. Ivanky uznán byl Greguška vinným z pobuřování proti »maď. národu« a odsouzen na 3 měsíce do vězení a k pokutě 600 K.

Téhož dne soudila tatáž porota i Gedeona Turzu za veršík, uveřejněný r. 1906 v »Černokňažníku« (satyrickém měsíčníku v Turč. Sv. Martině). Veršík onen vztahoval se na ružomberské vězně tehdy ještě neodsouzené. Přes to viděl v tom státní zástupce »vychvalování přečinu« a Turzo odsouzen na 4 měsíce do vězení.

12. února souzen byl prešpurskou porotou známý buditel slovenský Ed. Šándorfy, bývalý red. »Kresťana« (slovenského orgánu lidové strany maďarské, dokud »Kresťan« ještě se Slováků zastával), nyní farář ve Vrbovcích. Obžalován byl pro »vychvalování přečinu«, jehož se prý dopustil článkem »Pomýlení Párvovci« v »L'ud. Novinách«. Porota uznala jej vinným a odsoudila jej na 2 měsíce do vězení.

Rovněž L'udové Noviny měly 14. ledna proces. Martin Trnčík obžalován byl pro pobuřování, kterého se prý dopustil tím, že napsal článek »Hor sa bratia ešte raz do Pezinku«, jednající o pezinské volbě. Byl však osvobozen.

Podobně osvobozeno bylo 14. ledna v Trenčíně 25 občanů z Predmieru, kterých se už dost natrápili předběžným vyšetřováním pro volební výtržnosti v dubnu r. 1906, že totiž nechtěli poslouchati kandidátní řeč maďaronského faráře Teselského.

Báňskobystrický soud změnil 17. ledna výrok brezňanského soudu, kterým Dr. Zibrín a kaplan Záhora dostali po 1 měsíci vězení, protože na hasičském výletě »připili« Jurigovi. Dr. Zibrín jest nyní odsouzen k pokutě 500 K a kaplan Záhora osvobozen. Rozumí se, že se Dr. Zibrín odvolal k nejvyššímu soudu.

Tento nejvyšší soud potvrdil nyní také rozsudek, kterým bývalý posl. Veselovský byl osvobozen z obžaloby služného Szálého ze Senice pro pomluvu úřední osoby, které se prý dopustil tím, že mu veřejně vytkl neodůvodněné sekatury lidu.

V Ružomberku odsouzen byl Frant. Polakovič. protože »pobuřoval« tím, že si zazpíval slovenskou marseillaisu »Píseň chudoby« — na 7 měsíců do vězení a 400 K pokuty. Ružomberský soud dosáhl zde rekordu v maďarském násilnictví, neboť za pouhou píseň 7 měsíců vězení — to by snad bylo i v Asii mnoho!

Ostatně podobný případ doslýcháme i z Nového Města nad Váhem. Tamější politik a předák slovenský Dr. Julius Markovič přednášel 7. října lonského roku ve spolku sociálních demokratů o všeobecném volebním právu. Hned druhý den však byl vyšetřován pro nepovolené shromáždění a nyní odsouzen na deset dní do vězení a 200 K pokuty, mimo to 2 funkcionáři zmíněného spolku dostali po 1 dni vězení a 20 K pokuty. Odsouzení se odvolali.

V Ružomberku státní zástupce Belopotocký je už hotov s obžalobou Černovanů. Žaluje 55 občanů pro násilí proti úředním osobám (nic nevadí, že pohádka o dešti kamení je docela smyšlená), mimo to 7 z nich ještě pro krádež, že z kostela odnesli věci, které tam dříve sami darovali.

Slovenská strana lidová se organisuje nyní ve spolek, jehož jest jí velmi třeba, neboť ji čekají ještě velké zápasy.

2 mandáty se na Slovensku nyní uprázdnily, v Trenčíně po Barossovi a ve Skalici po Černochovi, který se stal biskupem. V Trenčíně vystupuje prý samostatně tamější advokát Dr. Štúr, ve Skalici chce kandidovati tamní oblíbený, ale ne zcela uvědomělý děkan Dr. Okánik. Skalického mandátu bylo by škoda, kdyby Slováci nezvítězili.

Vláda už je prý také hotova *s návrhem všeobecného práva volebního.* Má býti plurální. Každý, kdo umí maďarsky číst a psát, bude míti 2 hlasy, čímž národnostní voliči budou přehlasováni židy a úředníky a počet jich mandátů bude stlačen na míru nejmenší. Zde čeká národnostní stranu práce veliká.

Potěšitelné zprávy došly i z Čaby Bekešské (která má 30.000 obyvatelů), že se tamní Slováci probouzejí, zvolilať si tam selská strana s posl. Achimem v čele do obecního zastupitelstva své vlastní kandidáty.

Ostatně slovenská věc nemůže podlehnouti. Její protivníci stojí nesmírně hluboko pod mravní úrovní lidskou. Tak svědčí nejnovější zprávy o biskupu Párvym. Žalujeť ho nyní slč. Š. H., poštovní úřednice v Pešti, o vrácení hedvábného šátku s bruselskými krajkami a zlatého řetízku (anebo o zaplacení 1000 K náhrady), kteréž věci si pan biskup, když u něho byla ve společnosti dvou dam, ponechal s podotknutím, aby si pro ně přišla sama.

Naproti tomu o slovenských vězních v Segedíně napsal v Szegedi Napló (21. ledna t. r.) maďarský novinář Liptay, který s nimi sdílel týden vězení: »To jsou lidé veskrze sympatičtí, příjemní a překvapující jest u nich jen jedno: vysoká inteligence, vzdělání a nezakrývaná upřímnost, s jakou své přesvědčení vyznávají.«

Hrozný boj stále bojuje evangelický lid v Kovačici proti usurpátorům tamější evangelické církve. V únoru konal se tam pohřeb 80leté stařeny Marie Bulíkové, která před smrtí si vyžádala, aby pohřbena byla bez maďarského administrátora fary (farář Čaplovič zbaven byl úřadu). Syn zvěčnělé oznámil to administrátorovi a ten ohlásil věc úřadům. Následkem toho předvolán byl Bulík k služnému. Když se dostavil, seděl tam pouze administrátor. Bulík si sedl také a čekal. Za chvíli vstoupil služný. Bulík povstal a uklonil se. Služný přiskočil však k němu, vytrhl mu z ruky čepici a uhodil ho jí do obličeje. Jak prý se může opovážit sednout si na jeho

židli! Když potom Bulík nechtěl povoliti, aby jeho matka byla pohřbena knězem, vydal služný písemný rozkaz, že se na pohřbu nikdo nesmí modlit, a vyslal četníky, aby pohřeb provázeli. Pohřeb konal se za velkého účastenství. Když pak se jeden z účastníků chtěl se zemřelou několika slovy rozloučiti, začali četníci lid bodáky rozháněti a jen tím, že začal všechen lid zpívat, zabráněno dalšímu násilí.

Smutná zvěst dochází nás z Turč. sv. Martina: *Andrej Kmeť*, bývalý farář v Prenčově v Hontě, dlouholetý předseda Museálné Společnosti slovenské v Martině, 16. ún. zemřel!*) Zesnulý byl proslulým botanikem (jmenovitě znalcem růží), geologem i archaeologem — byl tvůrcem a duší slovenského musea v Martině. Za dnešního nedostatku vědeckých pracovníků na Slovensku byl vynikajícím zástupcem slovenské vědy. Každý, kdo jej znal, musil jej milovati pro jeho srdečnost a skromnost. Čechy měl velmi rád, ač si naříkal, že s vědeckými kruhy českými nemohl býti v takovém spojení, jako s francouzskými. Samostatně vydal spisek »Veleba Sitna«, všestranný popis milého mu vrchu Sitna (slovenského Blaníku) nedaleko Prenčova (jižně od Šťávnice).

Narodil se 19. listopadu 1841 v Bzenci v stol. tekovské.

Čest budiž jeho památce! *S. K.*

*

Koncem minulého roku založilo v Praze několik **lužicko-srbských** studentů za spolupomoci českých akademiků spolek česko-lužický »*Łužisko-serbske towařstwo „Adolf Černý" w Prazy*«. Účelem spolku je sjednocovati lužické příslušníky v Praze mimo »Serbowku« a pěstovati vzájemnost česko-lužickou. Spolek byl potvrzen v červenci 1907 a vstoupil ihned do života za vedení PhSt. Jana Bryla. Spolek pořádá přednášky pro členy své i širší veřejnost. Dosud vypraveny dva luž. večírky: v Litomyšli 25. září 1907 a v Praze ve stud. kolejích 8. listopadu 1907, ve spolku pak přednášel technik Cyril Wjenka o dějinách Lužice. Jinak spolek navštěvuje luž. lektorát na české universitě, sám cvičí se v luž. gramatice, odbírá »Łužici«, »Katholského Pósła« a »Serbske Nowiny«. Schází se v každou středu večer od půl osmé v akademickém domě ve Spálené ulici v III. posch. Všechny dotazy ochotně zodpoví jednatel Jos. Páta (Praha-II., Jenštejnská ul. 1). —*a.*

*

Poláci. Osud *zákona vyvlastňovacího*, namířeného proti poznaňským Polákům, trochu se zapotácel. Předloha zákona, přijatá v pruském sněmu, narazila na překážky v panské sněmovně. Je to zajisté zvláštní podívaná, když sněmovna privilegovaných stává se proti poslanecké sněmovně ochránkyní občanských práv. V panské sněmovně 30. ledna ozvala se řada hlasů proti předloze — sám arcibiskup Kopp, jehož jistě nelze podezřívati z polonofilství, označil ji jako opatření výjimečné, které je s to vehnati Poláky v náručí radikalismu, i navrhl, aby byla přikázána komisi. To se také skutečně stalo, načež panská sněmovna na čas odložena. A v 25členné komisi objevila se oposice proti předloze ještě rozhodnější, než v plenu. K § 13. o právu vyvlastňovacím přidala komise doplněk, podle něhož jsou z vyvlastňovacího práva vyňaty majetky církevní, náboženských obcí a dobročinných nadací, dále pozemky, které více než 10 let náleží k rodinnému fideikomisu, pozemky, držené ve vlastnictví přes 10 let, a pozemky zděděné. Z toho ovšem vznikl poplach u vlády i v kruzích hakatistických, vyjednávání a postranní působení; vláda chtěla získati aspoň 20letou lhůtu vlastnickou — ale komise setrvala na svém. Tak přijde předloha s doplňkem komise znovu do plena 26. února. Bude-li zde přijat návrh komise, poputuje celá předloha nazpět do poslanecké sněmovny.

Zároveň vznikla i v německé veřejnosti značná oposice proti předloze, zejména v kruzích poznaňských Němců. Tak němečtí statkáři z Poznaňska podali panské sněmovně petici, směřující proti předloze, podobně i němečtí obchodníci z Poznaně podepsali velmi rozhodné prohlášení proti zákonu

*) Podobiznu přinesli jsme v roč. IX. na str. 33.

vyvlastňovacímu, o němž praví, že by silně uškodil německému průmyslu a obchodu v Poznaňsku. Dne 6. února konala se v Poznani protestní schůze svobodomyslných Němců proti předloze za přítomnosti 1200 účastníků. V přijaté resoluci žádají vrchního purkmistra poznaňského, dra. Wilmse, aby v komisi i v plenu panské sněmovny potíral návrh zákona vyvlastňovacího, který by Němcům na východním pomezí říše připravil škody nesmírné. Protestovali také němečtí kolonisté v Haliči na schůzi v Krempě (již 16. ledna); resoluce jejich praví, že přijetí výjimečného toho zákona zhanobilo by Němce, usazené kdekoliv mezi jinými národy, a vzbudilo proti nim opohrdání. I v tisku objevily se nové protesty: tak vyšla brožurka »Die Polen ohne Boden«, podepsaná patrně pseudonymem Wilhelm a vydaná přispěním H. Delbrücka.

Tak Němci sami, ne z pohnutek čistě mravních, ale ze snah po sebezachování, z obav před následky ekonomickými počínají vyvlastňovací zákon potírati. Za to odpor polských poslanců samých, jak jim polské listy vytýkají, byl slabý, aspoň nebyl v poměru k neslýchané a nebývalé útočnosti vládního návrhu. Sama Marie Konopnická dala výraz této všeobecné nespokojenosti v básni »Posłom wielkopolskim«, uveřejněné v Nové Reformě (25. led.). Také polskému protestu v rakouských delegacích vytýkají mnohé listy chabost, poněvadž nebyl podepřen důsledným skutkem — hlasováním proti rozpočtu.

V ruském Polsku ozývají se hlasy nespokojenosti, že Kolo polské neuznalo za dobré ani v dumě podati interpelaci pro rozpuštění *Matice Školské;* sám národně demokratický »Goniec« to polské delegaci vytýká. Matice zatím rozhodla se o rozdělení svého jmění řadě kulturních institucí národních, po případě o vrácení fondů, propůjčených jí různými institucemi. (K. W. č. 24.)

Polská otázka školská dostala se do dumy aspoň z malé části vládní předlohou o *vyučování polštině na učitelských seminářích* v král. Polském. Není to nový »ústupek« Polákům, je to jen důsledek připuštění polštiny v jisté míře do obecných škol.*) Nyní vláda navrhuje vyučování polštině a praktických lekcí arithmetiky jazykem polským na učitelských ústavech v Białé a Chełmě, dále systemisování stálých míst učitelů polštiny na učitelských ústavech v Jędrzejově, Solcu, Siennici, Wymyślině a Łęczyci. (Zároveň navrhuje zřízení stálého místa učitele jazyka litevského při učitelském semináři ve Vejverech v gub. suwalské.) Jednání o této celkem nepatrné věci jest pro poznání poměru rusko-polského tak charakteristické, že jest záhodno přihlédnouti k němu blíže. Nepatrný tento »ústupek« jazyku polskému pobouřil známého pravoslavného biskupa Eulogia, poněvadž v něm spatřuje nebezpečenství pro státní školu, která podle jeho přesvědčení má býti na celém prostoru ruské říše jen a jedině ruská. Proto navrhoval, aby se celá věc odložila až do rozhodnutí návrhu o zřízení zvláštní gubernie chełmské. Ke cti dumy třeba říci, že tento šovinistický návrh podporovala pouze krajní pravice a sotva část umírněné. Za to jest pozoruhodno, že zástupce ministra vyučování Bělustin těsně před hlasováním projevil ochotně souhlas s návrhem nesnášelivého biskupa . . . Když bylo zamítnuto odložení celé věci, žádal starostlivý biskup aspoň vložení podmínky, že na ústavech białském a chełmském bude se vyučovati polštině jen tehdy, budou-li si toho chovanci přáti. Dobře při druhém čtení proti tomu nejen polský řečník posl. Rząd, ale i Rusové hr. Uvarov a Kapustin pověděli, že tím by se celý zákon stal illusorním, poněvadž by se chovanci sotva opovážili žádati vyučování polštině, kdyby si toho ředitelství samo nepřálo. Ostatně by se o znemožnění toho postaraly i samy úřady dodatečnými »vysvětlivkami«, kdyby se jim k tomu takovým nejasným zněním ponechala zadní dvířka. Vedle uvedených řečníků mluvili proti Eulogiovi ještě poslanci Kovalevskij a Anrep. Tento poslední pronesl pěkná slova: »Nechť všichni národové pod velkým dvouhlavým orlem našeho samovládce cítí se rovnoprávnými občany bez rozdílu národnosti a náboženství.«

*) Stalo se to ukazem prosincovým z r. 1904 a usneseními komitétu ministrů z června a listopadu 1905.

Pro vyučování v mateřském jazyce žáků vyslovil se i všeruský *sjezd zástupců lidových universit,* konaný v Petrohradě v lednu. Učinil tak velmi rozhodně v komisi, která ve své resoluci velmi určitě odsoudila systém rusifikační a vyslovila se pro nacionalisaci všeho školství, od školy obecné až do university.*) Předsednictvo sic v plenu nepřipustilo resoluci v plném znění z obavy před repressemi, ale přece předložilo aspoň zkrácenou resoluci, vyslovující se ve prospěch vyučování mateřským jazykem žáků.

Ve prospěch tohoto samozřejmého požadavku vyslovil se nedávno *bývalý ministr hr. I. Tolstoj* v petrohradském »Slově« — ba víc, vyslovuje se o něm v souvislosti s otázkou autonomie král. Polského. Dobře bude slova jeho si zapamatovati: »Jak známo, náš nacionalistický tisk nemůže o autonomii Polska mluviti jinak, než s pěnou na rtech . . . Proti autonomii stojí i konstitucionalisté z lůna okťabristů, t. j. lidé, náležející do tábora umírněně liberálního . . . Otázka ta má pro nás význam prvního řádu i vyžaduje vážného a hlavně klidného zbádání se stanoviska čistě praktického. Naši nacionalisté, kteří se nespokojují jen s vykřikováním své lásky k vlasti, neuvědomují si, že na prosbu Poláků, aby jim bylo dovoleno vyučovati své děti polsky, nelze odpovídati: ‚Aha, vy sobě toho přejete — a my vám to právě nepovolíme!‘ A na prosbu, aby jim bylo dáno rovné právo s Rusy neb samospráva, odpovídati: ‚Vy si to přejete, poněvadž by vám to bylo prospěšno a příjemno, ale my vám to nedáme.‘ Jest na bíle dni, že taková cesta nevede k míru, k bratrství, k vzájemnému dorozumění, slovem ke všemu, čeho jest nezbytně třeba, má-li býti dosaženo trvalého uspokojení.«

Jak plní vláda ve školství své povinnosti k Polákům — nehledě ani k vyučovacímu jazyku škol —, patrno jest ze statistiky *soukromého školství.* Pouze ve Varšavě jest soukromých škol mužských (od škol středních a různých odborných až ke školám elementárním) celkem 136 a ženských 247, tedy obojích dohromady 388.

Když jsme již u *statistiky,* podáme několik čísel z nejnovější zprávy varšavské statistické komise. Podle ní r. 1906 mělo král. Polské 11,370.000 ob., mezi nimiž bylo 8,641 000 čili 76% katolíků, 487.000 čili 4·2% pravoslavných, 5·3% protestantů a 14·3% židů. Odečte-li se z počtu pravoslavných 300.000 Malorusů v gub. lubelské a siedlecké, zbývá jen asi 150.000 Rusů, totiž činných i emeritovaných úředníků a kupců, usedlých po větších městech. — Obyvatelstvo městské má značnou převahu: na 116 měst připadá 2,370.000 ob. čili $^1/_5$ všeho obyvatelstva. Připočteme-li k tomu ještě 355 malých městeček se 169.000 ob., dostaneme 3,340.000 městského obyvatelstva v království Polském. Z tohoto počtu jest katolíků (Poláků) polovice, protestantů 6·8%, pravoslavných 3·9% a židů 40·3%. Poměr obyvatelstva městského k vesnickému je tedy velmi vysoký — více než každý čtvrtý obyvatel jest měšťanem; poměr ten dává zemi ráz průmyslovo-obchodní, kdežto Rusko jest převážně stát rolnický (poměr měst. obyvatelstva k vesnickému 1 : 12).

Podle téhož úředního pramene jest v král. Polském 58.859 *marjavitů,* z nichž jest 29.979 mužů a 28.800 žen. Nejvíce přívrženců má nová sekta ve městech, a to v dělnickém proletariátu; na města a městečka připadá z celkového počtu 33.079, na vesnice 23.274 marjavitů. Hlavním ohniskem sekty jest Łódź, kde 1. ledna (rus.) 1907 bylo 27.967 marjavitů.

V Haliči vře *zápas předvolební,* při němž proti sobě příkře stojí nejen Poláci a Rusíni, ale i jednotlivé strany v obou táborech. Podivná věc, že lidovci veškeru střelbu obracejí proti stranám demokratickým, šetříce tentokrát nápadně konservativců, tak že demokratí přímo jim vyčítají spojení s konservativci-velkostatkáři. Hlavním cílem prudké palby lidovců jsou národní demokrati čili všepoláci s prof. Głąbińským v čele, což jest ovšem zcela pochopitelno. Podle volební schůze ve Lvově dne 19. února i podle schůze lvovské strany demokratické 16. února zdálo by se, že hvězda prof. Głąbińského a jeho strany vskutku bledne. Ale to vše se ukáže při volbách samých. — Smutné jest, že dosud nezmizeli nepěkné volební nepořádky, jimiž se haličské volby staly tak pověstnými. Jest jich méně, než jindy

*) Srv. můj feuilleton v »Čase« z 25. ledna 1908.

zejména v západní polovici Haliče, ale jsou. I k vraždám došlo. Velké rozechvění způsobilo zavraždění rusínského rolníka Kahance v Koropci, jejž četník probodl. I s polské strany (na př. v N. Reformě uznává se, že případ ten jest podezřelý. K smutné události té nebylo by jistě došlo, kdyby nebylo agitace okr. hejtmana. Tito páni nemohou si v Haliči odvyknout staré zvyky. Tak na př. hejtman Kaliniewicz v Sokalu vydal nařízení, v němž vlastně samovolně zavádí stav obležení na dobu volební — kam to může vést, ne-li ke srážkám a ke krveprolití? Dávají-li šefové politické správy takový příklad, není divu, že i v zápase stran samých dochází k činům úžasným: již 2 polští lidovci padli za oběť stranického rozvášnění a zdivočení. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. *Duma* zasedá znova. Ale kdežto za první a druhé dumy každý člověk v Rusku, znalý čtení, nemohl se dočkati zpráv z dumy, dnes málo kdo dá si práci, aby přečetl si celou zprávu o jejím zasedání. Jest přesvědčen, že nenalezne v ní toho, nač se tak dlouho těšilo jeho srdce. Mohlo by se říci, že se v dumě dere peří — to jest, duma zasypána jest spoustou titěrností Jenom oposice v dumě koná svoje dílo dále. Počínaje od kadetů až do krajní levice, vynakládá oposice velikou sílu v práci i taktice, aby udržela ideu skutečné representace lidu proti návalu bláta, v němž by je utopiti chtěla vláda a »vlastenectví« stran pravých.

Ministerstvo Stolypinovo drží se dále, ač strana ultrareakční (s Durnovem, Goremykinem a j.) usiluje o to, aby pozbyl důvěry carovy. O nový rok ruský byl však vyznamenán carským úkazem, v němž uznána »neobyčejně cenná« jeho práce zákonodárná, zejména v oboru agrárním, jakož i »vzrůstající důvěra obyvatelstva, projevená zvláště při volbách do třetí dumy, a mnoho potěšujících projevů uspokojení říše«. Jako oběť ultrareakčnímu molochu vržen byl ministr vyučování Kaufman a s ním jeho pomocník Gerasimov. Ministrem učiněn Švarc, o němž jedni praví, že jest černosotěnského smýšlení, druzí naopak liberálního. Jistě se ví, že jest člověkem tvrdé vůle.*) Jeho pomocníkem stal se Ulijanov, bývalý rektor varšavské university. Ministerstvo obchodu po zemřelém Filosofovu dáno Šipovu. Jinak dvorské kruhy jen o tom sní, jak by došlo k *likvidaci dumy;* podaly v tom smyslu caru memorandum. Stejné memorandum podali též opravdu ruští lidé, odhlasovavše je na sjezdu za předsednictví Dubrovinova. Tento sjezd usnesl se také zcela odtrhnouti se od Puriškeviče a jeho straníků v dumě.

Duma sama jeví málo chuti k práci. Sám president její Chomjakov musil si stěžovati, že *práce v dumě* i v komisích jde velmi pomalu. Ještě markantněji, nežli v řeči k dumě, vyslovil Chomjakov tuto myšlenku ke spolupracovníku Nov. Vremene. Dle tohoto vyjádření netřeba se diviti, že veřejnost ignoruje dumu. I poslanci chovají se k dumě lhostejně; mnoho je takových, kteří od začátku nebyli tam ani jednou. Redakční komise nemohla konati ani jediného zasedání, v jiných komisích pak mění se opět a opět poslanci, tak že nutno vše počínati znova. — Živost větší projevila duma oproti vládě vůči chystanému zvětšení úvěru na zbudování nového loďstva. Gučkov, přední řečník okťabristů, vyjádřil se, že věc tato není aktuální dotud, dokud ministerstvo námořnictví nepřistoupí k reformě samé a nepodá jejího plánu. Strana mírné obnovy usnesla se, že sesílení loďstva není nyní na čase. Tisk ruský rozhodně se opřel schválení rozpočtu ministerstva námořnictví, uváděje, že vláda je příliš povolná vůči firmám cizím a nevzala si pro stavbu lodí žádného poučení ze zkušeností, jichž nabyla za minulé války. Na soukromé poradě zástupců čelných stran v dumě usneseno posléze, aby vládě byla dána rada, vzíti předlohu o loďstvu zpět. — Jako obě předešlé dumy pozdvihla i tato mocně hlasu svého při požadavku rozšíření práva debatního o rozpočtu. Hnuli tímto požadavkem kadeti. Vystoupil min. financí Kokovcev a prohlásil, že 60% z celého rozpočtu podléhá neobmezené kompetenci dumy, z ostatních 40% připadá na splátky

*) Srv. o něm v polských rozhledech minulého čísla.

dluhů 465 milionů, při čemž není možno měniti nic. Je tedy dle něho právo dumy velmi obšírné a vyjádření posl. Adžemova, že duma za takových okolností nemůže splniti svých povinností vůči národu, je dle Kokovceva bezpodstatné.

Vláda chystá se zvýšiti platy důstojnictvu. Při tom pozvedají svého hlasu kozáčtí poslanci a žádají upravení poměrů u kozáctva. Předem žádají zrušení dosavadní prakse, dle níž ten, kdo není uznán za schopna činné služby ve vojsku, eo ipso není připuštěn ani k jiné, civilní službě v stanicích a osadách kozáckých. — O chystané vládou předloze o všeobecném vzdělání školním přinesla zprávu Torg. Promyšlennaja Gazeta. Vláda míní tento úkol provésti postupně za 10 let; chce dosíci, aby nebylo jediné vsi, jejímž obyvatelům by nebylo možno užívati vzdělání školního. Za tím účelem budou prý zřízeny i noclehárny a jídelny pro děti ve školách, jež mají býti společny několika vsím. Statistická data došla již z 34 guberníí. Na každou třídu bude třeba nákladu 390 rublů (340 učiteli, 50 katechetovi). Bude potřebí celkem o 170.000 učitelů více (nyní 137.000, pak 307.000), tedy ročně musí vláda opatřiti 17.000 učitelů.

Ministerstvo železnic žádá na stavbu II. koleje na sibiřské dráze, jež má býti položena do r. 1911, úvěr 157 mil. rublů. — Vydána nová serie státních 4% obligací v obnose 163 milionů na místo obligací prosincových z r. 1903 a srpnových z roků následujících. Umořeny mají býti tyto nové obligace do 4 let. — Návštěvou svou oblaží Rusko zase berlínský bankéř Mendelsohn; to vždy znamená těžkou půjčku.

Dumská komise národního vzdělání přijala stanovy *lidové university jména Šaňavského* (viz minulé číslo) v Moskvě, s tou změnou, že také bude lze konati přednášky v jaz. polském.*) Táž komise schválila návrh min. osvěty na zavedení hodin jazyka polského a cvičení math. v jazyce polském na všech učitelských seminářích v král. Polském, a obdobně, co se týče jaz. litevského, na semináři ve Vejverech. Totéž min. předložilo dumě osnovu zákona na zrušení peněžitých pokut za tajné vyučování v krajích severozáp. a jihozáp. a v král. Polském. **)

Vůči *Finsku* stojí Rusko v poměrech nejnapiatějších. Je plánem dvorských kruhů odtrhnouti od Finska celou Vyborskou gubernii a připojiti ji k Rusku; proto kruhy reakční brojily neustále proti mírnému gubernátoru Gerardtovi, až konečně padl. Avšak při tom všeobecně známy jsou obavy, aby ve Finsku pro odtržení gubernie Vyborské nenastalo povstání. — Na carský ukaz, aby z finských pokladen placeny byly do ruské státní pokladny výlohy na vojsko v knížectví Finském, podal sněm svoji odpověď, na kterou car odpověděl, že věc tato zcela závisí jen na něm i že nařizuje, aby ihned odvedeno bylo do státní pokladny 20 milionů finských marek, a to 16 mil. z hotovosti, zbytek z daní schválených sněmem. O pravici v dumě se praví, že podá v dumě interpelaci, co vláda hodlá učinit proti zbrojení ve Finsku a proti privilegiím, jichž užívá Finsko na úkor Rusům.***) — Lomozněji než ve Finsku tváří se věci na *Kavkáze*. Svého času jsme napsali, že Kavkáz bude Rusku tím, čím byla Lombardie Rakousku. Teď prý zase již hrozí z Kavkázu vojna s Tureckem. Pověstí je o tom dost, jistá žádná.

Východní Sibiř a Mandžurie jsou nyní zase v silném ruchu. V Mandžurii děje se usilovná kolonisace Číňanů, kteří vypuzují i Rusy i Japonce samotné, jejichž vliv upadá. Z Koreje pak houfně stěhují se Korejci na území ruské.

---

*) Musilo se tak státi podle zakládací listiny — jenerál Szaniawski byl totiž Polák. *Red.*

**) Jde o zákonné schválení vydaného již loni nařízení. *Red.*

***) K poměrům na pravici: Puriškevič byl pro urážku prof. Miljukova vyloučen z 15 schůzí. Na vyzvání Puriškevičova na souboj, ač bylo jich mnoho, Miljukov neodpověděl. Umírněná pravice po té odmítla přijmouti Puriškeviče za člena. — Se Svazem rusk. lidí stojí také věci divné. Dle »Utra« mají býti vyloučeni z něho všichni členové, kteří za dvě léta dluhují příspěvky — je těch členů 80.000.

*

Sjezd zástupců lidových universit usnesl se na resoluci, jejíž přední myšlenkou jest, že lidové university mají pracovati pro potřebu dělného lidu, a druhá, že mají v život uváděti principy uplného národního sebeurčení.

Zemřel spisovatel *P. Téplov,* jenž pro známou urážku Romanovců (podobně jako Amfiteatrov) byl odsouzen na 6 let nucených prací, načež ponechán byl ve vyhnanství v Jakutsku. Po amnestii se vrátil. Napsal vzpomínky své ze Sibiře. — Spisovatel *A. Kuprin* žádá, aby směl se vrátiti na Krym, odkud jej vypověděl admirál Čuchnin; má tam pozemek, ale dovolení nedostává.

Žaláře ruské, dle »Rusi«. za rok minulý hostily 140.000 lidí, o 34.000 více, než mohou dobře pojmouti; mnohé z věznic, počtem 110, jsou ještě z doby před r. 1825. Lze si mysliti, že to jsou žaláře opravdové. — *Z výkonů soudů* za minulý rok uvádíme: k smrti odsouzeno 1692 lidí, popraveno 748. místo k smrti k nuceným pracím odsouzeno 2422 lidí; doživotně k nuceným pracím odsouzeno 444 lidí, dočasně 1978, na vypovězení 413 atd. (do vězení, do trestních čet atd.). Letos jako loni; jde ta řada zas už pěkným začátkem. V Oděsse popraveni 4 lidé, v Krasnojarsku 3; kat měl při tom škrabošku, kterou mu chtěl jeden odsouzenec strhnouti. V Kyjevě z 11 obžalovaných kurských sociálních demokratů pro vraždy a loupeže odsouzeni 3 na smrt, 6 k nucené práci od 4 do 20 let, 2 na dobu neurčitou. V Petrohradě začal se soud s 56 členy strany soc. revoluční, kteří zatčeni byli při universitní bouři 17. ledna 1906; nikdo z nich se nepřiznává k vině. V Oděsse odevzdán soudu rektor, prorektor, děkan a sekretář práv. fakulty. Z university mimo jiné odstraněni prof. Kolosovskij, Robert a Zavjalov. (Novým gub. v Oděsse je dosavadní gradonačaľnik Tolmačev.) Výminečný stav prodloužen v Petrohradě a v gub. petr. do července, v donské oblasti do listopadu, v kyjev. a tavridské gubernii do příštího ledna. V Petrohradě zakázány listy Novyj Věk a Sevodňa; v Oděsse Kurjer Oděsskij. — Ministerstvo vnitra rozhodlo, že členové strany kadetův nemohou býti národními učiteli. — Bývalého pokrokového posl. z II. dumy kněze Petrova sv. Synod zbavil úřadu kněžského.

V Sevastapoli v samotě Štalbergově nalezeno několik kulometů, 27 vintovek, střelivo. Kulomety ukradeny z torpédovky Zorkij, zbraně druhé v pevnosti. Ve Slucku v gub. minské odhalena revoluční organisace Bundu; při tom zabaveny proklamace, tiskopisy. — Loupeží a útoků je méně než jindy, ale přece jsou. V Oděsse spácháno několik vražd a loupeží. V Krasnoufimsku zastřelen předseda zemského sobrání Svirilov: jeho vrahem prý je bratr Ragozinnikovy, jež zastřelila gen. náčelníka trestnic Maksimovského v Petrohradě. — V Samaře zastřelen četnický plukovník Bobrov. — V Baku vržena puma do kanceláře kaspicko-černomořské kanceláře; nezraněn nikdo. — V Petrohradě ve stejnou hodinu vypukl požár v paláci jednoho velkoknížete a v ministerstvu vyučování. Uhašen obojí. — A zase byly pověsti o spiknutí proti carovi i carevičovi, o bombách v paláci carském atd.

Rozsudek nad Gurkem byl od kasačního soudu potvrzen. — Také Kuropatkin prý bude pohnán na soud, podobně jako Stoessel. Tento poslední se prý odvolal k carovi, že soud jedná stranicky. — Čtvrtá kniha pamětí Kuropatkinových o válce, o bitvě u Sandepa, zakázána. —*ch.*

*

Malorusové. V Haliči je *volební kampaň* do sněmu v plném proudu. S polské strany hlavní slovo vede sjednocení stran demokratických, jemuž podařilo se prosaditi stanovisko předsedy polského kola posl. Głąbińského, a tak zdemokratisovati kolo polské. V programu tohoto sjednocení, v němž hlavními body jsou: volební oprava do sněmu, dosažení »spravedlivé autonomie země«, reforma zřízení obecného, »smělá průmyslová politika« v oboru řemesel a tovární výroby, upravení emigrace a parcelace, reforma daňová — spatřuje Dilo v č. 11. snahu o přesunutí moci v zemi z rukou šlechty do rukou polské buržoasie a byrokracie, po stránce národní pak snahu o upevnění vlády polské nad lidem maloruským. — Strana starorusk á jde do voleb v dohodě s Poláky proti stranám ukrajinofilským. »Haličanin«,

orgán staroruský, přiznává to, klada si odpověď na otázku: »Kdo jest ruské národní myšlence nebezpečnější, zda separatisté či Poláci?« Shledává, že jsou to separatisté, proti nimž musí strana staroruská napnouti všecky síly ve spolku s Poláky. Ve volebním manifestě staroruská »Russkaja Rada« praví výslovně: »Nejsou nám strašni Poláci, nýbrž Ukrajinci, pročež mír s Poláky, boj na život a na smrt s Ukrajinci.« Kandidáty postavila strana staroruská ve 14 okresích volebních. Strana ukrajinská (směru demokratického) má své kandidáty celkem ve 34 okresích. Při schůzích volebních došlo k mnohým bouřným výstupům. V brodském okrese asi 100 příslušníků stany staroruské, ozbrojených holemi a revolvery, chtělo vniknouti do schůze voličské posl. Petruševiče v Lepeši, aby ji rozbili. Zahnáni, několik jich zatčeno; schůze konána dále. V bitce této poraněno přes 20 lidí. V okrese přemyšlském dály se prý — dle Dila — při pravolbách veliké nesprávnosti, komisaři vládní falšovali výsledky voleb ve prospěch polský. Stejné zprávy přináší »Dilo« z mnohých okresů jiných. V bučackém okrese při pravolbách proboden ve vsi Koropci volič M. Kahanec, mladý muž původu chudého, jenž svou pílí soukromou se vzdělal, i byl znám jako znatel literatury maloruské a výborný organisátor, muž povahy mírné a tiché. Posl. Budzynovśkyj ve Vídni oznámil tuto věc minist. předsedovi Beckovi. — Také v Ulaškovcích v okrese čortkovském napadli moskvofilští stranníci schůzi voličskou; byli zapuzeni, ale schůze zmařena. — O výsledku voleb příště.

Ve Stryji k žádosti rodičů, majících své syny v polském *gymnasii stryjském*, otevřena byla při I. třídě paralelka maloruská, v níž se bude učiti malorusky náboženství, jazyku maloruskému, zeměpisu a němčině; v ostatních předmětech učiti se bude polsky. — Zemřel zemský školní inspektor Lewicki, o němž polské listy praví, že byl »gente Rutenus, natione Polonus«; nástupcem jeho bude jiný Lewicki, o němž to platí ještě více. Budou tedy míti Malorusové haličtí mezi 12 zemskými školními inspektory pouze jednoho svého člověka.

Počaly vycházeti *v Bukovině* dva nové listy: Bor'ba, orgán ukraj. sociální demokracie redakcí učitele O. Bezpalka v Hliboci, a Narodna Sprava, orgán radikální strany v Černovicích. — Mají býti jmenováni dva noví inspektoři školní pro jižní část Bukoviny a praví se, že to mají býti Malorusové. — Učitelstvo doposud se chová k maloruským poslancům odmítavě, tvrdíc ústy Neue freie Lehrerzeitung, že potají agitují, aby nový zákon o úpravě platů učitelských nedošel potvrzení císařského. Na schůzi voličské posl. Pihuljaka neobjevil se na př. ani jediný učitel, ač ho volilo 27 učitelů.

V Rusku sv. Synod dovolil užívati v církevních školách maloruských učebnic. Kadětská »Řeč« vidí v tom manévr, učiniti školu církevní oblíbenou, a poukazuje při tom na překážky, jež kladl Synod překladu evangelií do maloruštiny. — Vůči snahám po vytvoření reakcionářské skupiny v dumě z poslanců maloruských praví týž list, že nikdo nemůže s takovýmto skupením souhlasiti — »prapor Ukrajinstva musí býti čistý a ne poskvrněný«. — Na sjezdě zástupců lidových universit referoval z maloruské strany Horodećkyj o kubaňském spolku Prośvita a pí. Rusová o černihovské Prośvitě. Resoluce sjezdu v krátkosti uvedena v rozhledech ruských. — Novoje Vremja laje statečně ruské akademii pro Ukrajinstvo. Prof. Hruševśkyj mezi prameny své historie uvádí memorandum ruské akademie pro zrušení omezujících nařízení proti svobodě maloruského tisku. V Novém Vremeni Engelhardt velice se zlobí, že prý nelze se dopátrati tohoto memoranda, o němž lvovští žurnalisté mají dobré povědomí. Ale dokázal mu také list petrohradský »Okrajiny Rossiji«, že o memorandu ví. Uvádí Novému Vremeni z něho citáty. (Rada, č. 14.)

V Kyjevě zemřel ve věku 56 let prof. *Mikola Daškevič*, jenž přednášel na kyjev. universitě přes 30 let historii literatury. Vedle liter. dějin pracoval o dějinách Rusi Ukrajiny. Přední studie jeho z oboru dějin jest: Panování Diniele Haličského. V oboru liter. dějin především studie o sv. Graale, Byliny o Alěšovi Popovičovi, o epose zvířecím, o středověké řeckoslovanské literatuře a j. —*ch.*

Jihoslované.

Chorvatský neústavní ban baron *Rauch* zahájil svou činnost — plesovou politikou. Chorvatské studentstvo rozhněvalo si jej hned při jeho prvním banském vjezdu do Záhřeba, potom ho nepozvalo na ples podpůrného akademického spolku, jako kdysi nezvávalo Khuena — i způsobil, že bylo důstojníkům zakázáno účastniti se plesu, že ani vojenská hudba nesměla účinkovati, že nesměly být výboru povoleny různé slevy a pod. Výsledek ovšem byl — skvělý, nebývalý zdar plesu. A na tom nebylo dosti. Rauch byl potom sice pozván na ples starého akademického spolku »Zvonimir« — ale po prudkých protestech členstva bylo později pozvání odvoláno a příspěvek banovi vrácen... Malicherné věci, ale zdá se, že charakteristické pro malichernou Rauchovu politiku.

Veškera pozornost jest nyní obrácena k *volbám*, do nichž jde koalice s plnou nadějí, ač v nich musí čeliti několika odpůrcům: Frankovcům a srbským radikálům, vládě i klerikálům. Tekla již také krev (v Udbině stříleli četníci do lidu, který demonstroval proti kandidátu radikálnímu, tedy chráněnci Rauchovu), hierarchie působí na nižší duchovenstvo, aby volilo proti koalici (na př. biskup senjský vydal okružník proti Supilovi) Vláda Rauchova hledí uškoditi koalici i nepříznivým rozdělením okresů na dva volební dny (27. a 28. ún.) atd. Přes to jest velmi pravděpodobno, že koalice vejde do nového sněmu posílena. Ve starém měla 34 členů a s těmi, kteří se k ní připojili, 42. A nyní sami Rauchovi přívrženci počítají, že koalice dobude 35 mandátů — tedy o 1 více, než získala při volbách do starého sněmu. Koalice však očekává, že druhého dne má jisté vítězství ve 26—28 okresích a že prvního dne mohla by získati 22—25 mandátů. Tím by měla ve sněmu absolutní většinu, což by znamenalo naprostou porážku Rauchovy politiky.

*

Srbsko konečně bude míti po celní válce s Rakouskem — *srbsko-rakouská obchodní smlouva* po tolikerých překážkách se strany Rakousko-Uherska jest konečně takřka hotovou událostí. Spor zavinil umíněný hr. Goluchowski; umíněnost svou zaplatil sice svým pádem, ale neblahé následky pocítily oba státy. Silně trpěl zejména rakouský průmysl — a věc zdála se bezvýchodnou, poněvadž proti srbským požadavkům úporně se stavěl sesílený zatím vliv agrárnický. Srbsko počínalo si v nerovném boji dojista statečně — na konec uzavře sice smlouvu pro sebe zhoršenou, ale pro Rakousko také. K tomu se Srbsko v době zápasu ve mnohém postavilo na vlastní nohy, což rakouskému průmyslu nepřispěje ke zdraví.

*

Bulharsko dostalo *novou vládu*: stambulovské ministerstvo Gudevovo padlo a 29. ledna přešla vláda do rukou Karavelistské demokratické strany. Předsedou ministerstva a ministrem veřejných prací jest A. Malinov, ministrem vnitra M. Takev, min. zahraničních záležitostí jenerál S. Paprikov, ministrem osvěty N. Mušanov, min. financí Iv. Salabašev, min. spravedlnosti T. Krъstev, ministrem války jenerál Nikolajev, ministrem obchodu a zemědělství A. Ljapčev. Sám fakt, že konečně odstoupilo ministerstvo Gudevovo, přijat byl v Bulharsku s uspokojením. Jaká bude nová vláda, ukáží ovšem skutky. Soudí se, že její vnitřní politika bude rozhodně sympatičtější. ne tak zahraniční; zde osoba zahraničního ministra ukazuje na to, že otěže této politiky — zejména v otázce makedonské a v poměru k Srbsku — podrží si kníže Ferdinand dále ve svých rukou.

Jedním z prvních činů nové vlády bylo rozřešení *otázky universitní* povoláním bývalých professorů, nezákonně propuštěných.

*

O událostech na **Černé Hoře** obšírný článek dubrovnického dopisovatele přináší bělehradský »Slovenski Jug« v prvých pěti číslech nového ročníku, který potvrzuje naše zprávy. Všimneme si aspoň poslední části jeho,

jednající o nejnovější době černohorské reakce, totiž od bombové aféry. Členové Národní strany, pokud ještě zůstali na Černé Hoře, byli zatýkáni — a čety reakcionářů s důstojníky v čele přepadaly i obydlí vynikajících »narodnjaků«, jako Piletiće, Marušiće, Djetkoviće, Serdara Jagoše Radoviće (otce býv. ministerského předsedy), starého Božoviće a j. Šlo o to, aby bylo v aféru zapleteno co nejvíce členů Národní strany a tím aby byla nadobro kompromitována. Na Cetyni uvězněni jsou v okovech bývalí ministři Ivanović a Raičević, jakož i bývalí národní poslanci Piletić, Marušić, Bakić, Vukčević a j.*) Nejmenší podezření stačilo k zatčení — a tak jsou nyní vězení černohorská přeplněna. Do vězení na Cetyni odvedeni také býv. poslanec Ćulafić a student Vojvodić — byly prý u nich také nalezeny bomby. Dopisovatel, maje na mysli charakter černohorský, nevěří vůbec v možnost spiknutí proti kníž. Nikolovi a jeho rodu — a ještě méně věří, že by v tom byla měla účast černohorská oposice. „Bomby, spiknutí atd. nesrovnávají se s povahou Černohorců. Kdyby chtěli někoho ubiti, mohli by to vždy učiniti, neboť jsou všichni do jednoho ozbrojeni.«

Náhlý soud dosud nezasedal. K 15. únoru sjeli se na Cetyni mnozí zahraniční novináři, ale zvěděli zde jen, že soud se nyní konati nebude. Není ještě dostatek důkazů a doba zahájení procesu bude teprve oznámena.

Před odročením skupštiny (10. února) došlo k neobyčejnému *projevu protisrbskému*. Předseda ministerstva dr. Tomanović odpovídal na interpelaci posl. Ž. Dragoviće, týkající se čtyř černohorských studentů v Bělehradě, kteří byli na žádost černohorské vlády zatčeni jako podezřelí z účasti při chystaném atentátu, ale po čase propuštěni. Po odpovědi Tomanovićově skupština přijala resoluci, v níž se praví, že chování knížecí vlády vůči vládě král. Srbského bylo správné a bratrské, čehož nelze říci o počínání vlády království Srbského vůči knížecí vládě Černé Hory.**)

Černohorské vládě se nelíbí, že černohorská omladina v neblahých dobách reakce uchyluje se do Srbska, i horší se proto na srbskou vládu, že černohorské příslušníky nevypovídá. Nyní přibude asi nová příčina kyselosti: v Bělehradě začal od pravoslavného nového roku vycházeti týdenník »*Domovina*«, který se zdá býti orgánem černohorských emigrantů.***) Aspoň většina obsahu věnována jest Černé Hoře. Šlakovitá věc: svobodný tisk byl doma nadobro potlačen — a nyní snad se uchýlil za hranici?

*

Politickou událostí prvního řádu jest projev bar. Aehrenthala v delegacích 27. ledna o projektované stavbě *železnice přes sandžak novopazarský do Mitrovice*. Jím pojednou zase vyvstala otázka balkánská v plné síle. Železnice ta znamenala by přímé spojení Rakouska s mořem Egejským, čili přímou cestu na Soluň s pominutím Srbska. Ruské listy svorně se vyslovily, že tato věc jest proti duchu mürzstežského programu. Také v tom se shodly, že hlavním, tajným inspirátorem rakouského předsevzetí jest — Německo. Což znamená, že Rakousko v podniku, jinak hospodářsky jistě dobrém, koná zase úlohu přední stráže německého »Drangu nach Osten«. Zároveň ruské listy, vládě blízké, a s nimi vlivné listy francouzské i anglické prohlásily, že za tuto dráhu musilo by se Rusku a státům balkánským dostati kompensace *příční drahou balkánskou* od Radujevce na Dunaji přes Srbsko (Niš) a hory albánské do Ulcína nebo Baru na Černé Hoře. Bar. Aehrenthal na to projevil, že Rakousko nic by proti tomu nenamítalo, naopak, že by projekt uvítalo jako každé nové železniční spojení na Balkán. — Upokojení v celé věci však dosud nenastalo — aspoň o něm nesvědčí »dovolená« ruského vyslance

*) Někteří z nich byli nyní propuštěni a dáni pod policejní dozor.

**) Na nebezpečenství roztržky srbsko-černohorské poukazuje i velmi rozhodný článek »Tábora« v č. 4. roč. XLII.

***) Adresovati stačí: Domovina, Beograd (Srbsko). Předpl. 5 fr. na půl léta. — V Bělehradě vychází nyní také »*Crnogorac*«; také kotorský list »*Boka*« věnován jest z valné části věcem černohorským.

ve Vídni. Také vládě blízký tisk dosud se o věc velmi živě zajímá. stoje stále na stanovisku velmi rozhodném — naproti tomu neodvislý tisk (na př. Rěč, Russkoje Slovo atd.) radí k rozvážnosti. *A. Č.*

Literatura, umění.

Svatopluk Čech

zemřel.

Odešel jeden z největších básníků slovanských, jeden z nejjasnějších, nejideálnějších duchů Slovanstva: Svatopluk Čech, miláček všech českých srdcí, zemřel v Praze v neděli 23. února o 7. hod. večerní srdeční mrtvicí, přeživ jen o 2 dny své 62. narozeniny. Velikost rány, která nás tím stihla, cítíme tím bolestněji, že jsme byli od nějakého času upokojeni o jeho zdraví — básník »Slavie« na podzim sám ohlásil, že je zdráv, a děkoval lékaři, který jej ošetřoval. A tu nenadále odvedla jej Smrt...

Odešel veliký slovanský básník, jeden z těch, jejichž dílo v celosti stává se drahocenným odkazem pro veškeru budoucnost národa, z něhož vyšli, a zároveň přechází i v majetek literatury světové. Svatopluk Čech byl básník vědomě slovanský — svědčí o tom nejen jeho »Slavie«, jejímž významem jsme se obírali přede dvěma lety, ale i mnohé jiné básně jeho a četná místa v nich. Zejména ke sporu polsko-ruskému vracel se jeho ušlechtilý, čistý, vznešený duch zas a zas, pronášeje tužby po spravedlivém smíru dvou největších slovanských národů. Že nebyla »Slavie« dosud přeložena do všech slovanských jazyků a především do ruštiny a polštiny, lze přičítati jen malé vzájemné znalosti mezislovanské. Ale dříve či později musí k tomu dojíti, dříve či později musí se státi všeobecným majetkem slovanským nejen toto Čechovo dílo, ale i ostatní hlavní jeho výtvory — tak jako jím jsou díla velkých věštců polských a ruských.

V neděli 1. března byly ostatky Svatopluka Čecha uloženy na staroslavném Vyšehradě — ale velký duch jeho bude s námi živ, pokud potrvá hlahol českého jména a české řeči.

JUDr. VIKTOR DVORSKÝ: **Ekonomickogeografické studie z Černé Hory.** Rozpravy České Akademie císaře Frant. Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Třída I. č. 37. V Praze 1907. Str. 60.

Není to prvá česká vědecká práce, věnovaná Černé Hoře za poslední doby. Se stanoviska botanického věnoval Černé Hoře pozornost hlavně Dr. B. Horák, otázce hustoty obyvatelstva Dr. J. Daneš,*) týž autor prozkoumal po stránce geomorfologické »Uvodí dolní Neretvy,**) a nyní přihlašuje se Dvorský se svou studií. A proč zrovna Černé Hoře se věnuje tolik pozornosti? Jednak je to země sama o sobě zajímavá a pak malý rozsah knížectví připouští procestovati je do té míry, že autoři mohou většinu udajů podepříti autopsií.

V studii této zajímavým způsobem mladý badatel používá zeměpisu pro účely vědy národohospodářské. Autorovi neběží pouze o vyšetření, jak člověk na přírodu ve směru hospodářském působí, nýbrž také, jak by na ni působiti měl. Uvádím některé kapitoly: Vývoj Černé Hory jakožto samostatné jednotky hospodářské. Konsumční zvyky. Přírodní činitel v produkci Černé Hory. Člověk jakožto činitel v produkci Černé Hory (kapitola tato se dělí na: práci, kapitál a užití práce a kapitálu v produkci Černé Hory). Cirkulace (směna a úvěr, vývoj obchodních středisk, doprava a celková organisace směnného oběhu Černé Hory) — a Distribuce. V závěru autor mluví o budoucnosti Černé Hory. Klade důraz na racionelní mlékaření a sýraření, na pěstování stromoví. Dlužno změniti radikálně poměry rodinné, osvoboditi ženu z dnešní poroby a pak zdokonaliti kommunikace. Ale zde třeba opatrnosti, aby snad zlepšením kommunikací neutrpěl svéráz lidu, ovšem po jeho světlých stránkách.

Na zajímavou tuto knihu měli jsme za povinnost aspoň stručně upozorniti. *J. P.*

JOSIP MILAKOVIĆ: **Trnski.** Spomen na književnu 70-godišnjicu (1837—1907). Sarajevo, 1907. Stran 35. Cena 50 hal. — **Izbor umjetnog pjesništva za puk.** Zagreb, 1907. Stran 263.

Úctyhodné literární jubileum: Muž, jenž účastnil se průkopnických prací k povznesení chorvatského národa v době ilyrského hnutí, současník a spolupracovník Ljud. Gaje, Stanka Vraze, Mažuraniće, Preradoviće i jiných, kteří již všichni zašli do moře věčnosti, *Ivan vitez Trnski,* slavil své 70-leté literární jubileum. Kolik generací přešlo během života tohoto starého vlastence, dnes Nestora chorv. básníků, jenž svými skladbami budil uvědomění národní, jenž svými překlady z němčiny, ruštiny, polštiny i j. jazyků rozšiřoval horizont chorv. literátů a celou svou činností přispěl značně k rozvoji a k zvelebení chorv. literatury! Jos. Milaković ve své příležitostné publikaci volně a zcela populárně poukazuje na význam Trnského v chorvatské literatuře, oceňuje hlavně cyklus jeho básní »Krijesnice« (Světlušky), podrobuje rozboru jeho překlad Schillerova »Zvonu«, a ukazuje i na jeho redaktorskou činnost. Studie Milakovićova jest jen příležitostná, oslavná vlastně, a proto nezdůvodňuje, jen konstatuje: proto profil Trnského jako básníka realisty není blíže osvětlen i zdůrazněn, a Trnski-satirik zůstal úplně stranou. Milakovići šlo o akcentování Trnského — vlastence. — V druhé své knize, v jakési *anthologii umělého básnictví pro lid,* Milaković podává v úvodě (str. 5.—24.) velice poučnou stať o národní a umělé poesii, vysvětluje její význam a rozdíl, načež črtá velikými rysy dějiny chorvatské literatury básnické, od Maruliće, Držiće, Mlučetiće, Vetraniće ke Gundulićovi, Palmotići, Gajovi, Vrazovi atd. až k Hranilovićovi, Milce Pogačićové, Harambašićovi, tedy od stol. XV. až do konce stol. XIX., z nichž všech podává jednotlivé básně ukázkou. Kniha je rozdělena na tři hlavní oddíly (básně vlastenecké, básně o Bohu, o víře a básně roz-

*) J. Daneš: Bevölkerungsdichtigkeit der Hercegovina. Praha 1903, s mapou. Za K 3·40 ve sbírce »Travaux géographiques tchéques«, již řídí Dr. V. Švambera, docent geografie při české universitě (Praha-II., Karlovo nám. 21.). Podobnou práci pro Kraňsko pracoval za svého pobytu v Praze Dr. Dragotin Lončar: O gostosti prebivatelstva i krajev na Kranjskem. V Lubljani 1902. Str. 37 s mapkou.

**) Ve sbírce »Knihovna České společnosti zeměvědné«.

ličné z lidského života) a má býti jaksi oslavou 400letého výročí chorvatské poesie umělé. Výbor básní je pořízen velmi bedlivě; kniha zasluhuje co největšího rozšíření. Je upravena pro lid a v tom také spočívá hlavní její význam. *Josef Páta.*

ANDRIJA MILČINOVIĆ — MILAN OGRIZOVIĆ: **Prokletstvo.** Drama učetiri čina. S prologom A. G. Matoša. Zagreb, 1907. Stran 72.

Drama s tendencí protiklerikální. Děj položen do století XIII., ale ideově se odehrává v době dnešní: Boj na krev s klerikalismem, jenž zaslepuje a otupuje lid, místo světla rozprostírá temnotu. Hrdina dramatu – mistr Toma, občan a soudce novoveský, chce zbaviti lid této temnoty. Radí mu, aby se sjednotil, odepřel poslušnost biskupství záhřebskému, jemuž musí odvádět desátky často krvavé a jehož sluhové a žoldáci lid jen týrají. Lid se dává strhnout slovy Tomovými a vypoví poslušnost; za to je na něho uvržena kletba (prokletstvo). Tu se objevuje, že probouzení Tomovo bylo předčasné, lid ještě nedovedl chápati význam slov jeho — lid myslil na prospěch hmotný, Toma na duševní. A když se prospěch hmotný nedostavil, lid chtěl zpět zase své církevní formalie, žádal Tomu, aby s něho svrhl kletbu, aby mu vrátil chrám, kněze, zvony, mši a kadidlo, doléhal, aby Toma šel v čele kajícného processí, neboť tak žádá biskup. Toma zdrcen, zklamán se podvoluje — jde s processím, aby lid »osvobodil«, ale když přichází k svému obydlí, propuká v něm živelní silou takový odpor, že odhazuje svatou sochu a křičí k celému shromáždění: »Lidé! Nechoďte —! Všechno je lež...!« Ale lid vrhne se na něho a ubije ho. Tím vrcholí a zároveň končí toto drama, Toma zaplatil svou ideu smrtí, ale símě zůstalo a jistě dříve či později znova vyklíčí. Cítíme to. Zajímavo jest, že drama bylo přijato sice k provozování v zem. chorv. divadle, ale potom vzato s repertoiru. Tato okolnost vysvětluje Matošův poněkud emphatický, ale rozhořčený a trpký úvod. Toma patrně i dnes ještě přišel v Chorvatsku předčasně. Což u nás? *Jos. Páta.*

М. В. АВДѢЕВЪ: **Наше общество въ герояхъ и героиняхъ литературы за пятьдесять лѣтъ.** Второе изданіе. Petrohrad, 1907. Stran 262. Cena 1 rubl.

Svého času byl M. V. Avdějev ruskému obecenstvu dobře znám jako autor několika románů. Nemaje velikého talentu uchvacoval čtenáře humánností svých ideí a pokrokovostí názorů. Jeho belletristické práce neměly velkého významu obsahově, ale vyznačovaly se bystrostí a správností úsudku. Takového rázu jest i přítomná kniha. Stejně jako prof. D. N. Ovsjaniko-Kulikovskij, Avdějev probírá jednotlivé literární typy a snaží se na základě jich charakterisovati ruskou společnost té či oné historické doby, načrtnouti její ideály, duševní tužby, zájmy a snahy. Kniha dělí se na dvě části. V prvé autor probírá Čackého, Oněgina, Pečorina, Rudina, Insarova, Bazarova, v druhé — Sofii Famusovu, Taťánu, Belu, kněžnu Meri a Věru, Mášu (ze »Zátiší«), Lízu (ze »Šlechtického hnízda«) a Natašu i Jelenu (z »Rudina« a »V předvečer«). Ačkoliv co do hloubky nemůže býti kniha Avdějevova srovnávána s knihou prof. Ovsjaniko-Kulikovského »**Изъ исторіи русской интеллигенціи**«, přece zasluhuje pozornosti pro své paedagogické cíle i pro obeznámení Slovanů s ruskou literaturou s hlediska kulturního. Autor dosti zdařile rozebral vytčené literární typy a dosti věrně určil jejich souvislost s dobou i současnou společností.

Ačkoliv kniha je celkem poněkud již zastaralá a některé myšlenky autorovy jsou příliš paradoxní, přece ji možno doporučiti pro prvopočáteční seznání ruské literatury: podává navedení k porozumění těm literárním typům, které zachytily v sobě současnou dobu. Bohužel, druhé vydání je vytištěno příliš nedbale a chybně. *A. I. Jacimirskij.*

Россія и Славянство. Магистра междн. пр. А. Н. ШТИГЛИЦА. Petrohrad 1907, 8°, stran 35.

Brožurka, dovozujíc jedině nezištnou a jedině upřímnou snahu Ruska o rozřešení slovanské otázky — především na Balkáně, oproti zištnému vždy, bezcharakternímu jednání západoevropských států, volá k této úloze Ruska všecky, jimž posvátny jsou staré tradice vlasti. Je to obnovený program pravoslavně-slavjanofilský, příkře stojící proti zavádění všeho, co je ze západu (otcem chyby této — jevropejničaňja — nazývá autor Petra Ve-

likého), zejména proti učení socialismu a anarchismu (str. 32.), program volající po národní samobytnosti, po všestranném rozvoji sil a schopností národa, šetřícím jeho historických a sociálních základů. Proto žádá při všech otázkách ruského státního a společenského i vůbec kulturního života šetření principu ruského, národního, principu nacionálnosti, t. j. nacionálnosti vládnoucí, jež vydržela na svých plecích celou těžkou dobu budování Ruska. (Str. 34.) Ve vnější pak politice žádá »utvoření všeslovanského svazu s Ruskem v čele a obnovení na chrámu sv. Sofie v ruském Cařihradě našeho pravoslavného kříže« (Str. 34.). — Myslíme, že to pro úsudek postačí... —*ch.*

*

O bulharské literatuře za rok 1906 mluví Nik. Atanasov v »Bulharské Sbírce« (roč. XIV. č. 1.). Vzpomínaje 30tého výročí smrti revolucionáře a básníka Chr. Boteva, konstatuje nejprve lakonickou suchost, s jakou bylo v bulharské literatuře uctěno. Výjimkou je toliko práce P. Slavejkova o básni Botevově »Živ je on, živ je« (Hadži Dimitrij), otištěná v »Mysli«, ač i v ní je patrna prý umlčovací tendence. Ultra-tendenční stať napsal J. Klinčarov pro »Novo Vrěme«. Nese nadpis „Falsifikace Botevova« a je mířena proti biografu Botevovu Zach. Stojanovu. Ministerstvo osvěty také zapomnělo na jubileum, ač v jiných případech, kdy jde o jubilea evropských spisovatelů, předpisuje učitelům literatury, aby žáky na význam jubileí upozornili.

Veteráni v literatuře ustupují mladým následovníkům. Pouze *Iv. Vazov* dosud hrdě mezi nimi týčí hlavu. Přihlásí se čas od času s prosou i veršem. V »Bulh. Sbírce« otiskl »Legendi pri Carevicъ«. Jsou to obrazy z královské minulosti, slohem a formou sic jednostranné, ale oduševněné hlubokým vlastenectvím. Lehkost mluvy, prostota a zvukové bohatství je důkazem, že ještě dlouho potrvá plodnost básnické činnosti Vazovovy.

Jediný satirik bulharský *Stojan Michajlovski* napsal vedle četných politických satir dle vzoru svého vrstevníka Vazova dvě legendy, v nichž se nezapírá agitátor sociálních a politických reforem.

Nejznavenější ze starých literátů je *K. Veličkov.* Ostatně jeho literární práce byla vždy v životě episodická. Až v budoucnu literární historie vysloví svůj soud, shledá dva pomníky jeho práce: »Listy z Říma« a překlad Dantova »Pekla«. (Zemřel 17. list. 1907.)

V čele básníků mladé generace stojí *Penčo Slavejkov.* Jeho nová »Krvavá píseň« značí nový směr jeho vývoje, zapříčiněný individualismem, jejž Slavejkov v umění vyznává. Letos vyšel 8. zpěv »Krvavé písně« vedle několika drobných lyrických písní. Nová sbírka jeho byla ohlášena.

I. Andrejčin měl by být pominut. Ne neprávem; zapomnělť sám na sebe. Odmlčel se, a zdá se na dlouho... Jeho »Večerní besedy a jitra« sotva mohou dáti útěchu jemu, kterého tak milovala mládež.

Záhadnější je mlčení a neplodnost *Kirila Christova.* Roky, jež prožívá poesie bulharská, mohly mu dát impuls k intensivnější práci. Poesie se osvobodila, básník je volný. Jak slavná perspektiva pro básníka individualistu! Ale básník mlčí. Christov chodí dosud po bulharském Parnasse, ale ne s lyrou v ruce, nýbrž s pérem polemickým. Jeho zápisky, tištěné ve feuilletonech, jsou prý přes míru subjektivní.

Žádný básník nebudí tolik nadějí bohaté a plodné práce jako *P. K. Javorov.* Ze všech básníků mladších dosud nikdo neotiskl svou sbírku v druhém vydání, jedině on. Po prvé sbírce se odmlčuje a přeměňuje se z pěvce selské bídy v moderního romantika. Hledá cosi neznámého dosud; užívá symboliky; světlé činí polousvětlým, určité zpola neurčitým, životné zpola neživotným. Nikdo z bulharských básníků neumí takou rozkoší obklopit pustotu, nikdo neumí tak vkusně pokrýti mrtvolu růžemi.

Vedle těchto pracuje ještě řada jiných básníků, kteří však postrádají individuality. Z těch jmenováni jsou *Cerkovski* a *T. Kunev.* O nově vystoupivším *Trajanovu* mluviti bylo by příliš záhy.

V bulharské literatuře setkáme se i s dvěma básnířkami — *Dorou Gabeovou* a *E. Nenčevou.* Jejich erotické, něžné písně nevynikají však originálností.

Bez hluku, skromně, avšak velmi nadějně vystoupil nový básník *K. S. Toškin* sbírkou 38 písní »Terzanija«. Zaujímá, dí Atanasov, takové místo v bulharské literatuře, jako v italské Ada Negri.

Přejdeme-li k belletristice, spatříme poušť. V opak proti jiným literaturám bulharská poesie stojí výše než belletristika.

Vazov napsal několik povídek; *Strašimirov* bohužel zmlkl. *Stamatov* kdysi zaujímal význačné místo a nikdo mu neupře umělecké ceny naturalistického provedení; *Elin-Pilin* ničeho netiskl. *R. Virsaviev-Rajčev* je nový literát, silně cítící a myslící. Ale třeba mu ještě mnoho pracovati k odstranění technických nedostatků. Jako belletrista vynikl i *Mich. Kremen*. Jeho črty, čerpané z dělnického života, poutají stránkou psychologickou.

O drama pokusili se sic všichni staří i mladí básníci, ale do dnes není dramatu, jež by se mohlo srovnati s lepšími pracemi beletristickými. *P. J. Todorov* jako každoročně i minulého roku přišel s dramatem, a to v konkursu, vypsaném ministerstvem osvěty u příležitosti otevření nového divadla. Jmenuje se »Pъrvitě«. *Iv. Kirilov* v novém dramatě »Majaci« jde prý, nedbaje mínění kritiky, nazad místo vpřed. Největší úspěch měl *A. Strašimirov* s dramatem »Otvъdъ«. Dramatická báseň *A. Kiprova* s historickým námětem má současnou tendenci.

Přehled kritické literatury je v poměru ke krásné literatuře radostný. Při dr. *K. Krъstevъ* přijdou staré vzpomínky. Vzpomeneme knihy »Mladí a staří«. Ale dnes jsou originální myšlenky vyčerpány, není již enthusiasmu a mladického žáru. *Vl. Vasiliev* je mezi mladými kritiky jeden z nejoriginálnějších a nejmyslivějších. *B. Angelov* nepřináší ničeho nového. Dr. *A. Todorov* a *B. Penev* podali cenné příspěvky k dokreslení fysiognomie dvou starých básníků, prvý Vazova a druhý P. R. Slavejkova. *Z. B.*

*

Stanisław Przybyszewski.

Divadlo. Zaznamenali jsme předešle provozování dvou dramat *Stanisława Przybyszewského*: Zlatého rouna (na Král. Vinohradech) a Pro štěstí (v Nár. Divadle). Premieře prvního dramatu byl přítomen sám autor, jehož podobiznu vedle přinášíme. Slov. Přehled psal o něm již častěji, sledoval celou jeho polskou činnost literární a zejména dramatickou, která se vyvíjela právě v době vycházení našeho listu: Przybyszewski usídlil se totiž r. 1898 v Krakově a od té doby působí v domácí literatuře polské. O úspěchu »Zlatého rouna« na Král. Vinohradech jsme se již předešle zmínili. O znamenitý úspěch dramatu »Pro štěstí« v Nár. Divadle přičinili se tentokrát mladí umělci sl. Rydlova (Helena), sl. Noskova (Olga) a pp. Hašler (Mlicki) a Hurt (Zdżarski). Celé provedení dramatu bylo krásné — zejména překvapující výkony podali sl. Rydlova a p. Hurt. Drama vyjde ve »Světové knihovně«.

Krátce potom měli jsme v Nár. divadle premieru »Hořkého osudu« *A. F. Pisemského* (v překladě Vinc. Červinky). Zas jednou zavanul s jeviště naší první scény ruský vzduch, třeba ze vzdálených již dob. Herci (pí. Dostálová, Danzerová a Hübnerová, pp. Vávra, Steinsberg, Hurt, Deyl, Želenský, Mošna, Sedláček) i režie Jar. Kvapila závodili o provedení co možná nejdokonalejší — a vskutku »Hořký osud« pojí se k nejlepším výkonům Národního Divadla. Právem zařazen jest do repertoiru pohostinských her naší scény ve Vídni. —

Cyklus slovanský chystá se na novém divadle M. Zieglerové v Libni péčí spisovatele prof. F. Sekaniny. *C.*

Dvacetipětileté jubileum své činnosti herecké slavila nedávno herečka *Marie Zaňkovecka* v Kyjevě, o níž ruské listy píší, že je nejlepší herečkou celého Ruska. Dociluje úspěchů svých mluvou svých žhavých, černých zraků, neobyčejnou pružností a citlivostí pohybů celého těla a lahodným hlasem, schopným nejjemnějších odstínů. —*ch.*

*

Tiskárna Blasnikova v Lublani chystá znamenitou publikaci. Vydá *snímek celého rukopisu Prešernových »Poezijí«*. Rukopis nalezen byl před 8 lety v té tiskárně. Zachován je dobře, i s korrekturami básníkovými a poznámkami sazeče, jenž knihu sázel. Na prvé stránce jsou úřední přípisky v censuře, vlastnoruční podpis kanovníka Pavšeka, pověstného censora tehdejšího. Rukopis, jak jej básník předložil censuře, obsahuje 168 stránek. Úvod k publikaci, která má býti hotova do Velikonocí, napíše prof. dr. Tominšek. Cena 20 K. *Dr. D.*

Polemika.

(List redakci Slovanského Přehledu.)

Vážený pane redaktore!

Do té chvíle, co píši tyto řádky, vyšly v »Českém Slově« již 4 obšírné feuilletony p. S—yče, napsané za příčinou mého článku v č. 4. Slovanského Přehledu, mého listu v č. 5. a Vašeho doslovu k němu. V měsíčníku velmi těžko jest polemisovati s denníkem; proto přičiním se odpověděti p. S—yčovi podrobně, bod za bodem na jiném místě. Myslím, že mně to nebudou zazlívati Vaši čtenáři, znající už »literární zjevy«, podobné p. S—yčovi a dru Vergunovi, jejž, nevím proč, p. S—yč béře znova v ochranu. Ale několik slov o podstatě polemiky p. S—yčovy přece bych rád pověděl na stránkách Vašeho časopisu.

Teprve ve 4. feuilletonu p. S—yč odpovídá na moji přímou a pro celou polemiku hlavní otázku: »Je-li možno býti panslavistou v nejosvícenějším a nejušlechtilejším smyslu slova — a smiřovati se s absolutistickým režimem v největší slovanské zemi?« Odpověď — dobře-li jsem porozuměl — spočívá v tom: Býti panslavistou v naznačeném smyslu slova, a zároveň se smiřovati s absolutismem nelze. Ale samoděržavi není absolutismus. Idea samoděržaví spočívá v tom, že »car je otcem národa*) a je provozovatelem národní vůle«. Nehledě na existenci podobného »otce«, »musíme hájiti právě oněch skutečných a pevných záruk svobody člověka«. Jak vůle národa a tyto záruky svobody budou se srovnávati se samodržavím, »tuto otázku nepřipadá řešiti nám, nýbrž to je historickým úkolem ruského národa«.

Hle, celá politická moudrost páně S—yčova! Mohl-li s podobným dětsky naivním sněním o otcovsko-pečlivém samoděržaví vystupovati Dostojevskij před ruskou společností, tedy to bylo před čtvrtstoletím! A i tehdy, jak známo, zůstal v tom Dostojevskij úplně osamocen.**) Ale p. S—yč, píšící po velikých událostech, které rozvlnily Rusko od hranice k hranici, měl by poněkud vědecky odůvodniti svoji myšlenku, srovnati ji trochu se zdravým rozumem a logikou. Ve čtyřech dlouhých feuilletonech mohl to učiniti aspoň v hrubých rysech. Pan S—yč však toho nečiní a místo toho, co by měl dáti světu vědecky odůvodněnou theorii »otcovství« nad 150 milliony lidí a samodržaví, obmezeného

---

*) Národů? *Dr. N.*

**) Přese všecko namáhání nepodařilo se p. S—yčovi dokázati, že Dostojevskij byl duševním vůdcem ruského národa. Duševní vůdcové zůstavují po sobě určité strany, jakési směry nebo aspoň školy. A kde jsou následovníci Dostojevského v současných společensko-politických proudech v Rusku? Snad ne policií organisovaní »opravdu ruští lidé«?

zárukami svobody, věnuje pozornost mé nepatrné osobě, nazývá mne »provinciálním redaktorem« a poznamenává, že má »‚ruská‘ propaganda, pro část ruské intelligence příznačná, zasluhovala by na př. s ruské strany pozornosti«.

Ovšem, značná část mé literární činnosti spadá do takových provinciálních měst, jako Moskva, Londýn a Berlín, ale co z toho následuje? P. S—yč, myslím, ví, že i v »provincii« byly napsány některé ne špatné věci. Tak na př. »Kritika čistého rozumu« napsána byla v Königsbergu, mathematická díla N. I. Lobačevského v odlehlé Kazani. A ještě více bude snad mému osvícenému protivníku pochopitelno, že naopak i v hlavních městech jest možno udíleti rady ruskému dělnictvu i psáti panegyriky na V. K. von Plewe a jíti ruku v ruce s vládou Plewů, Sipjaginů, Durnovů a Stolypinů.

Co se týče přání, vysloveného p. S—yčem, aby mé »propagandě« byla s ruské strany věnována pozornost, za to jsem mu velmi vděčen. Každý propagátor — a který žurnalista jím není? — přeje si, aby jeho propaganda vzbuzovala pozornost. Ostatně p. S - yč se zbytečně stará; některá data z mého životopisu — nemající arci pro čtenáře zajímavosti — svědčí nepochybně o tom, že s určité »ruské« strany byla již mé propagandě věnována velmi reálně vyjádřená pozornost.

Ale to jsou ovšem maličkosti — nevinná »cvičení péra« našeho »neoficiálního« slovanofila. Mnohem vážnější jest, co p. S—yč praví o F. M. Dostojevském a osvobozenském hnutí. Dostojevského béře proti mně v ochranu a hromově volá: »Čeho nečestného dopustil se náš Dostojevskij?« a s pathosem se mne táže: »Kde objevil (dr. Novikov) novou pravdu o Dostojevském, viníci ho z nečestnosti?« A aby zdvojnásobil moji vinu v očích čtenářů »Českého Slova«, zdůrazňuje, že »p. Dr. Novikov volá za hrob«, že Dostojevskij byl »člověk nečestný!« . . .

Nuže, to jest úplná nepravda, pane S—yči! Rozumíte? Úplná nepravda! Naopak: okolnost, že nájezdy Dostojevského proti zástupcům ruského pokrokového hnutí, na př. proti Bělinskému a Turgeněvovi, vysvětluji jizvou odpadlictví, která »smáčela krví jeho utýrané, utrápené srdce« — svědčí, že chápu, o kom mluvím, že mluvím o Dostojevském a ne o Katkovu, Gringmutovi a podobných pánech.

Arci Vy, p. S—yči, s velikou... nenuceností vyčítáte mi několikrát neznalost předmětu. Pravíte, že mé tvrzení, jako by Dostojevskij nikdy nebyl duševním vůdcem ruského národa, jest směšno »všem, kteří znají věc«. Osmělujete se tvrditi, že Dostojevskij »vždy mluví s úctou« o Bělinském a tázati se mne, kde jsem vzal opačné tvrzení. Nuže, co Vám odpovím:

Já vskutku dávám hodiny ruské literatury, ale z toho nenásleduje, že bych byl povinen dávati je Vám. Mohu Vám jen poraditi, abyste příště mluvil o Dostojevském na základě poznání Dostojevského samého a ne jen na základě slovníků anebo Merežkovského. K tomuto poznání Vám zvlášť doporučuji materiály k životopisu Dostojevského, vydané N. N. Strachovem a O. F. Millerem. Budete-li i po seznání těchto materiálů opakovati své tvrzení, že Dostojevskij vždy s úctou mluvil o Bělinském, nezbude, než abych vám přec jen dal několik lekcí z dějin ruské literatury.

Vše, co povídáte o právech Dostojevského na název duševního vůdce ruského národa, je hotový nesmysl, který nesnese nejmenší kritiky. Ne bez jízlivosti pravíte, že »tolik vlivu jako různí jiní vůdcové, drem Novikovem jmenovaní, měl Dostojevskij snad přece« — ale nevíte, co mluvíte. Sensace není vliv. Sedě ve Vilějsku, kam jej vypověděli lidé, kteří r. 1878 osvobodili Bulhary, nemohl arci N. G. Černyševskij konati sensaci, jako Dostojevskij svou řečí při odhalení pomníku Puškinova, ale vliv Černyševského na ruskou společnost byl a zůstal nepoměrně hlubším, než vliv F. M. Dostojevského. Ovšem, vy pravíte, že tato řeč »spojila na krátko všechny Rusy v jeden tábor.« Ale dovolte, abych si myslil, že se pouze mýlíte z neznalosti — že nevíte, jak sklesla ve vzduchu ruka M. N. Katkova, vztažená pod vlivem této řeči k I. S. Turgeněvovi; že nevíte o znamenité odpovědi, jakou na tuto řeč dal člověk, který se snažil poznati ruský národ ne podle kátoržníků a ne z výtvorů vlastní fantasie — ale který jej znal mnohem lépe, mnohostranněji a hlouběji, než Dostojevskij. Mluvím o G. I. Uspenském...

Ach, pane S-yči, abyste mohl vystupovati před veřejností s úvahami o takových věcech, o nichž uvažujete, musil byste znáti nejen ruskou literaturu podle slovníků a Merežkovského, ale i ruský život ne podle »Dněvnika« Dostojevského!

Ruská mládež šla za rakví Dostojevského ne jako za rakví svého politického nebo duševního vůdce, nýbrž jako za rakví velikého trpitele. Ona odpustila Dostojevskému jeho odpadlictví a pochovávajíc v zemi veliký umělecký talent, zmučený kátorgou, demonstrovala tím proti režimu, který odsuzuje k smrti a posílá na kátorgu lidi, provinivší se... čtením Fouriera a Saint-Simona.

Vy toho nechápete. Vy nechápete psychologie národa, postaveného v nevyhnutelnost boje za svobodu ne nepřímo, ne odevzdáváním volebních lístků a klidnou propagandou svých idejí, ale bezprostředně, přímo — proti bičům a opakovačkám, proti kulometům a šibenicím, proti vězením a kátorze. O našem osvobozenském hnutí mluvíte slovy, za něž by se opravdu nemusil styděti ani nejhorší nepřítel ruského národa a svobody Ruska. »Osvobozenské hnutí sestávající z veliké části ode dávna z lidí duševně chorých, zmatených a nerozvitých«... »Ruská revoluce v nahé své skutečnosti, jak nám ji denní fakta přinášejí, je po jedné straně, vnější a dějové, pouhým terrorismem a násilím a po stránce vnitřní, psychologické myšlenkovým zmatkem a chaosem« — hle, jak se Vám jeví zápas ruského národa za svobodu, který stál už více lidských obětí, než veliká francouzská revoluce.

Ovšem, osvobozenského hnutí účastnili se takoví »duševně choří« lidé, jako Nikolaj Morozov, Věra Fignerova, Jakubovič-Melšin, Ludmila Volkenštejnova, lidé, kteří snesli mnoho let vězení a kátorgy a zachovali si mladistvou bodrost a svěžest mysli i citu. Vůdci tohoto hnutí byli úplně »nerozvití« lidé, jako P. A. Krapotkin, prof. S. N. Trubeckoj, prof. M. A. Gercenštejn, prof. M. M. Kovalevskij, G. V. Plechanov, N. I. Michajlovskij, P. L. Lavrov atd. atd. až k Radiščevu a Novikovu — všecko lidé, jež ruská vláda za jejich »nerozvitost« pronásledovala, posílala na Sibiř, na kátorgu a trestala...

Ale za to máme rozvitého p. S-yče, který žádá, abych — nebral nadarmo jména Jeleny Insarovy a poučuje mne: »Jelena Insarova chtěla od ruských mladých mužů uvědomělou a vznešenou práci a nenalezši takových, vzala si Bulhara a šla s ním na veliké dílo osvobození Balkánu.« — Ach, pane S-yči, pane S-yči! Což se nepamatujete na jizvu od seknutí šavlí na krku Insarovy? Domníváte se, že Insarova šla se svým mužem do Bulharska vydávat »České Slovo?«

Pravíte s důrazem, že tím, co jsem řekl o Dostojevském, hodil jsem po něm do hrobu. — Ale Dostojevskij neumřel, žije. Žijí jeho knihy, jeho řeči. Jest majetkem historie, která jej zaštítí proti nespravedlivým obviněním. Ale Vy, p. S—yči, na kolik hrobů neznámých, bezzáštitných ruských bojovníků za svobodu vrhl jste své urážky? Tito lidé dali svůj život za svobodu. Chápete? Za svobodu! —

A ještě slovíčko: p. S—yč tvrdí, že osvobozenské hnutí v Rusku jest »anacionální«. Chce-li tím říci, že jest »anacionalistické«, má úplně pravdu. Ale v zemi, kde tak mnoho národností potřebuje osvobození, nemůže býti osvobozenské hnutí jinakým, stalo-li se všeobecným. V této »anacionalističnosti«, která tak uráží p. S—yče, spočívá právě duševní krása toho hnutí.

Dr. *N. Novikov.*

Doslov redakce.

Pan dr. Novikov vyřídil si s p. S—yčem věc svou (a nikoli věc »Slov. Přehledu«, aby se p. S—yč nemýlil, neboť polemika jest záležitost soukromá a ne redakční) — já také se s ním několika slovy vyrovnám, ač, jak jsem již v předešlém čísle napsal, nebyl bych na jeho útok vůbec reagoval, nebýt zaslána p. dra. Novikova.

Moje charakteristika našeho nepravého slovanství, kterou jsem v redakčním doslovu k listu p. dra Novikova připsal, ťala tak do živého, že p. S—yč ohání se proti mně a Sl. Přehledu všecek bez sebe, jsa při tom neslušný tou měrou, že bych měl plné právo pominout jeho zuření mlčením. Ale odpovím

mu ještě tentokrát — přidržím si jej ještě trochu, abych jej ukázal jako zvlášť podařený exemplář velkohubého, hřmotného a nepěkného slovanství, které nás diskredituje v očích ostatních Slovanů.

Konstatuji, že charakteristika, kterou jsem načrtl v posledním čísle, padne p. S—yčovi jako ulita. Hned první věc: p. S—yče podrázdila moje výtka, že napadl p. dra. N. se škraboškou, v podráždění svém béře na se úlohu mého svědomí (— zcela zbytečně: svědomí mé jest ve mně a jím se řídím při všech svých krocích, i ve »Slov. Přehledě« —) ... ale zůstává dále pod škraboškou. Nic nevadí, nestojím o čest té známosti — ale pro něj je to okolnost dojista příznačná. A uspokojuje mne, že p. S—yč jest opravdu náš český »oficiální slovanofil« a že tedy jsem se v typu nemýlil.

I jinak vše se v zlobné odpovědi p. S—yčově úplně shoduje s charakteristikou, jak jsem ji ve svém doslovu nakreslil a pokud na ni p. S—yč reagoval v dosavadních 4 feuilletonech. Ale přidává k tomu ještě jiné rysy: neslušnost, s níž se setkáváme jen u žurnalistů revolverových, vyhýbání se věc hlavní a přivlékání do sporu věcí zcela jiných, postranních, aby byla odvrácena pozornost od učiněných výtek. Ujímá se na př. zcela zbytečně »Nár. Listů« a dra. Verguna, s nimiž jsem si své účty vždy vyrovnal. Dr. Vergun napadl mne a »Slov. Přehled«, já jsem mu náležitě odpověděl, p. dr. Vergun na to ani nemukl — a byli jsme spolu hotovi. Povídá-li p. S—yč něco jiného, lže.

Z obsahu mého doslovu přímo obírá se jen mým stanoviskem k otázce polské, a to způsobem, který mne uvádí v úžas. Vytýká »Slov. Přehledu« článek prof. M. Zdziechovského o Vl. Solovjevovi — článek vyličující názory a ideály ruského myslitele a mystika, tedy i názory a ideály náboženské. Že by tyto náboženské ideály Solovjevovy byly i našimi, nikde není řečeno. Naopak, že jsme se přímo nedotýkali jeho »nesprávností katolicko-papežských«, ukazuje, že jsme s nimi nesouhlasili; podobně nemluvili jsme nikdy o obdobných snahách Strossmayerových. Nebylo třeba o těch věcech mluviti, poněvadž to byly zjevy ojedinělé a nikomu neškodné, protože nereální — ale proti zvrhlému slovanofilství jsme ovšem vždy vystupovali, poněvadž vědomě škodil žádoucí reálné shodě ruskopolské a tím poškozoval věc celého Slovanstva.*)

Pan S-yč se mi vůbec stále vykrucuje z rukou a zabíhá na pole mlhavé mystiky, kdežto já stojím ve »Slov. Přehledě« vždy a stál jsem také ve svém doslovu na půdě reálné. Ale on mi z ní utíká — a já ovšem nebudu ho honit. Co nemlhavého jedině z jeho dlouhého povídání vyplývá, jest jeho nenávist k Polákům, jeho názor o nich, že jsou škůdci Slovanstva, jeho odpor proti ruskopolskému vyrovnání, jeho náklonnost k samodržaví a odpor proti osvobozenskému hnutí. Při tom vytýká nám, že »koketujeme často s myšlenkou násilné socialistické revoluce«. Nemá pravdu: konstatování událostí není souhlas s nimi — však sám cituje místa ze »Slov. Přehledu«, vyslovující se proti terroru. Ať si vyhledá ještě místa, v nichž »Slov. Přehled« jasně a určitě stojí proti každému násilí vůbec, ať je koná kdokoliv. Ale proto, že se k ruskému osvobozenskému hnutí připojilo násilí, nemůžeme zavrhovati hnutí samo. Hůře jest, že p. S—yč přese všecko vykrucování stojí na stanovisku ruské vlády, která dříve vtiskla terroristům zbraň do ruky a potom střílela, věšela, věznila a vypovídala terroristy i neterroristy po tisících a tisících, aby potlačila celé osvobozenské hnutí vůbec.

Tím jsem s p. S—yčem hotov. Navždy. Na marnou polemiku škoda místa a času, jichž jsem p. S-yčovi beztoho příliš mnoho věnoval.

A. Černý.

*) Upozorňuje mne na novodobého slavjanofila Šarapova; děkuji — jak vidí z tohoto čísla, vím o něm a cením jej. Také novému slavjanofilství, zcela čerstvému, bude ve »Slov. Přehledě« věnována náležitá pozornost — bez upozornění p. S-yčova.

Vydáno 28. února 1908.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

FRANTIŠEK KVAPIL:

Z básní Cypriana K. Norwida.

Cyprian K. Norwid.

Básník zapomenutý — kterému teprve doba nynější, a rceme přímo, teprve pietní vydání některých jeho spisů Zenonem Przesmyckým v »Chimeře« roku lonského pomohlo k pozdnímu uznání v polské veřejnosti a vyrvalo nepaměti jeho jméno.

Cyprian Kamil Norwid narodil se 24. září r. 1821 ve vsi Hluchém u Stanislavova v gubernii Varšavské. Rodiče, jimž náležel ve Hluchém větší šlechtický dvorec, ztratil záhy, načež odebral se ke své babičce Hilarii Sobieské do Varšavy, kde navštěvoval školy a nabyl pečlivého povšechného vzdělání. Sotva dvacetiletý súčastnil se Norwid literárního ruchu, a mezi jeho přáteli, s nimiž důvěrněji se stýkal, nacházíme jména Vladimíra i Leona Lubieńských, Vlad. Wężyka, Teofila Lenartowicze a Ant. Czajkowského.

Za vedení J. Kl. Minasowicze učil se Norwid, jak dí sám ve své biografii z r. 1872, »rudimentům umění«, a to jak v kresbě a malbě, tak i v plastice. Z umělců poutalo ho zvlášť srdečné přátelství s Tadeášem Brodowským. Tehda procestoval Norwid Německo, později se odebral do Italie, odkud se vrátil r. 1845 do Berlína. V letech následujících zdržoval se též v Brusselu, a r. 1848 setkal se v Římě ponejprv s Adamem Mickiewiczem. Tamtéž seznámil se Norwid i se Zyg. Krasińským, k němuž přilnul vroucím přátelstvím. Psal tehdy i kreslil, a z doby té as pochází zajímavý, ač drobný portret Mickiewiczův.

V letech 1849—1852 shledáváme Norwida v Paříži, kde živě se stýkal s předními osobnostmi polské emigrace, býval častým hostem u kněžny Marceliny Czartoryské a vešel v přátelské styky s Chopinem, Jul. Słowackým a Hoene Wrońským. V tento čas rozvinul se nejkrásněji jeho básnický talent. Před tím, již v Římě, vydal tiskem básně »Vigilie«, »Ještě slovo« a »Sociální písně čtyři struny«, vesměs rázu lyricko-didaktického. V období pařížské náleží druhá redakce tragédie »Vanda«, dále »Pět genrových kreseb«, dramatická báseň »Zwolon« a v pravdě obdivuhodný výtvor »Promethidion«, jejž nazývá Przesmycki »předivným, prorockým evangeliem umění, napsaným před padesáti lety (r. 1851), ale tak věčně novým, tak nesmrtelným, že mohlo býti stejně dobře očekáváno od jitra dalekých dob«.

Činnost ta byla přerušena náhlým odjezdem Norwidovým do Ameriky, k němuž došlo buď koncem r. 1852 neb na začátku r. 1853. Příčinou tohoto odjezdu, jenž spíše útěku se podobal, byly nešťastná láska a také mnohá jiná sklamání životní. Norwid, vydav se na cestu, jak praví, »bez rozloučení jediné poctivé ruky« a »s jediným napoleondorem v kapse«, konal na korábu těžké práce námořnické, aby cestou nezemřel hlady. Vzpomíná na tu plavbu s trpkostí, ale přece zažil při ní dojmy hluboké a nezapomenutelné, jak znáti je zřejmě v jeho výtvorech pozdějších. Zdržel se v Americe půl druhého roku, a jak se zdá, dlel tam skoro výlučně jen v Novém Yorku, živě se hlavně prodejem akvarelů a kreseb.

Našel i tam mezi Poláky několik příznivců a přátel, mezi nimi sochaře Jindřicha Dmochowského a knížete Lubomirského, který meškal v Brooklyně. Ale na konci června r. 1854 jest již Norwid opět na parníku »Pacific«, který ho veze do Liverpoolu. Zůstal pak nějaký čas v Londýně, neví se ani, kde se později zdržoval, ale r. 1856 opětně se objevil v Paříži. Doufal, že se tu spíše uživí výtěžkem svých uměleckých prací, než kdekoli jinde, a v skutku dařilo se mu v první chvíli dosti dobře.

Také přišly objednávky z Florencie, Říma, z jižní Francie, ano i z Cařihradu, což naplnilo básníka velikou radostí. Norwid měl se dokonce r. 1856 vydati k severní točně jako kreslíř v družině Napoleona Bonaparta, ale sešlo s toho, neboť Napoleon byl nucen počet účastníků výpravy zmenšiti. Později se už Norwidovi v Paříži valně nedařilo, a proto tím více lákal jej Řím, kam se v letech 1857—1883 pětkrát chtěl vypraviti, ale už nikdy nedostal.

Tato celá druhá polovice jeho života jest, pokud se týče jeho soukromých poměrů, jeho zápasu o výživu a existenci, tragickou v nejvyšší míře. Ale ve tvůrčí jeho činnosti ať na poli poesie, ať v umění výtvarném, znamená stálý vzestup, bohatý, ano překvapující až rozvoj jeho nevšedních vloh v obojím směru.

Veliký je počet Norwidových akvarelů a kreseb, a také v olejových barvách cenné obrazy zůstavil. V poesii však a v rozpravách uměleckých i literárních dospěl v té době ke svým nejvyšším metám.

V letech 1856—1859 tvoří Norwid znamenité své dílo básnické, jež nazval »Quidam«, v témž čase napsal mimo jiné i překrásný »List k Valentinu Pomianovi Z . . .«, veselohru »Auto-da-fé«, legendu »Hrstka písku« a rozpravu »O umění«. Mezi rokem 1860—1866 vznikly cyklus drobné lyriky »Vade-mecum« a řada šesti duchaplných přednášek o Juliovi Słowackém, básně »Otroctví« a »Fulminant« (1864). Roku 1863 vydal též Norwid u Brockhausa v Lipsku výbor svých básní s titulem »Poezye«. Potom následují dramatická fantasie »Za kulisami« (1868—1869), mohutná, uchvacující báseň »O svobodě slova« (1869), tragédie »Kleopatra« (1875—1878), práce prosou »Ad leones«, »Tajemství lorda Singlewortha«, »Poslední bájka« (1878—1881) a »Stigmat« (1883), jakož i »Mlčení«.

V posledních měsících před básníkovým skonem měly nepochybně vznik velkolepě pojaté, ale bohužel nedokončené jeho básně epicko-satirické »A Dorio ad Phrygium« a »Emil na Gozdavě«. Ale básník nemohl až na nepatrné výjimky najíti pro svá díla nakladatele! O tom, co tiskem přece vyšlo, a byly to »Quidam«, přednášky o Słowackém i řeč »O svobodě slova«, kritika mlčí nebo píše, že »Norwid budil z počátku veliké naděje, které však skončily na ničem«. A bída, zápas o kus vezdejšího chleba stále rostly.

Nic na tom nezměnilo, že jeho akvaforta »Sybilla« vyšla ve slavné Houssayově revue »L'Artiste«, že také Norwidovo básnické arcidílko, »Fortepiano Chopinovo«, bylo publikováno, prodej akvarelů a kreseb stále se horšil, honorářů za práce literární nebylo. V posledních patnácti letech svého života byl básník od veřejnosti skorem úplně zapomenut, r. 1877 byl nucen hledat útulku v ústavě sv. Kazimíra!

I tam ještě pracoval a tvořil — věci nevšední, překrásné, ale ani ty nedošly žádného ohlasu. Konečně smrt 28. května r. 1883 vysvobodila básníka ze všech útrap těžkého, trudného života. Tělesné jeho pozůstatky byly pochovány na hřbitově Montparnassu, později, r. 1889, převezeny do Montmorency. Provázely je tam toliko dvě osoby, Anna a Alexander Dybowští, z pozvaných k tomu jiných osobností nedostavil se nikdo.

Ještě Petr Chmielowski ve své »Historii polské literatury« nevěnuje Norwidovi mnoho pozornosti, ač o něm jinak dí, že prý byl »prvním polským symbolistou«, který pokládal poesii za pomocnici v pokroku morálnosti a pravdy a nehlásal heslo »l'art pour l'art«. Avšak dobře praví Przesmycki, že »budoucnost je korrektorkou věčnou«. Ta vyměří i Norwidovi, básníku visí začasté ryze moderních a jednomu z čelných předchůdců poesie nové doby, plnou spravedlnost, zvlášť potom, až vyjdou tiskem jeho Sebrané spisy, k nimž záslužná publikace Z. Przesmyckého, z níž čerpána jsou i svrchu uvedená životopisná data, jest předpravou v každém ohledu nejvýš cennou a zajímavou.

Z básní, jichž ukázku podáváme, jsou vzaty dvě (»John Brown« a »Rozmluva mrtvých«) z »Poezyí«, dvě ostatní (»Pompeji« a »Poutník«) z 22.—24. svazku »Chimery«. —

John Brown.*)

Jak orli, v drátěné když kleci nyjí,
den sedí celý, otroctvím se trudí,
leč ráno smutný zvednou zrak a hrudí
i v let zas křídly do stěn tvrdých bijí —
a když tak s každým jitrem v mříž se řítí
a peří jich rve vítr do daleka,

*) John Brown, nadšený zápasník o zrušení otroctví v Severní Americe, byl po nezdařeném povstání ve prospěch této myšlenky od soudců otrokářství příchylných odsouzen k smrti na šibenici a popraven 20. prosince 1859. Nešťastnou jeho smrtí vzrostla zpupnost Jihu, ale ona též způsobila, že Sever se odhodlal učiniti otrokářství konec i za cenu velikých a krvavých obětí.

tu každý peří diví se i leká,
na křídlech krvavé zře skvrny lpíti,
obrací hlavu, schlíplou skráň i s plecí,
neb poznává se na zemi a v kleci!

Tak, šlechetní vy různých lidských kmenů
volnosti svitů orli uzavření,
spiklenci, jimž zhas' předčasně jas denní,
za mládí starci, mládci v hrobů plenu —
že věků zákon, mohlo by se zdáti,
vy rvete svými nervy, svými svaly;
na sobě činíte dřív, časů v dáli
co stát se má — jak šílení neb svatí —
a s bludným zrakem vracíte se přeci,
neb zříte, že jste na zemi a v kleci!

Leč právě tam, kde volnost uchovaná
národní tradicí je všemu rodu,
všem otevřena v západ od východu, —
kde děje nejsou jak dům, leč jak brána:
že právě tam, v té mladé Americe,
kmet věku celému svým roven věkem,
že lidskostí se sdílel se člověkem,
jenž vlnivější vlas měl, černé líce;
černochů Mojžíš, stařec velkých činů,
svou hlavu klást jde k mrtvým hlavám synů!

Ó! — na rakev on sednuv pro něj sbitou,
když s žalářníkem v hovor dá se pouhý:
národy, slyšte! — neb čas přejde dlouhý,
tak mírný buřič silou nežli skrytou
se zrodí světu — vůdce velký, ryzí,
šlechetný šibeničník bez vší viny,
tak dělný stařec, otec bez rodiny! —
Než zrodí se — a bez potomků zmizí! —
Že sbírky arciděl nic nejsou více,
kde jeho skutky, jeho šibenice! —

Již v krátku — soudce ovládne lež kletá,
hvězd dvanáct zbledne Ameriky samé;
zrcadlo Spravedlnosti se zláme —
prolomí klobouk na té skráni kmeta,
usunou desku pod zrazenou nohou —
On — amen dí — kyn stopy uvolněné
jak jezdec svého koně, se střemene
odstrčí — zvířecí zem přeubohou! —
A skvrnou zatemní se slunce rudé
a skvrna v oku zbázlivělém zbude.

Ah! Washingtonů, Kościuszků stíny,
již z končin cizích národů šli rádi
tě hýčkat, Ameriko! ve tvém mládí,
že cizím uvolněním zve to jiný —
když hledí se štítů, kde zřídlo zraku,
zda stíny ty přec nemýlí se z části?
A volajícím o pomoc v své strasti
nevypnou černý prapor na oblaku —
a lidé bledí, tiší, zda též kdysi
neřeknou: — V Brownu Amerika visí!?

—

Pompeji.

Tu zábavu dal trudnou Bůh lidským synům, aby se jí trápili.

Ecclesiastes 13. 1.

I.

K oblouku, Pompejím jenž branou jest, vchod známý,
jde hrobů ulice jak dlouhý hřbitov nyní;
a hroby rozličných jsou tvarů: zde ty samy
vznešených hrobky pánů — jiné sluhy stíní,
gladiatory, herce — ty zas rodin stálou
jsou schránkou... Budovy to z kamene a chladné,
klenuté mnohdy, s dveřmi, s lavičkou též malou,
kde milo bývá úpal obelstíti za dne...

Hrob kněžky Mammie týž: okrouhlá jen niše
s kamennou lávkou, jež jde kol zdi od otvoru.
Tam sedě měl jsem radost, že tu kol tak tiše!
Zajisté — v těsný atom jestli do mramoru
proniká jsoucnost, jež nás jemnější se stala,
a v sněžném labyrintu bloudí, když tam vchází,
tož nemá radost menší, parný den kdy sálá...

Neb vlhký bývá chlad, i ten, jenž nezamrazí,
leč obejme tě junou svěžestí tak zvenčí,
že hrudi z mramoru se nedivíš v té době
ni břečtanu, jenž chodě po ní, čela věnčí...
V tom chladu pod výklenek usedl jsem sobě.
— A když jsem used'... mysl zabloudila k báni,
o které, že ji seslal Bůh, děl Jonáš prorok,
by vrhala stín k jeho unavené skráni — —
dojista, takých bání tolik roste co rok —
si myslím — a když červík stvořený v té chvíli
náhodou do vnitř báně vnikne roztesknilý,
tu hned se sváří s Tvůrcem...!

A mně smutno bylo,
že často o báň s andělem svým jsem se hádal
a lidstvo, panáčkem proč božím není, žádal.

Když na to myslil jsem, cos zašustilo,
a ohlédnuv se vidím, na lavičce v šeru
že sedí muž — v tvář jeho pohlédnout tak milo —
tak milo, tváře stejné nezří se hned věru...

Byl velký — široká hruď, čelo zryté,
a vlas měl krátký, věkem dobře ostříbřený,
na prsou jak plášť roucho v půlkruh šité
a spjaté přeskou, v nížto hřeb tkvěl zakřivený.

Tak seděl klidně, dvěma prsty, skloniv zraky,
se držel za bradu... Dál ode dveří v trávě
stín padal, jak by kdos chtěl přisednouti taky,
a stanul... Opravdu — dvou nečekal jsem právě.

Však, že tak sladkou líc měl soused v kobky stínu,
já nevstal, abych jiné samoty si hledal,
leč jako dívka, jež si trhá kopretinu,
jsem škubal list a k pánům očí nepozvedal.
— V tom soused, ukazuje na stín, praví: »Čeká —

hle, básník čeká.« Já zas: »Hotov jsem vám, pane,
postoupit místo...« Leč jak bývá u člověka,
jenž libuje si v situaci právě dané:
»Jen zůstaň — nečeká,« dí, »na místo, leč chvíli,
v níž shledáme se teď, a to je věcí hlavní,
jak tehda, v dávných časech ještě, když jsme žili...«

Já na to, mysle, že to jací muži slavní,
co z hrobů vyšli, zdál jsem se tu býti lichý,
a nevěděl jsem ani, hovor jak vést dále,
zda mám v něm pokračovat nebo zůstat tichý...

Leč byl jsem zvědav — starce prohlížel jsem blíže,
s bystami velkých lidí profil jeho měře.
Chci ptát se — ale strach mnou zachvěl, ústa víže.

Leč bývá někdy strach, jenž k odvaze má dvéře.
Škubaje list, dím: »Pane, rád bych přál si vědět,
s kým štěstí mám a čest zde hovořit a sedět?«
A on: »Mě kdysi města konsulem tu zvali
a představeným — chceš-li, jako rovným králi;
neb nevím, jak tu hodnost nyní zvát by chtěli;
mé jméno pak je Balbus... A host náš ať sdělí
též laskavě své...« Děl jsem: »Stíne, řeknu dosti,
když povím, že jsem z lidu, jemuž zem se stměla,
kterému život stínů... v půlsnu... v bezjmennosti...
tak cizí není... z mládí že jsem uvyk' zcela
způsobu bytí, který nepřitíží tobě...
A když to víš, nač vlastně mluvit o osobě!?« —

Tu na lávce on místo uprázdniv, co nutné,
zved' ruku, volaje: »Sem, básníku, ať zbočí
tvůj krok!« — I vstoupil kvapně jinoch tváře smutné,
a divně, jako sny, měl přetížené oči,
skráň přischlou — žlutý věnec — hůlku držel v dlani
ne aby opřel krok, ne k okrase též ani,
leč jako ten, kdo cestou kdesi haluz strhne
a do první ji potom kaluže zas vrhne...
Tak vstoupiv sedl. — Balbus praví: »Hosta máme.«
A básník na to: »Dobře.« — A já: »Tož se známe.«
A on: »Můj dům tam dodnes navštěvován všemi,
ty trosky prohlíží si chodec z dálných zemí,
v kout nejtajnější vchází rozvalin v té směsi,
leč jméno sotva kdo přec pozná — vzpomene si...«

V zem bezvědomě tluče hůlkou, těmi slovy
dál hovořil, ne ke mně, ani k Balbusovi:

II.

»Co jméno?... peníz! jehož závist levou stranou,
a pravou koruna, z níž pot, krev, slzy kanou...
Penízem hodím (hůlkou zlehka hodil v niši) —
a hledím, kterou stranou obrátí se k výši...«

Tu bezvědomě nohou deptal zem a slovy
dál hovořil, ne ke mně, ani k Balbusovi:

III.

»Jsa Řek — já přes srdce jsem toužil svého rodu
jak píseň přejít, akkord souzvuku — a jméno
na rýmy rým, až na konec dát ke rhapsodu...
Jak v dálce ony mlžiny, jichž nespočteno,
jež průsvitným hvězd tolik objímají hávem,
kdy každá hřívou třese paprsků jak splavem
a za nic tělo má, s nímž plyne věčné v touze,
tak chtěl jsem, jméno mé by v činu žilo pouze.
Být nechtě — bych pil bytí harmonii věčnou,
jít nechtě — bych se drahou rozeslal přec mléčnou...
Já nechtěl jméno mít, to jest, já chtěl je míti
jen co jsem nechránil ho, pohodil je v žití...!«

Tu bezvědomě nohou deptal zem a slovy
dál pravil na půl ke mně, na půl k Balbusovi:

IV.

»Vzpomínám — kolonie té když zved' jsem čelo,
a na zvěst o vzbouření vše se vůkol chvělo,
— zvěst vznikla dozráním jen vlastním, jako příval —
já nežil jsem už v domě, arkad v stínu dlíval,
zře na akcenty skupin stále bližší chvíli,
v níž souhrn života vzplá v akcent jeden síly —
a byl jsem jako Joviš...

V.

...Až tu jednou taky
s Platonem v ruce k městu jdu, sny jeho snuje,
co mysl ještě mám jak čerstvý obraz jaký,
jejž k slunci malíř obrátí, když domaluje,
on leskne se, leč držet dá se namáhavě....

— Tak s myslí jdu jak čerstvý obraz, schnoucí právě...
a docházel jsem, kde teď ještě zeď se řítí,
a že to Isidin dvůr, na sloupech je zříti. —
Zelený smaragdem byl jara, pustý spolu —
na schodech líný klíčník s hroznem vína tmavým
ve smíchu zrna rval a házel pro žert dolů,
kde tu — tam — ibisové s křídlem červenavým,
šíj ohnuvše, ven z listů stinných vylétali,
a na jasný 'kol mramor předsíně se pjali...
Trav smaragd, červeň ptáků, tiš ta o polední
tak jaly mě, že hled v to ztápím rozechvělý,
jak hráč, když na klávesu sáhne na poslední
a na ní spočine duch jeho nadšen celý,
a neví již, zda honí vibrace kdes v dáli,
jež sluchu smrtelnému se již odpoutaly,
zda tělem v klid se vrací hmoty — či je snící?...
Tak byl jsem — náhle cítím, hustě po mé líci
že mák se sype... v dálce hřmění jak dešť hluchý...
. . . .
A pocity, jež bolí, když jdeš mezi duchy...
Hle, taký Joviš ze mne!«...

To řka, básník více
nic neděl, znikaje jak v blankyt vlasatice.

A Balbus pokojně děl, jak je u člověka,
jenž končí čtení, jist, že lampa sotva čeká,
leč ví, jak dlouho ještě hořeti má v klidu...

. . . .

»Jsa konsulem já věděl, co je pravda lidu,
a jaké vření, jaké rozruchy se množí;
já vládnout chtěl jak bozi, odháněti bídu — —
a váhy z hvězd, jež časy měří rukou boží,
že držím na své hůlce, mně se někdy zdálo,
a bez liktorů šel jsem v hlučná místa všady,
jak bůh, a svoje tělo, ať se co chce stalo,
v šanc útokům dal mdlým a v úklady a zrady...
— Pohrda k choutkám luzy se mnou šla v změť temnou,
»Pryč, stranou!« — volajíc — »muž, konsul kráčí se mnou!«
— Tak šel jsem kdys, a kůň můj připraven stál k cestě,
neb odlehlý jsem žalář mínil navštíviti,
a den byl krásný — lidé, poznavše mne v městě,
řvou, křičí: — Balbus štěstí, Balbus zdar měj v žití! —
Co pravici výš zvedám na poděkování,
a levou chápu uzdu...

...Zlatý vzduch té chvíle
mě ovál — v lavině zřím četných rukou vlání,
a různých svatyň sbory slavnostní a bílé,
tu — tam — jak ze tmy stínu blesky vyrývané.
A kůň můj šílil, bije v dlažbu, leč se tiší —
jak na nivy by vjížděl jemné posypané,
já — mlčel — cítě, že už nikdo neuslyší...«

VI.

»I — stalo se... že náhle cítím, po mé tváři
jak mák se sype — v dálce hřmění jak dešť hluchý,
tma, jako oheň vše jež objímá a maří,
a pocity, jež bolí, když jdeš mezi duchy...
Hle, taký Joviš ze mne!«...

VII.

...Balbus dí — a v stesku
jak mizí, spojoval se s básníkovým stínem,
jak mraky dva, jež v jeden srazí úder blesku,
neb měsíc ostříbří je v jednom svitu siném...
A — znikli...

VIII.

...Cicerone sen můj přerval tklivý,
řka: — Osli čekají, a nejsou trpěliví!

Poutník.

Nad stany je také stanů — stan,
jak věž nad nízké on domy z nivy
ční v mračen lože...

Vy zas mníte, že já nejsem Pán,
protože je můj dům pohyblivý
z velbloudí kože...

Přec já — v středu nebe domov znám,
když mou duši ono k výši nese
jak pyramidu!

Přec i já — vždy tolik země mám,
kolik mou jí stopou pokryje se,
když kráčím v klidu...!

Rozmluva mrtvých.

Byron. Rafael Sanzio.

Umění nemá představovati věci tak, jak je
tvoří příroda, nýbrž jak by je tato tvořiti měla.
Výrok Rafaela Sanzia.

Byron.

Znám tebe — když jsem ještě na zemi žil dříve,
nejedno na plátně tvé zřel jsem děcko snivé —
a myslil na svou Ádu zlatovlásku v dáli. —
Jak v křídla do plének že bělouckých se halí
a v snu že v oblak lehký fantasii skrývá
a letí k nebi. — Mužná fantasie naše
je v sporu zjevem, jich zas, třeba předpravdivá
a předvítězná, jdoucí před triumfem plaše —
má jednotu: jev každý pro nemluvně přece
jen tolik, myslím, od snu že se liší,
jak proutek, na němž v kleci slavík v tiši
spočinul, od proutku se může různit klece.
To dím-li, varovat tě musím, Rafaeli,
že zvyk mám dumat — snouti nekrology v duši —
a stává se — cos začnu — a zas outek celý
myšlenky pustím —

Rafael.

Mysl má v tom zvyku tuší,
čím byl jsi — a kdo byl's, se ptát věc není moje.

Byron.

Znáš Tassa?

Rafael.

Ne hůř Danta —

Byron.

Leč ty's neznal spleenu! —

Rafael.

Jsem Vlach. —

Byron.

Co Helena? víš — a víš ty — co Troje? —
A co je láska — — Z Homéra jsi plastiku též činu
znát musil — já zřel na tvých freskách lidí davy,
již sami snesou se – diváka neunaví —
neb hýbají se. —

Rafael.

Řek jsi —

Byron.

Ó! jsem — v skutku, duchem
jsem básník řecký, jakých víc se nerodívá,
neb nic jsem nenapsal — vše pouze gestem, ruchem,
životem, duší —

Rafael.

Miloval's!

Byron.

Jak labuť zpívá
jen v žití jednou, tak i já — vše získal, ztratil
jsem v Missolunghi! — Slávou za slávu jsem platil
své vlasti — jiná s Řeckem moje smlouva byla,
dvě miloval jsem — pro jednu již slova nestačila.

Rafael.

Však láska!

Byron.

A co řeknou o nás? Ptám se spíše,
co o mně? Seraf ty jsi minulosti říše! —
A minou tě — čí zlost by k tobě zaletěla?

Rafael.

Když špatný střelec, kdo ví, kam as padne střela?

Byron.

Svět hořkost je —

Rafael.

Bůh — láska; a to láska činí,
že nevinný se často za vinného viní,
a navzájem tak berou cizí břímě na se —
zvlášť že jsou cesty široké i těsné zase. —

Byron.

Kdož po mně vzdychnout může? Se mnou na se vzíti,
co na mé tváři — hleď jen — tehda zřeli v žití
zrak ve zrak — potom stranou rouhali se směle
a vraceli, a hled můj nesnesli již déle —
i zřel jsem, hodina že mrtvých přišla stinná,
a že, kdo mluví pravdu, nesvár započíná.
Kdo chce, by chápán byl, je falše na pokraji
— neb nutno zveličit, co postřehnouti mají;

tak domýšliví jsou a chytrost v nich tak malá!
Lež zdvořilou se zase vraždou nyní stala,
a vražda? — svědomí se mého lekneš sice,
i já též — — kámen padl na kámen — nic více!
. . . .
A ty mi pravíš — Láska? —

Rafael.

Čím ti důkaz vésti? —
Z mých děl mě znáš — a myslíš, že mě znají?
Hleď k zemi, mladá léta kde jsem prožil v štěstí,
vnášeje Hosanna form čistých světa kraji!
Zřít uče nad zrak, jako temná kaluž který
by slunce zrcadlit chtěl nemhouře hled šerý,
leč dál je nestydatý, nečisté pln pěny,
a mělký, jak zlý pamflet ale hojně čtený.
Hleď, pravím, k zemi, které jsem své zřitelnice
já, Rafael dal — a již jménem Páně dobyl
jsem celý starý Olymp, Musy záletnice,
Gracie, Nymfy, jenž Řím předkřesťanský zdobil,
a přešel jsem — a k tomu jasem zbožné krásy
jsem přešel — ne zas kletbou žádné Inkvisice,
jen vítězstvím a volným rozvojem v ty časy,
jak Kolumbus svět odkryv s vírou ve tradice.
Moc paže Herkula, vděk Apollonský skvělý
mnou přemožen, jak děcko pohanské jsem nesl
je k zřídlu, které pravdy zrcadlem je na dně,
a pokřtil — Sfingy léčku uhodl jsem snadně.
Hleď k zemi — poznali mne? Oh, ne - nepoznali!
Hleď — nejdřív cizí hlavu připjali k mé hrudi.*)
pak pátrali, kde hlav jsem hledal sobě — malí!
A dívek římských popel pod náhrobky budí,
Oh, malí! Dovedli by jak hold úcty nový
za všechnu slávu dát i patu Achillovi —
a jak svá prsa stavěl hrotům v boji denním,
k poznámkám, notickám by snesli, k objasněním,
leč nevědí, co blud můj objeví v nich vždycky:
v soukromých věcech velcí, ve veřejných — nicky!

Byron.

Zapomněl's, že jsi Rafael, té chvíle:
jak Byron mluvíš. —

Rafael.

Rci, že mluvím v díle
skrz lásku: to jest, to byl všechen cíl můj lidský —

Byron.

Proč tedy láska lidem protivna i vděčna?
Že nežli došli k tobě, vycházíš ty z sebe
jen pro mne? Ale oni! —

---

*) V akademii sv. Lukáše v Římě ukazovali po několik století lebku, kterou vydávali za lebku Rafaelovu; když byl později otevřen Rafaelův hrob shledalo se, že lebka jeho zůstala při kostře.

Rafael.

— Nevcházeji v nebe —

Byron.

Však láska u nich bývá?

Rafael.

Bývá — neb jest věčná!

ADOLF ČERNÝ:

Nejnovější úvahy o slovanské otázce.

(Dokončení.)

III.

Trochu jinak pohlíží na věc Petr Struve v »Ruské Mysli«, ale k výsledkům dospívá stejným.

Článek jeho »Veliké Rusko«*) zasluhuje vůbec pozornosti pro své pohlížení na budoucí úkoly Ruska a také tuto pozornost již v ruském a polském tisku značnou měrou vzbudil.**) Ruskou politiku na dalekém východě má právem za veliký omyl vnější politiky Alexandra III., »kdy reakční Rusko v nedostatku pravého státního smyslu odvrátilo se od blízkého východu«. V přenesení těžiště ruské politiky do oblasti, nepřístupné reálnému vlivu ruské kultury, tkví první omyl ruské vnější politiky, který vedl k Cušimě a Portsmouthu. Ty vzdálené kraje nebyly určeny pro Rusko. Vše, co tam Rusko podniklo ve směru ekonomickém, bylo jen prací »pour l'empereur de Japon«. »Pánové Abaza, Alekséjev a Bezobrazov ‚objevovali' daleký východ ne pro Rusko, nýbrž pro cizince.«

I hlásá Struve nutnost nápravy této chyby, totiž obrácení pozornosti k bližšímu východu, na nějž jest Rusko zeměpisně a historicky odkázáno. Praví: »Nyní jest na čase uznati, že k vytvoření Velikého Ruska jest jen jediná cesta: obrátiti všecky síly na tu oblast, která jest opravdu dostupna reálnému vlivu ruské kultury. Touto oblastí jest celé Černomoří, t. j. všecky evropské i asijské země, přiléhající k Černému moři.«

Jde mu tedy o skřížení záměrů velkoněmeckých, směřujících přes Balkán k ovládnutí Malé Asie a dalších krajů až k Perskému zálivu.

*) *Петръ Струве*: Великая Россія. Изъ размышленій о проблемѣ русскаго могущества. »Русская Мысль« 1908. leden, str. 143—157.

**) U nás upozornil na něj již také petrohradský dopisovatel »Času«.

»Základem ruské vnější politiky musí býti hospodářské opanování Černomoří. Z takového opanování samo sebou vyplyne politické i kulturní ovládnutí celého t. zv. bližšího východu«. Pro tento cíl bude Rusku důležitou oporou spolek s Francií i dorozumění s Anglií, které lze ještě prohloubiti a upevniti.

Hlásá tedy politiku hospodářského pronikání do zemí, přístupných kulturnímu vlivu ruskému, proti zastaralé politice pouhých válečných výbojů. »Neboť zbudovati Veliké Rusko znamená zbudovati státní moc na základě síly hospodářské.« K tomuto účelu neodmítá pomoci ruských Židů, naopak míní, že by jich Rusko mělo na bližším východě přímo užíti k uskutečnění svých záměrů.

A zajímavo jest, že s otázkou Velkého Ruska, tkvící v hospodářském ovládnutí Černomoří, uvádí v souvislost hlavně i otázku polskou, kterou má za otázku mezinárodně-politickou par excellence.

»Ať si říká kdo cokoli,« — píše — »v hospodářském směru král. Polské potřebuje Ruska a ne naopak... Rusko jest jediným trhem pro Polsko.« Naproti tomu »příslušnost Polska k Rusku jest pro Rusko nejvlastnější otázkou politické m ci.« Pro Rusko jest nezbytno »zachovati si v celku své říše král. Polské. A má-li býti zachováno pro Rusko, jest nevyhnutelno, aby jeho obyvatelstvo bylo spokojeno se svým osudem a vážilo si spojení s Ruskem, aby bylo k němu mravně připoutáno «

Zabrání ruského Polska Pruskem se neobává, v čemž se různí od ostatního veřejného mínění ruského a myslím i vůbec slovanského. Praví, že Německo má dost na Poznaňsku, o jehož zgermanisování s takovým napětím sil se marně pokouší. Kdyby Němci připojili ke své říši ještě další milliony katolických Poláků, nabyli by katolíci v Německu většiny — a Německo by se octlo v rozporu se svou historickou tradicí.

»Polská politika Pruska s hlediska mezinárodního položení Německa jest hrubým omylem, jak na to nejednou poukázal Hans Delbrück ve svých »Preussische Jahrbücher«. Tento omyl prochází Německu bez následků jen proto, že ruská vláda vede politiku se stanoviska státní mohutnosti a bezpečnosti Ruska ještě chybnější. Prusko usiluje — per fas et nefas — poněmčiti Poznaňsko; idea porušťování Polska v tom smyslu, v jakém Němci poněmčují (čili správněji: usilují poněmčiti) své polské země, jest svrchovaně nemožná utopie. Odnárodnění ruského Polska jest úplně nedostupno i pro ruský národ, i pro ruský stát. Mezi Rusy a Poláky na území král. Polského nemůže býti kulturního ani národnostního boje: ruský živel v království jest zastoupen pouze činovníky a vojskem.«

Poněvadž, jak řečeno, držení král. Polského jest pro Rusko otázkou nikoli národního sebezachování, nýbrž politické moci, »měla by polská politika Ruska s tohoto stanoviska býti úplně jasna. Opírajíce se o hospodářské připoutání Polska k státu, měli bychom užíti jeho příslušnosti k říši k tomu, abychom jeho prostřednictvím po-

silnili své přirozené svazky se Slovanstvem vůbec a západním zvlášť. Polská politika měla by sloužiti našemu sblížení s Rakouskem, které se nyní jeví říší převážně slovanskou. Liberální politika vůči Polákům ohromně povznese náš prestiž v slovanském světě a psychologicky zcela přirozeně vytvoří poprvé v dějinách mravní svaz mezi námi a Rakouskem jako státem. Ve směru ekonomickém budeme sice konkurenty na blízkém východě, ale tato konkurence bude se mírniti a vyrovnávati morálně-politickou solidárností.«

»To jest kladné poslání, připadající rozumné politice Ruska v zájmu posílení jeho zevnější moci. Ale mnohem důležitější jest poslání nebo funkce negativní... Rakousko velkou volební reformou vstoupilo v období svého vnitřního posílení, které bude znamenati i vnější vzrůst moci Rakousko-Uherska. Slovanský ráz Rakouska nám naprosto neručí za to, že nebudeme od něho napadeni, zůstaneme-li slabi, tak jako převaha německého živlu v Rakousku do r. 1866 nespasila ho od pruské pohromy. Bude-li ruské Polsko dále ohništěm nespokojenosti, majícím těsnou mravně-kulturní souvislost s rakouskými Poláky, jestliže Rusko místo toho, aby hospodářsky a kulturně zakotvovalo v Černomoří, bude stavěti k ničemu nepotřebné válečné loďstvo pro Baltické moře a Tichý oceán — může nám jednoho krásného dne uzráti velká bída v Evropě na západní hranici.«

»Nyní ještě v Prusku vítězí idea boje s Poláky na život a na smrt, ale její dni jsou sečteny. Tato idea uzavře svůj kruh, a Německo — byť jen pro zachování entente s Rakouskem — bude nuceno vzdáti se své protipolské politiky. Nesmíme také pouštěti se zřetele, že vůbec potírání reakce a vítězství liberalismu ve vnitřní politice Německa musí nastoupiti s neomylností přirozeného procesu. V tom okamžiku, nerozřešíme-li svou polskou otázku, nedospějeme-li v celé a celé říši ke skutečnému, opravdovému smíření vlády s národem, můžeme utrpěti a nutně utrpíme krutý úder ne již od východu, nýbrž od západu. U nás v širokých vrstvách i ve vojenských kruzích panuje o Rakousku podobně lehkomyslné mínění, jako před válkou o Japonsku. Jsme náchylni opájeti se suvorovskou frasí: »Rakušané mají proklatý obyčej, že jsou vždycky biti« — ale můžeme na vlastním těle pocítiti celou pochybnost podobných aforismů. Nešťastná válka s Rakouskem — za nepříznivé neutrality Německa — měla by pro Rusko v nejlepším případě za následek ztrátu král. Polského, které by připadlo Rakousku, a Pobaltí, které by bylo připojeno k Německu...«

»Neupravenost polské otázky... staví nás úplně ‚à la merci' Německa. Jsme nuceni následovati je v mezinárodních věcech i ve vnitřní politice jako vasal, sice budeme vždy v nebezpečenství, že v příhodný a žádoucí pro sebe okamžik Německo popudí proti nám Rakousko-Uhersko.« Slovanský ráz Rakouska nás od toho neuchrání. »Pokud neprovádíme skutečnou slovanskou politiku, pokud držíme Polsko v područí, pokud neplníme svého historického poslání na Černém moři, kde iest skutečný hospodářský základ velkého Ruska — potud Rakousko-

Uhersko i jako slovanský stát, anebo spíše právě proto, povinno jest směřovati k rozšiřování své moci na náš účet.« *)

Velmi příznačný pro přítomnou chvíli jest drobný, ale ušlechtilý článeček A. Pogodina v Mosk. Ježeněděl'niku o slovanských úkolech Ruska,**) který sic se nevyznamenává tak zvláštním pojetím věci, jako úvaha Struveova, ale přece dospívá celkem k podobným závěrům.

»Mohla-li slovanská myšlenka kdykoli míti ohromný význam v našem státním životě, pak je to zejména nyní: jen o ni opřeni můžeme stanouti pevnou nohou v otázkách politiky balkánské, ve svém poměru k Rakousku, Prusku, Turecku.« Poznání, že Rusko jest povinno provésti úporný boj proti německému Drangu nach Osten, počíná se šířiti a rozvíjeti i v ruském společenském uvědomění. »Objevuje se čím dál více příznaků probouzejícího se zájmu o Slovanstvo v naší společnosti; ne nadšeného záchvatu lásky k strádajícím ‚bratřím', záchvatu netrvalého a málo uvědomělého, ale pravdivého politického výpočtu, založeného na společném zájmu všeho Slovanstva. Budoucnost patří nikoli blouznivému slovanofilství, které se tak snadno zvrhuje v žalářní záchvaty Leonťjeva, nýbrž jasnému, logickému, promyšlenému pojímání velikého úkolu, jejž Rusku dalo jeho položení mezi dvěma světy, jeho široké slovanské příbuzenství na západě a v jižní Evropě, jeho spojení s celou řadou neslovanských národů v společném státním organismu.«

»Jakmile nadejde veliký den, kdy náš slovanský stát osvědčí, že nastupuje dráhu slovanské politiky, zachvěje se pruská hegemonie v Evropě v samých základech a onen zlý duch novějších dějin, který se projevil pruským militarismem a šovinismem, ustoupí svobodným snahám národů po rozvoji svého národního bytí bez boje o otcovskou řeč, zemi a víru...«

»My nespatříme té doby, ale musíme pro ni pracovati. Prvním krokem, jejž musí Rusko učiniti, jest likvidace polské otázky: nutno způsobiti, aby tato otázka vůbec přestala existovati, aby byly uspokojeny všecky národní potřeby polského národa, které nehrozí našemu státnímu bytí (a Poláci stejně cení moc tohoto státu jako my). Za tím bude následovati

*) Proti článku Struveovu vystoupil v »Kreuzzeitung« T. Schimann. Trpce vyčítá Struvemu, že on, člověk tak vzdělaný, může věřiti v německé nebezpečenství vůči Rusku. Pálí jej hlavně Struveovo stanovisko v otázce polské. »Co se týče smírné politiky v Polsku jakožto přítažlivého prostředku pro západní Slovany, musí tato tendence dovésti nutně k válce s Rakouskem, při čemž ještě není známo, zůstane-li Rakousko v té válce osamoceno.« — Vida! Ve spravedlivém vyřízení otázky polské jsou Němci nejcitlivější: hned hrozí zakročením. — Že se proti článku Struveovu (pro jeho jistě podivný obdiv pro Bismarcka) ozvaly i ruské hlasy (na př. Merežkovského), o tom se zmiňuje petrohradský dopisovatel v tomto čísle.

) *А. Погодинъ*: **Славянскія задачи Россіи въ настоящій историческій моментъ. »Московскій Еженедѣльникъ« III. (1908), č. 7. str. 18.

vzrůst slovanského sblížení jako lavina — ale bez toho nelze na slovanský úkol Ruska vůbec ni pomysliti.« —

Nejnověji vystupuje Sergěj Šarapov s otevřeným listem, adresovaným prof. Borzenkovi, dárci fondu na pořádání slovanských sjezdů. Velmi obšírný otevřený list Šarapovův, nazvaný »Vozmožen-li slavjanskij sjezd?«,*) obírá se vlastně skoro celý otázkou polskou. Slavjanofil Šarapov již r. 1889 po vykonané slovanské cestě (na kterou byl vyslán petrohradským Slovanským spolkem) prohlásil, že vážný slovanský sjezd, který by poskytl závažné výsledky, není možný dotud, dokud nebude vyřízena otázka rusko-polská. A totéž stanovisko zaujímá i ke slovanskému sjezdu nyní projektovanému. Jen že nyní jest otázka polská ještě aktuálnější než před dvaceti skoro lety. Nyní za změněných okolností nabyla politická součinnost slovanských národů bezprostřední aktuálnosti, je to »otázka života a smrti zejména pro Rusko« — a první zásadní záležitostí této nové slovanské činnosti stává se otázka polská. Dříve byly jen jisté slovanské sympathie, ale nemohlo býti řeči o všeslovanské politice, a to právě pro Polsko, »rusifikované podle německých vzorů«. Bulharům, Srbům, Čechům bylo se obávati, že v daném případě byly by jejich země změněny v »Priveltavskij« a »Pridunajskij kraj« se ztrátou národní samostatnosti. »Proklatá« otázka polská byla příčinou, že se Rusko »zklamalo« v ostatních Slovanech, že se přestalo vůbec zajímati o slovanskou otázku a že »západní Slované byli nuceni volky nevolky držeti se Rakouska«, kdežto jižní stali se jako jeho vasaly. Zatím Němci, upevnivše svůj vliv v Cařihradě, razili si cestu k oceánu Indickému.**)

Měla-li záležitost polská dříve takový vliv na vývoj věcí slovanských, tím více nyní jest předsíní k otázce slovanské, již Rusko nyní již nemůže ignorovati, neboť odloučeno od Slovanstva vydává se v nebezpečí »ohromných katastrof«.

Šarapov uvažuje dále o neblahém nynějším stavu Ruska a praví, že obrození Ruska musí počíti upřímnou a poctivou dohodou s Polskem. Bez té není možno mluviti ani o slovanofilstvu, ani o sjezdech. Bez nás bude Slovanstvo tvořiti dva tábory, východně-pravoslavný a západně-katolický, z nichž i každý uvnitř jest nejednotný a rozptýlený.***) Slovanská myšlenka bude dotud jen pojmem po-

---

*) *Сергѣй Шарановъ:* Возможенъ-ли славянскій съѣздъ. »Свидѣтель«, roč. II. č. 7. (leden 19 8), str. 5—35. Krakovský »Świat Słowiański« v č. březnovém letošního (IV.) ročníku podává v článku »Sergiusz Szarapow o zjeździe słowiańskim i sprawie polskiej« obšírný výtah z tohoto listu, jenž mu byl autorem poslán v kartáčovém oklepu.

**) Správnější jest výklad P. Struveho, že příčinou těch věcí bylo obrácení vnější politiky ruské na daleký východ, ale mnoho pravdy jest i v názoru S. Šarapova. »Zklamání« Ruska v Bulharsku mělo jistě kořeny i v Polsku, na němž Rusko názorně ukazovalo, jak si představuje svůj praktický poměr k jiným Slovanům.

***) Při tom, věren zásadám slovanofilským, praví, že Rusové sami zavlékli do své země nákazu konstitucionalismu a parlamentarismu, kdežto záchrana »jest úzce spojena s otázkou vzkříšení našeho historického, předpetrského samoděržaví v celé úplnosti a síle«. V nynějším svém stavu nedojde Rusko

myslným a bezpředmětným, pokud nebudou na ni Bulharsko, Srbsko a zejména Polsko pohlížeti jako na »vysvoboditelku a sjednotitelku« — k tomu pak může dojíti teprve tehdy, až »se vyrovná spor rusko-polský, až Poláci budou pracovati s Rusy v jednom společném domu, a až tím domem, stejně milým Rusům i Polákům, bude Rusko«.

Šarapov jest hluboce přesvědčen, že dorozumění již uzrává — celá bída jest jen v tom, že ruská společnost nezná »nového Polska« a že opakuje rady katkovského nacionalismu.

Vysoce zajímavo jest, co praví dále o polských požadavcích. Poláci jsou ochotni sdíleti s námi společnou říši, jen když v ní nebudou občany druhého řádu. Majíce vlastní kulturu i vlastní tradice, musí míti také »svá zvláštní práva a zřízení, zaručující jim úplnou samostatnost zemskou, plemennou i hospodářskou a svobodu dalšího kulturního rozvoje polského národa. Souhrn těchto požadavků obsažen jest v návrhu o autonomii, jejž Kolo polské podalo druhé dumě. Je to návrh vysoce umírněný a poctivě založený, a jestliže jsem proti němu vystoupil v otevřeném listě k panu Dmovskému, neučinil jsem tak pro jeho obsah, nýbrž spíše pro způsob jeho provedení, v čemž, jak se bohužel ukázalo, měl jsem úplnou pravdu.«

Zajímavo jest, že se Šaparov neomezuje pouze na království Polské, ale že přiznává Polákům právo svobodného kulturního rozvoje i na Litvě a Malorusi. Ani se zde nehrozí vítězství polského živlu prostým vlivem vyšší kultury. Tím se podstatně liší od jiných t. zv. »slovanofilů« a »opravdu ruských lidí«, kteří se obávají polského vlivu na škodu vlivu velkoruského a pravosláví. Praví, že »západní Rus« byla za polských dob ruštější, než nyní, a že se počala popolšťovati a katolisovati teprve za ruských vlád. Udělení rovného práva Polákům spíše by Litvě a Rusi prospělo, než ublížilo, neboť by vyvolalo zápolení s kulturou polskou — a každé takové zápolení povzbuzuje síly a pozvedá kulturní úroveň i národní uvědomění.

Přijetí polských požadavků jest v zájmu samého Ruska — toť závěr Šarapovův.

Po všem tom přímo překvapuje odpověď na otázku: jaké podmínky za to kladou Rusové Polákům? Za ochotu Rusů ke smíru — praví Šarapov — Poláci povinni jsou přerušiti styky s ruskou stranou konstituční, se »západníky a kosmopolity«, s nimiž se nepotřebně spojují ve jménu svých špatně pochopených národních idejí. Pokud to není možno, není možný ani smír . . .

---

slechu ani u pravoslavných Slovanů, neboť se k nim nepřibližuje, nýbrž se od nich patrně vzdaluje. (Strana 19.) To jest hodně nejasné. Kdyby to mělo znamenati, že Rusko se vzdaluje od jižního pravoslavného Slovanstva tím, že se zpronevěřuje principu samoděržaví, bylo by to i nesmyslné. Vždyť celé balkánské Jihoslovanstvo právě usiluje o vybojování úplného konstitucionalismu — nevyjímaje ani absolutistické dosud Černé Hory a bezprávných dosud zemí Bosny a Hercegoviny, ba i Makedonie. Naopak vítězstvím principu opravdového konstitucionalismu přiblížilo by se Rusko znamenitě jižnímu i západnímu Slovanstvu — tak jako se mu fakticky přiblížilo již svým dosavadním zápasem o konstituci.

To jest opravdu podivná logika. Vždyť přece napřed sám Šarapov uznal rozdíl kultury polské a ruské, uznal, že kultura polská jest více západní — a na konci Polákům počítá sympathie s ruskými konstitucionalisty za takový hřích, že pro něj není možno o smíru polskoruském ani mluviti! A co více: sám v dřívější své brožuře »Samoděržavije i samoupravlenije« přiznává, že většina ruské intelligence náleží proudu konstitučně-liberálnímu, a nyní za to, že Poláci se připojili k tomuto převládajícímu ruskému proudu, odmítá možnost rusko-polského smíru!

Ale přes tyto projevy jednostrannosti, vyplývající z utkvělé slovanofilské tradice, jest hlas Šarapovův velmi významný a pozoruhodný, poněvadž vychází z pravého křídla ruských stran. Ovšem jest na této straně úplně osamělý*) — ale tím větší úcty jest hoden.

Jak patrno, otázka rusko-polská octla se v stadiu, v němž obě strany uznávají nutnost dalšího spojení rusko-polského v jediném státním útvaru. Důsledkem takového poznání jest požadavek takového vyrovnání rusko-polského, které by toto spojení nadále umožnilo a posílilo. Tím tedy ocitá se otázka dohody rusko-polské na půdě reálné politiky, v čemž jest rozhodný pokrok proti minulosti. Záleží nyní na tom, aby se na této půdě zakořenila a vyrostla v mohutný strom, který by tvořil sílu slovanské veleříše.

Aby se tak stalo, k tomu jest stále pracovati s obou stran, zejména však se strany ruské, v jejíchž rukou jest moc. Přede dvěma lety zdáli se oba národové blízci žádoucího bratrského dorozumění — ale doba vřelých sjezdů ruskopolských a nadšené žurnalistické výměny myšlenek o potřebě shody minula příliš záhy. Nastalo vzájemné ochladnutí,**) které, kdyby potrvalo, mohlo by otázku rusko-polskou pohřbiti zase v bahně vzájemné nenávisti a lhostejnosti, v němž tkvěla dosud na škodu obou národů a celého Slovanstva.

Tato věc přiměla prof. A. L. Pogodina***) k tomu, aby přemýšlel o příčinách neblahého zjevu a o prostředcích k nápravě. Přišel k poznání, že příčinou nezdaru rusko-polského smiřování jest především úplná vzájemná neznalost a nepochopení. Řeči Poláků v I. dumě, polské projevy »Rusi«, vše to chápalo se na ruské straně nesprávně: Rusové byli nakloněni spatřovati snahy separatistické tam, kde Poláci mínili něco zcela opačného, totiž zapomenutí separatistických snah, když budou dány podmínky společné práce; Rusové byli nakloněni spatřovati reakční uzpůsobení u Poláků, kteří stavěli na první místo otázky národnostní, Rusům úplně cizí a nepochopitelné atd. Naproti tomu zase

*) V té příčině poznamenává Świat Słowiański: »Uznávajíce dobrou vůli a upřímnou snahu po rozřešení polské otázky ve shodě se státním zájmem Ruska, ale bez zkrácení našich národních potřeb, vyslovujeme obavu, že mezi přívrženci samoděržaví není druhého Šarapova. Víme, že se tleská p. Šarapovu, kdykoli hřímá proti konstitucionalismu, ale zdá se, že nikdo ho neposlouchá, když mluví v záležitosti polské.«

**) Usilovně rozšiřované a prohlubované »Rossijí«, »Novým Vremenem« a podobnými orgány.

***) Autora výše uvedeného článku v »Mosk. Ježeněděľniku«.

Poláci vytýkali ruskému »radikalismu«, že má odpor k vyšší kultuře polské, stavěli se nepříznivě k ideálům osvobozenského hnutí, Rusům zvlášť drahým, atd*) Ale k tomu všemu docházelo ne proto, že by Poláci byli reakcionáři a Rusové pokrokovci, nýbrž proto, že druh druha málo znají.

Aby přispěl k lepšímu chápání Poláků na straně ruské a tím aby prospěl myšlence shody rusko-polské, vydal prof. Pogodin objemnou knihu o hlavních politických směrech v Polsku za dobu od posledního povstání.**) Je to dílo velmi důkladné, přihlížející opravdu ke všem politickým proudům i směrům a snažící se vyložiti je Rusům v jejich historickém vývoji.***)

Co se týče jádra otázky rusko-polské, totiž autonomie král. Polského, prof. Pogodin míní, že za nynějších okolností naděje na autonomii jeví se utopickými. Za to úplně reálnými a uskutečnitelnými uznává tužby po zavedení zemstev a městské samosprávy, v nichž by pracovali Poláci »spolu s těmi ruskými silami, které jsou v této zemi a které se musí naučit spatřovati v jejím obyvatelstvě nikoli živel jim a státu nepřátelský, nýbrž užitečnou a důležitou část obyvatelstva říše, část, jejíž zdárný rozvoj jest nutný pro celou říši. Tento zdárný rozvoj není možný bez samosprávy a zavedení polského jazyka do školy, úřadů i soudu.«

Jak patrno, vstupuje otázka rusko-polská do stadia neobyčejně živého. Všude jí je plno — jen vláda se k ní chová odmítavě. Ale není nemožno, že běh událostí (oživení otázky balkánské a j.) a veřejné mínění ruské přinutí vládu, aby své stanovisko změnila. V každém případě zasluhuje ta věc zvýšené pozornosti slovanského světa — ať ví ruská vláda, že Slovanstvo souhlasí s míněním těch Rusů, kteří prohlašují smír s Polskem za podmínku příznivého vývoje poměru rusko-slovanského ve prospěch Ruska a celého Slovanstva.

J. K. DOLEŽAL-POJEZDNÝ:

Ivan Fedorovič Naživin.

(Pokračování.)

Ale není při tom vždy tak suchým moralistou; mnohdy se v něm také ozve struna citu, krásou rozechvěná a dává mu zapomínati na bídu jej obklopující, když na příklad za jasné měsíčné noci v troskách Akropole rozmlouvá s Platonem, Sokratem, nebo žasne nad nádherou

*) Jak patrno, je toto zase právě opak toho, co vytýká Polákům Šarapov.

**) Профессоръ *А. Л. Погодинъ*: Главныя теченія польской политической мысли (1863—1907). С. Петербургъ. (Книгоиздательское Товарищество »Просвѣщеніе«, Забалканскій пр., 75.) Str. XVII a 662. Cena 3 ruble.

***) Při tom jest patrno, že nesouhlasí s politikou strany národně-demokratické a že sympatiemi svými kloní se spíše k polským pokrokovcům.

kvetoucího zálivu korinthského. Než pak zase přichází Sybaris, Kroton, Heraklea, Tarent — kdysi kvetoucí města, plná života, práce — dnes kamenité, blátivé pustiny, kde hnízdí malarie a hynou tisíce hladových, zatemnělých lidí, divochů XX. století. Proč to vše? Kde kořen zla? V nevědomosti lidí, v úžasném biči, v ohavnosti válek ... Tyndari, Halaesa, Himera mu připomínají tisíce lidských životů, které za válek punských tu byly zmařeny ...

Poznal i nehezkou stránku italského katolicismu, podvody s uctíváním svatých ostatků, Madon, udělaných ze starých Venuší (v Akragasu), z Centaurů (v Taormině), odhaluje špatnosti papežů, kněží — a proto si takového katolicismu neváží. Ptá se, jak je to možno v »kulturní« Evropě na počátku XX. století, aby čisté učení Ježíše Krista, který přikazoval klaněti se Bohu v duchu a pravdě, obrátilo se ve fetišismus a směšnosti?! Jak je možno, aby Vilém posílal své vojsko vraždit nevinné s heslem »Bůh je s námi«, aby se Garibaldi chlubil, že dílo jeho jest dobré, poněvadž sám kněz jde s ním?!

Bůh musí dávat pečeť svou k tomu, co dávno přísně zakázal, čímž nejvíce lidstvo trpí. Nesmírné daně vyhánějí lid ze země, stát bere poslední groš, jen aby mohl kupovat nové koráby, děla, bezdýmný prach. K řežbě, vraždě jsou peníze všude, ale k životu ne. A tak v celé Evropě!

Jednotlivci pomáhají, dávají almužny, ale Naživin při tom pociťuje nesmírný zármutek, poněvadž jest si vědom viny své, stud žhavý jímá jej nad tím, poněvadž sám jest jedním z té podlé společnosti, která dopouští takové poměry, aby jeden rozhazoval milliony a druhý neměl do úst kousek chleba.

Zajímavo jest, že při cestě na Sicilii vytýká Naživin i nedostatky drah železných, které později klade mezi zla kultury, dobrá nyní pouze k tomu, aby pomáhala šířiti učení Evangelií (využití zla k dobrému). Tehdy se v něm ozýval také ještě člověk odchovaný západoevropskou kulturou, hrozící se úžasné nevědomosti, již považuje za největší trest a kterou by nechtěl na se vzíti; ale nespravedlivost cítí: Negr, Jakut, Samojed, ruský sedlák, milliardy lidí ani neslyšely nikdy o Platonu, Newtonu, Tolstém. S jedné strany geniové — s druhé pouze kousky šedých mozků. — Proč právě ty milliardy jsou vyloučeny z toho, čím t. zv. vzdělaný svět si oslazuje a zpříjemňuje život? Toť stejná nespravedlivost jako když soud krutě potrestá Itala za vraždu souseda, kterou spáchal v domnění, že »msta jest svatá«. Nevěděl to také. A pak: život jedince se chrání — a tisíce jsou vydávány hromadné zkáze na pospas. — Ve zříceninách chrámu Svornosti mu napadla slova staré Rig-Vedy: »Ať jsou ve svornosti srdce vaše i žádosti, ať pochopí duše vaše jedna druhou a štěstí bude vaše«. Ale lidé odpovídají na to puškami, děly a slovy: Vae victis. —

Takovým způsobem sbíral po celé Evropě nejrozmanitější látku k svým črtám a novelám, jež jsou zase podkladem k soubornému románu a odůvodněním jeho zvláštních názorů.

Z Rakouska se zmiňuje pouze místy o Češích, Praze, bouřlivém parlamentu vídeňském; ale žádná z jeho povídek se tu neodehrává, ani v Německu. Ba proti vypínavosti a panovačnosti Němců lze v dřívějších črtách leckdy pozorovati i jakousi zaujatost,*) která ovšem se vzrůstem ideje úplné rovnosti lidské mizí. Nejčastěji vyhledává Francii, Švýcary, Italii a Belgii, kdež také zkusil navštěvovati kursy na »Université nouvelle«. Avšak nevydržel, stejně jako v Lausanne, Paříži. Stále jej to hnalo s místa na místo a všude viděl,**) jak v parlamentech i kostelích, v novinách i kavárnách se pletla uměle tenká pavučina, aby obalila žhoucí pravdu života, poznání pravé svobody, rovnosti, bratrství. Před jeho očima při nečetných výkřicích odporu těch, kdož tonou zoufale v pavučinách zištnosti většiny, rozkrádaly se peníze národní, pracně vydobyté, vydávaly zákony nesmyslné, celá ministerstva mizela pro vrtoch nějaké baletky. Hrdá slova »Liberté, fraternité . . .« skvěla se jen na průčelích soudů, kostelů,***) ale v duších po nich ani stopy. Měšťák udusil Evropu, hotov jsa vše koupit, vše prodat, podporovat svou kapsou každou mrzkost, jen když něco vynese.

Cítil všude (tak píše), že vše jest již vyžito, že země udušená nesčíslnými, páchnoucími městy umírá těžkou, zdlouhavou smrtí a nesmyslné učení, prohlásivší břicho pánem člověka, jest jen posledním, mučivým stonem tohoto světa, umírajícího ve svém egoismu.

Aby zapomněl, zabral se do buddhistických knih, opájel se živou krásou a hloubkou věčných pravd v nich obsažených. Lákal ho i Laotse, Sakia-Muni, Zoroaster, Védy — a na čas se uklidnil.

Ale zase ho odvedl život kolem kypící. Byl ovšem i za hranicemi vždy ve styku s ruskými koloniemi, jmenovitě studentskými a dělnickými (jichž popisy v románu patří k nejzajímavějším), účastnil se jejich akcí, schůzí a rokování, kdež požíval zvláštní úcty nejen proto, že z hojných prostředků svých mohl poskytovati vydatné podpory, nýbrž i pro svůj rozhled. Avšak kritika jeho o veškeré té mládeži revoluční je zdrcující. Poznal v nich taktéž lidi »zelené«, nezralé, nestálé, kolísající bez cíle sem tam, bojující týmiž prostředky proti vládě, kterými byli potíráni. Jeden čas chtěl také býti sám lidstvu skutkem užitečný tím způsobem, že počal psáti zprávy z ciziny do ruských listů (práce jeho se tiskly již r. 1892), zamiloval si zase Herceny, Proudhony, Recluse. A u nich našel vysvětlení, že netřeba měniti formy státních násilí, nýbrž u lidí samých překonati nejdříve snahu po vládě nad sobě podobnými, jich slepý egoismus. Od nich nabyl směiosti mysli, ostrosti, naučil se nebáti žádných fetišů, autorit, žádných papežů či kodexů, nýbrž věřiti pouze sobě.

Že život nynějších lidí je nerozumný, hrozný, poznal již v mládí, ale nutna byla ještě tato léta hledání cesty k nápravě, strádání, stesku, aby pochopil, že trýzně ty, byť i přirozenosti člověka vlastní, přece jsou většinou zbytečny. A neodstraní se bombami, ohněm, ubíjením

*) Necitelnost (»Mezi hroby« 175), dobývačnost (»Před svítáním« 10), fádní unylost něm. Gretchen (několikrát).
**) Mene Tekel str. 192.
***) Před svítáním str. 213, román str. 231.

králů, nýbrž jen tím, když všichni lidé pochopí, že jest hříchem každé násilí, ať za jakýmkoliv účelem. Vždyť při tom všichni trpí, potlačovaní i potlačovatelé, a útrapy jejich, jako hrozné Mene.. tekel.. fares Baltazarovi, připomínají i jim všem, že sešli s cesty. Všelicí mudrcové přicházejí k lidstvu, zvou je, ale buď nikdo neslyší, nebo nechce jim rozuměti. A to nejen teď — již před tisíciletími. Čím se liší otroci Cheopsovi, kteří mu vystavěli pyramidu, od moderních otroků, kteří vystavěli věž Eiffelovu? Zdá se, jako by nebylo pomoci, a přece musí být! Poznal nezvratně, že prvním krokem jest, uvědomiti si dobře svou vlastní vinu, pak slézti s krku druhého a viděti v něm skutečného bratra. —

S těmi již vybraněnými myšlenkami Naživin po letech vracel se do Ruska. Ale bylo třeba ještě utvrditi se, odvrhnouti poslední zbytky nazírání měšťáckého. Nejlépe to jest vidno z rozdílu mezi jednou z prvních jeho knížek »Ubohá Rus« a třetím dílem románu; tu i tam líčí hlad mezi mužíky se všemi následky, kurdějemi, bídou, umíráním. — Při prvním pokusu zdá se býti ještě více méně divákem. Prohlíží si vše, pečlivě sepisuje, kde možno, podporuje ubožáky penězi, radou, léky; ale k takové pomoci, jakou nakreslil několik let později v románu, se ještě neodhodlal. Proces duševní se v něm vyvrcholil teprve v posledních letech, kdy konečně úplně opustil svůj dřívější život pohodlného měšťáka, pro nějž pracují řady otroků novověkých, od služky, která mu čistí boty, až po sedláka, dobývajícího mu chléb.

Přesídlil se s rodinou svojí (žena jeho je židovka) z hlučné Moskvy do tichého zákoutí Wirkby a později Gerknäs ve Finsku, kdež v malém hospodářství svém a v nečetné kolonii žije podle svého, možno říci rusky kommunistického způsobu. Třeba, že mu nakladatelé platili až 200 rublů za arch,*) přece jest životospráva jeho co nejprostší, ježto si hledí ve všem posloužiti sám a tím, co přebývá, podporuje jiné. Jak možno každému druhému zjednodušiti svůj život, píše v knize »V údolí zármutku« (str. 32—53); drží se tu také zásad anglického sociálního spisovatele Eduarda Karpentera,**) obsažených ve spise »England's Ideal«. Karpenter a Henri George jsou Naživinovi také ze všech zahraničných spisovatelů nejmilejší, jak ukazují i četné jeho překlady z nich, po případě překlady jeho ženy Anny Naživinné.

Jest vegetariánem (i se svou rodinou), žádá prostotu v oděvu proti nynějšímu příliš drahému a nezdravému,***) horuje i pro chození

*) Jak píše K. Velemínský ve svých feuill. o Tolstém v »Čase« 31. X. 1907.

**) Nar. 20. VIII. 1844 v Brightonu; stud. v Cambridgi, kdež byl učitelem do r. 1881. Potom se věnoval cele sociální propagandě. Jeden z jeho starších spisů: »Civilisation, its cause and cure« (Londýn 1889, páté vyd. 1897) přeložil Naživin do ruštiny r. 1907: »Цивилизація, ея причина и излеченіе« (do němč. přel. Federn, Lipsko 1903), ač to není nejlepší práce Karpenterova; více vynikají na př. »Love's Coming of Age« nebo »Adam's Peak to Elephanta«. Viz The Encykl. Amer. 1903. Kromě toho vydal Naživin překlad z Karpentera »Я есмъ«.

***) Vypravuje na př., že mu kterási dobrá duše vzala kožich (V údolí zárm. 43.); nesháněl se po něm, ani nového nekupoval, poněvadž shledal, že při práci jej lehce pohřeší i při 28° zimy, aniž by onemocněl.

bosky.*) — Tím způsobem míní Naživin ulehčiti bídě lidu: ubylo by továren a dělnictvo by se vracelo k volné půdě, k životu prostému. Každá rodina by byla s to sama se vydržovati prospívajíc společnosti i prací řemeslnou. Ale pak by prý přestati musila také snaha onoho množství jednotlivců, kteří chtějí žíti jen z honorářů, platů a procent, to jest na účet tříd pracovních.**)

Návrat k zemi lze pozorovati již v mnohých státech, v Americe, Anglii, Francii, Hollandsku, Bulharsku, Švýcarsku, Rusku, kde stále více se stěhují zpět do vesnic ti, kteří byli zklamáni městskou civilisací. Nedostává se ovšem půdy, ale ta musí být společným majetkem; neboť nebude v budoucnosti možno, aby si někdo stavěl za milliony konírny a závodiště, kdežto milliony ostatních nemají ani tolik, kde by zaseli hrstku žita. Tak nejenom materielní nerovnosti musí býti odstraněny, nýbrž i duševní.

Není třeba, aby mužik rozuměl veršům ruských šaškovitých dekadentů, nebo žargonu revolučně demokratických orgánů; stačí, když porozumí Tolstému, Upanišádám. K odstranění té duševní propasti musí každý ve svém okolí věcně pracovati, ne jen mluviti a psáti. To právě má Naživin za zlé Karpenteru, že se snaží pouze vnějším životem býti za jedno s pracujícími třídami, kdežto knihami svými, plnými hlubokých myšlenek, propast tu ještě rozšiřuje, ač by řečí prostou, jakou mluvili Epiktet, Ježíš, Budha, Rama, geniu svému neublížil a lidu prospěl. — Proto nedbá Naživin sám nyní pranic na květnatou, vybranou mluvu, snaže se psáti slohem čím dále prostším, pochopitelným každému. Za tou příčinou užívá vždy řady přirovnání ze života všech vrstev, aby věc, kterou zastává, učinil i prostému čtenáři pochopitelnou a jasnou.

Když každý takovou cestou a způsobem bude se starati o zjednodušení svého života, vraceti se k matce zemi, dětem a starým knihám — pak, volá nadšený, ale příliš přísný reformátor,***) »padnou Eiffelovy věže i sv. Petr v Římě i britské museum, města, ty zlořečené jizvy země, se rozsypou v prach a železnice zarostou květy polními... Potom se všude rozloží tiché dědinky a chaty ve stínech vysokých stromů, spojené mezi sebou ne kamennou silnicí s jednotvárným střídáním telegrafních sloupů, nýbrž úzkými stezičkami, plnými květů a krásných překvapení, jako arabská zkazka. A z lesů a polí budou beze strachu přicházeti k chyžím divoká zvířata i ptáci, a lidé s láskou budou hleděti v jejich krásné oči, lidé také tak prostí a přirození, odění v hrubá tkaniva, bosonozí, živící se chlebem a pramenitou vodou. Budou tiši a mlčelivi, ježto během tisíciletí pochopí, že nejzajímavější a nejvážnější rozhovor je tichý hovor se samým sebou, že není vše vně, nýbrž uvnitř člověka, kterýž jest duch a jehož život jest v duchu. A budou pozorovati překrásný, veliký svět vnější, i překrásný a veliký

*) A k námitce, že přece nikdo nemůže jíti do opery nebo do dumy bos, odpovídá zvlášť záhadně: prý nutno dříve rozřešiti, co jest vážnějšího, zdali opera, či choditi pro zdraví své bos.

**) Jak patrno, práci duševní podceňuje, neuznávaje nutnost třídění.

***) V údolí zármutku 53.

svět v nitru svém, i mlčet. A v duších jejich bude tiše hořeti svatý plamen lásky...«

Ale ať je tak či onak — rozumuje Naživin — ať půjdou lidé za žebrákem-Indem Rama-Krišnou, nebo budou na vzducholodích lítati s věže Eiffelovy na věž — vše jest úplně lhostejno: každý člověk musí sám rozhodnouti, jak má žíti, zcela nezávisle na tom, jak rozhodnou otázku tu druzí. Někteří rozhodli tak, jako Rama-Krišna, a já myslím, že mají pravdu — a druzí nechť žijí, jak se jim lépe líbí...

Hlavním rysem prací Naživinových jest upřímnost, jak již V. Mrštík*) podotýká, a pak slovanská měkkost a citlivost i tam, kde se pohybuje na cizí půdě. Dává se vždy ovládati více citem než rozumem, ale dovedl způsob svého nazírání tak dokonale ospravedlniti, že mu čtenář dá za pravdu ve mnohém, když s ním i ve všem nebude souhlasiti.

Druhou význačnou vlastností jest světovost jeho látek. Nejen že se neomezuje na vlast svou, jinak dosti širokou, ale i celá Evropa jest mu malou a nepatrnou tečkou proti ostatnímu světu, vesmíru. Celá její vyhlašovaná kultura se mu jeví v nekryté odpuzující nahotě, ať líčí krvavé stávky nebo hladové prostitutky, sirné doly v Girgenti nebo výboje Němců v Africe, nádherné karnevaly v Nizze nebo vysílené redaktory a souchotinářské sazeče. Stanovisko jeho, mající na zřeteli prospěch celého lidstva, nezná také hranic jednotlivých území, přenáší se přes majetkové rozdíly stejně lehce jako ze Švýcar do Francie, mezi nimiž čára existuje pouze na mapách.

Tíha nespravedlivých řádů nynějších, dusící lidstvo vesměs nespokojené, nutí ho neustále k přemýšlení o tom, jak odpomoci, kterou cestou se dáti, aby život zde na zemi byl každému příjemný. Nespokojuje se pohodlnou morálkou, že bude každý odměněn až na onom světě, nýbrž přiklonil se k názoru o kolování sil světem věčně probíhajících, k názoru, majícímu mnoho společného s buddhistickým stěhováním duší. — »Z mrtvého těla Kaťky vyrostou na zahradě květy. Růže opadají, zetlí, slunce vytáhne zbytky do dlouhých trav; trávu ukousne Běljanka-kravka, část přemění v mléko, které vypijeme, část ve své tělo. Pak Kaťku položí v Běljance zase do země, až z ní vyroste mladá, štíhlá jedle, která sestárnuvši dohoří v kamnech. A Kaťka, objevivši se jako veselý, krásný ohníček, laskavě nás zahřeje v pošmourné, chladné ráno, v lehkém, modravém dýmu odletí do nebe a smísivši se tam s deštěm, znova spadne na zemi — a pohlédne v brzku na nás milými očky nezabudek.«**) Proto vidí kolem sebe vše oživeno, ve všem cítí stopy životů tisíciletých, nepřetržitého vzniku a umírání, v přírodě takový soulad, jen člověk sám se mezi tím vším potácí, jako věčně nerozumné dítě. A to nejenom teď, již před dávnými věky a ještě bude. — Náboženství jeho, může-li se to tak nazvat, jest zhuštěno v několika větách, jichž základním tonem je vždy láska. Našel prosté pravdy ty

*) Moravsko-slezská Revue 1908, str. 160.
**) V úd. zármutku, str. 99.

u všech velkých myslitelů světa a poznal, že právě zde se Laot-se, Buddha, Zoroaster, Ježíš úplně shodují a že jenom následníci jejich jsou původci znešvařeného pozdějšího učení. Odtud lze si vysvětliti jeho bezmeznou úctu ke Kristu a stejnou neúctu k církvím, ať je to pravoslavná či protestantská nebo katolická.

Vzrůst ucelenosti jeho názorů se bere přímou linií, patrnou z řady jeho spisů. První tři sbírky: *„Rodné obrázky"*, *„Ubohá Rus"* a *„Laciní lidé"* nutno odbýti souhrnem jako plody, v nichž autoru samému nebylo ještě dosti jasno, proč je zde a proč píše,*) jak se vzácnou upřímností sám sebe odsuzuje.

A právě z jedné z těchto sbírek (»Ubohá Rus«) objevil se první německý překlad pod názvem »Das hungrige Russland.**) Ale křiklavá obálka s umrlčí lebkou nad vyděšenými a vyhladovělými podobami ruských mužíků dává poznati, co lákalo Němce k překladu.

Naživin zde hlavně popisuje, nepronikaje k vlastním příčinám. Látky takto nashromážděné znamenitě využil v románu.***) V »Ubohé Rusi« se zmiňuje o několika členech intelligence, kteří pracovali nezištně k umírnění bídy mužíků — kdežto v románu to opomíjí a líčí stav až příliš zoufale. Také odpomoc vidí pokaždé v jiném způsobu: nejdříve v zavedení dobrých škol, levném úvěru, rozšiřování hospodářských vědomostí, pojišťování obilí, dostatečném množství půdy, volnosti stěhování atd.; tedy vesměs v positivní práci, směřující k odstranění příčin nouze. Avšak v románu odpomoci v tom nevidí, zachází až za hranice dosavadních možností, k ideální lásce k lidstvu, která se zříká všeho svého ve prospěch trpících, a tím jedině může pomoci. (Dokončení.)

H. BOCZKOWSKI:

Ruské politické strany a skupiny.

(Dokončení.)

5. *Národně socialistická strana* (Narodno-socialističeskaja partija). Straně sociálně revoluční příbuzna jest duchem strana národních socialistů (N. S.). Za nynější doby vytvořila se jako úplně samostatná strana a v II. a III. dumě vystupuje nezávisle. V čele jejím stojí Annėnskij, Pěšechonov, Gurjev a Petriščev, známí theoretikové. Všecka nedorozumění mezi S. R. a N. S. vlastně plynou z neshod v otázkách taktických, specielně z různého názoru obou stran na odůvodněnost užívání a významu terroru. S. R., jak jsme viděli, jsou terroristé a tudíž test pochopitelno, že jsou odsouzeni k tajné (»podzemní«) exi-

*) Naživin sám těchto sbírek znovu nevydává. Píše mi o tom: »Vše to jest prázdné a hloupé povídání, za něž se stydím a jehož rozšiřovati nikterak nemohu.«

**) V »Bibliothek berühmter Autoren«, sv. 36., přel. Julie Goldbaumova, Wiener Verlag 1905.

***) Místy i doslovně převzal (ordinace lékařky vesnické, str. 336—342), jen jména pozměnil a Tatary vyloučil.

stenci. N. S. naproti tomu chtí býti legitimováni, i chovají se k terroru a vůbec k nelegálním taktickým skutkům odmítavě. »N. S. strana« — praví jedna z jejich resolucí*) — »jsouc stranou veřejnou, nemůže prováděti takových taktických obratů, jichž provedení je technicky nemožno v poměrech veřejného bytí strany.«

Mezi jiným N. S. obrátili se ke gradonačal'niku Launicovi se žádostí o legalisaci strany; rozumí se, že byla ponechána bez účinku. Orgánem strany bylo Narodno-Socialističeskoje Obozrěnije. Často také mluvčím této strany bývá: »Tovarišč«. Podrobněji o N. S. mluví se v stati V. Černova pod názvem: »Ješče o Narodno-socialističeskoj partii.«**)

6. *Trudovici.* S menším právem, ale přece možno připojiti k S. R. stranu tak zv, »trudoviků«. Pravím, s menším právem, poněvadž trudovici nejsou stranou politickou v přísném smyslu tohoto slova, ač vystupují jako zvláštní skupina ve všech třech dumách. Vytvořili se za I. dumy. Zakladateli byli Žilkin, Janikin, Aladin, od jejichž řečí (zvláště Aladinových) — podle vtipného poznamenání petrohradského tisku — objevily se trhliny na stropě v Tavrickém paláci. Do strany vstoupili »divocí«, radikální sedláci, do té doby ještě se nezorganisovavší pod žádnou politickou vlajkou. Programy trudoviků jsou nejasné a abstraktní. Kardinální jejich otázkou jest ot. agrární, řešená více nebo méně ve smyslu programu sociálně revolučního, čímž jsem se také řídil, když jsem vykazoval trudovikům toto místo v klassifikačním seskupení stran.

Otázka taktiky rovněž není vyjasněna a po této stránce strana nejčastěji řídí se situací v daném okamžiku. Kromě výše jmenovaných předními representanty trudoviků byli ještě Berëzin a Karavajev.

III.

Svoji črtu doplním výkladem oněch politických skupin, jež neúčastníce se bezprostředně politického žití, nicméně projevují vliv na všeobecný politický vývoj říše. Jinými slovy, promluveno zde bude o anarchistech a jiných jim příbuzných protiparlamentních směrech, rovněž i o ženských a mimo strany stojících dělnických i selských organisacích, z nichž jedny (ženské) doposavad stojí mimo zákon, druhé (řemeslnické a selské) jsou ještě v prvních stadiích svého rozvoje.

Poněvadž skupiny a organisace této kategorie nejsou politické v přísném slova smysle (neboť anarchisté jsou zásadně nepolitičtí), promluvím o nich jen ve všeobecných rysech, pokud se toho jeví potřeba pro úplnost obrazu vývoje politického myšlení v Rusku vůbec.

V rozvoji **anarchismu** v Rusku možno vytknouti 2 periody, oddělené od sebe mezerou skoro dvaceti let.

První perioda patří do let sedmdesátých XIX. století. Čelnými zástupci této periody jsou Bakunin a Něčajev. Středisko anarchistické činnosti bylo za hranicí, především v Ženevě. Činnost této periody je-

*) Новая мысль — č. 3. str. 22.
**) Новая мысль. (Sborník statí) č. 1.—3. Petrohrad 1907.

vila se v silné agitaci a propagandě, kterémužto cíli sloužilo vlastní vydavatelství anarchistické literatury. Uvedeme jen: měsíčník »Narodnoje Dělo« (1860—70) a »Rabotnik« r. 1875. Z anarchistických organisací této doby pozoruhodny jsou: založené po plánu Něčajeva »Obščestvo narodnoj raspravy i topora« (Spolek lidové odvety a sekery) a o něco později: »Domušinskoje obščestvo anarchistov«, rozšířené především v Moskvě a na jihu Ruska.

Osmdesátá a devadesátá léta minulého století uplynula v Rusku bez všelikých projevů anarchistické propagandy. Avšak již na začátku XX. věku ztichlé na čas anarchistické hnutí znova se provaluje, zprvu rovněž za hranicí. Předními činiteli této nové periody jeví se Krapotkin a Čerkezov jako přední theoretikové a kritikové. Roku 1902 za hranicemi (v Paříži, Ženevě) založeny byly anarchistické měsíčníky: »Chlěb i Volja« (Chléb a svoboda) a po té »Beznačalie« (Bezvládí). S počátkem ruské revoluce r. 1904 centrum činnosti anarchistů přenáší se do Ruska, především na jih (na Kavkaz, do Novorossijského kraje, na Malou Rus) a rovněž do král. Polského. Objevuje se celá řada nových skupin: »Černoje Znamja« (Černý prapor), »Novyj Mir« (Nový svět), »Buntar'« (Buřič), »Burevěstnik« (Bouřlivák) a v poslední době sjednocená organisace jižních stran pod názvem »jihoruských anarchistů-syndikátistů«.

Při klassifikaci právě jmenovaných skupin třeba se říditi jejich poměrem k terroru a k »syndikátům«, t. j. k dělnickým mimo strany stojícím organisacím typu francouzské »la Confédération Générale du Travail«,*) italské »Borsa d'opera«, německého »Generellschaftlicher Anarchismus« a české federace všech odborů (orgán »Kommuna«). Co se terroru týče, jedny skupiny (Černoje Znamja, Buntar') jsou stranníky »bezmotivných« útoků, jakožto aktů mířících proti buržoasii. Příklady takového »bezmotivného« terroru mohou býti výbuchy bomb ve varšavském restaurantě »Bristole« a v oděsské kavárně Liebmanově. Jiné skupiny (Chlěb i Volja, Novyj Mir) chovají se k takovému »bezmotivnému« terroru odmítavě.

Právě taková je konfigurace skupin, co se týče poměru k syndikátům. První je popírají jakožto nesrovnatelné s ideami anarchismu, druzí je uznávají jakožto přechodní stupeň a prostředek přípravy dělnictva k přijetí čistého anarchismu.

Činnost anarchistů v Rusku zvláště za poslední doby silně se zvětšila, a lze říci, že každým dnem roste. Příznačno jest, že anarchisté docházejí sympathie mezi selskými massami, o čemž svědčí silný rozvoj nedávno založeného »Anarchistického Selského Svazu« (Anarchističeskij krestjanskij Sojuz).**)

Taková jest historie anarchismu v Rusku v celkových rysech jen jaksi s ptačí perspektivy.***)

---

*) *Paul Delesalle:* La confédération etc... (Histoire, Constitution, But, Moyens...) Paris 1907.

**) »Анархистъ« čís. z 10. X. 1907. Vychází tajně.

***) O dějinách ruského anarchismu blíže jednají tyto spisy: *А Кульчицкій:* »Анархизмъ въ Россіи.« Nákl. Popové. S. Petěrb. — *Н. Рогдаевъ:* »Различныя теченія въ русскомъ анархизмѣ.« »Буревѣстникъ«, 1907.

Zde je nutno pověděti několik slov o různých jiných proudech, abych řekl, elementárních, příbuzných duchem anarchismu.

Je to s jedné strany »mysticko-náboženský« směr, jako na př. u sekt všemožných barev a odstínů: tolstovců, duchoborců,*) gurijců**) a vůbec t. zv. »něprotivlenců«, jsou to dále: Jegovisté čili dynamisté, uralská mystická sekta dělníků, toužící dynamitem vykořeniti nepravdu a zavésti všeobecný mír a blaženost. Existovala v letech 1900—1901. Vládními repressemi stoupenci její doslova byli vyhubeni. Zde třeba uvésti také poloanarchistickou skupinu: »Machajevců« neboli »Stranu dělnického spiknutí« (Partija rabočago zagovora), jejímž duševním vůdcem byl bývalý polský socialista Wolski, autor známé knihy »Umstvennyj rabotnik«. Charakteristickými rysy tohoto směru bylo negativní chování k otázkám poměru proletariátu vůči intelligenci a hlásání »nepřetržité revoluce«, svého druhu neustálého Spiknutí. Hnutí počalo s počátku na Kavkaze (v Baku); po té rozšířilo se po veškeré jižní Rusi. Konec jeho pak odehrál se nedávno (jak o tom oznámení přinesly noviny) ve Varšavě popravou — na základě výroku vojenského polního soudu — dvou nejpřednějších členů skupiny »Zagovor«.***)

Abychom dokončili nárys skupin a organisací tohoto typu, připomenu ještě silně rozšířený po celém jihu Ruska (v Donecké kamenouhelné pánvi): »Internacional«. Původně byl založen známým ruským revolucionářem Něčajevem v letech šedesátých minulého století v Moskvě, v brzku však zašel. Podruhé objevil se v letech devadesátých na jihu Ruska s dřívějším programem, shodným co do ducha s »Jižní federací« (Južnaja federacija). Internacionalisté jsou stranníci ekonomických a politických hromadných stávek. Uznávají »narodovlastije« na základě všelidského principu a nacionalisace země. Původem těsně souvisí s belgickými organisacemi téhož typu a jména.†)

*

Abychom se seznámili s **dělnickými a selskými směry a organisacemi,** do jisté míry politickými, objevivšími se v poslední době, pozastavme se při následujících nejvíce výrazných skupinách tohoto typu.

Remeslennaja partija (strana řemeslnická). Strana za nynější doby nachází se ve stavu tvoření. Návrh programu jejího byl rozpracován v Petrohradě na všeobecném sjezdě zakladatelů 3. února 1906. Řemeslnická strana zásadně uznává monarchii dle manifestu ze dne 17. října 1905. Vůči chaotickému stavu věcí v Rusku, jenž byl vyvolán podle mínění řemeslnické strany reakcí i revolucí, členové řem. strany pokládají za nutno stavěti se proti těmto nepřátelům, aby po

*) *П. Бирюковъ:* Духоборцы. Moskva 1908. — **Матеріалы къ исторіи и изученію русскаго сектантства.** Vyd. Svobod. Slova. Londýn č. 46., 47. 51.—54.

**) »Свободное Слово«. Londýn 1905, č. 16., 17., 18.

***) Podrobné zprávy o obou posledních skupinách možno nalézti v citované výše stati N. Rogdajeva (Burevěstnik, 1907, č 8., str. 187.).

†) Podrobně o této skupině promluveno u *L. Velichova:* **Сравнительная таблица русскихъ политическихъ партій**, X. sv. 2. S. Petěrb. 1906, odkudž vzaty také zprávy o doleji uvedených skupinách a stranách.

jejich vykořenění zavedl se v Rusku zákonný pořádek a mír. Pokládajíce průmysl a řemesla za hlavní prameny národního prospěchu, stoupenci řemesl. strany vyžadují protekce i podpory pro ně. V otázce agrární řemesl. strana prohlašuje se pro přechod od obščinného hospodářství k jednotlivému (jednodvorovému), v otázce dělnické — požaduje povinné pojišťování dělníků i řemeslníků na účet státu a desetihodinový pracovní den v řemeslnických dílnách. V ostatních věcech řemesl. strana blíží se Svazu 17. října.*)

Liga práce (Liga truda) kriticky chová se vůči byrokratickému vládnímu režimu. »Cílem jejím jest: sjednotiti pracovní třídy a s použitím zákona o říšské dumě vytvořiti v ní z lidí práce rozhodný hlas pro vypracování právního zřízení, jež zase se své strany poskytne pracovnímu lidu svobodu i blahobyt.« Liga práce založena v lednu r. 1906. Program její vytištěn 2. února v »Rusi«.**) Liga práce blíží se jím typu konstituční strany, především konstitučně demokratické.

Selská strana (kresťjanskaja partija) vyjadřuje třídní zájmy selského stavu, směřujíc »k osvobození ruského lidu od odvěké poroby, jíž napomáhají přežitky nevolnického práva«. Toto osvobození selská strana vidí v racionálním rozřešení pozemkové otázky, v boji s nevzdělaností a nevědomostí, bezprávím, hladověním a nemožností placení daní ve vsi. Strana založena byla koncem listopadu 1905, program její vytištěn 7. pros. V čele selské strany stojí známý předseda porotního soudu D. N. Borodin. Orgánem strany je měsíčník »Russkaja Zemlja«, jenž vychází od r. 1906 v Petrohradě. Správu strany řídí ústřední výbor, složený z 25 osob. Nejméně jednou do roka svolávají se »říšské« sjezdy strany. Selská strana uznává konstituční monarchii, autonomii Finska a Polska. V ostatních kusích programu shoduje se s kadety, jen že nerozšiřuje volebního práva na ženy. — Řešení otázky agrární vidí v »odstranění nucené závislosti osobnosti od pozemkové společné obce (obščiny). Dále žádá beznáhradné odevzdání »odřezků«, t. j. enklav panské půdy mezi pozemky selskými. Nucené zcizení pozemků, jež jsou najímány od sedláků, za minimální cenu, pozemků pak, které jsou vzdělávány námezdnou prací, za cenu skutečnou. Odevzdání sedlákům erárních, soukromých carských, údělných a z části klášterních pozemků. Určení hranice velkostatkářského hospodářství. Regulování nájemných cen. Organisace vystěhovalectví. Obsáhlé zřízení úvěru melioračního a drobného. Všestranná podpora zvýšení výnosnosti selského hospodářství. Všeobecné pojišťování úrod, zavedení selsko-hospodářské inspekce. —

*

Ženská ***pokroková strana*** (Ženskaja progressivnaja partija). Začala se zakládati v Petrohradě pod vlivem »Ženského Věstníku« (Ženskij Věstnik). Abychom seznali program a taktiku této strany, bude

*) *В. Ивановичъ:* »Россійскія партіи, союзы и лиги«, str. 40.
**) *В. Ивановичъ:* ibid. str. 244.—5.

nejlépe citovati nejdůležitější její usnesení. V úvodě k programu*) čteme:

»Ženy jsou nejbezprávnější a nejporobenější část obyvatelstva. Nacházejí se v porobě mužů a v úplné závislosti od jejich libovůle... Díky své porobenosti, ekonomické závislosti a bezprávnosti ženy nemohou projevovati v celé úplnosti své duševní schopnosti a projevovati činnou účast ve zdokonalování lidstva po stránce duševní i fysické a ve zdokonalování sociálního zřízení.«

»Poněvadž politická bezprávnost náleží k hlavním příčinám porobení ženy, vytýká si ženská pokroková strana za svůj nejbližší úkol dosažení úplné politické rovnoprávnosti žen s muži.« Hájí ideálu konstitučně-demokratické monarchie s uznáním nejúplnější autonomie a práva na sebeurčení všech okrajních území a národnostních oblastí Ruska. V otázce dělnické prohlašuje se pro osmihodinnou práci, pro inspekci vůbec, nezávislou od podnikatelů, zvláště pak pro zvláštní ženskou inspekci »v oněch továrních závodech, kde se užívá ženské práce«... V otázce agrární je pro »rozšíření selského hospodářství rozličnými způsoby: odevzdáním státních, církevních i soukromých pozemků sedlákům v majetek nebo v užívání na základě podmínek vypracovaných lidovým zastupitelstvem«... »Ženy požívají stejných práv na půdu jako mužové. Selské ženy mají míti stejný úděl země jako muži«...

Vůči vojsku a námořnictvu prohlašuje ženská pokroková strana toto mínění: »Militarismus musí býti odstraněn a místo vojska má býti zřízena milice. K ochraně říše proti vnějším nepřátelům třeba uzavříti smlouvy se všemi sousedy, obklopujícími Rusko, a cíliti k ujednání mírových svazů mezi různými skupinami ruského obyvatelstva s cizími státy. Nutno se zříci politiky dobývací a obrátiti úsilí na mírný rozvoj říše.«

V otázce manželství: »Do občanského práva zavádí se občanský sňatek a uznává se za povinný pro všecky... Zjednodušuje se a ulehčuje pořad rozvodu. Musí býti ustanovena rozsáhlá ochrana dětí, zvláště nemanželských, cestou zákonodárnou.«

IV.

Mezi mnohými ruskými politickými stranami, s jichž nevelkou částí jsme se seznámili v této stati, velice málo je takových, jež jasně by se vyslovovaly o **otázce slovanské**. Takovou známe jen jednu — je to strana »Svobodomyslných« (Svobodomysljaščich). Avšak »svobodomyslní« nejsou jedinou stranou, jež propracovala ve svém programu otázku slovanskou. Jest ještě několik, ostatně zcela málo, politických směrů a skupin s určitými názory na tuto otázku. Tuto poslední část věnujeme tedy jim.

Slavjanofilové (směr neorganisovaný). Stoupenci tohoto směru vysvětlují všecky pohromy a nezdary Ruska škodlivými reformami Petra Velikého, jež dle jejich mínění nic nemohou přinésti dobrého ruskému národu. Z toho je jasno, že jim, »mluvčím národního sebepoznání«,

*) *Ивановичъ*, ib. str. 137.—140.

nutno jest »obrátiti vlast na opravdovou cestu obnovení v Rusku velikého principu »všeruského sněmu« (sobora) od samého dolejšku: »od občin a miru« až do samého vrcholu — »zemského a církevního soboru«. Potom vzroste význam otce národa — »samodržavného cara«. Morální obrození Ruska povede k všestrannému bratrství a svobodě příbuzných slovanských plemen. Heslo: »Samodržaví, pravoslaví a národnost.«

Jak známo, vůdci tohoto slavjanofilského směru let 1820—40 byli Chomjakov, K. Aksakov, Kirějevskij. V šedesátých a sedmdesátých letech mluvčími jeho byli J. Aksakov (denníky »Děň«, »Moskva« a »Rus'«). V letech osmdesátých Strachov a Danilevskij (spis: »Rusko a Evropa«). Stopy tohoto směru možno postihnouti v »Denníku spisovatelově«

Mapa výsledku voleb do III. ruské dumy.

F. M. Dostojevského. Potom v letech devadesátých vychází v témž směru, vydávána jsouc A. Vasiljevem a Šarapovem, »Russkaja Beséda«. Nyní většina slavjanofilů hlásá nacionální konservatismus. Chtějí zorganisovati samostatnou politickou stranu. Středem činnosti jejich jest petrohradské »Slavjanskoje Blagotvoritěl'noje Obščestvo« s četnými provinciálními odbočkami. (Sem slušno připočísti i ruská sokolská hnízda, organisovaná po vzoru českého Sokola.)

K slavjanofilům druží se »*Sojuz sobornogo načala i svobodnogo truda*« (Svaz principu všeruského obecného sněmu a svobodné práce). Z toho, co vyloženo, plynou samy sebou politické ideály slavjanofilů — »samodržaví« a »nedělitelnost Ruska«. Zemské obecné sněmy a krajská zastupitelstva (zemskija sobory — oblastnyja dumy) mají požívati jen poradního hlasu: lidu — moc mínění, caru — moc rozhodování. Jejich posvátná idea jest: »Všeslovanský svaz na zásadě obecného sněmování s Cařihradem v čele a s křížem na sv. Sofii.« Jejich taktika vyjadřuje se slovy: »Ani právo, ani moc, nýbrž láska a pravda!«

Pravým opakem tohoto směru právě uvedeného jest: »*Mladorusskaja Partija: Sojuz Sobornaja Rossija.*« Tato strana kriticky se má k starému učení slavjanofilů, míníc, že na nynější dobu jest příliš zastaralé a v mnohých případech příliš konservativní a úzce šovinistické, pročež je tak často nazývají »černosotěnským«. Mluvčím tohoto nového kritického směru je známý slavjanofil A. Vasiljev, z jehož popudu v lednu r. 1906 založen byl výše jmenovaný svaz a vydáno bylo provolání »od stranníků sobornosti a svobodné práce v zemi ruské.« Svaz tento pro nedostatek hmotných prostředků se zatím rozvíjí dosti slabě.

Svaz je »pro sobornou, pravoslavnou ruskou říši«, uznává však autonomii okrajních území, městských i zemských jednotek. Požaduje dále svolání velikého ustavujícího obecného sněmu na základě všeobecného a rovného hlasování. V otázce taktického jednání je pro mírnou propagandu a toleranci, kategoricky se vyslovuje proti násilí. K charakteristice názorů tohoto novoslavjanofilského směru uvedu z jejich výše uvedeného provolání několik resolucí:

Církev soborná (= obecným sněmem řízená), samosprávná, svobodná ve svých rozhodnutích. — Soborná pravoslavná Ruská říše, svobodná ve svých samosprávných zemích. — Soborný, samosprávný ruský lid, ve svých rozhodnutích i životě svobodný, žijící v občině. — Konečně v otázkách mezinárodní politiky základním úkolem Ruska podle mínění novoslavjanofilů jest osvobození soukmenných národů a souvěrců a vytvoření Všeslovanské spolkové (sojuzné) říše.

Slovanské otázky dotčeno ještě, ač dosti mlhavě, v »*Národně-liberální straně*« (Nacionnal'no-liberal'naja partija), založené koncem října r. 1905 v Rize. Dočasným orgánem této strany byl »Pribaltijskij kraj«, kde v č. ze dne 28. pros. otištěn byl program strany. V tomto programu, jenž skoro je shodný s programem konstitučně demokratickým, mluví se s počátku, že »blaho Ruska záleží v liberálně-osvětných reformách s jedné strany a národnostní jeho politice s druhé. Heslo: Okrajní území pro Rusko, Rusko — pro Slovanstvo,

Slovanstvo pro lidstvo«. Po té doleji řečeno, že »Rusko především je pro Rusy« a že »jest nedělitelno«, co se pak týče centralisace, praví se, že strana bude »pravoměrná«.

* * *

Tím jest vyčerpán úkol této přehledné stati. Předvedl jsem v ní sine ira et studio nejdůležitější ruské politické strany, skupiny a frakce. Pochopitelno jest, že črta tato daleko není úplná, poněvadž v Rusku za nynější doby čítá se více než sto všemožných politických skupin, svazů atd.; avšak, jak jsem již poznamenal výše, množství a vzájemný poměr jejich mění se skoro každodenně, proto stanoviti přesné seskupení jejich je nemožno — v nejlepším případě možno mluviti jen o typech s ostře označenými mezemi v příčině programu a taktiky. Takové hlavní typy možno napočítati tři: 1. reakčně-konservativní, 2. liberálně (konstitučně) radikální a 3. socialisticko-revoluční; konečně čtvrtý, doposud ještě ostře se nevyznačivší — »antiparlamentární«. Této klassifikace jsem se přidržoval při seskupování popsaných stran a frakcí.

K názornému poznání reálného významu a vlivu vypsaných politických stran poslouží připojená statistická tabulka o složení říšské dumy I. a II. období a rovněž znázornění rozvrhu stran v III. dumě.

A. *Rozvržení členů I. dumy podle stran:**)

1. Strana národ. svobody (KD.) 101
2. Skupina práce (trudovici) . 97
3. Sociálně-demokratická str. . 17
4. Strana demokrat. reforem . 14
5. Strana umírněných (svaz 17. října a monarchisté) . . 81
6. Skupina posl. mimo strany . 67

Potom následují autonomisté, t. j. zástupci okrajných území, ale poněvadž v této stati výhradně se mluvilo o ruských politických stranách, tedy pomíjím statistiku autonomistů. Celkem I. duma měla 499 poslanců.

B. *Seskupení stran ve II. dumě.***)

1. Soc. demokraté 65
2. Soc. revolucionáři 36
3. Národ. socialisté 15
4. Trudovici 101
5. Konst. demokrati (KD.) . . 91
6. mimo strany 50
7. Str. demokratických reforem 1
8. Okťabristé a umírnění . . 43
9. Pravice, monarchisté . . . 12

C. *Seskupení poslanců III. dumy podle stran.****)

1. Krajní pravice 50
2. Nacionalisté 24
3. Umírněná pravice 71
4. Okťabristé 154
5. Progressisté a strana mírné obnovy 29 (32)
6. Konstituční demokrati (KD.) 54
7. Trudovici 13
8. Sociální demokrati 20

*) *М. М. Боговичъ:* Наши депутаты. I. созывъ. Moskva 1906, str. XXIV.

**) Докладъ распорядительной коммиссіи 13. IV. 1907. Господину Предсѣдателю Госуд. Думы (II. созывъ). S. Petěrb. kancelarija Gos. Dumy.

***) Sestaveno na základě znázornění v »Illjustrovanném Ježeneděl'niku«, Petrohrad 1907, č. 43., str. 695.

DOPISY.

Z Petrohradu. 9. března 1908.

(Hesla o velikosti. — Různé evoluce. — P. Struve a D. Merežkovskij. — Mysticismus. — Ženský klub. — Lidie Sturrova.)

Chceme býti zase velkými, velmi velkými — ovšem pomocí Anglie a na základě oné lásky mandžurských Číňanů k Rusku, o níž mluvil nedávno p. Miljukov. A tedy nová dráha amurská, nové plány kolonisační a nové armády k jejich obraně atd. — což vše má státi několik desítek milionů ročně, a to pro zemi, která má jen 160.000 obyvatelů. Není těžko v celé této z mrtvých vstávající dalekovýchodní velikosti vycítiti moment tak nebezpečný a odvážný, že i sám Rodičev, známý svou odvahou na poli rozmanitých zápasů, zalekl se přízraku fantastické odvety a neváhal v otázce té zaujmouti stanovisko přímo opačné, než jeho kolega (a vlastně hlava strany) Miljukov. Americká bouře přestala již zmítati politickou lodí tohoto nejproslulejšího kadeta, ale jest i dosti zlomyslníků, jimž se zdá, že Tichý oceán má u něho napraviti, čím — Atlantický ublížil jeho popularitě.

Jsme nyní svědky tak rozmanitých přeměn, že se nelze diviti, ohlížejí-li se lidé opatrněji po svých bližních v obavě, nespatří-li závojem nynější mlhy na jejich známých tvářích nějaký nový rys. Nemluvím o mládeži, která v mnohých případech před několika lety bez patrných přechodních stupňů přeskakovala od samoděržavného monarchismu k nejkrajnějšímu mezinárodnímu socialismu — a nyní zase v značné své části provádí udivující převrat ve směru opačném, jak o tom můžeme snadně souditi třeba jen z četné účasti studentských stejnokrojů v »Rusském Sobranji« a na sjezdech »istinno-rusských« lidí. Nemám také na mysli nejnešťastnější vyděděnce a pastorky společnosti, kteří snad poprvé na počátku revoluce zdvihli neosvícené své hlavy od kladiv a kovadlin, aby šli do schůzí, zvěděli tam o lidských právech — a chopili se browningů a bomb nejdříve na obranu svobody a proletariátu, později pak, sešedše s cesty, se zničeným životem osobním a zničenými nadějemi, bez opory mravní a duševní započali novou dobu banditství stranického a konečně osobního. Nejsouť oni nejvíce hodni pozornosti, ačkoliv ovšem historik, sociolog a psychiatr příslušným způsobem si všimnou na př. takové rubriky statistické, o jaké se dovídáme z vězení łódzského. Tam totiž z uvězněných právě bombistů a revolverovců čtyřicet se jich dobrovolně přihlásilo ke konkursu za katy — a tedy k věšení svých soudruhů po 5 rublích »od kusu« . . . Podle doznání jednoho z nich jeho plat ve »straně« byl pětkrát menší, neboť tam dostával za odstřelení »soudruha« za rohem 1 rubl 20 kopějek . . .

Ale ruská intelligence pozastavuje se v posledních dnech nad jinými přeměnami. Pozoruje totiž ideové převraty svých theoretických vůdců. Jedním z nich byl i na západě známý P. B. Struve. Nyní podle oficiální definice náleží k pravému křídlu kadetů. Sám pak dí o sobě, že jest osamocen. Proč? Odpověď na to zajímá nás ani ne tak se zřetelem na osobnost P. Struveho s jeho minulostí marxisty,

revulucionáře, potom redaktora »Osvobožděnija« a konstitucionalisty kadeta, jako spíše se zřetelem na to, že máme příčinu domnívati se, že toto osamocení v nejnovější fasi jeho ideologické dráhy příliš dlouho nepotrvá. Zdá se, že Struve jen dříve než jiní objevuje v sobě a má odvahu formulovati nové tendence, vyplývající ze zkušeností a zklamání revolučního chaosu — totiž onen ideál velmocenské síly, imponující mohutnosti, který dosud děsil ruskou intelligenci, jež ne od několika let, ale od staletí pociťovala jeho theorii i praxi na vlastní kůži. Nechceme nikterak křivditi autoru článků »Ruské Mysli« (a zejména posledního, nazvaného »Veliké Rusko«), nechceme, aby se čtenáři tohoto dopisu mohli domnívati, že se P. Struve blíží ideálům »pravých Rusů«, totiž apotheose státní minulosti a nekritickému podporování nynějšího monarchismu. Ale nemůžeme nezaznamenati, že státní síla Německa, že dílo Bismarckovo netoliko mu imponuje, ale že je doporučuje k následování i své vlasti. Pravda, ne se všemi důsledky — Struve jest na př. přívržencem autonomie král. Polského a rovnoprávnosti Židů. Ale »státní důvody« velmocenské bývají rozmanitě pojímány — kdož ví, zdali ony živly ruské intelligence, které se seskupí kolem ideálu Struveova, neodhodí na své velké dráze obtížná ta břevna?

Jiný zástupce ruského duševního života, ba i nositel ruského genia, D. S. Merežkovskij dokonce se nestydí za protistátního ducha, jejž Struve konstatuje u ruské intelligence, i přiznává se ochotně k tomu, že láska a obraz vlasti v jeho srdci, stejně jako v srdci a duchu Tolstého, Lermontova atd., nejsou spojeny s navlečenou jim maskou státovosti. »Otroci nemají vlasti; a jestliže býti Rusem znamená býti otrokem, tedy nechci býti Rusem,« praví Merežkovskij. ». . . Struve se podivuje velikosti Bismarckově a oné osudné síle, která jej po sjednocení Německa přiměla k tomu, aby se vrhl na Francii a odňal jí země, vybojované Ludvíkem XIV. Zvíře vrhlo se na zvíře a vyhryzlo mu kus masa. Ať si to je historicky pravidelno, přirozeno a nutno — ale co zde zasluhuje podivu? Vždyť osudná síla může býti i zlá, i divoká a nesmyslná. A není nebezpečna taková alchymie, která dělá z olova skutečnosti zlato ideálu?«

A čím více jest olova v naší skutečnosti, tím více toužíme po křídlech, abychom z ní mohli utéci, ať kamkoliv. Pořád více jest u nás lidí, kteří emigrují kamsi do rajských končin anebo se ponořují do hlubin vlastních duší, sní o svatých poustevnících Thebaidy, rozplývaji se nad velkostí sv. Antonína, Makaria atd. Blouzní se o těch věcech ne tak v soukromí, jako ve velkých společnostech — na př. v síni Zeměpisné společnosti, která bývá občas propůjčována Společnosti nábožensko-filosofické. Sotva že se prodíráme zástupem mistrně a uměle učesaných paní a slečen, krátce ostříhaných mladých popů i dlouhovlasých světských pánů, stylisujících svoji tvářnost podle podoby Kristovy anebo aspoň Vladimíra Solovjeva — posloucháme dlouhé hodiny o askesi, o poustevnictví a nejvíce o Antikristu. Jistý referent kteréhosi večera neopatrně prorokoval, že právě lůno úřední církve, plné falše a zvrácenosti, zrodí nejspíše onu bestii, která tak neočekávaně stává se hrdinou porevolučního dne, totiž Antikrista. Ale slovo

skutečnosti strhlo jej v témž okamžiku s apokalyptických výšin do pozemského údolí petrohradského. Obtloustlý pán, vystoupiv na řečniště, nejen že dovedl hromovým hlasem povznésti úřední církev nade vše, ale také zdrtiti protivníka, který měl náhodou polské jméno, připomenutím patriarchy Hermogena, »který vysvobodil Rusko od polskosti.«

»Kdo je ten argus?« ptám se sousedů. To je zde stálý host, synodální misionář, úředník, navracující jinorodce, jinověrce atd. do lůna úřední církve.

Jaký div, že po této mezihře ideál útěku třeba jen na poušť, doporučovaný referentem, nabývá většího půvabu v očích mystických paní a pánů, že slyšíme stále více slov o tom, že askese a »poustevna«, obcování s absolutnem jest nejlepším, nejúčelnějším prostředkem k přetvoření našeho »ukrutného chaosu«. Tak činili ti, kteří nám zachovali plamen ideálu v chaosu byzantském — Antonín, Makarius a j.

A opět vystupuje slovo skutečnosti, ale již lepšího druhu, v podobě otázky: »A kdo bude pracovati na výživu toho zástupu poustevníků, přemítajících od rána do večera — neboť o poustevny nebude nouze ani třeba v petrohradské gubernii.«

Povodeň komediantství, módy v idejích, zalévá všecka odvětví intelligence — slova, posunky, komedie neustupují před žádnou svatostí. Lidé upřímní, rozumní a dobří mizejí v davech nejen křiklavých, ale i prázdných satelitů, kteří všecko zbanalisují a zohyzdí, pokud zrna pravdy a tvořivosti neproklestí si dráhu a nevtělí se v tvůrčí čin.

A zatím ohromné lány společenské práce leží ladem. Kultura měla by konečně stávati se tělem a zachrániti ruský lid od záhuby, od temnoty a biče opilství především. V posledních dobách množí se zjevy svědčící o tom, že ženy, zachvácené dosud a zdržované politikou, šikují se k práci kulturní. Nejnovější ženskou organisací jest »Ženský klub«, založený zde právě ve velkých rozměrech. Mnoho také lze očekávati od připravovaného všeruského ženského sjezdu.

Přes to, že Petrohrad dávno již odvykl živěji reagovati na rozsudky smrti a na popravy, přece mu 7 nových mrtvol na strašném »Lisím Nose« trochu pokazilo masopustní humor. Smrt dvacetileté, krásné, vysoké studentky Lidie Sturrovy ve dne v noci otřásala mnohými srdci. Těžkou chvíli prožil ředitel vyšších ženských kursů, když oznamoval rodičům, starému plukovníku a jeho choti, že prosebné zakročení ředitelstva nic neprospělo, že už jest ... vše skončeno ... A před několika lety byla právě Lidie Sturrova mezi velkořísskými vlastenkami, které v hábitu milosrdných sester pospíchaly na bojiště.

Také evoluce — spečetěná životem ... *Novyj.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Neslýchaný rozsudek v procesu černovských. Řada jiných procesů protislovenských. Volba v Trenčíně. Zájem o Slovensko. — Vyvlastňovací zákon protipolský. Paragraf 7. zákona shromažďovacího. Prof. Kotljarevskij o vyvlastnění a poměru rusko-polském. Anketa Sienkiewiczova.

Pravitěl'stv. Věst. o vyvlastnění. Polska Macierz Szkolna. Rozpuštění vilenské »Oświaty«. Polština v učitelských seminářích. Otázka cholmské Rusi. Volby v Haliči. Lidovci vstoupí do Kola. † J. Popławski. — Slované východní: Debaty dumy. Otázka agrární. Vláda vůči dumě. Projevy carovy. Postavení Stolypinovo. Z činnosti pravice. Z činnosti vládní a z kruhův vládních. Útisk tisku. Soudy a popravy. Satirikon. Zarnica. — Vlašský hlas o Malorusech. Němci lákají Rusíny. Volby v Haliči a starorusové. Dozvuky universitních události. Drobnosti. Protest amerických Rusinů. † A. Vachňanyn. — Jihoslované: Volby v Krajině a Goricku. Slovinská hospodářská společenstva. Trubarovy oslavy. — Volby v Chorvatsku. Chorvatský sněm. Rakodczay nejvyšším soudcem. Německý hlas o srbsko-chorvatském postupu. »Sloboda« o chorvatské »Zajednici« v Bosně. — Otázka universitní v Bulharsku. — Otázka makedonská a balkánské dráhy.

Slované severozápadní.

Na Slovensku v pověstném již Ružomberku umývá Chudovský krev patnácti nevinně zavražděných Slováků při loňském krvavém posvícení v *Černové* (27. října 1907). Nikoliv potrestáním vlastních vinníků — služného Pereszlenyiho a maďaronských kněží, kteří četníkům poručili vraždit, ale novým neslýchaným odsouzením a potrestáním slovenského lidu, který u vchodu vesničky své se shromáždil, aby zabránil násilnému posvěcení kostela, jejž si za své těžce vydělané groše postavil. Od 2. do 10. března trval tento nový neslýchaný proces. 93 svědků bylo předvoláno před soud, aby dokázalo násilí proti úředním osobám, jehož se dopustiti mělo 55 obžalovaných. Obžaloba pro »krádež« věcí z kostela, které obžalovaní sami do kostela darovali, byla odvolána. Hlavním obžalovaným byl Jan Javorka, který se 4 dni před onou nedělí teprve vrátil z Ameriky, a sestra Hlinkova Anna Fullová. Ti také odsouzeni nejkrutěji. Výslech dál se známým způsobem Chudovského. Když na př. vypovídá rolník Kaliar, že v neděli ráno sešel se »národ« před školou, zakazuje mu Chudovský říkati »národ« (v Uhersku je totiž jen jeden národ, totiž maďarský). Týž dále vypovídá: »Nikomu nenapadlo, že by žandári strielali, veď sa nedá mysleť, že by páni farári išli posviacať s pomocou svetskou a žandárov —«. Chudovský ho přetrhl: »Do toho vás nič!« Svědek Fiáth István pravil, že to, co četníci spáchali, byla pouhá vražda; byl za tento výrok Chudovským pokutován 100 korunami.

Přes veškerou námahu obhájců Dra. J. Mudroně, Dra J. Kállaye, Dra Hillera a Dra Laknera odsouzeni byli všichni obžalovaní kromě deseti. Úhrnný trest jejich obnáší více než 19 roků. Anna Fullová odsouzena na 3 roky do káznice (!) a ke ztrátě občanských práv na 5 roků. Jan Javorka, Ondrej Sličan a Jana Košáková odsouzeni na 2 roky do káznice a k pětileté ztrátě obč. práv. Tři obžalovaní dostali po 18 měsících; 12 obžalovaných po 1 roce; 8 obžalovaných po 8 měsících, 15 obžalovaných po 6 měsících žaláře; 1 obžalovaný odsouzen na 4 měsíce; kromě toho všichni zbaveni občanských práv (!) na dobu tří let. V odůvodnění se praví, že Černované poštváni byli proti Maďarům. Přitěžující okolností byla zamýšlená »loupež« věcí z kostela a odpor proti úřednímu nařízení, polehčující okolností u několika obžalovaných bylo, že jejich příbuzní byli zabiti nebo poraněni (!). Rozumí se, že se odsouzení z tohoto brutálního rozsudku odvolali. Vždyť toto řádění Chudovského nejen volá ale křičí po pomoci k celému světu slovanskému, aby již jednou učiněna byla přítrž maďarskému šílenství.

Současně soudil okresní soud v *Kovačici* 97 členů tamější evang. církve za to; že zpěvem písně »Hrad přepevný« znemožnili ve své čistě slovenské evang. obci loni první maďarské kázání, které farář Čaplovič jen z nařízení biskupova chtěl konati. Farář Čaplovič jest ovšem z úřadu sesazen.

Zajímavo jest, že pro Černovou odsouzen byl také plnokrevný Maďar. Je to *Štěpán Hegedüs*, redaktor sociálně demokratického denníku »Népszava« (Slovo lidu). Napsal totiž 31. října min. roku článek »Kdo jsou vrahové?« A za ten ho 15. února t. r. odsoudili pro pobuřování proti maďarskému národu na 2 měsíce do vězení a k pokutě 1000 K!

Minule referovali jsme o odsouzení *Jana Greguška* pro 1 článek, uveřejněný ve Slov. Týždenníku na 3 měsíce do vězení a k pokutě 600 K. 18. února souzen byl opětně Greguška porotou v Pešti pro článek »Sedmispáči prebuďte sa!« uveřejněný rovněž ve Slov. Týdenníku, ve kterém vyzýval slovenský lid k bdělosti. Odsouzen byl na 5 měsíců do vězení a k pokutě 1000 K. Nic nepomohla výborná řeč obhájce dra Ivanky. Porotce více přesvědčily vývody žalobce dr. Baláse, který dle známé již noty neostýchal se tvrditi, že nikde nevede se národnostem tak dobře jako v Uhrách, čehož důkazem jest, že mohou psáti o čemkoli ve svých listech i pobuřovati, ale ovšem prý všecko má své meze. Nechtějí-li býti Maďaři samovrahy, musí prý národnosti trestati.

»*Slovenský Týždenník*« měl mimo to ještě 11. března tři procesy před pešťskou porotou: pro 2 články ještě z roku 1906 a pro 1 článek z r. 1907 »Len Bože nepriatelom nepomáhej, my si už pomóžeme«. Rozumí se, že všechny tři tyto články pobuřovaly proti Maďarstvu. Jan Baďura byl za ně odsouzen na 1 rok do vězení a k pokutě 1200 K.

Porota v Prešpurku soudila 22. února t. r. *Jana Dlukoše* pro článek «Na vzkriesenie«, uveřejněný v loňském 8. čísle »Zvolenských Novin«. Redaktor jejich Dr. Lud. Medvecký obžalovaného hájil, ale ovšem marně. V porotě byli »náhodou« vesměs úředníci, a tak, ač obžalovaný hlásal ve svém článku lásku k bližním a podával pravici na smíření i nepříteli — odsouzen byl na 4 měsíce do vězení a k pokutě 400 K nebo k dalším 20 dnům vězení.

V *Trenčíně* konala se 9. března *doplňovací volba* poslance do říšského sněmu uherského. Slovenským kandidátem samostatným byl Dr. Karel Štúr, tamní advokát. Dostal 644 hl., vládní kandidát (žid Béla Adalbert) 978 hl.

Potěšitelným zjevem jest, že za těchto neutěšených poměrů slovenských náš *zájem o Slovensko* očividně vzrůstá. Svědčí o tom mnohé přednášky o Slovensku, které tuto zimu byly konány po přednáškách Hlinkových. Žádné uvědomělé město české nechce býti dnes bez důkladné informace o současném boji za slovenčinu. Jenom nejznamenitější náš slovenský pracovník K. Kálal přednášel na 10 místech, a to: v Plzni. Pelhřimově, Táboře, Benešově, Soběslavi, Trhových Svinech, Rokycanech, Příbrami, Horažďovicích a v Mirovicích. Kéž by zájem ten neutuchl, ale sílil a projevil se hlavně čilejší podporou časopisů o Slovensku pravidelně referujících! *S. K.*

*

Vyvlastňovací zákon, namířený proti poznaňským **Polákům**, byl přece jen v pruské panské sněmovně přijat skoro v témž znění, v jakém jej přijala sněmovna poslanecká. Návrh komise vzbudil takový odpor vlády, že plenum panské sněmovny — kapitulovalo. Byly sice zase proneseny řeči proti celé předloze vůbec (zejména sluší uvésti rozhodnou řeč hr. Oppersdorfa, ba i řeč arcibiskupa Koppa), ale na konec (dne 27. února) přijat 143 hlasy proti 111 t. zv. »kompromisní« návrh dra. Aidickesa, vrchního purkmistra frankfurtského, jímž vlastně schválena předloha skoro v původním znění. Z vyvlastnění budou vyňaty jen pozemky kostelní a zádušní, statky náboženských společností, majících práva korporací, a majetky dobročinných institucí — ale tyto poslední dvě kategorie pozemků jen potud, pokud náležely nynějším majetníkům před 26. únorem 1908. Naproti tomu nastalo zhoršení v tom směru, že bylo ustoupeno od omezení práva vyvlastňovacího jen na několik okresů, tak že bude moci vláda vyvlastňovati kdekoli v Poznaňsku nebo Západních Prusích. Zajímava jest zpráva »Frankf. Neuest. Nachrichten«, že purkmistr Aidickes za své »zásluhy« o přijetí zákona vyvlastňovacího v panské sněmovně bude povýšen — do stavu šlechtického . . . Výborně! Prusko vrací se úplně do středověku i v provádění pěstního práva i v odměňování šlechtictvím za zločiny. A sněmovna privilegovaných přece jen se sobě nezpronevěřila: zahrála komedii strážkyně spravedlnosti — a na konec učinila, co žádal dárce privilegií.

Méně se vládě podařilo s předlohou nového *zákona shromažďovacího* v říšském parlamentě. Paragraf 7., podle něhož jednacím jazykem veřejných schůzí v celé říši měla by býti pouze němčina, byl v komisi v prvém čtení

zamítnut. Ovšem, to bylo při prvním čtení. Co se stane dále, bylo by snadno předpověděti podle hořejšího příkladu.

Po přijetí vyvlastňovacího zákona protipolského v pruské panské sněmovně napsal prof. *Kotljarevskij* v »Ruských Vědomostech« pozoruhodná slova o povinnostech Ruska v této chvíli. Praví, že tato rána, namířená proti národu slovanskému, měla by Rusko přinutiti ke slovanské politice. A »slovanská politika Ruska musí býti především politikou smíru s Polskem, s polskou národností, na kterou dopadají tak těžké rány uchvatitelského pangermanismu ...« Víme, že Rusko velmi mnoho zhřešilo proti této slovanské politice. »Před našima očima udála se řada faktů, jako rozpuštění Matice Školské, jež bylo nutno vykládati jako projev hluboké nenávisti ke kultuře polské. Což ani nyní nenabudeme přesvědčení, že práce, směřující k seslabení té kultury, znamenala by práci pro hegemonii Německa?... Což jsme se dosud nepřesvědčili o celé zhoubnosti politiky, zahájené prvním dělením Polska — politiky, která přiměla Rusko ke zrušení polské konstituce 3. května, jež dávala polské zemi možnost samostatné existence?... Nutno jest bojovati co nejvytrvaleji proti uměle ohřívanému nacionalistickému šovinismu, který stále roznécuje nedůvěru a nenávist k polské národnosti ...« Třeba jest bojovati proti němu nejen ve jménu spravedlnosti, ale i proto, že strojí záhubu státním zájmům Ruska. »Jak by získala mravní váha naší vlasti ve světě vůbec a u rakouských Slovanů zvláště, kdyby za odpověď na politiku německou nastal zásadní obrat v poměrech ruskopolských, kdyby bylo upuštěno od politiky útisku, kdyby se splnily vroucí naděje onoho ruského ‚konservativce', na nějž tak často vzpomínáme při pohledu na nynější konservativce — totiž B. Čičerina.«

Také v *anketě Sienkiewiczově* došlo na nové hlasy ruské, z nichž uvádíme protest prof. Pogodina, akademika A. Markova a S. Muromceva, býv. předsedy říšské dumy.

Zajímavo jest, že i *„Pravitěľstvennyj Věstnik"* přinesl 2 feuilletony, vyznívající — ovšem opatrně — proti pruskému zákonu vyvlastňovacímu. Feuilletony, nadepsané »Pruská vláda v Poznaňsku a její chování vůči polskému pozemkovému majetku« (v č. 40. a 41.) a pocházející z péra Aleksandra Bašmakova, založeny jsou na knize prof. L. Bernharda »Die Polenfrage — das polnische Gemeinwesen im preussischen Staat«. Na konci Bašmakov soudí: Novodobý stát má sice neobmezený skoro vliv v oboru práva veřejného, ale jakmile se odváží překročiti práh zájmů soukromých, octne se v koncích. Pruský stát bismarckovské školy ten práh překročil — a za ten hřích zaplatil trpkou bezmocí. — Dobře bude zapamatovati si tyto feuilletony »Vládního Věstniku«!

Jak patrno z hlasu prof. Kotljarevského a jak ukazujeme v tomto čísle v článku »Nejnovější úvahy o slovanské otázce«, šíří se ve vážných kruzích ruských čím dál více přesvědčení, že v zájmu Ruska samého jest nutno přikročiti k poctivému vyrovnání rusko-polskému a především uspokojiti národní potřeby polské přiznáním spravedlivých práv polštiny ve škole i ve všech úřadech. Jen vláda pohlíží na věc jinak, chová se k Polákům stále nepřátelsky, řekněme: po prusku. Prof. Kotljarevskij ve svém článku připomněl rozpuštění *Polské Matice Školské*. Poněvadž rozpuštění provedl jen. gubernátor Skalon z moci, která mu přísluší po dobu válečného stavu, těšila se polská veřejnost nadějí, že po zrušení tohoto stavu pozbude nařízení Skalonovo platnosti a Matice vejde znova v život. Ale vláda rozhodla jinak: »Varšavskij Dněvnik« ze dne 2 břez. přinesl zprávu, že ministr vnitra uznal nutným rozpustiti a zrušiti »Polskou Matici Školskou« se všemi jejími odbory, institucemi a ústavy nadobro.

Dalším důkazem nepřátelského smýšlení vlády vůči Polákům jest rozpuštění *vilenské „Osvěty"* (»Polskie Towarzystwo Oświata w Wilnie«), loňského roku založené — tedy opět spolku ryze osvětného, kulturního. Prý otvírala polské školy (vlastně opatrovny) bez povolení a neoznámila prý politickému úřadu složení nového výboru. Výbor veřejným prohlášením vše to vyvrátil, ale zůstane ovšem při rozpuštění (jež se stalo počátkem března), neboť vláda nechce dopustit svobodný kulturní rozvoj národa polského.

Zajímavý jest osud předlohy o zavedení *polštiny* (jako předmětu) do *učitelských seminářů* v král. Polském, o níž jsme psali předešle. Předloha, schválená dumou, přijde do nového ohně v státní radě, totiž nejdříve v její komisi: chystá se tam proti ní pravice i střed (jak píše »Russkoje Slovo«). Nepochybně tedy bude předloha zamítnuta a vrácena dumě k novému propracování a projednání... Taková tahanice jest o pouhé zavedení polštiny jako předmětu učebného do škol království Polského — což kdyby šlo o popolštění škol vůbec, nebo o zavedení polské úřední řeči v soudech a úřadech!

Za to nedočkavci z pravice popohánějí vládu, aby uskutečnila utvoření *gubernie cholmské* (chełmské) odtržením jistých částí gub. lubelské a siedlecké od král. Polského. Oficiosní »Rossija« pospíšila si s ujištěním, že příslušný návrh bude podán dumě již koncem března nebo počátkem dubna (ruského kalendáře). »Pokroková jednota« ve Varšavě (»Zjednoczenie postępowe«) konala o té věci schůzi, v níž referovali o té záležitosti Ad. Zakrzewski a advokát Sunderland. Referenti ukazovali na to, že ze 107 obcí, které mají býti odtrženy od gub. lubelské i siedlecké a připadnouti nové gubernii cholmské, podle úřední statistiky jen ve 40 obcích má pravoslavné obyvatelstvo převahu — ve skutečnosti však pouze v 25. Po vydání tolerančního manifestu totiž bývalí unité houfně přestupovali od pravoslaví ke katolictví — a to zejména tam, kde vláda vždy si počínala »energicky«, totiž v gub. siedlecké. Zde přestoupilo 70% unitův, kdežto v gub. lubelské jen 20%. K poznání toho, jak zle se vede pravoslaví v těchto guberniích, poslouží tato čísla: Ve čtyřech okresích gub. siedlecké, které mají býti odtrženy, má 111.000 pravoslavných (čili 27% všeho obyvatelstva) pro své náboženské potřeby 110 cerkví, 100 duchovních světských, 21 mnichů a 219 mnišek. Jak patrno, zanedbání náboženských potřeb obyvatelstva pravoslavného nemůže býti příčinou agitace pro utvoření gub. cholmské. — Debaty účastnil se také Rus Lopatin, který se vyslovil rozhodně proti zamýšlenému vyloučení Cholmské Rusi z král. Polského. Při té příležitosti vyslovil se pro autonomii král. Polského. Pravil dále, že přívrženců starého slavjanofilství skoro již v Rusku není, za to však že se tvoří »Spolek sjednocení Slovanů«, jehož odbor povstane i ve Varšavě. — Co se týče rozřešení věci samé, správně pověděl A. Zakrzewski, že by měl o ní rozhodnouti plebiscit nestranně provedený v okresích, které mají utvořiti zamýšlenou gubernii.*)

V Haliči nejvíce zvlnily hladinu veškerého života *volby do sněmu*, jejichž výsledek značně překvapil a změnil dosavadní tvářnost sněmu. Ztenčení počtu konservativců, porážka centra, silný vzrůst strany lidovců (ze 4 posl. na 19) a rozmnožení počtu poslanců maloruských, toť hlavní momenty posledních voleb. Nový sněm bude míti 161 členů, z nichž jest 12 virilistů. Nepřihlížíme-li k 8 virilistům ze stavu duchovního (5 římsko-katolickým biskupům a 3 řecko-katolickým), bude nový sněm míti 74 konservativců, 19 lidovců, 17 demokratů, 9 národních demokratů, 6 členů polské strany demokratické, 4 centrovce (klerikály), 2 divoké — 10 moskvofilů, 8 ukrajinských národních demokratů, 3 ukrajinské radikály — a 1 Němce. (Nowa Ref. č. 112.)

Velmi závažná věc jest usnesení *sjezdu lidovců*, jímž dovoleno poslancům této strany vstoupiti do Kola polského, jehož se dosud stranili. Ovšem ozývaly se na sjezdě i hlasy, varující před tím, a bylo žádáno, aby poslanci nevstupovali do Kola jinak, než bude-li změněn statut jeho tak, aby měli lidovci volnost postupování. Ale tyto podmínky sotva budou překážkou pevného stmelení Kola — a doba oposice lidovců skončena jest asi definitivně. Uvidíme, způsobí-li lidovci obrat v politice Kola ve směru opravdu demokratickém a pokrokovém. Snaha po odstranění vlivu prof. Głąbińského by se zdála tomu nasvědčovati — ale na druhé straně orgán krakovských demokratů stále tvrdí, že lidovci se sblížili s konservativci. Třeba tedy vyčkati. Bylo by škoda, kdyby i tato strana měla zbahněti pod vlivem konservativním.

Strana národně demokratická ztratila předního svého žurnalistu a publicistu. Dne 12. března zemřel ve Varšavě *Jan Ludwik Popławski*, zakla-

*) To navrhl svého času již prof. J. Boudouin de Courtenay.

datel dřívějšího »Głosu«, později Przeglądu Wszechpolského a posléze spoluredaktor »Gazety polské«. Narodil se r. 1854 v Bystrzejowicích v gub. lubelské, studoval práva ve Varšavě, ale před ukončením studií byl relegován a vypovězen do Vjatky, kde strávil 3 léta. Po návratu do vlasti stal se spolupracovníkem »Prawdy« Al. Świętochowského a r. 1886 založil s několika druhy »Głos«, jejž po 8 let redigoval. R. 1894 byl uvězněn a propuštěn až v prosinci 1895 — ale zároveň vypovězen za hranice. Usídlil se ve Lvově a založil zde r. 1896 »Przegląd Wszechpolski«, jejž vydával do r. 1905. Tato perioda jeho činnosti stala se pro něj příznačnou: v »Přehledě Všepolském« vypracovával se do podrobna program strany národně demokratické, zde se zrcadlí nejrychlejší její rozvoj. Články jeho, podpisované pseudonymem Jastrzębiec, udávaly směr v politice národně-demokratické. Po událostech r. 1905 vrátil se do Varšavy a ujal se zde s R. Dmowským redakce »Gazety Polské«. Zimničně činným nepřestal býti do poslední chvíle.

A. C.

Slované východní.

Rusko. *V debatách dumy* význačnější místo zaujímá obšírná a pohnutá debata o návrhu na náhradu osobám a rodinám, utrpěvším činy terroristickými. Návrh po dlouhé debatě odevzdán byl komisi; mezi kaděty a okťabristy vznikla z toho veliká mrzutost, neboť kaděti nehlasovali pro návrh, při čemž řeč pronesenou Gučkovem, hlavou okťabristů, nazvali jesuitskou, neupřímnou. Jinak práce v dumě neustále mařena jest nedůstojným jednáním krajní pravice, která se snaží dumu, stůj co stůj, snížiti v mínění široké veřejnosti. Proto co chvíli vyvolává v dumě výjevy nedůstojné a skandální. — Do nejkardinálnější otázky, do *otázky agrární*, duma tato chuti nemá; pouze poslanci selští, jak z pravice, tak i mimo strany stojící na tuto věc tlačí i chystají své projekty. Z pravice bude podán prý návrh, aby všecky prodejné pozemky měla právo kupovati pouze selská banka, jež by je prodávala pouze oněm sedlákům, kteří sami zdělávají zemi. Selští poslanci mimo strany stojící prý předloží návrh, aby všecky ony pozemky, které nyní jsou pronajímány, byly vykoupeny nuceně »podle spravedlivého odhadu«. Je jisto, že přijetím obou návrhů přišlo by mnoho pozemků do rukou selských. S tím, co již přešlo nebo má přejíti v nedlouhé době v ruce selské, byl by to veliký kus v řešení otázky agrární. Prostřednictvím selské banky přešlo již anebo v brzkosti přejde více než 10 milionů děsjatin pozemků státních, rodinných, carských nebo soukromých, při čemž procento výkupné, jež se nyní platí skrze banku, jest daleko menší než před r. 1905. Ovšem že proti myšlence nuceného výkupu rozhodně stojí většina ze 16 tisíc velkostatkářů, co jich v Rusku je. Většina, ne však všichni, neboť mezi kaděty na př. je mnoho velkostatkářů, kteří jsou pro nucený výkup země ode všech, kdož mají více než 50 děsjatin pozemků.

Vláda vůči dumě v době poslední byla v postavení nepříznivém. Byly tu předně pověsti o válečných záměrech Turecka vůči Kavkazu, a tu umírnění v dumě usnesli se v této věci projeviti vládě důvěru a ochotu, povoliti pro případ války všecky potřebné náklady. Aby získali této věci souhlas i jiných stran v dumě, zahájili sami s nimi vyjednávání. Za to vláda donutila ministerstvo námořnictví, aby svoje požadavky omezilo. Původně žádalo 3 miliardy rublů na obnovení loďstva; později se pronášely zvěsti, že rozpočet ministerstva námořnictví do r. 1912 bude zvýšen na 457 milionů; konečně se zkrátil požadavek jeho na 30 milionů ročně, jež budou věnovány po pět let na lodi. Ale pravice přece připravila ministerstvu námořnictva pilulku. Podala interpellaci, je-li ministerstvu známo, že anglická firma Vikertova neprovedla vyzbrojení křižníku Rurika dle objednávky a že netoliko firmě neuložena pokuta, nýbrž naopak dány jí k disposici plány nových ruských děl a zadána jí výroba pancéřů a nových děl dle tajné ruské methody výrobní. Ministerstvo vyzváno, zjistí-li se pravda toho, aby vinné úředníky pohnalo k soudu. Ovšem, že se pravda nezjistí.

U cara je pravice v milosti. Poslanci z pravice odjeli zvláštním vlakem do Car. Sela, kde je car uvítal řečí: »Raduji se, že vidím pány u sebe, a přeji zřejmě dobrých výsledků pracím dumy, jež — jak se ukazuje — jsou úspěšné. Mějte

na paměti, že jsem vás povolal k vypracování zákonů potřebných pro Rusko i abyste mně byli pomocni v úloze upevnění zákonného pořádku. Ze všech projektů, jež předloženy dumě, pokládám za nejdůležitější předlohu o zlepšení poměrů pozemkového vlastnictví sedláků. Opakuji několikrát již pronesené své prohlášení, že nijaké porušení práva vlastnictví nedosáhne nikdy mé sankce.« Atd. Pak mluvil car ještě o věrnosti k trůnu, i cařice s carevičem uvítala poslance, načež pro ně přistrojena snídaně, při níž hojně dynastii připíjeno. I k moskevské šlechtě učinil car projev v písemném svém díku za projev lásky a oddanosti. Zajímavé je v dopise tom jen vyzvání, aby šlechta jako za stara podporovala cara v úkolu jeho: obnoviti a upevniti velikost Rusi.*)

O postavení Stolypinově, s nímž jsou v nepřátelství jak pravice dumy, tak i celá reakční kamarila u dvora, rozléhaly se zase zprávy, jež věstily jeho pád. Prohlášeny všecky za bezpodstatné. Stolypin odměnil se krajní pravici zvláštním oběžníkem, jímž zakázal místní administraci účast míti v organisacích krajní pravice; vojenským hudbám pak zakázáno působení při slavnostech, pořádaných stranami z krajní pravice.

V dumě verifikační komise uznala volbu poslance Šmída z pravice za město Minsk za nesprávnou, i byl zbaven mandátu.

Z činnosti pravice uvádíme ještě: v dumě zvolila krajní pravice komisi, jež má vypracovati nový volební řad do dumy, aby v ní bylo na příště co nejméně zástupců národností neruských. Místo orgánu krajní pravice »Russkoje Znamja«, jež zaniká nedostatkem peněz, bude prý vydáván nový velký denní list, a to spolkem »Russkoje Sobranije« a »Michail Archangel'«; 300.000 rublů prý již je sebráno k tomu cíli od vlastníků velkých statků. Počátkem března »Sojuz ruskago naroda« zahájil sjezd svůj v Petrohradě, kterýž dal si jméno »rady národní«; prohlašujíce, že Stolypina ani znáti nechtějí, v týž čas sojuzníci vymáhají na vládě subvence pro listy pravých stran a bezplatný tisk jejich v státních tiskárnách. Aurum non olet! Vůdce strany Dubrovin domohl se docela slyšení u cara. Návrh jeho, dle jiných zpráv návrh Puriškevičův, aby podán byl projekt vyvlastňovací proti Polákům na Ukrajině, na způsob vyvlastňovacího zákona pruského proti Polákům poznaňským, nenachází však obliby ani mezi členy pravice. Z činnosti černosotěnců i to ještě uvádíme: Stařičký Lev Nikolajevič Tolstoj, jehož 80té narozeniny brzo se budou slaviti, vyšel sobě nedávno procházkou po tulské silnici. Potkal na saních jedoucí členy svazu opravdu ruských lidí. Opilé. Volali naň: »Bezbožníku, anarchisto!« A jeden z nich se ho tázal: »Kdy již zdechneš, Jasnosti?« Tolstoj přikročil k saním a řekl: »Jak Bůh dá! Avšak proč se ty tak zlobíš? Co jsem ti udělal?« Sklidil znova nadávky. Dojem, jímž pustá tato scéna působila na Tolstého, byl těžký.

Z činnosti vládní a z kruhův vládních: Náměstnictví na Kavkaze bude prý zrušeno; občanským správcem Kavkazu bude prý gen. Zarubajev, vojenským velitelem gen. Renenkampf. — Na Dalekém Východě však naopak má býti naměstnictví obnoveno. Gen. gubernátor Priamurského kraje generál Unterberg povolán byl do Petrohradu, kde zřízena komise pro vyšetření potřeb východu asijského. Na své místo se již nevrátí. — Konec processu portarturského je znám: Stössel odsouzen byl k smrti beze ztráty čestných práv, gen. Rais a admiral Smirnov osvobozeni. Pro hrdinskou obranu, kterou hájila posádka pod vedením Stösselovým pevnosti a pro jeho osobní udatnost navrženo carovi, aby mu byl změněn trest smrti v 10letý žalář pevnostní. Car rozhodl ve smyslu tohoto návrhu. — Na konci února měla býti svolána ministrem vyučování Švarcem komise pro zavedení autonomie na vyšších školách; bližších zpráv však není. — O svolání soboru církevního učinil prohlášení metropolita Antonij, přijímaje členy dumské komise pro věci pravoslavné církve. Přečetl list carův, v němž se vyslovuje horoucí potřeba reformy církevní na podkladě kanonických zákonů. Dále metropolita prohlásil, že přípravné práce k soboru jsou hotovy a že zbývá »toliko prositi Hospodina za uskutečnění vůle Jeho Veličenstva«. — Kněz a býv. poslanec

*) Tato odpověd carova se všeobecně vykládá za porážku protikonstitučního stanoviska moskevské šlechty. *Red.*

Petrov byl po návratu z Jasné Poljany, kde navštívil Tolstého, pro svůj veřejný list k metropolitovi Antoniovi vypovězen z Petrohradu.*) — Hroznou věc provedl jakýsi biskup Antonín, vikář eparchie petrohradské, jenž při čtení jektenije vynechal slovo »samoděržavnyj« a svévolně změnil text modlitby o buřičích. Za to sesazen a po dlouhém tahání, když u metropolity Antonije zakročil sám vrchní prokurátor sv. Synodu Izvolskij, obdržel místo 600 pense 800 rublů a musí tráviti zbytek života v Aleksandrovsko-Něvské Lavře v Petrohradě. — Nynějších několik poslanců z pravoslavného kněžstva v poslední době ujednalo svaz s poslanci selskými, jenž bude míti nyní 100 hlav; v programu mají též nucený výkup země. Mnoho příkladu si z osudu kněze Petrova tedy nevzali; jdou vlastně za ním.

Co v dumě a v poměrech stran mezi sebou a ku vládě takto chaoticky věci se mají, děje se v tichosti tuhá *reakce*. Houfně odnáší ji tisk. Za první polovinu ledna dostaly pokut: V Kyjevě »Kijevskija Věsti« 300 rublů, »Kij. Mysl« 300 r., »Dziennik Kijowski« 150 r, »Rada« 100 r.; v Charkově »Utro« 3000 r., »Južnyj Kraj« 600 r.; ve Vologdě »Sěver« 300 r.; v Revalu »Vaada« dvakrát po 500 r.; ve Varšavě »Kurjer« dvakrát po 100 r.; v Tiflise »Isare« 1000 r.; v Rize »Rigasche Neueste Nachrichten« 500 r.; v Oděsse »Kurjer« 1000 r; v Rostově na Donu «Priązovskij Kraj« 500 r.; v Jelisavetě »Golos Juga« 1000 r.; v Sarapuli »Prikamskij Kraj« 500 r., ve Vjatce »Vjatskaja Rěč« 500 r. — Celkem 16 listům uloženo pokut 10.150 r. Za tu dobu zastaveny: v Tiflise »Raduga« a »Ankach Mamul«, ve Varšavě »Kurjer« a ještě jeden list. V Petrohradě za leden 8 listům dáno pokuty 6500 r., 7 listů zastaveno, mezi nimi týdenník »Žizň i Škola«; v Moskvě denník »Čas« zanikl, neboť za půldruhého roku prodělal 250.000 r.; jen pokut zaplatil přes 10.000 rublů. Nově dostal od gradonačal'nika v Petrohradě zase redaktor »Věstnika Partiji Narod. Svobody« 1500 r. pokuty pro článek »Patriotismus«. List »Podol'skij Věstnik« zastaven, redaktoru uloženo 500 r. pokuty i je pohnán k soudu. Bývalý poslanec Širskij, redaktor »Izvěstí« v Petrohradě, odsouzen na pevnost na půldruha roku. Stížnosti bývalých poslanců Solomky, redaktora »Mysli«, a Bondareva, redaktora »Izvěstij kresťjanskich děputatov« proti trestu (odsouzeni na pevnost) senát zamítl.

Soudů a rozsudků všeho druhu je dosti, ani rozsudky smrti neustávají. Tak v Kyjevě potvrzen rozsudek smrti nad vojákem Žinčekem, jenž zastřelil svého času v Poltavě náčelníka vozatajstva, setníka Jemeřjanova. V Petrohradě popraveno 1. března 7 osob: ze stavu selského Gana Rozputina a Aleks. Smirnov, dcera plukovníkova Lidie Sturrova, měšťan Lěvko Siněgub, syn dvorního úředníka Sergěj Baronov, Mario Calvino, jenž se vydával za italského poddaného, a jakási Kazaňská. Úřední zpráva tvrdí, že šlo o spiknutí proti velkoknížeti Nikolaji Nikolajeviči, ministru spravedlnosti Ščeglovitovu a některým jiným osobám ode dvora; popravení byli prý členy »létacího severního oddílu« bojovné organisace revoluční. Nalezené bomby byly mocné síly výbušné. — V Kronštadtě zatčeno 36 lidí, jádro tamní soc. demokr. organisace, v Rize 41 osob, rovněž jádro stejné organisace. V Sevastopoli odhalena obšírná vojen. revoluční organisace; vzato do vězení 28 osob, zabaveno mnoho revol. literatury, bomby, výbušné látky, šifrované depeše. V Moskvě zatýkáno houfně mezi studentstvem, stejně ve Pskově, kde zavřeno selskohospodářské učiliště.

Na způsob Simplicissima má vycházeti v Petrohradě humoristický illustrovaný časopis »Satirikon«. Za nedlouho má vyjíti též nový sborník »Zarnici«, za spolupracovnictví Ovsjaniko-Kulikovského, Vodovozova, Rodičeva, Petrunkeviče, Slavinského, Petriščeva, Ščerbiny. *—ch.*

*

*) Svatý synod nejen že G. Petrova za tento veřejný list zbavil důstojnosti, ale rozhodl se i oznámiti vládě, že Petrov ve své brožurce tupí státní řád Ruska a zavrhuje nynější vládu. »Věstnik Jevropy« (v únorovém svazku) vyslovuje podivení, jakým právem dělá synod vládě státního zástupce. Také poznamenává, že zastaralý trest vyloučení ze stavu duchovního jest vlastně prostředkem ke zbavení politických práv nepohodlného muže. *Red.*

O **Malorusech** haličských napsal příznivou stať do italské revue »Rivista internazionale« ***Aurelio Palmieri.*** (Překlad v Dile, č. 37.) Vypisuje v ní poměry Malorusů haličských a vybízí církev katolickou, aby vlivem svým zastavila staré a dlouhé útisky, jež prý katolické duchovenstvo polské provádí na uniatech maloruských, neboť zde prý možno začíti sjednocení obou církví, západní a východní. — V »Ukrainische Rundschau« napsal *D.* ***Brunner***, předseda německo-demokratického spolku ve Vídni, výzvu k vládě, aby národnost maloruskou vyprostila z útisku polského a tak získala spojence proti věčně prý nespokojené »polské irredentě«. Poslance maloruské na říšské radě pak vyzývá, aby šli se stranami pracujícími pro autonomii národnostní, především pak pro dobytí zákona, jímž by znemožněno bylo administraci omezovati občanstvo v jeho právech národnostních. — K této hudbě poznamenáváme, že takový zákon mají Němci ve svých rukou: když budou chtíti autonomie národnostní, mohou si takový zákon odhlasovati hned. Pomocníky volati nemusí, sami na to stačí. Jenom chtít!

Volby v Haliči — za dohody strany moskvofilské s polskými konservativci — dopadly, jak známo, k neoprávněnému jásotu strany staroruské (moskvofilské) a ke škodě národnosti maloruské, neboť velkoruská národnost v Haliči je výmysl. Strana ukrajinská uhájila sobě 11 mandátů, snad 12 (národní demokraté 8, radikálové 3, nerozhodný, samostatný sedlák 1). Strana staroruská má 10 mandátů. Z 45 okresů maloruských ve 23 vyšli z voleb kandidáti polští.

Jednání strany staroruské při volbách nazývá kyjevská Rada křečovitým chytáním všech způsobů záchrany. Dilo v č. 40. ujišťuje, že prý Poláci dopomohli staroruské straně k mandátům s podmínkou, že přijme polský návrh volební opravy do sněmu a že poslanci její nebudou ve sněmu mluviti velkorusky; za to mají spolky staroruské dostati podpory k zakládání kursů pro velkoruštinu. Místodržitel pospíšil si ihned ve Vídni rozšířiti informace o klidném průběhu voleb a tak se stalo, že se císař vyslovil s uspokojením o volbách. Dilo v č. 46. za takové informování panovníka činí zodpovědnou vládu a v dlouhé stati rekapituluje celý chod voleb, poslancům pak ukládá vyvoditi z toho důsledky.

Studenti Didunykov a Cjapka i Dr. Bačynskyj, odsouzení pro známé loňské události při immatrikulaci na universitě, odvolali se ke kasačnímu soudu a byli osvobozeni. — Truchlivý jest osud jednoho ze studentů tehdy uvězněných, Jaroslava Bučynského, jenž bez viny držen byl ve vazbě, poškodil si ve vězení zdraví a právě nyní zemřel. Býval feuilletonistou »Bukoviny«.

Ve Lvově zakládá se právě spolek právníků maloruských. Ustavující schůze byla 10. března. — Maloruské učitelstvo haličské počne vydávati svůj list odborový dvakrát za měsíc; podíly 10tikorunové se upisují. — Na universitě černovické v zimním semestru mezi 834 studenty a studentkami bylo Malorusů 118 (Němců 457, Rumunů 179, Poláků 49). V Černovicích založen ukrajinský učitelský spolek vyšších škol: Tovarystvo učyteliv vysšych škil »Skovoroda« v Černivcjach.

Protest amerických Malorusů proti známé papežské bulle, omezující práva nově jmenovaného malor. biskupa pro Ameriku, podepsaný 79 amer. maloruskými kněžími, odevzdán byl papežskému delegátovi ve Washingtoně. Pouze orgán uherských Malorusů v Americe, »Ruskij amer. Věstnik«, psaný »jazyčijem«, t. j. směsí maloruštiny s církevní slovanštinou, se proti bulle nebouří, neboť shledal, že »Ukrajinstvo je horší, než nejstrašnější bulla papežská«.

Zemřel ve věku 67 let ***Anatol' Vachňanyn***, veterán politické činnosti v Haliči, zakladatel vídeňské studentské Siče. Od r. 1890 byl poslancem i byl přívržencem politiky dohody; proto když setkal se v této věci s odporem, v jehož čele stál Drahomanov, vzdal se činnosti veřejné a věnoval se dále jen hudbě. Stál při založení Dila. Ke cti jeho výbor Muzičného Institutu ve Lvově zřizuje stipendium. ***— ch.***

Jihoslované.

Slovinské země udržovaly v únoru a počátkem března v napětí *volby do zemských sněmů* v Krajině a v Goricku. V Krajině zůstane poměr stran nezměněn, ale pro stranu národně-pokrokovou (liberální) mají přece poslední volby značný význam tím, že obhájila své posice v městských skupinách proti spojeným silám klerikálů, Němců — i vlády.*) Zvlášť významnou jest porážka okr. hejtmana Dešele ve skupině Radovljica-Kamnik-Tržič — a volba národně-pokrokového kandidáta (Gongla) proti klerikálu (Arkotovi) v Idriji (při užší volbě). Tím stala se strana »narodno-napredna« výhradně zástupcem měst (poněvadž jediného svého venkovského okresu pozbyla) a klerikální »slovinská lidová strana« svými 16 poslanci zástupcem venkova (ztrativši jediný svůj městký mandát v Idrii). — Velký obrat nastal v Goricku, kde při volbách zvítězila strana národně-pokroková proti všemohoucí dosud straně klerikální. Stalo se tak docela proti nadání klerikálů, kteří umožnili schválení nespravedlivého volebního řádu (podle něhož vlašská menšina má 15 mandátů a slovinská většina 14, jak jsme svého času referovali), aby si pojistili pomocí vlašských klerikálů většinu. Počítali, že mají zajištěno 10 mandátů a že se 6 vlašskými klerikály budou tvořiti ve sněmu stálou klerikální většinu. Zatím stalo se jinak. Do sněmu dostalo se 9 slovinských »naprednjaků« (Andr. Gabrščck za města, Dr. G. Gregovin a Jos. Štrekelj za venkov, A. Kriznič, dr. Al. Franko a Alojzij Štrekelj za všeobecnou volební třídu, kromě toho 3 posl. za velkostatek) a jenom 5 klerikálů.**) Málem by byl býval zvolen ještě desátý naprednjak za venkov (F. Obljubek), neboť při užší volbě prošel klerikální kandidát prof. Barbuč jen 3 hlasy. Poněvadž měl při tom o 14 hlasů méně než při první volbě, jest patrno, že prošel jen náhodou. Naprednjaci přišli kromě toho ještě v jednom venkovském okresu do užší volby. Dva klerikální kandidáti (Klančič a Zega) byli zvoleni jen většinou 39 hlasů, které dostali ve furlanském Ločniku — zvítězili tedy jen z milosti vlašských klerikálů. A tak jim zbývají jen 2 okresy, v nichž ještě se drží dosti pevně. Patrno, že národně-pokroková strana v Gorici jest silně na postupu.

Předním úkolem jejím nyní bude zasaditi se o odstranění nespravedlivého volebního řádu. V té příčině zajímavá situace se vytvořila v zemském sněmu krajinském. Obě slovinské strany před volbami hlásaly především nutnost všeobecného hlasovacího práva při volbách do sněmu. V tom jsou tedy — podle programu — za jedno, i mohly by snadno provésti žádoucí volební reformu, poněvadž Němci (velkostatek) jsou v menšině. Bude nutno nyní otevřeně přiznati barvu — i jsme věru zvědavi na výsledek.

Vítězství naprednjaků při volbách, zejména gorických, bylo oslaveno v Lublani slavností dne 7. břez. v Lublani, při níž také vzpomínáno vítězství chorvatsko-srbské koalice a dobytí zemského mandátu českobudějovického.

*

Slavné přímo bylo *volební vítězství* **chorvatsko-srbské** *koalice* nad Rauchem. Hned v první den voleb bylo to patrno — a druhý den vítězství koalice zpečetil. Z 88 mandátů připadlo 56 koalici (a to chorvatské straně práva 23 mandátů, chorvatské pokrokové straně 4, samostatnému klubu 9, srbské samostatné straně 19 a mimo strany 1), 24 Frankovcům, Starčevićovcům a furtimašům, 3 selské straně (Radićově), 2 srbské radikální straně, 1 sociálním demokratům, 1 Němcům, 1 jest mimo všecky strany (maďaron)***), Chorvatsko-srbská koalice má tedy většinu 11 mandátů. Pro Raucha je to porážka přímo strašlivá — ze 30 jeho kandidátů neprošel ani jediný, všichni 3 členové jeho

---

*) Zvoleni: Dr. Iv. Tavčar (v Lublani), dr. K. Triller, C. Pirc, dr. J. Vilfan, J. Lenarčič, E. Gangl a J. Ptantan. Také 2 poslanci za obchodní komoru, dr. F. Novak a F. Supančič, patří k této straně.

**) Kromě toho bude ve sněmu 9 vlašských liberálů, 6 vlašských klerikálů a 1 klerikální virilista.

***) Podle národnosti zvoleno 58 Chorvatů, 23 Srbů a 1 Němec.

vlády, kteří kandidovali v pěti okresích, hanebně propadli. Naproti tomu člen bývalé koaliční vlády, dr. V. Nikolić, zvolen byl ve 3 okresích!

Po takové porážce bylo by přirozeno, aby ban i s vládou okamžitě šel. Ale nešel. Za to bylo předem již rozhodnuto, že bude ***sněm odročen*** — Wekerle odhodlal se nastoupiti cestu naprosto neústavní proti vůli národa. V den zahájení sněmu (12. března) předseda podle stáří Barčić dal rozhodný výraz citům národního odporu proti maďarské zvůli a proti banovi. Pravil, že nyní třeba je svornosti proti nepříteli, že jest nutno, aby celý národ jako Italové před sjednocením šel za heslem: Pryč s cizinci! Banovi nutno přikázati, aby ustoupil národní vůli: Pryč s tebou, nehodný! — Druhé zasedání sněmu 14. března bylo zároveň posledním — sněm byl odročen královským poselstvím, datovaným ve Vídni již *3. března!*

Vedle tohoto vládního činu není také bez významu, že ***Rakodczay*** byl jmenován předsedou septemvirálního soudu v zemi. Kam takové dráždění národa půjde a kam povede? Národ jest za jedno proti choutkám maďarským — a protinárodní politikou maďarskou roste jen nálada pro úplnou odluku od Uher.

Však už se ozval varovný hlas německého protektora, ukazující na toto nebezpečenství, ba více, na hrozící spojení všech Srbochorvatů v jedinou velkou moc. »*Neue preussische Kreuz-Zeitung*« v úvodním článku »*Srbsko-chorvatská pohroma*« (29. února) volá: Rozpuštění chorvatského sněmu s vládním útiskem při nových volbách zaostřilo by jen ještě více spor chorvatsko-maďarský a povzbudilo by srbsko-chorvatské snahy za neodvislost. Nesmí se prý podceňovati splynutí Srbochorvatů v jednu skupinu, z níž by mohl povstati v budoucnosti společný srbochorvatský stát. A vzniku takového státu musí se habsburská monarchie stůj co stůj vzpírati — aneb nanejvýš jej připustiti jen ve svých hranicích. I v tom případě však byla by silně otřesena, neboť by dospěla od dualismu — k trialismu...

*

Terstský sněm jedná o vládní předloze nového volebního řádu. Podle ní vzrostl by počet členů sněmu z 54 na 83. Město samo volilo by 58 členů ve 4 třídách (z nichž první tři obsahují voliče, rozvržené podle výše daní a podle povolání, čtvrtá je všeobecná pro ostatní svéprávné občany), venkov 15 členů ve 2 třídách (z nichž 1. odpovídá prvým třem třídám městským, druhá jest všeobecná pro ostatní občany). Kromě toho předloha žádá zavedení volební povinnosti. — Slovinci od takové volební reformy nemohou mnoho očekávati. Ostatně záleží ještě na tom, jak bude návrh v terstském sněmu vyřízen.

Pro volební opravu v ***isterském sněmě*** došlo ke kompromisu mezi Italy a Chorvaty i Slovinci (uzavřeném 25. února). Podle něho připadne Italům 25 poslanců a Chorvatům i Slovincům 19, jak Italové žádali, ale zároveň zaručují se Chorvatům a Slovincům 2 místa v zemském výboru. Není to dohoda ideální, poněvadž Slovanům náleží ve sněmu většina, ale je to zatím přece jen pokrok. Vlaši nebudou již moci samovolně hospodařiti, poněvadž Slované mají v moci znemožniti sobě nepříznivá usnesení zemského výboru abstinencí svých zástupců. (Srv., co jsme o věci psali na str. 92.)

*

Splitská »Sloboda« (v č. 10. roč. IV.) věnovala úvodník »*Chorvatské národní zajednici* pro **Bosnu i Hercegovinu**«, o jejímž založení jsme referovali, zaujavše k ní stanovisko reservované. »Sloboda« vytýká Zajednici, že její politický program (ač o sobě praví, že je sdružením nepolitickým) shoduje se s politickou morálkou Jos. Franka: prohlašuje se pro zabrání Bosny-Hercegoviny, odsuzuje chorvatské strany, ponechávající tyto země oboru zájmů srbských, sympatisuje s muslimany i cizinci. Dále píše doslova, že by se musil Chorvat za to zastyděti, kdyby tyto body vyjadřovaly přesvědčení a vůli chorvatského živlu v Bosně a Hercegovině. Ale chorvatský lid v té zemi nemá za to zodpovědnost — je to čin »fratrů« a několika mladších bosenských karierovců. Kdyby bosenští Chorvaté nemysleli hlavou Frankovou — končí úvodník Slobody — musili by si za direktivu vytknouti jiné 4 body: 1. Nedotýkati se státoprávního položení Bosny, poněvadž ne-

máme síly k jeho řešení a jalové rozpravy o tom přivádějí jen nesvár do národních řad. 2. Pracovati ve všech národních otázkách o svornost Srbů a Chorvatů všech tří vyznání a společně odrážeti úklady germanisace. 3. Požadovati co největší občanské svobody a nejširší samosprávu pro Bosnu a Hercegovinu, jakož i všecka místa veřejných úřadů pro domácí syny. 4. Spravedlivě řešiti otázku selskou. »To jsou životní otázky živé Bosny, o ně musí pečovati každý upřímný bosenský vlastenec, který miluje svůj národ a svou zemi více než karieru a řády.«

*

»**Bulharská** *universitní otázka* byla rozřešena, jak diktoval zdravý rozum a jak žádala bulharská společnost« — píše »Bulharská Sbírka«. Oznámili jsme již, že byl znovu dosazen celý soubor dřívějších professorů, docentů a lektorů. Nevíme jen, zda učinili nějaké prohlášení v příčině universitní autonomie, jímž by byli podmínili svůj návrat. Zajímavo jest, že tři bývalí professoři, znovu jmenovaní, podali již »dobrovolně« žádost za pensionování. Zdá se, že touto cestou dojde k částečné změně professorského sboru, o kterou vláda již v dřívějším vyjednávání usilovala. Zajímavo jest dále, že o stolici professorskou uchází se prý i bývalý ministr vyučování Šišmanov.

Vyčkáme, jak se ještě universitní otázka vyjasní — nadobro příznivě rozřešena nebude, dokud nebude universitě vrácena autonomie. A to může se státi jedině novým zákonem, poněvadž universitní autonomie byla zrušena zákonem přijatým v sobrání. Za těch okolností je pochopitelno, že studentstvo se dosud na universitu nevrací (vrátila se ho dosud jen nepatrná část — universita má nyní jen přes 300 posluchačů).

*

Záležitost balkánských železnic hnula silně *otázkou makedonskou* Anglie na podnět Greyův rozeslala velmocem notu, v níž požaduje jmenování generálního guvernéra pro Makedonii (křesťana či mohomedána). Tento guvernér byl by vůči sultánu skoro úplně nezávislý, i byla by tím de facto provedena samospráva Makedonie. Zajímavo jest, že vídeňské listy přinesly zprávu o tom, že kandidátem guvernérství v Makedonii jest černohorský kněževic Mirko. Podle hlasů těchto listů zdálo by se, že Rakousko tuto kandidaturu podporuje.

Příční balkánská železnice, která má velký význam pro srbský obchod a jejíž uskutečnění nyní rázem vystoupilo do popředí, bude asi brzy opravdu provedena. Srbská její část od Dunaje přes Negotin k Zaječaru se vlastně již staví. Hotova je část Niš-Vranja, staví se trať Prahovo-Zaječar-Vnjaževac (celkem 130 km.). Stavěti třeba ještě 132 km. na srbské půdě a 260 km. na turecké. Č.

Literatura, umění.

Sebrané spisy SVATOPLUKA ČECHA. I. Druhý květ. Seš. 1. za 32 h. V Praze. (F. Topič.) — FERDINAND STREJČEK: **O Svatopluku Čechovi.** Seš. 1. za 40 h. (Nákl. týž.)

Ještě stále se ozývají u nás i v slovanském světě ohlasy nesmírné ztráty, kterou jsme utrpěli odchodem Svatopluka Čecha. Objevuje se, jak zvěčnělý věštec hluboce tkvěl v srdci a duši národa — ale objevuje se také, že teprve nyní si náležitě uvědomujeme celou jeho velikost, že teprve nyní náležitě cítíme, koho jsme měli a koho jsme ztratili. Proto nic nemohlo přijíti více v čas a vhod, než nové vydání sebraných spisů Čechových, k němuž právě nakladatelství Topičovo přikročuje. Nechť rozletí se vznešená i rozmilá díla autora »Slavie« a »Písní otroka« znova po všech vlastech československých, nechť nyní, kdy jsme ještě přeplněni žalem nad ztrátou tak nezměrnou, proniknou i tam, kam dosud snad nevnikla — nechť stanou se opravdu obecným, drahocenným majetkem národním. Platí-li o spisech některého spisovatele zneužívaná často fráse, že by měly býti v rukou každého Čecha, platí do slova o spisech Svatopluka Čecha. A ještě dále se nese naše přání: aby díla jeho pronikla nyní i do ostatního slovan-

ského světa, jejž on tak nadšeně miloval, aby i tam působily jeho krásné, ušlechtilé ideje.

Zároveň s novým vydáním sebraných spisů počíná vycházeti podrobné vylíčení života Čechova od prof. F. Strejčka, přehlédnuté samým básníkem ještě za jeho života. Oddíly spisu, dlouho a svědomitě připravovaného: Rodina, Život, Práce, Povaha napovídají, jaký bude obsah díla, vhodně doplněného četnými vyobrazeními, snímky atd. Jsme přesvědčeni, že nesčetní ctitelé Čechovi rádi tento spis uvítají. *Č.*

KSAVER MEŠKO: **Na Poljani.** Knez. Knjižnica XIV. 182 stran. Ljubljana 1907. — 1·40 K.

Již r. 1897, když Meško po prvé vystoupil s delší svou prací v Ljublj. Zvonu (románem »Kam plovemo?«), obrátil na sebe pozornost. Konservativci ho odsuzovali, pokrokáři uvítali jeho realismus. Od té doby napsal Meško*) řadu povídek a novell, jež mu získaly vedle Cankara jméno nejlepšího novellisty slovinské moderny (Aškerc v Ljubl. Zv. 1899, Zbašnik tamtéž 1900 a j.) a z nichž nejsilnější byly »Slike in povesti« právě pro svůj zdravý realismus. Škoda, že v dalších sbírkách Meško poněkud se odchýlil od svého původního směru a zabral se více do sebe, do svých reflexí a toužení; poznal však asi sám, že zašel příliš daleko — a vrátil se k původnímu svému určení, k povídce a románu realistickému. Obsahem nové jeho knihy jest líčení osudu několika rodin, jejichž členové jedné v cizině propadají zkáze a pak vracejí se zpět do domoviny, aby činili pokání, na druhé straně zase z chudoby pilnou prací a láskou k rodné hroudě vzniká zámožnost, klid a mír. Při tom zachycen i život celé vsi Poljany. Všechny osoby čerpány jsou ze života, kresleny s láskou, črtány pevnou a uměleckou rukou; při tom mocně proniká struna vlastenecká a lyrická struna přírodní. Meško vnímá přírodu nejen okem, ale i srdcem, a dovede své city vyjádřiti, neboť ovládá dokonale formu i jazyk. *Josef Páta.*

Český katalog bibliografický za léta 1898 až 1903. Nové řady ročník X.—XV. Část I. Sestavil VOJTA KUDLATA. Část II. Věcný rejstřík. Sestavil KAREL NOSOVSKÝ. V Praze 1906—1907. (Nákl. Spolku českosl. knihkup. účetních.) Str. 848 a 118. Cena 18 K.

Spolek českosl. knihkup. účetních podniká obětavě vydáváním tohoto katalogu práci dojista velice záslužnou. Činí tak již od r. 1889, kdežto před tím v l. 1877—1881 vydal 5 ročníků Slovanského katalogu bibliografického. Opakujeme, že podniká obětavě velikou práci, poněvadž z takové publikace dojista nemá hmotného zisku — a že podniká dílo záslužné, poněvadž podobný katalog jest nezbytnou pomůckou každému pracovníku vědeckému, ba v mnohých případech i každému vzdělanci. Upozorňujeme na toto dílo zvláště také mimočeské slavisty a veřejné knihovny slovanské. Dílo jest sestaveno nejen úplně (abecedně) a podle všech požadavků bibliografických, ale pro každého pracovníka nabývá zvláštní ceny ještě podrobným rejstříkem věcným, který usnadňuje užívání bibliografie při pracích odborných. —ý

*

Jubilea. V těchto dnech slavil padesáté narozeniny pěstitel styků českobulharských Dr. *Alfréd Rudolf*, advokát v Hradci Králové (nar. 17. břez. 1858 v Dobrušce). Znám jest svou činností na poli stenografie, při čemž již od počátku pěstoval styky se stenografy slovanskými. Z těch vyvinuly se jeho styky bulharské i jeho práce pro vzájemnost česko-bulharskou. Spis jeho »Maria Louisa, první kněžna bulharská« (1900 v Táboře) vyšel i bulharsky (v Plovdivě). Důležitější jest jeho »Rudolfova knihovna bulharská«, kterou vydává vlastním nákladem. Jako čtvrtý svazek její vyšel původní Rudolfův spis »Červánky svobody« (obrazy z doby bulharského povstání). Kromě něho vyšly tam překlady spisu K. Veličkova »V žaláři« a románu I. Vazova »Carevna z Kazaláru«. Rudolf je muž ideální a skromný, známější pro svou činnost více v Bulharsku než u nás. Přejeme mu mnoho zdaru v jeho sympatickém snažení.

Vydáno 27. března 1908.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

A. I. JACIMIRSKIJ:

Ruská literatura v roce 1907.

Ruská literatura již po několik let jako kdyby byla zapadla do začarovaného kruhu. Arciť zůstala stejně zajímavá a revoluční duchem, jako bývala dříve, avšak tento kruh svírá se víc a více. V přehledě za obě minulá léta jsme poznamenali, že ruští spisovatelé nijakž se nemohou vybrati ze žaláře — a oblíbená themata jejich prací dlouho setrvávala v »domě vyšetřovací vazby«. Nyní zapadli do jiného »domu«, odkudž začarované myšlení nijakž jich nemůže vyvésti. Tento nový dům jest »dům veřejný«.

Avšak, abychom se přesněji vyjádřili, třeba ihned podati vysvětlení: ruští belletristé, kteří jsou pýchou minulého roku, změnili ve veřejný dům vlastně všecky domy, ba i vzduch, kamž uvádějí hrdiny a hrdinky... Smilstvo všech způsobů, jichž nepředvídaly ani kanonické knihy zkušených po této stránce Byzantinců, proudí v ruské literatuře na celé čáře. Slovo »Perverse« píše se velikým písmenem, jako se dříve psávala Vlast, Vlastenec, Člověk, Utrpení, Revoluce, Proletariát atd. Tyto věci především bijí do očí pozorovateli.

A přece jen ruská literatura našich dní není proto méně zajímavá a méně revoluční.

I.

Nejlepší kritikové jsou naladěni optimisticky a očekávají od nynějšího obratu v ruské společnosti a literatuře, jakožto jejím odrazu, znamenité ovoce. »Osvobozením jest zpečetěna dráha otvírající se před naší literaturou,« praví na př. A. Gornfeld. — »Obnovená pozornost širokých mass čtenářských ji očekává a tato pozornost slibuje jí nové obzory i novou úlohu. Literatura tak dlouho zaujímala nepoměrně veliké, podstatě její nepřiměřené místo v duši ruského člověka, tak dlouho v ní viděl ruský člověk sílu, řídící život, že i do významu literatury i do důležitosti jejího směru jsme uvykli vkládati příliš mnoho. Tento předsudek vyvyšuje váhu literatury a zvyšuje pozornost k ní — sotva asi k dobru; v této pozornosti jsou na ni vznášeny požadavky, jež by se měly mířiti na jiné strany, a pochopení literatury — nejpodstatnější forma jejího bytí — trpí tím citelnou měrou. Zdá se, že nyní síly se začínají rozdělovati pravidelněji; literatura jako umění stává se potřebnější, pozornost mezi obecenstvem k poesii je rozsáhlejší, avšak je omezenější a napjatější v duši jednotlivého čtenáře. Tato novota v naší literatuře jest výbojem společnosti. Toť — vítězství kulturnosti. Zbývá si jen přáti, aby zároveň s ním šel i obyčejný, mohutný vzrůst elementárních poetických sil, který

tak dlouho byl blahodárným zábleskem světla v truchlivém osudu bezmocného ruského člověka.«

Bylo by velkolepé, kdyby s takového hlediska právě pohlíželi na soudobou literaturu i ostatní kritikové, kdyby na smutnou rozrušenost přítomnosti hleděli se stanoviska budoucnosti, kdyby ji vykládali jako krisi, jako nebezpečný, avšak nezbytný obrat. Ale — »jaká fara, takový je farář«. Rozpadnutí ideálů společenských, které nejlépe charakterisuje literaturu našich dní, vytvořilo také takovou kritiku v osobnostech pp. Korněje Čukovského a Petra Pil'ského. Oba dva kralují v soudobé kritice. Oba vyrábějí modu, rozdávajíce buďto na pravo i na levo věnce, nebo pronášejíce přísné rozsudky. Svými pochvalami a křivdami přímo kazí mladé belletristy. Jim nikdo prozatím nic nenamítá. Bojí se jich jako smělců ke všemu odhodlaných. Terrorisovali i spisovatele i čtenáře svoji drzostí a svévolí. Jsou to Bureninové »Nového Vremene«, avšak — »s levého křídla«.

Proto není možno pochopiti, co se u nás v literatuře děje, dokud se předem neobeznámíme s knížkou *K. Čukovského*: »Od Čechova do našich dní« (Ot Čechova do našich dněj), jež byla do měsíce rozprodána. Obraz dostáváme žalostný.

»Hudba, toť duše má.« Před čtvrtstoletím jsme slyšeli a viděli Rubinštejna. »Literatura, toť život můj« — toho nyní ani neslyšíme, ani nevidíme. — Když Verlaine zdobil chudou stěnu svého žebráckého koutku pozlátkem, osamělý a chorý básník blouznil o čarovné zemi umělců, kde nezapadá slunce poesie a krásy, kde sám vzduch je setkán z neviditelných strun nadšení a tvůrčí síly. Ale zde, ať v chudobném koutku, nebo na pařížské dlažbě, nebo za stolem laciné krčmičky — zlověstný chmurný mrak padal na duši a bez cíle, bezvýsledně jako podzimní déšť plakalo srdce jeho. Bylo takých mnoho. Královští orlové tito stejně se dusili ve špinavých kurnících a šíleně bili se v rodný živel, v horkou dál, kde žárlivě střežena byla od nich zlatá číše poesie. Odešli — a jejich místo zaujala křiklavá domácí drůbež. »Nelze trávě růsti, když jest podzim pryč, nelze kvésti květům v zimě po sněhu« — a zlato poesie začalo probleskovati zpod železného haraburdí, z domácích odpadků. »Chcete-li, aby vaše žena byla sličná,« chce-li se vám současné literatury — kupte si »krém Rennaissance« nebo čtěte Mujželja, Bal'trušajtisa, Kuz'mina a jiná »orlata«. V prvním případě ztratíte peníze, v druhém vyhrajete hodinky a řetízek — z opravdového, nečernajícího amerického zlata. Naši páni mladí většinou vzešli z prostředí lidí malinkých a chudých. A pro chudobnost zanechaného jim dědictví nemohli věřiti a míti v lásce skutečné brillanty, opravdové zlato poesie. Jsouce občané a hledajíce »práce«, jsou — »bez nároků«, a proto se spokojují »dlouho nečernajícím« americkým zlatem a »skutečnými« brillanty, koupenými za čtvrtník u Teta. Kam sem s uměním, k[illegible] [illegible]urou — duší mou«? Proto nevidíme ni neslyšíme nyní [illegible]i Rubinštejnů.

[illegible]ěšťanstvo«, »Lživý individualismus«, »Krise individua[illegible]ni nadpisy podává tři hlavy čilý pan Čukovskij v knize [illegible] našich dní«. Kdybychom vyloučili Čechova a snad

L. Andrejeva, dostali bychom jednu kapitolu s jedním heslem — »Kruh ničemností« — od čísla prvého do milliontého. Proč je »město« odděleno od »měšťanstva«? Což tento »kruh křiklavé domácí drůbeže« nepřináleží tělem i krví k domácí odrůdě měšťanstva? Což honosí se nějakým individualismem rytíři vídeňského piva? Či jaká může býti »krise individualismu« u chudých duchem, u těch, kteří nemají co ztratiti, poněvadž jim nic ani nebylo dáno? Nemluvme však o »literátech«. Toť věc osobní citlivosti, individuálního kriteria. Obraťme se k tomu, s jakou omáčkou podává p. Čukovskij nejmodnější pokrm — současnou ruskou »literaturu«.

II.

Kniha p. Čukovského je sestavena z feuilletonů, které byly tištěny v modních »mladých« listech denních. Tím jest stanovena i povaha její: celý kaleidoskop čiperných feuilletonových slovíček, neočekávaných myšlenek, srovnání, vývodů, paradox. Omáčka — toť feuilletonový humor, »aby se to obecenstvu líbilo«. A proto těžko se vyznati, ve jménu čeho pan Čukovskij lomozí. Snad je mu drahá literatura v pravém smysle slova — a on přibíjí výstrahu: »varujte se padělků«? Avšak p. Čukovskij se podřekl: »Jdeš po ulici. Na minutu se zamyslíš. Mihne se krásná tvář. Na minutu se díváš se zálibou. Do tebe vrazí. Na minutu se hněváš. Na tebe se usmějí. Na minutu se raduješ. Toť každodenní city městského člověka« (str. 27.). I jsa věren tomuto »na minutu se hněváš, na minutu jsi se zamiloval, na minutu zaradoval«, p. Čukovskij n a m i n u t u je přísný, n a m i n u t u se usměje a náhle n a m i n u t u chce býti i přísný, i spravedlivý, i milostivý. Chcete věděti, co asi znamená Bal'mont podle mínění p. Čukovského? Hle, »n a m i n u t u«, račte: Verše Bal'montovy vycházejí na světlo »tak krásně oděné, s takovými velkolepými způsoby, tak čarovně tančí valčík, tak hledaně jsou zdvořilé, tak jsou zábavné, tak vynalézavé, stkvělé, že vpravdě někdy zapomínáš se zeptati o těchto obratných verších: »Avšak dosti; jsou rozumné? Jsou hluboké? Jsou zajímavé samy sebou, mimo své způsoby, mimo valčíky, mimo dobrého krejčího?«

A dále p. Čukovský objevuje Ameriku, že verše Bal'montovy — jsou »povrchní«. »Jako vše v městě, i slova zlaciněla; nyní, za deset let po Bal'montovi, každý píše jako Bal'mont, a což nejhorší ze všeho, Bal'mont píše jako každý. Cosi fatálně ploského jest v jeho plodech; postrádají až ku podivu hloubky« a pod. Popírání individuálnosti — toť kříž pro básníka. Jestliže plody jeho jsou »fatálně ploské«, tedy básník patrně jest ničemný básnílek, i proč o něm mluviti? Ale za minutu z pod kouzelného péra p. Čukovského naprosto jako ve zmateném žvastu máme před sebou: »Ale u nás naopak.« U Bal'monta možno shledati individuálné rysy a především nutno »vytknouti neobyčejnou ženskost poesie Bal'montovy, něžnost a passivnost její... A ještě jest jeden rys: mladistvost jeho poesie. Nejlepší jeho věci jsou tak spěšné, tak rozmarné, tak bezohledné — že mohly býti vytvořeny pouze jinochem; Bal'mont a stáří — toť dvě věci, jichž nelze spolu srovnati« (str. 35.—36.): A hle naopak nelze říci: »Takové spěšné, takové

rozmarné, takové bezohledné« spisy p. Čukovského naprosto není možno nazvati nejlepšími, ač p. Čukovskij, jak se zdá, rovněž daleko »nemůže býti sjednocován« se stářím... »Na minutu jsi se zamiloval. Na minutu se hněváš. Na minutu jsi se zaradoval. Tak mezi hřměním a blýskáním ulice pohybuje se duše obyvatele měst« — p. Čukovského.

U p. Čukovského uveden jest jeden popis jakéhosi lázeňského místa, patřícího O. Dymovu. »Slepice chovány jsou tam v klecích a krmí je dýněmi. Kohouti, neznámo proč, nekokrhají. Moře není hlubší než po kolena. Je tam lučina, avšak přístup na ni jest co nejpřísněji zakázán kravám. Toto lázeňské místo — jest všem přístupná klidná ves, v níž jsou elektrické zvonky. Příroda je tam opravena a přizpůsobena do té míry, že nebudí nepokoje.«

»Myslím, že v tomto lázeňském místě čtou výhradně Osipa Dymova,« dokládá p. Čukovskij. A poněvadž p. Čukovskij, jak jsme výše viděli, píše »spěšně, rozmarně a bezohledně«, tedy jest přirozeno, že zapomněl dodati: »A rovněž čtou i. p. Čukovského.« »Míhající se humor, míhající se pathos, míhající se symbolika« (str. 60.) belletristiky Bal'montovy docela na vous odpovídají míhající se kritice p. Čukovského. A k tomu p. Čukovskij je stejně »přizpůsoben a opraven tou měrou, aby nikoho neznepokojoval«. Pan Čukovskij rovněž jako Dymov jest »vtipný, ale ne zlý, dojímavý, ale jen na jednu vteřinu« (str. 52.). Jest rovněž »genius lázeňského místa«. V jeho knize není viděti mučivé lásky k literatuře. Jeho útoky jsou chladné, blýskají na vteřinu a umírají v letu. Jeho pochvaly a nadšení vycházejí ne z duše, nýbrž ze zkušenosti denníkového žurnalisty a stejně nedojímají, jako jeho negace. A nenadálým, umělým jeví se jeho nadšení, když náhle začíná zpívati hymnus »heroovi, vítězi, triumfátoru«, autoru »zářivé knihy ruské poesie« (»Věnok«) p. Brjusovu, jemuž před chvílí byl odepřel samu podstatu básníka, život v jeho plodech (str. 169.). Zrovna jako v »parnasském« kinematografu míhá se kritika p. Čukovského — od Čechova »za pět minut« rychle a statečně až k »samému« Brjusovu. Představení bez přestávky, každé půl druhé hodiny, zajímavý a rozmanitý program!... Mění se každý týden tento program a na všech obrazích jedna a táž provinciální společnost kočujících »kinematografických umělců« předvádí dramata, tance, experimenty a překvapení »všeliké komické jakosti«. Jako dobrý fotograf p. Čukovskij vypouští pentličky jednu za druhou a snaží se ukázati zboží po lícní straně: »Toť nižší druh, ale dobrý. Toto — vyšší, velmi dobrý. Toto — nejvyšší, všecky velmi dobré.« Míhá se a září všemi barvami chameleonovými kritika p. Čukovského. Avšak brillanty Tetovy mají ceny čtvrtník, pablesky literárního clowna nepřipomínají nadšeného ohně tvůrčího. Jenom »na minutu« baví žonglérství p. Čukovského a pak... Slyšeli jsme a viděli hejna mohutných orlů. Živa jest ještě paměť jejich mocných, svobodných vzletů. A když slyšíme umělou písničku stehlíčkovu, chce se nám říci: »Uvykli řádce za pětníček, brillantům za rubl, ženám za dva. Nemilují literatury a nechápou jí. A proto laciný jest jejich pathos, vtip, zloba, nadšení, poněvadž to vše — je cizí, koupené, poněvadž jim dáno málo — jen »na minutu«. — »Literatura, toť duše

má« — toho ještě ani pokrytecky neřekla ni nová belletristika, ni nejnovější, »na pět minut« feuilletonová kritika.

Takovým způsobem nic positivního nám nedá tato kritika, charakterisující jen snížení všelikých požadavků — a »procházejíce se po sadech ruské slovesnosti«, musíme býti do značné míry samostatni.

III.

Hrdinou roku byl *Arcybašev* se svým románem »Sanin«. Dávno již literární dílo nevyvolalo u nás takového oživení v kritice, v kroužcích, na knižním trhu i ve společnosti jako tento román. Charakteristický fakt: Mezi nabídkami k sňatku, jež po revoluci naprosto již »sblížily« Rusko s Evropou, objevila se takováto nabídka jakési dámy: hledá muže-milence, jenž by byl podoben Saninovi... Autor může býti úplně spokojen. Buržoasie konečně jím postavena na pranýř.

Sanin je typ nadčlověka, erotika a esthéta, zdařile přesazeného na ruskou půdu. Je to ruský nietzscheovec. V podstatě dělá totéž, co Przybyszewského Erik Falk (v Homo sapiens), a snad je méně hrozný a »nebezpečný« buržoasii. Avšak proč právě Sanin působí takovýmto dojmem? Myslíme, že síla tohoto dojmu skrývá se v onom poměru ruských belletristů ke čtenáři a naopak, jenž nejlépe jest vyjádřen slovy »učitel života« a »žák«. Opravdu. Celá ruská literatura, toť dlouhodlouhé poučení o tom, jak třeba žíti, jaké cesty vedou ke zdokonalení sebe sama, jaké mají býti positivní ideály. Ruský čtenář uvykl čísti v literárních dílech především životní lekce pro sebe. A náhle nový autor jaksi předkládá apotheosu nadčlověka, jenž přestoupil všecky zákony morálky, heroa krásného, bohužel, lákavého. Což mají Sanina napodobovati všichni ruští čtenáři, uvyklí hleděti na literární hrdiny jako na své ideály? Proto se tolik hovořilo o Arbybaševu. Že Arcybašev netrefil jen blízko, nýbrž zcela do centra měšťácké »ideologie«, dokazuje fakt, že na román vrhl se Viktor Burenin, systematicky ubíjející vše svěží, nové, plamenné, originální. V Saninovi ubíjel pouze »chámství«! To stačí.

»Pohleďte na hrdinské činy tohoto zástupce soudobého chámství,« praví kritik, »poslechněte oblíbená paradoxa jeho primitivní kramářské negace. Sanin má sestru, mladou, spanilou dívku. O ni ucházejí se dva mladí lidé: jeden je doktor, dobrý člověk, upřímně ji milující a mající, jak se říká, čestné úmysly; druhý je důstojník z kategorie hrubých a podlých svůdců, jenž usiluje o pád dívky pouze k ukojení své titěrné a hrubé samolibosti a zvířecího temperamentu. Sanin výborně vidí, že sestra jeho naivně jest okouzlena tímto ničemou, a nejen se nesnaží, aby odvrátil nezkušenou dívku od její vášně, aby ji zdržel od nebezpečného kroku, nýbrž naopak v hlubině své pusté duše je nakloněn této vášni, pudí do ní sestru, jda v tomto ohavném popuzování až ke dráždění pohlavních pudů sestřiných jakýmsi laskáním naprosto ne bratrským, velice hnusného odstínu. Když svůdník dostihne cíle a trýzní svou obět cynicky hrubým a podlým chováním k ní, Sanin vše to chápe, vidí i zůstává lhostejný, nic tím není pohnut; jemu jaksi se to vše zdá v pořádku, zdá se mu to čímsi

přirozeným, normálním. Neuznává v tom nijakého »znectění« své sestry, poněvadž vůbec zavrhuje cit cti jako starý a lživý nesmysl. Ani neštěstí zvláštního v tom neuznává — tak snad se má díti v tomto nejlepším světě ze všech světů, neboť to právě jest »život«.«

Ani v okolnostech vinu polehčujících kritik nechce viděti nic positivního. »Arciť,« praví dále, »když nešťastná těhotná dívka v zoufalství pro podlé a hrubé chování svůdcovo chce se utopiti, Sanin zdržuje ji od sebevraždy a při tom jako by se v duši jeho projevoval jakýsi lidský cit. Ale potom i toho mu začíná býti líto, když praví, že snad bylo by i lépe, kdyby se jeho sestra utopila, poněvadž se nepodařil zcela onen východ z jejího neštěstí, jejž jí ukazoval Sanin poradiv jí, aby se obrátila ke člověku upřímně ji milujícímu a hotovému vzíti si ji za ženu i přes její pád. Sanin arci hrubě vyžene svůdce, když si byl usmyslil s drzým a zhýralým přítelem posměch si ztropiti ze své oběti lásky. Avšak, když jej svůdce sestřin vyzval na souboj, Sanin odpovídá mu odmítnutím pravě, že netouží, aby jej zabil anebo sám padl jeho koulí, při čemž nazývá jej prostě hlupcem. Důstojník na ‚hlupce' odpovídá Saninovi tím, že na veřejném místě rozpřáhne se na něj karabáčem. Sanin však předvídá ránu bičem rovněž ‚prostě', chytí důstojníka ‚po tlamě' a to tak, že mu div nevyrazí oko, ‚zkrvaviv mu celou hubu'. Důstojník nesnese své hanby, zastřelí se a Sanin, jak zřejmo, slaví vítězství a shledává, že jednal výborně, jak se sluší nadčlověku nového slohu.«

Takto vyslovovala se většina kritiků obranného tábora, stojícího na straně měšťáctva. Uváděti jich nebudeme.

Ve skutečnosti však Arcybašev neměl v úmyslu podati apotheosu nadčlověka. Vypozoroval prostě typ, zrodivší se již v ruské skutečnosti, a v plastických obrazích naprosto uměleckých jej pouze vtělil. Nikoho autor nepoučuje, nýbrž prostě popisuje. Opakovala se takto stará historie s Markem Volochovem (ve »Strži« Gončarova) nebo Bazarovem (v »Otcích a dětech« I. S. Turgeněva). Jestliže čtenáři věnovali hlavní pozornost erotismu Saninovu, hraje zde úlohu ona pornografičnost novější belletristiky (když ne veškeré, tedy aspoň modní), kterou jsme připomněli na počátku přehledu a o níž ihned povíme více a podrobněji.*)

IV.

Sanin Arcybaševův jest však jen chlapeček před ostatními erotiky a esthéty obojího pohlaví, kteří plnili literaturu minulého roku. Vždyť svádí děvčata toliko »prostě«, »normálně«, »zastarale«. Jest — konservativec! Třeba »nových lidí« s novým sexuálním »dogmatem«.

Hle, *Michail Kuźmin* popisuje rozmanitými způsoby lásku mezi muži (»Kartový domek« — »Kartočnyj domik« v almanachu »Bělyja noči«), *L. Zinov'jëva-Annibalová* lásku mezi ženami (»Tridcať tri uroda« — »Tři a třicet netvorů«). *S. Sergějevu-Censkému* nestačí láska mezi živými, i donucuje svého hlídače umrlčí komory znásilniti mrtvolu ženy (»Mertveckaja« — »Umrlčí komora«, v měsíčníku »Obra-

*) Srv. dopis z Petrohradu v tomto čísle.

zovanije«, kniha 5.). *Fedor Sologub* obrátil se k tělesné lásce mezi otcem a dcerou, donutiv svoje hrdiny povrhnouti »zvetšelými slovy«. *Anatolij Kamenskij* (zvláště ve »Čtyřech«, »Kori« a »Ledě«) vystupuje s pornografickými náměty ve způsobě protestu proti shnilé morálce měšťáctva a vypráví přece jen rovněž nepokrytě scény, velice uměle dráždící citlivost téhož měšťáctva. Taková jsou ještě »Křídla« (Kryl'ja) *Kuz'minova*, »Satiressa« *A. Kondratjeva*, částečně »Ohnivý anděl« (Ogněnnyj angel) *Brjusovův* (ve »Věsech«), povídky *Auslenderovy* a mnoho, mnoho podobných.

Obsahů jejich arciť uváděti nebudeme. Po této stránce »Objediněnije« svého času mluvilo o úplném morálním úpadku jisté části obecenstva.

Také moskevský denník »Russkoje Slovo« je vzrušen neuvěřitelným rozvojem pornografie v literatuře. »Hlouček mladíků a děvčat, zvyklých žíti a přísahati ,in verba' předáků, lakotně hltá tuto shnilou stravu, zasypává své salony sešitkovými knížkami s podivuhodnými nahými muži a ženami ohnivých vlasů, vyobrazenými na nádherných obálkách — a s otevřenými ústy očekává nové zoře! Již Heine řekl, že není takového hlupce, jenž by nenašel druhého a nevyvolal by v něm údivu. Spekulanti knižního trhu systematicky kazí čtenáře. Pod vlajkou literárnosti a vědy Bulgakové (redaktor »Nov. Vremene«) pašují prostřednictvím svých ,měsíčníků pro cizí literatury' vše, co vypočteno na lidský chtíč od časů Lukianových a Ovidiových až do dne včerejšího... Hýří rozpoutaná askarchanovština*) a zasypává knižní skříně neslušnými knížkami ,pouze pro dámy' a ,pouze pro muže', životopisy pověstných hetér, pseudovědeckými knihami o pohlavní psychopathii.« — »Kroužek podnikavé mládeže zakládá koncem roku specielně pornografický měsíčník,« čteme dále v oné stati. »Jména Kuz'minů a Zinovjěvých-Annibalových mají zde hráti rozhodující úlohu, a na ně jako ryby na červy chytí se hojně předplatitelů... Oskar Wilde jest ze spisovatelů, kolem nichž se soustřeďuje zvědavost kroužků ne proto, že byl skutečně velikým spisovatelem, že rozechvíval rozbolavělé struny, že výjimečně dojímal, nýbrž proto, že byl vědomým protipřírodním člověkem... V trebnikách**) vyhledali tělesné hříchy, jaké by mohl smysliti pouze žhavý východ a jež u nás zní jako divoký nesmysl. Vylovili vše pikantní z ruskobyzantských apokryfů, okradli Petronia, nepovrhli Talmudem. Byla na Rusi neporušená, neposkvrněná svatyně — literatura, tvůrčí slovo. To slovo chtějí v hnilobu uvésti hrdinové nového střihu...«

V.

Takoví byli mladí. Ze starších *Gorkij* vytiskl velikou povídku »Mať«, jež zabrala několik knížek sborníku družstva »Znanije« (jeden sešit sborníku byl pro ni zabaven). Hrdinka její, stařena, žena naprosto starého rázu, stává se revolucionářkou pod vlivem mladého pokolení.

*) Askarchanov, petrohradský vydavatel pornografických spisů již před revolucí, bývalý voják, těšící se »ochraně« censury.

**) Církevní knihy, v nichž jsou shrnuty otázky kněžské při zpovědi.

Toť prostý podklad povídky. Avšak při čtení cítíme, že je to píseň zacházejících věků, že Gorkij, živ jsa daleko od Ruska, pozbyl oné pravdivosti, která prorážela dříve tlustou vrstvou jeho romantismu. »Máť« Gorkého je málo zdařilá věc.

Leonid Andrejev více než jiní drží se na své výši. Za jeho »Iudou« a »Eleazarem« následoval »Život člověka«. A. Gornfel'd poznamenávaje, že měšťáctvo pozbylo pro ruskou belletristiku rysů nějak konkretních a nabylo rozměrů světových a titánských, praví, že Leonid Andrejev svým »Životem člověka« snažil se odhaliti měšťáckost všelikého života, všeliké existence — bytí, nikoliv stavu. V »Iudovi a jiných« jest kárán z měšťáctví celý svět, jenž koupil a prodal Boha — i učenníci Kristovi, i mučenníci, i apoštolé byli měšťáci. V poslední věci tohoto spisovatele, sobě rovna nemajícího, ve »Ťmě« spatřuje jeho pátravý a řevnivý pohled měšťáckost i v boji za svobodu, i v hrdinovi, jenž obětuje duši »za přátele své«. Velkolepá tato nová povídka Andrejevova nebyla nikterak vlídně uvítána veškerou kritikou. Sotva se povídka objevila v třetí knize almanachu »Šipovnik«, denní listy si pospíšily podati podrobný obsah její v takovéto podobě: Andrejev ve »Ťmě« skvěle uměleckou formou kreslí přerod revolucionářův, jenž se v něm děje na počátku »díla« revolučního. Jinoch 26letý, utrmácený bezesnými nocmi, zachraňuje se před stíháním a boje se usnouti na ulici v povoze, jede do veselého domu — na nocleh. Jest panic; nikdy nebýval v těchto domech; zaujat jest jedinou myšlenkou — spáti, spáti. A tak, nepodoben jsa všem mužům, usíná v ložnici prostitutky Ljuby ničeho nežádaje a třímaje rukou revolver v kapse. Tím donucuje Ljubu, aby se zamyslila... Nenadále procitl. Prozradila ho či ne? Ještě neprozradila a neprozradí... Dialogy mezi revolucionářem a prostitutkou jsou plny uchvacujícího zájmu. Titanský je boj, v němž vítězí lidské utrpení nad špínou života, do níž se třeba spouštěti s hrdých výšin čistoty a ušlechtilosti. Tragická to melodie, již jsme slyšeli u Dostojevského (Raskol'nikov a Soňa) v plných tónech, stejně ohnivých.

»Jaké máš ty právo býti dobrý, zatím co jsem já špatná?« ptá se prostitutka.

»Zůstaneš,« řekla mu přesvědčeně. »Kam bys šel? Jsi — čestný. To jsem pochopila již prve, když jsi mi ruku políbil. Hlupák je, myslím si, ale je čestný. Nehněváš se, že jsem tě měla za hlupáka? Ano, jsi tím sám vinen. Proč jsi mi nabízel svoji nevinnost? Myslil's: ‚Dám jí svou nevinnost, a ona ustoupí.' Ach, hlupáčku, hlupáčku! Zprvu jsem se již rozhněvala; myslím si: ‚Cože, ani za člověka mne nepokládá?' Ale potom vidím, že i to bylo také z dobroty tvé A tak jsi uvažoval: ‚Dám jí nevinnost, a tím, že ji dám, budu ještě nevinnější, i nabudu tak jaksi ruble neproměnitelného. Dám jej žebráku — a vrátí se ke mně. Ne, miláčku, tento počet se nevydaří...«

A on pocítil, že řítí se vše a nastává tma »Stydno je býti dobrým... A náhle s tesknosti, s hrůzou, s nesnesitelnou bolestí pocítil, že onen život je skončen proň navždy, že již nemůže býti dobrým. Jen tím žil, že byl dobrý; jen z toho se radoval; jen tím čelil životu

i smrti — a toho není, není ničehož. Tma! Zůstane-li zde, či vrátí-li se zpět — již nemá svých!«

Zůstane v peleši, bera na své plece čin sebeponížení. »Ale později, někdy jindy přijdu k ní, nebo do krčmy, nebo na trestnickou práci a řeknu jí: ‚Nyní mne není hanba, nyní nejsem ničím vinen vůči vám, nyní jsem — právě takový jako vy, špinavý, padlý, nešťastný.‘ Nebo vyjdu na tržiště padlý, a řeknu: ‚Hleďte, jaký jsem. Vše jsem měl: i rozum, i čest, i důstojnost — ba strašno pomysliti — nesmrtelnost; vše to jsem hodil pod nohy prostitutce, všeho jsem se odřekl jen proto, že ona jest — špatná...‘

I zůstane. Vydává revolver a... k ránu objevuje se policie a četníci i zatknou jej.«

Tyto scény jsou výborné: posmívání policejního strážníka, jenž ztratil »hrdinu«, posměšky důstojníků, cit Ljuby, kteráž jediná z celého hejna chápe čin klidně sedícího na posteli, polonahého, poskvrněného, usmívajícího se člověka, jenž býval pro ně kdysi tak strašný, přímo legendární — vše to zachyceno je znamenitě.

Povídka napsána je silně, avšak bez onoho uměleckého taktu, jehož zachování jest povinností velikého umělce.

Po Andrejevu první místo zaujímá bez odporu *A. Kuprin*, jeden z nemnohých belletristů, kteří umělecky popisují ruský život bez stylisování. Z nových jeho spisů zaznamenáme »Smaragd« (»Izumrud«), »Metelici« (»Meljuzga«) a »Blouznění« (»Bred«). Slabá jest povídka z biblického života »Sulamit«. Pěkné je v ní, co je vzato z »Písně písní«, špatné, co přidal autor.

Pozornost čtoucího obecenstva ovládl loňského roku *Fedor Sologub*, jenž doposud byl spíše ve stínu — a to románem »Melkij Běs« (Drobný čert). Snad ani jeden ruský spisovatel nedovedl tak tvůrčím duchem, tak syntheticky zobraziti celou špatnost špatného člověka, jako Sologub, jenž vytvořil typ inspektora-špicla Peredonova. Nyní jméno »Peredonov« se stalo přezdívkou a slovem »peredonovština« rozumí se celý svět jakéhosi »gigantského« měšťáctví. Pozoruhodna je také tříaktová tragedie F. Sologuba »Poběda Smerti« (»Vítězství Smrti«) a povídka »Nav'ji Čary«.

Vyšel ještě svazek povídek Sologubových: »Istlěvajuščija ličiny«, sbírka básní »Zmij« a j. O Sologubovi bylo by třeba napsati zvláštní stať. Je to veliký spisovatel, jenž v celé výši se vztyčil až ve svém stáří.

Vladimír Korolenko jako dříve píše málo a jest v literatuře vždy vítaným hostem. Výborná jest jeho kniha: »Iz razskazov o vstrěčnych ljuďach« i autobiografická práce »Istoria mojego sovremennika« (v »Rusském Bogatstvě«). — *S. Sergějev-Censkij* vydal dva svazky prací, z nichž obracejí k sobě pozornost román »Lěsnaja top'« (»Lesní tůně«), povídky »Protalina“ (Protalinka, roztálé místo ve sněhu), »Sněžnoje pole« a drama »Smerť«. Dříve vyšel jeho »Babajev.« — *Boris Zajcev* vydal svazek povídek, z nichž uvedeme »Máj«, »Sestra«, »Mlha«, »Ves«, »Plukovník Rozov« a »Zítra.« — Vyšly básně *Ivana Rukavišnikova,* dále »Solnce-

vorot« (»Slunovrat«) *Osipa Dymova*, »Fantasie« a »Utopie« od *Tana* (*Bogoraza*), divadelní kusy *Špažinského* (»Sfinx«), *Najděnova* (»Chorošeňkaja«), *P. Gnědiče* (»Cholopy«) a j.

VI.

Dříve než přistoupíme k básníkům, především k mladým, kteří obrátili k sobě pozornost veřejnosti, zaznamenáme změnu ve vnější stránce ruské literatury. V posledním přehledě jsme konstatovali úpadek týdenníků — v minulém roce zase poklesly brožury, které u nás nahrazovaly literaturu skoro po dvě léta. Místo brožur vystoupily na jeviště veliké knihy pouze belletristického obsahu. Místo měsíčníků — almanachy, jako: »Šipovnik«, »Zemlja«, »Bělyja noči«, »Fakely«, »Spolochi«, »Protalina«, »Cvětnik«, »Žizň« a j. V almanaších setkávají se v jedné knize různí, i nejprotichůdnější autoři — proto nelze těchto sborníků pominouti. V nich jasně se ukazuje, jak se naši mladí ponenáhlu rozvrstvili.

Zvláště to platí o básnících. Ještě před nedávnem, takřka »včera« naši spisovatelé individualisté a symbolisté byli jen těsně sraženou tlupou. »Dnes« již je tato skupina differencována. Také nyní sice zůstávají všichni individualisty, i nyní všichni jsou ctitelé symbolu — ale formy, jimiž vyjadřují svůj individualismus, jeví již značnou rozmanitost.

F. Sologub spojuje svůj individualismus s principem metafysiky, dostupuje svým výrazem absolutního, nadindividuálního »já«. *V. Brjusov* stává se »klassikem«. *Z. Gippius* a *Merežkovskij* oblékají svůj individualismus v roucha náboženství, ve tkanivo mysticismu. Konečně *Bal'mont*, *Goroděckij* a *Remizov* hledají nových cest, nových nití, jimiž by svázali své individuálnosti s kollektivním, »národním« (termín ovšem podmíněný) individualismem, jenž se projevil v staré »národní« tvůrčí činnosti, v staré »národní« mythologii. Takovýto vývoj již vytkla kritika (A. Bělyj) a obecný obraz, nastíněný kritikou, nutno uznati za správný. U posledních těchto básníků ještě se zastavíme.

Ukazuje na zánik sociální belletristiky, citovaný kritik správně dí, že v »lyrice tento domnělý zánik sociálnosti nemohl by se obrážeti se zvláštní jasností; v lyrice sociální motivy zaujímaly vždy málo místa. Avšak právě proto zánik sociálnost znamenal by sesílení lyrického mimosociálního tvoření, takového sesílení však nebylo. Veršované konfesse a reflexe dály se v obyčejném množství, sotva asi vábice široké massy čtenářů. Mnozí, ještě nedávno »odmítaní« básníci ze skupiny modernistů arci — i přes patrný svůj úspěch — nikdy nestanou se nezbytnými čtoucímu množství, jako mu byli nezbytni Někrasov nebo Nadson. Z básníků této skupiny vydali v minulém roce své lyrické sbírky *Valerij Brjusov,* jenž sebral v »Cestách i křižovatkách« (Puťji i perepuťji) vše, co se mu zdá pozoruhodnější z jeho prvních prací, *Bal'mont* (»Žar-Ptica« — »Pták ohnivák«), *Blok* (»Stichi o prekrasnoj damě«, »Něčajannaja radosť«, »Sněžnaja maska«) *Vjačeslav Ivanov* (»Eros«), *Sergěj Goroděckij* (»Perun«, »Dikaja volja«), *Georgij Čulkov* (»Ves-

n o j u n a s ě v e r ě«), *Roslavlev* (»V b a š n ě«), eklektik bez nadšení. Po cestách staré ruské lyriky, prosté a srdečné, jdou *Bunin* (»S t i c h o t v o r e n i j a,« sv. II.), *Baškin*, *Izmajlov*. Na samém konci roku objevil se úplný soubor veršů *Minského*, chladného a bystrého básníka, jenž svým časem prošel různotvárnými formami lyrického tvoření a jenž si zachoval v tomto estetickém putování svoji samostatnost.

Vyšla i první kniha o ruských básnících našich dní — od *N. Pojarkova.* Před tím nebylo nic podobného. Na podkladě této knihy možno konati zajímavá pozorování. Knížka podle vlastního přiznání autorova »jest zběžný přehled, v němž možno najíti všeobecné poznámky o nejzajímavějších zástupcích ruské poesie.« Avšak zároveň s Merežkovským a Bal'montem p. Pojarkov uvádí do svého improvisovaného chrámu umění i takové básníky, jako Dobroljubova, Koněvského nebo Miropol'ského, o němž správně sám praví: »Miropol'skij naprosto není básníkem. Jeho verše jsou jaksi bezmocné a nudné, jeho sloh je šedý, skoro vždy bez barev.« Uvedení jím básníci nejsou populární, ba málokdo je zná i dle jména. Ale jinak sluší uznati, že pěkně charakterisoval na př. Bal'monta, »věčně volného, věčně mladého — skutečného básníka se všemi nedostatky i silou, vzlety i pády.« Z jiných současných básníků podává všeobecné poznámky o Zinaidě Gippiusové, o Valeriu Brjusovu, o zvěčnělé již Lochvické, o Antonu Bělém, Vjačeslavu Ivanovu, Ivanu Buninovi a Feodoru Sologubovi.

Škoda, že v novější kritice není ještě vážných prací o literatuře posledního období. Čtenář dychtivě čeká na nějakou rukověť knižní o nesčíslných praméncích nejnovější ruské poesie, v nichž těžko se vyznati i kritiku z povolání. Dokud jí nebude, musí míti knížka N. Pojarkova jistý, nepochybný úspěch. Skutečně také vyšla nedávno ve druhém vydání.

IX.

Slovanské čtenáře zvláště bude zajímati, že někteří ruští modernisté obracejí se ve svých pracích k mythologii slovanské a staroruské. Sem náleží: »Ž a r-P t i c a« a »S v i r ě l' s l a v j a n i n a« od *Konstantina Bal'monta*, »J a r« a »P e r u n« od *Sergěje Goroděckého*, »P o s o l o ň« a »L i m o n a r' s i r ě č' L u g D u c h o v n y j« od *Aleksěje Remizova* i jeho hra divadelní: »Ď á b e l s k é s k u t k y n a d j i s t ý m m u ž e m č i l i H á d á n í Ž i v o t a se S m r t í« (Běsovskoje dělo nad někijem mužem ili Prenije Života so Smerťju).

Tento zájem o slovanský národopis, o mythus nijak není podoben obyčejnému historickému nebo národopisnému zájmu, nýbrž jest po výtce čistě estetický. Umělec a individualista daleko jest od nestranného a nezaujatého učence badatele. Nezkoumá tolik, kolik cítí, neanalysuje tolik, kolik tvoří. Sám jaksi prožívá zajímající jej obrazy národní fantasie; pověry národní i kosmické představy lidu jemu samému stávají se jaksi příbuznými, blízkými.

Mám před sebou novou sbírku povídek a črt jednoho ze spisovatelů této školy, *A. Remizova.* Jeho literární vývoj udál se nám

takřka na očích. Stál-li ve svém prvním a umělecky slabém románě »Prud« pod nepochybně silným vlivem Przybyszewského a Hamsuna, tedy již v následující sbírce »Posoloň« stanul na dráze od individualismu k tvůrčímu kollektivismu, od symbolu k mythu — a definitivně již jde po ní ve své poslední sbírce »Limonar'«. V hlubině své osobnosti, podle trefného výrazu kritikova, našel staré obrazy starých bohů — prvky slovanské mythologie. Tvorba jeho dostala pečeť elementárnosti a kollektivnosti, jimiž však stále ještě proniká jeho individuálnost. Je to pochopitelno; k všeobjímající synthesi lidového mythologického názoru na svět jest ještě příliš daleko. K němu zatím jen směřují více méně úzké pěšinky — a jednou z nich (a to ani ne nejpatrnější) jsou práce A. Remizova. Jeho vlastní individuálnost zatím mu nedovolila dokonale si osvojiti lidovou psychologii, ale za to v oblasti jazyka dostihl mnohého. Pronikl dobře řeč lidovou, ale pro starý jazyk nemá dosti citu.

Nebudu podrobně rozbírati novou jeho sbírku »Limonar' čili Lučina Duchovní«, jen podotýkám, že hlavním obsahem jejím jest umělecké zpracování apokryfických podání, na příklad: »O šílenství Herodiadině, kterak na zemi se zrodil vichr«, »O měsíci a hvězdách«, »Hněv Eliáše proroka« a j.

Mezi velikým množstvím »nových slov« a nových »talentů«, jež zaplavily nyní ruskou literaturu, snad nejzajímavější jest směr umělecko-národní, jehož zástupcem jest mimo jiné A. Remizov. Ale není tento nový směr tak bohatý, jako na př. v literatuře polské, a nevydal zatím opravdu velkých spisovatelů.

X.

V posledním oddíle upozorním na některé práce o ruské literatuře. Vyšla v novém vydání dvousvazková »Istorija russkoj obščestvennoj mysli« (»Individualismus a měšťanstvo v ruském písemnictví a životě XIX. století«) od *Ivanova-Razumnika*, druhý svazek »Dějin ruské intelligence« od prof. *D. Ovsjaniko-Kulikovského* a téhož monografie o Gogol'ovi a Hercenovi, »Očerki po istorii russkoj litěratury« od *S. Vengerova* (zvláště zajímavý jest zhuštěný přehled literatury XIX. století, chovající se ovšem odmítavě k modernismu, jehož autor naprosto nechápe), »Političeskije processy litěratorov« a »Nikolajevskije žandarmy i litěratura 1825—1855 godov« od *Michaila Lemke,* »Starinnyje portrety« od prof. *Nestora Kotljarevského* (probádána básnická činnost Odojevského, Venevitinova, Baratynského, Turgeněva, Bělinského), »Očerki po istorii russkoj litěratury XIX. věka« od *Andrejeviče*, »Naše obščestvo v gerojach i geroinjach litěratury za 50 lět« od *M. Avdějeva* (nové vydání), »Očerki po istorii novějšej russkoj litěratury« od *F. Nělidova,* »Čtěnija po novějšej russkoj litěraturě« od *G. Aleksandrovského* a j.

Připomenu ještě vědecké vydání Puškinovy korrespondence nákladem Akademie Věd a redakcí V. Saitova — a úplné i kritické vydání spisů téhož velikého slovanského básníka redakcí S. Vengerova, s krásnými illustracemi (nakladatel: Jefron). Je to oprav-

dová »puškinovská encyklopedie« i musí se státi vzorem pro všeliká vydání ruských klassiků. Firma »Nivy« vydala sebrané spisy Alekséje Tolstého (i se spisy dříve zakázanými). Různé ceny jsou nové monografie o Turgeněvu od Gutjara, o Čaadajevu od Geršenzona, o Puškinu od Sipovského, o Gogol'ovi od Ovsjaniko-Kulikovského, o Žukovském od Rězanova, monografie Valerija Brjusova o verších Puškinových z doby jeho pobytu v lyceu a j. Na konec uvádím, že vyšly také sebrané spisy K. Minského (ve 4 sv.) a Stěpňaka-Kravčinského.

Jak bylo lze očekávati, revoluce působila i na rozvoj žurnalistiky. Vzrůst našeho periodického tisku za léta 1904, 1905 a 1906 názorně illustrují tato čísla, vzatá z »Knižního letopisu« hlavní správy ve věcech tiskových. V r. 1904 vycházelo periodických publikací 1350, r. 1905 již 1795 a r. 1906 dokonce 2413. Tedy r. 1905 zrodilo se 445 časopisů, r. 1906 dokonce 623. Avšak v »Letopise« není řečeno, kolik časopisů bylo zastaveno vládou a soudně.

Oddělení krásné slovesnosti při Akademi věd chystá na návrh bibliothekáře J. A. Kubasova serii spisů ruských spisovatelů 18. a 19. století, nazvanou »Akademičeskaja bibliotěka russkich pisatělej«. Do redakční komise zvoleni Istrin, Šachmatov, Reinberg, Koni a navrhovatel Kubasov. Texty budou redigovány pokud možno dle rukopisů nebo prvních vydání a budou doprovozeny vhodnými statěmi a vysvětlivkami (životopisem spisovatelovým, chronologickým výčtem jeho spisů, příslušnou literaturou, poznámkami o rukopisech atd). Cena knih má býti mírná a všem přístupná.

Z jubilejí připomínám 55-leté spisovatelské jubileum Lva Tolstého, jež vyvolalo spoustu zajímavých statí, a podobné 40leté jubileum belletristy-narodnika N. N. Zlatovratského.

Ze ztrát v r. 1907 zaznamenávám tyto: Zemřela Marie Aleksandrovna Markovičova (Marko-Vovčok), Ol'ga Nikolajevna Popova, známá především jako idealistka-vydavatelka, Naděžda-Aleksandrovna Luchmanova, belletristka, propracovavší především ženskou otázku; literární kritik Vasiiij Petrovič Gorlenko; moskevský publicista Vasilij Jurčevič Skalon; petrohradský žurnalista Aleksandr Ivanovič Bogdanovič, prof. Nikolaj Petrovič Vagner (Kot-Murlyka), autor idealistických bájek, z nichž »Kolo života« bylo censurou zakázáno jakožto kommunisace práce v boji s kapitálem; Lidija-Dmitrijevna Zinovjëva-Annibalova, choť básníka Vjačeslava Ivanova a autorka »33 netvorů«; prof. římské historie Moděstov; pověstný K. P. Pobědonoscev; dějepisec ruského divadla Aleksěj Aleksějevič Jarcev, belletrista Aleksandr Ivanovič Ertěl' a j.

WILHELM FELDMAN:

Polská literatura v roce 1907.

Těžký smutek dolehl na písemnictví a národ polský koncem roku 1907: ubyl mu ten, jenž byl korouhevníkem veliké slávy, umění

otčiny a největších žalů a ideálů národních. Dne 28. listopadu zemřel *Stanisław Wyspiański.*

Čím byl Wyspiański svému národu, cizinec nesnadno pochopí a ocení. Byl velikým umělcem, největším z mladšího pokolení. Po deset let nebylo v Polsce velikého básníka. Byl Asnyk, mistr písně zvučné, smutné, poněkud skeptické a resignované; jest Marya Konopnicka, třímající bohatou lýru, která pláče smutky polského lidu i massy a lká ozvuky noci a mnohdy zní ohlasem krásy všech kultur. Zaujímají v literatuře místo vynikající, ale pouze jako lyrikové.

Wyspiański byl básnickým zjevem nepoměrně širším a mohutnějším. V básnictví ujal se lýry po Juliu Słowackém a dokončil budovu polského dramatu. Díky jemu, nikdo nemůže již říci, že Poláci nemají dramatu — jak v národním, tak i povšechně lidském slova smyslu. A to drama stvořil z nejcennějších kovů básnické klenotnice: přispěla k němu i fantasie, povznášející se ustavičně nad triviální skutečnost, aby vytvořila skutečnost krásnější nejjemnějších krás, i talent plastický, jenž pro tyto vzlety fantasie nacházel originelní tvary, nebývalé nádhery barev a konstrukce, i dar hudební, jenž pronikal každým jeho veršem, naplňuje jej kouzlem hlubokých nálad a čarovné melodie.

Chovaje ve svém nitru dvě nejvyšší, vyvinuté kultury evropské (řeckou a francouzskou), vžil se jako nikdo před ním do duše, tužeb a jazyka polského lidu, do světa nejtajnějších citů a vidin duše národa, a vytvořil řadu dramat, jež, povšechně vzato, lze rozděliti ve tři skupiny: na dramata řecká (Protesilaos i Laodamia, Meleager, Achilleis, Powrót Odysa; k nim dlužno připočísti také dramata z polského života, upravená ve formu řeckou: Klątwa, Sędziowie), dramata historiosofická z polské přítomnosti a duše (Legion, Wesele, Wyzwolenie, z části také Akropolis) a dramata fantastická a historická (Legenda, Warszawianka, Bolesław Śmiały, Noc listopadowa, Skałka; v rukopise zůstal: Zygmunt August).

Bez přepínání a chauvinismu lze říci, že co do smělosti fantasie a rozmachu ducha je dnes v Evropě málo děl stejného druhu. Ten jejich vysoký vzlet vyvolal výtku jejich nedivadelnosti, výtku, která ukázala se pochybenou, pokud básníkovi bylo dopřáno uvésti svá díla na jeviště. Neboť jako byl Wyspiański velikým básníkem, byl stejně velikým malířem převážně směru monumentálního a dekorativního. To mu dovolovalo, aby svá díla, která vždy viděl, tvoře je, plasticky předváděl na scéně řadou obrazů nedostihlého kouzla a originálnosti. Vládna z míry skromnými pomůckami, Wyspiański činil pro krakovské divadlo totéž, co na příklad Stanislavskij pro moskevské. Stvořil nové divadlo.

Vedle toho byla jeho malířská tvořivost velice bohata a silna: vytvořil vlastní sloh v malířství, tvořil jej v oboru umělecko-průmyslovém; jeho fresky ve františkánském kostele, jeho »dom lekarski« náležejí ke zvláštnostem Krakova. Svůj sloh začal tvořiti také v reliefu.

Takovéto mnohostrannosti umělecké — a to jsem se zmínil pouze o části jeho tvůrčí činnosti — devatenácté století snad vykazuje málokde.

A umělec ten byl veskrz národním a do svých čarokrásných forem vtěloval nejvyšší ideály národa. Poláci, roztříštěni a roztrháni třemi říšemi, zachovávají svoji jednolitost pouze řečí a společnou literaturou. Odtud výjimečný význam básníků u nich. Wyspiański šel ve stopách největších poetů, po Mickiewiczovi nejsilněji vdechl do poesie ducha jednolitosti národa, procítil jeho sílu i naděje, záruku to jeho samostatnosti.

V jeho dramatech cítíme všecky zvuky národní lyry, její skřípění, bolestné trhání, teskné rozesnění, bohatýrské rozmachy a vzlety, a jejich posledním slovem jest: Činem, silou, velikým a hrdinným životem — nabudete svobody!

To řekl a to dal národu svému básník, jenž zemřel v třicátém devátém roce života, tvořil a uveřejňoval své práce pouze deset let, z nichž posledních osm uplynulo mu v strašlivých bolestech a nemocech, jež vždy hrozily Damoklovým mečem a jež kladly jej v posledních dvou letech na lože utrpení jako pravého Lazara, zbaveného vlády ve všech údech. Ale i v těchto posledních letech, pokud bolesti ho opouštěly, vkládal péro mezi dvě lepenky, připevněné ke dlani, a kreslil jím písmena, nebo diktoval svým slabým hlasem — a tak vznikala arcidíla. Duch byl svěží a hrdinský, co zatím tělo odumíralo.

A tak vydal v roce 1907 tři díla, nejznamenitější, jaká nám poslední doba přinesla. »Cyd« není překlad, nýbrž transposice Corneillova díla, v které zaznívají silné tóny citu a hrdinství, jež charakterisují veškeru národní tvořivost Wyspiańského. Byl uveden na krakovské divadlo necelé dva měsíce před mistrovým skonem, vyvolal nezahladitelný dojem a udržuje se stále na repertoiru.

»Powrót Odysa« obsahuje ve třech obrazech veškeru sílu bolesti člověka, jenž klesá pod tíhou osudu. První a druhé jednání zahrnují vypravování Homérova textu, podávajíce pouze jinou koncepci Odysseovu, tragickou, bolestnou, jinak ale jsou plny ruchu a realismu. Třetí jednání předvádí Odysseovu duši ve formě monologu jeho nad břehy moře, které se své strany hovoří k němu hlasy svých sborů a sirén, až poutník v šíleném zoufalství, pronásleduje stihající jej přeludy, vstupuje do říše věčných vln.

Drama »Sędziowie« jest jedním z nejsilnějších děl Wyspiańského. První část psal před osmi lety, druhou před smrtí. Celek ve formě přečisté tragoedie řecké jest obrazem boje mezi dušemi v novodobé krčmě polské. Venkovská dívka, blouznící láskou po mladém židovském krčmáři a zabitá za souhlasu otcova; zločin, vyzrazený mladým, židovským hochem, umělcem to, jenž puzen jest potřebou čistoty a souladu a jenž duševní boj platí smrtí; otec, zbavený pojednou dvou synů a zvedající hlas svůj k Jehově s veškerým pathosem starého zákona — to vše jest neobyčejně zhuštěno v dialogu kovové síly a se znalostí duší přímo démonickou; takové dialogy, jako mezi Jevdochou a milencem, patří k vrcholným zjevům dramatického umění. »Sędzio-

wie« v dobrém předvedení, jaké na příklad bylo ve vilenském divadle, zůstavují ovšem dojem nezahladitelný.

Vůči skonu a tvůrčí činnosti Wyspiańského všechny ostatní zjevy polské literatury ustoupily značně do pozadí: pouze jediná literární událost ke konci roku byla s to, aby vzbudila všeobecný zájem, ba možno říci, rozvášnila mysli a udržela prudkost diskusse ještě po dlouhou dobu.

Mám na mysli román *Stefana Żeromského:* »Dzieje grzechu«. Již dokud vycházel v sloupcích dvou časopisů, přiváděl čtenáře v rozechvění, a knihové vydání tento stav podstatně zvýšilo. Není divu. Poslední román autora »Ludzi bezdomnych« náleží k nejodvážlivějším a do života nejhlouběji zasahujícím, jaké poslední doba přinesla nejen literatuře polské.

S gestem velikého tvůrce, jenž volně přechází nad všemi posvěcenými proudy a obyčeji, Żeromski vtrhl do Gehenny současného bytí, pozorovaného se stanoviska ženského utrpení. »Dzieje grzechu«, toť dějiny úpadku až na dno, dějiny bídy, zločinu a zkázy ženy, kterou poznáváme na prvních stránkách jako přečistý květ ženskosti, roztoužení, andělství. Hrozné dějiny!

První láska vrhá Evu Pobratimskou do náručí ženatého muže, jenž kamsi zmizí, aby docílil rozvodu se ženou; nešťastnice, zůstavena sama sobě, stane se matkou a — vražedkyní dítěte, a pak osud počíná jí zmítati jako vítr listem. Jezdí se svojí neutuchající láskou po Nizze, Korsice, Paříži, aby zvěděla, že její milenec oženil se podruhé a aby ukojila svoji pomstu u prvního člověka, pak znova se pozvedne a stává se obětí. Jest obětí bandity, jenž se jí zmocňuje lstí a silou, ona pak zabíjí mladého snílka, jenž ji miluje šíleně, a prchajíc od bandity, padne do rukou celé bandy — a zvolna uzrává k úloze Venušiny děvky z povolání. Z počátku usmívá se na ni slunce, zajímá se o ni starý společenský reformátor, jenž buduje utopii, sociální Arkadii, kde vládne svoboda, práce, krásno — ale záhy i on se jí přesytí. Vrací se tedy na velkoměstskou dlažbu, zapadá do posledního bahna šumného života — konečně vysvobozuje ji, vysílenou nemocmi a bídou, smrt, dopřávajíc jí skonati s úsměvem na rtech v náručí toho, jejž jediného v rozpuku života milovala.

Jsou to trapné výjevy a ve své druhé části přímo dobrodružné; to je také hlavní výtka kritiků. Můj Bože, co je dnes pravdě nepodobným, jmenovitě v polském království, otřásaném dnes konvulsemi celých pekel? O to také neběží, nýbrž pouze o to, je-li psychologie událostí i osob možná. Nuže, není nikterak pochybno, že autor mohl a měl nejeden proces více přiblížiti pravdě, spojiti poutem těsnější souvislosti; nicméně povšechný rys charakterů jest po mém soudě zachován. Duše hrdinky jest od začátku líčena jako zřídlo možnosti, zbavené síly odporu, trpné a slabé — a tím je vysvětleno vše. Před výtkou přílišné nahoty věci netřeba hájiti umělce tak vážného a přísného, jakým jest Żeromski.

Jeho dílo jest nahlížením až do propasti duše, kde hraničí spolu nejvznešenější hnutí a zločiny, místy okouzluje čarokrásou své poesie

a líčením krajin, otevírá perspektivu do utopie-ideálu, v němž panuje pravá volnost, spravedlnost a krásno; a že přítomná doba je toho ideálu vzdálena, že vládne la bête humaine — toho vinu nenese snad autor.

Rozruch, vyvolaný dílem »Dzieje grzechu«, neztichne tak záhy, neboť všichni kritikové brousí sobě péra, aby se ozvali v debattě, stále vášnivěji vedené.*)

Z ostatních novinek žádná nevyvolala přibližně podobného dojmu.

K literárním výtvorům vyššího druhu náleží dvoudílný román *Gustava Daniłowského* »Jaskółka«. Autor jest nejnadanější žák Žeromského, až na dno srdce prosycený jeho bolestným cítěním, jeho lyrikou a ideami. V posledním románu podal časový obraz, znázorněný několika postavami mocně nakreslených kontrastů. Hlasatelem jeho myšlenek jest především mladý šlechtic, jenž ve studentském mládí obírá se revolučními ideami v Moskvě; žije vzletně a chmurně, aby pak, zdědiv značnou venkovskou usedlost, stal se typickým šlechticem, jemuž podaří se dobýti srdce exaltované, šlechetné, vznětlivé dívky z ukrajinského statku, odvézti ji do ciziny a když ji ztratil — vpraviti se záhy do úlohy obyčejného, typického šosáka.

Proti němu postavena jest »Jaskółka«, revolucionářka plná odříkání a hořkého hrdinství — a kromě ní dívka ze statku, Halška, povaha čistá, vášnivá, toužící po velikosti, která vzplanuvši láskou ke svému hrdinovi, hyne na barrikádách.

Vedle nich je tu celá galerie typů dnešní Polsky, vášnivých ctitelů ideálu, kteří honí se za ním po světě, aby skončili v zoufalství a samovraždě nebo v shnilém kompromissu. V románě Daniłowského jest nejeden deus ex machina, ale jest i mnoho poesie a síly. Rozhodně je to nejznamenitější dílo na podkladě poslední revoluce, jaké nám loňský rok přinesl.**)

A nahromadilo se jich do nekonečna; krvavé dějiny, v nichž zaniklo tolik hrdinství a zklamání, stávají se vítaným pramenem, ale zřídka k upřímným vznětům. Spekulace chopila se »vděčného« předmětu a loví z něho nečisté zisky. Krev, sebeobětování, zločin — vše to je táž bursa, jako každá bursa peněžní nebo »tovarová«. A záře posledních událostí na dlouhá ještě léta bude osvětlovati obzor našeho života. Její odlesky pozorujeme skoro ve všech románových dílech z poslední doby.

Bolesław Prus líčí »Dzieci« z vysokých škol, zachvácené revoluční horečkou, ale líčí je spíše jako didaktik nežli umělec. *Henryk Sienkiewicz* uveřejňuje román s týmž pozadím — román, jehož ideu již nyní snadno tušiti lze, když známo jest nepřátelské smýšlení autorovo o nových proudech v životě a umění. *St. Wł. Reymont* pracuje o čtvrté části »Chłopův«, aby podal obraz polského venkova, duše polského lidu s tak velikolepou plastikou a hlubokou znalostí, že

*) Také dopisovatel z Haliče v posledním čísle Slov. Přehledu náleží k odpůrcům románu. *Red.*

**) Český překlad »Jaskołki«, k němuž autorisaci získal Václav Kredba, počne vycházeti ještě letos. *Red.*

»Chłopi« zůstanou věčným dokumentem homérovského umění. V přestávkách Reymont vydal svazek novel »Na krawędzi«, kde kreslí obrazy i city těch, kdož stojí nad revoluční propastí, a to mnohdy s velikou silou. *Zofia Rygier-Nalkowska*, jedna z nejzajímavějších postav dnešní naší literatury, vydala román pod názvem »Książe«, ve kterém s erotickou virtuositou, známou již z románu »Kobiety«, ovíjí jako krásným předivem revolučního »knížete«.

Názvů bylo by lze uvésti více.

Jistá stagnace zavládla v básnictví a dramatě. Po »tučných« letech, jakými byla poslední, nyní, jak se zdá, přišla hubená, projev to života, jenž nepřeje poesii, vybízeje k střízlivosti a positivismu. Jen v časopisech setkáváme se občas s nějakým výtvorem *Marie Konopnické*, z mladších pak *Tadeusze Micińského*, *Leopolda Staffa*; a ty svědčí o tom, že jejich lýra neodpočívá.

Jan Kasprowicz vydal svazeček, v němž nacházíme lyriku veliké síly, ale málo nových tonů. Ostatně jest veliký tvůrce hymnů zaměstnán překlady řeckých a anglických arciděl a připravuje se k tomu, aby převzal na podzim na lvovské universitě stolici srovnávací literatury, které se mu — jako Vrchlickému u Čechů — má dostati. Jeho překlady Shelleye, Svinburna a Aischyla náležejí k nejznamenitějším.

Z literární pozůstalosti Wyspiańského lze se nadíti nejedné práce.

Ostatně pozorujeme úkaz, z míry charakteristický pro dobu vyčerpání a stagnace, jakou prožívá polská veřejnost: co zatím velicí tvůrci zmlkli, přicházejí malí a na svých lýrách odehrávají své melodie, mnohdy s jistým půvabem, mnohdy rázu karikaturního, ale vždy bez síly a svěžesti. Rozmožily se řady epigonů v poesii, vycházejí četné svazky, jimž nelze upříti talentu, ceny, ale schází jim původnost a síla, a kde se jeví snaha po tom, upadají často v bezděčnou parodii.

Charakteristická je také záliba některých mladých v jonglerství s krásnými slovy, v ekvilibristice nálad, bujně-smutných a melancholicko-rozpoutaných, jež nahrazují opravdovou upřímnost citu a původnost křiklavým přepínáním fantasie a přemrštěnou smělostí. Jsou to příznaky přechodní doby — lze přes ně směle přejíti k dennímu pořádku. A také přešla nejkulturnější veřejnost v Polsce, totiž krakovská, k dennímu pořádku přes pokusy, aby takováto díla stavena byla na roveň pravým dílům, a jednotlivé svazečky hynou v kupách makulatury.

I kdyby veliká epocha básnictví novoromantického, jakou jsme v posledních deseti letech prožili, měla se vskutku již končiti, zůstavila tolik arciděl, že — aniž bychom mínili zastavovati jimi další rozvoj literatury — chceme je raději popularisovati a rozšiřovati do nejširších vrstev společnosti, nežli obírati se krásnými peříčky ptákův malého letu.

A především orli jsou velicí naši básníci romantického období a ti, kdož vévodí období poslednímu. A kdo chce poznati jejich ducha, ať si přečte knihu *Artura Górského* pod názvem: »Monsalwat«. Je to životopis Adama Mickiewicze, životopis, nad nějž neznám druhého

v evropské literatuře. Je tu ponecháno stranou vše, co se vztahuje k vnějšímu rázu života velikého poety, celá snůška dat, anekdot, líčení — máme zde pouze historii ducha. Je to duch básníka, jenž zaujímá výjimečné postavení v národě s výjimečným osudem, duch ten stává se gigantem citu, jenž miloval a trpěl za miliony, stává se hlasatelem celé kultury a nejskvělejších možností svého národa.

Cizinec, jenž chce vniknouti do polské duše, do nejhlubších jejích tajů a spolu přebývati v nejčistším ovzduší myšlenkovém, kde jen vyvolení obcují — ať si přečte knihu Artura Górského. Je to drahocenný klíč k pokladnici polské a povšechně lidské.

DR. ALBERT PRAŽÁK:

Česká literatura za rok 1907.

Literární přehled, úzce ohraničený dobou, může býti jen poměrně spolehlivý. Kulturu rodící se a ve vývoji neobsáhne. Žijeť literatura mimo hranice a data tím, co bezprostředně tvoří popud a vůli doby a stylisuje se vznětem okamžiku. Právě vznícené a tvořivě rozpoutané autorovo nitro určuje její takt. Ideálně by se proto dala charakterisovati, kdyby výslednice tohoto vznícení a tvůrčího rozpoutání, t. j. právě zrozený umělecký čin hned byl znám. Tomu ideálu blíží se nejvíce časopisy, ale zase jen blíží: celá řada jejich prací pro autora již mrtvá a někdy i pro čtenáře neakutní, protože nálada již dobově vyprchalá a nečasová.

Psát literární přehled znamená vlastně — sbírat květy stylisované, jít po stopách literatury hotové, zachycovat dobu po myšlence, po citu, a ještě ve zlomku, poněvadž nepřihlíží se k časopisům a denním listům, jichž většina stránek je prozatímním stadiem genese budoucích knih. Vyslechnout intimní tvůrčí zpovědi, pokládat hlavu na tvořivě roztepaná nitra a zkoumat, jak je rhytmuje ruch a vášeň doby, to tu nemožno.

A tak česká literatura za rok 1907, již po prvé Slovanský Přehled Slovanům na přání předkládá, není při nejlepší vůli úplným a věrným představitelem slovesně uměleckých našich snah. Řada knih má sice datum 1907, ale byla rukopisně hotova před několika lety, časopisecky dávno známa, vykonala své myšlenkové poslání, a dnes připadá již historickým dokumentem a komentářem, či nutným, knižně přístupným doplňkem té či oné literární fysiognomie. Tak na př. Macharovy Feuilletony IX. svou Antikou r. 1906 v »Čase« vysvětlily Macharovo nové vyznání a sytě určily, proč a jak asi psány knihy současné »V záři hellénského slunce« a »Jed z Judey«; o věci provedl diskussi Čas i Čechische Revue pozoruhodnými pracemi dra F. Krejčího a dra Peroutky, debatta ovládla myšlenkové tehdejší tempo, ukončila se a pro rok 1907 kniha nepůsobí již akutně, ale spíše jen vzpomínkou. Tím stává se přehled čímsi vzpomínkovým, sběratelem po většině prchlých

*

akutností, časově nespoutaných, libovolnými dimensemi na knihkupecký trh náhodně předkládaných.

A ani s úplností tu nelze počítati. V malých poměrech mnohé zmírá v časopisech, co živě určovalo české přítomno. Několik vět zmnožilo literární vzruch více než kniha, čeká se, že knižně budou vydány, ale nenajdou nakladatele, autor jich nespojí s další tvorbou, přehližitel nezaznamená, čtenář již se s nimi neshledá, a tak často až po letech uchovavatel všeho kulturního, literární historik, nově zbarví jimi obraz zapadlých let. To je na př. případ Nerudův a celé jeho práce kritické. A to je osud všech vydání příležitostných, všech těch almanachů a kalendářů, v nichž po léta tlí někdy skvělé pohozené listy autorů maiorum i minorum gentium a zhasínají leckdy nezaslouženě opravdu krásně rozžehlé tvůrčí okamžiky.

A dále: literární přehled nevede do autorovy dílny, neodkrývá čarovného území tvůrčích vznětů. Zcela mimo něj dály se a dějí se diskusse literárně salonní, přednáškové, mimo něj působilo kouzlo hudební a malebné v koncertech a uměleckých výstavách, mimo něj šlehalo a bouřilo vlnění doby, vznícení mass, politický, národní a sociální vzruch, zahraniční tep, mimo něj intonovala a sehrála doba svou vášeň, vkus i sen. A přece ze všeho toho autor čerpal. Nelze si aspoň představiti, že by nevzrušen odcházel literát z přednášky Mauclairovy; že by neznamenal loňského koncertního a operního ruchu; že by při Preissigově výstavě nezatoužil po krásné knižní výpravě, nebo před obrazy impressionistů, jež celý rok a vlastně mnohá léta Volné směry tak výchovně připravovaly, barevně nezmnožil svého zraku. Zkoušel-li sochař pomník Palackého a přenášel jej skutečně či v návrhu s místa na místo, staral-li se, jak nejlépe místem zvýšit dojem pomníku Husova a Václavova, myslil-li na úpravu Bílé Hory, či architektonicky a zase uměleckým průmyslem toužil zdobit Prahu a venkov (nový časopis Styl), to přece znělo mocně i nitrem literáta. Vinohrady postavily nové divadlo, — není možno, aby v literárních podkrovích skráně nadějně nežhnuly, když nová scena umožňuje nový tvůrčí vzruch. Kruh spisovatelů pořádal posledně na předměstí svůj cyklus, — navečerní meziaktní procházky v zahradě Uranie živě znamenaly, proč Mirbeau Špatnými pastýři již vyvětralý a zase jak Wied Súčtováním i Annunzio Mrtvým městem duši zmnožoval. A nelze nevzpomenout debat ve foyeru Národního divadla, když *Dyk* Poslem pokusil se znovu o naše drama historické, *Šimáček* Poslední scenou dále zasáhl v drama moderní a sehrálo se antické drama Aischylovo. A zase při *Vrchlického* Godivě se uvažovalo, nač stačí legendovitý příběh, a zkoumala celá evoluce myšlenky o těžce raněném ženském studu. Výstava školská znovu nahodila problem dětské duše, kongress Volné Myšlenky problem niterní svobody. Sokolský slet zabarvil červenými košilemi pražské ulice a na Letné znovu vyleštil pojmy ukázněnosti. Volby poprvé ve znamení všeobecného hlasovacího práva byly ukazovatelem uvědomělosti a výkřikem národních i sociálních rozporů. Schůze a tábory protestní, především pro ujařmenou Slovač, připomněly příbuznost krve a odhodlání rasově sesílit. To vše zbarvilo obraz, vyvýšilo cíl a namířilo

let. Nepoznaně vše resonuje pak v díle, dnes inspirovaném a po letech uveřejněném. To vše prochvělo nitrem slovesného umělce, zrychlilo spád věty, a mělo by naplnit i literární přehled, aby ukázal zemi, v níž klíčí semena a tvůrčí tajemství. Ale to je právě ta nemožnost. Proto v přehledu ta jednostrannost a ta bolestná nesnáz, že mluví jen o zralých spadalých plodech, ne o šumu haluzí a listů, ne o kořenech, ne o vegetaci kol a záři sluneční, jež nádherně vše zabarvuje. A proto celý ten můj vysvětlující úvod, jenž se brání předkládat katalog, protože by chtěl podat českou tvořivě rozechvělou duši.

V Čechách vedeme vlastně stále dvojí život, obracíme se za hranice a s Evropou spolu řešíme problem moderního života a zase vracíme se domů k sobě a zesvérázňujeme a pokrokově zmnožujeme svou národní duši. Zdá se, dokud národ plně si neopatří volných a silných životních podmínek a politicky se nezajistí, že i umění bude trpěti bolestí strádajícího a bojujícího, a že zneklidní se ve svém vývoji. Politická závislost mimoděk sílí i kulturní, assimiluje směrem k cizině a rozrušuje umění právě ustavičnou a nutnou paralysou cizích prvků. I na umění je patrný antagonism raç, jeho ryzost nutně má kaz národnostně a sociálně vzestupné tendence, a tak i ryze umělecké osobnosti strhovány jsou ve vír těchto bolestí. Tím není ovšem řečeno, že by všechny umělecké fysiognomie u nás měly jen a jen hluboké vrásky čela národně ustaraného. Většina z nich právě v umění se očišťuje z tohoto rmutu a vychází na moře dnešního života, aby hudbou vzbouřených vln a barevnými nádherami aspoň fikcí žila zmnoženěji. Většina publikací minulého roku jsou vlastně nálady a zpovědi života. Tu na širé moře životní pýchy a snu vypluje koráb a míří hrdě k dalekým cílům, tu vrací se trosečník s míněním, že pohasly záchranné majáky. Tu hýří se barevnými nádherami, a onde zrak oslepil se pro vše. Mladí i staří určují tu k životu svůj vztah, a určujíce prozrazují svou sílu i svéráznost.

Tak *V. Vlček* svými »Druhy z mládí« měří čistě vzpomínkově jen minulost. Romancier, který dříve mluvil v české literární idylle ke kulturním vrcholkům, změšťáčtěl a pozvolna klesl v ruce lidu. Idealism stal se mu uměleckou theorií, protestem proti době, rád by jej prohlásil všenárodním, — jeho hranolem proto promítá otázky místní i národní. Dojem květů s nachýlenými korunami, orosených uprchlými jitry a smutných, že jitřní sláva minula a zanechala jenom vzpomínku, to je tu jediná kořist. Život již jde mimo, jinak a dál. Vzpomínkou a resignací promítá si život také *Jaroslav Vrchlický*, ale je tu přece znatelný protiklad: touha po životě, láska k jeho kráse a odvaha znovu dobývat jeho sensací. Básně nadepsány jsou »Západy« a scenerie a filosofie jich jsou názvu adaequatní. Je tu nový odstín k básníkovu profilu, tah oné hluboké melancholie, jež signalisována sbírkami »Překročen zenith« a »Já nechal svět jíti kolem«. Přírodními sceneriemi jsou krajiny podzimní, zšeřelé a zalité deštěm. Ideově se nedobývá, spíše účtuje. Při otevřeném okně nad mlžnými parami básník uvažuje, co urval ze životního zápasu a co poztrácel. Bilance jej uspokojuje; poctivě táhl svou brázdu, poctivě vykonal svůj čin. Dnes neptá

se, zda ho kdo poslouchá, zpívá si po svém dál. V řásný plášť všemohoucí resignace zahalen svět v sobě si stvořil, překonal stesk a mezi svými čtyřmi zdmi při svitu lampy uvykl sedět sám a s řadou velikých duchů myšlenky. Neleká se smrti, stokrát zklamán věří v život a neodstoupí, chce bojovat a zápasit dál. Milostné partie knihy prozrazují sílu nových zápalů a rozžhavený zrak přezařuje skryté zdroje rmutné skepse a melancholie. *A. Klášterského* »Sonety prchavých okamžiků« jsou Vrchlickému blízké steskem, ale ne odvahou. V opuštěných parcích, v tmavé noci a v dnech listopadových, za zvuku Melusin, na troskách propadlých měst lká se tu deprimovaně a nenově nad pohřbenou mladostí, opuštěnými illusemi, ztracenými přáteli a s nehlubokou filosofií konstatuje marnost života a vratká radost jeho okamžiků. Mnohem jednotvárnější sbírkou jsou verše *A. B. Dostála* »Advesperascit«. Básníku nenavratně prchá mládí, nevyžité a nezbohacené vzruchy a krásnými činy. Skepse a malomocná melancholie je v tom okamžiku jedinou strunou, básník zcela odzbrojeně vzhlíží k dalšímu budoucnu a utěšuje se jen idolatrií svých blahých mladých dnů. A podivno: za těmito dvěma básnickými epigony Jar. Vrchlického spěje i třetí, nejmladší: *Vl. Frida*. Jako by epigonství znamenalo spolu tesknit a spolu resignovati. Jeho kniha »U břehu ztroskotaných« je naplněna však spíše fiktivními smutky, mladistvým a zmateným žalem neujasněných vztahů životních, jenž formálně vyspěle se pronáší, ale individuelně jest jen passivní kopií mistrovou, příliš věrnou v barvě i tónu. Sem bylo by lze připojiti i sbírku *Boleslava L. Černého* Večerní stíny, ač mladý její autor vnitřním dechem svých veršů spíše se hlásí k J. Rokytovi. Prochvívá je jakýsi tajemný strach a děs ze života, vracející se v různých variacích a náladách, leckde nově a opravdu zdařile tlumočených

Zcela jinak bolest života znamená *Antonín Sova* v »Lyrice lásky a života«. Popřev si v životě ženu a lásku, míjí tyto bolestné prohlubně a jde hovořit s ptáky, oblohou, travami a vodami. U nich bolest ztrácí mluvu lidskou a nabývá krajinné. Pro svou tragickou příkrasu vyhledá Sova přírodní tragický okamžik, krajinnou passáží s obdobně ponurou náladou označí svou žalnou náladu. Bolest člověka a bolest země se tu najednou mísí: lidsky se něco napoví a obrazem truchlého přírodního zjevu dopoví. Vlastní já, jako by odpoutáno, proniká do prostoru, padá na zachmuřené lesy, pokrývá vadnoucí lučiny a klesá do potoků. A když se básníku zdá země pro ten žal malou, promítá obrazy svých melancholických tuch na zšeřelé plochy kosmu, na horách a na oblacích staví scénu svých zmatků, vichrům žaluje svůj stesk a s Melusiny svistem vrhá jej tam dolů k lidem, aby je budil k touze po novém ránu, po novém životě. Na synthese minula a přítomna nově chce básník vysnít radostnější zítřek, pyšný a silný. Nežít, aby lidský rod rostl stále rostoucími nullami. Odmítnout devotní abecedu staré doby, jež má řízu politu otroctvím, vínem a krví. Osvobodit se! Očistit sebe i život kolem, nebát se strhat staré ctné masky a odvážně pojmouti život a hrdinně hledět v krásnější příští. Básník odvahy a niterního dobývačného heroismu se znovu našel

a vrátil z osobních bolestných zmatků k hrdé spolupráci na silnějším budoucnu. Takového vykoupení ze životního zla není, zdá se, pro *J. K. Šlejhara*. Mythus o Lokkim, milujícím zlo a zlem pročišťujícím život, má tu svého literárního představitele. Krásnou a hlubokou svou knihou »Od nás« přidal několik ponurých odstínů svým hrůzně zlým obrazům ze života. Suggeruje jimi zrovna, že život je nepřekonatelné a nezastavitelné zlo, do jehož příšerných okovů zaklet je člověk i zvíře. Nádherné impressionistické passáže líčí tu zvíře-matku a člověka-matku, oba raffinovaně ubíjené a o největší štěstí olupované zlou sudbou a zlými lidmi. Zlo života determinováno tu bohatým a kombinovaným slovním i myšlenkovým apparátem, že není opravdu nervu, aby se zmocněně neroztřásl. Daleko vyrovnaněji a smírněji představil zlo lidského srdce mladý a předčasně zemřelý debuttant *V. Freyn*. Jeho delikátní kniha »Za soumraků i nocí« líčí okamžiky jedinců i společnosti, v nichž nejhrdinnější či nejtragičtější chvíle jich nastoupila. Rozpíná se nejtoužněji a nejdůvěřivěji náruč, aby okamžikem navždy byla sevřena. A co za oponou stékají slzy a stříká krev, přeletuje duší čtenáře vítězný úsměv osudu, že musilo tak být, silnější že bezohledně zvítězili. Freynovi episodickým zpracováním lidských okamžiků blízká je *Helena Malířová* ve svých »Křehkých květinách«, obrazící žal životního mizení a zmar i vítězství lidského snu a touhy. Lidská touha, splněná i zklamaná, je také předmětem knihy *R. Čechové* »V paprscích touhy«. Tento debut, zachycující také okamžiky a jimi běh života obrazící, umělecky přes své nadšení pro dobro a krásu je daleko za Freynem i za Malířovou. Životním zlem populárně naplnil své »Chudé květy« *Dr. J. Hrdina*. Drastické momenty všedního života, tragedie srdcí zlomených, osudná dramata manželského nepochopení, ponuré výjevy proletářské bídy a osudné propasti lidových pudů bez nároků uměleckých, ale s teplou očistou a láskou pověděl tu feuilletonista lidového listu, adressuje je rozhodně těmto vděčným a neosobivým čtenářům. Značně výše míří *Majerová* svým »Panenstvím«, znovu a nově nahazujíc tu problem služky a prodavačky, jež krásou i jemnou duší se společensky vyšine, ale zlomena nezkojenou touhou zmírá. »Panenství« je vlastně zajímavý pokus o pražskou sociální povídku a črtá zcela nové ovzduší: hospodskou kuchyň, umývárnu nádobí, výčep, budku prodavačky, obklopenou hostmi a uctívanou hotelierem, a zase nedělní odpolední radosti o vycházkách s vojáky nebo ideální snění za teplých večerů se studenty. Maloměstským romanettem s velkoměstskou exkursí je myšlenkově Majerové blízka *Jonášova* povídka »Rozpustilá paní«, jež dobře vystihuje nadúté maloměšťáctví, necenící si duše člověka pro duši, ale pro hodnost a peníze, a jež správně poukazuje, že maloměšťáctví to žije i ve velkém městě v složitějším a raffinovanějším rámci, ale stejně nízké a hnilobné. Praha a její společnost zaslouženě je tu bičována pro mnohé příznaky hrubého duševního plebeismu. *Jahnova* »Duhová vidma« a *Scheinpflugovo* »Moře« některými stránkami spoluřeší obdobné společenské i individuelní problemy s bohatší psychologickou analysou.

Kromě Sovy všichni tito představitelé zla a ideových rozporů a oprávci společnosti jsou mimo bolest své knihy a jen nepřímo súčastněni. Zcela uprostřed bolestných závratí stojí *Jiří Mahen* svými »Podivíny« a »Plamínky« a *L. Křikava* svým »Pavillonem moru«. Mahenovy prosy a verše jsou nemocné knihy. Autor je rozdrásán malým životem a bolestí tisíců bezejmenných. Má těžký a ponurý zmatek, jejž nepřekoná hra barev a stínů, ani ironie a paradox. Snil o morálním bohatství uprostřed immorálních Rothschildů. Chtěl zkrotit osud, nechtěl břímě dneška nosit za několik krejcarů, a musil jíti za krejcarem. Doufal svézti pod ochranu stodol svou zlatou žeň, a byl překvapen krupobitím. Jak tu neobžalovat život, jak tu netrpěti ulicí, salonem a vším, kde člověk se ohraničuje a ubíjí! Života záhon je zpustošen. Popové ubili vášeň a lidi se nebránili. Mahen chce býti novým hudcem vášně. Milostným příbojem kolikrát zklamán a kolikrát zmámen touží v řasách trav nad řekami ve vrboví hrát na šalmaje lásky a zase vysmát se všemu tomu milostnému mamu. Hranolem vlastní bolesti začíná promítat bolest cizí, popírá starý svět a vítá novou zemi, jež v půlnočním tichu a zápase se rodí a jež zachrání jiné i jej. Symbolické, neujasněné, mlžné věty, jež leckde nepovídají nic a přece napovídají mnoho, jsou rhytmovány všude vášnivým taktem mladého srdce, jež opravdu dobývačně rve se do krve za těžké niterní bolesti. Ještě více churaví kniha zápisků neurasthenikových »Pavillon moru« od L. Křikavy. »Ne meč, ne kule, ne rapír, ale zoubky bílé jako papír« sklály jejich hrdinu. Za minutu v objetí nevěstky ztratil rek štěstí životního úkolu, — býti mužem a zdravým, silným otcem. Ostrůvek rodinného blaha v lidském souostroví ustoupil klinice, kde jej lékař isoloval ode všeho. V bytě příjičných nemocí, v němž řádí houba a choré stěny zakryty jsou koberci upěchovaného fatalismu, zardousil si bělostný, pyšný sen silného života. Milci Venušini, střezte se, vidouce tu bolest! To memento ozývá se i v knize dramatických aktovek *Vítězslava Markusa* »U cíle«, kde umělce zničila žena svou samičí a přece snad pro jeho chorobu vysvětlitelnou bezohledností. Je těžko se však stříci; žena vábí, i když drtí. Je to podivné kouzlo absintu, jež hořkne den ode dne, a přece svádí nenavratně dál. To je závěr i mladého debuttanta *Zdeňka Tlamicha* v »Mladých hlavách« a »Hrsti veršů«, jež rozmnožují vlastně zase jen náměsíčnou poesii sežloutlých parků s omamnou vůní akátovou a pracují starým otřelým apparátem. Případ, jenž se opakuje nenapravitelně i v »Polární zemi« od *Jana Želivy*. *F. Soldán* zhudebnil svůj verš, aby spolupřešil problem ženy a vyzpíval hudbu rozvášněných smyslů. Radostné výkřiky mlsné rozkoše přehlušují tu bolestné skřeky a vyznívají rozhodně pro radostnou náplň životní. K témuž dospívá *Maryša B. Šárecká* první svou nelogickou, umělkovanou a slohově násilnou knihou »Stín padl na duši«. Anarchií vět, slov, veršů, citů a myšlenek volá po individuelním znásobení a zmateně se dotýká všemožných dnešních otázek. Jednou nadhodí uprostřed milostné rozpravy Lessingovu theorii malby a poesie, po druhé přísahá na Muncha a zase sní o kosmickém splynutí mrtvých i živých duší zcela v tempu

Březinově. Chaos, nekázeň a rozbouřená vášeň, nebezpečně pálící svými odvážně zažíhanými plameny, to je jedině možné charakteristikon této předčasně zrozené knihy. Psala ji studentka a glossovala mimoděk tak mladý dívčí život. Pendantem k němu jsou sebrané trosky předčasně zemřelého studenta *Jana Votavy,* vyloučeného zbytečně ze škol a po kočovném životě herce a novináře zkoseného tuberkulosou. Je tu mnoho vyčteného a vypsaného, ale také věty, jež dosti mnoho slibovaly. Mladý student prozradil jimi, že došel životního nihilismu, a to je obžaloba poměrů smutná.

Ve všech těchto knihách přímo i nepřímo obžalovává se život a předvádí jeho ponižující žal. Mnozí passivně kladou šíj pod jeho údery, mnozí protestují a touží vítězně jej udolat. Všichni stojí však nad života kalnou řekou a neunibají, brouzdají se jí.

Jsou však literáti, již stavějí se jaksi mimo život a jeho bolestný zápas, vyzdobujíce si jej fantasií, snem, uměním, nebo rozbíjejíce si jeho formy novými a výlučnými cíli, či ubíhají k přírodě, kosmu a zapadlým životům. Nechuť k dnešku odstředivě je tam vhání, plodná a požehnaná, protože návraty k životu odtud dějí se ve znamení síly a duševního zmnožení.

Zkrašlovatelem skutečna a fantastickým romantikem je *Q. M. Vyskočil* ve svých »Modrých horách« i v »Tajemných světlech živých hrobů«. Autor, znechucen vřavou dne a bezmocný vůči životním prohlubním, utíká se v harmonii přírodní a kosmickou a ideálně vítězí tu svými vidinami. Tu nebolí rozpor snu a skutečna; rozkvétat s jitřními květy, zářit podvečerními mlhami, promlouvat s oblaky a bylinami, vylétat s ptačími družinami a hlaholit ozvěnami granitových jeskyní, tato pantheistická rozkoš dostačuje autoru. Růžovou slovní mlhou přioděn, hlásá se pohádkový ideál o harmonickém soužití lidského nitra s duší vesmíru. Je tu plno neurčitého, málo co se zdůvodňuje, a leckterá stránka napsána koketně pro slohový rej hýřivých obrazů a zatížena nejen slovním, nýbrž i větným, myšlenkovým i citovým gongorismem. K intimnímu životu s přírodou vede také *K. Teichmann* svými »Metamorfosami«. Přináší opravdu nové vztahy a znamená svým metamorfismem obrat v dosavadním pantheismu Schellingovce Hálka a jeho školy. Jím mizí klidná drobnomalba krajinná, jak ji znal na př. vroucně *A. Škampa,* r. 1907 české poesii zmrtvělý, jím mizí parallelism člověka a přírody, ale počíná jakýsi identificism, člověk a přírodní výjevy kladou se na sebe a splývají. V nejnádhernějších květech vzkvétat a zvadat, s oblaky za hvězdami v nekonečno padat, s ptáky hnízdit na horách, s motýli a včelami na zlatistých brvách ze sousedních květů něžnou vášní bylinnou rozechvělých roznášet bledé zlato zúrodňujících pylů, ve vítr zaklet bouřlivý zvednout se na rovníku, v nádherné tvary štíhlých jelenů změněn tajně bloudit lesem s laněmi, pln síly úrodné nad tichým údolím ve tvarech jabloní samotářsky žíti, svým hustým kořáním vnikat k srdci hor a jeho mízami osvěžovati krev, své větve kvetoucí rozklenout nad cesty intimní a květy milencům pouštět do vlasů, když vášní zardělí se z lesů vracejí, — takové a podobné vztahy jsou jistě nové a krásné.

K přírodě z ruchu města a vysilující práce obrací se dále *Jan Rokyta* v »Království ticha a smíru«, aby se utěšil a ozdravěl. V nezměrném majestátu přírodním zmenšují se lidské bolesti, protože lze je rozhodit oblakům, krajinným prospektům a vřesovým zázrakům. V pantheistickém vytržení zdá se básníku, že stromem vrostl v zem, připial se k ní sterým kořenem, na větve—ruce ptačí hnízda zpěvná postavil a větrem rozešuměl haluze: tu zapomněl, co je pláč a smích, mech zapomnění kůru přikryl stromovou, a on zapomněl, že byl kdys člověkem. Zdání čisté a krásné, podivuhodně slovansky měkké a přítulné a podivuhodně se nořící v mysterium země a květeny. Také *J. Herben* »Hostišovem« řeší problem člověka a přírody. Hostišov na Táborsku je sice jen jeho letní byt, ale pokládá jej již domovem. Několik let tam ztrávených, a již mimoděk fixují se sem všechny dojmy a vztahy. Herben svůj nový domov a jeho celou oblast studuje historicky i se stanoviska dneška. Historické exkurse, detailem zajímavé, nedosahují však umělecky druhé části knihy, jež studuje dnešní Tábory a jich přírodu. V ní je těžiště knihy, jež objevuje nám národně, sociálně a mravně svérázné ty venkovany a originelně rozšiřuje smysl pro zemi, květenu i zvířenu. Psychologie zvířat zpracována tu nově v miniaturních obrazích. S nezvyklou láskou zvyšuje kniha touhu po venkovu a odhaluje jeho zapomněnou krásu. Hostišov šíří lásku k české půdě a je vlastně národní lekcí: od vlasteneckých papírů k reelní basi a základu všeho, zemi!

Příroda nebývá však jediným útulkem ducha znaveného dneškem. Zapadlé světy doznělých disharmonií lákají k obnově, kritice a ku příkladu. To je v poslední době především případ *Macharův.* Machar zamiloval si antiku pro její vznešený a silný klad života, stal se Hellénem, a tedy protinazarénem. Znamenáť mu křesťanství poběračství života, a proto je nenávidí. Ideově to vyložil 1906 »Jedem z Iudey« a dnes agitačně to projevil v knize feuilletonů »Řím«. Zajel si do tohoto věčného města, aby viděl jeviště snů a činů svých milých lidí antických, ono jeviště v troskách a majetku »zchátralého« vraha antiky, t. j. papežství, jež zvolna pohlcuje nový vítěz a dědic, Řím královský. S ničivou, bezohlednou a subjektivní nenávistí pronásleduje tu křesťanství a v sympathii k antice zkresluje jeho význam a antiku nadceňuje. V ní jest jen krása, — nevěřte hrůzným obrazům antiky, jak se tradují, — jsouť tendenční. Luxus antiky je povídačkou, Trimalchio Petroniův satirou. Nestřídmosti nebylo, — Lukullské hody jsou postem proti klášterním hostinám! Otroctví nebylo tak zlé, a gladiatoři? Naše soudní síň je ještě krvežíznivější. Antika se nedožila, netřeba se dovolávati raçové theorie Bonnovy. Křesťanství ji zničilo a s ní i člověka. Zuniformovalo jej šedivým rouchem pokání, ochudilo ducha, zabilo harmonickou osobnost a vynašlo boha, jejž lze uchlácholit modlitbou a dobrými skutky. Na myšlence smrti založilo se náboženství, a po lidstvu rozložila se tma, osvícená jen hranicí revolty a prohřátá jen teplem lidské krve. Kristus sám chodí Vatikánem v Sala Regia a chytá se za hlavu, protože skála Petrova i jej drtí, — tak si to vše nepředstavoval! Je škoda, že Machar se tu dal příliš unésti

vášní a leckde i sofistikou. Po krásných a sytě barvených prospektech po antickém Římu hromadí proti křesťanskému Římu vše bez kritiky a výběru. Neválčí ideou proti ideji, pověra neuvědomělých stačí mu často důkazem. Je to chyba taktická, jež má často nádech sensace či nenávisti a přestřeluje cíl. Označen-li Rafael jako továrník a renaissance odbyta pohrdlivě, překvapuje tu povrchnost pozorování, protože v renaissanci právě lze viděti aesthetickou revoltu obdobnou Husově a Lutherově ideové. Kniha suggestivní silou uchvátila massy a v kritice vznítila boj, jímž věcně neřešil se problem, ale potíraly osoby. Ani Machar nezůstal na výši autokritiky a nestranného a volného pozorování, a toho litovali právě nejvíce nezaslepení a kritičtí jeho přátelé, třeba pro tu chvíli zdánliví odpůrci.

Při Macharově antice debattovalo se mimo jiné o antice v české literatuře vůbec. A tu především uváděn *J. Vrchlický* a jeho »Třetí kniha básní epických«, a touto jedinou knihou prováděn příměr antiky Macharovy a Vrchlického. Zkoumání přirozeně nesprávné, protože kusé. Ale přes to i na této knize dá se znamenati methoda obou básníků. Machar pojímá antiku rozhodně antičtěji, t. j. stlumuje si vědomí dalších věků a pramenně a s obětí subjektivity moderní odhaluje její kouzla. Vrchlický chápe ji se stanoviska dneška a neváhá promísiti ji dojmy dalších věků nebo činiti si ji maskou a kostumem dnešních ideálů. Tak na př. v knize uvedené básně Io nebo Prometheus, Demodokos nebo Kalypso či zase Žena Senecova jsou vlastně lidi dnešního mozku a srdce, dnešních bolestí, vztahů a snah. Věc má i formální odraz: Euchidas a Platajské vítězství vypověděno na př. spádem herojské slovanské písně a doprovázeno i antithesami! Vrchlického antičtí lidé prožívají ideově i náladově vlastně další staletí, jich život prodlužuje se přes středověk do novověku a obohacuje tepem všeho, co se prožilo a procítilo. Atlas má u Vrchlického nejen vědomí o Herkulovi, představiteli síly, ale i o Kristu, hlasateli lásky, a konečně tuší příchod třetí říše, synthesy všeho minulého i přítomného. Ne tedy již antický čistý mythus, ale celý vývoj lidstva se vkládá pod zdánlivě antické thema. Vrchlickému jde vždy o legendu věků, k antickým obnoveným obrazům ve většině knih přidává evokace středověké i motivy moderní. co Machar zcela se pohrouží v antický zapadlý svět a oddaně žije jen jeho dechem. Mimo Machara a Vrchlického o Antikách pracoval také ***Emil Treval***, pojímaje je v širším slova smyslu. Obnovuje antiky biblické, assyrské, židovské a novořímské. Nejpůvodnější je ve svém Jonáši v Ninive, jinak nepodává ničeho nového. Kniha zajímá více uměleckými prostředky, se zřejmou stopou výrazů lékařských a se vzácným smyslem pro středověká slova, zapomněná a jazykově dál netradovaná.

Treval obnovoval celkem passivně. Nově a moderně se zjitřenou subjektivitou zašlý děj prožívá *J. M. Mayer*. Jde o Werthera. Mayer chce moderně vyložiti případ Wertherův. Filosoficky podkládá výklad vlastně Weiningerem a jeho poznámkami v Geschlecht und Charakter ke Goethovým Wahlverwandschaften. Má mimo to zájem aesthetický: bolestnou tragikou vznítit touhu po ušlechtilé kráse. Se

zvlhlýma očima doznává, že na světě se dějí věci podivné: srdce lidské se rodí bez obecných pravidel a chová city dvojaké a hluboké, jež ve velkém okamžiku v pravidelném souladu druhému tiše čekajícímu se prozradí. Hranice, meze a obrysy všeho zmizejí a k formám přístupným přidruží se tušené. To stalo se Wertheru i Lottě. Kestner nestačil zvířit v ní niterní hlubiny, to dovedl jen Werther, a toto poznání děje se zpožděně, kde nelze Kestnerovi odříci. Těžký kříž vyvstává, a přece v truchlém zabarvení poměrů nejkrásnější událost života. Rostliny odříkání se pěstují a z nich uvíjí věnec překrásný. V kostele řekla Lotta sice ono hrozné »ano« Kestneru, ale v duši sesílila se jen sladká vidina Werthera. Werther nedovedl by podstoupit tu dvojakost a cítí, že zaplatí ji životem. Za chvíli se slabě prohřeší a trestá se sám ztrátou života. Také Lotta se krutě poučí majestátem smrti mileného: teprve nyní zví, kde bylo její pravé místo, teprve nyní odsunuje běžné zákony obvyklé morálky a chápe onu vyšší. Mayer s noblessou dotkl se té podivné tragiky a pokračoval jí vlastně dál v kresbách svých chorých a rozbolených duší, citově rozvrácených, jež nedávno vykládal svými Irrlachery.

Cizí utrpení obdobně prožívá *Růžena Jesenská* v Legendě ze smutné země. Zdenka Havlíčkova, dcera brixenského vyhnance, dostala od národu věno, ale s ním také národní opatrovnictví, jitřené klepařstvím malých poměrů. To zraňovalo tuto křehkou a sensitivní duši, zakřikovalo ji v intimním cítění a podlomilo lásku k radostnému životu. Smrt dolomila ji, když srdce již dávno zemřelo. Na tomto imaginárním obraze, črtaném se snahou po věrném rámci, malovala Jesenská mnoho svým citovým romantismem. Chce-li Zdenka milovat Chopina a líbat jeho mrtvé rty, je to kus moderní Wildeovské touhy; touží-li umírat s přeťatými tepnami a rudou svou krví zaplavit náruč milovaného muže, je tu touha shodná s Jesenské Rudými západy. Autorka vložila v Zdenku svůj žhoucí a hallucinující mysticism lásky a zmnožila tak lyrický fond svého díla.

Bolest a utrpení duši rozhodně násobí. Prohlubují a zkrásňují individuum a dotýkají se všeho, co tvoří vrchol, krásu a lidský majestát. To je vyznáním i *Růženě Svobodové*. Její kniha Marné lásky jest jím naplněna. Nově hodnotí se tu některé pojmy. Tak na př. láska. Tu není stagnace a určitosti, neboť milujeme vždy jen nejvyšší svůj sen o ženě. Proto ta věčnost v ní, protože ti, kteří spolu ve věčné lásce umírají, žijí znovu na jiných hvězdách, — vesmír jest jim zahrádkou plnou hvězdic, jež probíhají s rukama spojenýma od konce ke konci. Láska věky nám byla připravována pro věky, ne pro chvíli. A proto hřeší, kdo nejkrasší své city rozlamuje na drobná slova, obaluje je dialektem a vleče je prachem, aby se druzí nesmáli, že cítí romanticky. Většina lidí kolísá city, a přece láska je oheň, vášeň, ne tlení! Proto také zná Svobodová milenky věčně věrné: odešel-li milenec, svět se jim proměňuje v prach a písek, slunce nehoří, květiny nekvetou, Bůh ztrácí své žezlo, před jich millionem ztrácí se jednička, zbývají jen nully, t. j. lidi ostatní. Tak necítí a tak nehodnotí ovšem všichni lidé. Proto také ta životní šeď: lidé podobají se pokrmům v obecní kuchyni, dostaneš tam jen čočku, nebo nudle, nebo hrách.

Domníváš se, teď konečně poznáš člověka, ale mýlíš se. Je to zase buď čočka, nebo nudle, nebo hrách. Kdyby byl režisér světa vyplýtval jen polovinu krásy na lidi, kolik jí vyplýtval na květiny, mohlo by to být ve světě snesitelné. Ale takto žije se stále pod nevysokými stropy, — je vyvyšovat musí umění. To je krásnou touhou i *Hany Kvapilové*, této nenahražené herečky, již nám podkosil život právě, když jsme ji poznávali a začali nejvroucněji milovat. Teprve její smrt představila nám ji jako literátku, snad aby zdvojila bolest ztráty, protože i tu byla velikou. *Jar. Kvapil* dvojím směrem rozloučil se se svou vzácnou ženou: definitivně upravil své Básně, vydávané od r. 1886 a posvětil je své Haně, jež je citově inspirovala. A poněvadž »the rest ist silence«, ve vznešeném finale dojemně ji pochovává v bezdno věků básnickým zmlknutím. A po této osobní oběti vydává její Literární pozůstalost, jež bohatě zmnožuje poznání této vzácné osobnosti ve vztazích jejích k herectví, společnosti a životu. Ve všem jeví se její mocný a vývoje schopný talent literární a chvěje se srdce hluboce cítící a život altruismem proteplující. Nejkrásnější stránky knihy jsou napsány v rozletu za velikými uměleckými cíli. Objevují nám vlastně Hanu Kvapilovou. Své rolle chápala hlouběji než nejpřísnější kritici, žila je, jimi chtěla na jevišti zabít ženu-samici a stvořit velkou a cudnou krásu. Určila si tu poměr k autoru, k publiku i ke kráse. S básníkem splývala, spolupracovala s ním, opatrovala jeho světla, doplňovala krásu jeho snu, zmlazovala se jím jako živou vodou a niterně prohlubovala. Když hrála, tiskla velkými dálkami ruce těm, již měli s ní společnou lásku: umění, ono neklassifikované, jediný dech boží, krásu a pravdu, souhlasnou s kvetoucím stromem, vlnou potoka, oddechem moře i letem ptáka. V umění šla se ztratit, ne v estetství, ne v uměleckou pathologii, ale v jednoduchou krásu, již dovedla vidět v úsměvu dítěte, ve vlídnosti přítelově, v hebké trávě svěžích luk, ve chvění listí na stromech, v třpytu sněhu na horách a na temenech ledovců. Umění budoucna znamenají jí prosté, dojímavě pravdivé krásy primitivistů, očištěných instinktů, přehodnocenných v kouzelné, nadzemské akkordy. Proto unikala zmatkům a heslům dneška, hřála zkřehlé srdce v teplých paprscích umění, zjemňovala život na pavučinová vlákna dobroty a moudrosti a upřádala z nich kolem sebe neproniknutelnou síť, v níž tiše vítězila a také dohrála svůj lidsky málo šťastný život.

K sublimatu raffinované kultury míří *Miloš Marten* a *Jiří Karásek ze Lvovic*. Miloš Marten Cyklem rozkoše a smrti vytvořil fanatiky vášně a pohlaví. Poslouchají jen instinkt. Čím abnormálnější vztah k pudu, tím raffinovanější rozkoš. Milenka — sestra, milenka — maitressa otce, milenka — nemocná žena, to jsou jeho vznětcovadla života i krásy. Potencovaná rozkoš je jich podmínkou. Rozpoutaný a divoký pluralism vášně hlásí se jitřivě celou knihou. Líbá-li se, jsou to dravčí polibky; mluví-li se, jsou slova lhostejná, protože se hovoří šumotem krve. Dojde-li k rozkoši, musí to být vyšší stupeň, mámivý, závratný a ničivý. A znaví-li tě rozkoš, jdeš-li v přírodu, nejdeš pro klid, ale aby znovu zostřily se smyslové žízně a v požár vzňal paroxysm bolestné vášně, jež vleče nezastavitelně jako šílený jezdec

a popohání ostny rozkošné hrůzy. Kniha, jež upomíná na imaginerní portraity Paaterovy, je zajímava tím, že je českému životu cizí a zcela mimo něj. Mohla by být až na několik krajinných passáží dokumentem, jak rychle se assimiluje česká duše tepu ciziny a smazává barvu své země. Kdyby Marten knihu nazval překladem z francouzštiny či angličiny, věřili byste, — tak vzdálené a cizí má tempo. Jiný případ jest u Jiřího Karáska ze Lvovic. Jeho Román Manfreda Macmillena má přes výlučný motiv českou příchut. These románu založeny jsou značně na paradoxu Wildeovském a Nietzscheovském. I Karáskovi je v umění lháti nutností, ovšem tehdy, má-li výmysl hlubší smysl než pouhá skutečnost. Dějiny, hromadící fakta a chápající vraždu a krev lépe než imaginerní myšlenku, jsou mu odporné. Fanatikové pravdy měli účel, byli dělníky lidstva, a to je mu vulgární. Karásek miluje fikci, sen, neskutečné, hledá jemné essence mimo svět a opovrhuje jeho měřítky a názory. Tak zv. počestnost je mu na př. neduhem, životním průměrem, zbožněním šedi. Proto život mu překáží a on životu, v něm ztrácí smysl světla i barvy, plní jej prázdnem, jež vyplnit může jedině chimaera, sfinx. Tento román je jen dalším a důsledným článkem Karáskova životně odstředivého názoru. Svou podstatou i on je v českém světě výlučný a cizí. Ale co zajímá, jest, že umělecké prostředky se tu přiblížily českému tempu a slohově vykonaly opravdu čin. I tu by se dal dokazovat problem, že, čím dílo je abstraktnější, fiktivnější, tím konkretnější má projádření. Věc na př. u Březiny až nápadná!

Všechny práce dotud rozebrané spoluřešily problem moderního člověka vůbec. Český problem ozýval se tu sice také, ale nebyl směrodatný a také ne cílem. A přece je u nás doma, a celá řada literátů uvědoměle i spontánně oddává se mu v službu. Historicky i dnešními poměry se určuje a vymezuje, maje vždy tendencí posílit češství a utužit národní svéráznost. Postupuje se tu vědecky i belletristicky. Tak na př. dr. E. Chalupný zkoumá, jaká je »Národní povaha česká«. Jací jsme? Jací jsme byli? Přes odvážné a násilné kombinace a dedukce leccos dobře vykládá. Jsme bezdeční altruisti, národ náběhů, nedovedeme své práce vytěžit a ochabujeme v kritickém okamžiku. Zajímavá, byť jen relativně platná ta diskusse není ojedinělá. I Zimmermannův spisek o národní hrdosti nadhazuje u nás otázku časovou, a také Alfred Fouillée a jeho Výchova se stanoviska národního překládají se včas. Zájem vlasti nad individuelní, organisované nadšení, spojovati humanism a realism, uplatňovat se myšlenkou — to jsou hesla národně akutní.

Belletrií přispěli k problemu v historickém smyslu *Z. Winter* a *A. Jirásek*. Winter sestupuje se své vědecké kulturně historické tribuny často mezi neodborníky a živým a barevným slovem vede je k zapadlým českým staletím. Bouře a přeháňky obsahují dvě novelly z pražské historie v době, kdy jezovité a cizáci bezpečně a jistě sahali na národní duši. Dramaticky živě vylíčený děj jest vlastně jen jevištěm, na němž názorně sehrává se zápas dvou duší, národně lhostejné a vřelé, a spolu představuje se tak process českého úpadku a

jeho psychologické, národní i sociální zdůraznění. Jezovité šli útočně, hadovitě, se smyslem pro instinkt mass, Vlachové pomáhali jim v čele s ostatními cizinci lámat českou duši, a dílo tak zdárně postupovalo proti nám. A přece zas v kořenech byl zdravý život stajený a čekající na chvíli odvety a národní záchrany. Tu chvíli české obrody cyklicky líčí A. Jirásek románem F. L. Věk a U nás. F. L. Věk právě ukončen pátým dílem. Dílo veliké koncepce, řešící otázku probuzení Prahy i venkova na konci XVIII. a začátku XIX. věku, pozorně kladoucí ruku na tepnu celé tehdejší společnosti, v níž zázrakem vyvstával nový, života schopný a nezastavitelný národně český duch, dostává tímto dílem poslední kontury a poslední odstíny. Je to závěr plný radostné naděje, mocný plamen rozhořelého již života, jejž nikdo neuhasí. Jirásek šťastně se tu vzmocnil ohromné látky, a myslím, že rozhodně chybují, kdo mu tu vytýkají nedostatek vášně a síly. Nebylo jí v té české primitivě, a verista, jakým Jirásek jest, objektivně znamenal dobu i její představitele. Lze-li kde co vytýkat cyklické Jiráskově práci, je to spíše román U nás. Duši venkovského lidu nezachytil tak šťastně, jako to dovedl *J. Holeček* svým cyklem Naši. Holeček vydal pátý a šestý díl tohoto nezaslouženě málo u nás známého díla. A přece bych je chtěl vidět v rukách všech českých lidí. Adamova svatba i Země řeší problem české půdy, českého lidu a české otázky vůbec. Hledá jich škůdce a nalézá je v jezovitismu, šlechtě, židech a v české selské povaze samé. Jezovita Sterzinger, vychovatel knížete Egona, sní o pevninném systemu, jímž lze se lidu, od roboty osvobozeného, znovu vzmocnit. Šlechtici mají skupovat půdu, zbavit lid země, a tím zvítězí nad lidem i národem. Tímto systemem klerikálové a feudálci rozrušili velkou Moravu a rozruší i Čechy. Český národ bude tak živořícím živým plotem, rostoucí jeho síla obrátí se dovnitř, a veta po jeho silném a volném životě. Slované nedovedou započatá díla dodělávat, žijí v illusi, nezkrášlená skutečnost je děsí. Autority svého člověka nesnesou, ale cizích poslouchají. Jsou nepevni, netvrdí, sebou samými příliš spokojeni. Vlastnosti výborné pro jich podmanitele. Kníže Egon plně poslouchá svého učitele. Nevadí mu, že je šlechta na chvíli odsunuta s jeviště, pevninný system jí dá znovu žezlo. Dle něho není již předností talent a charakter, ale hmota, egoism, neústupný, odvážný a ctižádostivý, uvedený v system. Politikou půdy vzmocní se šlechta lidu i krále. Že zrušena robota, nevadí, staletý vězeň stále bude dopadat na nohu dříve spoutanou a za robotářem se ohlížet. Kněžně zdá se tento postup sprostým, šlechta dle ní měla by lidu svítit vnitřním žárem, dressovat jej jako psa uměním, obdivem k své slunnosti a tak jej zpoddanit. Kníže s úsměvem však odkládá návrh, poněvadž Sterzinger mu dal praktický a jistý směr. Proto neváhá se spojovat se židy, již jdou nezastřeně těžit z naivnosti a důvěřivosti sedláků. Žid usadí se na vsi, vytěží obratně z chyb a sporů selských, co se dá, nenápadně zadluží jim statky a v rozhodném okamžiku za knížecí vhodnou přímluvu, aby dostal nové výnosné dodávky státní, prodá půdu knížeti. Účelu se tak dosáhne oklikou, ale jistě. Ješitnost a marnivost sedláků bude tu spolu pracovat. Synové tvrdých kdys a neustupných otců nejsou již křeme-

nem, tajně schořují a zaplétají se ve finanční operace se židem. Dcerky znechutily si sedláctví, chtí se strojit, líbit, chtí do města a ustoupit s půdy. Passivní, hned vznícené a hned sklesle selské povahy se tak lámou a nastavují pro cizí zisk svoji kůži. V tom všem je vinník českého úpadku. A proto Holeček znovu a výstražně obrací sedláka k půdě. Prodává-li sedlák zemi, která ho živila, matku prodává. Bez země babí vlákno jsme, jež zanáší větřík kam chce. A proto jen držet se země jako se jí drží strom, aby vždycky přecházela s otce na syna a nic jiného, než smrt aby nás z rodné půdy neodvedla. Na které pole kdo pravicí Páně zaset, na té půdě má růst i prospívat i úrodu vydat. Páni mají svou hrdost, i sedláci ji mějte! K sobě lnouti musíme jako kameny v plné hradbě, a potom se staneme s boží pomocí pány svého osudu a upravíme si jej, aby na naši kůži nemohly nikdy staré bědy. Pak budeme jak duby vysoké a tvrdé, které čelo k nebi nesou a vzdorují červům, sekeře i věkům.

Holeček velmi hluboce sáhl tu do české otázky a viděl správně. Frankfurter Zeitung nedávno důtklivě upozornila na národně i sociálně nebezpečný pevninný system, jak provádí se v Bavorsku. Šlechtičtí velkostatkáři skupují k utvoření nebo rozšíření fideikomisů a rodinných statků kde jaký pozemek a šíří tak svou moc a vliv. Někde vzrostla šlechtická latifundia tak o 30 až 180 procent. A totéž činí kláštery. Velký počet samostatných rolníků přišel touto rozpínavostí velkostatku na mizinu. S penězi odstěhovali se do města, utratili je, stali se proletáři a nyní nádenničí tam, kde dříve byli pány. Tak začíná se vracet středověké feudální hospodářství. U nás vzrůstá tím dvojnásob nebezpečí, protože se tak šíří cizáctví, a tu pochopitelno, že tendence Holečkovy jsou nanejvýš výstražné, akutní a úspěšně namířené celému národu.

Český problem řeší dále *Teréza Nováková*. Promyšleně vnikla do českého východu a odhalila mnohé cenné poznatky národní i kulturní. Román Na Librově gruntu je vlastně pokračování Jana Jilka a Jiřího Šmatlána, v nichž náboženské a sociální otázky východních Čechů luštěny byly nově a neobyčejně zdařile. V přítomné knize jde o politický případ roku 1848 a jeho dosah pro českého sedláka. Nováková požehnání tohoto převratu vtěsnala v milostný rámec a tím živě ozářila dobu před tím a potom. Povaha tehdejšího města a venkova rozebrána ve všech složkách, s uměleckým taktem, a proto román je mimo jiné i kulturně historickým dokumentem. Sousedící Žďár thematem si dala *Vlasta Pittnerová*, ale stanula více na stanovisku folkloristickém. Lidový romantism pověry určuje její román U Zdobilů zajímavý výhledem do vesnických povah dobrých a zlých, zpestřený ethnografickými výzdobami a tendenčně uzavřený křesťanskými didaxemi. Míří k nejširším vrstvám, spokojuje se reprodukcí jich života a nemíní kulturně je posunovat v před. Severočeské maloměšťáctví a vesničanství rozebírá Kresbami uhlem *Jan Opolský*, vyvyšuje hlediska a ironií a kritikou pročišťuje jeho kal. Klidný malíř hladových a nezhojitelně chorých individuí ocitá se uprostřed pověry, viny, msty, krvelačného podivínství, vášně, hříchu a zločinu, rozjitří se temperamentně,

s protestem míchá bary a karrikaturou pospíchá vybičovat ubohou malost a podprostřednost. A přece zase ve svých sarkasmech podléhá soucitu, touží po odpomoci a obrací se s výčitkou k životu, proč mrzačí člověka volbou mezi chlebem a bídou, mezi živořením a zmarem, zkrátka taxou peněz. Kniha hořky česká a obrozující. A není maloměšťáctví jen na venkově, jest i v centru a jest i v nás. Zrcadlo mu ve velkém přidržuje *Machar* svými Feuilletony a vyžehuje je palčivými invektivami z českých duší. Diagnosou politické, národní, sociální a literární mizerie pracuje k čistšímu, složitějšímu a silnějšímu životu. Národ i jeho vůdcové ve všech složkách se tu břitce kritisují, dny a události ironicky poznámkují a vždy s horečnou nedočkavostí vzestupu a nápravy. Český život přehlíží Zlatou nití i *Vilém Mrštík*. Hranolem své osobnosti promítá především své moravské zákoutí v Divákách a jeho lidové, rodinné i krajinné sensace a pak individuelní extensí vrhá se na záhady filosofické, dějinné, sociální, národní a literární. Tento psychologický skizzář, Turgeněvu blízký, odkrývá nové a měšťáku zapomněné radosti a kouzla. Nitro jako by tu bylo vykoupeno od společenského tlaku. Volně a nespoutaně soudí společnost a český literární svět, bičuje české malosti a touží je vyléčit. Hlas Macharův a Mrštíkův zajímá svou vervou a ostrými postřehy, — oba autoři, vzdáleni pražského centra, se vzdálené perspektivy postřehnou rychleji a intensivněji, čím centrum stůně.

K českému problemu mimoděk a celkem podružněji přispívají *J. Klecanda* (Cizí krev) a *A. Zábranský* (Z nového labyrintu světa). Klecanda dotýká se poruchy, způsobované vojenstvím, A. Zábranský obírá se otázkou, jak zkostnatělá byrokracie a úřední kariera svěží r.çu poškozují. *K. Kálal* v Obrázcích z Tater zkoumá, jak politický barbarský útisk ničí slováckou duši, ale uzavírá své črty optimistickou nadějí v konečné její vítězství. Ta naděje vane také *Mahenovou* Černovskou massakrou, jež je odbojný výkřik, inspirovaný známým zločinem. Více koloritem a tepem vnitřním moravskou duši prozrazuje *J. Uher* v knize Má cesta, jež teple pozoruje bídu života a v melancholických úderech a ve svěžích postřezích sympaticky představuje silnou individualitu autorovu. J. Uher ocitá se ve varu sociálních problemů, jimž mimo národní starosti zasvětili své knihy *K. Kolman* (Sedláci) a *Fr. Hejda* (Na výsluní). Kolmanova kniha je hlavně episodicky cenná, pokud obrazí selský život, jeho podmínky a úporný zápas. Hejda portraituje malé lidi v úřadech a zaprášených kancelářích, živé stroje a otroky akt a hodin; ti představují češství jedině tím, že jsou.

Jsou však ještě jiné české otázky: české dítě. *Božena Studničková* napsala obrázky Z dětské říše, a i sem padá stín národního zápasu: české dítě v německé škole. Rozmarněji a roztomile kreslí dětskou duši *F. Procházka* v Pepánkovi Nezdarovi, ale psychologicky nedosahuje známého Jurky M. Gebauerové a umělecky je za dětskými povídkami *R. Svobodové,* jež byly nejkrásnějším darem dětem letošního roku. Pro českou otázku je příznačné, že děti ve své litera-

tuře nejsou ušetřeny národní bolesti, byť ta bolest byla i výchovná a nitro mladé zmnožovala.

Všecky tyto knihy se prvotně objevují u nás a nově rozvlňují čtenářskou českou obec. A přece nebyly jen ony akutní. Starší autoři sebranými spisy pokračovali ustálit definitivně v mysli české svůj profil. *Jakub Arbes*, *Ig. Herrmann*, *J. Vrchlický*, *A. Heyduk* a jiní sami rediguji svá nová, opravená a doplněná knižní vydání. Také *J. V. Sládek* celou svou činnost básnickou shrnul ve dva svazky, přidav k nim své verše poslední, zajímavé filosofickou hloubkou a sklonem k mysticismu přírodnímu a kosmickému. Díla mrtvých autorů současně vydávala a doplňovala se k potřebě lidové i ryze literární. Zd. Polák, G. Pflegr Moravský, Havlíček, Mácha, Hálek a m. j. vyšli leckdy u dvou, u tří nakladatelů v různé úpravě za nestejným cílem. Z těchto starších edicí upozorňuji hlavně na vydání Laichtrova, jež poprvé lze u nás zvát kritickými. Nové vydání *Nerudových* básní a prvotní knižní edice jeho kritik zasluhuje rovněž povšimnutí. Facsimilované milostné dopisy Nerudovy s Terezií Marií Macháčkovou byly originelní a vkusnou premií Manesa a předzvěstí snah bibliofilských. K nim přistoupilo koncem roku krásné facsimilové vydání Písní otroka *Svatopluka Čecha*.

Je zajímavo literárně, že starší generace namnoze je dosud jedinou stravou lidových vrstev a že pro lidový čtenářský hlad nově a nově stále se připravují vydání Tylů, Herlošů, Němcových, Rubešů, Třebízských a j. Je to do jisté míry obžaloba mladé generace, jež jen zřídka o svých snech přístupně promluví k lidu. Tím lidové složky národní stále tkví v romantickém historismu nebo sentimentálním idyllismu a hlavně ve středních vrstvách jdou za duchem doby. Jim proto stále stačí bezbarvý politický denník a jen těžko dobývá se u nich půdy k pokrokovému vzestupu. Úhorem tu leží půda, již svou vinou ztrácíme, a byla by to krásná ctižádost literární i sem umělecky a moderně zapustit radla.

Tuto ideovou nestejnost v Čechách, tuto representaci lidí s duší všech desítiletí devatenáctého století, již určují si své vztahy k životu i národu často dle přežilých hodnot, ukazuje i literatura překladová. Náhodnost a nesystematičnost je tu patrná. Překládá se ze všech končin a z autorů různých hodnot, časových i nečasových. Slavné jméno autorovo stačí, aby se přeložila jeho nejslabší věc. Verne, Taine, Stendhal, Balzac, Carlénová, Mignet, Mauclair, Bronteová, Karějev, Franko, Gąsiorowski, Miletić, Gippius atd. jako v kaleidoskopu cele i kuse předkládají se čtenářům bez zřetele na světové literární mezery u nás a bez ohledu na myšlenkový vývoj. A nejhorší věc: lidové instinkty syceny jsou smetím Detektivních románů a novell a spokojují se jím bez protestu. Vážné a uvědomělé cíle jeví překladové redakce Knih dobrých autorů, Ruské a Anglické knihovny, Moderní a Vzdělávací biblioteky, Světová knihovna, Laichtrovy cizí literatury a překladové edice Moderní Revue a Volných směrů. Tu vyšly knihy pozoruhodné, jež dovedly zvichřiti literární zájem. Mezi překlady ze slovanských literatur Gončarovou Strží dostalo se nám nezvyklého typu ženy, silné proti Bourgetovsko-Žákovým vlivům a rozhodné v své lásce k člověku

společensky ztracenému. Typ ten dovede nás snad uvolniti z francouzského názoru na ženu. Také denník Baškircevové byl přeložen včasně. V básnických překladech událostí byla Walt Whitmanova Stébla trávy, jimiž krásně pokračuje J. Vrchlický ve svých překladech z cizích literatur. Je škoda jen, že sbírka ta je liknavě vydávána a uvázla při Hamerlingovi a Italii starší i nové. Někteří básníci se překládají u nás již po třetí. Tož na př. Lamartine. Tu opravdu lze studovati vývoj našich slovních prostředků. Je škoda, že překladatelé celkem málo dbají soustavného výběru a jazykové tradice. Tu by měla naše literární historie a kritika zaujmouti vůdčí hledisko. *Jan Gebauer*, jejž s pohnutím letos česká věda pochovávala, protože vynikající jeho celoživotní a epochální díla zůstala neukončena, ještě před smrtí chtěl tu závažně promluvit. Tento zakladatel moderní české slavistiky, jenž neohroženě u nás proti všem se bil za volnost bádání a za vědeckou pravdu, nestaral se jen o nástroj české duše, jazyk: celou literaturu bedlivě přehlížel a toužil i moderní dobu míti svérázně silnou a uchráněnou cizích kazů. U moderních literátů pohřešoval jazykovou tradici, nalézal neúctu k duchu jazyka i české myšlenky a stupňovaně se pohoršoval nad nečeskostí překladů. Tyto nedostatky bují dál, a zdá se, že pečlivá Gebauerova přání a starosti o jazykovou neporušenost a duchovní čistotu a svéráznost ještě dlouho zůstanou jen přáním.

Je dále Gebauerovou zásluhou, že se v Čechách intensivně a vědecky začalo pracovat literárně historicky. Rok 1907, úrodný na literární revise, vykazuje celou řadu prací, jichž autoři radostně se hlásí ke Gebauerovi jako učiteli. Literatura devatenáctého století (u Laichtera) vykládá se letos již čtvrtým svazkem. Postoupila k družině Nerudově a Hálkově a shrnula podstatný materiál let padesátých, šedesátých a částečně i sedmdesátých. Je to dotud nejbezpečnější informační a pramenně založená kniha, na níž spolupracovalo několik autorů a již pečlivě zredigoval inspirator, pořadatel a spolutvůrce celého rozsáhlého díla, *Jar. Vlček*. Přes to, že se zdálo, jako by toto dílo na ten čas aspoň poměrně definitivně uzavíralo badání první polovice století devatenáctého, objevují se nové monografie, nově hledící na některé význačné zjevy. Míním tu především Máchu. Tři studie letos luští jeho problem. *J. Voborník* podal bohatý materiál nových výzkumů v Máchově otázce u nás a vypozoroval nové a neznámé vlivy. Zhuštěná a hluboce založená tato kniha výstižně obrazí i psychologii Máchova tvoření. Po této stránce obzvláště vyniká studie *F. V. Krejčího* Je to protest k Máchovským theoriím Zdiechowského, jež ku podivu dlouho u nás porušovaly smysl pro Máchu. Krajinnou českostí a talentem intimního přírodního zření hájena tu Máchova původnost a podškrtnuta jeho slovně hudební schopnost, na niž nedávno již Flajšhans upozornil. Krejčí vidí v Máchovi základní tradici české poesie a prvního českého básníka. Tento závěr dokumentoval jakýmsi úvodem do české literatury, Zrozením básníka, jenž je spolu úvodem k Máchovi. Krejčí v předcházejících stoletích hledá totiž marně básníka. Ve čtrnáctém i šestnáctém století byla půda proň připravena, ale v kritickém okamžiku vnějšími vlivy udupána. Problem politický

*

a náboženský příchod básníkův znemožnil. A podivno: Když jsme politicky byli ubiti, přicházejí básníci, aby život národa udrželi. Kollár a Čelakovský jsou jich složkou, Mácha jich prvním a opravdovým počátkem, Neruda první básnickou individualitou. Tento někde příliš subjektivní a logicky nedost přesvědčivý názor je hájen vroucí láskou k malému národu, jemuž literatura znamenala křisitelský zázrak a jež dotud je mu nejkrásnější zbraní pro svérázné a stupňované hodnoty. Syntheticky a dosti zhuštěně na základě dosavadních pramenů, svérázně a kriticky pojatých, vykreslil v pevných konturách obraz Máchův také *Arne Novák*. Český pozdní romantism ve svém představiteli Juliu Zeyerovi je předmětem druhé velké práce *Vobornikovy*. S velikou erudicí, s živým smyslem pro evropské i české možné vlivy a s úžasnou podrobností namnoze nově vytvořen tu největší dotud životopisně-literární obraz Zeyerův a jím důstojně uzavřeny Sebrané jeho spisy. Mimo Máchu znovu kritici ozářili Světlou a Pravdu. *Leander Čech* znova upravil a doplnil svou práci o Světlé a *F. Holeček* nově rozebral Pravdovo dílo a téměř definitivně súčtoval s tímto tvůrcem vesnických obrázků.

Předmětem bojů v Čechách stala se celková revise české slovesné práce, pro cizinu psaná: *Jakubcova* a *A. Novákova* Geschichte der čechischen Literatur, vlastně jen její část o moderní české literatuře, napsaná A. Novákem. Jakubec napsal tu svědomitě české literární dějiny až k družině Májové. Nejstarší české dějiny pojal příliš katalogicky, nenově, málo výrazně. Nepřihlédl plně k nejnovějším výzkumům, na př. kulturně historickým, a příliš ochotně přiznával cizí vlivy, třeba byly sporné. Za to českobratrství, josefinism a obrozenství zachytil velmi šťastně. Novák typově probral moderní literární proudy, opomíjeje vše podružné a variační a cizinci usnadňuje představu paralelami s cizinou. Avšak mnohde posuzuje ukvapeně a dle osobní záliby, spokojuje se parafrasí pramenů, nepřihlíží dosti k literatuře lidové a nevysvětluje Němcům případ specificky český, t. j. onen zmatený spěch v malých poměrech malými prostředky dostihnout evropského zmeškaného tempa. Jitření proti knize lze vysvětlit, že na cizím foru, věčně nepřátelském a věčně nás drtícím, přečetl se rozsudek mnohde osobní a nezdůvodněný. Ale kritika Novákova není pro cizinu slovem posledním a rozhodujícím.

Touto knihou, jež nítí stále diskusse a polemiky, lze uzavřít přehled české literatury za rok 1907. Nebylo v něm otřesů a také ne nových, odlišných a dále vývoj rhytmujících zápasů. Širokým řečištěm idejí brala se česká literatura, zrychlována evropským taktem a zvroucňována domácími svéráznými snahami. Leccos bylo v ní úzké, těsné a primitivní, — mámeť jediné centrum, Prahu, jsmeť všichni pohromadě, — pokus o rozmnožení center (Morava, Slovensko) děje se právě vycházející Moravsko-slezskou a Slovenskou revuí. Leckde je málo české a málo slovanské barvy, — produkty assimilují se západu a severu. Hledáme na odvěké křižovatce, v míšení raç, v politických zmatcích a národním boji stále svůj tep, zpracováváme v sobě cizí dojmy a paralysujeme násilně k nám vnášené cizáctví. V malířství a hudbě

již vyhráli jsme individuelní sílu, literárně ji také vyhrajeme. Slovanské poznání a uvědomění, literární ideový svaz přes nejednotu zemí a států, spojení a vzájemné pronikání uměleckých snů by tu mnoho napomáhalo. Tento přehled, každoročně podávaný, chce s naší strany k tomu přispívat, — při obdobné všeslovanské snaze lze se nadíti, že česká duše se slovansky více utuží. Přes některé nedostatky a mezery přece i rok 1907 znamená čilý život a silnou vůli slovesně umělecky pracovat za stále zvyšovanými cíli a zmocňovanými sny, a proto lze s nadějně rozsvíceným zrakem hledět ke dnům příštím.*)

STANISLAV KLÍMA:

Slovenská literatura v r. 1907.

Válečné doby nebývají příznivy umění a vědám ani písemnictví. A rok 1907 pro Slováky skutečně byl rokem tuhých zápasů na život a na smrt proti jejich utlačovatelům — Maďarům. A přece slovenská literatura, hledíme-li k letům předcházejícím, dávno už nejevila takové živosti, jako roku právě předcházejícího. Je to zcela přirozeno, slovenský lid vlivem časopisů se dnes probouzí a žádá si dychtivě duševní potravy v řeči své mateřské. Slovenský Týždenník a Ľudové noviny mají dnes dohromady 27.000 odběratelů, je tedy snáze dnes slovenskému nakladateli vydati knihu než před 10 lety, kdy slovenský knižní trh omezen byl pouze na úzký kruh národovců.

To Maďaři také dobře vědí, že dnes zbývá Slovákům jedině kniha a časopis jako zbraň národní, a to zbraň nebezpečná Maďarům, protože uvědomuje lid a zjednává slovenské myšlence nové, čerstvé šiky. Vše ostatní jest již ve službách maďarisace — škola, církev, soudy, dráhy, pošty, administrativa, průmysl i obchod. Proto také se vší zuřivostí vrhají se nyní Maďaři na potlačení slovenského tisku, pokuty do tisíců korun jdoucí, žaláře několikaleté mají umlčeti slovenské redaktory. A není pochyby, že slovenskému tisku práci ne-li znemožňují, tedy aspoň nesmírně ztěžují. Ľudové Noviny mají nyní ve vězení tři redaktory, jeden, nechtěje se dát zavříti do vězení, odešel za hranice, tak že list v létě neměl v redakci nikoho. I musil Ant. Štefánek, redaktor Slovenského Obzoru v Pešti, ujmouti se redakce Ľudových Novin. Proto také chceme-li Slovákům v dnešní těžké pro ně době pomoci, můžeme tak učiniti téměř jedině podporou slovenského tisku.

Na prvém místě ve slovenské literatuře stojí ovšem i roku 1907 slovenské časopisectvo. K dosavadním časopisům politickým, z nichž nejrozšířenější jsou Slovenský Týždenník a Ľudové Noviny, přibylo několik časopisů nových. Příloha Slov. Týždenníku »Naše Zástava« přináší populární politické články pro širší vrstvy lidové.

*) Schází-li v tomto přehledu některá kniha, jsou tu vinni nakladatelé, již projevili jen málo ochoty knižním materiálem umožniti tento článek.

Nově vznikla měsíční revue »Slovenský Obzor«, jejíž redakce ujal se Ant. Štefánek, dosavad professor ve Vídni, který sám jsa všestranně vzdělán dovedl soustřediti kolem sebe k práci celý nečetný houfec slovenských literátů. Nepravidelné vycházení čísel (č. 7.—9. vyšlo 1. října 1907) zaviněno bylo činností red. Štefánka v redakci Ľud. Novin ve Skalici. »Slovenský Obzor« jest asi nástupcem zaniklého »Hlasu« ve Skalici, ale obsahem i úpravou předčil »Hlas« tak, že se může směle měřiti s každou revuí cizojazyčnou. V obsahu vynikají práce Štefánkovy »Vývoj politických ideí v 19. stol.« a »Príspevok ku štatistike nášho utrpenia«, Igora Hrušovského »Priemysel u nás pred tým a dnes«, Milana Friče: »O slovenskom peňažníctve«, Dra. J. R. »Slovenský národ v svetle statistiky z r. 1905«, Dra. Wagnera »O poisťovaní robotníctva«, M. Hodže »Cesty slovenskej demokracie«, Dra Blaha »Naše národné hospodárstvo« atd. Mimo články nalezli jsme tam bohaté obzory literární, referáty a poznámky. Slovem: podobné moderní revue Slovensko před tím nemělo. Kéž by se jen podařilo Štefánkovi ji udržeti! (Předplatné 8 K ročně. Adressa: Budapest, Kender utcza 10.) Vedle Slov. Obzoru plnily úkol svůj belletristické Slovenské Pohľady v Turč. Sv. Martině. (Předpl. 10 K roč.)

»Dennica«, ženský a rodinný list pro poučení a zábavu, vycházel loni (roč. 10.) nákladem Fr. Votruby v Pešti za osvědčené redakce známé slovenské spisovatelky Terezie Vansové a přinesl také řadu básní a povídek původních i přeložených. Nový ročník 1908 (1. číslo vyšlo koncem ledna) chce být praktickému cíli ještě bližším, bude totiž obrázkový a věnován také ženským ručním pracím, kuchyni atd. (Předplatné na rok 4 K.)

Obrodil se také »Národní Hlásnik« martinský, určený pro nejširší vrstvy lidu. Převzal jej po svém zemřelém otci red. Miloš Pietor.

I několik knížek přinesl rok 1907 slovenské literatuře. Z původní tvorby nové mnoho ovšem nevyšlo, ale vydáno znova několik děl starých.

»Slovenská Knižnica«, kterou začal vydávati v Pešti Čech Fr. Votruba, hodlaje dle vzoru naší Matice a Libuše za levný peníz (2 K 40 h ročně) dávati slovenskému čtenářstvu ročně 4 knihy dobré poučné a zábavné četby, zahájena byla Reštaurácií, nejlepší prací staršího spisovatele *Kalinčáka*, popisující stoliční volby z dob před r. 1848. Obě další knihy »Slovenské Knižnice« přinesly práce původní. Druhý svazek tvořily »Tri rozprávky« od *Jana Čajáka*, prozrazující umělecké nadání spisovatelovo pro pozorování a líčení života. Třetí svazek obsahuje *Jos. Gregora Tajovského* »Smutné nôty«. Jsou to drobné obrázky volební a společenské, vyznačující se známou předností Tajovského, totiž výbornou charakteristikou osob. Čtvrtým svazkem jsou *Hrušovského* »Slovenské dějiny«.

Mimo uvedené knížky vyšel loni také »Letopis Živeny« redakcí Sv. Hurbana Vajanského. Je to již 4. Letopis, »Sborník zábavno-poučných prác«, které vydává občas Živena, spolek slovenských žen

(424 str. za 3 K). Obsahuje několik pěkných prací: Novellu »Velké šťastie« od *Timravy* ze života venkovské intelligence slovenské, »Blud« od *Podjavorinské* ze života vesnického. Nejlepší práci podal mladý slovenský básník *Janko Jesenský*, novellu »Svetlo lásky«. Jesenský jest nejnadanější básník mladé generace slovenské, poeta lásky; má elegantní formu, řeč barvitou a melodickou, v čemž připomíná Vajanského. I druhý nadaný talent slovenského Parnassu, *Janko Cigáň* (mladý inženýr v jistém cukrovaru českém), zastoupen je zde básní »Jehovah«. Hlubokým žalem nad neřestí vlastního národa vzrušen, ale puzen svatým ohněm lásky k němu volá:

»Ó hrozný Jehovah! Ty bez milosrdenstva,
čo pomstou stiháš mnohé pokolenia,
— — — — — — — — — — — —
já pravicu Ti trestajúcu vzývam,
na vlastné plemä Tvoju volám pomstu!!
— — — — — — — — — — — —
nechce-li vedeť, že sa pripozdieva,
že z chmúrnej turni poplašný zvon hučí — —«

Janko Cigáň rád básní v duchu slovenské lidové poesie, jejíž elegická nálada odráží se cele v jeho plodech. Jinak obrací se ve svých básních i k přírodě, i k vlastnímu nitru.

Letopis »Živeny« přinesl také dvě práce dramatické, z nichž vyniká »Honorár«, veselohra od Sochánĕ.

Samostatně vyšla nákladem Klimeše v Lipt. Sv. Mikuláši dramatická práce *R. Urama Podtatranského*: »Striga« (Čarodějnice). Má pěknou tendenci, líčí boj mladého sympatického lékaře proti nevědomosti a pověře slovenského lidu, který pověrou svou škodí nejvíce sám sobě. Lékař volá na konci děje: »Kde ľud číta dobré knihy a naše časopisy, noviny, tam se vzmáha vzdelanosť a hynie povera. Oj, čítajte, moji priatelia drahí, poučujte jední druhých a uvidíte, že i nám svitnú lepšie časy!«

Záslužného podniku podjal se knihtlačiarský spolok v Turčanském Sv. Martině Začal vydávati totiž »Sobrané Diela *Svetozára Hurbana Vajanského*«. Dosud vyšly dva svazky (svazek za 2 K 40 h). Svazek I. obsahuje novelly: Kandidát, Mier duše, V jasku, Babie leto, Na Bašnárovom Kopci, Podrost, Tri Kabanosky; II. svazek obsahuje romány Letiace tiene a Pustokvet, nejlepší to belletristické práce Vajanského.

Vajanskému nikdo neupře přední místo v současné slovenské beletrii a poesii. Mají proto jeho Sebrané spisy význam literární události prvého řádu. Pohleďme jen na př. na román »Letící stíny«, kde Vajanský nakreslil typy slovenské společnosti před 10—20 lety, ovšem společnosti, kterou si jeho básnický duch představuje často více takovou, jaká by měla být, než jaká jest ve skutečnosti. Jsou tam typy zemana Maďarona, žida, vyssávajícího rolníky, průmyslového barona Němce, zuřivých Maďaronů i slovenských národovců: starého rechtora (učitele), spisovatele vznášejícího se v nadoblačných výšinách, i jeho syna lé-

kaře, mladého a moderního, reálního člověka. To je nová šlechta, šlechta slovenského ducha, praví sám Vajanský.

Na knihtlačiarském spolku martinském jest vidno, že jej řídí nyní mladá síla, která bude jeho vzrůstu jistě na prospěch. Již Slovenský Kalendár jeho na r. 1908 nás překvapil. Liší se velmi od svých předchůdců. Redigoval jej mladý ředitel knihtlačiarského spolku, Ján Párička, velice šťastně.

Z ostatních slovenských kalendářů i letos vyšel »Tranovského kalendár« v Lipt. Sv. Mikuláši redakcí faráře Jánošky, redaktora Círk. listů, s obsahem velmi rozmanitým, pak dva Salvovy kalendáře: Evangelický a Slovenský. Také nová knihtiskárna Bertanova ve Zvoleni vydala »Náš kalendár«. Jsou v něm dvě dobré rozprávky Terezie Vansové.

Přehlédneme-li celou bilanci slovenské literatury za rok právě minulý, shledáváme, že není již oprávněn všeobecný nářek nedávných ještě let na nedostatek slovenského literárního dorostu. Mladší pokolení hlásí se k slovu v poesii i povídce. Jména: *Gregor*, *Čaják, Jesenský, Cigáň, Gall, Groeblová, Timrava* a *Kalina* mají již svůj dobrý zvuk ve slovenské literatuře a značí v ní přiblížení se k lidu, ke skutečnému životu, tedy pokrok.

Poetické práce své vedle Letopisu Živeny ukládal *Janko Cigáň* i v Dennici a Slov. Pohl'adech, *Jan Jesenský* v Slov. Pohl'adech a v Slov. Obzoru (tu i pod pseudonymem Lenský), *Ivan Gall* (právník v Praze studující) měl tři pěkné náladové básně v Dennici, mimo to psal i do amerického Slov. Denníku. Z prosaiků vedle uvedených sluší jmenovati ještě *Ludmilu Groeblovu* (v Dennici) a *Ondreje Kalinu* (Dr. Smetanaye), jehož překlad Dickensovy Vánoční písně prósou vydal knihtlačiarský spolek martinský.

Ze starších spisovatelů ozýval se *Hviezdoslav* v Slov. Pohl'adech, *Vajanský* měl v Letopise Živeny šest básní, na kterých je viděti, co slovenská literatura ztrácí, že svého vynikajícího básníka zaměstnává politikou, *Vrbický* měl několik pěkných veršů v Dennici, *Podjavorinská* má povídky v Slov. Pohl'adech.

Škoda, že tohoto roku *Kukučin* se vůbec nepřihlásil! Jeho »Dom v stráni«, uveřejněný před dvěma roky v Slov. Pohl'adech, třeba že ze života dalmatského, je nejlepší slovenský román vůbec — a tento nejlepší prosaista slovenský se loni vůbec neozval. Byl dosud lékařem v Dalmacii, ale odstěhoval se nyní do Ameriky.

Také výhled do budoucna má slovenská literatura pěkný. Pěkné věci přichystány má Votruba do II. ročníku své Slovenské knižnice: Kromě překladu Björnsonovy povídky »Synnöve Solbakken« (Dom na úslní) přinese Jána Čajáka »Pred oltárom«, »Rozprávky« Martina Kukučina a národopisně historickou vlastivědu Slovenska »Slovenská zem«.

Votruba mimo to chystá se k vydávání nové sbírky »Ľudové knížky«, levných to 24haléřových sešitků s dobrou tendenční belletrií neb i poučnou četbou. Svazek 1. právě vyšel; obsahuje překlad z maloruštiny, Ivana Franka: »V potu tvári«. Svazkem 2. jsou »Volebné rozprávky« Tajovského; 3. svazkem bude brožura Dra Šrobára »Lúčky«. Dále jest přichystána protimilitaristická brožura »Nezabiješ«, rozprávka

Ant. Bielka »Z dob utrpenia« o tom, jak slovenské sirotky zavlékali na Dolní zem mezi Maďary. Z překladů budou ještě maloruské věci Vasila Stefanyka, Bohdana Lepkého, chorvatské Josipa Kozarce atd.

Těšíme se upřímně z toho, že slovenská literatura je na nejlepší cestě ku předu!

DR. FR. VIDIC:

Slovinská literatura za r. 1907.

Stěžoval jsem si vždy na tomto místě, že je dramatické pole slovinské literatury pusté a prázdné; kromě zdramatisování a více méně zdařilých pokusů vládlo dosud ticho, a premiéra slovinského dramatu byla velkou vzácností. Letos konečně začaly se prolamovati hráze, a neklamou-li nás příznaky, blíží se slovinské dramatické literatuře lepší časy.

Již koncem loňské divadelní saisony objevilo se na jevišti pětiaktové drama »Ljubislava« od *Etbina Kristana*. Drama vyšlo také ve zvláštní knize. Psáno je veršem, a děj, vzatý ze života korutanských Slovinců, zobrazuje boj pohanských Slovinců proti křesťanským Němcům, při čemž v episody boje vpletena je láska Ljubislavina a Miloradova. Drama je zdařilá práce, jazyk uhlazený a pečlivě vypilovaný, dikce ušlechtilá a místy plná poesie. Básník *Anton Medved* napsal před lety tragedii »Za pravdo in srce«, která svého času vyšla v »Dom in Svetu«; provedena byla na lublaňském jevišti a vyšla také v novém přepracování ve zvláštní knize. Látka je vzata z domácích dějin z dob selských povstání v XVI. století, kdy národ slovinský se vzbouřil a chtěl setřásti se sebe pouta a okovy, svírající ho a tlačící k zemi. Povahy jsou pevně rýsovány, jazyk je výrazný, jako vytesán, ale technika ukazuje, že autor nemá divadelní routiny. Také dlouhé monology nejsou kusu na prospěch. Neočekávaně plodně vystoupil mladý autor *Adolf Robida;* provedeno bylo nejprve jeho psychologické drama »Mrlič«, později rodinné tříaktové drama »V somraku«, a na konec saisony slibuje se ještě jedna jeho premiéra. O pracích těch nemohu podati úsudku, ježto jich neznám; kritika však je přijala dosti vlídně a věští autoru pěknou budoucnost. Jest si přáti, aby se naděje ty uskutečnily. Také něžný *Fr. Ks. Meško* zkusil své síly na dramatickém poli; v Lublani byl proveden jeho dramatický obraz ze života korutanských Slovinců »Na smrt obsojeni«, v němž zobrazuje nynější politické boje našich krajanů proti násilnému a bezohlednému němectví. Konečně vystoupil *Ivan Cankar* s tříaktovou fraškou »Pohujšanje v dolini šentflorijanski«. Je to volné zdramatisování jeho črty »V mesečini«, o níž jsem referoval loni; fraška je ostrá satira na lidi, kteří, ač nerozumějí umění, přece stále číhají na pohoršení. Na scéně asi nebude míti životní síly, jeť v ní příliš málo děje. Pravým působištěm Cankarovým je přece jen výpravná prósa, v níž rozvil neobyčejnou plodnost.

V Schwentnerově nakladatelství vyšla desátá kniha Cankarova a jako »jubilejní« vydána ve zvláštní výpravě, totiž: »Krpanova kobila«. V úvodě Cankar vypravuje, jak přeputoval cestu od »Vinjet« až ke »Krpanově kobile«, jak došel ze své romantiky k dnešnímu heslu: »Kakorkoli, kamorkoli« (Jakkoliv, kamkoliv). Chtěl napsati při té příležitosti svůj životopis, ale pomyslil si: »Ze všech těch žalostných příhod, jež jsem vyprávěl lidem, zírá má tvář; nač mám ji kresliti ještě zvláště? A kdybych ji kreslil, nebylo by to opět nic jiného, než karrikatura«. Tak vyrostly knihy na plodné, bohatě zmrvené nivě zloby a útrap, a heslem jejich jest: »Nestarej se o svého čtenáře; kakorkoli!«

»Krpanova kobila« je souborný název knihy, jež obsahuje několik polemických a satyrických článků o divadle a umění, tři novelly a konečně obšírnější práci »Poslednji dnevi Štefana Poljanca«, otisk z Lubl. Zvonu. Štefan Poljanec je obvyklý Cankarův rek, o němž dí sám, že již nakreslil jeho podobu tolikrát, »že jej pozná každé dítě, setká-li se s ním na cestě nebo v nudném feuilletonu«. Od té doby, co posledně zahynul, nijak se nezměnil. A vpravdě doprovázeli jsme ho již po rozličných cestách, stáli jsme již několikráte u jeho hrobu, ale přece nechce skončiti. Posledně jsme ho snad pochovali v knize »Smrt in pogreb Jakoba Nesreče« (Zabavna knijžnica Matice Slov.). Cankar přisoudil svému reku fatalistický osud; již při narození napsán a potvrzen jest jeho los na všechny časy, a není moci na zemi ni na nebi, jež by smazala, co tehdy bylo napsáno a předurčeno. Přišel totiž na svět nevolán a zůstal by také nepovolán po všechny časy. Svému osudu, nad kolébkou vyřčenému, nemůže uniknouti, a tak ho doprovázíme, jako již častěji, po úzkých, blátivých stezkách, močálovitými poli, přes široké příkopy, naplněné kalnou, černou vodou. V takovém prostředí žijí reci Cankarovi, tak žije i jeho »Martin Kačur« (životopis idealisty; Slovenska Matica). Martin Kačur byl učitel, idealista, jenž chtěl povznášeti a buditi národ, šířiti vzdělanost a osvětu; proto byl nejprve přesazen z Bistré do Zapolje; také zde pokusil se o své štěstí se stejným výsledkem. »Vyrostla jeho moc, napialo se v něm žití, bujně kvetoucí, hlasně šumící do budoucnosti.« Ale lid? Jest jako nemocný, jenž nenávidí lékaře, který žne jen žal a utrpení... Lékař v Zapolji mu dával dobrá naučení: idealista není pro žádnou práci, tím méně pro chránění lidu — šarlatánem musí býti člověk! A Kačur se přestěhoval do Blatného Dolu. Také zde mu způsobilo jeho ideální nazírání jen nenávist. Marny byly výstrahy úplně zesedlačeného faráře, jenž mu kázal, aby se nikdy nestýkal s lidem. Na jeho srdce ulehly těžké, pochmurné stíny z Blatného Dolu; oženil se tu dokonce, ale pravého štěstí nenašel a začal popíjeti. A když přišel čas rozhodnutí, aby se přestěhoval do výhodnějších Laz, byl již zcela otupělý a zastrašený. Radost nemohla více do toho srdce poníženého, bahnem po vrch naplněného. Cítil se ve světě cizincem, slabým, plachým cizincem; »protože od onoho okamžiku, kdy padlo bláto do jeho srdce, netoužil již do výše ni do dálky; miloval močál, tmu chladného hvozdu, temné záseky...« A když se vracel opilý z krčmy, rozbil si hlavu

o kámen v záhybu skal. — Poněkud jiní jsou hrdinové Cankarových spisů »Hlapec Jernej in njegova pravica« a »Aleš iz Razora«. Čeledín Jernej, jenž sloužil starému Sitarovi 40 let, nemohl pochopiti, že by měl po Sitarově smrti hospodařiti mladý Sitar podle svého. Jernej se považoval téměř za hospodáře a právo na hospodaření hledal všude: nejprve u domácích lidí, kohokoliv potkal, pak u soudu a konečně chtěl i k císaři. Ale svého domnělého práva nenašel! A když ho nenašel ani u poslední instance, u faráře, začaly v něm vyvstávati pochybnosti, je-li Bůh či ne. A šel a zapálil stavení Sitarovo; rozhořčení sedláci ho však chytili a hodili do ohně. Jernej je typ selské naivnosti a omezenosti, pochybuji však, že by se Cankar stotožňoval s Jernejovými ideami. — Aleš z Razora je pobožnůstkář a lakomec — a ďábel (jenž hraje v poslední době vážnou roli v Cankarových pracích) upozorní jej na terciářku Hanu, za níž potom Aleš chodí. Ostře je bičována v knize pokrytecká zbožnost, pod níž tají se nečisté záměry. Jen konec by měl býti bez oné obvyklé Cankarovy nejasnosti, v níž zahalí své reky jako v mlhu. — Ze všech prací Cankarových zní jasně, že vzrostly skutečně na bohatě oplodněné půdě zloby a povržení.

Zcela jiný než Cankar je *dr. Ivo Šorli*, jako jasný sluneční den proti zachmuřenému mlhavému dni. Šorli vydal knihu »Novele in črtice«, obsahující 11 črt. Šorli je příjemný vypravovatel, jemuž plyne z péra bohatý a vybraný jazyk jako bublavý potůček. Neřeší velkých problémů, ale bez odporu je mezi mladými nejsympatičtější novellista. Příliš daleko by vedlo, abych se pouštěl do obsahu jeho črt. Nádherná jest jeho malba přírody, ať popisuje hučení velebných hvozdů, či své reflexe o moři, nebo cos jiného; tak je blízký přírodě, tak spojen s ní, jako málokdo. — Poněkud podoben jest mu *Rado Murnik,* oblíbený náš humorista, jenž sebral v knize »Znanci« 16 novell a črt dílem vážného, dílem žertovného obsahu. Mně je více sympatický Murnik-humorista, ač tkví jeho humor více v slovích, než v ději nebo v situacích. Ve vážných povídkách je ve velkém nebezpečenství, že zajde v jakousi studentskou sentimentalitu, jíž jsme dnes již odvykli. Velkou péči a vážnost vynakládá Murnik na jazyk, jenž je u něho jako vyciselovaný; nemáme mu ani za zlé zálibu v řídkých a neznámých výrazech. Murnik je vždy vítán čtenichtivému obecenstvu a má jistě veliký kruh ctitelů.

Rozumí se, že při ášeli také naše periodické listy »Ljubljanski Zvon«, »Dom in Svet« a »Slovan« hojně belletristického materiálu, jenž by zasluhoval zvláštního referátu. »Dom in Svet« a »Slovan« jsou bohatě illustrovány a dělají čest naší literatuře.

Z básníků nám daroval *A. Aškerc* sbírku »Jadranski biseri«, ballady a romance slovinských mořských rybářů. Ze srdce jsme se zaradovali nad tou knihou! Zase jednou starý Aškerc, týž Aškerc, jenž se nám zalíbil svými prvními skladbami a osvojil si naše srdce. Dlouho jsme ho pohřešovali: zdálo se nám, že není již náš. Neboť upřímně řečeno, v jeho posledních pracích tendence ubíjela poesii, a kdo hledal v nich poesii, zklamán je odkládal. Nyní však se Aškerc opět našel!

Vypravil se mezi jaderské slovinské rybáře a sedě mezi nimi, když večerní slunce se nořilo do moře a rybáři stojíce na člunech vytahovali své sítě, naslouchal jejich hovorům, povídal s nimi a vyptával se jich na jejich příhody. A duše jejich se mu otevřely, i nasbíral povídek a příběhů, že si připadal sám jako rybář, jenž vylovuje drahocenné poklady z duší prostých rybářů a vrhá je do svého poetického člunu. Aškerc udeřil v těchto balladách a romancích na starou svou strunu, jež zvučí libozvučně jako kdysi!

Zajímavo je též, že bylo možno nakladateli Schwentnerovi vydati *Ketteovu* knihu »Poezije« v druhém vydání, jemuž dal výpravu, hodnou básníkova jména.

Jen pro úplnost zmiňuji se také o »Poezijích«, vydaných *Draganem Šandou.* Šanda je dosti poeticky naladěná povaha, ale nedostává se mu básnické tvůrčí síly. Mohli bychom říci: vůle byla dobrá, ale tělo slabé.

NIKOLA ANTULA:

Srbská literatura za rok 1907.

Mělo-li by se několika slovy, rychle, stručně a zároveň i prostě a nestranně odpověděti na otázku: Co dal rok 1907 srbské literatuře? — odpověď zněla by takto: Báseň a povídka neměla velkého úspěchu, více a intensivněji, a to zcela neočekávaně, bylo pracováno v dramatice, dosti a s úpěchem v literární kritice, v literární historii a ve vědě vůbec.

* * *

Minulého roku bylo srbsky napsáno málo dobrých básní, ačkoliv počet těch, kteří psali verše, nebyl malý. Lépe řečeno: ti, kteří dnes dávají nejlepší věci srbské poesii, napsali veršů buď velmi málo, nebo nepsali vůbec. *Jovan Dučić* za celý rok nenapsal či aspoň nevytiskl ani jediného verše. *M. Rakić* napsal jen čtyři krátké básně, které se — zvláště mezi básněmi minulého roku — vyznačují jemným cítěním, pěkným vyjádřením, rázností, novými obrazy, bezúhonnou formou. *A. Šantić* měl více vytrvalosti a v belletristických časopisech minulého roku otiskl hojně vlasteneckých a pěkně vyjádřených veršů. *Mileta Jakšić* vyspěl tak ve známém směru básnění, že napsal dva neb tři pěkné, realistické popisy vesnice a přírody, a *Milorad Petrović* napsal ještě dvě neb tři své svěží »Seljančice« a několik jiných básní. V belletristických listech srbských minulého roku tiskli své verše s větším či menším úspěchem Jelena Dimitrijevićová, Danica Markovićová, Milutin Jovanović, Sima Pandurović. Velimir Rajić, Veljko Petrović, David Pijada, Vlada Stanimirović, Vlada Ćorović, všichni ještě v stálé proměně a s nedosti ještě vyhráněnou literární fysiognomii. Jinak celkově povšechná charakteristika srbské poesie v minulém roce

jest: ne vždy nové ani mnoho originální ideje, nedostatek silnějších akcentů, jistý nedostatek přesnosti nebo dokonce větší vřelosti v cítění, jazyk knižní a hledaný styl nezřídka na mnohých místech nejasný a mlhavý.

A nezdálo se ani, že minulý rok bude tak chudý básněmi. Sám počátek nikterak tomu nenasvědčoval. Hned v prvých dnech dr. *Nikolajević* sebral své verše a vydal je v malé knížce se skromným názvem »Stichovi«. Sbírka neměla velkého úspěchu, nicméně konstatováno, že v známých jejích básních je několik svěžích a živých popisů zimy a jmenovitě cit pro vystižení zasněžené krajiny. Zdálo se, že po knížce Nikolajevićově vyhrne se celý příval básnických sbírek. Literární listy ohlašovaly, že jsou v tisku knihy básní Dučićových, Šantićových, Pandurovićových, Milutina Jovanovića a Veljka Petrovića. Knihy ty očekávány s napětím a zájmem. Zatím ani jedna z ohlašovaných knih nevyšla. Místo nich byly sebrány ze starých dětských časopisů i z rukopisů »Pesme« *Vasy Šivkovića*, jednoho z lepších a zapomínaných básníků pro děti. Vydání pro tisk kriticky uspořádal dr. Milan Ćurčin a připojil článek o překladech básníkových. V knize jsou též vzpomínky na básníka od Todora Stefanovića Vilovského a jeho literární portrét od dra. Jovana Skerlića. Posléze Književna Zadruga vydala minulého roku prvý svazek básní *Vojislava Ilića*, zapadlých dosud často v zapomenutých a nesnadno přístupných časopisech; proto nebyl dostatečně znám tento jinak tak populární srbský básník osmdesátých let, jehož absolutní vliv na srbskou poesii trval celé desítiletí.

Srbská poesie v r. 1907 neměla mnoho úspěchu a dala nám jen tři knihy veršů, z nichž dvě vlastně minulému roku nenáležejí, za to však utrpěla citelné ztráty. Dne 14. května zemřel v Bělehradě ve věku 40 let *Milorad Mitrović*, jeden z těch, kteří v posledních letech tolik přispěli k rozvoji srbské poesie. Začal psáti již jako gymnasista; pak jeho plynné verše upoutaly na sebe pozornost a za plných dvacet let napsal veliký počet básní v mnohých literárních i politických listech. Samostatně vyšly jen jeho ballady a romance »Knjiga o ljubavi« (1899) a politické satiry »Prirodne pesme« (1903). Poněvadž svým talentem více tíhl k epu a satyře než k lyrickým básním, psal s obzvláštním úspěchem ballady a romance, nejlepší v srbské poesii. Jeho politické básně jsou snad nejlepší věci toho druhu v srbské literatuře; v nich projevoval i spisovatelský talent i občanské ctnosti! Minulého roku otiskl dvě básně, obě posvěcené dvojici zemřelých spisovatelů, v nichž dojemně za ně se loučil s tím, co sám tak záhy měl opustiti. — Koncem minulého roku, v prvé polovici října, zemřel mladistvý ještě *Dušan Simić*, jehož verše, pěkné a švižné, vzbuzovaly pozornost. Zemřela v něm pěkná naděje srbské poesie.

Minulý rok, chudý na poesii, nebyl ani o mnoho šťastnější v povídce. Relativně vzato přinesl málo povídek. Nákladem Književné Zádruhy vyšel výbor z dosavadních knih povídek *Petra Kočića*, kromě toho zemřelého *Stevana Sremce* známá a pěkná »Zona Zamfirova«, povídka z Niše se silným místním zabarvením, dobrou psy-

cho'ogií a skvosnými detaily. Minulého roku paní *Jelena Dimitrijevićová*, známá jinak svými básněmi, otiskla v knize »Fati-sultan« tři zajímavé povídky, v nichž se zdarem vylíčila život v harémech. — Jinak srbští povídkáři minulého roku psali povídky, jež potvrzují jen úsudky, o nich již pronesené. Nejvíce psal *Svetozár Ćorović*; z povídek jeho v minulém roce nejlepší je »Markovi pat« i svou látkou, i podáním a charakteristikou osob. *Ivo Ćipiko* napsal dvě povídky, z nichž sluší vytknouti »Preljub«. Je to snad jedna z jeho nejlepších povídek, zpracovaná směle, švižně, silnými tahy. Zvěčnělý *Simo Matavulj* minulého roku začal svou satirickou »Mavritanijí«' *Borisav Stanković* napsal krátkou povídku a velké vypravování z vranjského života »Nečista krv«, které však není dosud dokončeno. *Petar Kočić* dal nám stilisticky nádhernou povídku a *Mita Dimitrijević* otiskl v »Srpském Književném Glasniku« dvě povídky. Úplně mlčeli *R. Domanović* a *Veljko Miličević*. Se známým úspěchem psali své povídky *Milutin Uskoković, Nevesinjski, Veljko Petrović, Nikola Janković, Ivan Džaja, M. Vukasović*. Konečně zaznamenávám knihu *Branislava Nušiće* »Ben Akiba«, výbor rozmarných feuilletonů. Ačkoliv místy proniká talent spisovatelův, přece feuilletony prozrazují chvat, jsou psány mdlým slohem, rozvláčně se obírají předměty, hovícími vkusu a zájmům širokých vrstev čtenářů. Svědčí snad o plodnosti spisovatelově, ale nic nepřidají jeho literární pověsti.

Povídka — což bylo již mnohokráte řečeno — jest nejrozvitější odvětví srbské literatury. Minulý rok, ač relativně méně než dřívější léta, dal nám několik dokonalých povídek. Nedostává se nám jen novellistických prací, jež by hleděly k modernímu člověku s jeho složitým duševním životem. Konečně ani minulý rok nepřinesl nám románu, na nějž v posledních letech tak dychtivě čekáme.

Když je řeč o činnosti srbských povídkářů v minulém roce, nutno zmíniti se o ztrátě, již utrpěla srbská povídka. V polovici ledna v Srěmských Karlovcích zemřel *Pavle Marković-Adamov*. Psal vesnické povídky způsobem, jakým se psalo před čtyřiceti lety v srbské literatuře. Jeho povídky jsou vesměs milostné idylly selské, uměle vykonstruované, vzdálené skutečnosti a s dávkou sentimentálnosti. Některé z nich jsou mile něžné. Svého času byly velmi hojně čteny. Srpska Književna Zadruga vydala 1901 sbírku jeho povídek »Na selu i prelu«. V poslední době povídkářské pero úplně odložil. Posledních dvanácte let redigoval belletristický list Brankovo Kolo.

Velmi často bývá opakováno, že se drama v srbské literatuře rozvíjí velmi zvolna i že zůstalo vzdáleno skutečného života a literárního pokroku. Zatím minulý rok přinesl několik velmi zajímavých a literárně cenných dramatických pokusů. Počet vytištěných a nových dramat, relativně vzato, je dosti velký. *Ivo Vojnović* vytiskl v Záhřebě latinkou, v dvojím vydání — jednom pro srbské a druhém pro chorvatské čtenáře, — svou Smrt majke Jugovića, sehranou rok před tím v bělehradském divadle. Na scéně hra neměla úspěchu; neměla ho také v knize. Je to pochybené drama, psané podle Rodenbacha a Mae-

terlincka, s jistým naivním nepochopením toho, co je dobré a krásné u obou těchto cizích spisovatelů. Vyšlo ještě jiné veršované drama: je to Karadžordže od *Miloše Peroviće*. Drama dostalo dokonce jednu z cen Akademie Nauk. Na scénu nebylo uvedeno a v knize nevzbudilo patrnějšího zájmu. Psáno je v duchu, ideích a způsobem, jakým psána byla většinou stará, dnes už zapomenutá »junácká« dramata Jovana Subotiće a Matije Bana. Známý a plodný vypravovatel *Svetozar Ćorović* vydal svůj dříve hraný, pěkný jednoaktový obraz »Ptice u Kavezu« a učinil pokus o rozvedení jednoaktovky ve velké drama. Jeho tříaktový kus Ajiša, tragedie lásky v hercegovských harémech, přinesla nové věci i obrazy na srbskou scénu a má v posledních dvou dějstvích několik velmi dobrých míst. Pokus Ćorovićův není bez zajímavosti a literární hodnoty. Posledního roku také spisovatel vlasteneckých veršů *Alexa Šantić* pokusil se v dramatě. Jeho »obraz« »Pod maglom«, psaný obratným a vřelým veršem, ač je pracován poněkud zastarale, měl přece úspěch na scéně i později v knize. *Milorad Petrović* napsal veršovanou hru Čučuk Stana o krásné a statečné ženě hajduka Veljka, srbského junáka z dob povstání Srbů proti Turkům; pro pěkné hudební zpracování, jehož se dílu dostalo, měl kus úspěch a udrží se jistě na repertoiru. Vedle toho však minulý rok měl ještě zajímavější dramatické pokusy. Zcela novým dechem dýše drama Naši sinovi od *Vojislava Jovanoviće*.

Moderní ruští spisovatelé.

Skitalec. Andrejev. Gorkij. Tělešev. Šaljapin. Bunin. Čirikov.

Rok před tím dostala tato hra v dramatickém konkursu druhou cenu — je to za posledních dvacet let první cenou poctěné srbské drama. Minulého roku vyšlo v přepracovaném vydání. Látka jeho je vzata z bělehradského života. Právě jako jsme dosud neměli dobré povídky z Bělehradu, neměli jsme ani dobrého realistického dramatu ze života hlavního města. Branislav Nušić v poslední době napsal sice dva nebo tři kusy, jejichž děj položen jest do Bělehradu, ale kromě jisté divadelnosti není v nich ani význačných místních typů, ani bystrých postřehů, ani lokálního zabarvení a příslušného stylu. Jovanović v »Našich synech« šel zcela jinou cestou. Celková stavba kusu sice není pevná, za to však autor rozvil velké množství episodických scen, v nichž projevil silný smysl pozorovací a charakterisační. Vložil do svého kusu mnoho barvitosti, plynných dialogů, napsal jej jadrným slohem a se značnou literární obratností. Hru »Naši synové« lze pokládati za průkopnici nových směrů v srbském dramatě. — V dramatickém konkursu minulého roku udělena byla druhá cena dramatu Golgata od zcela mladého a nového spisovatele ***Milivoje Predića.*** I toto drama je z bělehradského života, realisticky pracováno a dobře odpozorováno, a je napsáno se smyslem pro lokální zabarvení, s určitou schopností pro úměrný a přirozený rozvoj děje a dobrým slohem. V témž dramatickém konkursu ***Branislav Nušić*** obdržel dvě ceny: první za drama »Jesenja kiša«, dosud neprovozované, a třetí za dramatický fragment »Danak u krvi«, ze srbské minulosti (odvlečení srbských dětí mezi janičáry). Literární kritika napsala, že je to surový melodram, jenž »začíná nenávistí a končí absurdností«.

Práce na dramatickém poli v minulém roce byla dosti značná a setkala se s větším úspěchem než v posledních několika letech. Po něm můžeme přirozeně očekávati brzký rozvoj realistického dramatu ze srbského života společenského.

V poslední době literární kritika u Srbů učinila velice značný pokrok: zbavila se literárních předsudků, rozvila se v zcela samostatný literární druh, stala se nezávislou, přísně literární, do posuzování srbských literárních děl vnesla postřehy a methody, obvyklé u kritiky velkých literatur, rozšířila svůj obzor, přijala výrazný sloh a přivábila k sobě značný počet pracovníků. Mohlo by se říci, že srbská lit. kritika v posledních letech učinila větší pokrok než jiná odvětví srbské literatury. Z prací literárně kritických a literárně historických uvedeme jen ty, které spadají v obor »Slovanského Přehledu«.

Universitní prof. ***Pavle Popović*** v »Srpském Književném Glasniku«, »Sidžu« a »Nastavniku« otiskl ukázky ze svého »Přehledu srbské literatury«, psaného pro historii všeobecné literatury v maďarském jazyce, v níž část o slovanských literaturách rediguje peštský universitní professor dr. O. Asbóth. Ačkoliv »Přehled« je velmi zhuštěný, přece je úplný; je v něm vysloveno nové a moderní nazírání na srbskou literaturu a podány velmi často zcela nové charakteristiky jednotlivých spisovatelů nebo literárních epoch.

Minulého roku nejvíce pracoval v lit. kritice dr. ***Jovan Skerlić.*** Část svých literárních essayí, portraitů a kritik sebral a vydal ve

dvou svazcích pod společným názvem Pisci i knjige, do »Srpského knjiž. Glasniku«, jehož je redaktorem, napsal několik literárních črt a posudků i pozoruhodnou literární studii o básníku Vojislavu Ilići. Divadelní kritiku minulého roku pěstoval s dobrým úspěchem hlavně *Milan Grol.* Svým článkem o nových poměrech bělehradského divadla dal *Dragomir Janković* vskutku ucelený program tomuto uměleckému ústavu. — Literární kritika minulého roku měla ještě více pracovníků, kteří se jí zabývali s úspěchem. I ti, kteří teprve začali psáti, činí tak s jistým zdarem. Z nich možno uvésti *Branka Lazareviće*, jenž v obšírnější kritice nedokonalých básní Svetislava Stefanoviće projevil dobré literární pochopení i obratnost slohovou, a *Vladimira Ćorovića* jenž v literární studii o Vojislavu Ilići podrobil rozboru vlivy ruské poesie na tohoto srbského básníka.

Také speciální práce v historii srbské literatury byla hojná. Kromě připomenutého již »Přehledu srbské literatury« dlužno uvésti i *Popovićovu* úspěšnou účast v polemice o jeho studii o národní pohádce o bezruké dívce, tím důležitější, že promluvil tu zároveň i o způsobech a principech zkoumání lidové pohádky. *Jovan Tomić* jaksi v odpověď na nezdařilou rozpravu A. Gavrilovića, připomenutou v přehledu srbské literatury za rok 1906, napsal knihu »O srpskim narodnim epskim pesmama«, která novotou svých názorů a přesností methody »náleží mezi nejlepší studie o srbské národní písni«. *Stojan Novaković* v »Glasu« král. srbské Akademie otiskl obšírnou studii o největším srbském komediografu *Jovanu Popovići.* O témž spisovateli psal také *Tichomir Ostojić.* Ale mnohem důležitější jest jeho studie »Dositije Obradović u Chopovu«, »nejzávažnější monografie, která dosud vyšla o kulturní a literární historii srbské 18. stol.«

Minulý rok přinesl také řadu dobrých prací z různých oborů vědeckých, psaných mnohdy velmi správně i pěkně s novými názory, s novým materiálem a s novými výsledky. V odborných časopisech, ve vydáních Akademie, Matice Srbské, Kolarčevy Zadužbiny, Čupićovy Zadužbiny i v literárních listech vyšel jich veliký počet. Bylo by velmi zajímavo o nich promluviti a srovnáním s dřívějšími lety ukázati všechny úspěchy srbské vědecké práce. Ale to se vymyká z rámce tohoto přehledu.

J. K. DOLEŽAL-POJEZDNÝ:

Ivan Fedorovič Naživin.

(Dokončení.)

Sbírka *„Před svítáním“* jest jakýsi pestrý kaleidoskop, v němž se střídají obrázky z končin ruských se satirickými i náladovými črtami z celé ostatní Evropy. A všem téměř je společná tucha jakási, která přes pesimistické názory autorovy vidí v dálce kmitati se jitřenku lep-

šího poznání, nebo aspoň prozrazuje touhu po světle a naději, že ono přijde. Na některých povídkách zdá se spočívati podobná tíha nesmírné ruské nudy, jako vane z Čechovova »Strýčka Váni«. Ať je to v ruské škole (»Na nivě národní«) nebo na železniční stanici, sněhem zaváté (»Š..š..š«), či v malém městečku (»Zbytečný poplach«), vždy to člověka jímá divnou soustrastí nad prázdným, zoufale nudným životem učitelů, úředníků, popů, kteří z dlouhé chvíle se dopouštějí nejpošetilejších kousků a filosofují o všem možném. Tyto partie patří k nejkrásnějším z celé knihy, ač nelze upříti ceny i ostatním, neruským, které se jeví býti již také přípravou k pozdější tvorbě. Tak hlavní část povídky »Dým« jest převzata podrobně do románu (str. 231—234), podobně se později několikrát ještě dotkl osudu »novinářských otroků«, (»Snílek«, »Otrok«), jejich vysilující práce, která ničí zdraví pro ukojení zvědavosti lidské.

I vyšší společnost tak zvaných intelligentů si tu již odnáší několik palčivých šlehů jeho satiry (»V kurýrním vlaku«*, »Svátek«, »V říši krásy«), prozrazujících, jak hluboko se dívá do zákulisí té vyhlašované kultury světové, jíž možno vždy a všude vytknouti faleš a neupřímnost. Zejména tak mohl učiniti v črtě »Avantgarde«, jednající o německých kolonistech.

Ve sbírce této jest Naživin ještě více belletristou, než v následujících, kde jednotlivé oddíly jsou již propleteny delšími filosofickými rozhovory a citáty z Písma.

O cestopise *„Uprostřed hrobů“* promluveno bylo v životopisné části.

„U dveří života“ je sbírka podobná knize »Před svítáním«, ale stojící již výše, poněvadž vyznívá ve smírnou harmonii lásky. Té je pouze mezi lidmi potřebí a soucitu; třeba pochopiti, že chudí cítí a trpí stejně jako bohatí, že není ve skutečnosti přihrad a hranic, do nichž se lidé sami roztřídili. Plané theoretisování neprospěje, mužik ruský bude bez země dále pít a zatvrzovat se ještě více, když vidí, jak města jej za všechnu práci jen šálí a vykořisťují (»Bolʹšaja doroga«). Směšní jsou mu intelligenti, kteří theorisují o blahu mužika a při tom jej vyssávají a napalují, kde mohou. Učí mužíka zemi zúrodňovati, ale nedají mu ji. Za těžké náklady obilí, které do měst vozí, dostává hromady rumu na svá, beztoho chudá pole, za plody hospodářství svého — vrací se opilý. Smutný obraz nynějšího rozháraného Ruska — a v knize jediný. Dějištěm ostatních jedenácti črt je buď cizina anebo svět pohádkových allegorií**). »Vlci« mají podobný námět jako »Avantgarde«. Jsou to lidé ve válce, vraždící se navzájem, aniž by si byli prve čím ublížili. A roznášejí také kulturu do Číny, která o ni nedbá.***) Zde je také výše zmíněná část »Paměti jednoho ži-

*) Přinesly zvlášť »Lid. Noviny« 14. IX. 07 a »Union« 16. II. 08.

**) O čem govorjat zvězdy,« až se rozestře po světě říše míru; »K štěstí«; »Světlušky« — každý má hořeti aspoň takovým plamínkem lásky jako světluška, aby nezanikl beze stopy ve velikém kosmu.

***) Z této knihy přeložena jest črta »V nemocnici« v »Dělnických Listech« 26. I. — 1. II. 1907. od *J. K. P.*

vota«, v níž N. otevřeně vypravuje o svém mládí, o zvrácené a špatné výchově dnešní intelligence. V tom vidí hlavní příčinu, proč si lidé navzájem nerozumí; není tu vzájemného pochopení, z něhož jedině může se prameniti životní štěstí. Zcela tak, jak praví Tolstoj: »Všechna složitá, kypící práce lidí, s jejich obchody, válkami, železnicemi, vědou, uměním — jest většinou pouze tlačenicí šíleného davu před dveřmi života.«

Proto napsal následující sbírku s případným názvem „*V blázinci*", v níž opět a opět šílenému davu tomu staví zrcadlo k sebepoznání před oči. Blázincem jest mu náš svět a jest otázkou, zdali nechodí větší a nebezpečnější šílenci v úplné volnosti, kdežto zcela neškodní jsou zavíráni v šerých domech. Úplně provedena jest analogie mezi oběma těmi světy v črtě poslední, stejně nazvané. Ke všem ostatním desíti si vzal za motto slova svého učitele: »Sloužení Bohu a lidem spočívá v lásce: toť ono klubko, které víla dala v pohádce mládenci, aby šel tam, kam se bude rozvíjet.« — A za tím musí jít každý. Jinak se může lehce přihoditi, že se člověk stane vrahem svého bližního pro bezcenný kousek chleba, jak líčí první črta »V noci«*). Sociální rozdíly přirovnává k etiketám, nalepeným na lidi.**) A stačilo by pouze nápis ten setříti, býti prostě člověkem; pak nemohl by Slovan nenáviděti Němce, katolík kacíře, liberál konservativce. Mezi etiketkami jsou možny všelijaké poměry, mezi lidmi pouze lidské, a bratrské. A to ukazuje na tragickém obrazu bídy mužické: žena mužíkovi při porodu onemocní. Muž si neví rady s dětmi, chce je dát do asylu, ale tam jich nepřijmou, poněvadž na nich lpí etiketka: »nemanželské«. Muž se rozlítí, zabije kohosi, pak Sibiř — a celá rodina je zničena. — Proti blaseovanosti a mravní zpustlosti moderní mádeže je namířena črta »Njutočka prijěchala«. Naproti tomu »Na vysotě« ukazuje život studentů a studentek ruských v Lausanně a jich úsilovné hledání cíle člověka na cestě pravé lidskosti. »Ogni« jest črta z novinářského života, v níž Naživin pochybuje vůbec o důležitosti a prospěšnosti zpráv novinářských.***) Čistě ruský živel zastoupen jest pouze črtou »V stepi«†), v níž prostými barvami maluje smutný život na rozlehlé, sluncem vypražené pláni jihoruské.

Po takových přípravách dospívá Naživin konečně k prvnímu velikému románu »*Mene Tekel Fares*«††), v němž zhuštěně podal celou svoji filosofii. Ukázal jsem již na místa, která převzal do tohoto celku z dřívějších kratších črt, jež byly přípravou k dílu většímu.

Román ten má prazvláštní ráz: je ruský a přece zase není. Nemá velkolepé jednotnosti prací Dostojevského nebo Turgeněvových, aniž

*) V »Lidových Novinách« 6. IV. 1907. Přel. *J. K. P.*

**) »Lež« ve »Venkovu« 28.—29. V. 1907. Přel. *J. K. P.*

***) Nás Čechů divně se dotýká, když právě zde volí si příklad z našeho života (str. 220.): »Zdali je nezbytně důležito pro ruského prostého člověka věděti o tom, jak se musí seskupiti strany říšské rady, aby se kladně rozřešila otázka, mají-li Češi právo mluviti česky!«

†) V »Lidových Novinách« 17. VIII. Přel. *J. K. P.*

††) Srov. referát na str. 191. roč. X. »Sl. Př.« Vyjde u F. Šimáčka v překladě V. Čalounové a J. K. Pojezdného.

mohutné ucelenosti Tolstého: hlavní děj ztrácí se pod množstvím provázejících jej okolností, obraz působí dojmem přeplněnosti, ač jinak jest úplně jasný a přehledný. Naživin bojuje v románu svém takřka proti celému světu: proti boháčům, jednostranným vědátorům, politickým agitátorům, proti státu, církvi, proti továrnám, velkoměstům, proti vykořisťování lidu — je krátce anarchistou v nejčistším slova smyslu, který chce svět zreformovati podle zásad, jaké známy jsou z učení Tolstého celému světu. Proto byl nucen založiti román svůj na podkladě tak širokém, zahrnujícím celá dvě, ba skoro tři pokolení: život dědů v tichých vesničkách, stěhování otců do měst, kdež zbohatnou, a návrat vnuků opět k matce-zemi, když se jim byl život městský zhnusil a když poznali, že jim nemůže dáti uspokojení.

V celém románu jest obsažen kus života samého autora, aspoň pokud se týče jeho mládí a života za hranicemi. Zdá se, že vidí vše příliš černě, že vybírá se zálibou nejtemnější stránky života: nemoci, nákazy, škody, neštěstí, rozvraty v rodinách — a že pranic nedbá momentů světlejších, jichž by jistě našel také dosti. Avšak tyto výhody a přednosti nedovedou v jeho očích zahladiti nebo aspoň paralysovati škodlivé účinky t. zv. kultury, jíž nikdy neopomíjí bičovati kontrasty přímo do očí bijícími. Jde mu pouze o to, aby »krvavý puch života« vydával zápach opravdu odporný, aby každého tím spíše vábila cesta nápravy a vysvobození, ukazovaná starými Vedami, Upanišadami, Zoroastrem, Písmem, Tolstým.

Román jest rozdělen na prolog, tři díly a epilog. V prologu kreslí historii dědiny Ramenje v lesích Užbolských a ponenáhlé stěhování jejích obyvatelů za lehčím chlebem do měst. Jeden z nich, Ivan, zbohatl, ovšem na účet druhých. Ale život jeho, líčený v první části, budí jen hnus. Zároveň máme soucit s těmi, kteří trpí jeho vinou. Je tu citlivý syn Nikolaj a stará, Ivanem svedená Afimja, jejíž ryšavý syn nepoznán pracuje jako sprostý nádeník na stavbách svého otce, až pod zříceným lešením najde smrt — zatím co legitimní syn se »vzdělává« v hojnosti. Ale mamonářství, hamižný shon, necitelnost, cizoložství okrádání druh druha, rozmařilý život měšťáků i mnichů v klášterech mu otevírají oči, poznává, že rozkoše a výhody panského života jsou draze koupeny a že nádhera jeho jest jen pozlátková. Nabažil se všeho, brodil se v bahně — až náhlá smrt otcova mu uvolnila cestu za hranice. Tentýž proces duševní prodělala přítelkyně jeho Aňuta. Ale právě pro úžasné poměry je obklopující nemohli se upřímněji sblížiti. A tak jedou do ciziny oba, aniž by druh o druhu věděli; mají pouze společný cíl: hledati a najíti lepší smysl života.

V druhé části pozorují oba rub západoevropské vzdělanosti. Sejdou se několikrát, ale ještě neočistili dokonale srdcí svých, překáží jim ještě cosi. Zatím oba pozorují a účastní se činně hnutí v ruských kroužcích revolučních a sociálně demokratických, dokud i tu nepoznají neupřímnost. Silný jest obraz stávky v Marseillu, v níž jeden z přátel Nikolajových pronáší řeč, odsuzující vládu i dělnictvo, které je samo svým neštěstím vinno. Oba udržují nové milostné pletky s jinými, ale nejsou uspokojeni. Jakás divná síla je žene stále ještě ku předu, to

jest dál a dál od vyhlašované kultury — až telegramy o hrozném hladu v kraji Užbolském, o tyfu a kurdějích je volají zpět. Vracejí se do Ruska, nevědouce druh o druhu.

V třetí části již Nikolaj pracuje positivně; zdá se, že našel svůj cíl v konání dobra pro své bližní, s největší obětavostí se stará o lékařskou pomoc, o zřizování lidových kuchyní, o zamezení příští neúrody nakupováním obilí, koní, nářadí, vše ze svých prostředků. Počíná býti částečným kommunistou a při tom nabývati klidu ve svém nitru. Aňuta sama se přihlásila jako doktorka k pomoci — a nyní teprve když se našli u cíle svých tužeb, poznali, že jich nemůže již nic na světě od sebe odděliti. Žili ve společnosti mužíků-přátel svých ve zvláštní sektě a v nejlepší shodě volné lásky, držíce se přesně textu Evangelií. Lid také chápal víc a více, prohlédal při kázání různých poutníků, kteří tajně do Užbolu zavítávali, a stával se lepším. Hlad mizel, úroveň lidu rostla se sektami, ale to nebylo vhod vládě, která již dávno poblížela skrze prsty na »osvětovou« činnost Nikolajovu. Sektáři byli pronásledováni, veřejné kuchyně zavřeny a lid týrán všemožně. — Týraní se konečně zdvihli: šli v průvodu vracet popům bezcenné pro ně ikony. Při tom srážka s věřícími a policií, Nikolaj s jinými padají — a ostatní pohltí Sibiř . . .

Toť hlavní pásmo pouze: ale je tu ještě mnoho zajímavých osob a vedlejších dějů, jichž není možno zde podrobněji rozebírati.

Někdy je až ku podivu, že v Rusku bylo propuštěno něco takového, jako na př. scény protimilitaristické. Vracejí se dvakrát v Nazarenech Mikolaji (str. 365—6) a Jakobu Čaginovi (str. 406—7), jichž nelze přinutiti, aby vzali pušku do ruky. Stejně otevřeně píše N. o válce rusko-japonské, o atentátech, stávkách, státních dodávkách, při nichž se krade, atd. Jde za pravdou a mluví pravdu.

Sám Tolstoj uznal vysokou cenu románu, ač s některými názory přece nesouhlasil. Jinak v Rusku román vzbudil mnoho diskusí a pro nepříjemné pravdy, které pověděl společnosti přímo do očí, byl i haněn. To Naživina nemate. Jde bez ohledu svou cestou vpřed a stojí nyní v literatuře ruské skoro osamocen, poněvadž kromě něho v duchu Tolstého nepokračuje nikdo. Na Gorkého mne jedině upomenulo rozumování staříka-poutníka (str. 489), který jako by Lukovi z oka vypadl, když vykládá o způsobu svého života, o svých cestách: »A živím se, čím Bůh dá. Tam jahod natrhám, tu ohníček rozdělám, hříbky v kotlíku svařím a pojím ve slávě Boží; a chleba si u dobrých lidí vyprosím. Dají — dobře, nedají — také sláva tobě, Hospodine. I to je dobře, i ono je dobře. Dají — dobře, protože láska jest mezi lidmi; nedají — také dobře, jestliže proto se na ně nepohoršíš. Vše je dobré, ve všem může člověk nalézti duševní med . . .«

Ale nemožno tu mysliti na nějaké napodobení, poněvadž na jiných místech se N. ostře vyslovuje proti současné literatuře směru Gorkého a Čechova i proti knihám ještě modernějším, psaným »vzhůru nohama« jako secesní obrazy, které člověk neví, jak pověsit.

Credo své vyslovil Naživin sice již v románu, ale pouze obrazně. V poslední knize, nazvané *„V údolí zármutku“*, kreslí již záměry své

na základě skutečnosti, podává určité návrhy k zlepšení nynějších neudržitelných poměrů. Střídají se tu filosofické úvahy s drobnými povídkami, které však již nemají té svěžesti, jako dřívější črty. Převládá hloubavý ráz; celé řady důvodů, jež autor snáší pro pochopení a přijetí svých názorů, zatlačují děj do pozadí. — Tu možno konstatovati opět analogii s tvorbou Gorkého, který od svých prostých povídek z lidu přešel k povídkám čistě propagátorským a tendenčním dramatům. — I Naživin podává ku konci knihy své první drama, nazvané rovněž »V údolí zármutku«. — Všude se tu zrcadlí nynější Rusko: bouře vesnické, požáry, stávky, boje na barikádách, expropriace atd., ale i světové události: Marokko, Japonsko, Německo. Víra některých osob jeho má v sobě již cosi sektářského. Množí se takoví, kteří vidí příčinu bouří dneška v příchodu »zvěra-antikrista«, jenž jediné působí všechno zlo. A zcela průhledně píše, že oním zvěrem jest sám — car. Než netřeba se antikristu pokořiti, možno zcela dobře bez něho žíti, ani jeho peněz není třeba, ani vojínem nemusí nikdo být! »Zemru, ale peněz nevezmu. Chleba dej — vezmu, ale peněz nepotřebuji,« mluví jeho noví lidé. Nic nevadí, že konec takových blouznivců bývá nyní ovšem katorga, Sibiř — ani tam jich nezlomí sebe tvrdší týrání. Kdyby všichni se zařekli, že nevezmou zbraně do ruky — myslí si — zdaž by mohli všechny pozavírat?

Karpenter, indický kněz Vivekanandy, Henri George mluví jeho ústy, až mnohdy nelze poznati, jsou-li názory pronášené jeho vlastní, či přejaté. O všem možném, o universitách, železnicích, parlamentech, továrnách atd. má své mínění, v očích ostatního světa reakcionářské, ale v jeho podání prosté a přijatelné. Mluví na př. o životě mladého lékaře: vzdělání jeho stojí stát tolik, co 500 rodin mužických. Tyto hladoví, onemocní. A on chtěje splatiti dluh svůj národu, jede jej léčit prášky a mixturami. Jako kulturní člověk nemůže žít jako mužík, potřebuje telecí maso, papirosky, tlusté měsíčníky, noviny, červené víno a někdy si »pro osvěžení« zajet do města — krátce, musí mít 1500 rublů ročně. Nešťastným mužíkům vlastně pomoci nemůže, poněvadž oni nepotřebují jeho prášků, nýbrž především země, krav, koní, lepších obydlí, obuvi. Doktoru za jeho práci se platí brzy 2000 rublů, a mužíci plaťte, berte kde berte. Noví nemocní žádají nových nemocnic i lékařů, a noví lékaři s nemocnicemi zase nových millionů od vysílených kužíků. — Východ z tohoto začarovaného kruhu vidí Naživin pouze ve zvšeobecnění práce. Ať každý sám si všechno pracuje, ať uskrovní své potřeby a hledí zlepšiti nejdříve sama sebe kulturou pravou, to jest takovou, která v pravé lásce spojuje všechny lidi. Křesťanství, budhismus (v jich čistém smyslu), čínští mudrci, učící, že všichni lidé jsou bratry — toť pravá kultura; marxismus, rozdvojující lidstvo na dva tábory — toť kultura lživá; pluh, brány jsou opravdová kultura, děla, parlamenty, církve — lživá . . . Všechny rozbroje o zlepšení vládních forem jsou Naživinovi (jako Tolstému) pouze tlučením vody ve stoupě. Jsou ovšem rozdíly mezi politickými útvary, avšak jen jako mezi pruty, nahajkami a metlami: v tom právě spočívá jádro, aby se nezaměňovaly pruty nahajkami a tyto metlami, nýbrž, aby vůbec toho nebylo-

Českobratrský anarchista — nikoliv revoluční, který krvavými atentáty a hrubým násilím bojuje proti násilí, jež jest vždy zavržení hodno.

»Zjednodušení života«, »Cesta k člověku«, »Bílé nebezpečí« a »Můj učitel« jsou statě pro něj nepříznačnější. Každá může býti podkladem diskuse, lze-li a pokud provésti návrhy v nich obsažené.

Dramatický živel proniká v leckteré črtě, proto nepřekvapuje, že se v tvorbě Naživinově vyskytuje také první drama. Spíše by překvapilo, že sám Naživin píše také pro divadla, ač je považuje v nynější podobě také za škodlivý zjev kultury. Věc vysvětluje se svého stanoviska v úvodě k bulharskému překladu této poslední své práce. Stejně jako pošta, knihy, tak i divadla ovšem slouží k rozšiřování špatných věcí a jsou tedy škodliva; avšak jako možno poštou posílati také knihy dobré, lze i divadel užiti k šíření slov pravdy. »Nyní jest divadlo k zábavě,« píše, »a zlem, avšak mohlo by se státi blahem. To se stane, až cílem spisovatelů nebudou velké honoráře, potlesk dam, nýbrž služba Bohu a lidem; to se stane, až herci nebudou zkaženými příživníky, jako nyní, beroucími od hladových lidí ohromné gáže, nýbrž lidmi nezištnými, čistými, kteří žijí prací rukou svých a určili si za cíl sebezdokonalení pomáhati lidem v takovém sebezdokonalování svým talentem, prostřednictvím nového, náboženského umění, přivádějícího lidstvo na cestu dobra a očišťujícího od všeliké neřesti. Potom se divadlo stane chrámem božím. střediskem láskyplného, bratrského života, místem modlitby a sjednocení s Bohem. — A již nastává doba ta, rodí se nové umění, nový umělec, nezištný, i nový posluchač, nežádající od divadla zábavy ani smíchu, nýbrž poučení, světlého oduševnění, pomoci ve snaze k vyššímu, to jest křesťanskému ideálu.«

Toto drama jest Naživinovi pokusem k utvoření takového nového divadla-chrámu. Učí, že pouze přísné plnění evangelií, zachovávání příkazu lásky k bližnímu pomůže lidu z trudného postavení. Není to ani drama čistě osobní, nýbrž spíše drama celého života, společenské vrstvy intelligentů, která vidí, že všechny nejlepší snahy její, všechny nejkrásněji theoreticky vypracované plány — se v praxi obracejí v niveč.

Mladý, pro blaho lidu ruského pracující žid, Moisej Mass, sestavil důmyslné stroje, jež měly ulehčiti práci mužíkům na statcích knížete Stavrovského. — Ale sedláci se vzbouří, zapálí budovy se stroji, poněvadž v nich vidí svého nepřítele, který jim ubírá práci, když sami jí nemají, ba ani kouska země. — A tu Moisej Mass uznává, že nelze tím způsobem lidu pomoci; zase vystupuje sekta náboženská, která jedině je s to poskytnouti trpícím útěchy, i těm, kteří v zaslepenosti své těžce zhřešili, jako Kaťa. Přišla do města sloužit, nakazila se příjicí — a v zoufalé zlobě mínila se společnosti, která ji zničila, tím způsobem pomstiti, že úmyslně nakazila nevinné dítě Massovo sobě svěřené: vrátila, co dostala. Mass jí s počátku jen s jakousi trpkostí odpouští, ale později ve shromáždění sektářů uznává, že k vyrovnání takovému služka byla dokonce oprávněna, a odpouští jí i se ženou ze srdce. —

Některé scény dramatu působí silnou a přece prostou tragikou přirozeného stavu věcí, na př. požár na dědině a srážka s mužíky, pobožnost sektářů. Poněkud dlouhé, filosofické monology by byly snad na závadu scénickému provedení, ač jinak sytý obraz nynějšího kvasícího Ruska k provedení přímo láká.*)

*

Pramenem k odůvodňování možnosti života takového, jak jej káže, jsou Naživinovi četné sekty ruské; proto věnuje hnutí jejich zvláštní pozornost a nezřídka se s nimi v jeho pracích setkáváme. Vydal i maloù sbírku statí prof. Kokosova, Birjukova a Borozdina o různých typech sektářů pod názvem »Čto takoje sektanty a čego oni choťat« (1906), k níž napsal krátkou předmluvu.

Hnutí sektářů na Rusi vzbuzuje jinak nepoměrně méně zájmu, než jiné revoluční projevy denního života, ač právě to jest nejvýznačnějším a téměř specielně ruským zjevem. Vláda, kde může, vzrůstu sekt překáží, nebo je odstraňuje na Kavkaz; ale molokanů, malevanců, starověrů, paškovců, duchoborců již nepotlačí, poněvadž zárodky hloubavosti náboženské jsou již v povaze slovanské a spočívají v hluboké a věcné snaze, dostati se ze tmy k světlu. Národ tísní starý život, mrtvé formy jeho jej dusí — a proto si hledá cestu sám. A jde po ní s úporností podivuhodnou. Kokosov vypravuje na př. o »Ne našem« Jegoru Rožkovi (v uvedené sbírce), jenž žádným trestem, ani nejhroznějším (kdy mu hrozilo shnití za živa), nedal se přiměti k práci pro stát ve vězení. »Není to má práce, ale tvá,« říkal stereotypně. »Ty ji potřebuješ, ty si ji dělej. Erár není můj, ale tvůj. On je pro sebe, a já pro sebe — co je mně po něm? Proč jste mne uvěznili a bijete mne? Nekradl jsem, nezabíjel, neloupil, nepodváděl netaškařil. Já jsem pro sebe a ty pro sebe. Pusť mne. Já se uživím, krásti nebudu. Všecko zde jest vaše a ne moje — vám je toho třeba, mně nikoli. Co není mého, toho dělat nebudu.«

Takových hloubavců je na Rusi dosti, jako dříve u nás; a jedinou četbou jejich bývá bible. Na té budují svůj samostatný názor světový. Přidruží-li se k tomu ještě hluboké vzdělání, poznání věr jiných, vznikají díla Tolstého a Naživinova, reformující v nejušlechtilejší snaze celý svět.

Od té doby, co Tomáš Morus napsal své dílo, z jehož dlouhého titulu si každý aspoň pamatuje: »De nova insula Utopia« (1516), jest možno napočísti celou řadu těch, kteří se snažili sestrojiti lepší obraz světa: Vairasse, Morelly, Cabet, Weitling, Lamennais. A jenom budoucnost může ukázati, co jest vyplnitelno. V minulosti ukázala Jednota česko-bratrská, že obec, založená na přikázáních evangelia, není utopií. Budoucnost snad ukáže, že se to může podařiti také obci Tolstého.

*) Drama Naživinovo vyšlo právě v bulharském překladě Chr. Doseva (»Въ долината на скрьбьта«).

ADOLF ČERNÝ:

Ostrov Ráb a naše podnikavost.

Uveřejnil jsem v »Čase« ze dne 6. května t. r. feuilleton o dalmatském ostrově Rábu, o jeho přírodních krásách i o jeho kvalifikacích pro místo klimatické a lázeňské. Chtěl jsem tím obrátiti pozornost příslušných našich kruhů k tomuto krásnému ostrovu slunné Adrie, na němž kyne úrodné pole české a slovanské podnikavosti — a to také jest úkolem těchto řádků.

Za naší paměti udál se vzrůst naší opatijské Riviery, která se rychle rozšířila na Volosko, Lovranu, Iku, Moščenici, za naší paměti rozkvetla lázeňská místa Cirkvenica a Kraljevica, za naší paměti zejména v neobyčejně krátké době stal se rozhlášeným místem klimatickým a lázeňským ostrov Lošinj. Nyní přichází řada na Ráb — a tu by bylo v zájmu slovanshé věci, aby se příslušné akce na Rábu ujala podnikavost slovanská. Nestane-li se to a nestane-li se to rychle, může Ráb v budoucnosti stihnouti podobný osud, jako stihl Lošinj. Silným přílivem podnikavých živlů vlašských (a německých, uznávajících zde vrchnostenské právo vlaštiny) pozbyl ostrov ve své jižní části svého chorvatského rázu: město Malý Lošinj má charakter úplně vlašský, ač je tam mnoho Chorvatů, a jeho vlašskost vyzařuje na vše strany po okolí. I ve slovanském světě o Malém Lošini málo kdo ví, ale Lussin Piccolo zná každý.

Nuže, podobné nebezpečenství hrozí Rábu. Přírodní jeho krásy, mírné podnebí, blízkost od Rjeky a jiné přednosti přivábily již pozornost cizinců. Především všimly si ho Němci, Vídeňáci. A hned po něm sahají: město Vídeň rádo by zde mělo sanatorium pro své úřednictvo, ba vyslovena již myšlenka, že by tu mohly být založeny mořské lázně německými penězi. Ujala-li by se té věci cizí spekulace, není pochybnosti, že by se stala posilou živlu vlašského na tomto ostrově, který mu dosud dobře odolával. Poloha ostrova na cestě mezi povlaštělou Rjekou a stejně povlaštělým Zadrem by tomu napomáhala.

Toto nebezpečenství dobře vidí rabští Chorvaté, i rádi by mu čelili, rádi by se proti němu zabezpečili. Proto třeba na prvním místě apelovati na chorvatskou podnikavost — Chorvaté nejen dalmatští, ale i z Chorvatska a Slavonie měli by obrátiti proud své podnikavosti na Ráb, aby z něho učinili chorvatsko-slovanské lázeňské a klimatické místo. Ale poněvadž se zdá, že v tom směru ještě není chorvatská podnikavost dosti vyvinuta, přirozeně obrací se mysl k ostatním Slovanům rakouským, u nichž lze se podobné podnikavosti nadíti — a to na prvním místě k Čechům. Češi mají už své domácí, české lázně, mají svá sanatoria, mají své vyvinuté hostinství — mohli by tedy ze svého středu vyslati podnikavé jednotlivce na Ráb, aby z něho učinili slovanské mořské lázně a hledané slovanské místo klimatické. Tím by vykonali důležité slovanské poslání a nejen že by při tom nepřinesli pražádné oběti ale ještě by znamenitě pochodili.

Bylo by ovšem třeba jednati rychle. Nyní na Rábu ještě není ani mořských lázní, ani sanatoria, ba ani řádného hotelu — česká podnikavost přišla by sem tedy první a měla by pole úplně volné. A nejen že by se jí žádné překážky nestavěly v cestu, ale ještě by jí obec Rábská všemožně vycházela vstříc. Jak jsem již v »Čase« napsal, vím zcela určitě, že by na př. k založení mořských lázní na Rábu úplně zdarma věnovala příslušné místo, kdyby se o ně ucházela česká společnost, která by se za tím účelem sestoupila, nebo kvalifikovaný podnikavý jednotlivec z našeho národa. Vedle lázní by na Rábu postupem času mohly výborně prosperovati i jiné, soukromé podniky: hotely, pensionáty, sanatoria, které by se vyplácely tím spíše, že sezona by zde vlastně trvala po celý rok. Rábské podnebí činí totiž tento ostrov způsobilým i k zimnímu pobytu, i k letní návštěvě lázní.

Jednu věc ovšem musíme si předem říci, než na Ráb půjdeme: že bychom tam šli nejen za spekulací, ale i za slovanským posláním. Kdybychom v tom směru rábské Chorvaty zklamali, způsobili bychom tím věci slovanské velikou škodu. A naopak, půjdeme-li tam s plným uvědoměním úkolu, jenž nás tam očekává, staneme-li se rábskými občany, můžeme znamenitě prospěti nejen zachování chorvatského rázu tohoto ostrova, ale i povznesení jeho ve směru kulturním. A podařilo-li by se učiniti z Rábu opravdu slovanské místo lázeňské a klimatické, nezůstalo by to dojista bez vlivu ani na rozvoj ostatní Dalmacie v tomto směru. A byla by to věc vysoce důležitá: ostrovy Hvar Korčula, Mljet a j., město Split, pobřeží dubrovnické atd. — to vše má budoucnost jižních klimatických stanic mnohem hledanějších, nežli jsou dosud. Stavba dalmatské železnice může i v této věci způsobiti netušený obrat.

Nuže, nyní k činu!*)

DOPISY.

Z Petrohradu. 12. května 1908.

(Máme konstituci? — Švédský král v dumě. — Amurská dráha. — Revoluční likvidace. — Nabokov o »parní« spravedlnosti. — Kooperační družstva. — Všeruský ženský sjezd. — Pornografie. — Z literatury.)

Bodlo to patrně naše parlamentárníky, když jim bylo řečeno, že v Taurickém paláci podléhají klamu, jako bychom měli zřízení konstituční — neboť v posledních dnech užívají každé příležitosti, aby aspoň slovy vyvodili potvrzení té pravdy... či klamu?

Rozmluva v dumě: Kokovcev — Miljukov — Chomjakov skončila jaksi neurčitě přes několikrát opakované: »Chvála Bohu!«

»Chvála Bohu, nemáme parlamentu,« pravil elegantní ministr financí, žádající povolení nových milionů na různé obory různých ministerstev.

»Chvála Bohu, máme konstituci,« řekl Miljukov — a dověděl se velmi rychle, že předseda Chomjakov byl nucen opět (jako jeho před-

*) Přestávám zatím na tomto upozornění. K ostrovu Rábu samému vrátím se v »Slovanském Přehledě« ještě podrobněji.

chůdce Golovin) zachraňovati dumu, visící na vlásku, za cenu vlastního sebevědomí a sestavovati kytice různých slov ve sněmovně, u telefonu, v kabinetě ministerského předsedy i v kabinetě carsko-selském.

Ale duma, které za 6 měsíců již zachutnala její existence, ráda by zvěděla, že ten vlásek není příliš tenký — i táže se opět, tentokrát již netoliko ústy pravých kadetů, nýbrž i levých, ba i středních okťabristů: »Máme konstituci, či nemáme?«

»Máte, máte,« upokojuje tazatele Stolypin, vytrvalý ochránce konstituce, jak říkají též okťabristé.

Ale ze všech končin, z území středoruského i pohraničního, ze všech satrapií přichází jednolitý hlas: »Víme jen, že máme výjimečný či válečný stav; postavy našich satrapů zakrývají nám ústřední vládu, kterou ostatně ignorují, neboť se přímo drozumívají s ‚vládou zákulisní'. A mají pravdu, neboť nač ztráceti čas, když i sama ‚ústřední vláda' rozestavivši dekoračně své kulisy pilně naslouchá nejjemnějším šeptům zákulisním a řídí své činy podle pokynů, zachycených jemně vycvičeným uchem.«

Duma zatím se dotazuje, vysvětluje — a ukazuje se konstitučnímu králi Gustavovi jakožto očitý důkaz své existence. A nesmrtelný ruský Vaška poslouchá a jí . . .*)

Když jsem před několika dny pohlížel s novinářské lože prvního patra, nepřístupné letos zpravodajům, nýbrž jen poslancům a příslušníkům policejní »ochrany«, divil jsem se, proč náčelník této »ochrany«, otylý baron Osten-Saken, ještě více než obyčejně jest podoben samovaru. Vycházel od něho třpyt zlata, stříbra i ocele a tlustý obličej zářil jako vyleštěná měď. V tom se prudce vrhl ku předu a za ním mrak jeho zajímavých podřízených, za nimi úředníci kanceláře a konečně kníže Volkonskij, místopředseda dumy. Vstoupil vysoký, štíhlý pán s hubenou, sympatickou tváří — švédský král. První a jediný dosud panovník ve zdech dumy byl při svém vstupu uvítán jediným svého druhu »parlamentním« »ochranníkem« — jaký tedy div, že tento »parlamentní« hodnostář oblékl se do nejparádnější uniformy.

Vrátil jsem se na své místo, s něhož jsem dobře viděl, jak králi, sedícímu v loži, ukazovali naše politické znamenitosti: Rodičeva, Miljukova, Gučkova. Ale z dlouhé rozpočtové řeči vynikajícího kadetského poslance Šingarova mohl rozuměti jediné frási — totiž latinskému přísloví. Škoda — byl by se dověděl, že závidíme malému Finsku rozmanité věci, na př. jeho železniční hospodářství. U nás deficit státních drah roste přímo úžasně, nyní již dostoupil ohromné sumy 100 mil. rublů ročně, léku proti němu nevidíme — ale za to se nám v blízké perspektivě jeví obrovská dráha amurská se svými obrovskými cíli . . .

Rozpočet ministerstva vnitra, které vždy udávalo hlavní tón celému životu Ruska a o kterém nyní se praví, že víc než kdykoliv jindy stalo se ministerstvem policie (ve všedním, nikoli vědeckém smyslu slova), dostupuje 95 mil. rublů. Z těch o 84 millionech nemá duma práva mluviti — a v této sumě jest obsaženo 68 mil. na vy-

*) Narážka na přísloví: »Vaška slušajet da jěst.« Srv. str. 27. tohoto roč.

dání specielně policejní. Nevím okamžitě, jaký peníz bude určen na vydržování 168.000 vězňů, přeplňujících nyní vězení všelikého druhu, ale jsem přesvědčen, že zbytečných vydání v tomto směru nebude.

Mladé uvězněné dívky z venkova, držené dočasně v »peresyl'né ťurmě« v Petrohradě, kde čekají na další cestu do severního vyhnanství za drobné politické přestupky, nemají často teplého oděvu, ba ani šátku na hlavu, mužští mají často rozedrané boty na bosých nohou — neboť v místním vězení nebylo jim dovoleno s nikým z rodiny o svých potřebách se dorozuměti. A také zde všeliká soukromá pomoc musí zápasiti s neslýchanými obtížemi. Jedou tedy tyto houfce mládeže i starších lidí, intelligentů i dělníků, sedláků atd. často s malými dětmi o hladě a chladu, za mrazů 30stupňových po dlouhé týdny do dalekých, liduprázdných, napolo zamrzlých pustin. Jaký život tam tráví?

A nevidíme konce tohoto stavu věcí, ačkoli stále, při každém proslulejším procese slyšíme a čteme, že to jest již epilog revoluční likvidace.

Minulého týdne v jisté uzavřené společnosti důkladný znalec našich státních poměrů, zejména právních, V. Nabokov, podrobně rozbíral — jako právní theoretik i jako občan, opravdu svou vlast milující — trestní politiku naší vlády. Maje možnost vysloviti se otevřeněji nežli v tisku (v týdenníku »Právo«) i nežli »nedotknutelní« poslanci v dumě, uváděl fakty do nebe volající i dnes, kdy jsme uvykli nejhorším věcem, i takovým, které budou buditi úžas našich šťastnějších potomků. Jen že kdo ví, kdy tito šťastnější potomci budou se moci objeviti na naší půdě... Nedostatek víry v budoucnost sžírá nás do hlubin a ničí všelikou energii a iniciativu.

Na konci minulého století měli jsme několik rozsudků smrti do roka — nyní, v době tak zvaného »uspokojení«, úžasně roste počet těchto rozsudků i skutečně vykonaných poprav. V lednu tohoto roku naše vojenské soudy — naše spravedlnost »na parách« — vydaly na smrt sto a několik desítek lidí, v únoru dvě stě a několik desítek, v březnu přes tři sta... Máme nyní průměrně deset rozsudků smrti na den... Jaký div, že jsme již přestali zajímati se o to, kdo jsou tito odsouzenci, zda bandité, či lidé ideoví, jaké straně náležejí, jak se jmenují — a co nejdůležitějšího, zda opravdu učinili to, zač jsou věšeni? Ve Varšavě vypráví se v kruzích intelligence, že »parní« spravedlnost věší 75% nevinných, buď obětí soudních omylů, buď obětí špiclovské msty.

Nejčernější stránkou dějin ruské spravedlnosti — pravil mimo jiné Nabokov — bude onen bezpříkladný vzrůst rozsudků smrti v době, kdy v celé Evropě šíří se tendence konečného odstranění tohoto strašného trestu. A nejčernější stránkou dějin ruské společnosti bude ta, která bude svědčiti o její dnešní apathii a trpnosti v té věci.

»Co dělat?« tázali se mnozí sami sebe v odpověď na ta slova. »Však třetí duma jistě nebude opakovati usnesení první dumy o zrušení trestu smrti.«

»Psáti články, vyzývající ke hromadným protestům, rovněž nelze,

sice by byly noviny zastaveny. Nuže, pišme tedy brožurky a knížky, zakládejme spolky přívrženců odstranění tohoto trestu . . .«

Zatím jsem ještě nezaslechl o uskutečnění těchto návrhů, ačkoli i dnes na př vyvezou z Petrohradu jakési čtyři »bližní« na smutně proslulý »Lisí Nos«.

Příšerné to místo dobře má na paměti »Russkoje Znamja«, orgán »sojuzníků«. Nedávno, když psalo o »vysoké ctižádosti polosachalinského hraběte Witte«, předpovídalo mu, že v případě nového pokusu o vzkříšení bude »povýšen na Lisím Nose«.

»Nemůžete-li provozovati politiku, dělejte něco jiného,« slýcháme nejednou mínění příznivých nám kulturních cizinců. »Musíte přec uznati, že vaše země jest úžasně pozadu. Bída jest ohromná, ceny výrobků přílišné, cizí průmysl z vás tyje — a vy sedíte se založenýma rukama . . . Armády nezaměstnaných klátí se po městských ulicích, a když jsou vzaty k práci, kazí vše, neboť schopný dělník s jasnější hlavou bývá jeden z tisíce.«

Vůči přísným kulturním soudcům klopíme sice zahanbeně oči, ale zároveň si tiše myslíme, že také oni bývají časem naivní a příliš vtíravě měří svým průměrným měřítkem výjimečný svět (proč výjimečný, toť otázka velmi komplikovaná).

Nuže, také my po příkladě západním vrhli jsme se na zakládání kooperačních družstev, odborových sdružení na různých místech říše, i přesvědčili jsme se, že některá tato družstva a sdružení, zorganisovaná nikoli ideology, nýbrž lidmi praktickými, počala se rozvíjeti velmi utěšeně. Ale přesvědčili jsme se také o tom, že každé z nich objevuje různé známé Ameriky vlastním rozumem a s nemalou námahou, kdežto vzájemné dorozumění ulehčilo by jim společný úkol pojednou.

Proto se sjíždíme do Moskvy na povolený sjezd kooperatistů. Místo »třídního boje« zaznívají už hesla solidárnosti, vzájemných služeb a dorozumění.

»Aha, chcete se dorozumívati — víme, co to znamená! Zachtělo se vám opět Svazu svazův, federace — z toho nebude nic!«

»Musili jsme se rozjeti z moskevské satrapie jenerála Hoerschelmanna a vrátiti se domů — i jsme nyní ještě více než dříve domácími satrapy podezříváni z rozličných ‚zločinů'. A přece opravdu šlo jen o součinný obchod i o podobnou práci.«

Za několik posledních měsíců bylo již pod různými záminkami zavřeno 81 profesionálních sdružení.

Všeruský ženský sjezd, ohlášený na červen na základě povolení náčelníka města Perohradu, byl nucen také škrtnouti ze svého programu vše, co připomínalo slovo »svaz« či »boj«. — Poněvadž Rusko a Turecko jsou jediné státy, které nemají zastoupení v mezinárodní ženské lize, složené ze spojených filantropických, kulturních a j. spolků, bylo jedním z hlavních bodů programu sjezdového právě sjednocení ženských spolků ruských za účelem přistoupení k řečené lize. Ale politický úřad právě tento bod škrtl! Dále byla škrtnuta i celá sekce rovnoprávnosti žen. — Organisační výbor zaskočen těmi změnami usnesl se odložiti sjezd do prosince. — Za těch okolností

není divu, že naše ženské kruhy velmi se zajímaly o kandidatury českých žen do sněmu, a byť to byly jen kandidatury sčítací — a že v redakci »Sojuza Ženščin« horlivě, ale s obtížemi slabikovaly se příslušné výstřižky z vašich novin.

Rád se podívám, zdali rozmanité slovanské debaty, jež nyní tu a tam slýcháme, přispějí aspoň poněkud k bližšímu seznámení našich novinářů se slovanskými listy, na př. českými. (O veřejnosti naší dokonce již ani nemluvím.) Dosud nemáme o nich ponětí, jen časem docházejí nás příležitostné ohlasy, že můžete býti pyšni na své publikace. Petrohradské redakce, majíce množství běžné látky, přes ohromné rozměry listů nemají místa na zprávy ze slovanského světa, ba nemají ani příslušných specialistů.

Ovšem všecky redakce, zejména přednějších listů, jsou přeplněny vedle sil kvalifikovaných i lidmi různých povolání, připravených politikou o výživu. Proto také jsou naše redakce instituce velmi komplikované a většinou velmi nákladné, i zápasí s ohromnými obtížemi finančními i tehdy, když mají po 60—80 tisících předplatitelů, platících po 12 rub. ročně. Za to několik redaktorů dostává ročně po 10—12 tisících rublů služného — kromě 20kopějkového honoráře za řádek článků. Také feuilletonisté placeni jsou obyčejně dobře — nejmenší honorář jest 7—8 kopějek za řádek. Značné sumy pohlcují penežité pokuty, ukládané listům různými jenerál-gubernátory, gubernátory atd.

Všichni tito pánové, jak jsou horliví v pátrání po všeliké politické revolučnosti, kterou vytahují za límec i tam, kdo jí naprosto není, tak jsou shovívaví k revolučnosti umělecké, literární i mravní, stotožňujíce ji — často zcela správně — s pornografií, kterou vždy blahosklonně ochraňují. Nebýti této patrné ochrany, zvídala by společnost různých měst značně dříve o vzniku a rozšiřování různých »tajných organisací,« lig volné lásky a pod. — a také by dříve začala proti nim pracovati působivějšími, více ideovými prostředky, nežli jest cirkulář ministra osvěty. Ale úřady uznávají pornografii za žádoucí ventil bezpečnosti.

Tento nepředvídaný vzrůst erotických živlů v ruské společnosti, který nás nyní zaráží a o němž jsem psal již v předešlých dopisech, lze do značné míry vysvětliti také tím, že naše nešťastná pokolení, vidouce čím dál jasněji probru na poli sociálně-politickém, zatoužila aspoň po vítězství v oboru života osobního, směřují aspoň k vybojování svobody osobnosti a jejího práva na plnost života, nespoutanou tradičními mravními pravidly. Je-li to dosažitelno a snadnější — velmi pochybuji.

Literatura, propagující tuto plnost života, chodí u nás rozmanitými cestami. V jednom jejím odvětví, spíše metafysicko-erotickém, lze pozorovati silné vlivy západní, mezi nimi rozhodný vliv Przybyszewského.*) V jiném odvětví, na př. u silného, elementárního Ku-

*) Kdož by se nadál, že propagátorem jeho byl také — Kaljajev, který obětoval svůj život v přesvědčení, že slouží věci sociální.

prina i u hrubého, ordinárního Arcybaševa s jeho »lubočným« Saninem, vystupuje určitěji starší literární tradice ruská, úzce spojená se zemí.

Ne život, nýbrž zkáza, zhouba a smrt čím dál více vyznačují tvorbu velkého talentu Leonida Andrejeva — proto také Andrejev čím dál usilovněji vysušuje své lidi, odnímaje jim všecky znaky individuální. »Car' Golod« všecek chrastí jako kostra smrti, jíž je tam přidělena hlavní úloha. Proto odpočíváme esthetický při četbě jeho Jidáše, přes všecek tragický obsah. Zde aspoň vidíme, že Andrejev dovede se vmysliti v jemné odstíny citovosti a temperamentu rozličných lidí — a že přijde dojista doba, kdy odvrhne jho schematu a nesnesitelných, nudných alegorií.

Za několik dní vyjde jedna z nejstrašlivějších knih Merežkovského, drama o caru Pavlovi.

Jedno z nejpřednějších míst na ruském Parnasse zaujímá beze vší pochybnosti Minskij. Popularita jeho, která byla největší před dvaceti lety (díky radikálně-politickým živlům, vždy přirozeně milým naší veřejnosti), značně klesla od té doby, co Minskij holduje meonismu a co vůbec v jeho pracích převládají živly filosofické. Vždy krásná forma, mnohdy až klassicky krásná, nevzrušovala srdcí nových čtenářů, přístupných spíše nezdařilým, jen když křiklavým podivnůstkám lidí menšího talentu, nežli kráse dříve známé, byť byla věčná. Nyní polemika s Merežkovským znova oživila ovzduší kolem básníka, který již po tři leta nucen jest přebývati v cizině — a tím více je oživilo nejnovější vydání jeho spisů.

Vyšla také zajímavá publikace: korespondence hudebního skladatele Glinky. Zajímavá nejen se zřetelem na životopis geniálního tvůrce dvou nejznamenitějších ruských oper, »Ruslana i Ludmily« a »Žizni za carja«, nýbrž i proto, že vrhá světlo na samou podstatu ruské duše, že vykládá, proč dosud děje se u nás tak, jako už nikde na světě. Apathie, lenost, nedostatek vůle a soustavnosti, formy života, přizpůsobené těmto vlastnostem — vše to, co trápilo geniálního hudebního Oblomova, nyní sice již se zmenšilo a scvrklo v národním organismu ... ale jak mnoho toho ještě zbývá ve všech našich vrstvách!

Novyj.

Z Moskvy.

II. Ministerstvo »národní osvěty«.

»... Kulturní opozdilost, a zejména opozdilost na poli národní osvěty — toť hlavní příčina běd, které Rusko prožívá. Jako k vedení válek podle vtipného výroku Montecuculliova třeba jest především peněz, za druhé peněz a za třetí pořád peněz, tak vaší vlasti jest především třeba škol, potom škol a na konec konců zase škol. Stát, jehož obyvatelstvo ze tří čtvrtin nemá znalosti písma, nemůže počítati na dlouhé udržení svého místa v řadě velmocí... Nepatrné Švýcarsko má 6 universit, kdežto Rusko s obyvatelstvem skoro 40krát četnějším má jich pouze 10, a z těch jedna ještě jest — finská... Vaši sedláci jsou skoro vesměs analfabeti, a i ti nemnozí z nich, kteří se naučili

čísti a psáti, záhy to zapomínají, všichni pak šmahem jsou naprostí nevědomci. Vaše mládež, žádostivá vyššího vzdělání, tou měrou přeplňuje vysoké školy západní Evropy, že v některých zemích vydávají se o přijímání této vaší mládeže zvláštní obmezující předpisy, urážející vaši národní důstojnost. Tak na př. ruský poddaný (a jedině ruský poddaný!), který chce býti zapsán na berlínskou universitu, musí předložiti svědectví ruské policie o své politické bezúhonnosti — ačkoli berlínskému akademickému senátu i pruskému ministerstvu jest ovšem příliš dobře známo, co jest ruská policie a ruská ‚blagonaděžnosť‘ (politická bezúhonnost)...«.

Který intelligentní Rus, pobývající v cizině, nebyl by slýchal podobná slova od západoevropské buržoasie, pónášená tónem více méně blahosklonným, více méně didaktickým? A na koho nebyly by takové laskavé pokyny působily dráždivým dojmem neodpustitelné naivnosti v nejlepším případě a v případě horším — dojmem nemístné ironie?

Nedostatek vzdělání že jest »hlavní« příčinou ruských běd? Podle toho byly by i příčiny »vedlejší«? Podle toho bylo by těchto příčin rozervanosti a politického úpadku Ruska mnoho, každým způsobem několik? A je-li tomu tak, neznamená-li to, že laskaví rádci zaměňují příčiny s podmínkami, kteréž opět se jeví následkem jedné a jediné, opravdu reálné příčiny? — Ach, nikdo není tak nakloněn přijímati následky za příčiny a příčiny za následky, jako právě ti, kdož nyní žijí na světě v sytosti, v teple a veselí — a mají krátkou, velmi krátkou paměť.

Neboť opravdu nutno míti krátkou paměť, aby bylo možno ruské intelligenci činiti podobné výčitky, aby možno bylo nepamatovati, že tato intelligence vlastní krví a svobodou platila za bezčetné pokusy, jimiž se snažila vnésti světlo vzdělání do temných davů »podivuhodně trpělivého« ruského národa. Ale pouhý nedostatek paměti k tomu nestačí. Je k tomu zapotřebí ještě úmyslného pomíjení faktů, odvracení očí od skutečnosti, ba zavírání očí před věcmi očividnými. Je k tomu zapotřebí nechtít v i d ě t i, že ruská intelligence vytvořila tak bohatou ‚národnickou‘ a lidově osvětnou literaturu, jíž by nám mohli záviděti mnohem kulturnější národové — jest zapotřebí nechtít v ě d ě t i, že ruská administrativa do nejposlednější doby nepřipouštěla n i c cenného z této literatury do lidových knihoven, čítáren a do škol. Je zapotřebí nechtít věděti, že rozpočet ruského ministerstva osvěty jest opravdu mikroskopický v poměru k rozpočtu ministerstva války. Je třeba ignorovati politickou úlohu, kterou vždy v Rusku hráli a nyní s novou energií hrají ministři národní osvěty a »popečitělé« učebných obvodů. Je zapotřebí, jako to dělá celý buržoasní tisk civilisovaného světa, věnovati všecku pozornost politickému pozlátku, jako na př. nic nepovídající řeči Izvolského v dumě o věcech balkánských, nebo bezvýznamné, mělké a všední výměně zdvořilostí mezi černohorským knížetem a ruským carem — a ignorovati takové významné a charakteristické fakty, jako jest »opravdu ruský« průtah, jímž nový ministr osvěty Švarc zdržuje uskutečnění přání jenerála A. L Szaniawského, zemřelého roku

1905, který byl odkázal Moskvě znamenité prostředky k založení lidové university.

Tento fakt vzrušuje nyní celou Moskvu — a zasluhuje opravdu vážné pozornosti každého, kdož si chce učiniti správný pojem o tendencích režimu, který nyní ovšem jen dočasně a doufejme, že jen na krátko slaví vítězství nad osvobozenským hnutím v Rusku.

Věc má se tak. Na podzim r. 1905 zvěčnělý A. L. Szaniawski nabídl městu Moskvě darem jeden ze svých domů, aby z výnosu jeho položen byl základ k lidové universitě v Moskvě. Poněvadž Moskva přijala tento dar i s učiněnými podmínkami, sepsal A. L. Szaniawski závět, podle níž i všecko své ostatní, velmi značné jmění odkázal městu Moskvě na touž universitu s podmínkou, že universita bude založena nejpozději do 3 let, t. j. do října r. 1908.

Moskevské povstání a následující po něm dubasovský výjimečný stav byly příčinou, že moskevské městské zastupitelstvo vypracovalo a přijalo referát o lidové universitě teprve r. 1906. Zbývala ovšem ještě nejméně 2 léta. Ale všeruská byrokracie ukázala Moskvanům, že jde-li o takovou otázku, jako jest otevření lidové university, může býti dvouletý termín v Rusku nedostatečným.

Usnesení, přijaté městskou dumou a předložené úřadům, leželo v moskevských kancelářích po čtyři měsíce. Potom odesláno do Petrohradu a opět leželo v kanceláři ministerstva vnitra. Tak minula polovice lhůty, ustanovené fundatorem. Na jaře 1907 konečně ministerstvo vnitra s příznivým doprovodem odevzdalo věc ministerstvu osvěty. Ministr osvěty, obeznámiv se s předmětem a doplniv, co seznal, ústním dorozuměním se vdovou zakladatelovou a vykonavatelkou jeho poslední vůle, slíbil, že s některými změnami, jež vdově oznámil, bude věc předložena dumě...

Ale zatím — byla druhá duma rozpuštěna, i bylo nutno čekati na svolání třetí dumy! A tak akty o lidové universitě Szaniawského opět ležely . . .

Konečně sešla se třetí duma. Osvětová její komise dobře pochopila, že by bylo největším skandálem, kdyby Moskva přišla o uskutečnění tak štědrého a prospěšného odkazu. Uznala tedy ministerskou předlohu o lidové universitě A. L. Szaniawského za pilnou, neprodleně ji projednala, učinila nějaké změny — a věc octla se na programu dumy, aby zde v plném zasedání byla schválena. Spěla tedy, jak se zdálo, ke konečnému příznivému vyřízení — — ale tu vystupuje na jeviště nový ministr národní osvěty, Švarc.

Marně bychom hledali toto jméno v letopisech ruské vědy, v dějinách ruského vychovatelství, v martyrologii ruské společenské iniciativy na poli národní osvěty. Ani s vědou, ni s vychovatelstvím, ni s národní osvětou nemá p. Švarc nic společného kromě toho, že byl ve »službách« ministerstva národní osvěty a »dosloužil se«: byl popečitělem varšavského učebného obvodu, potom moskevským, a konečně řízením osudu stal se ministrem národní osvěty.

Nuže, tento pan Švarc — který zatím mimo jiné »vymohl« si svolení k tomu, aby mohl rozpustiti t. zv. rodičovské komitéty při

ruských středních školách, kdyby se mu jejich směr zdál škodlivým*) — v týž den, kdy návrh zákona o universitě Szaniawského měl býti předmětem jednání v dumě, vyžádal si jej nazpět do ministerstva za příčinou nového přehlédnutí!

Výsledkem tohoto »přehlížení« byly nové a velmi podstatné změny návrhu. Z těchto »změn« nelze ani jediné hájiti před vědeckou kritikou, ba ani ne před pouhým zdravým rozumem. Všecky jsou výplodem nezničitelné byrokratické snahy o zachování vrchní »péče« nad všelikou živou společenskou činností; všecky diktoval byrokratický strach, že nová universita bude ohništěm skutečné, nikoli jen »státní« vědy, že se stane mocným majákem osvěty. Ale moskevská městská duma, majíc na výběr mezi změnami návrhu o lidové universitě, učiněnými novým ministrem, nebo ztrátou odkazu, podmíněného včasným provedením přání zakladatelova, zvolila první cestu i přijala změny nového ministra. Učinila to, jak píší »Russkija Vědomosti«, za silného reptání i nejkonservativnějších svých členů, rozhořčených politikou« ministerstva osvěty, a dodávajíc si srdce měla za svoji povinnost prohlásiti: »Jestliže v budoucnosti život university ukáže, že jest nutno zbaviti se tísnivých podmínek, které mu nyní byly vnuceny, ponechává si městská správa možnost domáhati se nové úpravy statutu ve smyslu rozšíření universitních práv ...«

Toť neuvěřitelná historie university Szaniawského! V zemi, jejíž vláda věnuje na národní osvětu opravdu žebrácký groš, omlouvajíc se potřebou set millionů na cušimské obrněnce, mukdenské armády, portarturské válečné přístavy a paláce pro admirály Aleksějevy — v této ubohé zemi, pohřížené ve tmu nevědomosti, vyskytne se štědrý dobrodinec, který věnuje své milliony na to, čeho zamě potřebuje jako světla a vzduchu, totiž na národní osvětu ... a hle, totéž ministerstvo, které by mělo vítati a ze všech sil podporovati takové činy, klade jim největší překážky a kazí v zárodku jejich ovoce. Jakýkoliv nikomu neznámý činovník, který se o vlast ničím nozasloužil, který se ani nemůže vykázati jakýmikoliv veřejně uznanými zárukami své čestnosti a řádnosti — odvažuje se podezřívati vykonání vůle šlechetného dárce, osměluje se uváděti v nebezpečenství milliony, věnované na národní osvětu, na národní universitu. Zachce-li se panu Švarcovi, nebude míti Moskva a Rusko své »národní university A. L. Szaniawského«. Opravdu byrokratická opovážlivost nemá mezí.

Ostatně tato historie může se zdáti neuvěřitelnou jen tomu, komu není známa činnost ruských ministrů osvěty vůbec. Od času, co stal

*) Komitéty rodičů« (»roditěľskije komitěty«) při ruských středních školách počaly vznikati v době, kdy vláda vlivem válečných pohrom na dalekém východě vyslovila se o své »důvěře« k společnosti. Účelem jejich mělo býti »smíření« nebo »sblížení« rodiny se školou, mezi nimiž působením tolstovského systému rozšířila se mezera až do krajního antagonismu. V různých učebných obvodech byly organisace komitétů, obor a ráz jejich působnosti rozličné, ale nikde nebyly komitéty ničím více, nežli »radou«, sestavenou podle uznání ředitelova z rodičů žactva, a to radou s hlasem jen poradním. Ale i tyto poradné sbory rodičů staly se nepohodlnými byrokratickým pedagogům.

se ministrem osvěty hr. D. A. Tolstoj, pominulo všeliké kolísání v politice ruského ministerstva národní osvěty. Vůdčí princip byl nezvratně ustálen: stát potřebuje vzdělaných lidí, ale vzdělaní lidé jsou nebezpečni režimu, panujícímu v Rusku. Proto jest nevyhnutelno, aby těchto vzdělaných lidí bylo co možná nejméně, a to ještě aby nebyli vlastně vzdělaní lidé, nýbrž vzdělaní specialisté. Akademická svoboda jest škodlivý, zhoubný výmysl shnilého západu. Třeba jest předpisů a předpisů. Zanesení osvěty do lidových davů nutno zdržovati co možná nejvíce. Písma znalých sedláků je třeba jen za okresní starešiny, za budoucí šikovatele a policajty. Soukromou iniciativu ve věcech národní osvěty nutno ne-li odstraniti, tož postaviti pod takovou kontrolu, aby k ní občanům přešla všecka chut. Filosofie a nauky přírodní — jsou předměty škodlivé. Ve středních školách veškerá pozornost a všecky schopnosti žáků buďtež obráceny k mluvnickým podrobnostem starých jazyků. Náboženství budiž ve školách obecných i středních vyučováno co nejpodrobněji.

Na universitách budiž provedeno přísné rozdělení na fakulty, přednášky z filosofie buďtež obmezeny pouze na fakultu, na kterou dává se zapsati jen málo posluchačů, nacházejících zálibu v scholastickém rozbírání klasiků — totiž na fakultu historicko-filologickou. Vůbec nutno míti na paměti, že hlavním úkolem školy není vědecké vzdělání, nýbrž vychování — a to vychování v duchu pokory k vrchnostem a rozhodného odporu k poněkud důslednému, vědeckému a filosofickému myšlení.

Takový byl program, vypracovaný D. A. Tolstým, jehož památka dosud jest nezapomenutelnou »opravdu ruským« černosotěncům. A program ten platí podnes. Osvoboditelné hnutí učinilo v něm některé průlomy, ale ty se rychle vyplňují.

Ještě poznamenám, že tento D. A. Tolstoj byl týž, který se s K. P. Pobědonoscevem zvěčnil přímluvou, aby byl hrabě Lev Nikolajevič Tolstoj zavřen do kláštera... *Nik. Šul'gin.*

Ze Slovinska. 16. května 1908.

(Ještě o zemských volbách v Krajině a Goricku.)

Opět byly volby. Nyní do sněmů zemských v Krajině a v Gorici. Znamenité byly tyto volby — v obou zemích.

Minulé zasedání sněmu krajinského bylo politicky zcela neplodné. Žádná strana o sobě neměla většiny absolutní. Velkostatkářskou kurii zastupovali Němci, městskou representovali liberální Slovinci, z venkovských obcí byli zvoleni klerikální poslanci. Pro přesnost poznamenávám: město Idrii zastupoval klerikál, byv při tehdejších zvláštních poměrech místních zvolen pomocí hlasů socialistických; venkovské obce vipavsko-idrijské volily tehdy liberálně.

Jako již v předešlém zasedání, tak i v tomto paktovali slovinští liberálové s německými velkostatkáři. Tvořili s nimi většinu, o kterou se opírala i zemská vláda s presidentem Heinem v čele.

Tento pakt hnal klerikály přirozeně do oposice a ponenáhlu i do obstrukce.

Sněm nemohl pracovati.

Klerikálové poznali, že se nedostanou k vládě jinak, než buď po demokratisaci volebního řádu, anebo po rozbití liberální koalice německo-slovinské. Pozvedli tedy hodně vysoko požadavek svého programu — zavedení všeobecného a rovného práva hlasovacího pro volby do zemského sněmu.

Vláda odporovala, koalovaná většina hrdě zamítla návrh klerikální.

Oposice dala svému usilování nátěr nacionální a sociální: po zavedení všeobecného práva hlasovacího do sněmu zmizí zastoupení Němců, které není v žádném poměru se zastoupením lidu slovinského v Krajině. Asi 82 velkostatkáři mají právo voliti 10 poslanců. Z 82 velkostatkářských voličů sotva 50 hlásí se jich k Němcům. Slovinská menšina nemohla dosud svými hlasy proraziti, i bývali z kurie velkostatkářské vždy voleni jen němečtí poslanci. A celý sněm měl vůbec 36 volených poslanců! Zejména v přirovnání k rolnictvu, jež tvoří převážnou většinu krajinského obyvatelstva (krajinští velkostatkáři jsou více méně majetníky středních statků rolnických), byla výsada kurie velkostatkářské příliš křiklavá a neoprávněná. Rolnictvu nutno tedy dáti většinu i na sněmu, když ji má v zemi. Proto nutno odstraniti kurii feudální, která znamená sociální nespravedlnost. Dokud není tato kurie odklizena, nebude pokoje v zemi — prohlásil vůdce klerikální na veřejné schůzi.

Většina sněmovní byla ochotna připustititi pouze zavedení nové všeobecné kurie v počtu 4—6 poslanců.

Klerikálům nepomohla oposice ani obstrukce. Pokusili se tedy jinou cestou doraziti k cíli — totiž k vládě. Pokusili se o rozbití liberální koalice. Pracovali logicky: Zemská vláda zaštiťovala svou většinu (koalici) — musil tedy nejdříve padnouti president Hein. To se stalo vlivem klerikálních poslanců ve Vídni. Přišel nový president — Němec Schwarz. Sympathií ke klerikálům nemusil předstírati — vždyť je z Tyrol.

Působením poslance Hribara porušen byl pakt německo-slovinský — a liberální koalice přestala existovati.

Klerikálové nemeškali využitkovati vhodného momentu — i spojili se s německými feudály.

Novou většinou byla na sněmě situace důkladně změněna. Kdežto liberální koalice byla passivní a pouze odrážela útoky oposice, nová většina klerikálně-feudální chopila se ihned positivní práce. Chtěla zbudovati stavbu svého panství od základu: nejdříve měla se provésti reforma řádu volebního.

Ovšem, že ne ve smyslu všeobecného práva hlasovacího, nýbrž ve smyslu takovém, aby klerikálové měli absotutní většinu na sněmě a vláda v zemském hospodářství, Němcům pak aby zůstaly aspoň zachovány dosavadní posice.

K tomu cíli směřoval návrh reformy volebního řádu, jejž podala vláda po dohodě s Němci a klerikály.

Návrh vládní neznamenal demokratisaci volebního řádu a práva. Měla se zříditi nová, čtvrtá kurie, v které by volili 10 poslanců dosavadní političtí vyděděnci s voliči z ostatních privilegovaných kurií. Zachována měla býti kurie velkostatkářská výslovnou zárukou pro všecky věky. Zastoupení měst a městysů, byť i bylo protiklerikální, pozbylo by svého významu — a doba, v níž by padly i tyto poslední tvrze liberalismu do rukou klerikálních, nebyla by nedozírna. Ale i bez toho byla by zajištěna absolutní většina z kurie venkovské a všeobecné — tedy většina klerikální.

Takovou reformu chtěla tedy provésti nová vláda s novou koalicí. O návrhu vládním se ani nejednalo — jednání překazila obstrukce liberálních poslanců slovinských.

Avšak ačkoliv návrh padl, přece nutno jej považovati za základ politiky koalice feudálně-demokratické.

V tom znamení konaly se i nové volby.

Výsledek jest znám: všechny súčastněné strany zachovaly si dosavadní zastoupení, ač vláda i koalice pevně doufaly, že liberální strana bude potřena. Naděje ty se neuskutečnily — přes to, že postup vlády při volbách byl málo objektivní.

Význam voleb spočívá v tom, že vláda byla nucena od svého návrhu volební reformy upustiti a zůstaviti stranám jednání o kompromis v této otázce. Výsledek jeho za nedlouho poznáme . . .

Zatím koalice německých feudálů a slovinských křesťanských demokratů působí. Na celé čáře. V politice, na poli kulturním i hospodářském. V zemském výboru hlasoval německý přísedící s klerikály. Stejně je v zemské školní radě. Obecné školství již je pod poručnictvím kněží. Pokrokoví učitelé škol středních a obecních jsou denuncováni a disciplinováni; když však řada má přijíti na disciplinování klerikálních professorů, učiní nová většina německo-slovinská v zemské školské radě zásadní usnesení, že pro politickou činnost nemá býti učitel ani professor disciplinárně stíhán. Otázka slovinských středních škol řeší se podle přání krajinských Němců. Zemský president Schwarz informuje ministerstvo, že správní úřady v Krajině třeba obsaditi německými úředníky, jelikož úřady ty jsou příliš poslovinštěné, a vyžaduje si německé praktikanty, slovinštiny neznalé, z německých zemí . . . Ba i o Glasbené Matici, ryze kulturním ústavě, posílají se od zemské vlády zprávy do Vídně, znějící ve prospěch německého filharmonického družstva a proti Glasbené Matici, — k čemuž klerikálové nečinně přihlížejí, poněvadž se chystají založiti svůj konkurenční ústav proti Glasbené Matici . . .

Věru, krásné předzvěsti nové éry reakční! — —

V Goricku volilo se již podle změněného volebního řádu.

Výsledek voleb — také známý — přinesl velké překvapení pro celou veřejnost slovinskou, obzvláště pak pro klerikální její část. Spolutvůrce volební reformy pro Goricko byl přece klerikál dr. Gregorčič — a nyní taková porážka klerikálů! Ovšem zákon volební byl tak mi-

zerný, že protestovalo celé slovinské Goricko, i klerikálové — a poslanci, kteří dříve hlasovali pro přijetí zákona, později intervenovali ve Vídni, aby nebyl předložen k sankci. Zákon však byl schválen přes protesty. Teď mstí se straně klerikální.

Jak byl takový výsledek volební možný?

Klerikální strana v Krajině, kdyby byla dobře a správně orientována o síle liberálních posic v městech a městysích, mohla pravděpodobně zvítěziti ve dvou okresích. Byl to osudný omyl pro ni, že se angažovala pro mandáty lublaňské a radovljický. Omyl ten zachránil stranu liberální.

Podobně pochybili i klerikálové goričtí. Byli v klamném domnění, že hlavní boj musí býti obrácen proti straně liberální — a pro ten předsudek příliš málo pozornosti věnovali hnutí agrárnímu v zemi. Na rozdíl od strany klerikální v Krajině zmeškali klerikálové v Goricku pravou chvíli, aby se organisovali jako strana agrární. Politická práce klerikálů gorických omezovala se příliš na plané theoretisování a deklamování o zhoubném vlivu liberalismu a sociální demokracie. Na práci organisační zapomínali.

Kdyby byl rozhodoval moment náboženský při těchto volbách, byla by bezpochyby zůstala vítězem strana klerikální. Ale zde padal nejvíce na váhu moment sociální: stavovská organisace agrární. Za tímto štítem strana liberální se kryla, a protože má nejznámější žurnály v ruce, zdálo by se, že zvítězila ona. Strana liberální dokonce popírala fakt, že při užších volbách ve všeobecné kurii socialisté rozhodli vítězství proti straně klerikální.

Ostatně klerikálové ihned poznali a uznali příčiny svého podlehnutí a bezokladně svou práci zařídili podle toho.

Intensivněji počali se organisovati i sociální demokraté s drem Tumou v čele. — —

Co se týče osob, zvolených v Krajině, na klerikální straně dr. Krek a dr. Šusteršič dostali značnou posilu v obratném knězi dru Lampovi, kdežto ostatní zvolení neváží mnoho. Na straně liberální učitel Gangl, zvolený v Idrii pomocí socialistů, zastupuje demokratický moment, kdežto ostatní poslanci liberální jsou zástupci buržoasie bez nových politických ideí. Ale i v Goricku nové osoby sotva budou s to uplatniti nový směr v politice. *Dr. Ant. Dermota.*

Z Krakova.

I. 7. dubna 1908.

(»Car Samozvanec« A. Nowaczyńského na krakovském jevišti.)

Záhadná postava Dimitrije Ivanoviče, nepravého syna Ivana Hrozného, který po mnoha dobrodružstvích dosáhl krátké, jednoroční vlády (v r. 1605/6), byv zvolen i moskevskými bojary, upoutala v posledních letech pozornost polských historiků. Je to tím spíše oprávněno, poně-

vadž měl Dimitrij, jak dokazuje v poslední své studii Wacław Sobieski,*) rozsáhlé, Polska přímo se týkající plány. Dostav se na trůn přízní polských pánů a vojska i podporován tajně Zikmundem III., pojal plán způsobiti vzbouření mezi jinověrci polskými, svrhnouti Zikmunda s trůnu a ucházeti se o korunu polskou. Žena Polka, katolička, proslulá Maryna Mniszkovna, a hlouček důvěrných přátel polských měli mu v té věci pomáhati. Bylo ovšem třeba nemalé smělosti k zosnování takového plánu. Dimitrij Ivanovič není klassický hrdina železné vůle, ale přes to postava neobyčejná, v níž byla veliká energie, bezohlednost a inteligence, při tom i značná dávka lehkomyslnosti, která nedala mu prohlédnouti spoustu předsudků, pověr a z nich vyplývajících intrik, jež dovedly ho v tak krátké době zbaviti vlády i života.

Buď jak buď, měl vděčné pole náš nadaný dramatik a publicista Adolf Nowaczyński, který věnoval mu obšírné dílo dramatické (dramatickou kroniku, jak je nazývá), jehož zlomky předvádí nyní na krakovské scéně.

Již po deset dní představení Cara Samozvance plní krakovské divadlo. Výprava kusu je skvostná. Rekvisity a kroje, jež režisér Solski přivezl z Moskvy, vyvolávají úplný přelud oné civilisace, kterou ovívá duch tatarský a pozlacuje byzantská kopule. Vedle ní vystupují do popředí uhlazenost, dvorské způsoby a inteligence hýřivé polské mládeže, která přišla za Dimitrijem hledat štěstí a zlata. Autor velmi obratně postavil vedle sebe dvě různé kultury, nepřikládaje jim cenu podle výše mravní, ale dávaje vyniknouti rozdílu jich stupně a původu. Režie mu v tom účinně pomohla, a ruch i život na scéně poutá oči i mysl.

V jednání prvním vystupuje postava cara samého v skvostné interpretaci p. Solského; je to výkon vynikající síly, jímž by se mohlo pyšniti každé evropské divadlo. Dimitrij jest vládce, který neztratil srdce pro lid, vládce demokratický už proto, že jej pozvedla na trůn přízeň a rytířskost četných polských přátel a hrstky moskevských bojarů. Ale autor klade obratně přízvuk na vlastnosti satrapy, na probouzející se ukrutnost, pohrdání k těm aristokratickým rabům, kteří před ním sklánějí čelo — a zároveň i na chytré jeho snahy o jejich přízeň a náklonnost. Syn Ivana Hrozného nemohl neprozrazovati zděděných známek, ale samovládce, který nalezl v Polsku tak silnou oporu, musil aspoň pocházeti z rodiny osvícených despotů. Skutečně Dimitrij, jak jej pojímá p. Nowaczyński a za jakého jej nyní pokládá historie, jest jaksi předchůdcem Petra Velikého s jeho rozsáhlými plány a prudkými snahami o zcivilisování nebo aspoň povrchní uhlazení onoho opravdu ruského člověka, který bohužel ještě dnes je v Rusku typem tak častým. Ne volný vývoj, ale rozkaz vládcův měl proměniti moskevského analfabetu a divocha v muže evropského rázu nebo v dvořana, a ženu nevolnici z harému, v dámu, která umí pořádat plesy a pří-

*) »Zabiegi Dymitra Samozwańca o koronę polską 1908«. Ze starších prací zasluhuje povšimnutí téhož autora: »Pierwszy protektor Samozwańca z roku 1904,« mimo to Hirschbergův spis z roku 1898: »Dymitr Samozwaniec«.

jímat dvoření. Pan Solski dovedl rovněž dobře vystihnouti vášnivou smyslnost Dimitrovu, hýřivost z břehů se vylévajícího mladého temperamentu, jakož i nemírnou vládychtivost, hrdost, smělost, a v poslední chvíli bledý strach při pohledu na spiklence, číhající na jeho život. Nevím, pokud byl shodný s historií okamžik jakéhosi hamletovského rozporu mezi Dimitrijem kariéristou, jenž stojí o přízeň obklopujících jej velmožů, a Dimitrijem nedávným tulákem, který výborně chápe útrapy a křivdy, jež jest lidu snášeti od týchž velmožů. Umělecky však byl ten moment velmi šťastný a přispěl k prohloubení postavy samozvancovy.

Jako umělecký výtvor je dílo p. Nowaczyńského řadou obrazů spojených osnovou, která se zcela shoduje s historickou pravdou. Autor byl tak šťastný, že mu skutečnost dodala dosti dramatického tkaniva, jehož všechna pásma, od zadrhnutí tragického uzlu až do jeho roztětí smrtí Dimitrovou, směstnány jsou v krátké časové mezeře sotva jednoho roku. Jednání 1. odehrává se v táboře uvnitř velkého stanu na břehu řeky Moskvy. Tu Dimitrij, obklopen svým rytířstvem, přijímá hold panstva i duchovenstva moskevského, kteří mu přinášejí odznaky vlády a nabízejí korunu. V jednání 2. a 3. v moskevském Kremlu Dimitrij obklopen bojary, duchovenstvem a rytířstvem polským vyřizuje po řadě státní věci, pořádá zábavy, získává si přátele i přívržence, ale současně i úhlavní nepřátele, skupené kolem rodiny Šujských. V jednání 4. nepřátelé již se spikli a radí se o tom, jak by samozvance zbavili trůnu. Nejasné pověsti o jeho necarském původu přecházejí v pevná tvrzení. Ke zklamaným nadějím a pokořené ctižádosti šlechty, k ponurým žalobám duchovenstva proti Dimitriji i Polákům přidružuje se ještě nenávist ženy zklamané v lásce, kněžny Kseny, dcery Borisovy. V 5. jednání, bezprostředně po svatbě Dimitrově s Marynou Mniszkovou, spiklenci provedou svůj plán. Dimitrij zahyne, a v Moskvě dochází k první historické řeži Poláků.

Se škodou pro kus vynechala správa dramatický epilog. Lze to sice omluviti nutností krácení, ale neprospělo to ani celku, ani psychologii Poláků, kteří z dobrodruhů, honících se za požitky a zlatem, mění se v neštěstí v lidi smělé, kteří si připomínají, že jsou syny volné republiky (rzeczy pospolitej), a kteří se nedají zhanobiti.

Epilog ten naznačuje rovněž skvostně duševní vlastnosti Polákův i Rusů. Táž lehkověrnost, která činí Poláky tolikrát obětmi sousedů nejen silnějších, ale i chytrých, a táž ušlechtilá hrdost, která se jeví toliktisíckrát od prvního setkání dvou kultur a dvou souhrnů duší, vyznačuje rytířstvo polské v Moskvě i Marynu Mniszkovou. Nejsou to ani bohatýři, ani vyvolenci národa, ale spíše typy lidí, jací nescházejí v žádné šlechtické společnosti, typy kariéristů, ochotných k bitce i pitce, veselých, hýřivých, kteří jsou v rozporu s uznanou morálkou, ale ustupují před podlostí — při tom však i synů kultury humanistické, kteří asi pohlíželi na Moskvany té doby jako my dnes na Baškirce. Tyto Moskvany však vytvořila jiná minulost, jsou to rabi, padající mnohokrát na tvář před carem, ale při tom přesní úředníci, jako podnes ruská šlechta, jsou přísně pravověrní, při tom však

opovrhují duchovenstvem, jsou zabedněni v určitém názoru na svět a pokládají za největší zločin porušení dvorského ceremonialu, ale při tom rozumějí potřebám státu a dovedou bez rozpaků obětovat jim i nejlepšího svého stoupence.

Za nejlepší stránku kusu p. Nowaczyńského pokládám vedle četných jiných předností scénických a literárních, které činí Cara Samozvance opravdovým ziskem divadla, obratnou, barvitou a často velmi jemnou kresbu psychologie obou národů. Dílo toto ukazuje také stavbou a prohloubením hlavní postavy veliký pokrok v tvořivosti mladého autora. Jedině jazyk zpestřený rusismy, přecházeje chvílemi v řeč nepříjemného barokového slohu, zaráží obecenstvo i kritiku.

Dr. Z. D. G.

Alexandr Świętochowski.

Z Krakova.

II.

(Jubileum Alexandra Świętochowského.)

Dne 5. dubna oslaveno bylo v městském divadle krakovském 40. jubileum spisovatelské činnosti Alexandra Świętochowského.

Świętochowski, publicistický talent prvního řádu, myslitel, dramatik a povídkář, neúnavně po dlouhou dobu své činnosti šířil hesla pokroku, ideje humánnosti, vštěpoval sebevědomí, bojoval za svobodu myšlenky a mravní důstojnosti člověka. Mezi mladšími spisovateli a lidmi veřejně činnými není člověka, který by mu nebyl díky zavázán za nadšení a povzbuzení k práci, za sílu odporu proti reakci a klerikalismu. Do života polské společnosti v království vryla se písmem nesmazatelným činnost Świętochowského, redaktora týdenníka »Pravdy« a neúnavného zápasníka, jehož mocný hlas každého téhodne se rozléhal ve feuilletonech, označovaných nadpisem »Liberum veto« a podpisovaných hrdým pseudonymem Posla Pravdy.

V Haliči bral se život jinými kolejemi. Zde jest Świętochowski méně znám — a v táboře konservativním jméno jeho má dosud zvuk jména Kainova. Nevelký jest zástup jeho ctitelů, zejména proto, že Świętochowski v posledních letech nerad a nepříznivě psal o směru a taktice stran revolučních. Socialisté z bývalých ctitelů a často žáků velkého spisovatele přetvořili se v jeho nepřátele.

Přes tyto obtíže a protivné proudy nalezla se hrstka lidí, kteří zatoužili složiti hold velkému spisovateli — a výrazem jeho stala se vzpomenutá oslava. Nebylo v ní ani za mák nekritického zbožňování — vždyť Świętochowski po celý život budil kriticism. V oslavě však od-

razilo se přece to, co trvale zůstane: uznání velkých plodů, jaké polská společnost vděčí jednomu ze svých nejnadanějších a nejvytrvalejších předáků.

Slavnost počala pěknou přednáškou Adolfa Nowaczyńského, v níž krátkými slovy nejen charakterisovány zásluhy Świętochowského, ale i podstata jeho talentu a činnosti. Tento velký pán — pravil přednašeč — rozhazoval s báječnou marnotratností klenoty svých myšlenek, zasazené v překrásné formě. Hrdě, na nikoho se neohlížeje, stál povždy sám, nevolaje houfců, které se k jeho povelům hlásily. Tvořil postavy svých dramat ne proto, aby žily vlastním životem, nýbrž proto, aby mluvily jeho jazykem a hlásaly jeho myšlenky. Tuto případnou charakteristiku potvrdilo představení jeho výtvorů. Byl to fragment z »Duchů«, filosofické básně o několika částech, a dále dramatický obrázek »Helvia« z dějin římských, z dob Cesarových. Fragment »Zwiastun« podává apotheosu filosofie lásky, která ihned došla užití v episodě soudu nad nešťastnou matkou, chtějící zahubiti své dítě, které jí přináší hanbu. »Helvia« charakterisuje duševní triumf republikánské myšlenky v dobách, kdy Cesarova diktatura nejkrutěji tížila Řím.

Ředitel divadla Solski přečetl potom adresu, uchystanou oslavenci a sepsanou Adamem Szymańským, kterou potom obecenstvo podpisovalo. Připojujeme zde znění adresy, poněvadž charakterisuje nejen podstatu práce Al. Świętochowského, ale i poměry, v kterých mu bylo pracovati. Adresa zní:

»Ctihodný Pane! Národní společnosti, normálně se rozvíjející, mají celou řadu zřízení a institucí, směřujících k ušlechtilému cíli: k nejširšímu myšlenkovému a duševnímu rozvoji, osamostatnění a osvobození jednotlivce.

Jsouce soustavně obmezováni ve svých právech, bývali jsme nuceni velikou péči o rozvoj jednotlivce jako člověka skládati skoro výhradně na bedra oné naší jediné učitelky, již dosud žádné řetězy nedovedly spoutati a která se zove naší literaturou.

Strašné jsou však poměry, v nichž jest polské společnosti pomýšleti ne na volbu nejlepších cest k rozvoji, nýbrž nejčastěji na pouhou zvířecí sebeobranu proti brutální přesile, vydírající hladovému — chléb, rolníku — zemi, nejsmělejším — sám život a celému národu — poklad jeho nejdražší, čarovnou řeč polskou.

Na neštěstí vše to jest pouze zevnějším ztělesněním stokrát strašnějšího osudu, v nějž nás přesila vhání. Neboť užívajíc své převahy do nejzazších mezí, pomocí zřízení, která se jinde starají o rozvoj člověka, vštěpuje v náš organismus prvky rozkladu, zabíjí nám mládež, rozsívá neshodu, zatemňuje cesty, ochromuje a otravuje mysl i duši celého národa často až k úplné ztrátě obyčejného pudu po sebezachování vůči nepříteli.

A musí-li každý při pohledu na řadu rafinovaných násilí vzplanouti ohněm svatého hněvu proti utiskovatelům, zastaví se zároveň s citem podivu před oněmi vyvolenci našeho národa, mezi nimiž po čtyřicet let i Ty, ctihodný pane, zaujímáš místo tak vynikající.

A zaujal jsi je v okamžiku, kdy kruté podmínky naší existence po poslední pohromě vystupňovaly se na nejvyšší míru, kdy chladná noc rozestřela se nad celou naší zemí, kdy smuteční příkrov zahaloval každý náš dům, kdy děs a hrůza ochromovaly mysli i duše lidské, a koukol bujně se rozplemenil na lánech, pozbavených svých nejschopnějších oráčů a rozsévačů...

A v tom, když se již mohlo zdáti, že v zemi. která kdysi měla tak živou účast v myšlenkovém obrození lidstva, začíná nadobro odumírati všeliká nezávislá myšlenka — v tom uprostřed hlubokého, hrobového ticha rozlehl se mohutný výkřik: »Ať žije myšlenka!« A v tom výkřiku Tvůj hlas vynikl nad jiné.

Od té doby až do dneška ne polovičně, ale nerozdílně celý jsi se oddal velké službě veřejné.

Vždy zahleděn za svým velkým cílem, vždy čistý, silný, nepoddajný vytvořil jsi školu, jejíž velký význam pro vychovávání a osvobozování myslícího člověka u nás ocení náležitě teprve budoucnost.

Sám jediný po dlouhá léta vystačil jsi za mnohá učiliště.

Jako staří mudrci athénští vytvořil jsi svou akademii, jen že Tys učil ne uprostřed cypřišů a sloupoví, nýbrž v zlověstném stínu pochmurných křídel censury...

A přece jsi učil!...

Tím větší, tím hlubší hold Ti dnes za to skládáme.« X. Y. Z.

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Pronásledování slovenských poslanců. Tiskové a jiné politické procesy. Církev a maďarština. Přednášky a protestní schůze. K. Salva. — Čeští umělci Lužickým Srbům. Ludvík Kuba. Valná hromada Matice Srbské. Národní vlažnost lužicko-srbských evangelíků. — Zavraždění hr. Ondř. Potockého. Vstoupení lidovců do Kola Polského. Porážka stančíků v Krakově. Volání po straně agrární. Proces proti H. Sienkiewiczovi. Polská debata v dumě. Státní rada proti zavedení polštiny do učit. seminářů. Zákaz soukromých polských škol. Pronásledování tisku, spolků atd. Řeč J. Kościelského v pruské panské sněmovně. Protipolský zákon spolčovací a shromažďovací. Protestní schůze. — Slované východní: Nové ruské uvědomění. Tvářnost dumy. Řeč ministra zahraničných věcí. Ministr námořnictví. Projekt všeobecného vzdělání. Dráha amurská. Postavení dumy. Drobnosti. »Boj s revolucí.« Bouřné hnutí. Vystěhovalci. Povodně. Slovanské hnutí v Rusku. Nové slovanské spolky v Moskvě a v Petrohradě. — Zastřelení haličského místodržitele. Co předcházelo. Nový místodržitel dr. Bobrzyński. Případ posl. Okunovského. Vedení Vassilkovo. Ukrajinská pokroková strana v Bukovině. Z ruské Ukrajiny. — Jihoslované: Slovinská obchodní škola. Družba sv. Cirilla in Metoda. Slovenski Meščan. Slovinské divadlo. Gregorčičova čítárna. Hospodářská družstva slovinská. Slovenski Branik. Slavnosti Trubarovy. Jubileum pěveckého spolku Slavec. — Srbská neodvislá strana a Rauch. Opuštěná záhřebská universita. — Sjezd chorv. pokrokové strany v Dalmacii — Denunciace proti bosenským Srbům. — Srbská obstrukce. Rekonstruovaný kabinet. Nové volby. Srbsko se baví. — Černohorská banka. Bombová aféra. Založení nového Baru. — Volby do měst. zastupitelstev v Bulharsku. — Všeobecné zprávy: Slovanský studentský sjezd v Praze.

Slované severozápadní.

Slovenští poslanci s ostatní národnostní stranou statečně si počínali v uherském sněmu při debatě o zostření jednacího řádu sněmovního, na konec však přece ustoupili násilí, které odnímáním slova na nich páchal místopředseda Rakovský.

Immunitní výbor pešťské sněmovny za to vydal nyní 3 slovenské poslance na pospas maďarským soudům. *M. Hodža* je obžalován pro 2 články ve Slov. Týždenníku, jeden z r. 1906., druhý z r. 1907., *Fr. Skyčák* rovněž pro 2 články, uveřejněné v L'ud. Novinách, dále proto, že pobuřoval prý na ustavující schůzi banky v Jablonce a že neoznámil policii moravského kněze Jana Filipa, který u něho od 12.—14. srpna 1907 byl návštěvou. Konečně soudu vydali i dra. *Pavla Blahu*, jelikož asi před 2 roky dopustil se hrozného zločinu — na holičském nádraží »strašně vynadal« několika žákyním skalické měšťanské školy, které tam mezi sebou ostentativně maďarsky hovořily. Blaho o tom však tvrdí, že to pouhá vymyšlená bájka. — Dr. Blaho odsouzen byl také k pokutě 50 K, poněvadž neoznámil policii návštěvu českých žurnalistů, kteří zavítali k němu ze sjezdu v Hodoníně.

Bývalý poslanec *Fr. Veselovský* odsouzen byl 18. března po druhé pro tentýž přečin, za který si již odpykal 1 rok vězení, totiž pro pobuřování proti maďarské národnosti kandidátní řečí na Turé Lúce. Advokátní komora prešpurská odsoudila ho nyní k disciplinárnímu trestu 1000 K pokuty a k zaplacení 500 K výloh.

Proti obci *Hochštetnu* (v stol. Prešpurské) vede se vyšetřování pro schvalování přečinu, kterého se občané tamější dopustili tím, že vítali rolníka Ignáce Poláka, vracejícího se z vacovského vězení, kde si odbyl třiměsíční trest za 1 článek v »Národním Hlásníku«. Vítalo jej asi 1000 lidí a nesli ho na ramenou jako národního hrdinu. Maďaři budou pomalu nuceni zavřít celý slovenský národ.

Dne 24. dubna byl před pešťskou porotou nový proces proti Národnímu Hlásníku pro 2 články o událostech černovských. Rozumí se, že zprávy ty zase pobuřovaly proti Maďarstvu. Obžalovaný *Pavel Ursini* uznán byl vinným pro článek »Slovenská krv sa leje potokami« — z druhého byl osvobozen. Soud vyměřil mu 6 týdnů vězení a 300 K pokuty.

Faráře *Hlinku* vyrušili z jeho segedinského vězenského zátiší, aby na něm znovu dokázali svoji maďarskou rytířskost.

Dne 4. května t. r. stál před porotou v Prešpurku pro 2 články, které napsal na rozloučenou před svým odchodem do vězení segedinského. Stkvělá obrana drà. Milana Ivanky nepomohla nic proti zuřivosti maďarských porotců a soudců. Porota ho uznala vinným a soud ho odsoudil k dalšímu $1^1/_2$ roku vězení (!!) a k pokutě 200 K za každý článek. Hlinka stává se tak největším mučedníkem slovenským — a přes to maďarská zuřivost neochabuje, ale stále si žádá nových a nových obětí . . .

Téhož dne souzen pešťskou porotou *Andrej Obuch*, úředník banky Tatry pro článek »Gesslerov klobúk«, uveřejněný v Národních Novinách. Také zde našli porotci pobuřování a soud odsoudil obžalovaného na 3 měsíce vězení a k pokutě 300 K.

Dne 5. května prešpurskou porotou souzen *Pavel Ciferský*, odsouzený již v únoru pro »pobuřující« článek na 5 měsíců a k pokutě 500 K. Tentokrát stál před porotou pro článek uveřejněný v L'ud. Novinách »Zúrivosť šovinismu«.

Dne 6. května soudila pešťská porota *Vladimíra Hurbana* pro 2 články v Národních Novinách: »Björnson o Černovej« a »Najvěčší priemysel Uhorska«. Tento článek byl překlad známého listu Björnsonova, uveřejněného i v Neue Freie Presse a ve všech předních listech evropských. Obhájce dr. Milan Ivanka dovozoval mezi jiným, že je neslušno, trestati časopis za tento Björnsonův článek, když jej uveřejnily i četné časopisy jiné. Ale nic naplat: porota shledala v článku pobuřování a soud Hurbana odsoudil na 2 měsíce vězení a 200 K pokuty. Lze potom vůbec ještě mluviti o nějaké

právní jistotě v Uhrách, lze takovéto soudnictví počítati mezi instituce civilisovaného státu evropského?

7. května pešťskou porotou souzen *Jos. Cipár* pro článek »Ukrutnosti z úzkosti«, uveřejněný v Národních Novinách. Dostal za to 4 měsíce vězení a 300 K pokuty.

A konečně i *monstreprocess kovačický* dospěl po 2 měsících k rozsudku. Z 97 obžalovaných odsouzeno 35 na $6^1/_2$ roku do vězení, a to dva na 4 měsíce, šest na 3, osm na $2^1/_2$, šestnáct na 2, jeden na 1 měsíc a dva na 14 dní. Kromě toho všichni odsouzeni k zaplacení útrat celkem ve výši 6280 K. Osvobozeno bylo 6 obžalovaných, proti ostatním odvolána byla žaloba již průběhem líčení. A tak Kovačica důstojně se řadí vedle Černové!

Potěšitelno jest, že odsouzení přijali rozsudek chladně. Velký trest nikoho z nich nesklátil. V pokoji rozešli se ze soudní síně u vědomí, že netrpí jako zloději ani jako zločinci. Ale Kovačica nese už ovoce i na jiných stranách. Maďaři chtějí i jinde Slovákům násilím vnutiti maďarské bohoslužby. Biskup Scholz vyzval totiž slovenského ev. faráře v *Turč. sv. Martině*, aby zařídil maďarské služby Boží pro žáky státní školy měšťanské. Církev ohradila se proti tomu, že k tomu kostela svého nepropůjčí. Farář pak proti tomu protestuje a táže se, proč by měly vlast ohrožovati československé bohoslužby evangelické, když jí nevadí latinské bohoslužby katolické a německo-hebrejské židovské?

U nás 22. března pořádala Česká Obec Sokolská ve svých jednotách na 700 přednášek o Slovensku. V Praze pořádána veliká protestní schůze proti rozsudku černovskému na Žofíně 27. března. Mluvili tam Kálal, Pavlů a Dr. Soukup. Kálal přednášel vedle toho i v Chrudimi a v Hradci Králové.

Nyní hodlá konati přednášky v Čechách i horlivý a obětavý národovec slovenský *Kar. Salva*, majetník tiskárny v Ružomberku v Uhrách. Kde by si ho přáli získat za řečníka, nechť mu dopíší přímo do Ružomberka. Přispějí tím k záchraně důležité slovinské knihtiskárny, jejíž existence jest ohrožena. *S. K.*

*

Lužičtí Srbové, nejmenší národ slovanský, mají za našich dnů bez odporu největší přátele a dobrodince uprostřed českého národa — jsou to spisovatel Adolf Černý a malíř *Ludvík Kuba.* Osud nikterak jich neobdařil bohatstvím a ničeho jim nikdy nedal bez perného přičinění — a přece oba vedle úkolu, jejž konají v české literatuře a v českém umění, jsou i obětavými dobrodinci, ba mecenáši Lužických Srbů. Skutky Adolfa Černého pro Lužické Srby známy jsou všem, kdož pozorně sledovali jeho činnost v české i lužickosrbské literatuře, i nebudu se zde o tom šířiti. Za to chci těmito řádky upozorniti na zásluhy Ludvíka Kuby o zapomínané Srby Lužické, na to, co tento český umělec, který jest nucen živiti se svým uměním za hranicemi své vlasti, ve Vídni, vykonal pro národ lužickosrbský. Chci upozorniti na jeho činy, v jejichž světle jeví se nejen vzorem osobní šlechetné obětavosti, ale i vzorem účinné, nechvástavé slovanské vzájemnosti.

Ludvík Kuba přišel do Lužice jako mladý idealista v druhé polovici let osmdesátých sbírat lidové písně a nápěvy pro svoji velikou sbírku »Slovanstvo ve svých zpěvech«. Hned za svého prvního pobytu v Lužici stal se členem Matice Srbské — a od té doby zůstal věrným přítelem Lužických Srbů. Když počátkem let devadesátých opouštěl dráhu hudební a literární, věnoval celý náklad 2. svazku svého »Slovanstva ve svých zpěvech«, obsahující krásnou sbírku písní lužicko-srbských, Matici Srbské v Budyšíně, která jej dosud ve prospěch svého domu rozprodává.

Zatím, co Matice Srbská od počátku let devadesátých usilovně se starala o konečné zbudování důstojného národního »Srbského domu« na místě starého domu matičního — Ludvík Kuba nastoupil dráhu malířskou v Paříži, na níž později pokračoval v Mnichově. Nyní jest uznaným moderním umělcem, jehož akvarely i olejové malby, produševnělé krajiny i žánry a portrety dávno jsou oceněny. Že nejsou ve vlasti umělcově kromě uznání také po zásluze odměňovány, tak že umělec nucen jest živiti se svým uměním

v cizině, toť jiná věc. V poslední době vynikl Kuba zejména skvělými portrety, které mu získaly zvučné jméno — v cizině, v Mnichově a v nepřátelské Čechům Vídni! Doma v Čechách bude portretů, vytvořených jeho štětcem, velmi málo!*)

Ani jako malíř nezapomněl Kuba na své Lužické Srby. Zvěděv od svých lužických přátel, že by rádi měli v Srbském Domě také malou národní obrazárnu, předvádějící lužickosrbské vlastence, kroje, obyčeje, krajiny atd. — Ludvík Kuba, ač mu právě bylo těžce zápasiti o existenci, nadchl se hned touto myšlenkou k činu. V letech 1904 a 1905 namaloval a Matici Srbské daroval velké olejové podobizny srbských vlastenců a literárních pracovníků: faráře a kanovníka Jakuba Herrmanna, prof. Dra. Arnošta Muky a básníka Jakuba Čišinského. K tomu r. 1907 přidal portret nezapomenutelného vlastence a národního vůdce Michala Hórnika. Kromě těchto čtyř znamenitých podobizen L. Kuba namaloval a Matici Srbské pro její obrazárnu, po případě k výzdobě slavnostní její síně v Srbském Domě daroval roztomilé malby, zobrazující lužickosrbský statek a hornolužickou katolickou družku v jejím nádherném kroji, i slíbil, že podobných obrazů ještě více namaluje a Matici věnuje, bude-li mu ještě popřáno pobývati na Lužici. Matice Srbská jej za ty skvělé dary jmenovala svým doživotním členem a zakladatelem národního Srbského Domu.

Slovanské smýšlení, takto skutky projevované, není třeba teprve chváliti — to vzbuzuje úctu samo. Znamenitý umělec a ideální, ušlechtilý Slovan Ludvík Kuba zasloužil si tím a také opravdu dobyl lásky a vděčnosti nejen Matice Srbské, ale celého lužickosrbského národa — jméno jeho jest známo a má milý zvuk v celé Srbské Lužici.

Nevšední, opravdu vzorná přichylnost mistra L. Kuby k bratrskému národku, hájícímu svůj národní byt v přetěžkých poměrech, vzbudila již k radosti Lužických Srbů následovníky — a to mezi českými umělkyněmi. Malířka sl. *Guta Honzíkova*, povzbuzena příkladem Kubovým, namalovala a o velkonocích 1908 Matici Srbské k výzdobě slavnostní síně Srbského Domu darovala velkou olejovou podobiznu plodného básníka lužickosrbského, zvěčnělého Jana Radyserba Wjely. Kromě toho slíbila, že pro tuto síň do podzimka ještě namaluje podobiznu největší vlastenky lužickosrbské, zvěčnělé Mily Imišové.

Dále slíbila paní Konstancie Neffová-Milošová, roz. Kuzmányova, namalovati a Matici Srbské darovati dolnolužickou blatskou krajinu.

To jsou skutky, které došly radostného a vděčného ohlasu po celé Lužici. Šlechetným dárcům budiž vroucí dík vděčných Lužických Srbů! Kéž jejich příklad dojde hojného následování! *Serbomił Tuchořski.*

Ve středu povelkonoční (22. dubna) byla zase, jako každoročně, v Budyšíně řada schůzí, důležitých pro národní život lužickosrbský. Studující mládež měla svoji jarní schůzi, mělo schůzi katolické vydavatelské družstvo sv. Cyrilla a Methoděje (na níž konstatován potěšitelný vzrůst jmění spolkového) a měla svoji výroční *valnou hromadu Matice Srbská*. Radostným zjevem byl značný přírůstek členů tohoto nejdůležitějšího národního spolku: přijato bylo na této valné hromadě 24 nových členů. Ale zajímavá věc: všichni přijatí byli katolíci. »Evangelických Srbů je přec mnohem více, ale ani jeden nový člen z nich letos nepřistoupil,« poznamenávají samy evangelické Serbske Nowiny. Již ta okolnost názorně ukazovala shromážděným, že na evangelické straně ve směru národního uvědomění lidu i jeho předáků není vše v pořádku. Ukázala na to i jiná věc: katolický farář Nowak z Radwoře tázal se, proč že evangeličtí Srbové v Budyšíně pořád ještě nemají vlastního srbského spolku?

Na žalostnou *národní vlažnost evangelických Srbů* poukazuje Łužica v květnovém čísle. Podnět k tomu zavdává jí zpráva Srbských Novin o poněmčilé konfirmační slavnosti v Bukecích. Łužica zcela průhledně a správně obviňuje z těchto poměrů evangelické duchovenstvo a učitelstvo: »Od Ketlic

*) Právě dokončuje velkou podobiznu básníka J. S. Machara a jeho choti. *Red.*

po celé jižní hranici srbského území až k Wujězdu zle je s naším dobrým starosrbským životem. Ketlicy a Wujězd jsou již z větší polovice poněmčeny, a to za krátkou dobu posledních 30—40 let! A jak jest ve Wjelečině a dílem i v Budestecích, a v Hdźiji a v Husce? To je pro nás vražedné! A čí vinou? Ubohý prostý lid je takřka bez viny... Caveant consules!« Pisatel burcuje především evangelické listy, aby v té věci konaly svou povinnost, aby neúnavně odhalovaly nešvary a podávaly rady, aby stále byly na stráži národního zájmu, aby neustále držely ruku na tepně srbského života těchto končin, aby lid vedli k svépomoci a sebezáchraně, k zakládání srbských spolků ve všech osadách atd.

Smutné věci... Č.

*

Poláci. Ve Lvově 12. dubna rusínský student Miroslav Sičynśkyj zastřelil místodržitele *hr. Ondřeje Potockého.* Politováníhodná tato událost přirozeně rozechvěla celé Polsko, ale zachvěla i každým přítelem obou slovanských národů, do jejichž zápasu nešťastný výstřel zazněl.

V maloruských rozhledech tohoto čísla podána jest genese fanatického činu studenta Sičynśkého, jak ji vysvětlují listy stran ukrajinsko-národní a ukrajinsko-radikální: Rusínům nepříznivá politika vládnoucích kruhů polských vyvolala takové předráždění v rusínské společnosti, že mu Sičynśkyj při svém duševním založení podlehl a učinil útok na život hr. Potockého — prý zcela podobně, jako Wanda Dobrodzicka na varšavského jenerál-gubernátora Skalona.

Je v tom dojista část pravdy, ba i mnoho pravdy, ale ne pravda všecka. Především jest parallela se skutkem Dobrodzické jen do jisté míry odůvodněna. Tu i tam útočník a útočnice spatřovali ve své oběti zosobnění vládního systému, nepřátelského jejich národu. Ale kdo jest Skalon, a kdo byl Potocki? Skalon je satrapa, nadaný za výjimečného stavu v král. polském neobmezenou takřka mocí, jíž také strašlivým způsobem užívá: stačí připomenouti krvavý 1. listopad 1905, kdy dal stříleti do zástupů nadšeně oslavujících vydání konstitučního manifestu — stačí uvésti si na paměť, že podepsal a dal provésti na sta ortelů smrti nejen nad bandity, ale i nad provinilci politickými a mezi nimi i nad lidmi naprosto nevinnými. Je to opravdový krutovládce a hrůzovládce, s nímž srovnávati Potockého bylo by směšno a příliš nespravedlivo.

Stáli jsme vždy na straně spravedlivé věci rusínské, vytýkali jsme křivdy, které se jim dály a dějí — ale přes to nemůžeme pochopiti, že by v důsledku poměrů, jimiž jsou Rusíni zkracováni na svých právech, musilo dojíti až k vraždění. Co by se musilo díti v Rusku za útisk Ukrajiny? Ovšem jest pravda, že na př. ve školství haličtí Rusíni marně se dosud domáhají university, že po mnohých zápasech daleko nemají tolik středních škol, kolik by na ně připadalo podle počtu obyvatelstva, že ani obecných škol nemají tolik a takových, kolik jich a jaké by měli míti — ale přec jen mají aspoň řadu ukrajinských stolic na lvovské universitě, mají aspoň pět gymnasií, mají přes 2000 obecných škol, kdežto v Rusku ze všeho toho nemají ničehož nic.

Ani v osobním počínání Potockého vůči Rusínům neshledávám příčiny, která by čin mladého fanatika dostatečně vykládala. Potocki nikterak se nejevil větším odpůrcem Rusínů, než jeho předchůdci. Volební nepořádky byly sice i za něho, ale ne v takové míře, jako za jeho předchůdců. V posledních volbách do zemského sněmu podporoval arci stranu staroruskou jakožto stranu konservativní proti stranám ukrajinským, ale naproti tomu právě v posledních dnech před svou smrtí nabízel vůdci strany ukrajinsko-národní, posl. dru. Olesnyckému, hodnost místomaršálka haličského sněmu.

Již tehdy, když rusínští studenti zničili obrazy rektorů, nedovedli jsme si takový skutek vysvětliti pouhou bezprostřední příčinou. Chápali jsme roztrpčení studentstva, ale přec jen se nám zdálo, že čin tak brutální nemůže býti pouze výslednicí universitních poměrů lvovských. Již tehdy bylo nám jasno, že jsou ještě jiné příčiny, které rozněcují k činům tak nerozvážným a nekulturním. Napsali jsme tehdy, že kromě nerozvážné mladistvé zápalčivosti je to šovinismus, který k takovým věcem vede.

Ještě jasnější je to v případě Sičynského. K objasnění přičinily se samy vedoucí politické kruhy ukrajinské svým chováním po neblahé události.

Vraždu s počátku rozhodně odsoudily jedině »Haličanin« a »Ruslan«, tedy list strany moskvofilské a orgán rusínských konservativců (klerikálů). Odsoudil ji také metropolita Šeptyckyj zvláštním pastýřským listem. Konečně ji odsoudilo také presidium rusínského klubu vyloživši při tom, že ji má za následek panujícího politického systému v Haliči.

Ale proti tomuto prohlášení, jež ze své moci předsednické vydali posl. Romančuk a Vassilko, zdvihla se bouře, která jest pro náš případ charakteristická. Ve Vídni konala se bouřlivá protestní schůze proti projevu předsednictva, v níž zejména posl. Trylovškyj ostře vytýkal tento krok přítomnému posl. Vassilkovi. Tentýž poslanec vyznal přímo (v N. Wiener Tagblattu), že mnozí rusínští poslanci při zprávě o zavraždění Potockého v návalu radosti se objímali a líbali. A dále: posl. Budzynovškyj telegrafoval prý redakci »Dila« po zprávě o činu Sičynského: »Vivat sequens!« — a posl. Eug. Levyćkyj, podávaje o události zprávu své ženě, sestře Sičynského, telegrafoval jí: »Andreas ist hin. Dein nationaler Stolz wird dich stärken.«

Z těchto projevů i ze způsobu, jakým psal ukrajinský tisk o události, jasně vyzírá jiná vzpružina neblahého činu: národnostní šovinismus, který na straně ukrajinské vybujel podobně, jako u Poláků na straně všepolské. Rozumíme sic, že byl sycen politickými nezdary Rusínů, jejichž snahy stále se rozbíjely o odpor vládnoucí strany polské. ale přes to nelze ho pochváliti. Spravedlivé věci rusínské jistě neprospívá, ba myslíme, že jí škodí. Vedoucí politikové ukrajinští a jejich tisk dali se na cesty šovinismu, jejž právem u všepoláků potírali, a vychovávali v něm i rusínský intelligentní dorost.

A tu jsme u druhé hlavní složky, která s neblahým dosavadním politickým systémem v Haliči dala osudnou výslednici dne 12. dubna: je to zvrácená politická výchova ukrajinského intelligentního dorostu. Výchova ve směru nesnášelivého, nenávist hlásajícího šovinismu a křiklavého radikalismu. Mládež ukrajinská jde v něm po stupních: prvním stupněm jeho bylo zničení rektorských portretů, druhým ztlučení universitního sekretáře a třetím jest již vědomá politická vražda. Stanul na něm ovšem jen jedinec, ale zvláštní deputace studentská, která se odebrala k paní Levyćké, nadšené čin jeho schválila.

Že to není správná cesta, musí viděti každý, kdo není zaslepen šovinismem. Tím nechceme říci, že by měli Rusíni vésti politiku bezkrevně a bezpáteřně konservativní a »ugodovou« — ale rádi bychom je viděli na cestách politiky opravdu pokrokové, která vychovává národ sice k mužnému sebevědomí, ale vystříhá se zaváděti jej na nebezpečné cesty šovinismu a radikálničení. Rozumnou a mužnou politikou pokrokovou mnohem více by získali, poněvadž by je vedla ke sblížení s příbuznými živly polskými*) — politika šovinismu a radikalismu vytvořuje jen atmosferu nenávisti, z níž nemůže vzejíti nic dobrého. Positivním výsledkem této politiky zatím jen jest — sesílení strany moskvofilské pomocí polských stančíků, výsledek to, jenž zajisté nebyl cílem strany ukrajinské a radikální.

Ovšem stejně vřele si přejeme u Poláků převahy a vítězství politiky opravdu pokrokové nad feudálně-klerikálním zpátečnictvím na jedné straně a všepolským šovinismem na straně druhé. Čím dříve na obou stranách nabudou vrchu živly vpravdě pokrokové, tím dříve dojde k spravedlivému vyrovnání obou slovanských národů, kteří přece jsou zeměpisnou polohou vzájemně na sebe odkázáni.

»Kurjer Lwowski« 23. dubna napsal, že »uspokojení požadavků národa ukrajinského tvoří část polské politické myšlenky«. A před tím již 16. dubna prohlásil: »Musíme trvati na tom, že polská politika v této zemi chce spravedlnost pro všecky.« Jsou to krásná slova. ale bohužel nelze jich dosud vztahovati na celou haličsko-polskou politiku. Politické strany polské, které dosud měly moc v rukou, nedávaly Rusínům plnou spravedlnost

*) A ty, jak níže ukazujeme, jsou na postupu.

a nestaraly se o uspokojení jich — jen si vzpomeňme na zápasy o každou střední školu rusínskou, ba o každou rusínskou parallelku. A strana všepolská dokonce přímo rozsévala nenávist proti Rusínům. Sám »Kurjer Lwowski« vytýká polskému tisku různých odstínů, že mluví mnoho o »zdivočení« rusínské mládeže, že užívá o Rusínech jen názvu »hajdamáci« — a že vůbec přijal od všepoláků proti Rusínům taktiku hřmotných slov. *)

V této době, kdy vzájemný poměr obou slovanských národů v Haliči projevil se tak smutnou událostí, vítáme každé slovo politické rozvážlivosti, ukazující na potřebu vyjasnění tohoto poměru. Citovaný orgán polských lidovců napsal hned 13. dubna pod svěžím dojmem události: »Nesmí nám jíti o pomstu, nýbrž o rozptýlení chmur, které zaclánějí záři politické myšlenky polské.« Podobně vyjadřovala se i Nowa Reforma a jiné listy. V té příčině zasluhují býti znova připomenuty úvahy o rusínské otázce, jež uveřejnila krakovská »Krytyka« **) a jež mnohdy velmi ohnivě mluvily ve prospěch Rusínů.

Vzpomínám si, jak W. Feldman jeden svůj úvodní feuilleton »Krytyky« zakončil slovy: »Dnešní doba má historickou důležitost. Boj polsko-rusínský dostoupil bodu kritického. Něco se musí státi. Kéž ne neštěstí!«

A stalo se neštěstí.

Kéž nyní, po tomto otřesu se obě strany vzpamatují, kéž nyní aspoň najdou cestu, jež by je dovedla k šťastnému soužití na prospěch slovanské myšlenky! —

Vedle krvavé události krakovské ustoupilo vše ostatní v haličsko-polském životě do pozadí. Přestalo se mluviti i o konečném *vstoupení lidovců do Polskeho Kola,* jež se stalo 9. dubna po delším jednání o změnu stanov klubovních ve smyslu požadavků strany lidové.

Přestalo se také uvažovati o *porážce staňčíků v Krakově* při volbách do městského zastupitelstva. Tento výsledek krakovských voleb jest velmi příznačný pro nynější politické přetváření polské Haliče. Ve vlastním svém ohnisku, ve své dosavadní baště ztratili konservativci z 15 mandátů sedm! Je to další stupeň úpadku všemocné kdysi strany politické. Ukázalo se, že ne nadarmo bránili se staňčíci všeobecnému právu hlasovacímu: to je porazilo. Ztratili mnoho svých posic při volbách do říšské rady, konaných poprvé na základě zreformovaného práva volebního — a to rozhodlo o jejich moci. Ukázalo se, že nejsou všemocni. To rozhodlo i o jejich porážce při volbách do sněmu, ač se konaly ještě podle starého volebního řádu. A nyní tak veliká porážka v Krakově! Přímo zdrcující je ta porážka v I. sboru — zde prošel ze všech konservativních kandidátů jeden jediný, kdežto všichni ostatní náležejí unii stran demokratických.

Za těch okolností není divu, že konservativci sní o utvoření velké *strany agrární* z »velkých« rolníků, totiž velkostatkářů, i malých. Doufáme, že strana lidová nedá se zvábiti touto písničkou šlechtické šalmaje míru. Není totiž pochybnosti, že by takováto velká koalice agrární byla velmi na prospěch — velkostatkářům . . .

Proces ukrajinských studentů proti H. Sienkiewiczovi se přece konal, když ukrajinští studenti podali novou žalobu (první byla zamítnuta, poněvadž obsahovala útoky na různé osoby jiné). Slavný spisovatel, který ve své odpovědi Björnsonovi podle novinářských zpráv napsal, že rusínští studenti provozovali golodovku při beefsteaku a víně, byl 18. května odsouzen k peněžité pokutě.

V ruském Polsku koncem března a počátkem dubna vyvolala obecnou pozornost *polská debata v dumě* při rozpočtu ministerstva vyučování. Jednalo se totiž o povolení 6,900.000 rub. na nové potřeby obecného školství. A tu posl. *Rząd,* poukázav na dosavadní nepřirozený stav školství v král. Polském, vyslovil přesvědčení, že nově požadované prostředky, pokud jich

*) Že dojde k vytloukání oken Rusínům a k podobným věcem, dalo se po lvovské události od radikalismu všepolského očekávati.

**) Úvodní feuilletony Feldmanovy v č. 3. (Kryzys w sprawie polsko-ruskiej) a 5. (Mowa nie-kandydacka) roč. 1907, článek K. Srokowského v č. 6. až 8. r. 1907 a čl. dra. B. Potockého v č. 2. r. 1908.

bude užito na rozšíření obecného školství v král. Polském, budou sloužiti zase jen nynější rusifikační škole, která vlastně duše polských dětí mravně hubí. Z té příčiny prohlásil, že polští poslanci nebudou hlasovati pro požadavek ministerstva vyučování; poněvadž však uznávají, že požadované peníze mohou prospěti potřebám školství ruského, nebudou hlasovati proti předloze, nýbrž pouze se zdrží hlasování.*) — Toto prohlášení strašně rozhořčilo oktabristu Anrepa, který prohlásil za urážku ruského národa výrok, že rusifikační škola mravně hubí duše polských dětí (ačkoli pedagogika tak učí o každé škole nenárodní a protinárodní), a který vyslovil přesvědčení, že by Poláci nepovolili ani kopějky na ruské školství, kdyby hlas jejich o tom rozhodoval. — Dobře mu odpověděl ruský konstituční demokrat Šingarev, že Poláci svými hlasy vskutku několikrát rozhodli o povolení státních potřeb před oktrojováním nového volebního řádu, nad jehož zavedením Anrep tak nepokrytě vyslovil potěšení. — V další debatě 30. dubna posl. Dmowski vysvětlil, že v Rusku budou z požadované sumy dostávat podpory na školy samosprávná zemstva, kdežto v král. Polském zemstev není; tam budou peněz užívati úřady ve směru svých dosavadních protipolských snah. Proto se Poláci zdržují hlasování, vědouce, že tím ruskému národu neublíží, nýbrž jen dají na jevo svoji pochopitelnou nedůvěru vládě. Poláci ve 2. dumě podali návrh samosprávy král. Polského, ale bylo jim na to odpověděno aktem ze 16. června (totiž zdecimováním polské delegace), nad nímž posl. Anrep vyslovil tak nepokrytě radost. Dobrá, bylo to zaujetí určitého stanoviska ve věci polské, ale ten, kdo stanovisko to zaujal, vzal tím na se zodpovědnost za dobrý běh věcí v Polsku. Nevím, zda si tu otázku dala vláda, ale ptám se vás, kteří máte většinu v dumě: čím se projevil cit této zodpovědnosti? Byla zde dosud podána jen jediná předloha, která by se týkala specielně Polska? Stav věcí jest vlastně takový: Polákům se nedovoluje, aby se starali sami o sebe, ale jinak nikdo necítí, že jest povinen o ně se starati. Co tedy ponecháno jest Polsku? Válečný stav... Tak asi mluvil posl. Dmowski a zakončil: »Nemáme-li dostatečných příčin, abychom se vzájemně milovali, jsme povinni aspoň míti vědomí, že vyvolávání vzájemné nenávisti k ničemu nevede. Opusťme sféru citů a vstupme na jedinou půdu, která jest vás i nás důstojna: na půdu svědomí a pocitu zodpovědnosti za budoucnost té věci, jíž jste povoláni sloužiti.« — Na to Alekséjev, posl. ruské části obyvatelstva města Varšavy, prohlásil, že ruský panovník a národ ruský už splnili svoji povinnost vůči národu polskému aktem ze dne 30. srpna 1864, kdy car přikázal odevzdati záležitosti lidové osvěty do rukou polského národa. Člověk žasne nad takovým cynismem člověka, kterému přec musí být dobře známo, co se s tím aktem stalo a čí ruce řídí už po čtyřicet let záležitosti lidové osvěty v Polsku. — Sám kníže Volkonskij mu odpověděl, že o splnění povinnosti vůči král. Polskému bude lze mluviti teprve tehdy, až budou v Polsku zavedena samosprávná zemstva, která vykonají více, než jakékoli miliony rublů.

Zatím se otázka *zavedení zemstev* v Polsku táhne jako pohádka o červené karkulce. Koncem března proskočila zase zpráva, že bude ta věc předmětem podrobných porad ministerských, ale že návrh, o němž se bude jednati, obsahuje mnohá obmezení kompetence zemstev v oboru školském (!), vojenském, policejním i soudním. Dumě prý bude příslušný projekt předložen na podzim t. r. anebo r. 1909! Ale již za měsíc, koncem dubna přišla zpráva jiná, že vláda nezamýšlí tu věc předložiti dumě v blízké budoucnosti, nýbrž teprve až asi za 4—5 let!... To zní ovšem pravděpodobněji — a nejblíže pravdě byla by asi zpráva, která by oznamovala, že vláda na zavedení zemstev aniž na jakékoli ústupky v král. Polském vůbec nepomýšlí. Té bychom mohli věřit na slovo.

Je to patrno ze všeho, na př. ze směšně nepatrné otázky o zavedení *vyučování polštině a počtům jazykem polským v učitelských ústavech* král. Polského. Vládní předloha, přijatá dumou přes odpor krajní pravice, byla státní radou (ruskou panskou sněmovnou) zamítnuta a dumě vrácena! Sám

*) Podobně později Poláci prohlásili, že se zdrží hlasování o rozpočtu sv. Synodu.

hr. Witte v státní radě pověděl, že nejde vlastně o žádný »ústupek« Polákům, nýbrž jen o provedení carského nařízení ze dne 25. pros. 1904, podle něhož měly býti zrušeny všeliké výjimečné zákony proti Nerusům. Řeč Wittova byla vůbec zajímava. Zvěděli jsme z ní, že návrh o polštině (jakožto předmětu) v učitelských ústavech byl vypracován již za Witteho (!), a že příslušný elaborát tehdy pracoval týž Lukjanov (tehdejší správce ministerstva osvěty), který nyní v komisi potíral tento projekt! A zajímavo také jest, že vláda svého vlastního návrhu v státní radě vůbec nehájila!

Svoji dobrou vůli vůči Polákům vláda znova dokumentovala. Z rozkazu varšavského jenerál-gubernátora ze dne 6. května *uzavřeny v gub. kielecké všecky soukromé školy polské!* »Varšavskij Dněvnik« uvádí tento krok v souvislost se zavražděním Afanasjeva, náčelníka škol v gub. Kielecké.

Vládní represalie vůbec se opět množí. Koncem března *zastaveny listy* národně demokratické »Gazeta Codziena« a její družka »Gazeta Wieczorna«. Vláda *zastavuje činnost spolků kulturních* i jiných. Tak »zapečetěny místnosti« spolku polského učitelstva, pokladny křesťanských učitelů a učitelek, spolku k potírání analfabetství atd. Zakládání nových spolků staví vláda největší překážky; tak nedala svolení k založení spolku »Lidové university«, spolku k podporování nezámožného žactva škol kupeckého sdružení, statistické společnosti, družstva polských vydavatelů atd.

Překáží-li takto činnosti legální, pronásleduje ovšem tím více všelikou činnost nelegální. Zprávy o zatýkání členů *polské strany socialistické* a frakce revoluční docházejí stále. *Desátý výroční sjezd* této strany nabyl významu výslovným zavržením terroru.

V Německu postupuje vláda proti Polákům s nezměněnou bezohledností. Ocejchoval ji koncem března *Józef Kościelski* v pruské panské sněmovně. Připomenul proroctví Habakukovo o chaldejském kmeni Kasdim, »národě litém a rychlém, kterýž zjezdí všecku širokost země, aby dědičně opanoval příbytky jiných« — ale který přece v historii úplně zanikl, kdežto potlačovaní jím Židé dali světu Spasitele. Na konec pravil, že při rozvažování o mučednictví polského národa v Prusku vždy mu připadá Heineova ballada s refrénem: »Kat stojí přede dveřmi.« Rytíř Olaf má umříti, poněvadž miloval dceru královskou. Nežli podstoupil smrt, rozhlédl se ještě po celém okolí a žehnal mu, žehnal rodným nivám, lesům, údolím i jalovci, pod nímž byl šťasten. Kat stojí přede dveřmi ... »Zdá se mi,« skončil Kościelski, »že naše postavení lze velmi dobře přirovnati k osudu Olafovu. My také máme umříti, poněvadž jsme milovali to, co jest hodno největší lásky na světě, totiž svoji vlast, svůj jazyk, své národní ideály. A než umřeme, žehnáme všemu, co nás obklopuje a co jest nám opustiti: našim údolím, nivám i lesům. Kat stojí přede dveřmi. Ať vstoupí!« Řeč Kościelského zůstavila hluboký dojem, ale vláda ústy min. Rheinbabena přes to prohlásila, že setrvá na svém. Kat stojí přede dveřmi ...

Vláda také setrvává na svém. Počátkem dubna prosadila konečně schválení nového *zákona spolkového a shromažďovacího*, proti němuž byl odpor i v německém táboře liberálním. Vláda koupila si hlasy stran t. zv. svobodomyslných ústupky při zákonu bursovním — a tak 4. dubna (ve výroční den bitvy racławické) přijat byl v německém parlamentě 200 hlasy proti 179 pověstný § 7. nového zákona, jímž stanoví se jazykem veřejných schůzí němčina. Tento předpis nevztahuje se jen na mezinárodní kongresy a na volební schůze od úředního vyhlášení doby voleb až do skončení voleb. Ústupek poskytnut jen na dobu 20 let od vyhlášení zákona; v té době dovoleno jest užívati neněmeckých jazyků při schůzích tam, kde domácí obyvatelstvo neněmecké tvoří 60% všeho obyvatelstva, nutno to však oznámiti policii na 3 dny předem. Kat stojí přede dveřmi ...

Proti tomuto útoku na nejpřirozenější práva polštiny uspořádali *berlínští Poláci protestní schůzi* (5. dub.), jíž se účastnilo na 3000 osob. V resoluci kromě protestu účastníci slavnostně slibují, že učiní z polského domu proti němčině pevnost nedobytnou. A listy polské, referujíce o té schůzi a jiných podobných, které následovaly, dodávají: Nepřítel může nám uloupiti půdu, ale duši polskou nám vyrvati nemůže! *A. C.*

*

Slované východní.

Rusko. Veřejný život nynější jest na venek chud velikými událostmi. Uvnitř však rodí se *nové uvědomění* celé společnosti. »Přestali jsme věřiti v to, čím dříve žila společnost ruská. Celá její ideologie podrobuje se přehlídce od základů až do vrcholu,« tak stanoví v Moskev. Ježenědělniku kníže Jevg. Trubeckoj nynější stav Ruska. »Rusko se zamyslilo nad svým životem.« Plody tohoto přemýšlení a změny názorů sem tam se projevují již nyní. Nynější III. duma, která nazvána byla již před svým sestoupením od orgánů levice dumou poslouchající zákonů a dumou reakční, ač výtky tyto doposud jsou uznávány, dobyla si jakéhosi uznání svou jistou stránkou, jíž se nedostávalo dumám prvnějším; osvědčila se totiž jako bytost zcela života schopná, nikoli efemerní. Aby zachránila před udušením konstituční princip, jest nucena činiti spoustu ústupků okolí, které ji obklopuje, i ztrácí tím arci velebnost v očích společnosti a nikdy nebude obklopena nijakou stkvělou aureolou. Ale tím právě, že konstitučnímu principu dána jest možnost osvědčiti svoji schopnost k životu, začíná i jeho vnitřní rozvoj. I doufá se, že časem nabude váhy takové, že nebude nucen přizpůsobovati se okolí, nýbrž naopak bude je přizpůsobovati sobě. I to je také její zásluhou, že donutila byrokracii podrobovati se kontrole dumy. Při rozpočtu zejména pronesla mnoho úvah, kterých přede dvěma nebo třemi roky žádný list by se byl neodvážil vytisknouti. Donutila ministry vystupovati s veřejnými projevy o programech své činnosti a přiměla k tomu i ministra vnějších věcí. Nic podobného se nestalo před dumou, právě jako nikdy před tím neškrtnut ministru třeba jen onen jediný rubl, který III. duma pro demonstraci škrtla — vlastně potom přidala — ministru komunikací.

V číslicích *tvářnost dumy* je nyní celkově jasná; krajní pravice 50 osob, nacionalisté 24, umírnění 71, okťabristé 154, pokrokovci a strana mírné obnovy 29, polské kolo 18, mohamedáni 8, kaděti 54, trudovici 13, sociální demokraté 20, nestranný 1 (Chomjakov, předseda), čili v žargonu parlamentním: pravice 145, centrum 154, levice 142. Dle stavu je statkářů 152, průmyslové buržoasie 57, byrokratů 81, duchovenských byrokratů 15, nižších duchovních 32, intelligentů 41, nižší úředníci 4, dělníků 10, mohovitějších sedláků 40, chudých sedláků 49; tedy je duma statkářská, průmyslově buržoasní a byrokratická. — Střed dumy tvoří okťabristé, strana »šedivých«, stojící uprostřed mezi pravicí »černých« a levicí »červených«. Na plecích okťabristů leží nyní onen boj o záchranu konstitučního principu proti zuřivému útoku reakční pravice — a byrokracie vůči nim místo všech pokusů o restauraci starého režimu všecko úsilí své obrací k tomu, aby střed udržela v isolaci od kadětů, nad něž nikoho více se nebojí. Kaděti nebezpečni jsou jí svou pevnou konstitučností, zákonností cílů i taktiky, konkrétností svých nejbližších úkolů a svou mravní i rozumovou váhou ve veřejnosti. Od splynutí s pravicí, což znamenalo by zničení dumy, zdržuje však okťabristy celý hrubý a nízký ráz těchto stran, zejména zarytá snaha pravice po zničení a rozbití konstitučního zřízení. S tím arci strana konstituční zásady, jako jsou okťabristé, jíti nemůže. — Jak ovšem přestojí duma nejpernější zkoušku, řešení otázky selské, říci nelze; tolik jest jisto, že »statkářská« duma najisto nebude pro nucený výkup pozemků statkářských.

Řeč ministra zahraničních věcí o cílech politiky zahraniční, pronesená v dumě 11. března, všeobecně uspokojila prohlášením, že skončena a opuštěna jest politika dobrodružství a všecka snaha věnována bude utvrzení významu Ruska jako evropské a mezinárodní nutnosti. Je to nezbytno již vůči naprostému nedostatku materielních prostředků, jež by odpovídaly úkolům veliké Rusi. Vůči projevu ministrovu, že nutno odříci se nacionalismu, uvádí tisk, že nesmí se odříci Rus také své národní povahy, že jest říší nejen křesťanskou, nýbrž i slovanskou.

V dumské komisi pro obranu říše zle pochodil *námořní ministr;* žádal na stavbu řadových pancéřníků 85 millionů, a přes přímluvu ministerského předsedy komise požadavek odmítla; poněvadž pak duma jde vždy za komisí, byl tím osud předlohy i v dumě řešen. V státní radě o téže věci de-

baty účastnil se i Witte a uvedl při tom tyto číslice: před vojnou státní dluh byl $6^{1}/_{2}$ milliardy rublů, nyní pak obnáší 8·7 milliard; fondy, které před vojnou stály al pari, to jest 100 za 100, nyní klesly na 80 za 100, poněvadž pak celkový náklad na loďstvo by obnášel další $2^{1}/_{2}$ milliardy, nehledě k jiným potřebám, jest zřejmo, že ... atd. Na otázku, může-li Rusko býti bez loďstva, směle odvětil, že může, neboť Rusko je stát pevninský a vrcholu své politické moci dostoupilo právě tehdy, když loďstva skoro ani nemělo. Ministr námořnictva Dikov podal arci demisi. Při tom jako jeho nástupci kandidováni Ruchlov a Alekséjev (Mandžurský); poněvadž oba nemají opory v dumě, demise Dikova nebyla přijata.

Projekt *všeobecného vzdělání*, jenž zcela krátce byl přednesen dumě, nevyvolal oné horlivé debaty, jaká se očekávala. Bylo by bývalo na místě zejména ukázati na činnost t. zv. církevních škol, jichž po Rusku bylo v roce minulém 41.000. Jsou to školy, jež v r. 1886 zřídil Pobědonoscev, podrobiv je správě sv. Synodu, tak že ministerstvo vyučování na ně vlivu nemá. Školy tyto nejsou lacinější než jiné, na jednu třídu přijde ročně přes 400 r. nákladu, při čemž všechen věcný náklad musí nésti místní obce. Učí v nich žáci týchž církevních škol, kteří se náhodou naučili čísti — obyčejně se tam žáci čísti nenaučí, poněvadž hlavně se tam učí katechismu. V některých z těchto škol učitel nebo učitelka nemá bytu, i spí tedy ve třídě, jako kdysi u nás před 80ti lety. Náklad 12—13 millionů hradí se většinou z peněz státních, z církevních peněz věnuje na ně Synod necelé 2 milliony. Škoda peněz, které na ně stát dává. — Ministr osvěty Švarc má také jakési netrvalé postavení; již byl uváděn jako jeho nástupce ředitel carského lycea Georgijevskij.

Při rozpočtu ministra železnic a zejména při otázce stavby nové *dráhy podél Amuru* ve vých. Asii objevily se dvě skupiny sobě odporujících si názorů. Jedni tvrdí, že celé Priamurské oblasti nehrozí nyní nebezpečenství od Japonska ani od Číny, které jinam obracejí svoje zraky a jinde jsou zaměstnány — ti pak žádají, aby učiněn byl konec nynější úřednické správě východoasijské, která pohlcujíc spousty peněz (ročně 20 millionů deficitu!) život v kraji ubíjí. Jenom využití horních ložisk uživilo by dalších 400.000 lidí, tak že by se obyvatelstvo zdvojilo; ale za nynější správy není na to pomyšlení. Jediná pomoc podle mínění této skupiny jest dáti kraji samosprávu s právem dozoru nad činností úřadů. Dráhy pak budovati není třeba. — Druhá strana uznává nejen potřebu změny systému ve správě vých. Asie, ale vidí i nebezpečenství se strany sousedů, pročež usiluje o rychlou stavbu dráhy podle Amuru; tím by se kraj mohl rychle kolonisovati, aby nepadl také jednou v kořist cizí.

Postavení dumy — podle slov předsedy Chomjakova — nikdy nebylo tak pevné, jako nyní. To prohlásil po rozmluvě s předsedou Stolypinem po příhodě min. financí Kokovceva, jenž v dumě si dovolil výrok, že v Rusku není parlamentu. Co tím mínil, Bůh ví. V parlamentu říkati, že není parlamentu. Chtěl provokovati? K tomu postavení ministerské není vhodnou posicí. Byl poučen ihned nejen levicí, nýbrž i středem, jenž ho odměnil sykotem. Slovy vybranými mu pak poučení dal Miljukov — a v soukromí Stolypin.

Finský sněm byl rozpuštěn. — Na Kavkaze na odpočinek dán byl náměstník Daškov; jeho nástupcem má býti gen. Meller-Zakomeřskij, jenž ukrutně zdrtil vzpouru v kraji Pribaltském. — O opravách ve vojsku jednala porada vrchních velitelů vojenských; návrhy její však zamítnuty a otázka opravy zůstane zatím otevřena. — Otázka, má-li býti pro celou říši ustanoven generallissimus, byla doposud přetřásána jen v kruhu nejvyšších osobností. — Gen. Kuropatkin byl navržen za člena vojenského spolku v Petrohradě, ale byl »zaballotirován«, t. j. kuličkovým hlasováním odmrštěn.

»*Boj s revolucí*« neustává. Stížnost proti rozsudku v procesu pro vyborgský manifest byla kasačním senátem zamítnuta. Žádost kadětů o legalisaci, podaná nyní až k senátu, byla i v této poslední stolici odmítnuta. Cíl strany, totiž utvrzení státního pořádku na demokratických zásadách, zdá se senátu bezvýrazným a nejasným! Věc našim rozumům nepo-

chopitelná: strana, která má v parlamentě 54 zástupců, není uznána za stranu zákonnou a veřejnou! — Před soudem mimo jiné stojí nyní 112 osob, které v r. 1905 v městě Soči na Kavkaze vyhlásily republiku, sesadily úřady a po 3 neděle svůj nově zřízený stát bránily i proti vojsku. Příjezd torpédoborce a korábu s vojskem učinil tehdy nové republice konec. — Život na ruském venkově vrátil se k předkonstitučním formám; každý hledí si svého zaměstnání, všechen zájem o veřejnost (vlastně projevování jeho) utuchl — díky neustálému vypovídání nepohodlných živlů se strany úřadů. Že pak činnost obecenstva aspoň v kulturních oborech se snaží trvati, ničí úřady i tuto činnost; zrušují se veřejné kursy přednáškové, zakazují se čítárnám listy pokrokové, nuceny jsou k odbírání černosotěnských orgánů, čítárny a knihovny veřejné vydávají se černosotěncům. Zemští náčelníci předpisují vólostným úřadům, aby odebíraly orgán kníž. Meščerského »Druzeskija Rěči« atd. Zakázány byly takto na př. kursy v Simferopoli, jež trvaly již půldruha roku. Školní inspektor nemohl podati zprávy »o politické spolehlivosti (blagonaděžnosti) a morálních vlastnostech« přednášečů. V Kyjevě zavřeno »Obščestvo kulturnosti« atd. Drcen je tisk. Poněvadž provinciální úřady nemají práva zastavovati listy, dokročují si na tiskaře a pokutami i odnětím koncesse donucují je, aby list vypověděli. To se děje v Oděsse, na Volyni, v Tule; když pak tiskař vede stížnost, je odmítnut. Poštou posílaná čísla nedocházejí abonentům, za to z úředních peněz podporuje se tisk černosotěnský. V Kazani založen z úředních peněz vládní list i pro Tatary. Přirozeno, že redaktoři utíkají od novin a chytají se třeba lazebnictví jako v Saratově. V jakémsi pochopitelném humoru zas naopak se radovala redakce v Tule, oslavujíc »dvouleté jubileum« trvání listu svého »Tulské Molvy«; před tím list pětkrát musil změniti jméno. — Také Szaniawského lidové universitě v Moskvě působí vláda obtíže. Ministerstvo osvěty nepotvrdilo volnost programu přednášek a tím vzniká možnost, že část odkazu (totiž hotové peníze), nebude-li věc vyřízena do podzima, připadne podle znění odkazu petrohradským vyšším ženským kursům.*) Legalisaci úřední dostal Sojuz Archangela Michaila, vytvořený Puriškevičem; smějí býti jeho členy nejen pravoslavní, nýbrž i starověrci a Němci, neboť dle Puriškeviče podali Němci v balt. provinciích dosti důkazů loyalnosti.

Hnutí bouřné: V Petrohradě na polytechnice při tajné schůzi, udané rektorem, zatčeno bylo 69 osob a zabaveny byly kompromitující papíry. V Novozybkově u Borzny zatčeno 46 členů Bundu, konajících schůzi: zabaveny zbraně a proklamace. V Něžině a ve většině Černigovské gubernie dálo se hromadné ubíjení členů svazu rus. lidí. Ve Voroněži zatčeno 10 členů »ligy červené šňůry«; nalezeny bomby. V tomto městě a v Oděsse objeveny tajné tiskárny. V Radomi zatčena celá skupina social. organisace, čítající 38 členů. V Žitomíři odhalena spousta látek výbušných. V Minsku v čítárně jména Puškinova nalezena tajná tiskárna běloruské socialistické »Hromady«, při tom i falešná pečet městské rady a falešné pasy; mnoho osob zatčeno. V Batumu pro výbuch pumy zavřeno gymnasium. V Kielcích stal se útok bombou na vlak, z něhož vyloupeno 20.000 r.; zraněno několik osob. V Jekatěrinoslavi a v Dněprovsku prodloužen stav výminečný do 30. října, ve Vitěbské gubernii trval do konce března. V Jekatěrinodaru byla na ulici bitka — zastřelen důstojník, několik policistů a 5 útočníků. V Simferopoli uprchli všichni vězni, zmocnivše se zbraní, zraněn náčelník věznice, lékař zabit. V Radomi u sedláka jednoho nalezeno 1000 mauserových nábojů, signálové trubky a uniforma důstojníka drag. pluku. V Livadii při cvičení zabil voják setníka Somova a poručíka kn. Obolenského. V Sevastopoli byla zase vzpoura námořníků na obrněnci; chtěli prý shoditi velitele a důstojníky do moře, bombardovali město a vyvolali vzpouru obecnou. — Zastřelen byl býv. poslanec trudovik z II. dumy Karavajev; prostřeleny mu plíce a játra od neznámých útočníků; krátce potom došel ho poštou ortel smrti od černé sotně. »Russkoje Zmamja« tvrdí, že byl zabit od židů, že prý zradil věc židovské rovnoprávnosti.

*) Srv. dopis z Moskvy v tomto čísle. *Red.*

Uvěznění bývalí poslanci soc. demokratičtí jsou drženi ve společné transportní věznici se sprostými zločinci. Zástupci stran oposičních v dumě žádali, aby převezení jich do Sibiře bylo urychleno. — Ze Sibiře prchla známá útočnice na gub. Luženovského Spiridonova a je prý v Australii. — Osud gen. Stössela je znám; odsouzen na 10 let na pevnost, vyloučen ze služby; zbaven hodností. — Pověstný Gurko, známý z podvodů firmy Lidvalovy, dostal milost. V dražbě na úhradu škody 1,000.000 rublů, již tato firma státu způsobila, prodány ve prospěch eráru svršky Lidvalovy, celý jeho majetek, a vydraženo 200 rublů! (Golos Moskvy, č. 69, str. 3.)

Z jara letošního veliké vlaky *vystěhovalců* odjížděly s vystěhovalci z gubernií Tavridské, Chersonské, Poltavské,. Černigovské a Jekatěrinoslavské do Sibiře, kdež jim vykázány podíly země po 15 děsjatinách na duši.

Hrozné škody nadělala právě *jarní povodeň*, jaké sto let nebylo. V Moskvě samé, kde voda stála 5 sáhů nad normál, způsobeno za 20—30 mill. škody. Car dal poškozeným 50.000 rublů. —*ch.*

V Rusku vzniká a šíří se potěšitelný slovanský proud, který se v poslední době projevil skoro současným založením nových slovanských spolků v Moskvě a v Petrohradě. Místo starých »dobročinných slovanských spolků«, které byly a jsou ohnisky oficiálního slovanofilství, vystupují do popředí spolky, vzešlé z iniciativy pokrokovější části ruské společnosti. Jsou to »*Obščestvo slavjanskoj kul'tury*« v Moskvě a »*Obščestvo slavjanověděnija*« v Petrohradě.

Ustavující shromáždění »Společnosti slovanské kultury« v Moskvě konalo se v polovici dubna za předsednictví akademika F. E. Korše (sekretářem zvolen T. Czudowski), i přijaty na něm stanovy, jichž hlavní body jsou:

Cílem spolku jest poznávání slovanského života a slovanské kultury za účelem vzájemného kulturního a ekonomického sjednocování — a při úplném respektování individuálních zvláštností každé národnosti. — Za tím účelem *a*) spolek bude pořádati kursy a přednášky, zakládati knihovny a čítárny, musea a knihkupectví, pořádati výstavy, koncerty, divadelní představení, rozšiřovati ideu slovanské vzájemnosti tiskem, vypisovati ceny za nejlepší práce z oboru slovanské vědy, literatury a slovanského umění, jakož i vydávati příslušné publikace; *b*) bude pečovati o pořádání slovanských sjezdů literárních, uměleckých, vědeckých a ekonomických; *c*) bude pořádati poučné výlety do slovanských zemí; *d*) bude zakládati místní odbory na venkově.

Sympatický ráz nového spolku vysvítá z těchto ustanovení i z programové řeči, kterou v ustavující schůzi pronesl akademik Korš. Proti snům různých panslavistů o politickém či náboženském sjednocení Slovanů v duchu jednoho určitého slovanského státu neb jednoho vyznání — postavil »potřebu kulturního sbližování a sjednocování slovanských kmenů, které by podporovalo rozvoj jejich duševních zvláštností, dávajících jim samostatné místo v řadě pracovníků na poli rozumového a mravního zdokonalování člověčenstva. Při tom jest žádoucí i vzájemné sbližování ekonomické, bez něhož těžko jest dostihnouti kulturních úkolů. A tak péče o podporu a povznesení všeslovanské kultury se zachováním životních zvláštností jednotlivých plemen, péče o ekonomické sblížení, na př. v obchodě, beze vší politiky — toť zásady příští činnosti Spolku slovanské kultury v Moskvě«.

Mnoho o směru nového spolku povídají i jména osobností, spojených s jeho počátky. Tak hned jméno člena petrohradské akademie F. E. Korše, dále jména těch, kdož zaslali pozdravné telegramy (akademik A. A. Šachmatov, prof. N. I. Karějev, prof. P. A. Lavrov a j.), jakož i prvních členů spolku (mezi nimiž jsou prof. V. I. Vernadskij, doc. S. A. Kotljarevskij, prof. R. F. Brandt, prof. I. Ch. Ozěrov a j.).

Konečně o směru nového spolku příznivě svědčí fakt, že se proti němu nevrle staví přívrženci dřívějšího slovanofilství, kteří se svými pochybnostmi uchýlili se do hlavního orgánu oktabristů, »Golosu Moskvy«. Naopak na straně nového spolku stanuly »Russkija Vědomosti«, »Rěč«, »Russkoje Slovo«, tedy orgány neodvislé a pokrokové.

Co bylo řečeno o spolku moskevském, lze říci také o petrohradském »Obščestvě slavjanověděnija«, které stejně, sotva jeho myšlenka vznikla, stalo se předmětem podezřívání na straně oficiálních slovanofilů. Petrohradský spolek vyšel z lůna strany pokojné obnovy. Zajímavo jest, že na přípravné schůzi měl spisovatel Boborykin přednášku o poměru polsko-ruském, která vrcholila výzvou k založení rusko-polské ligy za účelem vzájemného poznávání a sbližování. A to bylo ovšem v očích slovanofilů dosavadního rázu kamenem úrazu — tak jako moskevskému spolku nemohou odpustiti, že v přípravných pracích měl vynikající účast i Polák T. Czudowski. A zase nám o novém spolku mnoho povědí jména těch, kdož stáli u jeho kolébky. Byli mezi nimi opět V. Vernadskij, M. Kovalevskij, V. Lamanskij, P. Miljukov, I. Ozěrov, P. Struve, O. Gerasimov, N. Kondakov a j.

Vítáme radostně tyto nové spolky, které svědčí o hlubokém převratu, jaký se udál v ruské intelligenci vlivem událostí posledních let. Osvěžující vlivy byť jen zárodků konstituce přispěly k tomu převratu. Slovanská myšlenka přestala být monopolem úředních vlastenců, velmi blízkých byrokraticko-pravoslavnému režimu, i počínají se k ní obraceti ruští svobodomyslnější a pokrokovější intelligenti, kteří také hned na počátku kácejí dosavadní princip hegemonie a nahrazují jej principem rovnocennosti.

A především chtějí jako základ vší příští práce důkladné vzájemné poznání. Takové vzájemné poznání na př. chce i Chomjakov, předseda dumy, před velkým *slovanským sjezdem*, kdežto na př. jenerál V. M. Volodimirov, který počátkem dubna pobýval v Praze, jest pro okamžité svolání všeslovanského sjezdu. Zdá se, že myšlenka pozdějšího pořádání velkého všeslovanského sjezdu přirozeně nabude vrchu. Těžko pořádati všeslovanský sjezd za tak rozháraných poměrů v Slovanstvě. Byl by to sjezd kusý, výsledek jeho nemohl by býti positivní. I sami nadšení přívrženci všeslovanského sjezdu spokojují se zatím jen sjezdem přípravným: za účelem jednání o něm právě, co píšeme tyto řádky, dlí v Petrohradě poslanci Kramář, Hribar a Hlibovickij.

Ovšem ani takový přípravný sjezd, bude-li sbubnován spěšně, nebude mít výsledků. Pouhé řeči a nadšené přípitky nikam nevedou. I takový přípravný sjezd musil by být uchystán ve znamení opravdové práce — ve znamení, v němž se chystají do života oba kulturní slovanské spolky rus ké

A. Č.

*

Malorusové. V Haliči středem událostí je *zastřelení místodržitele hr. Ondřeje Potockého* malor. studentem Mirosl. Sičynským; je to vražda politická, je to neblahé vyvrcholení neudržitelných poměrů. Je to věc, jako každá vražda, hodná politování, schvalovati ji nikdo nemůže, ani když vznikla z pohnutek politických. I v tom případě jest výsledkem zvráceného duševního uzpůsobení a činem nelidským a nekulturním. Ovšem pohnutky k takovému činu tkvívají nejen v osobní povaze útočníkově, ale hlavně v poměrech, které jej vysvětlují. V té příčině rusínské listy přirovnávají čin Sičynského ke skutku Vandy Dobrodzické, která výslovně se přiznavši k útoku na varšavského gen. gubernátora Skalona, byla polskou porotou ve Vadovicích osvobozena. —

Vyličme však věci postupně. Úřední sdělení o probodnutí sedláka Kahance četníky při volbě v Koropci nepodalo pražádné omluvy jednání četníků. I když se vzpírá bezbranný člověk nesprávnému zatčení, není nikdy dovoleno třemi bodáky do něho bodati. Dne 11. března nastoupil službu nový vicepresident zemské školní rady haličské Dr. Dębowski, žák Bobrzyńského, jenž slíbil ve všem zachovati systém jeho. Tehdy tisk maloruský prohlásil, že není většího odpůrce školství maloruského nad něho a napsal o té věci: »p. Potocki se zase rozhodl ukázati Malorusům svou železnou ruku« (Dilo, č. 59.). Za 10 let činnosti Bobrzyńského, jenž si vytkl za cíl, aby »sedm millionů obyvatelstva haličského cítilo se co nejdříve Poláky«, přibylo polských škol o půltřetího sta proti maloruským. Při tom přístup z venkovských škol maloruských do gymnasií tak omezil, že nyní z polských gymnasií, kde

bývalo množství malor. studentů, vychází jich jen 4 nebo 5. Toho docílil ustanovením, že do gymnasia smí býti přijat hoch pouze ze 4třídní školy, těm však se malor. obce bránily, poněvadž v nich je polština řečí vyučovací. (Dilo, č. 58.) — Z dobrého svědomí také neplynuly obavy »Czasu« a „Gazety Narodowé«, které 18. a 14. března psaly, aby prý se snad selské bouře z Rumunska nepřenesly do Bukoviny a do Haliče. »Dilo« odmítlo tyto zmínky jako denunciaci a výslovně učinilo za ně zodpovědným místodržitele, neboť oba listy jsou orgány jeho strany. — Zatím ve Vídni dálo se jednání o universitu ve Lvově. Zástupci slovinských, maloruských, chorvatských a italských poslanců pod předsednictvím Slovince dvorního rady Ploje přijali resoluci, aby ihned byla universita lvovská utrakvisována a do 5 let utvořena samostatná malor. universita ve Lvově. Poláci, uslyševše o této akci, potajmu přemlouvali klerikální Slovince, aby k resoluci této se nepřidávali. A příkrostí svou známé »Słowo Polskie« ihned ostře psalo proti všelikým změnám na universitě ve smyslu utrakvisace. Po té konferoval ministr Beck s místodržitelem haličským a docíleno prý dohody mezi Potockým a Vasilkem. Malorusové zřekli se zvláštní resoluce o lvovské universitě a spokojili se s obecným prohlášením a ujištěním, že se jim dostane ihned dvou nových stolic na universitě. Prohlášení Marchetovo, že vláda shledává, že bude možno v univ. otázce dociliti dohody mezi oběma národy, uznal tisk za první, arci theoretické přiznání práva Rusínů. Ale jinak v témž čísle Dila (71), kde se o tom mluví, projevena v úvodníku naprostá nespokojenost s výsledkem parlamentního jednání, neboť kromě oběžníku místodržitelova nic se v Haliči nezměnilo a slíbené dvě kathedry byly »slíbeny« již po druhé. Zatím proskakovaly zvěsti, že prý jsou Poláci pro zřízení malor. university — v Přemyšli. Co tam s universitou, věru neznámo. Spokojenosti tato zpráva nepřimnožila. — Celou parlamentární cestu naprosto zavrhl posl. Ochrymovyč. Veřejným listem vysvětlil, proč po 16tiletém působení vzdává se mandátu, neboť pozbyl víry v jakýkoli úspěch parlamentárního jednání, viděl, že v okrese jeho dějí se neslýchaná, nestoudná zneužití moci, tu zuří orgie úředních podvodů i násilí, proti nimž jest i s celým maloruským klubem bezmocen. Všecky jeho četné intervence u místodržitele a ministrů nepomáhaly nic. Na otázku: »Co tedy činiti v zákonných mezích, když není naděje, aby v parlamentě mohlo se co dobrého pro náš národ učiniti?« odpovídá: »Chopiti se všemi silami práce na všech oněch polích národního života, kde plodů naší práce nemůže zničiti studená a brutální ruka obhájců polské državy, využívajíc rakouské ‚konstituce'.« — Ochrymovyč vzdal se mandátu několik dní před zavražděním Potockého, prohlášení své učinil později; obé mluví jasně, že uznal poměry za neudržitelné. A to bylo i míněním ukrajinské veřejnosti. — Nesprávné informace, které Potocki podal císaři o běhu zemských voleb, tak že se panovník k posl. Jędrzejowiczovi o nich vyslovil pochvalně, přibil v delegacích posl. Romančuk, jsa při tom stále okřikován od předsedy Fuchse. — Poslanec Vasilko při rozpočtové debatě o administrativních poměrech v Haliči pronesl mnohé stížnosti a dodal, že lhostejnost, se kterou se všecky strany a všichni národové v Rakousku na tyto věci dívají, může se jednou těžce vymstíti. — Ustavivší se klub maloruských sněmovních poslanců (do něhož vstoupil i stanislavovský posl. Vinnyčuk a vstoupí snad též druhý samostatný posl. za zbaražský okres, Krysovatyj, tak že by měl 13 členů proti 8 moskvofilským) hned na první své schůzi se usnesl vysloviti místodržiteli Potockému za jeho nelegální jednání při volbách své rozhořčení, neboť zrušil slovo, dané poslancům. — Prognosa zemské politiky sněmovní nedala se z fakt skutečnosti stanoviti pro národnost maloruskou nijak příznivě. Oprava volební měla býti odložena na dobu značně dlouhou. Konservativní strana polská měla úmysl provésti opravu v dohodě s demokraty a »tuť jasná věc, že kompromis bude se moci ujednati, až se poměry urovnají, po několika letech společné práce«, pravil na poradě konservativní polské strany Dr. Bobrzyński. Klub maloruských sněmovních poslanců hned na první schůzi sněmu odhodlal se vystoupiti s otázkami školství národního a obecních zastupitelstev, zejména s požadavkem dodržování volebních šestiletí, neboť v přemnohých obcích neprávem se volby odkládají,

aby stará zastupitelstva vládla dále. — V článku »Bez Illusí« Dilo v č. 79. rýsuje snahy polské po trvalejším upevnění panství v Haliči. Ve školství i ve všech jiných oborech usilují o naprostou samosprávu, v níž Malorusové spatřují nebezpečenství pro svou národnost. — Tak se měly poměry haličské — a v tom padl Potocki. Sičynskyj spatřoval v jeho osobě celý systém haličské vlády, národu jeho nepřátelské, i vztáhl na něj ruku. *—ch.*

Těmito poměry a stížnostmi ukrajinské listy vysvětlují vraždu. Ale ospravedlnit ji nikterak nelze. V té příčině úplně se srovnáváme s úsudkem, jejž o krvavé události lvovské pronesl pražský »Čas« 13. dubna: »Fanatický čin rusínského inteligenta nelze ospravedlnit žádnou ideální pohnutkou. Ve Lvově stala se 12. dubna vražda, která o sobě vrhá těžký stín v politický zápas Rusínů o národní jejich práva... V ústavním státě vzájemné vraždění není a nesmí býti politickým prostředkem vůbec. Vražda lvovská je tudíž i lidsky, i politicky naprosto zavrženíhodná. Hledíme na ni jako na krajně zoufalou odvetu, kterou spáchal jednotlivec v poblouzněném domnění, že vykonává ortel ve jménu národa. Litujeme jí tím více, že se stala v zápase dvou národů slovanských, s nimiž žijeme v téže říši.«*) *Č.*

Nástupcem Potockého stal se *Dr. Bobrzyński*, konservativní historik polský, jehož jméno samo již nazváno bylo provokací malor. národa. S malor. strany podán proti tomu protest.**) Beck omlouvá se, že byl Bobrzyński jediným možným kandidátem. Sám Bobrzyński slíbil nestrannost. — I některé polské listy pod dojmem události vyslovují se pro nutnost obratu proti Malorusům. Takový obrat je bezpodmínečně nutný. Jen jde o to, jak jej provésti. Mnoho nadějí na žádoucí obrat však neposkytuje na př. toto mínění vlivného »Czasu«, adresované maloruským politikům: »Rovnoprávnost národů má za cíl, aby každá společnost bez překážky mohla postupovati od etapy k etapě svého kulturního rozvoje. Vésti svůj národ se stupně na stupeň i výše, i hlouběji v kruh civilisované společnosti, toť úkol rusínských předáků. Ale chtíti ovoce bez práce, domáhati se vnější převahy bez vnitřní síly, politického významu bez významu kulturního — znamená jen národ svůj podváděti...«

Vídeňské listy, hlavně »Zeit«, přispěchaly brzy po události s místodržitelem s pověstí, že maloruský klub poslanecký ve Vídni se rozpadne, neboť živly rakikální usilují o cesty ostrého boje proti vládě. Úředně pověsti tyto vyvráceny klubem samým. — Ani nedávný případ poslance *Okuněvského* pro jeho řeč při banketu v Praze (po pohřbu dra. J. Herolda), nerozbil jednotu v klubu. Po té stránce však by dávno bylo na místě, aby klub šel cestami jinými, než jej vede posl. *Vasilko.* »S Němci obchod veda mnoho vyzískáš,« praví o tom lidé zkušení ze styků s Němci. Aktivní zisk i v děravé mošně lze z toho obchodu domů přinésti, passiva však na formanském voze neuvezeš.

V Bukovině poslanci maloruští usnesli se užívati názvu »ukrajinský«. Tvoří tedy *»ukrajinskou stranu pokrokovou«*; mezi lidem musí však se přičiniti přednáškami, aby neoblíbený tento u bukovinského lidu název se ujal místo starého »maloruský«. — Urovnání sporů církevních mezi Malorusy a Rumuny stane prý se rozdělením konsistoře v maloruskou a rumunskou.

V Rusku podala carská akademie petrohradská vládě memorandum, aby zrušena byla omezující opatření proti maloruské literatuře. — V dumě selští poslanci z Ukrainy podali návrh, aby do národních škol na Ukrajině zavedena byla jako vyuč. jazyk maloruština. Haličanin je tím zděšen. Jazyk velkoruský v těchto školách má býti předmětem povinným. Jinak však proti snahám malor. nastal na Rusi kurs zase nepříznivý. Zejména »Novoje Vremja« a »Kijevljanin« zahájily boj. — Na Podolí povoleno bylo sv. Synodem na dvoutřídních učitelských školách učení jaz. maloruskému, ale

*) Čti o tom také v polských rozhledech tohoto sešitu.

**) Ale i celý demokratický tisk polský byl proti kandidatuře Bobrzyńského. *Red.*

náklad musí nésti rodiče žáků, vyučování smí se díti jen mimo řádné hodiny školní. — Docentu oděsské university Oleks. Hruševskému ministerstvem vyučování dána důtka pro přednášky v malor. jaz. a pohroženo mu sesazením.

V Kyjevě založila skupina malor. literátů vydavatelské lidové družstvo »Čas« pro vydávání levné četby belletristické. Několik čísel již vyšlo.

—*ch.*

Jihoslované.

Zemský sněm krajinský se usnesl, že se zřídí v Lublani dvoutřídní *obchodní škola* slovinská. Stát poskytne subvenci novému podniku. Pro usnesení to byli i Němci, poněvadž se jim poskytla kompensace: němečtí navštěvovatelé soukromé školy obchodní v Lublani, jež je německá, dostanou zemská stipendia.

Odpor slovinských klerikálů proti *Družbě sv. Cirilla in Metoda* je neukonejšitelný. V nejnovější době svaz křesť.-sociálních spolků v Lublani založil a začal prodávati zápalky ve prospěch pohraničných Slovinců — a činí tím konkurrenci Družbě, jež má také své zápalky.

Klerikálové nevzdali se dosud úsilí o krajinská města. Naopak dobývačná energie jejich stoupá. Nyní počali vydávati časopis »*Slovenski Meščan*«, který má hájiti zájmy měst.

Spolek pro povznesení návštěvy cizinců je v slovinských rukou. Velmi se činí. Pořádal poučný výlet restauratérů a hostinských do Vídně. Vydává i časopis »Promet in gostilna«. Pro Horní Krajinu má spolek ten důležitost.

Slovinské divadlo v Lublani dostane konečně samostatného ředitele, kterého bude platiti městská obec lublaňská. To je značný krok ku předu v zajištění existence slovinského divadla.

Veřejná *Gregorčičova čítárna* v Lublani, před rokem založená, podnikla něco pozoruhodného: postarala se o lidovou galerii, která je řízena domácími umělci slovinskými. V Lublani tedy je stálá umělecká výstava en miniature. Nepochopitelno, jak se mohl nalézti na středních školách lublaňských člověk, na jehož návrh žákům bylo zakázáno navštěvovati čítárnu.

Hospodářských společenstev bylo na Slovinsku počátkem roku 1908 celkem 666. Více než tři čtvrtiny jich bylo založeno v posledním desítiletí. Záložen (soustavy Delitzschovy a Raiffeisenovy) bylo 378, mlékařských zádruh 87, rolnických a konsumních družstev 125, vinařských zádruh 13. Z důvodů pouze politických nové podniky již se nezakládají, jak to činila v letech 1897—1900 zvláště strana klerikální, chtějící zejména konsumy zastrašiti liberální obchodníky a hostinské. Arciť nejsou politické záměry při zřizování úvěrních ústavů zcela vyloučeny. Dokladem toho je vznik nové záložny v Mariboře, která má sloužiti klerikálům proti dobře prospívající záložně liberální. Klerikálové v Lublani připravují důležitý podnik — spořitelnu krajinských obcí, která má centralisovati peníze, většinou dosud uložené v Krainische Sparkasse. Zakládají se pak ovšem též hospodářské podniky, při nichž jsou súčastněni příslušníci obou vedoucích stran — a to podniky zkvétající. Zařizují se továrny, vznikají společnosti pro stavbu hotelů (v Bochyni »Triglav«, v Lublani »Union«). V Lublani obchodnictvo slovinské si založilo obchodně-průmyslovou zádruhu. Vůbec lze konstatovati, že nejekonomičtěji a nejpromyšleněji počíná si na Slovinsku obchodnictvo, zorganisované ve spolku »Merkur« v Lublani.

Nový časopis »*Slovenski Branik*« upozorňovati bude na ohrožené posice národa slovinského na hranicích jazykových. Organisovati chce odbojné síly slovinské proti nátlaku německému a vlašskému. *Dr. D.*

Slavnosti Trubarovy vyvrcholí v září t. r. Za tou příčinou pořádán bude sjezd slovanských žurnalistů letos v Lublani. U nás věnoval Slovanský klub oslavě Trubarově svoji letošní Slovanskou Besedu 30. března, jíž dodala ceny pěkná přednáška prof. Hráského, uveřejněná potom ve feuilletonu »Času« (č. 93., 94.). Před tím v témž listě vyšel o Trubarovi feuilleton A. Černého.

Na příští rok chystá se oslava 25letého jubilea lublaňského pěveckého

spolku »Slavec«, a to velkou *pěveckou slavností* v dnech 27., 28. a 29. června 1909. České pěvecké spolky nechť na to pamatují ve svém programu na příští rok.

*

Chorvatsku stále ještě jest snášeti násilnickou vládu Rauchovu, která by se ve státě opravdu konstitučním proti jasně projevené vůli celého národa nemohla udržeti ani hodinu. Potěšitelnou věcí při tom jest svorný postup chorvatsko-srbské koalice. Počátkem dubna *srbská neodvislá strana* vystoupila proti Rauchovi velmi ostrým *veřejným listem*, jímž ocejchovala nepěknou podkopnou práci úředního a poloúředního tisku*) proti koalici a zejména proti srbské neodvislé straně, kterou osočuje ze smýšlení protidynastického a velezrádného. List končí výzvou: »Odevzdejte tuto věc soudům a svolejte zemský sněm, aby se usnesl na vydání nás soudům. Nevyhovíte-li tomuto vyzvání, bude nad slunce jasněji zjištěno, co my již nyní víme, že nemůžete svoje tvrzení o nás a naší straně doložiti důkazy, nýbrž že se svého vysokého úřadu vědomě a zlomyslně jste podezříval a denuncoval.« Byla z toho aféra, ze které Rauch vyšel šeredně pošramocen.

Ale přes to, že na něm ulpěl veřejný cejch klevetníka a denuncianta, řádil dále a mstil se na vše strany, pensionoval a přesazoval úředníky, kteří volili s koalicí, a vrhl se zejména na *universitu.* Ve své zlobě proti ní zašel tak daleko, že ji stihl nedávný osud university bulharské. Koncem dubna byl náhle pensionován známý vědecký pracovník *prof. Gjuro Šurmin*, prý za to, že jako děkan fil. fakulty nezakročil na nádraží proti studentstvu, demonstrujícímu proti Rauchovi. Pravá příčina však je ta, že prof. Šurmin jako poslanec zemského sněmu náleží koalici. Prof. Šurmin správně odpověděl, že nezná takového akademického předpisu, podle něhož by měl universitní professor kdekoli konati policejní službu. Na takové zasahování do práv universitní autonomie odpovědělo *studentstvo — opuštěním university.* Valná jeho část dala se zapsati na pražskou universitu, jiní odešli do Vídně a do Štýrského Hradce. Šurmin nezůstal sám — Rauch disciplinárně stíhá i professora *G. Manojloviće* za to, že spolupodepsal veřejný list srbské neodvislé strany. A nepříčetný exponent maďarské vlády na stolci banském vyhrožuje i prof. Šišićovi, Vrbanićovi, Bauerovi a j. Opuštění záhřebské university jest úplné — v druhém semestru na 20 professorů právnické fakulty a na 56 professorů fakulty filosofické připadají 3 posluchači. Kromě toho jest na theologické fakultě 30 řádných posluchačů. Rauch vychází tedy z boje se studentstvem úplně poražen — žádné hrozby a hmotné ztráty nezdržely chorvatské studentstvo na universitě, terrorisované banem.

V posledních dnech vyšly na jevo i velmi nepěkné peněžité machinace Rauchovy vlády. Pánové štědře si rozdělují stipendia a podpory — dělí se o národní peníze. Snad cítí, že jejich panování nemůže dlouho potrvati?...

*

Chorvatská lidová pokroková strana v Dalmacii měla svůj prvý zemský sjezd 7. května ve Splitu. Sjezd svědčil o rychlém vzrůstu této mladé strany i o jejích sympatických snahách; ukázal, co zmůže neúmorná, obětavá práce jednoho člověka — neboť vznik a rozvoj této strany jest z velké části dílem dra Jos. Smodlaky. Sjezd přijal program, schválený na hlavním sjezdu pokrokové strany v Oseku 6. října 1907, a odhlasoval i několik významných resolucí, zejména resoluci o solidárnosti s chorvatsko-srbskou koalicí a o spojení Dalmacie s Chorvatskem.

*

Bosenská vláda za příkladem Rauchovým také denuncuje Srby ze snah velezrádných: chystají prý revoluci, jsouce ve vleku velkosrbské propagandy.**) A to vše proto, že usilují o pokrok osvětový i hospodářský a že se hlásí o elementární politická práva. Proč p. Hörmann dává věc na velký buben,

*) »Ustavnosti«, »Národních Novin« a »Agramer Zeitung«.
**) Psala o tom Neue Freie Presse.

proč ji nepřivede před soud, aby se dokázala a vinníci aby byli potrestáni? — táže se splitská »Sloboda« a odpovídá: Inu, kde není důkazů, tam se užívá denunciací, poněvadž jinak násilné počínání nebylo by lze ospravedlniti.

*

Srbsko má zase volby do skupštiny. Samostatní radikálové zdvihli odpor proti obchodní smlouvě s Rakousko-Uherskem, zahájili s ostatní oposicí ve skupštině *obstrukci* a tím vynutili rozpuštění skupštiny. Oposiční strany žádaly dále, aby kabinet Pašićův odstoupil a volby aby řídil nový, koaliční kabinet. Krise rozřešena tím, že z dosavadního kabinetu odstoupili 3 ministři: ministr války, vnitra a staveb I má nyní Srbsko *rekonstruované ministerstvo* Pašićovo, v němž jest Nikola Pašić předsedou a ministrem zahraničním, Andra Nikolić ministrem vyučování, Marko Trifković ministrem spravedlnosti a zástupcem ministra vnitra, Kosta Stojanović ministrem obchodu a zástupcem ministra staveb, dr. Laza Paču ministrem financí a jenerál Stepan Stepanović min. války. Zdá se, že volby neprojdou klidně: v Čuči při volební schůzi staroradikálů došlo k bitce a střílení.

Vážné hlasy praví, že celá tato situace jest zbytečně vyvolána známou kletbou Srbska: přílišnou strannickou nesnášelivostí. V době pro Srbstvo velmi vážné — zbytečně se způsobí rozpuštění sněmovny, jen aby mohly býti nové volby, nový strannický zápas o vládu. Mostarský »Narod« dobře charakterisuje situaci: Srbsko se baví, místo co by mělo pracovati. Baví se strannickou štvanicí — a dává nepřátelům Srbstva zbraň do rukou, aby mohli říci: Ejhle, jak jsou Srbové pro ústavní život nezpůsobilí!

*

Černohorská *banka* vydala zprávu za rok 1907, z níž jest patrno, že tento přední ústav černohorský*) dobře prospívá. Je to ústav ještě mladý, a přece za lonský rok měl již čistého výtěžku 14031·97 K, které však zcela správně nebyly rozděleny akcionářům, nýbrž přiděleny reservnímu fondu. Veškerý obchodní kapitál banky jest nyní kolem 550.000 K: skládá se ze splaceného dosud základního kapitálu 200.000 K, ze vkladů 194685·94 K a z běžného účtu 150431·94 K.

Koncem března vydal se *kníže Nikola na cestu do Petrohradu*, jejíž účel se různě vykládal; hlavně uváděla se cesta v souvislost s jednáním o balkánské železnici, která podle srbského projektu má vyústiti k Jaderskému moři u Meduy, kdežto Černá Hora žádá, aby končila u Baru. Zároveň se zprávami o cestě knížecí roznesly se první zprávy o — soudu proti anarchistům. Glas Crnogorca ze dne 4. dubna skutečně přinesl zprávu, že soud, jímž má býti skoncována *aféra bombová*, počne 25. května. Zároveň uveřejnil vyzvání »Kníž. soudu pro anarchistické zločiny«, aby se k tomu dni dostavila řada osob, zdržujících se v cizině, mezi nimiž se uvádí i býv. ministr a člen státní rady A. Radović, bývalí národní poslanci M. Pavićević, S. Šobajić, S. M. Gjurašković a jiní členové černohorské intelligence, »obžalovaní z účasti na spiknutí proti Jeho král. výsosti knížeti gospodaru, členům panovnického domu a nynějšímu řádu na Černé Hoře«. Všech obžalovaných jest přes čtyřicet — a mezi těmito »velezrádci« jest i 7 gymnasistů z nižších tříd! Jsme zvědavi na výsledek processu, jejž bude říditi strannicky sestavený soud a jehož vlastním účelem jest zničení pokrokové a konstituční národní strany. Předáci této strany, o jejichž zničení jde a kteří byli proto do aféry zapleteni, dostaví se s A. Radovićem v čele dobrovolně před soud, aby tím knížeti dokázali svou nevinnost.

Dne 9. května slavnostním způsobem položen *základní kámen nového Baru*, svobodného obchodního přístavu černohorského, jejž kníže ve své řeči nazval perlou koruny černohorské. Mluvil také o železnici, která by průsmykem Sutormanským spěla k Baru, spojovala Černohorce s bratry podunajskými a přispívala tak k lepšímu vzájemnému poznání a kulturnímu pokroku -- naráženje patrně na balkánskou příční dráhu, jež by po přání Černé

*) Kromě černohorské banky jsou ještě 3 peněžní ústavy na Černé Hoře.

Hory končila u Baru. Z italské strany vyšla pověst, že kníže zamýšlí učiniti z Baru své sídelní město. Pařížský list »Dépêche d'Orient« přinesl o tom úvahu patrně z péra černohorského, která nevěří těm pověstem, poněvadž přenesení ústřední vlády z Cetyně do Baru nebylo by rozumné z příčin strategických a příčilo by se národní tradici. Vždyť před několika lety celý národ odporoval přenesení sídla knížecího do Danilova Gradu. Podle mínění dopisovatelova kníže chce pouze utvořiti z Baru velké obchodní město, jehož existence by odůvodnila zakončení balkánské železnice v tomto místě. To také opravdu vysvítá ze slavnostní řeči knížete Nikoly.

*

Prof. M. Rešetar znova upozornil na *srbochorvatské kolonie v jižní Italii* svým referátem, podaným vídeňské Akademii. Jsou to vesnice Acquaviva Collecroce, San Felice Slavo a Monte Mitro u moře Adriatického v okrese Larinském, v provincii Molisské (jejíž hlavní město jest Campobasso). Rešetar vyslovuje mínění, že Molisští Slované jsou potomci vystěhovalců, kteří po pádu bosenského království (tedy po r. 1463) opustili údolí Neretvy, utíkajíce před Turky. Svědčí o tom jejich jazyk, jehož zvláštnosti poukazují na nynější okolí Metkoviće a Makarsky. V této krajině zachovala se také pověst, že v dávných dobách velká část obyvatelstva, vedena jakýmsi knížetem Mirkem, utekla před Turky přes moře. — O těchto jihoitalských Slovanech přinesl nedávno také »Globus« článek dra A. Baldaciho »Die Slaven von Molise«. Podle něho mají řečené 3 vesnice 4882 srbochorvatských obyvatelů.*)

*

Bulharská nová vláda má za sebou první volby, totiž *volby do obecních zastupitelstev.* Dopadly ve prospěch vlády, jako ostatně v Bulharsku každé volby dopadají ve prospěch strany právě vládnoucí. V době předvolební sám ministr Takev mluvil na celé spoustě agitačních schůzí, na nichž vykládal program vlády, slibující volební reformu ve smyslu proporcionálního volebního práva, zaručení všeobecných politických a ústavních svobod, povznesení mravní úrovně bulharského vojska (se zřetelem k nedávným důstojnickým skandálům), bedlivé sledování otázky makedonské a uplatňování hlasu Bulharska v této otázce, živou politiku železniční atd. — Nyní má před sebou volby do sobranija, které jsou vypsány na 7. června. *A. Č.*

Všeobecné zprávy.

Sjezd slovanského studentstva, chystaný Svazem studentstva československého, slibuje státi se významnou manifestací. Potěšitelným zjevem jest účast studentstva ruského, o které mnozí pochybovali. Přihlásilo se již »Obščestvo im. kn. S. Trubeckogo pri moskovskom universitětě« a právě založené petrohradské »Vseslavjanskoje studěnčeskoje obščestvo«. Také posluchačky ženských vyšších kursů projevily ochotu účastniti se sjezdu. Sjezd vůbec vzbudil nejživější zájem v pokrokovém studentstvu ruském, jakož i v ukrajinském; že i v jihoslovanském, rozumí se samo sebou. Z polských spolků přihlásila se zatím krakovská Czytelnia im. Mickiewicza. Za tou příčinou, aby se mohlo sjezdu účastniti studentstvo z Ruska, odložen byl sjezd s počátku června na konec měsíce.

Pozdravujeme jej radostně a doufáme, že se stane jednou ze vzpružin nově oživlé myšlenky slovanské!

Zprávu o významné *manifestační schůzi v Poděbradech* jsme nuceni v poslední chvíli odložiti na příště.

---

*) Omylem píše »Świat Słowiański, že je nedávno objevil dr. J. Smodlaka. Psalť o nich dávno již polský učenec Baudouin de Courtenay, který také vydá jazykové materiály, v řečených vesnicích zaznamenané. Před ním již psali o nich G. Lejean v »Revue orientale et américaine« 1860, prof. Ascoli (Saggi ed appunti) 1867 i V. Makušev v Zap. Imp. Akad. Nauk 1870 (О Славянахъ молизскаго графства въ южной Италіи).

Literatura, umění.

ALEXANDER BRÜCKNER: **Russlands geistige Entwickelung im Spiegel seiner schönen Literatur.** Tübingen 1908 str. 148.

Znamenitý polský slavista vydal v této knížce přednášky, které měl ve Frankfurtě n. M. v říjnu 1907, ve formě přednašečem pro tisk upravené a doplněné. V krátkých a výstižných črtách jest naškrtnut vývoj ruského písemnictví a duševního vývoje od prvopočátků až po dnešní dobu. Prof. Brückner jeví se týmž nadšeným a výmluvným velebitelem nového ruského písemnictví, předních jeho zjevů, Dostojevského, Lva Tolstého, Čechova a j., a také týmž jednostranným odsuzovatelem starého Ruska doby moskevské a též autokracie petrohradské, jak se byla vyvinula ani ne tolik pod vlivem starých tradicí moskevských, jako spíše pod vlivem západoevropského absolutismu. Zvláštním způsobem povznesen na stolec předního osvětitele Ruska — Lžidimitrij, a příliš málo pozornosti věnováno snahám moskevské doby od sklonku XVtého stol po užším spojení se západní Evropou, po získání výtěžků její kultury. Po knize akad. Sobolevského Переводная литература Московской Руси XIV—XVII в. (1903.) měli bychom o tom souditi již jinak a spravedlivěji. Ovšem měla i tato překladatelská činnost převážně praktický ráz, jako potom ona, kterouž vedl Petr Veliký. Překládána díla zeměpisná, kosmografie a p. Také překladatelské činnosti Petrem V. vedené smělo a mohlo se věnovati více pozornosti — překlad děl Puffendorfových, Hugo Gratia a j. jest zajisté významný. Místo Lži-Dimitrije měly se spíše vytknouti osobnosti jak kn. Kurbskij, Sim. Polockij, Sylvestr Medvědev. Také někteří spolupracovníci Petra V. měli se připomenouti jako Feofan Prokopovič a j. Středověká doba ruského písemnictví přespříliš jednostranně se odsuzuje; na ruský život měla církevní literatura hluboký vliv, a proto nelze jí zamítati jako zhola neživotnou. O tomto vlivu mohou býti ovšem mínění různá, ale vždycky měl by její posuzovatel míti na zřeteli středověké písemnictví jakožto reakci jezovitskou v západní a střední Evropě, také v Polsku. Polský vliv se do jisté míry přeceňuje, od sklonku XV. stol. překládá se přímo z latiny a z němčiny. Kdežto proti tomuto pojímání a posuzování staré doby, ba ještě XVIII. stol. možno pronášeti rozhodný odpor — jakožto jednostrannému, ba nespravedlivému, nelze dost vychvalovati daleko větší část knihy, věnovanou nové literatuře. O Gorkém má B. lhostejně odmítavý soud, jako ve svých Dějinách ruské literatury, pro Andrejeva ochladlo již jeho nadšení, Merežkevskému mohlo se snad věnovati více pozornosti. O budoucnosti Ruska a jeho písemnictví nesoudí Brückner daleko tak pessimisticky, jako jiný jeho krajan, prof. M. Zdziechowski. *jpa.*

Berlínský časopis Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik přinesl v čísle ze dne 29. února 1908 na 26 odstavcích zajímavou rozpravu mnichovského prof. Dra. K. KRUMBACHERA **Der Kulturwert des Slawischen und die slawische Philologie in Deutschland**, v níž autor se značnou znalostí slovanských věcí upozorňuje Němce na vyspělou slovanskou kulturu a praví výslovně, že dnešní vzdělanec, má-li znáti úplnou kulturu nynější, musí se seznámiti s kulturou nejen germánskou a románskou, ale i slovanskou. Upozorňuje tu především na vyspělost slovanské filologie, její vývoj a dnešní stav (zmiňuje se o Archivu für slav. Phil. a nové Encykl.), stručně načrtává náboženské rozdělení Slovanů, mluví o politických poměrech slov., o literatuře, umění atd., všechno ovšem velmi stručně a někde i neúplně (Slovanů je dnes na př. mnohem více než udává, ze spisovatelů českých uvádí jen Vrchlického, o Luž. Srbech neví nic a pod.), nicméně rozprava jeho je velmi důležitá, zvláště dnes, v době národnostních třenic. Významná jsou tu slova na str. 9.: »Dass die Geschichte der Slawen — an unseren Universitäten so arg vernachlässigt, an den Mittelschulen so gut wie vollständig übergangen wird, das liegt nicht an ihrer objektiven Geringfügigkeit, sondern an unserer eigenen Bequemlichkeit, Kurzsichtigkeit und Ignoranz, vielleicht an chauvinistischer Überhebung«. Slova ta jsou jistě nestranná a pravdivá. Autor rozpravy poukazuje hlavně na ruštinu, již nutno zavésti na university a

střední školy německé; začátek prý by mohl býti učiněn na mnichovské universitě, kde jsou disposice velmi příznivé (hojně Slovanů, tedy přímý kontakt s nimi, dostatek vědeckých institutů atd.); ostatně autor sám na zkoušku konal sedm kollegií v r. 1901—1904 o ruské grammatice a literatuře, a osvědčilo se. Radí tudíž k zřízení řádné stolice a zároveň semináře pro praktické cvičení v rus. jazyce. Časem se studium slavistiky jistě rozšíří a budou moci býti přibrány i jiné jaz. slovanské.

Návrhy prof. Krumbachera jsou ovšem daleky uskutečnění, dají se však snadno aplikovati na naše poměry. Máme my u nás řádnou stolici ruštiny? A byla by jistě žádoucí. Také na střední školy by mohla a měla býti řádně zavedena a pod. Snad dojde časem k diskussi o tom.

Jos. Páta.

ТВОРИ ТЧРАСА ШЕВЧЕНКА. Кобзарь. Том I. (1838—1847.) Українсько-руська бібліотека. Том VI. У Львові, 1908. (Наук. Товариство ім. Шевченка.) Str. X. a 439. Cena 3 K.

Bude to první úplné, chronologicky uspořádané a kritické vydání Ševčenkových spisů, za jehož dokonalost ručí nám jméno pořadatelovo, dra Ivana Franka. Bylo takového vydání nezbytně již třeba, poněvadž dávno jest vyprodáno nejen úplné vydání z r. 1867, ale i dvousvazkové vydání Ohonovského z r. 1892—3 i lidové vydání Romančukovo z r. 1902. Nové, Frankovo vydání uspořádáno jest s použitím všech dosud známých materiálů, tak nejen dosavadních vydání děl Ševčenkových (zejména také petrohradského vydání »Kobzara« z r. 1906), ale i všelikých rukopisů Ševčenkových i opisů jeho prací, jejichž rukopisy se ztratily atd. Výbornou pomůckou ke kritickému vydání »Kobzara« byla I. Frankovi znamenitá studie V. Domanyćkého »Krytyčnyj doslid nad tekstom ‚Kobzarja' Ševčenka«, uveřejněná r. 1906 v »Kyjevské Starině«. Pro ostatní Slovany přednost výborného vydání Frankova spočívá také v tom, že jest akcentováno. Vítáme je srdečně a těšíme se na jeho pokračování a dokončení. *Č.*

HANUŠ KUFFNER: **Husitské vojny v obrazech.** Král. Vinohrady. (Nákl. vlastním.) Str. 94.

Velmi zajímavá publikace, ukazující názorně celý válečný ruch husitský. Skládá se totiž z 59 mapek a plánů, znázorňujících husitská tažení i podrobnou taktiku. Mapy a plány jsou velmi přehledné a jasné, poněvadž jest na nich vhodně užito barev k naznačení tažení a posic husitských i nepřátelských. Každá mapka doprovázena jest stručným textem, který podává jasný obraz průběhu tažení nebo bitvy. Doplňkem podán jest výtah z tehdejších řádů vojskových a vozových i seznam znamenitých klášterů, stižených válkami husitskými. Práce Kuffnerova přijde dojista vhod každému, kdo se zajímá o velkou dobu českých dějin. *—r—*

*

Během roku vyjde *Bibliografie Bosny a Hercegoviny.* Obsahovati bude nejen knihy evropských jazyků, které o těchto zemích jednají, nýbrž i pokud bude možno všecky domácí a cizí publikace, pojednání, feuilletony, články atd. do všech oborů spadající a Bosny a Hercegoviny se týkající. Aby byla bibliografie co možno nejúplnější, prosíme všecky autory, kteří kdy o těchto zemích psali, by poslali nejen název svých prací, ale i přesné údaje, kdy a kde byly tištěny (ročník, rok, číslo, stranu, nakladatelství, místo) na adresu: »Bibliografie, vyšší gymnasium, Sarajevo.«*)

*

Leonid Andrejev slaví jubileum — desetileté činnosti. Vydána na oslavu jeho kniha, v níž jsou i první recense, které mu vytýkaly absolutní ničemnost a nesamostatnost jeho spisů. Nyní právě spisovatel Merežkovskij ve stati »Ve spárech opice« ukazuje, jak lichometná kritika Andrejeva kazí. —

—ch.

*) Žádáme o otištění této zprávy v jiných listech.

Vydáno 5. června 1908.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.

JIŘÍ RUBÍN:

Z nové poesie slovinské.

A. Aškerc.

Ze sbírky »Jadranski biseri«.

Rybářův návrat.

A. Aškerc.

»Již půlnoc!... Muž se nevrací...
Lov strašný mají rybáci,

když vichr zuří v širém moři!
Ó, jak vše v blescích vůkol hoří!

Jak bouře zuří tam!... Jak hřmí!...
Jak moře hučí v černé tmy!

Jak rozbíjí se o skal štíty
vln rozpěněných příval litý!...

Ubohý muži, běda ti,
jak loď tvá k nám se navrátí?

Ne, nelze spáti pro myšlenku,
co děje se tam asi venku?...«

V tom prostřed jizby — jak sem vstoup'? —
hle, rybář stojí jako sloup,

jen na svou ženu hledí, hledí
tak bez hnutí a slova nedí...

»Tož domů vrátil jsi se přec!
Jak spasil jsi se, nebožec?!«...

A šťastna náruč rozepíná —
v tom záře blesku vzhoří siná

a rybář před ženou v ten mžik,
ač dvéře nehnuly se, znik'...

A ráno jeho druzi ženě
tu zvěst přinesli zachmuřeně:

»Tvůj mladý muž, jenž s námi plul,
té noci v moři utonul.«

Potok a moře.

Teče k moři potok, teče,
zurčí v šedém kamení,
smutně padá v širé moře,
šumí píseň loučení:

»Moře siné, přenesmírné,
přehluboké moře, viz,
ubohý jak v tobě hynu —
já jsem nic, a všecko tys.

Jako křišťál čistý, bystrý
s tebou splynout musím, žal,
v tvoji — temné, slané moře —
rozptýlit se šíř i dál!

Ještě chvíli — a pak zemru...
Konec — sudba prokletá!
Jak je hořko přestat býti,
těžko sejít se světa!«

Šumí moře, o břeh tříští
vlny v bílé krůpěje —
a potoku v skalní struze
v šumění se zasměje:

»Proč tak teskníš, proč tak vzdycháš,
malý, bystrý potoku?
Žal ti, že tvé čisté proudy
zmizí v moře hluboku?

Co bys beze mne byl, brachu,
zda bys dožil příštích dob?
Slunce by tě vysušilo,
zahynul bys beze stop.

Sám bys vyschl beze sledu —
s vlnami však mými slit
budeš se mnou, širým mořem,
nekonečně, věčně žít!«

Podmořské poklady.

Člun kolébá se. Vítr ztajil dech.
A rybář Gregorin si ve člun leh'
a znaven zírá po zelené pláni...
Tam v dáli co se stkví jak bílé zdání,
toť jeho Barkovlje... Už skončen lov.
On záhy vrátí se tam pod svůj krov...
Eh, těžký život rybářův! V něm bída
se každodenně s holou bídou střídá!
A tvrdý chléb jest, rybářova dlaň
jejž jezdí dobývat si v mořskou pláň...
A ve hlubině, kdesi na dně tady
prý zlatých peněz leží na hromady!
Poklady vzácné na sta, na sta let
zde marně leží — vyprávěl mu děd.

Benátských cekinů zde rudé zlato
s korábem hlubinami bylo vzato.
Ó, kdyby nalezl je, hola hoj,
jak opustil by člun i síť i znoj!
Jak žití plné trudu v jedné chvíli
v den slunečný by změnilo se bílý!
Stát bohatým se — jaké štěstí, čest!
Stát bohatým se — oh, co nad to jest?
Ó, kéž by všecko podmořské měl zlato!...

Div! Člun již ke dnu pluje v chvíli na to.
Vždy níž se noří tiše, níž a níž,
a mořské dno se jeví blíž a blíž...
Už před rybářem poklady se třpytí,
jichž nikdy nezřel v celem živobytí!...
Hle koráb, benátského zlata pln,
jak před věky jej zhltil jícen vln!
Jak oči mu i srdce zlato mámí!
Jak lačně sbírá je zde pod vlnami,
jak ve svou bárku hází poklady,
až kupí se v ní zlata hromady!...
Moc neznámá jej s nimi ze dna zdvihá...
V svůj přístav řídí loď, v níž zlata tíha —
a od té doby rybář Grigorin
je těchto krajů nejbohatší syn!
Co teď mu síť i člun i rybaření?
On v pyšných korábech má svoje jmění,
jež zboží vozí do všech světa stran...
A on, těch statků majetník a pán,
zde v paláci svém mramorovém sedí,
a v potu tváře do svých účtů hledí
a počítá a myslí noc i den...
Ó, jak je od starostí nemocen!
Jej z práce hlava bolí bez ustání,
mír nemá ve dne, v noci nemá spaní...
Vlas jeho sešedivěl docela
a radost ze srdce mu zmizela...
Zda koráb se mu kdesi neponoří,
zda neztroskotá o skalisko v moři?
Zda podvodník jej neošidil snad,
zda zloděj za noci jej neokrad'?...
A to je štěstí, o němž se mu snilo!?...
Ó, při rybaření mu lépe bylo!
Ne pán — on pokladů jest bídný rab,
jej za týl pevně drží ďáblův dráp...
Jej klamou jiní boháči i sluzi,
jej denně klamou závistiví druzi —
teď každý rybář, s nímž kdys lovíval,
se z přítele mu nepřítelem stal...
Ďas ať je vezme, nešťastné to zlato,
kéž zase v mořské propasti je vzato!...

A rybář Gregorin — se probudil...
Mne oči sobě... Což pak jenom snil?...
Ach, vskutku: chud jest — slunce nad ním hoří —
a zlato benátské jest kdesi v moři!...
I radosti pln veslo uchopil
a v přístav loďku řídil ze všech sil.

Jitřní píseň rybářova.

Plyň, můj člune, plání
zeleně a pěn!
Plachta rozepiata,
a už svitá den.
Dobré jitro, moře!
Jak se před mnou stkvíš
tiché, velkolepé!
Zdali ještě spíš?
Moře, siné moře!
Rybář nešťasten,
nevidí-li tebe
jediný jen den.
Ty jsi máti moje,
o mne stále dbáš,
den ode dne pro mne
ryby v hloubi máš.
Ty jsi moje niva,
úrodný můj sad,
bárka má tě oře,
když má úsvit vstát;
bárka má tě oře,
den když zhasíná,
a svá křídla černá
noc když rozpíná...

Na úpatí hory
v chatrči můj byt —
ženu svou a děti
jak jen nasytit?
Rychle do přístavu,
na moři můj svět!
Veslo v tvrdé dlani
loďku řídím v před
na široké moře
s větrem o závod,
sítě svoje spustím
v hloubku modrých vod —
a již lov mne blaží,
že neměřím čas.
Večer s plným člunem
v přístav pluji zas.

A když černý oblak
na srdce mi leh',
když se z hrudi dere
zoufalosti vzdech —
ty mně, siné moře,
duši rozjasníš,
ty mne rozveselíš,
ty mne potěšíš!
Což, že zmozolena
od vesla je dlaň!
Plyň, můj člune, dále
na zelenou pláň!

Pout do Barbana.

»Chceš, milá, se mnou na posvátnou pout,
chceš do Barbana na posvátnou pout?
Loď mořem poženou má vesla,
jak ptačí peruť by jí nesla.«

»»Ó, moře bojím se, mám z vichru strach,
mne hrůza jímá z plavby po vlnách!
Což, kdyby loď se potopila
a hlubina mne pohltila?««

»Ó, nevíš, jak tam krásně zvonů hlas
zní nad ostrovem v podvečerní čas!
Jak letí přes laguny siné,
až v modré dálce kdesi hyne . . .«

»»Vln rozbouřených můj se leká duch,
zda domů bych se vrátila, ví Bůh . . .
Sám putuj, hochu, ku Barbanu
a pros i za mne Marji Pannu!««

»Tož nepůjdeš? Sám tedy popílím
a také za tebe se pomodlím.
Však ještě jednou nocí temnou
tě přijdu pozvat na pout se mnou.«

A přišel . . . Noc — a vichr letěl v dál,
a rybář pod okny své milé stál:
»Vím, děvče, proč jsi tehdy z rána
nechtěla se mnou do Barbana.

Strach před mořem tvůj nezdržuje krok,
to v srdci tvém se usídlil můj sok
a mne již nechceš vyslechnouti.
Však ještě jednou zvu tě k pouti.

Což, nechceš temnou nocí s duchem jít,
mne v hloubku na dno moře provodit?
Tak krásně je tam ve hlubině,
tak ticho v podmořském je klíně!

Chceš, milá, se mnou na posvátnou pout,
chceš do Barbana na posvátnou pout?
Tam písně za mou duši pějí
a ke mši za mne sezvánějí.«

ADOLF ČERNÝ:

Po slovanských dnech v Petrohradě a ve Varšavě.

Zájezd poslanců Kramáře, Hribara a Hlibovického do Petrohradu a do Varšavy způsobil takový rozruch v celé veřejnosti slovanské, především ruské a polské, že nutno jest zastaviti se u něho — a to tím spíše, poněvadž souvisí s chystaným slovanským sjezdem.

V značné části slovanského tisku, zejména také našeho, psáno bylo o něm jako o události epochální, z míry radostné, zvěstující velký obrat k lepšímu v otázce slovanské vůbec a v otázce rusko-polské zvlášť.

Jmenovaní tři poslanci rakouských Slovanů jeli do Petrohradu přímo za tím účelem, aby seznali, je-li naděje na úspěch slovanského sjezdu, to jest, lze-li očekávati, že se ho súčastní zástupci ruského i polského národa, po případě aby svojí přímluvou takovou společnou účast umožnili. V té příčině jejich krok zasluhuje plného uznání jako každý slovanský projev, učiněný ve prospěch spravedlivé a pro slovanskou věc tolik důležité dohody rusko-polské. Není pochybnosti, že trojice slovanských poslanců odhodlala se k svému kroku*) v době velmi vhodné — totiž v době, kdy v ruském tisku právě silně se přetřásala otázka budoucnosti Ruska a slovanského jeho úkolu v souvislosti s otázkou polskou a kdy všechny vážné hlasy vyznívaly v souhlasné přesvědčení, že kardinální podmínkou upevnění ruského státu a umožnění jeho úkolu v Slovanstvě jest vyrovnání s Polskem.

Jiná otázka jest, je-li význam jejich zájezdu v poměru k nadšení, jež — aspoň s počátku — vyvolal, to jest, byla-li s to jejich návštěva v Petrohradě a spojené s ní porady a bankety způsobiti onen velký, zásadní převrat v otázce rusko-polské a vůbec slovanské, jaký byl řadou slovanských listů signalisován.

Myslíme, že nikoli. Historie podobných, po případě i mnohem významnějších událostí posledních let naši pochybnost odůvodňuje. Pamatujeme se všichni dobře na podobné nadšení, jaké vyvolalo vystoupení zvěčnělého V. V. Komarova o slavnosti Palackého v Praze a tehdejší rusko-polské debaty. Jaké naděje k nim připínány — a jak dlouho potrvaly? Vykouřily se skoro stejně rychle, jako šampaňské, vypité při nadšených přípitcích, plných horování pro shodu rusko-polskou a pospolitost slovanskou. Sám Komarov za krátko psal ve svém »Světě« týmž nenávistným tónem proti Polákům, jako kdy před tím. — Možná, že někdo prohlásí událost z r. 1898 za bezvýznamnou episodu, již nelze srovnávati s váhou májových dní petrohradských a varšavských. Nuže, bezvýznamnou episodou dojista nebyly sjezdy ruských zemců a uskutečněné při nich sjezdy rusko-polské před třemi lety. Ba myslím, že nebude nikoho, kdo by se odvážil klásti význam nedávných dní petrohradských nad ony sjezdy. To byly doopravdy jakési sněmy, na nichž se dohodovali řádně zvolení zástupci obou národů (což zejména platí o zástupcích ruských) a na nichž se vypracoval program ruských konstitucionalistů se zřením k otázce polské — program, který se stal potom základem působnosti strany, rozhodující v I. dumě. Tehdy jsme sami pozdravili památné ony sjezdy jako událost dosahu historického — a jaký byl a jest výsledek zajisté znamenitého onoho hnutí? Sklamání, úplné sklamání. Vláda na rusko-polské sbližování tehdy odpověděla strašákem německého zakročení, sesílením válečného stavu, naprostou negací polských požadavků, zkrátka

*) Na pozvání petrohradského Klubu veřejných činitelů.

obnoveným kursem protipolským, který vyvrcholil protiústavním odstraněním Poláků z dumy až na nepatrnou hrstku polských poslanců. Ale i na straně ruské společnosti nastalo ochladnutí, jakmile Poláci vystoupili s konkrétními požadavky — a čím dál odvážněji a četněji ozývaly se hlasy dohodě nepřející. Vyplynuly zase na povrch a nabyly převahy živly nesnášelivé, stavící se na protipolské stanovisko vládní.

Význam slovanské trojice Kramář, Hribar, Hlibovickij a porad petrohradských nikterak nevyváží význam moskevských sjezdů. Celé akci dodala váhy hlavně osobnost Kramářova — ale ani posl. Kramáře při vší úctě k němu nemůžeme uznati za prostředníka ve věci rusko-polské zvlášť povolaného. Jeho starší úvahy o sporu rusko-polském (v »Čase« r. 1892) a dosti nedávný jeho projev proti ruskému konstitučnímu hnutí svědčí o tom, že aspoň do nedávna byl svými názory bližší spíše těm, kdož překáželi svobodnému rozvoji obou národů a zejména jejich sblížení. Veřejná činnost posl. Hribara nebyla dosud v nižádném vztahu k otázkám ruské a polské. Ale naprosto nevhodná k smírčímu poslání byla osobnost posl. Hlibovického jakožto člena strany, upírající právo národní existence celému jednomu národu slovanskému.

Ale ani výsledek jejich zájezdu na Rus není v poměru k nadšení, jímž byl provázen, a k superlativnímu způsobu, jímž bylo o něm psáno. Positivní výsledek byl ten, že u příležitosti návštěvy tří poslanců rakouských Slovanů se ukázalo, jakou měrou změnilo se slovanské smýšlení ruské společnosti, jak se odchýlilo od starého a oficiálního slovanofilství, jemuž se dosud klaní naši »slovanofilové«. To jest ovšem poznání potěšitelné, které otvírá světlejší perspektivu do budoucnosti myšlenky slovanské. Ale tento stav věcí nebyl žádným překvapením pro ty, kdož bedlivě stopují duševní proudy na Rusi. Projevil se v nedávné diskusi o úkolech obnoveného Ruska, projevil se i založením obou nových slovanských spolků, moskevského i petrohradského.

Hlavní nadšení vzbudily zprávy ze středy 27. května. Zdali právem? Že na velkém rautu, uspořádaném na počest slovanských hostí, byl přítomen i ministerský předseda Stolypin, tomu jistě žádný soudný člověk nebude přikládati zvláštního významu. Řeči, které byly proneseny při té a při jiných příležitostech, zejména při schůzi téhož dne v bytě prof. M. Kovalevského, nikterak nepodceňujeme — ale myslíme, že mnozí je přeceňují. Tak zejména hned sám posl. Kramář, který druhého dne v Klubu veřejných činitelů nazval den 27. května historickým pro slova, pronesená předsedou polského klubu Romanem Dmowským na poradě v bytě prof. Kovalevského. Slova R. Dmowského tak nadchla A. Stolypina (bratra předsedy ministerstva) v »Novém Vremeni«, že pod jejich dojmem o významu návštěvy poslanců Kramáře, Hribara a Hlibovického v Petrohradě napsal: »Budoucí historik označí třetí dumu a příjezd slovanských činitelů za moment obratu ve všeliké práci Slovanstva, za počátek konce hanebného bratrovražedného boje v dějinách světa, boje dvou bohatě nadaných národů slovanského rodu.« Jaký výrok učinil R. Dmowski, že nadchl k od-

souzení bratrovražedného boje »Novoje Vremja«, tohoto starého rozdmychovatele neblahého sporu ruskopolského?

Dmowski vykládal, že historickým posláním Polska nyní od války prusko-francouzské jest zadržení německého přívalu, směřujícího na východ a jihovýchod — neboť v nové mezinárodní situaci, jaká se vytvořila po vítězství pruském, jasno jest Polákům, že národnímu jejich bytu hrozí především moc německá. »Tento úkol (totiž zadržení německého přívalu) může Polsko splniti při rychlém rozvoji svých sil kulturních. Národ polský považuje svou práci na tomto poli i zápas o politické podmínky této práce na celém prostranství Polska za svůj hlavní úkol. Obrat v položení a dějinném poslání Polska . . . tkví tedy v tom, že hlavním bojem jeho stává se boj na západě proti přívalu germánskému . . . V tomto boji přirozenými našimi spojenci jsou národové slovanští, ode dávna zápasící s Německem a stejně jím ohrožení, jako my. Jejich věc jest i naší věcí. Proto nechápu otázku, za jakých podmínek jest možná účast Poláků ve věci slovanské? Pro nás, opakuji, jest slovanská věc naší věcí bez podmínek, bez ohrad. My jsme dnes bojovníky v zápase za slovanskou budoucnost a dílo slovanské jednoty nenarazí u nás na překážky.«

Co jest v této řeči neobyčejného a nového? Že Poláci seznali nejhroznějšího svého nepřítele v Německu a že vidí svoji záchranu proti tomuto nepříteli ve spolku s Ruskem, není tajemstvím, které by byl teprve R. Dmowski svým prohlášením odhalil. Je to věc, která se přirozeně vyvinula, kterou ruští Poláci mnohokrát za posledních let akcentovali, když jim různí reakcionáři přičítali snahy po odtržení od Ruska, a kterou posléze jasně vyložil prof. Maryan Zdziechowski.*) Překvapiti mohla pouze slova, že věc slovanská je také věcí polskou »bez podmínek« — byla-li tato slova vytržena ze souvislosti. Ovšem, že slovanská věc jest bez podmínek věcí polskou, poněvadž německé nebezpečenství stejně hrozí Polákům jako ostatním Slovanům, poněvadž je to fakt, na němž žádné podmínky ničeho nezmění. Ale jestliže p. A. Stolypin a lidé duchem mu spříbuznění se domnívali, že Poláci se »bez podmínek« smiřují a smíří s protipolským režimem v Rusku, a jestliže **proto** byli nadšeni prohlášením Dmowského — pak arci velmi se zmýlili. Ovšem, zde **mají** Poláci podmínky a Dmowski je také vytkl, když řekl, že úkol obhájce Slovanstva proti návalu germánskému může Polsko splniti jen při rychlém rozvoji svých sil kulturních, a že proto chce za svobodu tohoto kulturního rozvoje zápasiti **na celém prostranství Polska**. Tedy že podmínkou spolupůsobení Poláků v společném díle celého Slovanstva jest i **svoboda kulturního rozvoje Poláků v Rusku** — a za tu že zápasiti nepřestanou. Je to opravdu **podmínka** účasti Poláků v díle slovanském, poněvadž bez ní nemohli by býti hradbou Slovanstva proti Německu. Co nás Čechy obrňuje v podobném boji, jest zvýšení a stálé

*) »Die Grundprobleme Russlands«. Srv. referát v tomto ročníku.

zvyšování kulturní úrovně — zadržuje-li ruská vláda kulturní rozvoj svých Poláků, jedná nanejvýš protislovansky.*)

Že nebylo na mnohých stranách v Rusku a v ostatním světě slovanském správně porozuměno slovům Dmowského, nelze se konečně příliš diviti — vždyť ani mnozí Poláci jich správně nechápali. Postavilo se příkře proti nim dokonce levé křídlo národních demokratů, tedy strany, jejímž předákem jest právě R. Dmowski. Varšavský »Goniec« prudce za ně útočil na Dmowského a vůbec na porady petrohradské i pozdější varšavské.

Opakuji: řeč Dmowského vyvolala zbytečně přílišné nadšení na mnohých stranách — ač uznávám, že byla projevem potěšitelným.

Dokonce však nebylo na místě nadšení pro hraběte Volodimira Bobrinského, který o banketě 29. května pověděl: »V okamžiku, kdy náš panovník obdařil nás nezrušitelnými právy národního zastupitelství, stali jsme se lidmi, Rusy a Slovany . . . Brzo budeme se loučiti se svými drahými hostmi, ale mne nezarmucuje toto loučení . . . Pospěšte na západ a cestou na březích Visly pozdravte od nás naše drahé bratry Poláky.« Mohla nanejvýš překvapiti tato jeho náhlá bratrská něžnost k Polákům, o nichž dosud mluvíval naprosto nebratrsky. U takových lidí třeba jest vždy čekati na skutky: počkejme, jak bude mluviti hrabě Bobrinskij, až se v dumě octne nějaká polská předloha. Komarov také v Praze mluvil o bratřích Polácích — a přece zůstal jejich nepřítelem do smrti.

Za to plně si vážíme projevů pokrokových Rusů. Tak na př. I. Lopatin, zástupce ruských pokrokovců varšavských, vyjádřil se k posl. Kramářovi, že ruští pokrokovci spatřují v dorozumění rusko-polském na zásadách demokratických, jakož i v uznání spravedlivých požadavků polských první krok k žádoucí slovanské solidaritě. Sblížení na základě zájmů hospodářských a kulturních ukáže v budoucnosti konkrétní cíle Slovanstva na cestě společných zásad politických.

A ve Varšavě na banketě v občanském klubu dne 1. června známý v Čechách jenerál Volodimirov pravil, že shoda jest stejnou měrou nezbytna pro oba národy — a že dnes není již rozumně myslícího Rusa, který by nechápal, že vyřízení polské otázky jest předním úkolem ruské politiky.

Na témž banketě pronesl prof. Pogodin polský přípitek, v němž nazval nejen přibylé petrohradské Rusy, ale i sebe a jiné přítomné varšavské Rusy hosty ve Varšavě, v němž rozhodně vystoupil proti starému slovanofilství, mluvil o nezbytné zásadě rovnosti a volnosti národů a jejž zakončil slovy o květech nového života pro sobě rovné, rovnoprávné, šťastné národy.

Neméně si vážíme hlasů vážného ruského tisku o slovanských dnech petrohradských a varšavských.

---

*) Pěkně to v dnech varšavských vyjádřil polský pokrokovec H. Konic, který pravil: »Má-li nad polským orlem vznášeti se orel slovanský, tedy jen takový, jehož drápy nezatnou se do našich nezlomných tužeb, do našich nedotknutelných práv. V takovém smyslu a pouze v takovém bude otázka slovanská bez výhrad otázkou polskou.«

Tak »Russkija Vědomosti« napsaly: »Jakmile se počíná mluviti o slovanské vzájemnosti, o sblížení slovanském, pokud toto sblížení není chápáno v duchu úředního slovanofilství, tu přirozeně vystupuje do popředí otázka uspořádání poměru rusko-polského. A kdo touží, aby toto uspořádání bylo trvalé, musí je nezbytně založiti na spravedlivém uznání práv národa polského a spravedlivých jeho požadavků v oboru národním a kulturním... O nějakém sblížení kulturním však nelze mluviti, dokud jedna strana bude překážeti kulturní iniciativě strany druhé — dokud jí bude klásti překážky ve školství, zadržovati rozvoj jazyka, samosprávy atd.

Slovo u příležitosti slovanské návštěvy napsalo: »Vycházíme vstříc slovanskému sjednocení ne ve jménu nedávno ještě u nás panovavší ideje pohlcení druhých slovanských národností, nýbrž ve jménu všeobecné, družné kulturní práce samostatných slovanských národů...«

Ještě určitěji vyjadřuje touž myšlenku kníže Jevgenij Trubeckoj ve svém »Moskovském Ježeněděl'niku«, pravě: »Musíme přesvědčiti slovanské národnosti, že jest nás vzdálen úmysl sahati na jejich svébytnost, že jsme hotovi respektovati jejich duševní zvláštnosti... V slovanofilství byl... týž vnitřní odpor, který se projevoval v celé ruské politice. Na Balkáně Rusko přijalo šlechetnou úlohu osvoboditelky slovanských plemen. Ale současně doma utiskovalo: uvádělo v život tytéž principy, proti nimž se v Turecku stavělo... Rusko stalo se postrachem slovanským národnostem, jež osvobodilo: obávalyť se osudu Polska a odcizovaly se nám. V tom tkví základní příčina nedůvěry proti nám, zakořeněné u rakouských Slovanů. Dělila nás propast, kterou nyní nutno vyplniti stůj co stůj. Je to nevyhnutelno proto, abychom zabezpečili svoji západní hranici; toho vyžaduje heslo ‚jednotnosti a celistvosti Ruska' ... Nesmíme zapomínati, že kromě vojenské moci jest ještě jiná, kulturní, ideová síla, o niž se můžeme opříti. Tato síla jest — sympatie národů; získáme-li sympatie rakouských Slovanů, bude již tím válečné vystoupení Rakouska proti nám znemožněno; a ve svých krocích na blízkém Východě bude Rakousko nuceno počítati s námi. ... Rusko musí se zbaviti starého, historického vnitřního rozporu. Musí se státi slovanským státem nejen ve vnější, ale i ve vnitřní své politice... Ve jménu citu národní cti a lásky k vlasti musíme býti proniknuti vážností k polské i každé jiné národnosti ... Musíme učiniti z Poláků občany naší veliké říše a proto dáti jim táž práva, jaká dáváme ruským občanům ve středu Ruska: právo učiti se a souditi se v rodném jazyce, právo místní samosprávy v témž rozsahu, jako v Rusku, právo náboženské svobody. Nesplníme-li těchto elementárních našich povinností, objeví se idea ‚slovanského sjednocení' pouhým přeludem; slovanská neshoda stane se mocnou zbraní v rukou nepřátel Ruska.«

To jsou vážná slova, vyplynulá z hlubokého přesvědčení a zralé úvahy, nikoli jen z chvilkového nadšení slavnostních okamžiků.

Stojím úplně na stanovisku těchto slov a jsem přesvědčen, že všecko slovanské nadšení bude dotud marno, dokud se nestane re-

álný krok ve směru spravedlivého uspokojení Poláků v rámci ruské říše. Proto také nesdílím přílišného nadšení z petrohradských a varšavských slovanských dní.

Tím nikterak nechci význam těchto dní a chystaného sjezdu slovanského podceňovati. A dokonce nemohu schvalovati odmítavé stanovisko, jaké k nim zaujaly některé listy polské a skoro šmahem listy ukrajinské. Psaly-li některé polské listy o dnech petrohradských a varšavských jako o »komedii« (Nowa Reforma) nebo »frašce slovanské« (Goniec), to bylo jistě přestřeleno. Zdrželivost jiných listů, a to nejen polských a ukrajinských, nýbrž i jihoslovanských, ovšem chápu.

Ze zdrželivých polských hlasů o nejnovější slovanské akci uvádíme aspoň vážně psaný článek Bol. Lutomského v »Kurjeru Warszawském«.

»Toužíme ode dávna z celého srdce po slovanském dorozumění o společném nebezpečenství a společných nadějích,« praví B. Lutomski. »Den, v němž by Rusko pochopilo, že těžisko slovanské otázky spočívá na Visle — byl by pro nás dnem radosti. Tužby a přání však nejsou politickými fakty.«

Autor nemluví o tradicích a stanovisku ruské vlády, nezastavuje se ani u nejhorších útoků na Poláky, jež bylo lze čísti v oficiosní »Rossiji« ještě v předvečer příjezdu slovanských hostí — ale zkoumá, zda-li aspoň v národě ruském a v jeho politických stranách a směrech jsou prvky, z nichž by mohl povstati silný, uvědomělý proud slovanský. Odpověď zní skepticky: »Mezi stranami, směry, typy a snahami ruskými jest slovanská vzájemnost — podle mého pevného přesvědčení — dosud buď jen platonickou sympatií jednotlivých skupin, buď ideou několika vynikajících a vyspělých duchů, ale nemajících dostatečného vlivu ve vlastní otčině. Slovanská politika nemá reálného základu v žádné silnější straně, v žádném vynikajícím dnes směru nebo v takovém, který by mohl zítra vyniknouti.«

I probírá jednotlivé strany a směry. O »pravých Rusech« ze »Svazu ruského národa« nelze mluviti Ti, pokud nejsou pokrytci, mluví o slovanské vzájemnosti buď s pohrdáním nebo s nechutí, neboť jejich starým vůdčím heslem jest nenávist ke všem »jinorodcům« a především k Polákům. Rovněž nic dobrého nelze očekávati od nacionalistů, jejichž hlavním orgánem jest »Novoje Vremja«. O nich praví Lutomski, že věci slovanské více uškodili než Prušáci. Dnes, hodí-li se jim to, deklamují o vzájemnosti, zítra s celou prudkostí vrhají se na nejskromnější polské požadavky. Co se týče stran v dumě, tu nejsympatičtější z nich, konstituční demokrati, obracejí zřetel především k věcem právně-sociálním, ke vnitřním zájmům ruského národa. Pro dorozumění slovanské ovšem nešetří slov a uznání — a vše to jest míněno jistě upřímně, neboť konstituční demokrati rádi uvítají vše, co může přispěti ke změně nesnesitelného postavení. Ale strana tato pohříchu pozbyla své váhy, kterou měla v prvých dvou dumách. — Levice dumská zbarvení socialistického nestará se o věci národnostní a slovanské. Ještě méně lze mluviti o pravici. Zbývá tedy střed, okťabristé, strana v třetí dumě nejčetněji zastoupená — zásluhou vlády, resp. zásluhou

oktrojovaného volebního řádu ze dne 16. června. To již charakterisuje její ráz a snažení. Strana jest úplně závislá na vládní vůli; kdyby přišel spravedlivější, demokratičtější volební řád, bude po převaze okťabristů. Okťabristé politiku slovanskou bez vůle vlády nebudou vésti, ba ani ne podporovati.

Ale autor ani z tohoto málo radostného pozorování nečiní závěru nadobro černého. Uznává, že jest v Rusku řada upřímných a důsledných vyznavačů myšlenky slovanské (jako kn. Jevg. Trubeckoj, Maksim Kovalevskij, Struve, Pantělějev, Rodičev, Miljukov, Svatkovskij a j.), kteří nyní nemají vlivu na politickou skutečnost, ale do jisté míry působí na změnu názorů ruského národa. Proto Lutomski radí, aby Poláci byli zdrželivými, ale bedlivými pozorovateli těch proudů.

Velmi skepticky psal o petrohradské návštěvě chorvatský »Obzor«. Připomíná, že v petrohradském »Slovanském dobročinném spolku« Bašmakov na slavnostním shromáždění cyrillo-methodějském mluvil o přijíždějících třech slovanských poslancích jako o »praporečnících červeného, revolučního novoslavismu«, k čemuž podnět zavdaly mu telegramy o řeči posl. Hlibovického v říšské radě — a zaklínal ruskou veřejnost, »aby nedávala slovanský prapor do rukou těchto lidí, neboť jen ten jest pravým Slovanem, kdo jest věren pravoslaví a samoděržaví«. K tomuto vpravdě »slovanofilskému« výroku, podle něhož nejsou Slovany ani Čechové, ani Poláci, Chorvati a Slovinci — připomenuv si ještě výrok oficiosní »Rossije«, že »Rusko jest Slovanům nezbytně potřebno, ale bez Polska by se mohli obejíti« — »Obzor« poznamenává, že je to pěkné slovanofilství, a vyslovuje přesvědčení, že slovanští delegáti nepřivezou z Petrohradu nic dobrého ani pro sebe, ani pro Slovanstvo.

Také na ruské straně vedle hlasů nadšených neb aspoň sympatických ozvaly se četné hlasy rozvážné, ba mnohé i skeptické — nehledíme-li k nenávistným přímo hlasům tisku černosotěnského.*) Tak v »St. Petěrburgských Vědomostech« kníže Uchtomskij (Roslavlev) píše: »Sblížení slovanské potud nebude míti smyslu, pokud nebude konečně vyřízena otázka rusko polská a pokud nebude vyjasněna otázka vládní formy, v níž my sami žijeme. Výlety slovanských hostí nejsou bez prospěchu jako demonstrace proti nenasytnosti vlády Vilémovy, ale jako krok praktický mají pro mne cenu pouze efemérní,

*) Ukázkou slovanskosti krajní pravice, jejíž činy i u nás některé listy tak rády — ať přímo či nepřímo berou v ochranu, nechť slouží tento výňatek z hlavního jejího orgánu »Russkoje Znamja«: »Mýlíte se, páni! My Rusové nebudeme vůbec řešiti tuto (t. j. polskou) otázku, dokud od vás (Poláků) neočistíme všechna místa, jež nyní na naši škodu zaujímáte v našich institucích. A až Vás vyženeme a vykážeme vám příslušné pro vás místo chámů — potom nebude polské otázky a nedude třeba ji řešiti". — Zaznamenání zasluhuje také tento květ z oficiosní »Rossije«: Poláci nejsou tomuto listu ani Slovany, aspoň o tom silně pochybuje, »poněvadž kromě jazyka nemají nic s olečného s jinými Slovany . . . Jsou to slovansky mluvící cizinci . . . Poláci v zájmu Slovanstva musí zůstati v milosti Ruska, a vše, co s nimi Rusko učiní v zájmu své státní moci, bude prospěšno Slovanstvu.« — Nešíří se radostí prsa našich »pravých« slovanofilů?

poněvadž nevěřím v možnost rozřešení otázky polské a nevěřím v možnost rozřešení záhady naší formy vládní. To i ono bude nad námi viseti ještě dlouho, možná po celá staletí.«

Zajímavo jest, co píše ukrajinská »Rada«. Připomíná, že Ukrajinci hlásali ideu slovanské vzájemnosti na zásadě volnosti a bratrství již dávno. »Stačí jen připomenouti bratrstvo sv. Cyrilla a Methoděje; stačí uvésti, že prvními profesory slovanské filologie v Rusku byli Ukrajinci Bodjanský, Srezněvský a Hryhorovyč. V době, kdy část ruské intelligence pomýšlela na novou bělehradskou či sofijskou gubernii, a druhá část posmívala se ‚bratuškům‘ — Ukrajinci hlásali volnost a bratrství slovanské, a ústy Drahomanovými předložili celému slovanskému světu zásady slovanské politiky na základě úcty ke každé, i sebe menší národnosti.« Na to jediný zbývající ještě orgán ruských Ukrajinců prohlašuje, že se Ukrajinci celou duší připojí k svazku všeslovanskému, ale žádají, aby byli považováni za rovnoprávného člena rodiny slovanské. Pochybuje však o tom, že se tak stane, i vyslovuje se proti účasti Ukrajinců ve slovanském sjezdě.

Mnohem příkřeji o připravovaném sjezdě i o dnech petrohradských vyslovovalo se »Dilo« — a rusínský klub poslanců na říšské radě odřekl svou účast v předběžné slovanské poradě, která se má konati v Praze 12. července.

Proti podobným hlasům v Polsku ozval se způsobem velmi vážným »Świat Słowiański«. V úvodu píše o velmi dobrém dojmu, jaký zůstavila v Krakově návštěva jenerála Volodimirova, který přijel do Krakova z vlastního popudu a byl zde (i potom ve Varšavě) uvítán velmi srdečně. Krakovský měsíčník, věnovaný myšlence slovanské se stanoviska polského, varuje velmi rozhodně před abstinencí Poláků na chystané pražské konferenci. »Všeliká nechuť proti sjezdu se strany polské« — píše do slova — »oslabuje postavení našich ruských přátel a přispívá k posílení reakčního, úředního slavjanofilství, které nanovo pozvednouc hlasu bude se snažiti vší silou, aby ještě jednou opanovalo situaci . . . Dojde-li ke sjezdu v Rusku r. 1909, není známo. Sjezd musí býti buď polonofilský nebo protipolský. Nestanou-li se změny v poměrech a okolnostech, tak, jak dnes věci se mají, k polonofilskému sjezdu nedala by svolení vláda, a na protipolský nikdo by nechtěl jeti.« Doby do sjezdu budou hleděti ruští přátelé Polákův užíti k propagandě svých idejí, a zároveň budou pracovati v opačném směru nepřátelé shody rusko-polské. »Sjezd by ‚úředním‘ slovanofilům nijak neprospěl, kdyby se ho účastnili Poláci. Oni potřebují sjezdu bez Poláků. Budou tedy intrikovati v tom směru . . ., abychom se sami od účasti při sjezdu zdrželi . . . Kdyby potom — snad v poslední chvíli — vedení sjezdu dostalo se do rukou ‚úředních‘ slavjanofilů, měli by vůči nepřítomným volnou ruku, a že jiní Slované byli by naší nepřítomností pobouřeni, nebylo by těžko vyzískati sjezd proti nám a potom získati proti nám již celé veřejné mínění ruské. Nepřítomnost na sjezdě připravila by nás o naše ruské přátele i nastal by v ruském veřejném mínění týž obrat, jako po r. 1863.«

Myslím, že je to stanovisko úplně správné — stanovisko, jež by měli zaujmouti i Malorusové. Neúčastní-li se předběžné porady v Praze, uškodí tím dobré věci slovanské i sobě. Naproti tomu zase pořadatelstvo mělo by jim vyjíti všemožně vstříc a nedotýkati se nikterak národních jejich citů. Kdyby se pražské porady a potom sjezdu všeslovanského v Rusku vzdalovali Ukrajinci, byla by to podobná chyba, jako kdyby nepřišli Poláci — neboť otázka ukrajinská stejně volá po úpravě, jako otázka polská. Na konferenci pak a na sjezdě musí v obou otázkách panovati úplná otevřenost, reálnost a jasnost — všeliké diplomatické a opatrné obcházení, při němž reálnost a rozhodnost byla by nahrazována pouhým nadšením a po případě sentimentalismem, bylo by úplně neplodné a zvrátilo by celou akci v podnik naprosto bezvýznamný a zbytečný. Byli bychom zkrátka na témž místě, jako po dosavadních sjezdech a slavnostech — až by vyprchalo nadšení, zbyla by nezměněná, mrazivá skutečnost.

Nuže: myslím, že zatím není příčiny k nadšení — ale také ne k naprosté negaci. V Rusku vyplývají na povrch proudy sympatické, jichž je třeba užiti v zájmu věci všem nám drahé, která jest životní otázkou nás všech.

Proto přeji zdaru chystané pražské poradě slovanských zástupců. Vybaví-li se z mlhy planého a nadšeného horování a podaří-li se jí stanouti na konkretní půdě a vypracovati opravdu reálný a cenný podklad pro příští slovanský sjezd — bude to zisk věci slovanské, jejž rádi přičteme z části také za zásluhu zájezdu poslanců Kramáře, Hribara a Hlibovického na Rus.

Z. B.:

Bulharská literatura v roce 1907.*)

I.

Žeň na poli básnickém nebyla překypující, ale byla překvapující v nejednom směru. Před obžinkami však tryznou oslavme smrt básníka »Cařihradských sonetů« **) *Konst. Veličkova* (1857—1907). Nevzpomínejme, že podle Atanasova vydávají »krásný zvuk, který nehovoří k srdci«, ale vyznejme, že Veličkov byl vždy předem umělec, jdoucí sám a sám svou cestou a že jeho »Římské listy« zůstanou stálou ozdobou bulharské literatury.

Největší současný básník bulharský *I. Vazov* letos v poesii mlčel, horlivě pracuje v románě a dramatě. Kdysi tolik obdivovaný lyrik

*) Vedle četných recensí jednotlivých děl užito k této skromné kompilaci, jakou býti se vyznává práce přítomná, dvou přehledů za r. 1907: prvý v »Bъlgarské Sbirce« (XV. 31—43) od N. Atanasova, druhý v »Demokratičeském Prěgledu« (VI. 179—188 od A. Gečeva.

**) Vyšly v překladě Vl. Šaka.

Kiril Christov (1875) zabýval se dílem bibliografickým a ucházel se o professuru bulharské literatury. Kdysi satyrik, jediný satirik bulharský *Stojan Michajlovski* (1856), typický představitel básníků literatuře odumřelých, znova oživ obrátil se k církvi. Ve statích, jež otiskl »Cърkoven Prěgled«, vyznal svoje nové credo. Zajímavo jest, že to, co zde říká přímo, vysvětlil již před rokem obrazně ve svých »Východních legendách«.

Iv. Andrejčin, o kterém Atanasov loni soudil, že se »odmlčel asi na dlouho«, již velmi hlasně promluvil. Založil nový časopis »Iz nov pаtь« (Na nové cestě) a na jeho první strany položil manifest, který obdivuje současnou francouzskou poesii jako pramen, z něhož bulharští básníci mají čerpati náměty i formu. Praví mimo jiné: »Myslíme, že u nás, kde se nedostává střediska naší samostatné kultury, je prázdnou a neplodnou prací úsilí našich talentů, aby šli s původní tvorbou po cestách, které přešli geniální evropští spisovatelé . . . Být původním — nic lepšího nad to: cizí zůstává vždy cizím. Avšak původnost neznačí divokost a primitivnost.« A otvírá do kořán dvéře naturistům, humanistům, latinistům a integralistům . . .

Dojemným unisonem podivují se všichni oběma básníkům kruhu, seskupeného drem Krstevem kolem časopisu »Misъlь«: *Penčovi Slavejkovu* (1866) a *P. K. Javorovu* (1877). Bojan Penev ve své neobyčejné studii o lyrických písních Slavejkovových (Misъlь XVII. 460 n.) srovnává duchaplně oba básníky: »Tón Slavejkovovy lyriky vyznačuje se měkkostí, elegičností a zasněností . . . Elegičnost v jeho lyrice je umělecká: zřídka bývá výjadřována přímo, hlubina elegické nálady vycifuje se v krystalisovaném symbolu. Ten tón připomíná Schubertovy písně. Základní tón Javorovovy lyriky často bývá pohlcován ostrými wagnerovskými dissonancemi a nejrozmanitějšími modulacemi lyrického cítění.«

Od Slavejkova vyšly »Epické písně«, Javorov vydal sbírku »Bezsъnici«, z níž je nejpozoruhodnější »Moje píseň písní«, kde, jak dí Gečev, »s velikou tvůrčí silou vyjadřuje svůj návrat v čarovný svět svého zvláštního ducha«. A u Slavejkova zastavuje se Atanasov u »Hymnu smrti nadčlověka«: »Jaká prostota, jaká hloubka myšlenek, a což ještě vážnější: jaká radost se života, jaký vzlet k ideálu, k Bohu — bez mysticismu.«

Bez odporu zajímavé je srovnání dvou básníků po formě. Slavejkov zpívá písní prostou, která nese stopy úrodného vlivu písně lidové, Javorov odívá své básně skvělým, bohatě a těžce protkávaným šatem.

Dekadenti bulharští mají svůj střed v časopise »Južni cvětove«. Čtou se tu nesmyslné verše, psané ne nějakými nenadanými, ale zaslíbenými poety. Atanasov zmiňuje se o *Trajanovi* a *Trifunu Kunevovi* a dokládá: »Přelistujte celý ten sborník a zachvátí vás homerický smích, vzpomenete-li, že tito ubíječi přírody, přirozenosti, pravdivosti postavili na svou knihu hluboké motto z Tolstého (proč ne z Ježíše?): »Buďte jako děti . . .«

Loni pozastavil se Atanasov zálibně u debutu *R. S. Toškina*. Letos se o Toškinovi nezmiňuje ani on, ani Gečev. Je to tím divnější,

jelikož Toškin vydal letos přece dvě knížečky: »Pěsni« a epickou báseň »Siljana«. Oproti prvotině »Terzanija«, kde sotva naleznete formálně či obsahově zaokrouhlenou báseň, ale kde cítíte zpívat zpěváka přírodou nadaného, je v nových »Pěsních« větší jasnost citu a dokonalejší forma. Chlad objektivity, který čiší z této sbírky, najmě z úvodní »Agonie Mrazu«, dává v Toškinovi tušiti epika. A že již talent sám si v tom směru razí cestu, o tom svědčí druhá Toškinova knížka — epická báseň, obsahově ani formálně sic nevynikající, ale právě pro onu souvislost významná.

II.

Krásná prósa bulharská je zcela jiného rázu než poesie. »Řekli byste, že poesie s jedné a belletristika s druhé strany jsou plody dvou různých epoch — tak veliký je rozdíl mezi nimi ve formě i v obsahu.« (Atanasov.) Vysvětliti lze to tím, že práce v belletrii zůstavena »starým« a nové proudy obrátily se prozatím pouze k básnictví.

Ivan Vazov přišel se dvěma pracemi. Již náměty, natož myšlenky jsou v odporu k individualistní snaze »mladých«. Náměty jsou historické. »Světoslav Terter« je román z doby tatarského vpádu. Zápletka románu tkví v zápase mezi Terterovým synem Světoslavem a carem Smilcem. Kelem těch dvou řadí se celá galerie různých typů. Některé scény jsou zvláště živé, dlouho nezmizí z paměti; tak útěk Smilcův z Trnova s neobyčejně živými podrobnostmi. V povídce »Ivan Alexandr« je zápletka mnohem živější. Omezení zápletky dovoluje soustředit více pozornosti na jednotlivé hrdiny. Postavy Ivanova a cařice Theodory jsou jemnou prací bdělého umělce. Zajímavo je stanovisko Vazovovo, již dříve patrné: že totiž psychologie massy je rovnocenná s psychologií individuelní. V přítomných pracích přivádí je k platnosti plnou měrou.

V stopách Vazovových jde *N. Načev*. Volí rovněž námět historický. V románě »Na Carevic« snaží se předvést současníkům poslední úsilí Bulharů o prodloužení svobody. Na všech stranách je patrna tendence autorova: srovnávat s minulostí k poučení občanů nového Bulharska. V tom se liší od Vazova. Druhý rozdíl je v tom, že Vazovovi hlavním činitelem politického života je bojarstvo, kdežto Načevovi jsou nositeli národní ideje sluhové církve a osou, kol níž se točí všecky životní zájmy rozpadávající se strany, jest patriarcha Eftimij. Se stanoviska románové theorie není Načevův román vlastně románem. Episoda vrší se na episodu často nesouvisle a bez zřetele k celku. Některé scény jsou vypočteny jen na effekt. Zápletky tu vlastně není, jsou to jen historické obrazy, nemající charakterisovat individuum, ale vysvětlit city a hnutí massy. Přes všecky nedostatky nezřídka čteme dramatické scény, shledáme pěkné typy a úlomky ze života, ne nezajímavé s uměleckého hlediska.

Strašimirov, Stamatov a *Elin-Pilin*, všichni tři význační umělci, ničeho netiskli.

Drama tentokráte bylo obohaceno několika díly, významnými pro rozvoj bulharského dramatu. Je zvláštní, že i zde vyskytají se historické náměty, jichž se chopili básníci, aby vyjádřili své sociálně filosofické credo.

Vazov zpracoval historický námět, totožný s oním v »Ivanu Alexandru«, v dramatě »Към пропасть« (Do propasti). Dramatičtí theoretikové odjakživa varovali před dramatisováním románu. Že i Vazov pocítil pravdivost a vážnost varování toho, patrno již z toho, že musil k pěti dějstvím přidat ještě »jednu scénu«, tak že drama má šest dějství. Kus měl na jevišti velký úspěch. Pochopíme, vzpomeneme-li na kouzlo, s jakým Vazov ovládá jazyk, na jasný názor autorův, byť ne závratně hluboký, na to, že kus je vzat z bulharského národního života a posléze na to, jak populární a drahé je jméno Vazovovo každému Bulharu.

P. J. Todorov, známý dramatik z kruhu »Mysli«, octl se na jevišti s hrou »Първите«. Autor nazývá ji »historickou«, ale je to drama se současnou filosoficko-sociální tendencí. Historické fakty a osoby slouží za symbol ideje. Dva motivy kusu, sociální a erotický, vylučují se vlastně navzájem. Hrdina kusu, daskal Dimitr, je nositelem ideje v dramatě, v 3. jednání však zapomíná na ideový zápas a vzdává se Amorovi. Daskal zamýšlí proti čorbadžijovi Petkovi, jehož je hostem, ale zamiluje si jeho dceru; a v 3. dějství není ho mezi spiklenci. Nejlépe nakreslena je postava čorbadžije Petka, ostatní jsou nehotové modely.

Také *Iv. Kirilov* a *Leonardič* pracovali v dramatě. Práce jejich byly otištěny v čas. »Južni Cvětove«.

DR. BRANKO DRECHSLER:

Chorvatská literatura v roce 1907.

Chorvatská literatura nevymanila se dosud z politických pout, které jí sice mnohdy podávaly silné podněty i pro tvorbu uměleckou, ale které přece jen vadí plnějšímu a samostatnějšímu rozvoji spisovatelů. Ba tato pouta, jak se zdá, spoutávají nyní naše spisovatele silněji, než v kterékoli době po národním probuzení — a v nich zmítá se i naše čtoucí obecenstvo, které nedospělo ještě tak daleko, aby cítilo neodolatelnou potřebu moderní knihy, když je překvapila nejnovější doba, v níž se čtou pouze noviny. Proto dnes není u nás samostatného a spontanního literárního života. Za těchto okolností udržují v Chorvatsku literární práci tito tři faktorové: osvětné instituce, založené v dobách dřívějších, spisovatelé, jichž politika nedovedla odvrátiti od literatury, a konečně diletanti, kteří užívají příležitosti, aby došli »slávy«. Chorvatská literatura se nyní soustřeďuje v »Društvu hrvatskih književnika« (spolku chorv. spisovatelů) a v chorvatském zemském divadle v Záhřebě. Spolek spisovatelů vydává měsíční revue »Savreme-

nik«, která je zrcadlem moderní chorvatské knihy, a spisovatelé, kteří se kolem něho seskupují, tvoří největší a nejlepší část literární produkce, pokud se tohoto roku jevila samostatnými publikacemi.

Fran Hrčić vydal 4aktové drama »More«. Básník po svém prvním zdařilém dramatu »U sumraku«. opět přistoupil s technikou severních spisovatelů, zjemněnou intimností a tichostí své poesie, k jádru našeho národa, črtaje sražení kultury s hrubou přírodou, vzpouru individualismu proti patriarchálnímu rodičovskému absolutismu, který právě v naší době ne bez dramatických příhod propuká v rodinách našeho prostého světa. Toto drama všude by došlo pochopení, a přes to všude by zůstato naším.

Milan Ogrizović uvedl na jeviště zdařilou tetralogii »Godina ljubavi« (Rok lásky). Jsou to čtyři aktovky: první tři jsou klidné pohádky, lehké, plné básnické invence a květnaté fantasie, a čtvrtá — jako zimní vánice po milém jaru, teplém létě a plodné jeseni — překvapuje nás silným živlem dramatickým, který zajišťuje úspěch na jevišti celé tetralogii. Tuto aktovku má naše činohra připravenu pro slovanská představení v době jubilejní výstavy obchodní a živnostenské komory v Praze. — *Milan Ogrizović* společně s *Andrijem Milčinovićem* napsal ještě tříaktové drama »Prokletstvo«. Milčinović znám jest u nás jako jeden z nejlepších novelistů. Zakládá svoje novely hluboce, a proto i silně symbolisuje. Stejně pojal myšlenku »Prokletstva«, a poněvadž námět, který se mu vnucoval neodolatelnou silou, byl eminentně dramatický, spojil se novelista s dramatikem, a tak nám dva autoři podali v jednom díle sdružené svoje pěkné vlohy: jeden hloubku a druhý plastický výraz dramatického děje. Spisovatelé líčí nám záhřebský život v XVI. stol., boje mezi předměstími Novou Vsí a Kaptolem, mezi lidem a kněžstvem, mezi zděděnými právy a snahou o nová práva — a především boj jedince proti davu, upřímné a pravé víry proti lživým formám, bez nichž si hierarchie nedovede víru ani představiti. Je to moderní historické drama, v němž však není ani jediné historické osobnosti: spisovatelé oživili osoby, o nichž historie nevypráví, a přece jsou i v jejich duších události, a to otřásající události. Život někdejší Nové Vsi a Kaptolu, těchto ještě podnes jediných a klasických svědků záhřebské minulosti, předváděl nám ve svých románech August Šenoa, přijímaje popud od svého vrstevníka a známého Jana Nerudy, který tak miloval pražskou Malou stranu a Hradčany — a dnes mile na nás působí, když noví spisovatelé opět nám oživují tato místa: neboť vše, co Šenoa napsal, jest nám milé jako nejlepší dny naší mladosti, v nichž jsme čítali jeho romány. »Prokletstvo« nebylo podnes provozováno, poněvadž naše censura se tomu několikrát opřela, poněvadž Kaptol i dnes je střediskem kleru, který se bojí, aby na jevišti neožily dávné masky jeho obličeje...

Největší úspěch r. 1907 na záhřebském jevišti měla tragedie *Iva Vojnovića* »Smrt majke Jugovića«, a také kritika pěkně uvítala její vkusné vydání. Osnovou dramatu jest známá, krásná národní píseň o matce Jugovićů, v níž autor objevil nějaké živly moderního symbolismu, čímž jej velkolepý sujet přivábil. Velmi zajímavo jest, jak Voj-

nović spojil národní píseň a tradici s požadavky moderního dramatu, směřuje při tom i sám ke zcela nové technice dramatu. Také v Bělehradě hrála se »Smrt matky Jugovićů« několikrát, ale literární svět přijal ji velmi chladně.*) Možná, že herci, zvyklí na hrubé recitování národních pěvců, nedovedli ve svém umění spojiti ony dva tak různé živly, jež spojil básník; anebo snad úspěchu ublížila obrovská a dlouho trvající reklama, jíž Srbové dosud neuvykli, kdežto my jsme jí už zvykli u dalmatských spisovatelů, kteří i v tom tak rádi následují D'Annunzia.

Básníků jest i u nás vždy dostatek jako všude. *Ivan Miličić* (»Pjesme«) zasáhl tu a tam v opravdu básnické struny. Básnířka *Josipa Gazvodová* (J. Gazvoda: »Iz mojega zatišja«) zjevila se tiše jako v houštině milenka na jaře, ale jest i vůně v její poesii šťastného zátiší. *Gavro Kostelnik* (»Romance i balada«) má nesporně mnoho básnického nadání, ale dal se příliš omámiti starou romantikou a jejími velkými básníky, i nemůže jeho talent dojíti samostatného a moderního vyjádření. *Dr. A. Antončić* (»Obiteljski zvuci« — Rodinné zvuky) jest příliš prosaický, jeho výraz je těžký a tvrdý, jeho myšlenky prozrazují umění a umírněnost vážného muže, ale jsou beze vzletu. *Gjuro Arnold* (»Čeznuća i maštanja« — Tužby a snění) ukázal výborně i novou sbírkou, že jest dobrým básníkem pro děti a pro mládež, poněvadž má mnoho mladistvé naivnosti — ale přes to nechce se dáti cestou, kterou mu příroda určila a na níž by vykonal mnoho dobrého pro naši chudou literaturu pro mládež.

Zvědavě byla očekávána sbírka básní *Vladimira Vidriće* (»Pjesme«) a vzbudila mnoho zájmu, ačkoli všecky její básně byly od dřívějška známy. Vidrić nemá skoro nižádné literární ctižádosti, neboť umění a literatura jsou mu pojmy, které se nekryjí. Básně nepíše, ale pěje a recituje svému uchu i kochá se jejich lepotou a zvučností. Požitek této krásy neodpírá ani svým přátelům: i jim své básně recituje — a dobře recitovati je dovede pouze on sám —, a tak se jeho písně šíří mezi námi jako nějaká moderní národní poesie, arci jen pro vyvolený národ, načež více jen náhodou přicházejí také do rukou redaktorů. Vidrić pozoruje epochy a věky lidské kultury: řeckou, římskou, židovskou, středověkou křesťanskou, staroslovanskou — sbírá ve své lyrické poesii rysy krásy, vytvořené oněmi epochami v životě člověka, slaví je a píše jim do památníku své nečetné, drobné písně velkých obrysů a ohromných gest.

Pěkné jsou výsledky chorvatské poučné prósy: *A. G. Matoše* »Vidici i putovi« (Výhledy a dráhy), sbírka duchaplných impressí a essayí; studie *Milana Marjanoviće* »Iza Šenoe« (Po Šenoovi), obraz posledních 25 let chorvatské literatury; cestopisy Dra *A. Tresiće-Pavičiće* »Po ravnim Kotarima« a »Preko Atlantika do Pacifika« a *Ch. Šegoviće* »Prvo progonstvo Eugena Kvaternika« (První pronásledování E. Kvaternika), paměti znamenitého chorvatského politika a našťastného revolucionáře.

*) Srv. článek o srbské literatuře v předešlém čísle Slov. Přehledu.

Nejslaběji u nás prospívá román a novela. Produkuje se sotva tolik, kolik potřebují beletristické listy. »Krvavi dani«, román z isterské minulosti, jejž napsal náš vynikající básník *Vladimír Nazor*, jest jediný román, vydaný minulého roku v samostatné knize a mající literární cenu. A *Dinko Šimunović* jest jediný nový novelista, který se u nás v poslední době objevil a svými novelami, tištěnými v »Savremeniku«, rázem vstoupil do předních řad našich povídkářů. Přišel z Dalmacie jako ryzí novelista, kdežto z oné kolébky Chorvatska, tak blízké Italii, dostáváme vesměs jen básníky; objevil se jako svérázný, originální umělec, který není nikomu v nejmenším podoben, kdežto jinak naši dalmatští spisovatelé jsou známi jako zvláštní napodobitelé a následovatelé velikých umělců, obyčejně italských. Příčinou slabého rozvoje naší povídky v poslední době jest jednak ztráta velkých povídkářů, jakými byli Kozarac, Novak, Tomić a Kumičić, kdežto Gjalski se vrhl zcela na politiku a Leskovar se odmlčel — jednak nynější stav »Matice Hrvatské«, která po dvě desítiletí měla největší vliv na rozvoj naší beletrie, ale dnes nechce jíti dále ve svých tradicích, podle nichž by měla býti představitelkou a zrcadlem současné chorvatské literatury, nýbrž jde za cíli reakčními, které ji časem přivedou do proudu klerikálního. »Matica Hrvatska« vydala za rok 1907 knihy, které nezasluhují ani zaznamenání — a chorvatští spisovatelé, kteří se od Matice odloučili, vytvořují ponenáhlu v »Društvu hrvatskih književnika« základ mohutnějšího rozvoje chorvatského písemnictví

ADOLF ČERNÝ:

Literatura lužickosrbská r. 1907.

Lužickosrbská literatura měla loni chudý rok. Ani v beletrii, ani v poučném písemnictví neobjevilo se nic pozoruhodného. Nevyšla ani nová sbírka *Čišinského*, čímž však není řečeno, že by byl básník nepracoval. Jako celá literární produkce lužická, tak i práce předního soudobého poety lužickosrbského jevila se jen časopisecky. V měsíčníku »Łužici« vyšly četné jeho obrázky a idylky ze života lidového, o nichž snad bude nám možno referovati v přehledu lužickosrbské literatury za r. 1908. »Łužica« sama za jeho redakce se vnitřně přeměňuje: přestává býti podrobnou a živou revuí lužického života, jakou byla za Muky a zejména za Andrického, a stává se více časopisem ryze literárním. Byl by to jistě obrat beletrii lužické prospěšný, kdyby se měla část časově revuální kam jinam uchýlit. Ale v lužických poměrech není pomyšlení na založení nového listu, určeného především inteligenci — proto také asi v poslední době věnuje se v »Łužici« zase více pozornosti aspoň kronice lužického života. Ještě v jiném směru nastala patrná změna ve vnitřním duchu hornolužického měsíčníku: místo pouhých pochvalných referátů o domácí literatuře počaly se v něm objevovati také kritiky, snažící se věc posouditi bez

ohledu na osobu, přímo a mnohdy velmi řízně, ba ostře. Píše je *M. Nawka.* V tichém, klidném rybníce objevila se štika — strhl se poplach. Postižení bránili se v »Łužici« více méně podrážděně — a tak objevil se opět v lužickém tisku zapomenutý tam skoro druh literární: polemika. Přestřeluje se ovšem s obou stran, nelze všeho schvalovati tu ani tam — ale tolik je jisto, že do literární lužické krve, která až na malé výjimky*) plynula až příliš líně, přišlo trochu nového ohně, který ji popohání k čilejšímu běhu. Zkrátka, v literární stagnaci lužickosrbské nastala zase malá revoluce — a tu lze jako projev života jen vítati. Takovou revolucí bylo v druhé polovici let sedmdesátých vystoupení mladé družiny literární, jejímiž předními hlavami byli Ćišinski a Muka — takovou revolucí bylo v druhé polovině let devadesátých působení M. Andrického v »Łužici«. A konečně ještě jednu změnu lze při tomto měsíčníku pozorovati: doposud aspoň zevně byla v něm stále udržována rovnováha obou vyznání, ne-li jinak, tedy aspoň v složení redakce, kterou stále tvořili dva členové, evangelík a katolík. Nyní má »Łužica« marku skoro pouze katolickou — ne ovšem v duchu uveřejňovaných prací, ale v jejich původu: spolupracovníky »Łužice« jsou nyní skoro vesměs jen katolíci, ba z redakce letos zmizel i evangelický její člen a zakladatel listu, dr. Arnošt Muka. Je to zjev málo potěšitelný v každém případě. Je-li projevem nějaké konfesijní nechuti, je to zjev smutný — ale o tom pochybuji, poněvadž nesnášelivost náboženská je v Lužici při vší její konfesijnosti věc neznámá. Je-li však projevem národní vlažnosti a životní neschopnosti evangelické většiny národa — pak je to případ mnohem smutnější. A bojím se, že tato druhá diagnosa měla by nároky na přiznání správnosti a konkretnosti. Jen pozorujme vývoj lužické beletrie a literatury vůbec: evangelíci měli primát vlastně jen ve dvou kritických dobách lužického života a lužické literatury — na úsvitě této literatury na rozhraní 16. a 17. století a na počátku lužického probuzení v první polovině XIX. stol. Ale již od vystoupení Hórnikova a jeho družiny koncem let padesátých mají v obnovovaném duševním životě lužickosrbském stále skoro převahu katolíci. Od Zejleŕa, Smoleŕa, Pfula, Imiše a Wjele-Radyserba vystoupila na straně evangelické jediná silná individualita, nynější národní vůdce dr. Arnošt Muka. A to bylo v letech sedmdesátých — od těch dob nevyšla v lužické literatuře skoro ani jediná pozoruhodná hlava ze řad evangelických. Je to úkaz nadmíru povážlivý, který, kdyby měl osvědčiti platnost pravidla i v době budoucí, byl by projevem stagnace valné většiny národa — a stagnace rovná se skoro smrti., Ustoupení dra. Muky z redakce litujeme však i z příčiny více formální. V Lužici nebylo sice dosud (v novější době) náboženské nesnášelivosti, ale byla i je tam stále domovem velmi vyvinutá konfesijní citlivost, jejímž klasickým dokladem jest existence dvou lidových pravopisů vedle sebe: evangelického a katolického. Po ustoupení Mukově při této citlivosti mohlo by se státi, že by se evangelické obecenstvo naprosto odvrátilo

*) Ćišinski, před odmlčením Andricki.

od »Łužice«, považujíc ji (třeba naprosto neprávem) za orgán pouze katolický. Snad by k tomu pod touto více zevní, formální záminkou přispělo i zcela správné stanovisko »Łužice«, jež tento list zaujímá vůči nepochybné národní vlažnosti, lehkomyslnosti a ústupnosti na straně evangelické. Proto bychom si v zájmu lužické věci přáli, aby se dr. Muka do redakce »Łužice« zase vrátil, resp. aby mu byl návrat umožněn. Jiná věc by byla, kdyby »Łužica« obhájila svou existenci i bez evangelíků a kdyby podobný časopis vznikl i na straně evangelické a stal se projevem opravdového **života** evangelické většiny národa. Pak bychom nynější obrat v »Łužici« přímo uvítali: povstalo by duševní zápolení mezi oběma vyznáními a to by nepochybně zmnožilo národní a duševní život lužickosrbský.

Samostatně, formou knižní v lužické literatuře r. 1907 vyšlo o málo více než nic. »Maćica Serbska« vytrvala při své praxi z posledních let: kromě »Časopisu Maćicy Serbskeje« a kalendáře (»Předźenak«) nevydala nic. Vím, že je to podmíněno finanční tísní — ale jen do jisté míry. Matici bývalo za mé paměti vždy zle, ba i hůře, ale přece za Hórnikova života snažila se vydávati každého roku aspoň jednu knížku pro lid nebo k jiné potřebě vedle publikací jmenovaných.

Zaznamenati sluší jedině knížečku evang. faráře (ve výslužbě) *M. Urbana*, totiž sbírku básní »**Wokřewne wonješko**« (Osvěžující kytice). Právě tato sbírečka stala se předmětem ostré kritiky a prudké polemiky v »Łužici«. Uznávám kritické výtky činěné sbírce Urbanově, ale přece nemohu se stotožňovati s naprosto odmítavým stanoviskem »Łužice«. Mohu jen opakovati to, co jsem o druhé sbírce veršů M. Urbana napsal na jiném místě*). V nové sbírce autor odložil slavnostní, starodávný šat, jejž si zvolil v první knížce »Wótčinske hrona«, a vybral si novější formu sonetu, pod níž jeho nedostatky vynikají už velmi patrně. Sonety jeho nejsou ani stínem vlasteneckých sonetů Jakuba Ćišinského, které mu patrně byly popudem a vzorem: nemají opravdového básnického vzletu a dechu, nejsou projevem svérázné básnické individuality, jsou to jen zveršované žurnalistické projevy, nesené tónem kazatelským a didaktickým. Ale nevadí. Mají ušlechtilou tendenci vlasteneckou, jíž jméno autorovo je s to proklestit cestu do valné části národa. Spisovatelem jest evangelický farář — a to básně doporoučí evangelickým Srbům. Tak mohou se dostati vlastenecké tyto epištoly do vrstev národa, v nichž jest buditelské práce nejvýš zapotřebí. Sonety Urbanovy jsou variace na známé heslo: »Serbja, zakhowajće swěru swojich wótcow rěč a wěru!« Známou, opravdu neobyčejnou zbožnost lužickosrbského lidu autor spojuje s věrností k mateřské řeči — zbožnosti lužického lidu užívá za oporu srbského jazyka.**) Snad i u evangelické inteligence dojde spíše sluchu než přísný a nemilosrdně bičující Ćišinski — snad mnohý z vlažných vzdě-

*) Viz můj feuilleton »**Ohlasy z Lužice**« v »Čase« 16. list 1907.

**) Aby volání jeho proniklo opravdu také do lidu, vydal Urban tuto druhou svoji knížku švabachem a pravopisem obvyklým v knihách pro evangelický lid.

lanců evangelických rozpomene se na svou národní povinnost. Není pochybnosti, že ne-li přímo cizomilství, tož aspoň vlažnost a nečinnost mnohých evangelických učitelů a kněží způsobily velké spousty na straně evangelické. Zcela pochopitelno jest úzkostné volání Urbanovo: »Ach, vzbuďte se — aspoň vy mladí! ...«

Myslím, že tento význam veršovnické činnosti Urbanovy a specielně druhé jeho sbírky slušelo se uznati a zdůrazniti i v »Łužici«. Že by bývaly knížky Urbanovy nevznikly bez Ćišinského, jest nepochybno. Nepochybno také jest, že bychom raději uvítali epigona mladého, který by vzbuzoval naděje do budoucnosti. Ale když není mladistvých debutantů a když není originálnějšího projevu, třeba pocházel ze řad starších, není správno stavěti se proti autoru »Wokřewneho wonješka« naprosto odmítavě — v poměrech lužických.

Zaznamenáváme ještě otisk z »Časopisu Maćicy Serbskeje«, náležející literatuře vědecké, totiž rozpravu Poláka *Alfonse Porczewského*: »Delnjoserbski Psalter ve Wolfenbüttelu«, důležitý příspěvek k dějinám dolnolužického nářečí.

A končíme oznámením, že tohoto roku snad vyjdou dvě neb tři sbírky Ćišinského (»Serbske wobrazki«, »Idylle« a »W kuzłach Njewidźomneho«) — a dávno očekávaný a podle ukázek, jež mám v ruce, znamenitý dolnolužický slovník dra. Arnošta Muky, dílo, které bude jistě přičteno k nejvýbornějším pracím slovanské filologie.

Vstupuje tedy lužickosrbská literatura do r. 1908 s nadějí: oživené tempo v časopisectvě (v »Łužici«) i konkretně chystaná díla naději tu živí.

Z časopisů a knih.

I.

O stycích starých Slovanů s Turkotatary a Germány.

O stycích starých Slovanů s Turkotatary a Germány s hlediska jazykozpytného. Uvažuje Dr. JOSEF JANKO. Otisk z »Věstníku České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění«, ročn. XVII., str. 100 až 131 a 139—192.

Obsáhlá publikace tato jest dopodrobna provedenou kritikou hlavních thesí ohlášeného námi již loni spisu *Jana Peiskera* »Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turkotataren und Germanen und ihre sozialgeschichtliche Bedeutung« (Stuttgart 1905). Peisker, zašed do slovanského pravěku nejdávnějšího, bystrou ba přepiatě bystrou a na první pohled oslnivou kombinací dospěl závěrku překvapujícího novotou, na němž jakožto na pevném podkladě buduje pak dále — závěrku totiž, kterým se mění všecky dosavadní názory na starobylé společenské i hospodářské poměry slovanské a jejž lze shrnouti co nejstručněji takto: Staří Slované v stoletích již dávno předkristových úpěli pod přetěžkým otrockým jařmem, které *střídavě* doléhalo na ně se *dvou* stran: se strany ďábelských

přímo tryznitelů Turkotatarů (podle Peiskera sousedních prý Skythů) a v mírnější podobě se strany starých a to zejména západních Germánů (Tacitovi *servi* byli podle Peiskera dávno porobení Slované). Důvodem jsou Peiskerovi jednak historické a sociologické, ale vesměs pozdní a jedním slovem nepřilehavé analogie (na př. Pečeněgové z 10. století nebo dokonce turečtí obyvatelé stepí středoasijských), jednak několik málo vypůjčených od Slovanů a prý v ohledu naznačeném velevýznamných slov, totiž jediné slovo domněle turecké *tvarogъ* (to nese skorem všecku tíhu theorie o bestiální porobě turkotatarské, v jejíchž důsledcích nelze pak na Slovany pohlížeti jinak než jako na národ smíšený, zkřížený plemenným živlem tureckým, při čemž však Turci ovládli a udrželi se jako zvláštní vrstva *županů*), a dále čtvero výrazů původem germánských, totiž *mlěko*, *skotъ*, *nuta* (= dobytek) a *plugъ*. Výrazy tyto jsou prý vesměs přejaty od západních Germánů, čemuž nasvědčuje také etymologie zastávaná kdysi Šafaříkem, že slovo *Němec* jest ohlasem jména kmene *Nemetes* atp.

Janko, profesor srovnávací mluvnice jazyků germánských na české universitě v Praze, provádí svou kritiku krok za krokem, shledávaje a bedlivě co do nosnosti zkoumaje veškery ať hlavní, ať vedlejší opory theorie Peiskerovy. Tresť vývodů jeho, po našem mínění veskrze přesvědčivých — a což důležito — jasně a při vší vědeckosti zcela přístupně psaných, jest asi tato: Proti skutečným svědectvím historickým doklady jazykové, zvláště však kolísavé, často jen subjektivní výklady etymologické nemají do sebe té průkaznosti, té bezpodmínečné hodnoty noetické, kterou jim Peisker přikládá. Při tom Janko má na mysli etymologie přesně vědecké, srovnávacím jazykozpytem zjištěné, nikoli jen nazdařbůh od dilettantů à la Žunkovič, Srba, Kuffner a j. urobené. Co se pak týče dosti velkého (ale v poměru k maďarštině, finštině, laponštině přec jen skrovného) počtu cizích slov, přejatých od starých Slovanů hlavně z germánštiny, netkví v nich rovněž žádná známka nějaké praporoby slovanské: cizí slova ta jen zřídka jsou povahy a hodnoty sociálně-politické, převážnou většinou dosvědčují nám jen úzký a trvalý, většinou (jak z historie víme) nepřátelský, ale také přátelsky obchodní styk s Germány v dobách historických, především styk s východními Germány, Goty.

Theorie o praporobě turkotatarské nelze při nedostatku všelikých dějepisných a tradičních svědectví i ohlasů obhájiti: jediné slovo domněle od Turků přejaté, *tvarogъ*, možno pochopiti jakožto slovo indoevropsky slovanské; vedle prastarého slova *syrъ* (původně as »tvaroh«), kteréhož slova Peisker vůbec opomenul, vedle spřízněného výrazu řeckého *τυρός* »sýr« a avestského *tūiri* »syrovátka« značilo *tvarogъ* věc tvarovitou, tvarem nadanou a později jistě do zvláštních *tvořítek* vměstnanou; významově *tvarogъ* krylo by se s vulgárně-latinským *formaticus* (= franc. *fromage* atd.) a co do tvoření ryze indoevropského s řeckým *σώρακος* z **τϝώρακος* »koš«. Přejetí z turečtiny není proto pravděpodobno, že uváděné cizí *turak*, *torak* »sýr« není terminem všetureckým, nýbrž jen východotureckým

(čagatajským); Slované v dobách předkristových byli úzce spojeni s Balty a sousedili v pravděpodobné pravlasti své zákarpatské na východ s Finny, na jihovýchod se Skythy, kteří mluvili iránsky a nejspíše Turky ani nebyli; Finnové sami pak slovo pro »tvaroh« vypůjčili sobě z litevštiny. Že by alespoň vrstva županů byla původu pratatarského, nelze rovněž dokázati; slovo *županъ*, ať je spojíme (a to je nejsprávnější) se staročeským *hpán* »pán«, ať je vykládáme jinak, nikdy neznačí nutně a prvotně »majetníka pastvy« aniž slovo *župa* »pastvinu«, jak tomu chce Peisker vzhledem k uchovaným prý v této podobě dávným, de facto však zcela problematickým utlačovatelům starých Slovanů — jízdným kočovníkům Turkům. Nejprvotnější význam indoevropského slova *župa* byl podle všeho »ochrana«, nejstarší význam v círk. slovanštině dosvědčený jest »okres spravovaný« (t. j. správou chráněný). Také slovo *Smerdi*, značivší selskou vrstvu staroruskou a polabskou, ač je-li vůbec důvodně spojováno se slovesem »*smrděti*«, nepraví nám pranic o národnosti vrstvy nomadů a dobytkářů, existovavší mezi Slovany, kteří užívali slova toho nejspíše přezdívkou o těžce pracujících a v uzavřených místech bydlících, tudíž »smrdutých« zemědělcích — vždyť rozvrstvení ono mohlo býti naveskrz slovanské, třeba jen přírodními zvláštnostmi různých krajů (na př. polesí a stepi) podmíněné. Dokonce pak slovo *Slavus*, totožné podle všeho se slovem *Sclavus* »otrok« (toto z byzantského pojmenování jižních Slovanů *Ἐσκλαβηνοὶ*), nemůže ničeho vypovídati ve prospěch kterékoliv praporoby předkristové: jsouc samo teprve v latině a italštině 8. a 9. století po Kr. nadáno zhoršeným významem »otrok«, nemá přece v sobě hodnoty zpětně noetické pro doby dávno minulé, nám přesně vzato nedostupné.

Podle Peiskera domnělá poroba turkotatarská způsobila, že staří Slované, byvše Turky připraveni o svůj dobytek, úplně se omezili zemědělstvím, že stali se výlučnými vegetariány. Tehdy prý znali mléko jen *kyselé* — tvaroh a sýr, jejž viděli u svých pánů, avšak zapomněli výrazu pro *sladké* mléko, jímž prý bylo kdysi *mlězivo* (význam tohoto zúžen proto zároveň na »mléko mateřské, colostrum«); a teprve novým, mírnějším podmaněním se strany Germánů poznali opět *sladké* mléko užitkové (jeť *mlěko* prý slovo zprvu germánské) i naučili se opět chovati dobytek (tomu prý svědčí slova rovněž germánská *skotъ* a *nuta*) — ale ne již jako svoji vlastní páni, nýbrž jako poddaní Germánů a zejména *„Němců“* (viz výše), později jako poddaní Gotů a také Seveřanů, Vikingů, což dosvědčuje prý obecně slovanské slovo *vitęzь* »vojín« a zejména pozdní daleminský název vrstvy vojínů-jezdců *Withasii, Witsezen*. Slovem, Slované už v dobách pradávných se stali úplně závislými na Germánech; v jejich vlastním oboru, v zemědělství, tuto závislost jasně dokumentuje podle Peiskera slovo převzaté z germánštiny *plugъ*.

K vývodům těmto Janko odpovídá, máme-li to říci co nejstručněji, toto: Že by kdysi slovo *mlězivo* bylo značilo něco jiného než »colostrum«, není ničím dokázáno. Samo slovo *mlěko*, vlastně **melkó* lze na základě mnohotvárně zakončeného kořene *melg-*, »tříti, dojiti«,

s nímž pomísil se kořen indoevropského slova pro »mléko«, zcela dobře pojmouti za útvar ryze slovanský; germánština sama ukazuje k útvarům opravdu starobylým *meluk-* a *melik-, milik-,* z nichž pravidelným přejetím mohlo v slovanštině povstati sic *melъk-*, *melьk-*, *mьlьk-*, po případě *mlъk-*, avšak nikoli *melkó*; název mléčného jídla zpravidla kořeněného *melca* (ἡ *μέλκα*), který uvádějí řecko-římští autoři lékařští a jiní od Galena (v 2. stol. po Kr.) počínajíc, který klassičtí filologové mají za vulgárně latinský, avšak germanisté po Müllenhoffovi za (západo)germánský, kterýžto název konečně Peisker pokládá za vlastní, jinde nevypátraný pramen slovanského slova *melkó* — onen název, jemuž Janko věnoval malou monografii, nelze vůbec považovati za germánský, ale za vulgárně italský a to nejspíše umbrický s významem »jídlo třené, míšené, jakási *emulsio*« (od kořene, obsaženého v slovese *mulceo*). Krom toho *melca* vždy a všude značilo mléko kyselé, tedy to, co Slované, byť porobení od Tatarů, právě podle Peiskera dobře znali; nebylo tudíž třeba, aby se tomu teprve od Germánů učili — od těchto měli se přec naučit požívati opět mléka sladkého, což však při přejetí předmětu, označeného slovem *melca*, totiž nápoje z mléka především zkysaného, nebylo prostě možná. Celá nauka Peiskerova o dočasném *výlučném* vegetariánství starých Slovanů stojí na nohou venkoncem slabých: názvosloví mlékařské a vůbec dobytkářské, hledíme-li zvláště k druhům jednotlivým, jest v slovanštině velice vyvinuto a domorodé, prastaré, nějakého přerušení kontinuity jazykové neb pojmové nebylo tu nikdy ani v pravěku ani později. Jak ostatně možno zapomenouti sladkého mléka tomu, kdo zná zvířecí mléko **mateřské a mléko zkysané**, tvaroh, sýr? Toť přece tak přirozený prostřední článek celého vývoje, že o nějakém násilném zatlačení pojmu z mysli a výrazu (třeba složeného) z jazyka nemůže býti řeči. These Peiskerovy o západogermánské nadvládě a výhradném zemědělství slovanském v předcházející době nepodepře však ani slovo najisto germánské *nuta* (vlastně ** nautō*) »dobytek«, které přejali též Finnové a Laponci, aniž soudíme z toho na zvláštní nějakou porobu jejich; a rovněž these oné neutvrdí druhé, významem totožné slovo *skotъ*, které, ač je-li opravdu germánské (srv. gotské *skatts* a něm. *Schatz*), nejspíše znamenalo původně »peníz, drobnou minci«, pak teprve »peníze« a výměnou za ně »dobytek, skot«. Též slovo *plugъ*, kteréž Slované nutně převzali z germánštiny (starosev. *plógr* atd.), vypráví nám o poměru jejich k sousedním národům něco podstatně jiného, než čeho se domýšlí Peisker. Na západě buď Gallové v Rhaetii anebo (podle R. Meringera) *Germáni* vynalezli krátce před Kristovým narozením pluh opatřený koly (*plōvum*); důležitý vynález tento šířil se potom u italských Románů i Langobardů a vůbec u Germánů, Němců, a na východě přejímají jej, jako všechen západoevropský pokrok, záhy Slované a stávají se takto prostředníky dalšího rozšíření jeho k Baltům, Rumunům, Novořekům a Albáncům. Slovanům vlastní jest však slovo *socha*, značící polsko-ruský »hák«: toto slovo, nejspíše s význačnou stránkou i předmětu samého, přešlo v středověku zas teprve k Němcům (die *Zoche*), dále k Italům a Fran-

couzům (*soc* »Pflugschar, Sech«). Co se posléze tkne výkladu slov *Němec* a *vítěz*, prvé podle vší pravděpodobnosti nerovná se jménu západogermánského kmene *Nemetes*, ale značí napřed »cizince«, po té speciálně Germána, Němce; druhé, ač je-li vpravdě převzato od Seveřanů, znamená totéž co staroseverské *víkingr*, t. j. »vojín, jezdec, šlechtic a to nejen cizí, ale také — jako u Baltů — domácí«: ani zdaleka není jím stvrzeno, že by oni daleminští, polabští **vičazi* nutně bývali Seveřany původem, kteří na výpravách loupežných by se byli dostali až do Míšenska, naopak; to mohla býti vrstva rolnicko-vojenská buď domácí slovanská nebo pozdní cizí, vzešlá z německých podmanitelů Polabanů v středním věku.

Jak vidno, všechna jazyková svědectví podle odborného rozboru Jankova jsou nespolehlivá a v příčině Peiskerových hypothes naprosto neprůkazná; co však Jankovým námitkám zvláštní dodává váhy, co je vyzbrojuje a obrňuje na všecky strany, toť souběžný postup jeho, abych tak řekl, nepřímý, záležící v tom, že kritik neváhá přes svoje lepší přesvědčení, vyložené námi právě shora, postaviti se pokaždé i na stanovisko Peiskerovo, koncedovati jemu na okamžik veškery etymologie, které on uznává, a tázati se otevřeně, co z nich i v tomto Peiskerovi nejpříznivějším případě vyplývá hodnověrného, k pravdě podobného. A tu se všude ukazuje, že věci znalý filolog bude souditi vesměs od Peiskera odchylně, někdy dokonce zcela protichůdně. Mínění Peiskerovo lze nad to skoro ve všech thesích přivésti ad absurdum. Je-li na př. slovo *tvarogъ* přec jen turecké (etymologie jest nauka nezřídka omylná a klamná!), pak jest jím také řecké *τυρός* a avestské *tūiri*, a theorie o zběsilé krutovládě turkotatarské platí potom také pro staré Řeky a Iránce! Anebo je-li vskutku *melca* slovo germánské, přejaté jednak do latiny, jednak do slovanštiny, tehdy netoliko Slované, nýbrž i Římané úpěli pode jhem germánským a při nejmenším poznali od Germánů stránku mlékařství, oběma národům dříve z jistých důvodů neznámou . . . Atd. Janko končí všestrannou svou kritiku zdůrazněním, že je třeba i v sociálně-historickém ohledu zkoumati slovanský pravěk **znovu**: zkoumání nechať provede v ohledu sociologickém tak bystrozraký odborník, jakým je Peisker sám, avšak ve věcech jazykozpytných budiž mu zasvěcený do všeho linguista upřímným rádcem, ba ostražitým spolupracovníkem; při tom při všem budiž provozována i pečlivá, rovnoměrná filologicko-historická kritika všech příslušných dějinných a po případě i tradičních pramenů. Takovou cestou dojdeme bohdá obrazu slovanského pravěku snad ne veskrze zceleného, hladce vykonstruovaného, ale za to tím podobnějšího k pravdě. A tento positivní výhled do budoucnosti siliž všecky obezřelé pracovníky na našem tak nesnadném poli. Rozpravu Jankovu třímej každý z nich v ruce! —*e*—

II.

Národnostní statistika Bulharska a Čechoslované.

Prof. *L. Niederle* uveřejnil v č. 2.—3. »Národopisného Věstníku Československého« 1908 zajímavý statistický přehled »Národnostní

poměry v knížectví bulharském« na základě dosud uveřejněných výsledků posledního sčítání z konce r. 1900.*)

Podle tohoto přehledu bylo koncem r. 1900 ve 12 okruzích knížectví bulharského (Burgaz, Varna, Vidin, Vratca, Küstendil, Plovdiv, Plěven, Ruščuk, Sofija, St. Zagora, Tirnovo, Šumen) celkem:

Bulharů	2,864.735	Pomáků (mohamedán. Bulharů)	20.644
Turků	531.217	Tatarů	18.884
Cigánů	89.563	Arménů	14.481
Rumunů	71.023	Gagauzů (křesť. potom. starých Turkotatarů)	9.862
Řeků	66.702	Srbů	1.516
Židů	31.611		

Jak patrno, Bulharsko tvoří dosti pestrý obraz národnostní, v němž ovšem živel bulharský převládá. V úhrnném počtu obyvatelstva knížectví bulharského (3,744.283**) tvoří Bulhaři 73·8%, s Pomáky***) (jichž jest 0·55%) pak 74·35%, tedy skoro ¾. Více než čtvrtina obyvatelstva (25·65%) jsou Nebulhaři, a z těch zase nejvíce je Turků, totiž 14·18%. Ryze aneb aspoň silně bulharské jsou okruhy západní a jižní, zejména küstendilský a sofijský. Východ a zejména severovýchod je silně pomíšen. Zde přes všecku emigraci, která od r. 1879 neustává, sedí ještě velmi mnoho Turků v okruzích varnenském (107.839 vedle 131.325 Bulharů, nehledě k jiným národnostem, ruščuckém (153.730 vedle 175.216 Bulharů) a zejména v šumenském, kde dosud mají značnou převahu nad obyvatelstvem bulharským (130.945 vedle 108.579 Bulharů). — Po Turcích jest nejvíce Cigánů, ale ti jsou stejnoměrně roztroušeni po celém knížectví, tvoříce menšiny v mnohých obcích a v předměstích měst. — Rumuni vystupují kompaktně podél Dunaje. Nejvíce jich jest v okruhu vidinském, totiž 39.977 vedle 142.975 Bulharů. — Řekové jsou usazeni nejčetněji na pobřeží Černého moře, hlavně v okolí Burgazu (39.152 vedle 218.189 Bulh.), kromě toho ve vnitrozemí ještě u Plovdiva (v celém okruhu 14.880 vedle 313.847 Bulh). Zde sedí hlavně v okrese stanimackém (10.258 vedle 43.149 Bulh.); Stanimaka sama jest většinou řecká. — Židů je celkem dosti značný počet, ale nevystupují nikde ve větším množství a kompaktně; podobně Arméni. — Tatarů jest nejvíce v okruhu varnenském (11.329), Gagauzi sedí vůbec jen v tomto okruhu (9.809). Větší počet Tatarů jest kromě toho ještě jen v okruzích ruščuckém (3919) a šumenském (2658). — Srbů od posledního sčítání (1887) nápadně ubylo, hlásili se všude jen jednotlivci. — Z jiných národností slovanských jsou v Bulharsku usazeni Rusové (prof. Niederle uvádí ruskou kolonii Tatarici u Silistrie) a Čechoslované.

---

*) Резултати отъ прѣброяване на населението въ Кн. България на 31. дек 1900 год. T. I.—XII. Sofia 1902—1905. Общи резултати II. 1905.

**) »Народ« (mostarský) 1907, č. 45., str. 3.

***) Pomáci žijí ve větším počtu pouze v Plovdivsku (17.055) a trochu ještě v Plěvensku (2837).

Nás především zajímají osady české a slovenské.

V okoliji (okrese) orěchovské okruhu (kraje) vratského jest československá dědina Vojvodovo (nově utvořená dědina v obštině krušovické), do níž se mezi l. 1900 a 1907 přistěhovali československanští obyvatelé osady Sъsěky (Съсѣка) u Gostilje (v téže okoliji). V této osadě bylo r. 1900 mezi 191 obyvateli 164 Čechů a Slováků (Čechů 71 mužů, 53 žen, Slováků 23 mužů a 17 žen). Vojvodovo leží asi 14 km. na jih od Orěchova v Podunají. Odkud se tito Čechoslované do Bulharska přistěhovali, prof. Niederle nevypátral.

Vedle této české, resp. československé dědiny jsou v Bulharsku ještě menší kolonie slovenské. Nejsou to ještě osady ryze slovenské, ale tvoří se zde. Je to obec Gorna Mitropolija v okoliji plěvenské, vykazující 351 Slováků vedle 1212 Bulharů; kromě toho jest ještě 128 Slováků v dědině Brъšljanici téže okolije. Jinak žijí Slováci v Bulharsku pořídku roztroušeni, tak jako Čechové. V Sofiji bylo napočteno 558 Čechů a 95 Slováků.

O Slovácích mitropolijských doplňkem k zajímavému článku prof. Niederle můžeme připojiti něco zpráv z besednice (feuilletonu) »Dva dni u slovenských osadnikov v Hornej Mitropolii v Bulharsku«, uveřejněné v martinských Národných Novinách r. XXXVIII. 1907, č. 2., 4. a 5. s podpisem *De profundis*.*)

Gorna Mitropolija leží asi 16 km. od Plevna. Pisatel besednice v Nár. Novinách odhadoval počet tamějších Slováků na 600 duší (112 rodin), tedy dosti přibližně. Bulharských rodin uvádí asi 200, kromě toho 4 rodiny srbské a 2 německé. Slováci počali se stěhovati do Horní Mitropolije r. 1894, a to zvláště z Naďlaku a okolí. Zabývají se jen rolnictvím, ovcí nechovají. Jsou to rozumní, pokročilí rolníci, jejichž racionální způsob hospodaření působí blahodárně i na místní Bulhary, kteří pomalu opouštějí primitivní vzdělávání půdy a jdou za příkladem Slováků. Slováci roztroušeni jsou po vsi a jen část zůstala pohromadě a vystavěla si ve dvojí řadě úhledné domky domácího typu; sami říkají, že zde mají slovenskou ulici. A zajímavá věc: i ve stavbě obydlí Bulhaři napodobují Slováky. Mají zde také svůj kostelík, umístěný v prosté, obyčejné budově, vedle níž postavena jest zvonice. Opodál stojí nová fara. Mladý farář Adam Vereš pochází ze Staré Pazové, žena jeho, rozená Božena Koppova z Hlbokého, je dcera známého národovce. Školy slovenské není; děti od 6—10 let chodí do školy bulharské, náboženství a slovenštině je vyučuje farář. Dokud neměli faráře, pečoval o církevní potřeby občan Filko, o vyučování dětí jeho syn. Mitropolští Slováci mají i malou knihovnu, kterou jim daroval sofijský spolek »Čech«. Ze 112 slovenských rodin ještě přes 30 jich nemá vlastních pozemků, i nádenničí.

Mitropolský farář má kromě svého kostela ještě 2 filiálky: v Mrtvici,**) kde jest asi 300 Slováků, a v Brъšljanici, kde jich jest asi 150—200 duší. Hromadněji žijí slovenští vystěhovalci ještě ve

*) Psal je p. Zachej, velkoobchodník v Sofii.
**) Tuto dědinu prof. Niederle neuvádí.

Vojvodově; tato dědina prý jest nejpěknější: tvoří pěknou ulici, vysazenou stromořadím.*) I u samého Burgasu začali se Slováci v poslední době usazovati. Jest jich tam nyní asi 12—14 rodin.

Tolik z feuilletonu Nár. Novin, který nás přenáší do života slovenských osadníků v Bulharsku

Na konec ještě z článků prof. Niederle několik údajů o znalosti písma (gramotnosti) u Bulharů. Podle jednotlivých okresů jeví se procento Bulharů (mužů i žen), kteří umějí čísti a psáti, takto: Burgaz 29·4%, Varna 34·8%, Vidin 19·8%, Vratca 19%, Küstendil 20·1%, Plovdiv 29·6%, Plěven 23·1%, Stará Zagora 28·3%, Ruščuk 38·5%, Sofija 28·8%, Tirnovo 34·1%, Šumen 35·9% — v průměru 28·4%.**) Ve městech jest arci vzdělání vyšší: tak mají Sofija, Ruščuk a Varna po 60%, Plovdiv 49%, Kotel a Šumen po 47% znalých písma. Nejmenší počet gramotných mají okolije Berkovica (16%), Kula (14%), Bělogradčik (13%) a Ferdinand (13%). *A. Č.*

DOPISY.

Z Moskvy.

22. května (6. června) 1908.

(III. Péče, ochrana... válečný stav.)

Školská a osvětná komise dumy přijala 19. května (3. června) předlohu o národní universitě Szaniawského v Moskvě. Jak jsem již psal předešle, předloha, vypracovaná svého času ministrem Kaufmanem, objevila se podle mínění ministra Švarce »příliš liberální«, i zavedeny do nového návrhu změny směřující k tomu, aby zvýšen byl dozor orgánů ministerstva osvěty i aby universita úplně byla podřízena popečiteli učebného okruhu. Tak se vidělo p. Švarcovi nutným ustanoviti: 1. aby činnost university nesáhala za hranice města Moskvy, t. j. aby nebylo dovoleno otvírati filiální odbory university v jiných městech; 2. aby se v universitě přednášelo pouze rusky; 3. aby programy universitních kursů a jednotlivých přednášek potvrzoval popečitěl učebného okruhu; 4. aby se jednotlivé stolice a fakulty tvořily jen na základě zvláštního statutu, jejž bude potvrzovati ministr osvěty; 5. aby styky městské veřejné správy i universitní rady s ministerstvem dály se pouze prostřednictvím popečitěle učebného okruhu; 6. aby členy pedagogické rady mohli býti pouze ruští poddaní, a předsedu rady aby potvrzoval ministr vyučování...

To jsou nezměnitelné požadavky p. Švarcovy. Snadno lze prohlédnouti, kolik jest v nich péče o zájmy opravdové vědy, opravdové osvěty! Dumská komise po zásluze ocenila byrokraticko-policejní tendence ministrovy, a nová předloha vyvolala ostrou kritiku se strany

*) Odkud přišli tito Slováci, z feuilletonu se nedovídáme.

**) Průměr u sousedních Srbů v království je 21%.

oposice. Ale poněvadž bylo předem známo, že předloha bude ihned odvolána, jakmile by v ní byly učiněny nějaké změny, většina komise přijala vládní návrh beze změny, aby umožnila otevření university.

V celé této nadmíru charakteristické věci jeden fakt jest zvlášť příznačný: Zástupcům ministerstva v komisi byla mimo jiné dána otázka, jakými úvahami řídil se ministr osvěty, porušuje vůli zakladatele, zvěčnělého jenerála Szaniawského, podle níž přednášky v universitě, z jeho odkazu založené, mohou se konati v různých jazycích? Tato otázka zůstala bez odpovědi, neboť zástupci ministerstva prohlásili, že nejsou zplnomocněni odpovídati na »podobné« otázky.*) Člen komise posl. Bulat žádal, aby toto prohlášení bylo zaneseno do protokolu, a návrh jeho byl přijat a vyplněn. Ale přímo do největšího »protokolu« — do historie zanáší se denně takové množství faktů bezmezné opovážlivosti vítězící reakce v Rusku, že podivné prohlášení zástupců p. Švarcových, nehledě na jeho cynism, může býti považováno pouze za nevinný žert byrokratů školy Stolypinovy.

Tato opovážlivost a tento cynism jsou opravdu bezpříkladny, i jeví se nejen v celkovém systému »bílého terroru«, nýbrž i v drobnostech. Tak na př. těchto dní nejlepší a nejvážnější moskevský denník »Russkija Vědomosti«, orgán liberální části professorstva moskevské university, vážený a čtený celou ruskou inteligencí — potrestán od moskevského gradonačal'níka pokutou 1000 rublů (2500 korun) za »překrucování pravdy«.

Čtenář, málo znalý nynější ruské skutečnosti a zvyklý vážiti si tištěného slova, zamračí se ovšem, čta o tomto »administrativním vymáhání peněz« od solidního, poctivého denníku, ale přičte asi část viny redakci: nesluší se přec dopouštěti se takových neopatrností, jako »překrucování pravdy« . . .

Ale čtenář, vědoucí, co jsou ruští gradonačal'níci, hned pojme podezření k odůvodnění moskevského gradonačal'níka, není-li to nový posměch, jejž si tropí samoděržavná byrokracie z ruského tisku.

A bude úplně v právu. »Překroucení pravdy«, jehož se dopustily Russkija Vědomosti a jež tolik pobouřilo moskevského gradonačal'níka, shledáno bylo — jak se ukazuje — v telegrafické zprávě z Chersonu (v č. 107.) o popravě 20 sedláků, jež vojenský soud odsoudil k tomuto trestu za loupežné přepadení statkáře Lubenka v jelisavetgradském újezdě. A co se stalo ve skutečnosti? Jaká byla pravda, kterou denník překroutil? Podle zprávy chersonského gubernátora, na jehož zakročení patrně byl denník pokutován, jest pravda, že nebylo popraveno 20, nýbrž . . . 12 sedláků, a to ne za loupežné přepadení, nýbrž za různé zločiny.

Čtenář, poněkud obeznámený s poměry ruského tisku, snadno uvidí, lze-li hledati jaký zlý úmysl v telegramu moskevského denníku.

---

*) Zástupci ministerstva bývali by musili odpověděti, že se tak stalo proto, aby nebyla ani do této »svobodné« university připuštěna polština. Což na tom, že zakladatel byl vlastně původu polského — a že právě proto v zakládací listině výslovně si přál, aby se po případě v universitě mohlo přednášeti také jinými jazyky, než ruským, tedy i polsky? *Red.*

Předně třeba uvážiti, že podobné zprávy přinesly možná i petrohradské listy »Řěč«, »Slovo«, »Rus« a j. Za druhé, že politické i nepolitické procesy vojenských soudů, jakož i provádění jejich ortelů dějí se nyní v Rusku tak tajemně, že novinářští zpravodaji a dopisovatelé nejsou s to reálně zjišťovati zprávy, jež dostávají od soudních písařů, vězeňských zřízenců a z podobných pramenů, sice »poloúředních«, ale ovšem ne úplně spolehlivých. Konečně za třetí jest otázka, nepůsobí-li na čtenáře stejným dojmem, bylo-li za jediný »stolypinský« den v Chersoně popraveno 20 lidí, či jen 12, a jestliže byli všichni popraveni za přepadnutí jakéhosi dvorce či někteří z nich za »různé« zločiny? Což není čtenářům »Ruských Vědomostí«, »Řěči«, »Rusi«, »Slova« a vůbec celé ruské veřejnosti známo, že popravy se nyní u nás dějí denně, a to nejen za loupežná přepadení velkostatkářských dvorů, nýbrž i za »různé« zločiny, mnohdy nepoměrně lehčí? . . .

Známo je to i veřejnému mínění západní Evropy, jak o tom svědčí parlamentní debaty i hlasy tisku za příčinou návštěv, jež chtějí v Rusku vykonati Fallièrs a král Edvard. Ale evropská buržoasie sotva si dovede představiti (anebo aspoň sotva má vůli představiti si), kolik v takových episodách, jako jest zakročení chersonského gubernátora a moskevského gradonačal'níka na obranu »pravdy«, spočívá výsměchu současnému právnímu citu kulturního člověka, lidskému svědomí, lidské cti, ba pouhému zdravému rozumu!

Na jedné straně »Ruské Vědomosti«, list, jehož dva redaktoři, Herzenstein a Jollos, již zaplatili životem za službu pravdě a národnímu osvobození, list, který v odhalování pravdy za doby rusko-japonské války docházel podpory jen asi dvou či tří provinciálních časopisů, list krajně úzkostlivý vůči osobní cti a veřejné pravdě — a na druhé straně moskevský gradonačal'ník a chersonský gubernátor. Chápe-liž západoevropský čtenář, kdo jsou naši gradonačal'níci, gubernátoři i různí »administrátoři« vůbec? Známo-li mu, že kdyby sudby našich »administrátorů« spočívaly opravdu na »přesném základě« ruských zákonů, při nejmenším 99% osob této kategorie stihlo by vypovězení, nebo nucená práce či odsouzení do arestantských čet? A hle, takovíto pánové mají v naší době právo na »ochranu pravdy« velmi citelně pokutovati ruské listy, internovati, vypovídati i uvězňovati jejich redaktory a žurnalisty, ohrožující veřejný klid — tito pánové mají právo všelikými jinými způsoby »cestou administrativní« (až — de facto — k tělesným trestům a k trestu smrti) ukazovati ruským čtenářům a spisovatelům, jak za nynějších politických poměrů sluší pojímati svobodu tisku, prohlášenou manifestem ze 17. (30.) října.

Byl čas, čas Araksejevů, gogolovských »gorodničích« (policejních komisařů), gribojědovských Famusovů a Skalozubů, ščedrinských »pompadurů«, kdy západoevropské, ba i ruské veřejné mínění docela upřímně mělo za to, že ruští administrativní úředníci trpí »přílišnou horlivostí« v ochraňování ruského národa od »nezralé« samočinnosti, »převratných idejí«, vyssávání od jinorodců a podobných věcí, nebezpečných zdravému národnímu rozvoji na opravdu ruských základech. Ovšem již tehdy veřejnost evropská i ruská nechápala, proč tito tak

horliví ochránci národního blahobytu jeví se veskrze nestoudnými zpronevěřiteli veřejných peněz, drzými padouchy a nejpodlejšími násilníky.

Ale doba »péče« minula a nastala doba »ochrany«. První záblesky osvobozenského hnutí přiměly ruskou vládu, aby pomyslela na ochranu ruské společnosti — ochranu před revolučním terrorem, před zhoubným působením veřejného projednávání politických procesů, před porotami, před tištěným slovem, před zemskou samosprávou, před mírovými (obecními) soudy a opět před jinorodci, tentokrát v úloze »revolučních živlů«.

Chápalo západoevropské veřejné mínění, či chtělo-li chápati skutečný smysl všech těchto »ochran« — »sesílené« i »výjimečné ochrany« —, jimiž ruská vláda skoro po čtvrt století oblažovala svůj národ?

Že ruská společnost konečně pochopila pravý smysl administrativních péčí a »ochran«, ukazuje sestavení první dumy, ukazují zejména ony události, jimiž bylo vyvoláno s jedné strany vydání manifestu 17. (30.) října a se strany druhé — záměna »velikého samodržaví« desítkami malých co do okruhu působnosti, ale stejně velikých co do nelidské ukrutnosti a cynického barbarství.

Nyní po Mukdenu a Cušimě, po úpadku vnější »ochrany« vládní kruhy shledaly, že jest nutno popravovati ženy a výrostky, stříleti vězně i klidné chodce, bombardovati domy i celé čtvrti měst, mučiti a týrati, že to vše jest nutno povýšiti na zjevy úplně zákonité — že jest nutno zavésti stav válečný . . .

Ministr vyučování Švarc a moskevský gradonačal'ník patrně jsou přesvědčeni, že »péče«, »ochrana« a »válečný stav« tvoří jakýsi kruh, v němž dovoleno jest ruské administrativě otáčeti se podle libosti: od »péče« přecházeti k »ochraně«, a od »chrany« přes »válečný stav« vraceti se opět k »péči«. Švarc »pečuje« o národní universitu v Moskvě a moskevský gradonačal'ník »ochraňuje« pravdu před porušováním v Moskevských Vědomostech. Oni se nikterak netrápí tím, že válečný stav, jejž celé Rusko prožívá de jure nebo de facto, a vlastně jen de facto, s vražednou jasností ozářil a ruské společnosti v pravé podobě ukázal tváře jejích »pěstounů« a »ochránců«. *Nik. Šul'gin.*

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní: Pronásledování slovenských poslanců. Nové školské předlohy. Další tiskový proces. Pomník na Branisku. Příprava k volební »reformě«. — Poláci o slovanském sjezdě. Duma o Polácích. Universita varšavská. Školy soukromé. Výstavy. Stav válečný. Volby do pruského sněmu. — Slované východní: Debaty v dumě. Zákon autorský. Všeruský sjezd kooperativní. Z kruhů úředních a vládních. Hnutí bouřné. Drobnosti. — Sičynśkyj. Haličská debata v parlamentě. Přestupování řeckokatolíků. Přestoupení osady Nedil'né. Výtky řeckokatolické hierarchii. Biskup Chomyšyn. Krveprolití v Černichově. Probodení Stacha Bortnyka. Rusíni proti sjezdu slovanskému. Drobnosti. Jihoslované: Chorvaté v jubilejním roce. Družba sv. Čirila i Metoda. — G. Nastić ve službách bosenské vlády. Proces Otadžbiny. Z činnosti národní organisace. Vláda proti kursům pro analfabety. — Volby

do srbské skupštiny. — Soud cetyňský. Nová vláda na Černé Hoře? — Volby v Bulharsku. — **Všeobecné zprávy**: Poděbradská manifestace. Slovanská konference. Sjezd přírodozpytců a lékařů. Sjezd slovanského obchodnictva. Sjezd pokrokového studentstva. Sjezd učitelstva slovanského.

Slované severozápadní.

Pronásledování **slovenských** *poslanců* na uherském sněmě trvá dále. Návrh immunitního výboru, o kterém jsme minule referovali, aby vydáni byli národnostní poslanci soudům, přijala sněmovna dne 29. května. Zajímavé jsou důvody vydání.

Poslanec Fr. Skyčák provinil se tím, že jako majetník L'udových Novin neuveřejnil rozsudek prešpurského soudu v jistém tiskovém procesu, ačkoliv to v rozsudku bylo nařízeno. (Za to, že neoznámil pohraniční policii kněze Filipa z Prostějova, jenž u něho byl návštěvou, potrestán byl pokutou 200 K.)

Poslanec Milan Ivanka provinil se tím, že v programové řeči v Báhoni dne 30. září 1907 pravil, že dle nového školního zákona jest dovoleno vyučovati pouze maďarsky. Slováci musí prý jenom platiti, ale mluviti svou řečí nesmějí. Školní zákon odjímá všecka práva slovenské řeči. Těmito slovy — podle mínění prešpurského státního žalobce — »postavil Ivanka Maďarstvo proti občanům slovenského jazyka« a tedy pobuřoval.

Poslanec dr. Pavel Blaho uveřejnil jako redaktor L'udových Novin v kalendáři »Nová domová pokladnica« lidovou píseň o Dětvanech a mimo to veršík s vyzváním, aby se lid modlil nad hroby černovských mučedníků. V písni o Dětvanech prý jest obsaženo pobuřování, v druhém veršíku vychvalování přečinu.

Jsou to skutečně strašné delikty, kterých se tito poslanci dopustili!

Ubohé Maďarstvo, které se udržuje při životě takovýmto násilím!

Velkého významu nabyl svatodušní zemský sjezd rolnictva v Bekešské Čabě. Vůdcem rolnické strany uherské jest bývalý poslanec Achim z Čaby, kterého vláda pozbavila mandátu, poněvadž jí byl nepohodlným.

Čaba jest veliká rolnická osada v nížině uherské za řekou Tisou, má 40.000 obyvatelů skoro samých Slováků, ale vesměs neuvědomělých. Sjezdu rolnického súčastnili se i Slováci i Maďaři z celých dolních Uher. Na sjezd zavítali také národnostní poslanci Hodža a Vlad. — Hodža byl přijat s velkým nadšením, zejména když ke shromáždění promluvil slovensky.

Slovenský Týždenník píše o tom v č. 24.: »Dojem krátkej, jednoduchej slovenskej reči bol neopisateľný. Sto i päťdesiat rokov žijú naši dolniackí bratia na Čabe, a dosial sa im neukázalo, že sa po slovensky môže hovoriť nielen doma a v kostele, ale i na verejnom politickom shromaždení. Lebo na Čabe žije síce skoro 40.000 Slovákov (len pár tisíc l'udí je tam panských úradníkov a čvachov), ale oni sa tak navykli, že vo verejnej politike se hovori po maďarsky. So slzami v očiach sa hnul po shromaždení svet ku Hodžovi a ďakovali mu a uznali ho hneď ako svojho a požiadali ho, aby zvestoval »tým našim bratom na Horniakoch«, že ani Čabania nezabúdajú a že pozdravujú svojich slovenských bratov na vzájom. — Tu teda, Slováci, oddávame vám pozdravy čabianských bratov. Od týchto čias sme už jedno telo a jedna duša.«

Toto šíření se národního vědomí jest dojista potěšitelné — ale nepřítel slovenského národa nespí ani minutu a znova a znova osnuje záměry na zničení Slováků. Ministr Apponyi předložil uherskému sněmu dvě *nové školské předlohy*. První z nich jedná o bezplatném vyučování v lidových školách. Má býti totiž na všech školách církevních zrušen veškeren školní plat, za nějž nabízí stát církvím peněžitou náhradu až 15 K za každé dítko — ale jen v tom případě, podrobí-li školu loňskému školnímu zákonu, který, jak známo, maďarisuje zcela všechny školy, které pod titulem doplňku učitelského platu dostávají podpory přes 200 K. Útok namířen jest především na chudé církve, které po zrušení školního platu nebudou moci škol svých udržeti — a stát neostýchá se nabízeti za jednu mladou duši slovenskou... 15 K! Patrno, že útok maďarských šovinistů jest dobře promyšlen a

nejde jim o nic menšího, než o úplné vytisknutí každého, sebe nepatrnějšího práva jazyka mateřského ze škol lidových. Jdou z chytra na ty církve, které z lásky k rodnému jazyku dodnes přinášejí veliké oběti udržováním svých škol, a chtějí je raniti na místě nejbolavějším — aby se musily vzdáti státu na milost i nemilost. Při tom ponechávají podle jména školy nadále ve správě církevní, ačkoliv hlavní slovo bude míti stát. Není pochyby, že národnostní poslanci oprou se přijetí tohoto návrhu ze všech svých sil. Druhý návrh na zřízení opakovacích škol hospodářských pro dítky 12—15leté (s vyučovací řečí pouze maďarskou) bude projednáván nepochybně až na podzim.

Dne 18. května souzen byl pešťskou porotou opětně *Pavel Cíferský*, toho času vězeň ve Vácově, kde si odpykává trest 5 měsíců, přisouzený jemu již v únoru, a 5 měsíců, přisouzených dne 5. května. Tentokráte žalován byl pro 2 články ve Slovenském Týždenníku, k nimž mu byl podnětem zákaz slovenských lidových shromáždění. Obžalovaný odpovídal mužně svým soudcům, obránce hájil ho znamenitě a dokazoval nicotnost celé obžaloby, která se zakládala na pouhém slově »čvach«, jímž Slováci rozumějí odrodilce a nikoliv skutečné Maďary — porota však přece uznala obžalovaného vinným z pobuřování proti Maďarům a přisoudila mu 8 měsíců a 1200 K pokuty. Má tedy s předešlými tresty úhrnem 18 měsíců a 2000 K pokuty!

Na Branisku v stol. spišské postavili *pomník* padlým honvédům z r. 1849, kteří zde zápasili s císařským vojskem za maďarskou »svobodu«. K útoku na vrch Branisko, který měli obsazený císařští, dne 5. února 1849, zvolil generál Guyon samé Slováky ze Zvoleně. Tito nebožáci byli vyhrožováním a šibenicemi z domovů do boje vyhnáni a nyní musili první postupovati proti rakouským smrtonosným dělům, takže jich tu padly tisíce! A nyní pomník jejich žehnal biskup Párvy! Není-liž to na potupu všeho lidu slovenského?

Párvy nepřestává dosud zuřiti proti Slovákům. Kaplana Tománka přesadil opět z Hruštína v Oravě do Ružbachu ve Spiši za to, že v Hruštíně opět působil buditelsky.

Ružomberk povýšen byl nyní na »město«, aby mohl míti svůj magistrát, který by se stal novou baštou maďarství v této ohrožené končině. Toto »povýšení« chtějí vnutiti ještě jiným městům slovenským, které dle zákona uherského jsou dosud pouhými vesnicemi. Je to *příprava k volební reformě.* *S. K.*

*

Slovanské dni petrohradské a varšavské i chystaný *sjezd slovanských delegátů* v Praze nepřestávají býti předmětem diskuse v polském tisku. Dodatkem k článku v tomto čísle zaznamenáváme aspoň prohlašení »Polské společnosti přátel míru« (Stowarzyszenie polskie przyjaciół pokoju). Tato společnost. o jejímž založení jsme svého času referovali, uznává dorozumění slovanských národů za věc velevýznamnou a žádoucí, poněvadž působí na umravnění vzájemných styků mezislovanských propagandou úplné rovnoprávnosti národů slovanských i jiných tam, kde Slované mají vliv na zákonodárství a politiku. Proto Společnost vyslovuje mínění, že Poláci měli by se účastniti v započaté nyní slovanské akci, majíce zření i na dobro lidstva (umravnění politiky mezinárodní, povznesení civilisace a blahobytu národů), i na dobro národu polského.

Pod dojmem dní petrohradských padlo i v *dumě* se strany ruské několik slov *ve prospěch Poláků*. Hr. Uvarov vyslovil se o potřebě udělení rovného práva Polákům bez ohledu na stanovisko Polského Kola, i sám hr. Bobrinskij uznal, že »jest nutno něco pro Polsko učiniti«, byť i bez Poláků. Jsou to potěšitelné projevy — kéž po nich dojde i k potěšitelným skutkům!

Vláda ovšem jest daleka bláhové myšlenky rovnoprávnosti Poláků. *Universita varšavská* má býti počátkem nového školního roku otevřena, ale jen za podmínek bývalých, bez jakýchkoli nových ústupků ve směru polských přání. Za krátko také má být publikováno rozhodnuti v sporné otázce o *vyučování zeměpisu a dějepisu v soukromých školách polských.* Podle původního vynesení rady ministerské mělo se všeobecně za to, že ruským jazykem má býti vyučováno pouze ruskému zeměpisu a ruským dějinám —

*

podle nového »vysvětlení« téže ministerské rady vztahuje se tento závazek i na dějepis i zeměpis všeobecný.

Uzavřené *polské školy v gubernii kielecké* budou snad od 1. července zase otevřeny. Slíbil tak aspoň jenerál-gubernátor Skallon deputaci výboru »Towarzystwa popierania pracy społecznej«. — O *otázce polského soukromého školství* vůbec přenesl »Kurjer Lwowski« dopis z Varšavy (od Izy Moszczeńské), z něhož jest patrno, že polská společnost počíná ochabovati v odporu proti státní střední škole ruské. Příčiny jsou prostě hmotné: studování na školách soukromých zcela přirozeně jest drahé, také emigrování mládeže do škol zahraničních vyžaduje zvýšeného nákladu. Zatím prý delegáti polští, kteří byli v Petrohradě v záležitosti školské, odnesli si dojem, že s tou věcí není tak zle a že snad záleží jen na trpělivosti, aby se v krátkém čase osud polského školství rozhodl.

Prohlášení bojkotu německým podnikům vedlo k zajímavé *výstavě polských lázeňských míst*, uspořádané v Ciechocinku. Výstava vytkla si za účel připomenouti polské společnosti, že není třeba jezditi do lázní německých, když jest řada dobrých lázní doma v Polsku. Výstavy účastnily se kromě Ciechocinku tyto polské lázně: Birsztany, Busk, Czarniecka Góra, Druskieniki, Grodzisk, Otwock, Nałęczow, Połąga, Pohulanka, Solec (Kielecký), Sławuta, Zakopane, Kossów, Krynica, Ojców a Pieskowa Skała. Jak patrno, nebyly ani zastoupeny všechny polské lázně, ale již těch, které se výstavy účastnily, jest hezká řada. — Z jiných výstav uvádíme dvě rázu národopisného: *výstavu lidové výroby* ve Varšavě (v ul. Foksal v místnostech »Świetlice«), uspořádanou kroužkem zemanek (Koło ziemianek) a *národopisnou výstavu v Lowiči* (Łowicz), spojenou s výstavou pedagogicko-řemeslnickou (zásluhou A. Chmielińské).

V pozadí celého života v království stále straší *stav válečný*. Vojenské soudy pracují opravdu parou. Hrůza jest čísti soudní kroniku varšavských listů; nemine dne, aby listy nepřinesly zprávu aspoň o jednom rozsudku smrti, ale častěji zaznamenává jich šest, sedm, až čtrnáct. Denně také přinášejí noviny zprávy o vykonaných popravách. Při tomto překotném odsuzování stalo se v posledních dnech, že byl týž člověk odsouzen k smrti několikrát, ba že byl odsouzen znova (za jinou věc) ještě den po své popravě. Vypadá to, jako by »parní válečná spravedlnost« chtěla co nejvíce lidí sprovoditi ještě se světa pro případ, že by stav válečný přec jen měl býti zrušen.

P o z n a ň š t í P o l á c i utrpěli citelnou ztrátu při *volbách do pruského sněmu*, které se právě konaly: ztratili okres hnězdensko-witkowský. Předvídalo se to sice*), ale přes to je to událost velmi bolestná — znamenáť vítězný postup Němectva v samém srdci Velkopolska. Ovšem zase třeba povážiti, že německé vítězství jest důsledkem pruského volebního řádu: volby do pruského sněmu jsou netoliko nepřímé a zjevné, ale k tomu i třídní. Voliči jsou rozděleni ve 3 třídy, volící po stejném počtu volitelů, ač podle statistiky z r. 1903 z 10.000 voličů připadalo 336 na první, 1207 na druhou a 8457 na třetí třídu. Jak patrno snadno jest Němcům zvítěziti nad Poláky umělým zvýšením počtu německých voličů v I. a II. třídě. — Za to zvítězili Poláci v Horním Slezsku, kde pomocí centra získali 3 mandáty (v okr. katowickém, pszczyńsko-rybnickém a ratiborském). Budou to první polští poslanci ze Slezska v zemském sněmu — získávají tedy Poláci při volbách 2 mandáty: budou nyní míti ve sněmu 15 poslanců, kdežto dříve měli jich jen 13. Tento počet má již význam praktický — neboť právě 15 podpisů je třeba k podávání samostatných návrhů. *A. Č.*

Slované východní.

Rusko. V úvahách *o debatách v dumě kníže Jevgenij Trubeckoj* ve svém Moskevském Ježenědělníku (čl. 19.) s pocitem křivdy a hořkosti si stěžuje na sklamání v naději, že sebevědomí Dumy, které se před tím jevilo aspoň malými krůčky, neprojevilo se skutkem. »Všecky položky rozpočtu mi-

*) Byltˇ tento okres před 5 lety zachráněn pouze většinou 6 hlasů.

nisterstva vnitřních věcí v celkovém obnose 95 millionů rublů i s nicotným škrtnutím 9000 rublů, jež navrhla rozpočtová komise, byly schváleny,« oznamuje zpráva v novinách. Schváleny byly beze změny i položky censurního úřadu a místních policejních institucí. V otázce zrušení výminečných opatření prohlásil pomocník min. vnitřních věcí, že lze postupovati jen s největší opatrností, neboť po předčasném zrušení válečného stavu v mnohých místech obnovily se útoky a vraždy. Při schválení denního pořádku usnesla se duma na některých menších požadavcích, především, aby upraveny byly výdeje úřadu censurního.

Veliká a znamenitá byla *debata při rozpočtu ministerstva spravedlnosti*. V kritice soudnictví pronesli znamenitě ostré řeči nejen příslušníci levice, kaděti, ale i okťabristé a strana mírné obnovy. Nejostřejší řeč měl kadět Maklakov, jemuž tleskáno i s pravice; hlavně účinkoval passus o tom, že budoucnost Ruska záleží jen v pro uzení samočinnosti společnosti, kterou však nynější nemoderní, reakční systém v soudnictví jen ubíjí. Poměry v žalářích zobrazeny plamennými barvami.

Při *debatě o Finsku* velikého úspěchu se dodělal Stolypin obšírnou a velikou řečí. Prohlásiv za nesprávný i názor, že Finsko je samostatným státem, řízeným dle svých zákonů svou zvláštní vládou, i názor opačný, že je Finsko stejnou okrajní provincií jako kraj Pribaltský nebo Kavkaz — položil důraz na to, že Finsko je částí říše a tudíž jako ostatní říše je spravováno carskou vládou, která je za ně carovi stejně zodpovědna jako za celou říši ostatní a za to, co se v ní děje. Pak líčil působnost červené gardy, její účast v povstání sveaborgském, kdy ztrhala dráhy a mosty, činnost spolku Vojma (síla), dovážení zbraní atd., věci, o kterých jsme časem svým vždy psali; ukazoval na shovívavost fin. soudů k revoluci, na to, že ve Finsku osnovány byly všecky přední attentáty, mezi nimiž byl učiněn pokus celou státní radu vyhoditi do povětří atd. atd. Na konec pak s důrazem prohlásil, že ve Finsku vláda hájí toliko historická práva Ruska.

Položka v *rozpočtu ministerstva námořnictví*, týkající se stavby obrněnců, byla zamítnuta v rozpočtové komisi 24 hlasy proti 8; stejně i přes řeč Stolypinovu, v níž přiznal i nepořádky a zé hospodářství v ministeriu námořnictva, padla tato položka i v dumě. Vláda ihned prohlásila, že pro odmítnutí tohoto požadavku ministerstvo neodstoupí. Ještě jinou nepříjemnost sklidil ministr námořnictva od dumy; bylo to při debatě o nesprávnostech při stavbě obrněnce Revalu, které byly uvedeny na přetřes dotazem; duma po bouřlivé debatě prohlásila, že se s projevem ministrovým nespokojuje a žádá vyšetření věci. — Jistá změna však se v ministerstvu již stala a prý ještě stane. Místo Vasil'čikova povolán byl Krivošejin, brzo prý pak půjde do ústraní fin. ministr Kokovcev.

Rozpočet státních drah je velice neutěšený; dluhy jejich dosáhly 100 mill. rublů a duma má povoliti jejich krytí... Také má schváliti novou půjčku 200 mill. rublů, jež bude provedena teprve po schválení dumou. — Toť obraz činnosti dumy, s níž, jak uvedeno, kníže Jevg. Trubeckoj není spokojen. Naopak zase zní zpráva londýnského listu Times, že nynějšímu sblížení anglicko-ruskému silně napomáhal úspěch třetí dumy. (Golos Moskvy, č. 107.) A zase ještě třetí názor na dumu oznamuje zpráva, že známý Kruševan, obdržev vládní subvenci na svůj list »Drug«, bije a usiluje o rozehnání dumy.

Co nevidět má býti předložen dumě k projednání nový *zákon autorský*. Tento zákon a jeho osudy jsou obrazem byrokratického hyperelysea. Jest částečkou práce zvláštní redakční komise, která před 26 lety z carského rozkazu sestavena, aby vybudovala návrh nového občanského řádu. Za ten čas vydala komise »sto jeden svazek prací«, o nichž obecenstvu není ani zbla povědomo a jejichž význam praktický se vyrovná nulle. (Slova Golosu Moskvy, č. 116.) »Eto štuka dlinnaja!« praví o tom list, čili volně česky: »To je loket delší nežli dlouhá míle.« Nu tak, částečka té práce jest návrh autorského práva, pracovaný 10 let, a sám ministr spravedlnosti řekl o něm, že »vyzývá pochybnosti váhy nemalé«. Slavná komise za celou dobu, kdy budovala svůj návrh práva autorského, neuznala za dobré ani slovem se zeptati — autorů. Z obsahu návrhu je známo, že dosavadní lhůtu 50 let, v níž požívá dílo

ochrany, snižuje na třicet a že překlad práva ochrany požívá jen maličkou měrou; k otázce ujednání smluv autorských s jinými státy se komise zachovala odmítavé.

Konán veliký *všeruský sjezd kooperativní*, za účasti professorů, ekonomistů, agronomů a spisovatelů, zasloužívších si jméno v oboru kooperace. Když prohlásil předseda organisačního výboru Gibner (Hübner?), že bezpodmínečně vyloučeny všecky otázky náboženského a politického rázu, přistoupeno k referátům, z nichž vynikly referáty V. F. Totomijance a V. A. Posse. První, znalec kooperativního hnutí v Evropě, prohlásiv kooperaci za nejpevnější způsob organisace života veřejnosti na lepších, spravedlivějších základech, ukázal na příklad Anglie, kde kooperační organisace, mající $2^1/_2$ millionu členů, rozhodně se odříkají politiky, aniž by však byly k ní lhostejny. O významu kooperace vyjádřil se lord Derby, původce zákona kooperačního, že program sjezdu kooperačního má větší význam než $^9/_{10}$ toho, co se mluví — v parlamentech a na politických schůzích. Italský ministr Lucciati uznal, že kooperační organisace mají míti větší význam, než debaty v parlamentě. Vzhledem k tomu, že prvním principem kooperace je svépomoc, prohlásil řečník, že nežádá od vlády ničeho, ani subvencí, jen aby je nechala na pokoji. Na ta slova nastal ohromný potlesk. Druhý referát, Possův, mluvící o úkolech kooperace v Rusku, byl by málem sjezd rozbil. Když řečník prohlásil, že duch kooperace je duch budující, ale zároveň i bořící vše to, co udržuje útisk člověka nad člověkem, — přítomný pristav (polic. komisař) honem byl tím bourajícím duchem vystrašen a zakračoval. Předseda však mu bohudík vysvětlil, že tento duch není strašidlo, že se přirozeně musí také bourati, má-li se stavět. Ukázav, jak veliký význam kooperace oceňoval hrabě S. J. Witte a Glěb Uspenskij, dovodil řečník, že jen kooperací lze rozřešiti selskou otázku. — Výsledek sjezdu jest, že se tvoří veliká kooperativní organisace.

Z kruhů úředních a vládních jsou noviny ještě tyto: generálním gubernátorem v Turkestanu bude jen. Miščenko. Také slovutný místodržitel Dálného Východu, Aleksějev »Mandžurský«, se objevil na scéně: »Řěč« oznamuje, že inženýr Rudnickij oznámil vojenské prokuratuře, že Matvijenko, zástupce angl. firmy Hotshkisovy, dal jen. Aleksějevu 20.000 rublů jako dík za pomoc při dodávce děl na křižníky, zbudované z národních darů. — Senátoru Vatacimu uloženo provésti revisi v petrohradském gradonačalstvu, kdež cosi silně nevoní.

Hnutí bouřné. Na 1. května dle starého kalendáře stávkovalo v Petrohradě dle jedněch zpráv 130.000, dle jiných jen 40.000 dělníků; jinak ten den minul klidně. V Tiflise po 1. květnu po 3měsíční stávce v naftových závodech započalo pracovati 10.000 dělníků. — V Jekatěrinoslavi, jež v poslední době je místem bouřných zjevů revolučních, v hotelu ubytovala se mladá žen ština; po jejím odchodu vybuchla v jejím pokoji puma, způsobivší škodu na nábytku; po výbuchu nalezen i pekelný stroj s hodinovým mechanismem. U Minska na poštovní vlak, v němž jela od revise úřední komise spolu s gubernátorem, vržena bomba, jíž — arci lehce — zraněno mnoho osob. Na gubernátora ve Voroněži vrhla selská učitelka Fedorova bombu. Útočnice oběšena. — V Kyjevě v zahradě bursy nalezena skrýše a dílna na pumy; nalezeno $1^1/_2$ pudu Bertoletovy soli, kyseliny, glycerin a čtyři již zcela hotové válcové pumy. — Drzý a smělý útok stal se na dopravní parník Car Aleksandr III., jenž plul z Kremenčuku do Kyjeva; v noci přepaden ozbrojenci kapitán i mužstvo, oloupeni o peníze a donuceni, aby lupičům spustili loďku k útěku. Kapitán měl v úmyslu ihned dáti zpětnou páru a loďku s lupiči potopiti, ale boje se, že jiní lupiči ještě jsou mezi pasažéry, upustil od toho. — U Jekatěrinoslavě oloupena jízdní pošta o 30.000 rublů, při čemž ubiti byli dva strážníci. — V Simferopoli vzbouřili se ve věznici vězňové; zabili lékaře Rajevského a pomocníka velitele věznice Tatura, samého pak velitele Verbického těžce zranili. Veliká vzpoura vězňů strhla se v Jekatěrinoslavi v tu chvíli, když puštěni na procházku. Vězňové vynesli slamník — prý k větrání — a než se dozorci nadáli, zapálili jej a tím uvedli ve výbuch pumu v něm ukrytou. Pumou vybita veliká díra do zdi. Nastal útěk přes jednotlivá oddělení věznice, při čemž bylo celkem zabito 29 vězňů, raněno pak 28, z toho těžce

11. U zabitých nalezeny revolvery. — Dle sdělení »Rossije« ochranná petrohradská policie při posledních prohlídkách, konaných dle pokynů policie moskevské, odhalila novou revoluční organisaci; zatkla 17 osob — učňů, několik selských učitelů a 5 žen. Ve Voroněži odhalila policie též skupinu revoluční, počtem 20 osob; nalezeno mnoho nelegální literatury. — Soudy pracují stále: V Rize odsouzeno 77 revolucionářů, z nich 4 na smrt, doživotně 1, na 15 let nucené práce 4, atd. V Oděsse popraveno 12 sedláků pro útok na statek statkáře Lubenka a jiné zločiny.*) — V Kyjevě pro zabití zemského načal'nika odsouzen Gr. Charnovcev na smrt, devět jiných do vězení doživotně i na menší lhůty, většinou na 15 let. — Před vojenským soudem petrohradským konán soud se skupinou bojovné organisace socialních revolucionářů. Celá budova obklopena policií. Souzeni z obvinění, že v r. 1906 a 1907 utvořili spiknutí na život vynikajících osob; zvláště jim kladeno na vrub zabití voj. prokurátora Pavlova, šefa hlavní správy věznic Maksimova, šefa vyborgského žaláře Ivanova a j. — jmenovitě chystaný útok na min. spravedlnosti Ščeglovitova. Při revisích nalezeny u obžalovaných výbušné látky, korrespondence, fotografie. Čtyři obviněni odsouzeni na smrt oběšením, 4 na nucené práce, 2 k vypovězení, 1 sproštěn. — Z ohledu na bezpečnost carské rodiny — neboť v dvor. kruzích se báli, že by k útoku mohli revolucionáři užíti i balonů — dovoleno jest budovati balony, létací stroje a konati vzduchoplavby jen osobám vojenským.

Ve Finsku, v Běloostrově, zatkla policie Leonida Andrejeva i s přáteli, s nimiž tam dlel; po zjištění osob propuštěni na svobodu. — Skonfiskována byla kniha Juškěvičova »Jevreji«, vydaná nakladatelstvím družstva Znanije. — Ve Finsku v Teriokách bude postaven zastřelenému poslanci Gercenštejnovi pomník na místě, kde byl zastřelen. — Také sekta Joanitů, stoupenců a ctitelů kněze Joana Kronštadtského — jenž, mimochodem uvedeno, utrpěl škodu peněžní jako podílník zkrachovavšího podniku továrního, — nějak upadla v nemilost úřadů; 40 jejich členů vypovězeno z Petrohradu. *ch.*

*

Malorusové. Vrah místodržitele Potockého, student *Sičynśkyj*, bude souzen před porotou lvovskou počátkem července. Vídeňští advokáti Dr. Presburger a Dr. Rode, dožádáni byvše klubem poslanců maloruských, žádost u nejvyššího soudního dvora vídeňského za delegování soudu jiného odůvodnili tím, že porota lvovská bude složena ze zřejmých politických nepřátel obžalovaného. Poukázali i na motivaci lvovského soudu, jíž ve známém procese studentů maloruských svoleno k delegování soudu jiného, kterážto motivace zní, že při všeobecném rozhořčení bylo by polským soudcům příliš těžkým úkolem rozhodovati o žalobě nestranně. Tentokrát důvody žádosti neuznány. — Vyšetřování všech domnělých spoluvinníků jest skončeno propuštěním všech a je tak prokázáno, že nebyl čin zosnován žádným spiknutím. — Obžalovací spis byl Sičynškému podán v jazyce maloruském, avšak napsán písmem latinským; obžalovaný jej v této formě odmítl a proti obsahu podal protest. Za schvalování jeho skutku bylo v Přemyšli z gymnasia vyloučeno 10 žáků (z osmé, sedmé i nižších tříd). Budou-li před soudem osvobozeni, přijati budou zpět, jinak stihne je vyloučení ze všech veřejných škol rakouských.

V parlamentní debatě o poměrech haličských ministr vnitra Bienert promluvil dvě řeči zcela od sebe různé. Samy vídeňské listy vytkly jeho první řeči lehkovážnost, s níž přešel přes maloruské stížnosti, vytýkaje Malorusům, že všecka vina jest na jejich straně, neboť prý pobuřují, zatím co prý on sám z vlastní autopsie může dosvědčiti velikou solidnost haličské správy. Za týden již mluvil o věcech haličských vážně a sotva domluvil — vskutku tak brzo — události v Haliči, o nichž doleji bude řeč, usvědčily jej, jak lehkomyslná byla jeho řeč.

»Dilo« píše, že jedním z účinků zabití místodržitele bylo prý náhlé *přestupování mnohých osob z vyznání řecko-katolického* k římskokato-

*) Srv. dopis z Moskvy. *Red.*

lickému; přestupovali hlavně lidé podřízení, služebníci a služky, a to prý pod nátlakem polské veřejnosti i osob soukromých. Týž list má také podivnou zprávu o *přestoupení celé osady Nedil'né* (u Starého Sambora). Tato osada již 50 let se domáhala kněze pro svůj filiální kostel. Toho prý využila polská agitace; lstivě prý skrze nastrčeného místního písaře přemluveni osadníci, aby přestoupili k pravoslaví; učinili tak a zvláštní deputací žádali černoveckého metropolitu Reptu o kněze. Ale nedostali ho. Nyní byli za posměch celému okolí. Ještě však nechtěli přestoupiti k obřadu latinskému. Šli na hejtmanství a uvolili se složiti žádaných 15.000 korun na vydržování svého kněze, složivše hotově hned obnos 60 0 korun. Ale když přišli podruhé, uslyšeli, že jest jim složiti 30.000 korun. Zděsili se ovšem toho a tu prý jim hejtman řekl, přestoupí-li k latinskému obřadu, že dostanou kněze ihned, žádných peněz že nemusí skládati, naopak i oněch 6000 korun že jim bude vráceno. A vskutku, sotva to učinili, hned dostali kněze latinského, jenž ihned obsadil kostel. Když farář z Topolce, kam osada farou patřila, kostel uzamkl, starosta pětkráte po sobě silou vrata vylomil a svůj zámek přivěsil. Stížnosti farářově na hejtmanství, na soudě a prokuratuře místa nedáno. — To zní jako u nás příběhy s kostely před bitvou bělohorskou. — »Dilo« (č. 107) při té příležitosti vytýká řecko-katolickému episkopátu, že sice při každé příležitosti béře si právo k vedení národa ve věcech národnostně politických, domáhaje se od lidu jménem své duchovní moci, aby šel výhradně za jeho hlasem — sám však že neplní svých povinností vůči národu, ba že ani nemá odvahy vystoupiti v obraně církve, svěřené jeho péči. »Při každém živějším hnutí mezi naším lidem« — píše »Dilo« doslova — »bezprávně jsou zatýkáni řecko-katoličtí kněží, aby bylo postrašeno naše obyvatelstvo a jeho vyznání i duchovenstvo zkompromitováno, ale ani jednou episkopát nezakročil. V Kopičincích okr. hejtman přepadl církevní bohoslužbu — a episkopát se spokojil, že ho přesadili s povýšením.« Tutéž lhostejnost vytýká metropolitovi i při události v Nediľné: dávno měl podati stížnost na místodržitelství, na ministerstvo atd., ale neudělal nic. — Před několika lety jsem psal o řecko-katol. církvi v tomto listě a řekl jsem, že zcela připomíná naše staré utrakvisity, kteří omotáni jsouce pavučinami pletich římských usychali, usychali, až docela uschli. Nikdo si z nich nic nedělal.

V jadrnějších barvách ukázal se brzy biskup *Chomyšyn* na visitaci v Kopičincích. Vyhnal z kostela Sokoly, pak se vrhl v kázání na poslance maloruské, že bouří lid sliby a nic nedělají, jen se sváří, vrhl se i na lékaře, soudce a advokáty, kteří lid odírají. Jediná spása jest — podle něho — dáti vše na vůli boží a jíti ve všem za svým farářem bez mudrování. Vrhl se i na Ivana Franka, volaje, že jeho nemoc je »prst boží«. (Zrovna když toto kázal, vyhořelo skoro celé jeho rodiště, jak v témž čísle oznamuje »Dilo«. — Prst boží!) — Na druhý den po krátkém úvodu maloruském pokračoval polsky: Těším se velice, když vidím lid polský, který má tak četnou inteligenci, a to inteligenci takovou, jaké Rusíni nemají, inteligenci, která má v srdci víru katolickou a tou vírou ve svém žití veřejném a soukromém se řídí atd.

Éra Bobrzyńského započala. Na anonymní udání přijel do Skaly nad Zbručem komisař od hejtmanství, aby provedl revisi v unitském kostele, poněvadž prý přišlo udání, že v kostele je sklad bomb, browningů atd. Když nic nenašel, prosil o zachování revise v tajnosti, aby prý se předešlo skandálu. — Hned potom přišlo *krveprolití v Černichově*, známé z denních listů: pět osob od četníků zastřeleno, devět postřeleno, z toho několik beznadějně — pro porušení práva na rybolov, za něž hr. Korytowski platil ročně 10 korun . . . Víc než podivně psal o věci »Czas«: Nic prý neškodí řešení maloruské věci více, než že se jí příliš obírá Rakousko. »Nikdy nebylo by v Černichově padlo pět zabitých četnickými kulemi, kdyby Rusíni neměli ve Vídni tolik pěstounů, kdyby se jich Rakousko neujímalo.« — Za týden v městečku Felštýně u Starého Sambora *probodl četník 19letého mladíka Stacha Bortnyka*, když se vzpíral zatčení a spoutání. Probodený mladík za několik minut zemřel. Četník jej zatýkal, nemaje ani úředního rozkazu, pro účast v hospodské rvačce, v níž byl sbit Polák Szajna za posměšnou písničku

o Rusínech. — Smutné věci, které přímo křičí po urovnání poměrů haličských.

Proti chystanému *přípravnému sjezdu slovanskému v Praze* (píšíce o cestě poslanců Kramáře, Hribara a Hlibovického) vyslovují se všecky listy maloruské odmítavě. Ukazují na př. na slova »Nového Vremene« při loučení se slovanskými hostmi: »Rusko je největší slovanský stát a nepotřebuje cizího území, avšak svého potřebuje pro sebe. Jako hosté jsou nám Slované velmi vzácní, ale ne jako hospodáři. Ani se Slovany nechceme se děliti o svá práva hospodářů, leda s tou podmínkou, že se budou chtíti assimilovati s námi co do jazyka.« Tak mluví Maďaři také. — Rovněž nesouhlasí rusínská veřejnost s ustanovením, že mají býti »Rusové Haličtí« zastoupeni na pražské konferenci zástupcem staroruským a ukrajinsko-národním, kteří oba mají býti v odboru »rossijském« (velkoruském). »Dilo« dokonce celou cestu Kramářovu nazvalo všeslovanským humbugem.*)

Vyzvání Svazu československého studentstva k účasti na *sjezdu slovanského studentstva v Praze* listy maloruské vřele doporučily — pro jeho kulturní ráz a uznání plnoprávnosti všech národů.

Osmitřídní *dívčí gymnasium maloruské* sester Vasilijánek ve Lvově, založené přede 2 lety, i pro druhý ročník obdrželo právo veřejnosti.**)

Ivan Franko v těžké své nemoci nedosáhl úlevy. Nemoc jeho je nervová psychosa a dostavilo se již také ochrnutí některých orgánů. Veškerá pokroková veřejnost maloruská s pochopitelnou účastí sleduje zprávy o chorobě spisovatele, který jest chloubou maloruské literatury.

Při volbě professora dějin na kijevské universitě odmítnut byl osmi hlasy proti šesti lvovský prof. M. *Hruševškyj*, člen ruské Akademie, jež jeho práce tiskne, autor mnoha děl velikých a oceněných. Professor filologie historického ústavu v Něžině, Savva, jenž zatím kromě své habilitační práce nic nenapsal, dostal pro sebe 7 hlasů, ale také nezvolen, poněvadž byla rovnost hlasů. »Nár. Listy« měly z toho nehoráznou radost.

Proti postavení pomníku Ševčenkova v Kyjevě prudce píše »Kijevljanin«, jehož redaktor Savenko uznal, Ševčenko vůbec nebyl velikým člověkem. Vůbec prý to nebyl genius, za jakého jej vydávají ukrajinofilové, nýbrž jen talentovaný básník. —*ch.*

Jihoslované.

Ostré světlo na nynější politické poméry v Chorvatsku vrhá úvodník Pokretu ze dne 2. června, jejž napsal románopisec *Ljuba Babić-Gjalski*. »K jubilarnoj godini« jest název úvodníku, v němž se konstatuje, že bez Chorvatů nebylo by spojeného Rakousko-Uherska a tedy ani ne letošního panovnického jubilea, že jest jedině zásluhou Jelačićovou a jeho chrabrých Chorvatů a Srbů, že se říše r. 1848 nerozpadla ve dví. A jubilea není účastno Chorvatsko, které toto jubileum vlastně umožnilo! A nejen to: Chorvatsko, které r. 1848 jediné povstalo na obranu Rakouska proti Maďarům — jest r. 1908 vydáno týmž Maďarům na milost i nemilost. »V týž čas, kdy se oslavuje nastoupení trůnu cís. Františka Josefa I., umožněné jedině Chorvatskem — v témž Chorvatsku šlapou nohama všecek zákon a všecek stud ti, kdož zastupují Jeho Veličenstvo krále. V tomto jubilejním roce Chorvatsko, spasitelka z r. 1848, jest v celé říši jediná země, v níž se nevládne ústavně, v níž jsou uzavřeny dvéře zákonnému národnímu zastupitelstvu ... V roce, jenž plyne ve znamení jubilea panovníkova, v Chorvatsku se strany vlády Jeho Veličenstva krále konají se neustálé orgie svévole a hlouposti, a věci dospívají tak daleko, že veškera universitní mládež opouští zhanobenou universitu, která k tomu ještě nese jméno vznešeného jubilanta. A vše to se děje proto, že se ctí zákony, posvěcené sankcí Jeho Veličenstva, krále jubilanta — vše to

*) Viz článek »Po slovanských dnech v Petrohradě a ve Varšavě« v tomto čísle. *Red.*

**) Viz článek *A. Černého* »Školství haličské ve světle číslic« v Pedagogických Rozhledech roč. XXI. č. 8—9. *Red.*

se děje proto, že chorvatský a srbský národ netrpí, aby se rušil základní zákon a nejprimitivnější práva národní existence.«

A Rauch sedí na banském stolci dále, ba chvástá se ve svých novinách, že po audienci u krále jest jeho postavení ještě upevněno...

V neděli 31. května konala se v Pulji *valná hromada Družby sv. Ćirila i Metoda* Družba vydržuje nyní v Istrii 27 obecných škol a 2 dětské zahrádky, v nichž působí 45 učitelských sil. Loni Družba otevřela 7 nových škol se 13 učitelskými silami. Zajímava jest historie založení školy ve Veprinci (v okr. voloském). Obec Veprinac byla v rukou odrodilců, kteří zbudovali krásný obecní dům a vyzvali »Legu Nazionale«, aby v něm umístila svou školu. Ale než se to mohlo státi, byli odrodilci při nových obecních volbách poraženi — a do nového obecního domu přišla škola »Družby sv. Ćirila i Metoda«. Významna jest lonská činnost Družby na ostrovech, národnostně velmi ohrožených: založeny školy ve Velkém Lošini, na ostrovech Krku a Ćresu. — Činnost »Družby sv. Ćirila i Metoda« má životní význam pro Chorvaty vůbec, poněvadž hájí živel chorvatský na místech, italskému vlivu nejvice vystavených, totiž v Přímoří, Istrii a na příslušných ostrovech — proto by jí měli všichni Chorvaté věnovati více pozornosti a obětavosti, než se vskutku děje. Lonského roku Družba přijala celkem 98.300 K — a to je přec málo.

*

Záhřebský »Srbobran« a mostarský »Narod« (č. 97.) přinesly snímky listů, z nichž jest patrno, 1. že *bosensko-hercegovské* vládě za peníze konal vyzvědačské služby *Gjorgjo Nastić*, jeden ze zakladatelů časopisu »Dan«, autor sensační brožurky »Jezuite u Bosni«; 2. že při tom prostředkoval c. k. setník (Mich. Vorner). Tento vojenský hodnostář žádal od Nastiće »konkretní data o lidech, kteří stojí za Srbobranem, Narodem a Musavatem«, totiž »co (pro koho, skrze koho a od koho) uvedeným listům a jejich sloupcům dochází ze Srbska; také žádal »nějaké zprávy o volební agitaci« (při městských volbách sarajevských 13. dubna). List končí významnou větou: »Prosím, abyste mi přiložené na kousku papíru potvrdil. Povází-li se, že týž Nastić skoro současně byl odsouzen za výkřik »Ať žije král Petr!« — jest jasno, že byl placeným agentem provokatérem, který na jedné straně radikálními články i brožurkami a radikálním vystupováním štval Srby a dodával si aureoly národního borce i mučedníka, ale na druhé straně byl ve službách téže vlády, proti níž štval. Tak soudí nezávislé listy srbské i chorvatské.

Nastić odešel potom jako »politický exulant«, pronásledovaný bosenskou vládou, do Bělehradu a zde konal vyzvědačské služby vládě černohorské, jak se objevilo v cetyňském procese.

Dopisovatel »Naroda« (č 100.) uvádí v souvislost s provokatérskou činností Nastićovou i aféru »*Otadžbiny*«. Za článek »Barut miriše« (Střelný prach čpí), uveřejněný v tomto časopise a skonfiskovaný, byli podle novinářských zpráv odsouzeni Janković na 15 let na pevnost, Prokopić na 10 a Jungić na 8 let. Tedy za jediný článek 33 let pevnostního vězení! Soud byl tajný; při veřejném, jak týž dopisovatel důrazně tvrdí, bývalo by se objevilo, že původcem článku jest někdo zcela jiný: před nějakou dobou totiž nabízel redakci Otadžbiny článek téhož obsahu, ale mnohem bombastičtější — G. Nastić.

To jsou věci velmi smutné.

Také jednu potěšitelnou zprávu máme: Ministerstvo slíbilo potvrditi stanovy spolku »*Privreda*«, jejž zakládá národohospodářský odbor Srbské narodní organisace, a slíbilo povoliti i zakládání *zemědělských zádruh* s neobmezeným ručením.

Za to není dosud rozřešena otázka *kursů pro analfabety*, proti nimž se vláda postavila tím, že požaduje od jejich zakladatelů — pedagogické vzdělání. Z toho je přec jasně patrno, že chce zakládání kursů překážeti, čili že jí záleží na udržení lidu v temnotách.

*

Volby do skupštiny v Srbsku jsou ukončeny. Staří radikálové (vládní strana) mají nyní 85 mandátů (v rozpuštěné skupštině měli 91), samostatní

radikálové 48 (jako dříve), nacionalisté 19 (dříve 16), naprednjaci 7 (dříve 4) a socialisté 1 (jako dříve). Obě největší strany tedy při volbách utrpěly: staří radikálové ztratili 6 mandátů, samostatní sice nic neztratili, ale také nezískali, jak doufali. Sesílení nacionalistů a naprednjaků (»pokrokovců«, ale jen podle jména) jest jen následkem volebního kompromisu obou těchto stran, neznamená tedy skutečný vzrůst těchto stran konservativních, ba reakčních. Staroradikálové mají sice i nyní většinu, ale jen nepatrnou, tak že se mluví o spojení obou radikálních stran proti stranám konservativním, které prý také splynou ve stranu jednu, národně-pokrokovou.

*

Černá Hora dosud nemá vyjasněnou aféru bombovou — *soud cetyňský* do chvíle, kdy píšeme tyto řádky, není ukončen (nebo aspoň nemáme o jeho ukončení zpráv). Obžalovány byly celkem 52 osoby, mezi nimiž jest 7 studentů (většinou právníků), 10 rolníků, 3 typografové, 2 obchodníci, 1 hostinský, dále 4 bývalí poslanci, 2 bývalí členové vrchního (»velikého«) soudu, 2 býv. předsedové oblastních soudů, 1 býv. člen a 1 písař oblast. soudu, 1 býv. člen státní rady, 1 býv. tajemník min. spravedlnosti, 1 býv. úředník min. financí, 1 býv. sekretář hlavní státní kontroly, 1 býv. kapetan a 1 býv. kapetanský písař, 1 býv. důstojník, 1 býv. učitel, 1 právní zástupce, 1 lékař — a konečně 9 gymnasistů. Jako aktivní účastníci spiknutí »proti knížeti, panovnickému domu a nynější ústavě« obžalováni jsou typograf Stevan Rajković, býv. plemenský kapetan a poslanec Vaso Ćulafić a právník Gjuro Vojvodić. Střediskem spiknutí podle obžaloby byli: absolv. právník Marko Daković, studenti Todor Božović, Jovan Gjonović, Radonja Popović a býv. písař obl. soudu cetyňského Petar Novaković. Poradám spiklenců podle obžaloby byli přítomni a celé akci udávali směr Simo Šobajić (býv. poslanec), Ljubomir Pavić (obchodník), Lazar Božović (býv. učitel) a Pero Vrbica (býv. úř. min. financí). Andrije Radović podle výpovědi Rajkovićovy prý měl spiklence podporovati penězi a měl prý vůbec styky s Rajkovićem. Podle obžaloby odešli, když měli dobu za vhodnou, Daković, Popović a Novaković »na území sousední monarchie«, odkud vyslán Novaković do Bělehradu na konferenci bělehradských spiklenců. Následkem tohoto referátu bylo odeslání bomb: jedny poslány po Rajkovićovi, Vojvodićovi a Božovićovi do Gruže, aby je odtud Rajković přenesl na Cetyň, druhé dány V. Ćulafićovi, aby je přenesl přes Turecko do území Vasojevićů.

Není možno sledovati zde výpovědi obžalovaných, svědků, řeči obhajců atd. — stenografické zápisky jich vyplňují řadu čísel »Glasu Crnogorca«. Z »aktivních spiklenců« Rajković činí dojem člověka velmi podezřelého a prohnaného, Ćulafić člověka prostého, který neměl ponětí o tom, co činí — a student Vojvodić přímo vyznal, že se vydal na Černou Horu, aby přispěl k odvrácení revoluce, a přímo vyslovil podezření, že se někdo kryje za Rajkovićem. Bývalý předseda ministerstva A. Radović, který se dobrovolně dostavil k soudu, rozhodně popřel účastenství ve spiknutí. Podobně dr. Marušić. Obžalovaní studenti poslali z ciziny prohlašení, že se nedostaví k soudu, poněvadž jej mají za nemravný. Ostatní nepřítomní obžalovaní poslali písemné obrany. Ze svědků vzbudil sensaci Gj. Nastić, který vypověděl, že pravým původcem spiknutí proti kníž. Nikolovi je srbský následník trůnu Gjorgje a že hlavním hnízdem spiklenců byl klub »Slov. Jug« v Bělehradě.*) Srbský vyslanec proto hned opustil soudní síň a potom také Černou Horu. Ale jinak výpovědi Nastićovy nezpůsobily v srbské veřejnosti dojmu, poněvadž před tím právě byl veřejně usvědčen, že jest placeným agentem bosenské vlády a že je tedy schopen podobné nepěkné služby za peníze konat i jinde. »Glas Crnogorca« ovšem nejrozhodněji odmítá domněnku, kterou srbské i chorvatské listy hlasitě vyslovují, že by Rajković a Nastić v bombové aféře hráli úlohu špiclů

*) »Slovenski Jug« prohlašuje, že výpovědi Nastićovy o tomto klubu jsou úplně smyšleny a lživy a že Nastić neměl se »Slov. Jugem« nikdy žádných styků. Své mínění o celé aféře Klub slibuje obšírně vyložiti po ukončení cetyňského soudu.

černohorské vlády. Vůbec vláda v každém čísle svého orgánu píše o své nestrannosti a o tom, jak se nebojí evropské veřejnosti — ale divná věc, že vypověděla srbského zpravodaje D. Damnjakoviće za to, že ve svých referátech vládu nepříznivě kritisoval.

Mnoho bylo by lze psáti o strannickosti soudu. Objevila se hned při zahájení procesu. Členové národní strany, k jejímuž zničení chce vláda aféry vykořistiti, do zahájení procesu nedostali do rukou obžaloby, ba ani nevěděli, kterého mají obhajce. Někteří obžalovaní (býv. ministr Mih. Ivanović, Raičević, dr. Marušić) přímo žádali, aby předseda soudu (L. Gojnić) ustoupil, poněvadž je strannicky zaujat. Zahájení bylo vůbec bouřlivé. Nynější černohorský chaos výborně charakterisuje tato scéna: obhájce Jovan Hajduković žádal, aby byl také pojat v obžalobu, poněvadž Rajković při vyšetřování uvedl také jeho jméno! Když obžalovaný Vojvodić zvolal na předsedu: »Vy jste doplňoval Rajkovićovy protokoly« — vykřikl předseda: Ven s ním! A když obžalovaní všichni prohlásili, že také oni chtějí odejíti, bude-li Vojvodić odstraněn, dal předseda odvésti všechny.

Podle řeči obhajců nebylo „spiknutí« namířeno proti knížeti, ale proti vládě Tomanovićově. A také snad jí podrazí nohy — aspoň proskakují pověsti, že jest na obzoru *nová vláda na Černé Hoře.* Kníže prý pozval z Bělehradu vojvodu Simu Popoviće a Luju Vojnoviće, své bývalé ministry z doby předústavní. Duší nového ministerstva prý bude Vojnović. Je to osobnost sympatická. Poněvadž nesouhlasil ve všem s intencemi knížecími, byl před sedmi lety v nemilosti propuštěn a opustil Černou Horu. Jako ministr spravedlnosti byl všeobecně vážen, i mladší generací. Návrat jeho na Černou Horu v úloze předsedy ministerstva uvítali by na Černé Hoře všichni lidé dobré vůle, poněvadž jeho osobnost dávala by jim naději, že těžce zkoušená vlast jejich bude si moci oddychnouti.

*

Bulharsko. *Volby do sobranija* skončily tak úplným vítězstvím vlády, že to musí překvapiti i přátele strany demokratické, z jejíchž předáků je sestaveno nynější ministerstvo. Je to strana sympatická, ale malá, nejmenší v Bulharsku — v předešlém sobraniji měla všeho všudy dva poslance. A nyní při volbách získala ze 204 mandátů *170*! Všichni ministři byli zvoleni na 3—4 místech, ministr Takev dokonce na 9 místech, tak že bude nutno vykonati přes 30 doplňovacích voleb. Oposice vedle vládní většiny úplně mizí. Národní strana uhájila 7 mandátů, progresivní 2, liberální 4 — stambulovci. (kteří měli posledně 160 mandátů), tončevisté, radikální demokraté a socialisté obou odstínů ani jediného! Nejlépe poměrně pochodila nová strana agrární, která získala 21 mandátů. — I když nehledíme na nepříznivou kritiku voleb v listech oposičních, musí nás tento výsledek nanejvýš překvapiti. Stal se opravdu tak ohromný převrat ve smýšlení národa, že nezvolil ani jediného zástupce strany, která posléze měla v sobraniji 160 poslanců, a že místo nich zvolil 170 členů strany, která měla v posledním sněmu všeho všudy 2 poslance?

Ale buď jak buď, nyní mají demokraté volné pole k praktickému provádění svého programu. Přáli bychom jim i Bulharsku, aby v této praktické zkoušce obstáli. Č.

Všeobecné zprávy.

V neděli 24. května konala se *v Poděbradech manifestační schůze*, svolaná místním studentstvem, která nabyla zvláštního významu přítomností poslanců rusínských (Dnistrjanského a Kolessy), slovinských (Mandiče a Štrekelje), jednoho chorvatského (Radice) a řady poslanců českých (Drtiny, Baxy, Čecha, Hráského, Velicha, Rychtery a Dvořáka. Památnou stala se schůze resolucí, v níž poprvé určitě a souhrnně formulovány kulturní požadavky slovanských národů v Rakousku. Vyjímáme z resoluce výčet požadavků rusínských a jihoslovanských, z nichž jasné vysvítá, jak jsou dosud tito národové v Rakousku odstrčeni. V příčině kulturních potřeb Rusínů v Haliči a v Bukovině resoluce praví:

Zejména žádáme:

1. Aby obecné školství vyvíjelo se bez vlivu odnárodňovacího, v náležitém počtu, jednotném typu, oprávňujícím k návštěvě škol středních. Žádáme rusínské státní školy pro dospělé analfabety, aby v době co nejbližší analfabetism byl odstraněn. — 2. Žádáme za ustavení dostatečného počtu pedagogií pro učitele i učitelky s rusínským jazykem vyučovacím. — 3. Žádáme ustavení rusínských škol zemědělských, průmyslových a obchodních. — 4. Žádáme zrušení zákona ze dne 22. června 1867, kterýž ustavení jakéhokoli rusínského gymnasia závislým činí na usnesení haličského sněmu zemského; jakož i žádáme ustavení rusínských gymnasií ve větších městech východohaličských, pokud jich tam dosud není. — 5. Žádáme rozdělení haličské zemské školní rady na dvě sekce: rusínskou a polskou. — 6. Žádáme bezodkladné založení samostatné rusínské university ve Lvově. — 7. Žádáme ustavení rusínských stolic učitelských a ústavů na vysoké škole technické ve Lvově a na vyšší hospodářské škole v Dublaně. — 8. Žádáme takových podpor z fondu státního a zemského pro rusínské kulturní ústavy, jaké nyní přísluší obdobným ústavům polským.

Pro národ slovinský a chorvatský v Předlitavsku jeví se nejvýš žádoucím:

1. Rozmnožení slovinských škol obecných v Korutanech, Štýrsku a Přímoří, zřízení slovinské školy veřejné v Terstu a Gorici, chorvatských škol obecných v Istrii. — 2. Založení i účelná organisace přiměřeného počtu škol měšťanských i pokračovacích škol živnostenských, slovinských i chorvatských. — 3. Učitelské ústavy v Celovci, Lublani, Mariboru, Gorici buďte upraveny přiměřeně potřebám národním a nové ústavy učitelské slovinské i chorvatské buďte zřízeny v Přímoří. — 4. Žádáme dále, aby byly založeny slovinské a chorvatské školy zemědělské, průmyslové a obchodní. Průmyslová škola nižší v Lublani budiž náležitě vybudována a nová průmyslová škola slovinská budiž zřízena v Terstu. V Přímoří buďte v přiměřeném počtu zřízeny slovinské a chorvatské školy nautické. — 5. Buďte zřízena v náležitém počtu gymnasia a reálky pouze slovinské nejen v Krajině, nýbrž zvláště v jižním Štýrsku, v Korutanech i v Přímoří. Nejprve ať jsou zřízeny paralelky slovinské v Terstu a v Gorici. — 6. Pro jihoslovanské vysoké školství požadujeme: a) aby zkoušky, vykonané na universitě záhřebské, měly platnost v Předlitavsku. Uznání tomu nechť předchází založení příslušných stolic učitelských i zařízení zkoušek z předmětů rakouského práva na záhřebské universitě: b) vedle jihoslovanského vědeckého centra v Záhřebě nechť s urychlením konají se přípravy k založení university slovinské v Lublani, k niž již usnesení jednohlasné sněmu krajinského ze dne 28. února 1898 položilo základy, především fakulty právnické a filosofické; c) nechť jest umožněn příslušnými činiteli vznik samostatného jihoslovanského technicko-obchodního centra v Terstu. —

Nastala doba slovanských sjezdů. O chystané *slovanské konferenci* v Praze (12. července), která má připraviti půdu pro velký všeslovanský sjezd, píšeme ve zvláštním článku tohoto čísla. — Kolem svatodušních svátků konal se v Praze *IV. sjezd českých přírodozpytců a lékařů*, na na nějž přijelo také několik vynikajících učenců slovanských, především Poláků. Z vážného průběhu sjezdu odnesli si hosté dojem jistě nejlepší. — V první polovici června konán také *sjezd slovanského obchodnictva* za veliké účasti obchodníků z různých slovanských zemí. Nejvíce zase bylo Poláků. Takový sjezd může opravdu přinésti praktické výsledky na prospěch slovanské myšlenky. Slovanské sbližování na poli průmyslu a obchodu nelze dosti doporučovati. — Dne 25. června zahájen bude *sjezd pokrokového studentstva slovanského.* Ze sympatického programu sjezdu uvádíme jednání o požadavcích českého a slovanského školství vysokého i středního, o slavistice na vysokých i středních školách, poradu o slovanském programu pokrokového studentstva atd. Sjezd bude pracovati v sekcích národnostních a v komisích i odborech. Vítáme do Prahy pokrokové studenty slovanské co nejsrdečněji a doufáme, že porady slovanské pokrokové mládeže ukáží, na jakém základě bylo by možné dorozumění všech Slovanů. Podotýkáme, že tohoto sjezdu súčastní se i studenti ukrajinští stejně jako polští a ruští,

chorvatští i srbští — a jsme přesvědčeni, že v nejlepší shodě budou spolu pracovali, jako se dobře snášejí i doma, na horké půdě, na níž jejich nacionalističtí kolegové svádějí zuřivé boje. — Stejně srdečně hledíme vstříc *sjezdu slovanského učitelstva*, který se chystá na počátek srpna. Bude na něm řešena otázka národní výchovy a vykonají se přípravy k založení Svazu slovanského učitelstva.

Mnoho opravdového zdaru všem těmto sjezdům! Kéž přinesou hojně positivních výsledků. *Č.*

Literatura, umění.

A. И. ЯЦИМИРСКІЙ: **Новѣйшая польская литература.** Отъ возстанія 1863 года до нашихъ дней. С. Петербургъ (Издательство О. Н. Поповой, Невскій пр. 54.). Svaz. I. str. XIX a 420, svaz. II. str. XVI a 493. Cena obou svazků 4 rub.

Již sám fakt, že vychází ruské dílo o nejnovější literatuře polské, jest potěšitelný — a tím potěšitelnější jest, že vychází dílo vskutku důkladné a při tom nepředpojaté, ba psané s opravdovou láskou k předmětu. O tomto posledním momentě poučují nás již úvodní slova záslužné práce A. I. Jacimirského, soukromého docenta petrohradské university: »Je-li boj jedinou člověka důstojnou formou existence, a jestliže kromě boje — za práva národní, třídní, osobní atd. — není života, pak žádná ze současných literatur nemá tolik revoluční životnosti, tak bohaté rozmanitosti a takové citlivé reproduktivnosti života, jako současná literatura národa polského.« Jacimirskij přistoupil k svému dílu s důkladnou znalostí předmětu, jemuž věnoval již řadu monografií. Založil je nejen na podstatné znalosti literatury o nejnovějším písemnictví polském, ale i na hluboké znalosti tohoto písemnictví samého. Při své práci postupuje pragmaticky, snaží se vyložiti nejen dobu, ale i jednotlivé zjevy literární, pročež nejen že podává pohled na ráz doby a vývoj poměrů národních a společenských a souběžně na vývoj literatury samé, nýbrž snaží se osvětliti i jednotlivé postavy, a to netoliko podrobným rozborem prací, nýbrž i charakteristickými ukázkami. Proto jeho dílo poslouží nejen potřebám ruského čtenářstva, nýbrž má svoji cenu i pro ostatní Slovanstvo a pro vědeckou práci v oboru dějin slovanských literatur vůbec. Zkrátka, vykonal čin záslužný i pro vzájemnost rusko-polskou, i pro příslušné odvětví slovanské vědy.

O tom, jak při své práci postupuje, poučí nás záhlaví jednotlivých kapitol: Na přechodu dvou dob nové literatury polské. Úpadkový romantismus, epigoni velkých a epigoni epigonů. Demokratism od šlechty. Idealisace královské minulosti, aristokracie a církve. Šlechtická literatura. Varšavský positivismus. Ohlasy jeho v Haliči a Poznaňsku. Demokratism od buržoasie. Buržoasní literatura. U přechodu od romantismu »bez dogmatu« k novoromantismu. Od člověčenstva k člověku. Reakce proti buržoasii. Přicházející proletariát a jeho pěvci. Literatura městského proletariátu. Princip socialismu na polské půdě. Socialismus v literatuře. Reakce proti řádícímu chámu-davu. Nadindividualismus. Počátky uměleckého realismu. Reakce proti positivismu; modernism a Mladé Polsko. Na cestě k nacionalisaci Mladého Polska. Hledání synthesy polské duše. Stanislav Wyspiański.

Doporučujeme dílo Jacimirského všem přátelům polské literatury i odborným pracovníkům.*)

*) Při té příležitosti upozorňujeme na čilý překladatelský ruch, směřující k seznámení ruské veřejnosti s polskými autory. Dosud byly horlivě překládány hlavně spisy Sienkiewiczowy a E. Orzeszkowé. Nyní zásluhou Jevg. Tropovského obrací se pozornost k literatuře nejmodernější. Vychází »Bibliotěka Molodoj Polši«, v níž dosud zastoupeni Przybyszewski, Niemojewski a Żuławski, ohlašuje se desítisvazkové vydání děl Stef. Żeromského, připravují se překlady děl W. Reymonta, G. Daniłowského, J. Kasprowicze, St. Wyspiańského a j., vydávají se »Sborniki Molodoj Polši« (vyšel dosud jeden, druhý se tiskne) atd.

СЕРГѢЙ ШТЕЙНЪ: **Славянскіе поэты.** Переводы и характеристики. С. Петербургъ 1908. (Nákl. vlast. Adressa: С. Петербургъ, Васильевскій Островъ, 9 лин., 54.)

Nový a vítaný krok na dráze, kterou ruští literáti nastupovali dosud ojediněle, takřka výjimkou. Je to cesta překladů ze slovanské poesie. Ještě nejspíše překládáno z polské poesie, ale velmi málo již z poesie české — stěžejní díla našeho básnictví dosud marně čekají povolaného překladatele do ruštiny. I taková postava, jako Svatopluk Čech, jest Rusům známa jen z několika překladů věcí drobnějších. V té příčině ani S. Štejn ve svém sborníku básnických překladů nepokročil dále. Z české literatury podává pouze ukázky z Havlíčka, a to básní »Moje píseň« a »Život věčný« i »Tyrolských elegií«. O překlad »Tyrolských elegií« pokouší se již po několika předchůdcích (Petrovském, Minajevu a Bergovi), ale nelze říci, že by se mu bylo podařilo tvrdý oříšek rozluštiti, jak by si bylo přáti. Ovšem plného uznání zasluhuje snaha po věrnosti, za kterýmž účelem překladatel upustil od zachovávání původního rytmu i od rýmu — ale ani při tom nepodařilo se překladateli býti zcela věrným, kdežto ráznost a barva originálu, podmíněná i formou, setřena. V té příčině nepoměrně výše stojí maloruské Frankovy překlady z Havlíčka. — Tím však nechceme upírati záslužnost práci p. Štejnově. Zásluhu jeho sborníku spatřujeme v tom, že obrací pozornost ruského čtenářstva k zjevům nejnovější poesie slovanské. Z ní jsou zde ukázkami zastoupeni Vojislav Ilić, Jovan Dučić, A. Aškerc, O. Zupančič a Kaz. Tatmajer. Ze starších zastoupeni jsou kromě Havlíčka kníže Nikola, Zmaj-Jovanović a Jovan Ilić.

Doufáme, že autor sborníku »Slavjanskije poety« nezůstane jen při těchto ukázkách a že vytrvá na dráze, touto knihou nastoupené. *C.*

ANT. ZAVADIL: **Českoslovinský slovník.** V Praze 1908. (J. Otto.) Str. 252 za K 2·80. — JINDŘ. OČENÁŠEK: **Malý slovinskočeský slovník.** V Praze. (Nakl. týž.) Str. 63 za K .

Styky českoslovinské jsou dosti živé, i byla dávno pociťována potřeba slovníku českoslovinského a slovinskočeského. Této praktické potřebě dobře vyhoví nevelký slovník Zavadilův, jejž uvítají přátelé vzájemnosti slovinskočeské u nás i u Slovinců. U nás přijde vhod cestovatelům do slovinských zemí (a počet českých turistů, kteří si volí slovinské Alpy, roste každým rokem), obchodníkům a průmyslníkům při korrespondenci atd. — a naopak u Slovinců v týchž případech a k tomu při české četbě. Slovník nepodává pouze slova, nýbrž i odchylné vazby a fráse. — Při té příležitosti zaznamenáváme i na slovinskočeský slovníček Očenáškův, který prostě jen slova překládá, k vazbám a frásím nepřihlížeje, maje patrně sloužiti k rychlému vysvětlení odchylných slov v nejnutnější potřebě. Škoda, že je přespříliš stručný a tedy neúplný. — Oba slovníčky jsou doplňkem k Legově »Mluvnici slovinského jazyka«, vydané týmž nákladem (2. vyd. za K 1·80). Doporučujeme je přátelům slovinštiny přejíce si, aby se staly stupněm k slovníkům podrobnějším. *—n—*

В. Н. КОРАБЛЕВЪ: **Литературныя замѣтки.** — С.-Петербургъ 1908 Stran 257. Cena 1 rubl.

V přítomné knize »Literárních poznámek« shrnuje V. N. Korablev celkem 19 statí, otištěných již dříve v různých ruských časopisích a napsaných příležitostně od r. 1900—1907, jichž obsahem jsou jednotliví spisovatelé 19. století, zemřelí a dosud žijící. Počínaje lyrikem-elegikem Žukovským zařadil sem autor studie o Gogolovi, u něhož snaží se vystihnout záhadný přechod k mysticismu v posledních letech, dále rozbírá slovanofilskou poesii panslavisty Chomjakova, poesii Někrasova, předvádí portrét nejtalentovanějšího představitele a zástupce ruských »národníků« v l. 70tých Uspenského, básníka myslitele Vl. Solovjeva, dále Dostojevského, Čechova, Brjusova, Koriufského, Andrejeva, konečně i Maxima Gorkého, Čirikova, Tolstého vedle několika poznámek jiných. Všechny články psány jsou svižně, téměř zábavně a přece přísně kriticky. Všude vykresleny i kulturní prostředí a epochy, za nichž ten který autor vyrůstal, literární portréty rýsovány jsou tu ne ab-

solutně, nýbrž relativně, s bedlivým uvedením všech vlivů, se zřetelem i k vlastnímu životu toho kterého literáta (Korablev je pro spojování života autorova s jeho dílem), kde třeba, uvedeno i celé ovzduší, aby snáze vysvitlo, proč a jak které ideje vnikly do ruské literatury (srv. na př. str. 46 a násl., kde načrtnuto ovzduší evropské koncem 18. a zač. 19. stol.; romantika, kult přírody a žhavý nationalismus v něm. literatuře, odkudž vniklo to do všech literatur, a tedy i do ruské, kde hl. zástupcem Chomjakov) atd. — Je tu mnoho cenných poznámek, jichž by si měli všimnout ruští literáti. Články psány jsou objektivně, nestranně, je tu patrné prolnutí posuzovaného autora, duševní splynutí a přece samostatnost v oceňování. Z článků vyzařuje dokonalé ovládání probíraného materiálu a zároveň i láska k němu.

Jos. Páta.

*

Časopisy. Na Slovensku založeny byly 2 nové časopisy: ***Remeslnické listy*** ve Skalici (redaktor Lud. Tyršel) a ***Rarášek***, humoristický časopis v Turčanském Sv. Martině (redaktor Černianský). Je to druhý humoristický časop. slovenský vedle Černokňažníka. Ale na Slovensku se humoru nedaří, podobně jako u nás. Jen satiru šíří Slov. Týždenník. — ***Dennica*** vychází v nové úpravě a s illustracemi. Rediguje ji Terezie Vansová. (Vychází nákladem J. Votruby v Pešti VIII. Rákoci tér 3. Ročně 4 K.) Zaslouží naší podpory.

K.

Redaktor Jan Hejret počal vydávati k informaci českého časopisectva a politických kruhů »*Československou korespondenci*«. Zatím jsme dostali 2 listy, jeden v únoru, druhý v březnu.

Č.

*

Jubileum. Prof. *Vatroslav Jagić*, nejpřednější současný slavista, dovrší 6. července 70 let svého života. Bude to opravdový svátek slovanské filologie. Četní žáci a ctitelé Jagićovi oslaví jej slavnostním spisem, jenž vyjde v Berlíně (u Weidmanna) a bude obsahovati vědecké příspěvky v různých jazycích slovanských i neslovanských. K jubileu vrátíme se v příštím ročníku — zatím se připojujeme těmito řádky k těm, kdož znamenitému učenci projevují v těchto dnech přání a úctu.

Č.

*

Divadlo. Zaznamenáváme tentokrát původní drama, které sic není čerpáno ze života slovanského, ale přec aspoň pozadí má do jisté míry slovanské — žel, že příliš temné. Je to drama »Válka bohů« *Emila Trévala*,*) k němuž autorovi dala podnět účast židů v ruské revoluci a strašné ruské pogromy. Drama se sic neodehrává v Siedlcích nebo v Białymstoku, nýbrž v domácnosti krakovského rabína Geršoma, ale ozvuky pogromů a bouřlivých událostí v Ruském Polsku doléhají až sem. Dům Geršomův jest útočištěm židovských uprchlíků politických, ale mladá žena rabínova, Ester, mění útočiště v past, prodávajíc uprchlíky špiclovi Mandelblühovi za drahé kameny. Přichází Lejb Rand, otec prodané a potom ve varšavské citadele utracené Rifky, který viděl pogrom v Siedlcích a stal se mstitelem — přichází jako vyslanec kahalu, aby zabil Ester. Než se to stane, odehrá se válka bohů: boha lásky a přísného Jehovy — ale bůh pomsty zvítězí. Ovzduší ruské revoluce a ruských pogromů více jen tušíme, autor přímo se ho dotýká jen šetrně, pogrom jen na jednom místě krátce líčí slovy Lejba Randa — a drama přec jen pro toto pozadí narazilo u nás na jednom místě na odpor. Kritik »Venkova« napsal, že autor zaujímá stanovisko Neue Freie Presse, že píše protislovansky. Nikoli, nic nesprávného v tom směru a nic protislovanského jsme v dramatě nenašli. Hrůzy pogromů a varšavské citadely nejsou, bohužel, výmyslem židovsko-německých listů. Stačí vzpomenouti si na odhalení, učiněná v první a druhé ruské dumě — stačí nyní sledovati v ruských listech proces o progrom białostocký.

—n—

*) Vyšlo nákladem knihk. Pavla Nešněry v Ml. Boleslavi (spolu s freskou »Nevysloveno«). Str. 83 Cena K 1·20.

Vydáno 26. června 1908.

Redaktor a vydavatel ADOLF ČERNÝ. — Nakladatelé F. ŠIMÁČEK.